

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ PROGRAMI

**ŞEM'DÂNÎZÂDE FİNDİKLİLİ SÜLEYMAN EFENDİ'NİN
MÜR'İT-TEVÂRÎH ADLI ESERİNİN (180B-345A) TAHLİL VE TENKİDİ
METNİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan

Mustafa ÖKSÜZ

20056162

Danışman

Prof. Dr. Abdülkadir Özcan

İSTANBUL 2009

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ PROGRAMI

**ŞEM'DÂNÎZÂDE FINDIKLILI SÜLEYMAN EFENDİ'NİN
MÜR'İT-TEVÂRÎH ADLI ESERİNİN (180B-345A) TAHLİL VE TENKİDİ
METNİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan

Mustafa ÖKSÜZ

20056162

Danışman

Prof. Dr. Abdülkadir Özcan

İSTANBUL 2009

Mustafa ÖKSÜZ tarafından hazırlanan Şem'dânizâde Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Mür'î'î-Tevârih Adlı Eserinin (180b-345a) Tahlil ve Tenkidi Metni adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 25 / 06 / 2009

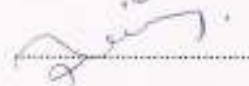
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Abdülkadir ÖZCAN (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Feridun EMECEN

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr.Ömer İŞBİLİR

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
ÖZET.....	III
SUMMARY.....	IV
KISALTMALAR.....	V
FINDIKLILI SÜLEYMAN EFENDİ'NİN HAYATI VE ESERLERİ.....	VI
MÜR'İT-TEVÂRÎH.....	XVII
SONUÇ.....	XXXV
BİBLİYOGRAFYA.....	XXXVII
METİN	1-381
ÖZGEÇMİŞ.....	382

ÖNSÖZ

Tarihî olayların sağlam şekilde kurgulanması ilmî açıdan tetkik edilmiş kronikler vasıtasıyla mümkündür. Üzülerek belirtmek gerekir ki Osmanlı tarihi araştırmalarında kullanılmak üzere mevcut kroniklerin ilmî bir metotla hazırlanması işi henüz tamamlanmış değildir. Ranke ekolunu takip eden tarihçilerin sordukları “gerçekte ne oldu” sorusuna cevap bulabilmek adına hayatî öneme haiz bu tür çalışmaların bir an önce tamamlanması gerekmektedir.

Söz konusu çalışmalara katkı olması amacıyla Şem’dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi’nin *Mür’i’t-Tevârih* adlı eserinin yayımlanmamış kısmı elinizdeki bu tezde konu olarak seçildi. Değerli danışmanım Prof. Dr. Abdülkadir ÖZCAN’ın teşvik ve cesaretlendirmesi sayesinde giriştiğimiz bu çalışmada eserin bugüne dek yayımlanmamış kısmını tenkitli şekilde transkribe edilerek ilim âleminin istifadesine sunmayı hedeflenmiştir.

İki kısımdan oluşan çalışmamızın birinci kısmında Fındıklılı’nın hayatı, eserleri ve tarihçiliği incelenmiştir. Şem’dânîzâde’nin trajik bir sürgünün ardından İstanbul’da sona eren hayatı, gerek diğer kaynakların sunduğu bilgiler gerekse kendi eserinde zaman zaman verdiği otobiyografik bilgilerle yeniden yazılmaya çalışılmıştır.

Tezin ikinci kısmı ise metin neşridir. Neşrettiğimiz metin söz konusu eserin mevcut nüshaları arasında en sağlam nüsha olarak tespit ettiğimiz Beyazıt Devlet Kütüphanesi nr. 5144’teki yazma esas alınarak hazırlandı. Bu esnada filolojik kaygılara itibar edilmedi; basit bir transkripsiyonla metin tamamlandı. Kelimelerin başında ayın harfine, sonunda da hemzeye işaret eden virgüller atılmakla birlikte kelime içinde ayın ve hemze harfleri kullanıldığında ع harfi için (‘) işareti ة için ise (’) kullanılmıştır. Kaf (ق) ve Gayın (غ) harflerindeki uzun heceler için “ā” ve “ū” şekilleri tercih edildi. Metindeki boşluklar ve yanlışlıklar tarafımızdan düzeltildi

ayrıca açıklamalar dipnotta veyahut () parantez arasında verildi. İlâveten yapılan eklemeler [ ] köşeli parantez içinde gösterildi. Orijinal bir kaynak değeri taşımamakla beraber herhangi bir faydadan hâlî olmayacağı aşikâr olan *Mür'î't-Tevârih* asıl nüshasının bulunamaması ve diğer nüshalara ulaşmamamız yüzünden Naîmâ, *Zübde-i Vekayiât*, *Dürrî Efendi Sefâretnâmesi* ve bibliyografya ve dipnotlarda işaret edilen diğer kaynak eserlerle karşılaştırma yoluna gidilerek bazı eksikler kapatılmaya çalışıldı ve nispeten tam bir metin ortaya konmaya çalışıldı.

Tez çalışması olarak seçilen *Mür'î't-Tevârih* (180b-345a) tarihe dolaylı yoldan şahitlik eden bir metindir. Müellifi Fındıklılı Süleyman Efendi ilmiye sınıfına mensup bir tarihçidir. Ayrıca çeşitli zamanlar farklı yerlerde kadılık görevinde bulunmuştur. Eserini Kâtip Çelebi'nin *Takvîmü't-Tevârih*'ine zeyl ve şerh olarak yazmıştır. Eserin Yavuz Sultan Selim'e kadar olan kısmı Ahmed Tevhid Bey tarafından hazırlanmıştır. Eserin Patrona İsyanı sonrası kısmı üç cilt (ikinci cilt iki kitap) halinde Münir Aktepe tarafından yayımlanmıştır.

Eserin yayımlanmamış bu kısmını ilim âleminin hizmetine sunmayı bana tavsiye eden Hocam Prof. Dr. Abdülkadir Özcan'a şükranlarım her şeyin üstündedir. Zira onun sabrı, hoşgörüsü ve teşvikleri olmasa bu tez vücuda gelmeyecekti. Çalışmanın tamamlanması esnasında desteğini gördüğüm tarihçi arkadaşım M. Fatih Çalışır'a da şükran borçluyum. İSAM, Bilim Sanat Vakfı ile Bilgi ve Hikmet Evi kütüphanelerinin sağladıkları sıcak ortam bu çalışmanın yazılmasına büyük katkı sağladı. Ailemin bana verdiği destek çalışmalarımı kolaylaştırıcı ve hızlandırıcı bir etken oldu. Özellikle anne ve babama bana verdikleri destekten ötürü müteşekkirim.

Mustafa ÖKSÜZ

ÖZET

Fındıklılı Süleyman Efendi (?-1779)'nin kaleme almış olduğu *Mür'i't-Tevârih* Hz. Âdem'den başlayarak 1142/1729 tarihine kadar gelen bir vakayinamedir. Eser Kâtip Çelebi (1608-1656)'nin *Takvîmü't-Tevârih*'ine zeyl ve şerh olarak yazılmıştır. Elinizdeki bu çalışmada, *Mür'i't-Tevârih*'in bugüne kadar incelenmemiş olan kısmı, 926/1520-1142/1729 tarihleri arasında cereyan eden olayların anlatıldığı bölüm (180b-345a), transkribe edilerek ilim âleminin istifadesine sunulmuştur.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde müellifin hayatı, eserleri ve tarihçiliğine değinilmiş, ayrıca ele alınan metnin muhtevası incelenmiştir. İkinci bölümde ise söz konusu metnin 180b-345a arasındaki varakları transkribe edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'i't-Tevârih*, Kâtip Çelebi, *Takvîmü't-Tevârih*, Osmanlı Tarihi, vakayiname.

SUMMARY

Fındıklılı Süleyman Efendi (?-1779)'s work, *Mür'i't-Tevârîh*, is a chronicle that narrates the events beginning from the time of Prophet Adam until the year of 1142/1729. The book was penned as supplementary and commentary to *Takvîmü't-Tevârîh*, a work of Kâtip Çelebi. This present study aims to focus on an unexamined chapter in *Mür'i't-Tevârîh*, i.e., folios 180b-345a in which the events between 926/1520 and 1142/1729 was depicted, and make the transcription of the given text available to the researchers.

This study consists of two chapters. The first chapter deals with the author's biography, works, approach to history, and the context of the present work. The second chapter, on the other hand, is the full transcription of the 180b-345a folios.

Key words: Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'i't-Tevârîh*, Kâtip Çelebi, *Takvîmü't-Tevârîh*, History of the Ottoman Empire, chronicle.

KISALTMALAR

bk : Bakanız

ev: eviren

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi

dz : Dzenleyen

haz: Hazırlayan

İA: Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi

krş: Karşılaştırmız

nr: Numara

nşr : Neşreden

s. : sayfa

sdl: Sadeleştiren

FINDIKLILİ SÜLEYMAN EFENDİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ

Kaynaklardaki bilgilerin kifayetsizliği sebebiyle Fındıklılı Süleyman Efendi’nin hayatı hakkındaki bilgilerimiz sınırlıdır. Hayatına yönelik bazı bilgilere yer yer kendi eserinde rastlıyoruz. Bunun dışında Fındıklılı’nın hayatı hakkındaki bilgiler Prof. Dr. Münir Aktepe’nin yayına hazırlamış olduğu *Mür’i’t-Tevârih*’te vardır. Onun hayatını ele aldığımız bu kısımda Aktepe’nin yazdıklarına bir takım ilavelerde bulunulacaktır.

Fındıklılı Süleyman Efendi ilmiye sınıfına mensuptur. Kendisi çeşitli zamanlarda kadılık görevlerinde bulunmuştur. Bununla beraber ailesinin ilmiye sınıfıyla ilgisi yoktur. Babası İstanbul’da ticaretle meşgul olan Tokat bezirgânlarından El-Hac Mehmed’dir. El-Hac Mehmed 1730 yılında Patrona İsyanı esnasında İstanbul’da bulunmuş ve cesur bir biçimde gümrükte tüccarların malını muhafaza etmiştir. Tarihçimiz bunu “Patrona İsyanı” faslında şu ifadelerle anlatmıştır:

...Bir bölüğü gümrüğü yağmaya geldiklerinde bu abd-i pür-taksîrin pederi Şem’dânîzâde el-Hac Mehmed Tokat bezirgânlarından olup mesfûrların gümrüğe dest dırâz ideceklerini te’akkul ve kendü serdengeçdi heyetine girüp birkaç hem civârını alemdar ve haseki sûretine vaz edüp gümrük önünde cevelân ider iken birkaç bayrak zorba gelüp gümrüğe tasaddî idecek olduklarında baka yoldaşlar biz sizlerden evvel geldik lâkin fukarânın ve tüccârın gözü yaşları ile ahlarını mülâhaza edüp metâ’larına el uzatmaya cesâret edemedik. Sizlere dahi lâyıık görmem. İşimiz râst gelmez deyü levendâne cevâb ile def’ ve bir habbe zâyi olmamasına sebep olmuş. Hattâ gümrükçü olan Yeğen Mehmed Ağa ihtifâda iken vâkıf olup sekiz sene sonra sadriazam oldukda pederi getirdüp envâ’-ı ikrâm itdikde Hacı Mehmed Ağa ben seni ne zamândan berü severim bilirmisin deyüp bu mâddeyi yâd metâ’-ı müslimînin selâmetine ve resm-i gümrüğün zâyi olmamasına illet olduğunu ve sadâkatla cesâretini takrîr etmiş.¹

¹ Şem’dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür’i’t-Tevârih* (nşr. Münir Aktepe), İstanbul 1976, I, 9-10.

Söz konusu isyandan sekiz yıl sonra sadrazam olan Yeğen Mehmed Ağa'nın Hacı Mehmed'i çağırarak Patrona İsyanı esnasındaki cesur davranışını yâd etmesi Fındıklılı Süleyman Efendi'nin pederinin devletin üst kademesinde görev yapan kişilerle olan yakın ilişkisini göstermektedir. Bu yakın ilişki onun ilmiye sınıfına dahil olmasında bir etken olmuş olabilir.

Fındıklılı Süleyman Efendi'nin nerede ve ne zaman doğduğu konusunda kaynaklarda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak kendisinin Fındıklılı lakabını kullanmasından onun İstanbul doğumlu olması tahmin edilebilir. Ayrıca ölüm tarihinin 1193 (1779) yılı olması ve II. Süleyman döneminde Eğriboz Savaşı'na katılanlarla konuşmuş olması² göz önünde bulundurulursa Fındıklılı'nın on sekizinci yüzyılda başlarında doğmuş olması muhtemel gözükmektedir. Bursalı Mehmed Tahir onun Fındıklılı lakabını kullanmasından hareketle Tokatlı olduğu konusunda şüphesini izhar etse de Fındıklılı'nın yukarıda açık bir biçimde anlattığı olay gerçeği ortaya koymaktadır.³ Ayrıca Babinger müellifin babasının Tokat Pazarlı olduğunu ve kendisinin Fındıklı'da doğduğunu kesin bir ifade ile belirtmektedir.⁴

Eğitim hayatı hakkındaki bilgilerimiz kitabında verdiği bilgilerle sınırlıdır. Yasincizâde, Fındıklılı Süleyman Efendi'nin ismini verdiği ettiği tek hocasıdır. Süleyman Efendi Yasincizâde'den mukaddemâtdan nesh-i hamseye kadar okumuştur.⁵ Medrese eğitimi esnasında geleceğin Reisülküttabı Mektûbî Abdürrezzak Efendi ile dokuz yıl beraber okuyarak arkadaşlık etmiştir.⁶

---

² Metin, 244-245.

³ Aslen Tokatlı olduğu rivayet olursa da kitabın mukaddimesinde Fındıklılı olduğu belirtilmiştir. Bk. Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul Matbaa-i Âmire, 1342, III, 86.

⁴ Franz Babinger, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri* (çev. Coşkun Üçok), Mersin 1992, 335.

⁵ Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'î'-t-tevârih* (nşr. Münir Aktepe), İstanbul 1981, III, 17.

⁶ Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'î'-t-tevârih* (nşr. Münir Aktepe), İstanbul 1980, IIB, 85.

Müellif, 1171 (1757-58) ve 1173 (1759-60) yıllarında Beypazarı'na hâkimü'ş-şer' olarak atandı. Bu görevi esnasında Akşemseddin'in Torbalı Göynük'deki türbesini gidiş ve dönüşte ziyaret ve Beypazarı'nda yaptırmış olduğu camide Cuma namazı kılmıştır.⁷ 20 Ekim 1761 yılında Topkapılı Salihzâde Mehmed Emin Efendi yerine İstanbul kadılığına getirilen Dâmâdzâde Mehmed Murad Efendi zamanında İstanbul balkapanı nâibliğine atandı.⁸ 1176 (1762-63) yılında Praveşte'de hükümet-i şer'iyeye niyabetinde bulunan tarihçimiz buradaki top imalathanesinin acıklı durumuna şahit olmuş ve devlet görevlilerinin burayı rüşvet uğruna harap ettiğini anlatarak imalathanenin böylece atıl kalacağından bahsetmiştir.⁹ 1179 (1765-66) yılında İsmail Kasabası'nda nâiblik görevinde bulunmuştur. İstanbul'a davet edilen Kırım Hanı Selim Giray Han'ı Kartalcı'dan İsakçı'ya geçerken karşılamış ve beraber Tuna Nehri'ni geçmişlerdir. Selim Giray'ı dönüşünde de karşılayan Fındıklılı Süleyman Efendi İsmail Kasabası'nda hanı üç gün boyunca ağırlamıştır.¹⁰ 1182 (1768-69) yılında Ankara'da nâib-i şer'î vazifesinde bulundu. Bu görevi esnasında tarihlerin övdüğü meşhur Sumaklı Ankara Kebabı'nın tadına bakmış ve tarihlerin bu konuda yanılmadığını söylemiştir.¹¹ 1183 (1769) yılında Hezargrad'da görevde bulunan Fındıklılı Süleyman Efendi Makbul-Maktul İbrahim Paşa'nın camisinde Cuma namazları eda etmiştir.¹² 1770 yılında komşusu Hüsam Paşa'yı Fındıklılı'da bulunan evinde ziyaret eden Şem'dânîzâde, yeni görevi kaptan-ı deryalık için paşayı tebrik etmiştir.¹³ 1185 (1771-72) yılında memleketi olan Tokat'a nâib olarak atandı. Görev yerine giderken Sinop'da Abaza Mehmed Paşa tarafından ağırlandı. Bu görevi

---

⁷ Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'î'-t-tevârih* (haz. Ahmed Tevhid), İstanbul 1338, 450.

⁸ Şem'dânîzâde (Aktepe), I, XVIII.

⁹ Metin, 261.

¹⁰ Şem'dânîzâde Fındıklılı Süleyman Efendi, *Mür'î'-t-tevârih* (nşr. Münir Aktepe), İstanbul 1978, IIa, 78.

¹¹ Metin, 131.

¹² Metin, 4.

¹³ Şem'dânîzâde (Aktepe), IIb, 33.

esnasında Tokat'ta bulunan yeniçerileri sayınının altı bin olduğunu tespit eden Şem'dânîzâde bunlardan bin beş yüzünü alayla şehirden çıkararak Rus cephesine yollamıştır. Yine kendisi aynı yıl 1771 yılında hamisi Murad Molla ile beraber Rus cephesinde savaşa iştirak etmiştir.¹⁴ 25 Kasım 1773'de Süleyman Efendi, Cezayirli Hasan Paşa'nın mühür alacağı zannıyla onu karşılamaya Şumnu'ya gitmiştir.¹⁵ Ancak Hasan Paşa'ya mühür verilmemiştir. 9 Rebiülevvel 1190 (28 Nisan 1776) yılında mûsıla-i sahn derecesiyle geçici olarak Mısır'da Feyyum kadılığı görevinde bulunmuştur.¹⁶ 1192 (1778-79) yılında Rumeli Kazaskeri Murad Molla'nın beytülmal kâtibi iken efendisinin sürülmesi üzerine kendisi de Akdeniz adalarından birine sürüldü.¹⁷ Babinger onun son görev yerinin Feyyum olduğunu söyler. Bu cümlesine ilâveten onun Feyyum'a gitmeden Rumeli kazaskeri olduğunu ve azilden sonra da beytülmal kâtipliği görevinde bulunduğunu belirtir.¹⁸ Babinger'in Fındıklılı'nın Rumeli kazaskerliği görevinde bulunduğu iddiası hatadır. Fındıklılı Süleyman Efendi'nin Rumeli Kazaskeri Murad Molla'nın beytülmal kâtipliği görevinde bulunmuştur ve belirtildiği üzere efendisi sürülünce kendisi de Akdeniz adalarından birisine sürülmüştür.¹⁹ Bu görevlerinin dışında hangi tarihte atandığı hususunda bilginin olmadığı İstanbul'da kısmet-i askerî mahkemesinde kâtiplik vazifesinde bulunmuştur.²⁰

---

¹⁴ Şem'dânîzâde (Aktepe), IIb, 61.

¹⁵ Şem'dânîzâde (Aktepe), IIb, 110.

¹⁶ Şem'dânîzâde (Aktepe), III, 39.

¹⁷ Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet*, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul 1309, II, 99.

¹⁸ Babinger, 335.

¹⁹ Cevdet Paşa, I, 167-68.

²⁰ Fındıklılı Süleyman Efendi, *Fihrist-i Behcetü'l-Fetâvâ*, 1b.

Fakir bir hayat geçiren ve bir ikbale nail olamayan Fındıklılı Süleyman Efendi kısa bir sürgün hayatından sonra İstanbul'da 1193 (1779) yılında vefat etmiştir. Kabri Eyüp'te Balçık Dergâhı'ndadır.²¹

Tarihçiliği:

I. Abdülhamid döneminde yaşamış olan Fındıklılı'nın geçmişi nasıl değerlendirdiği hususu bizim için ayrı bir önem taşımaktadır. Osmanlı tarihi yazımında tartışmalı şekilde "duraklama" dönemi diye adlandırılan bir çağda yaşayan bir tarihçinin geçmişi değerlendirmesi ve var olan sorunları geçmişle birebir alakalandırması dikkate değerdir.

Fındıklılı'nın ağırlığı hissedilen tenkitçi bir yönü vardır. Ancak bu tenkitler kuvvetli delillere dayanmamakta etmemekte ve genel itibariyle gelişigüzel bir tarz oluşturmaktadır. Metinde görüleceği üzere bu yaklaşım müellifi ister istemez aşikar bir tutarsızlığa sürüklemektedir. Örneğin, kendisi *Mür'î't-Tevârih*'in muhtelif yerlerinde rüşvetten şikâyet etmekte, ancak rüşveti icad eden kişiyi es geçmekte adeta onu "... mücid-i rüşvetdir. Lâkin mansıba istihkâkı olandan alup bir dahi mansıbdan azl itmez idi. Ve tekrâr rüşvet-i ibkâ almaz idi"²² diyerek temize çıkartmaya çalışmaktadır. Hâlbuki kendisi III. Murad faslını işlerken Şemsi Paşa'nın padişahı rüşvete alıştırmasından şu sözlerle şikâyet etmektedir:

"...Ve rüşvet almağa sevk itdi. Bu cümleden muzırr oldu. Zirâ akçesi olan matlûbu olan mansıba nâil olup zât ve zemânı olanlar girü kalur oldu. Ve küçükler büyüklerden havf itmez oldu. "Ben de akçe virüp senin mansıbın alurum ve senin gibi bir âdem olurum" dir idi"²³

---

²¹ Bursalı, III, 86.

²² Metin 26.

²³ Metin 50.

Yine bir başka yerde Sultan İbrahim faslında bu sefer eleştirdiği rüşveti adeta meşrulaştırmaya çalışan ifadeler kullanır:

“Gerçi bu devletde ikiyüz seneden berü rüşvet peydâ oldu. Lâkin vech-i münâsibi ile alınur. Mansıb yine müstehıkkına virilüp hufyeten bir şey' alınur. Halk anı liyâkatine haml idüp rüşveti yakışdırmaz. Ve illâ böyle âşikâre rüşvet fesâda bâ'is olur”²⁴

İlerleyen sayfalarda Sultan İbrahim sonrası dönemini anlatmaya devam eden Fındıklılı bu sefer tam tersi bir tavır takınır ve,

“Bu cülûsdan sonra vezîr ile müftî "rüşvetle dünyâ harâb oldu" deyü sûret-i salâhdan görünüp pâdişâhı ve vezîri şehîd itmişler iken sabr idemeyüp "ehl-i mansıb alacağını alur. Bizim rüşvet almadığımız kalur" deyüp rüşvet almağa başladıklarında yine fesâd zuhûr itmeğe başladı. Ümmü'l-fesâd hamr olduğu gibi ebü'l-fesâd rüşvet olduğundan gaflet itdiler”²⁵

diyerek rüşveti fesadın babası ilan eder ve onun zararlarından bahseder.

Yukarıda verdiğimiz örneklerde görüldüğü üzere kendisiyle çelişen bir tarihçi karşımızda durmaktadır. İlginçtir Fındıklılı Süleyman Efendi Vakanüvis Râşid Efendi’yi “Ben dirim ki bu mahalde Râşid Efendi merhûm tevârîhinde hâsid ile mahsûdu bu vech üzre bu mazmûnda îrâd itmesi gâlibâ iktizâ-i vakt ü hâle göre olmak gerek. Tahkık-ı makâm oluna”²⁶ diyerek durumun gerektirdiği hale göre hareket etmekle suçlamıştı. Ancak kendisi de duruma göre eleştiri yapmış ve tabiri caizse nabza göre şerbet vermiştir. Böylece Râşid’e yönelttiği eleştiriye kendisi hedef olmuştur.

Müellifin eserinde ağır eleştiriler olduğu gibi, takdir edici ifadelere de rastlanılmaktadır. Vurgulanması gereken husus şudur ki Fındıklılı’nın

---

²⁴ Metin, 148.

²⁵ Metin, 152.

²⁶ Metin, 302.

değerlendirmelerinde bir itidal olmadığı gibi bu tarz değerlendirmelerinde de tavrı konudan konuya farklılaşmakta ve yine tutarsız bir tavır sergilemektedir.

Fındıklılı Süleyman Efendi kimi zaman olayları tam olarak anlatmamakta ve eksik bilgiler vermektedir. Mesela Kanuni dönemi Maktul İbrahim Paşa'nın Anadolu'daki Celalî isyanlarını bastırmada başarısız olan paşaları hesaba çektiği bölümde İbrahim Paşa'nın paşaları affını ilgisi olmayan bir nedene bağlamaktadır. Aynı durumla Cıgalazâde Sinan Paşa'nın mağlup olması meselesinde de karşılaşırız. Süleyman Efendi mağlubiyeti paşanın "uyuyorum" diyerek çadırına gelenleri kabul etmemesine bağlar. Bu yüzden gelen asker paşa firar etti diyerek ordudan kaçmış ve ordu mağlup olmuştur. Bu ve benzeri örnekleri incelediğimizde Fındıklılı'nın bazı noktalarda konu anlatımındaki zaafı ortaya çıkar. Buradaki zayıflık onun olayları iyi kavrayamadığını gösterir.

Bir diğer meselede onun Celalî konusunda takındığı tavırda ortaya çıkmaktadır. Zira olayları yüzeysel olarak anlatmak ve nedenleri hakkında en ufak bir bilgi vermemektedir. Kendisi de isyan edenlerin isyanına akıl erdiremediğini belirtmekte, bu isyanı bazılarının ahmaklığına bağlamaktadır.

Şem'dânîzâde, tarih anlatımında kendine has bir yol izlemiştir. Olayları anlatırken kendi tercihihine göre hareket etmiş ve anlatımda şahsi tasarrufunu dilediğince kullanmıştır. Bazı kaynaklarda sayfalarca anlatılan olayları müellif birkaç satırla geçmiştir. Konu anlatımında beğendiği kişilerin sevilen tarafları ve sevmediklerinin hoş olmayan özellikleri ön plandadır.

Sivri dilli oluşu müellifin en bariz özelliğidir. Olayları anlatırken bu tarzı sıklıkla kullanmıştır. Bu kadar sivri dilli olmasını yaşadığı devrin sıkıntılılarına bağlarsak hata etmiş olmayız. Zira o devletin düştüğü durumu geçmişe bağlamakta ve devleti bu duruma getirenlere karşı sert ifadeler kullanmaktan çekinmemektedir.

Onun tarihçilere özellikle vurgulaması tarihi ibret alınacak dersler manzumesi olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sıklıkla tarihçileri erkân-ı devletin en iyi müsteşarları olarak takdim eder ve başarılı yöneticileri tarihçilerle arkadaşlık etmiş kişiler olarak sunar.

Fındıklılı metin içinde zaman zaman geçmişe yönelik eleştirilerde bulunmakta ve ortaya kendince bir çözüm koymaya çalışmaktadır. Ancak kendisi esaslı bir değerlendirme yapamamakta ve olayların gerçek nedenlerine eserinde yer verememektedir. Bütün bu değerlendirmeler ışığında müellifin tarihçilik açısından vasat bir seviyede olduğunu söyleyebiliriz.

Eserleri:

Fındıklılı Süleyman Efendi'nin *Mür'it-Tevârih* dışında tespit edebildiğimiz üç eseri daha vardır:

1. *Fihrist-i Behcetü'l-Fetâvâ*: Kaynakların bahsetmediği bu kitabın nüshaları Süleymaniye Kütüphanesi, Kasidecizâde nr. 267, Murad Molla nr. 1187 ve Hacı Mahmud Efendi nr. 1239'da kayıtlıdır. Fıkhî konularını ihtiva eden bu eserin ismi nüshalardan nüshaya farklılık arz etmektedir. Yukarıdaki isim eserin en sağlam nüshası olan Hacı Mahmud Efendi nüshasına nazar-ı dikkate alınarak yazılmıştır. Burada şunu ifade edelim ki bu eser baştan sona Fındıklılı Süleyman tarafından yazılmış değildir. Kendisi esere bir fihrist hazırlamış ve bazı fasıllar üzerinde çıkartma ve ekleme yollu tasarruflarda bulunmuştur. Zaten kendisi yazdığı Arapça önsözde bu konuya işaret etmektedir. Belki de kaynakların bu eserden bahsetmeme sebebi onun müelliften ziyade mürettip konumunda olmasıdır. Ancak tertip edici olmasına rağmen eserin üç nüshasının bulunması onun bu tertibinin beğenildiğinin bir işareti olarak algılanabilir. Bu nüshalardan en mükemmeli 1239 numaralı Hacı Mahmud Efendi nüshasıdır. Diğer nüshalarda boşluklar ve intizamsızlıklar göze çarpmaktadır. 267 numaralı nüsha ise 88 yapaktır. Her sayfasında 27 satır vardır. Bu nüshada eserin adı *el-Fihristü'l-Kâmil li-Behceti'l-Fetâvâ* olarak kaydedilmiştir. Bu nüshanın girişinde ferâizle (miras taksimi) alakalı bir metin bulunmaktadır. Altıncı sayfada fihrist vardır. Asıl metin ise sayfa 10'da başlamaktadır. Seksen

beşinci sayfada metin bitmekte seksen altıncı sayfada yine ferâizle alakalı bir konu başlamaktadır. Sayfanın sonunda silik ve kırmızı bir yazıyla vakıf kaydı yer almaktadır. Ayrıca kırmızı yazı devam etmekte ancak ne yazıldığı okunamamaktadır. Kimin tarafından eklendiği belli olmayan bu kısım eserin mürettip nüshası olmadığına işaret eder.

Nüshanın nasıl intikal ettiği kitabın baş kısmında Arabî ifadelerle vuzuha kavuşmaktadır. Eserde iki kayıt vardır. Birinci Arabî kayıt şudur:

قد تملكه بشراء صحيح العبد المحتاج الى كرم ربه المجيد سليمان افندى زاده السيد احمد المدرس النائب
بمحكمة داود باشا بدار الخلافة العلية سنة 244 في صفر

Yukarıdaki metinden anlaşılacağı üzere Hicri 1244 (1828-29) yılında İstanbul'da Davutpaşa Mahkemesi'nde naiplik yapan Süleymanzâde es-Seyyid Ahmed Efendi tarafından bu eser satın alınmıştır.

İkinci Arabî ifade ikinci bir satın alınmadan bahsedilir. Bu ifade aşağıdaki gibi kitabın girişine kayıt edilmiştir.

قد تملكه بشراء من متروكات احمد رشيد افندى السيد سليمان سرى الشهير بقصيده جى زاده غفر لهما سنة
1282 فى غرة شعبان

Kayıttan da anlaşıldığı üzere eser Hicrî 1282 (1865-66) yılında Kasidecizâde lakabıyla meşhur Sırrî Süleyman Efendi tarafından eser satın alınmıştır. Ayrıca burada “Mürettib-i *Behcetü'l-Fetâvâ*'nın Fihristi Fındıklılı Süleyman Efendi” ifadesi bulunmaktadır. İfadeden anlaşılacağı üzere eseri tamamen Fındıklılı Süleyman Efendi yazmamıştır. Eserin altında bir de mühür bulunmaktadır. Ancak okunamamaktadır.

Murad Molla Kütüphanesi'nde numara 1187'de eserin bir diğer nüshası vardır. Burada eserin ismi *Muhtasar-ı Behcetü'l-Fetâvâ* olarak kaydedilmiştir. Altmış iki yapraktan ibarettir. Altmış üçüncü sayfadan sonra Fındıklılı Süleyman Efendi'ye ait olan Kanunname adlı eser başlamaktadır. Eserin başında “Fevâid-i hâzâ'l-kitâb ve kavâiduhu” adlı bir başlık vardır. Burada eserin ve hazırlanan fihristin nasıl kullanılacağından bahseder. Hemen altında

da fihrist-i sağır başlığı altında fihrist vardır. Ayrıca bu eserin başında Dâmadzâde Mehmed tarafından vakfedildiğine dair bir mühür vardır. Eserin son sayfasında da mevcut olan aynı mühürde şunlar yazmaktadır:

وقف هذا الكتاب بدامادزاده محمد مراد وفق الله خيره بالعباد سنة 1193

Metinden anlaşıldığı üzere Dâmâdzâde Mehmed Murad tarafından kitap 1193 (1779-80) yılında vakfedilmiştir. Eserin müstensihî belli değildir. Ancak nüshanın sonunda 1185 (1771-72) tarihi vardır. Belki de bu eserin istinsah yılı olabilir. Bu eser Kasidecizâde 267 numaraya göre daha güzeldir.

Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere en mükemmel nüsha Hacı Mahmud Efendi 1239'da kayıtlı olandır. 159 varak olan bu nüsha güzel ve temiz bir talik yazıyla istinsah edilmiştir. Yazısı anlaşılır ve okunaklıdır. Bu nüshanın önsözünde Fındıklılı eseri pek beğendiğini ve ona bir fihrist hazırladığını ve üzerinde okuyucuya kolay gelmesi açısından alakası olmayan konuları mütalaadan sonra başka başlıklara koyduğundan bahsetmektedir. Kitap şöyle başlamaktadır:

يقول العبد الفقير اليه عز شأنه سليمان المدعو بفندقلى الكاتب فى محكمة القسمة العسكرى فى دار السلطنة العلية

Nüshanın sonunda müstensih ismi ve istinsah tarihi şu şekilde zikredilmiştir.

تم هذا الكتاب بعناية الله تعالى رسمه الفقير سابقا قبان دقيق نائى حسن افندى زاده درويش محمد سنة 1209 غفر لهما

Metinde işaret edildiği üzere nüsha Unkapanı'nda naiplik yapmış Hasan Efendizâde Derviş Mehmed tarafından 1209 (1794-95) yılında istinsah edilmiştir.

2. *Kanunname*: Bu risalesini Fındıklılı Ankara'da görev yaptığı zaman kaleme almıştır. Risale Murad Molla Kütüphanesi'nde 1187 numaradaki yazmanın içindedir. Bu nüshanın altmış üçüncü sayfasında başlayıp yetmiş dördüncü sayfasında sona eren bu risalenin başında besmeleden sonra metin ve yazarı hakkında aşağıda aktardığımız kısa bir bilgi yer almaktadır:

“Merhum Emir Gazi Sultan Süleyman ibni Selim Han Hazretlerinin kanunundan 1182 senesinde Medîne-i Ankara’da nâibü’ş-şer’ olan Fındıklılı Süleyman Efendi’nin yedi bab üzerine tertib eylediği kanunname-i mutebere-i müfidedir ki zikr olunur.”

Ayrıca Kanunname’nin sonuna “mukabele şüd” yazılmıştır. Bu ifadeden istinsah eden kişinin bu Kanunname metnini karşılaştırdığı anlaşılmaktadır.

3. *Kevâmilü’t-ta’bîr*: Fındıklılı Süleyman Efendi’nin rüya tabirine ait bilgileri topladığı bir eseridir. Bu eseri I. Mahmud zamanında Muabbir Abdurrahman Efendi’nin yanında bulunduğu vakitlerde ondan dinlediği rüya tabirlerine dayanarak yazmıştır. Fındıklı bu eseri nasıl yazdığını şöyle anlatır:

“Bu fakır ya’nî şârih-i Târîh-i Takvîm-i Şem’dânîzâde Süleyman İslâmbol’da Paşakapusu kurbunda Kızlar Ağası Tekyesi’nde devr-i Mahmud Han’de şeyh olan İbrahim Halebi evlâdından Mu’abbir Abdurrahman Efendi hazretlerinin ekser-i evkâtda meclisine hâzır olup yevmiyye yüzden mütecâviz te’vîl-i rü’yâ itdiğini istimâ’ iderek şeyh-i müşârün-ileyhden ta’bîr-i vâkı’iyyeye me’zûn olup şeyh-i mûmâ-ileyhin irâdesiyle *Kevâmilü’t-ta’bîr* nâm ta’bîr-nâmeye mâlik oldum”²⁷

Fındıklı’nın bahsettiği bu esere maalesef rastlayamadık.

---

²⁷ Metin, 56

MÜR'İ'T-TEVÂRÎH

Fındıklılı Süleyman Efendi kitabını Kâtip Çelebi'nin meşhur eseri *Takvîmü't-Tevârîh*'e bir zeyl yapmak maksadıyla kaleme almıştır. Kâtip Çelebi eserindeki kayıtları 1065 yılına kadar getirmiş ve Şeyhi Mehmed Efendi ile Müteferrika İbrahim Efendi 1146 yılına kadar bu esere zeyiller yapmışlardır. Tarihçimiz sadece havassa mahsus olan bu tarihi umuma mal edebilmek için hem zeyil hem de şerh etmiştir. Bu açıdan bakıldığında Fındıklılı'nın bu kitabı Katip Çelebi'nin eserinin devamı sayılmakla birlikte III. Ahmed döneminden sonraki kısımlar orijinal bilgiler içermektedir. Zira kendisi bu dönemin son zamanlarında doğmuştur. Babası ve dönemin şahidi olan büyükleri vasıtasıyla o devrin olaylarını aktarmıştır. Zaman zaman III. Ahmed dönemi öncesi devirlere dair verdiği bilgilere, büyüklerinden duyduğu bilgileri ekleyerek tarihini zenginleştirmiştir.

Eserin başlangıcından Yavuz Sultan Selim zamanının sonuna kadar olan kısmı Ahmed Tevhid Bey tarafından İstanbul'da 1338 yılında yayımlanmıştır. Eserin son ve orijinal olan kısmı ise Prof. Dr. Münir Aktepe tarafından dört cilt halinde neşredilmiştir. Üzerinde çalışılmamış kısmı olan 180b-345a arası ise tarafımızdan tez konusu olarak ele alınmıştır.

Eserin yurt içinde ve yurt dışında olmak üzere çeşitli nüshaları vardır. Ancak orijinal nüshaya maalesef rastlanılmamıştır.

a) Yurt İçindeki Nüshalar:

1. Bayezit Devlet Kütüphanesi nr. 5144'de bulunan yazmayı tez çalışmamızda esas aldık. Zira diğerlerine nazaran en sağlam olanı bu nüshadır. Prof. Dr. Münir Aktepe de nr 5144'ü esas almıştır. Ancak isim ve tarih bilgisi gibi zaman zaman metin içinde bırakılan boşluklar müstensihnin

bu nüshayı aslını yazmadan istinsah etmediğine işaret etmektedir. Müstensih başka bir nüshadan eseri istinsah ederek 5144 numaradaki nüshayı vücuda getirmiş olmalıdır. Müstensih yazımda zaman zaman hatalara düşmüştür. Biz bunları elimizden geldiğince düzeltmeye çalıştık. Müstensihi ve istinsah tarihi belli olmayan eser 542 varaktan oluşmaktadır. Yazısı taliktir. Her sayfasında 31 satır mevcuttur.

2. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine, nr. 1338'de bir diğer nüsha bulunmaktadır. 643 varaktan ibaret olan bu nüshanın her sayfasında 31 satır mevcuttur. Metin içinde satır atlamaları ve birçok imla hatası vardır.²⁸ Saray kütüphanesinde uzun süreden beri devam eden tamirat yüzünden bu nüshayı görmek mümkün olmamıştır.

3. Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları Tarih Kısmı, nr 552/1'de bulunan nüshada olaylar 1140 senesinden itibaren başlamaktadır.

4. Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Efendi Kitapları Tarih Kısmı, nr 131'de olan nüsha 44 varaktan müteşekkildir. 1143 (1730) olayları ile başlamakta ve 1184 (1770) olayları ile son bulmaktadır. Her iki yazma bizim tez konumuz olan kısmın dışındaki olaylar ihtiva etmektedir.

5. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi nr Y. 580'de bulunan nüsha Keçecizâde Fuad Paşa'nın torunu Reşad Fuad Bey tarafından istinsah edilmiştir. Bu nüsha 1143 (1730) yılı olaylarıyla başlamaktadır.²⁹

---

²⁸ Fehmi Edhem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, İstanbul 1961, II, 302; krş., Şem'dânizâde, (Aktepe), I, xxvii.

²⁹ a.g.k., xxxi.

6. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi nr Y. 571'de bulunan nüsha 1945 yılında Şevket Gavsî Efendi tarafından beş defter halinde Beyazıt Devlet Kütüphanesi'ndeki, yazmadan istinsah edilmiştir.³⁰

b) Yurt Dışındaki Nüshalar:

1. Berlin Staatsbibliothek, Ms. Or. Quart 1128, 593 varaktır. Müstensihî ve istinsah tarihi yoktur. Her sayfasında 33 satır vardır. Yazısı nesihtir. Nüshada imla hataları ve eksiklikler vardır.³¹

2. Berlin Staatsbibliothek, Ms. Or. Quart fol 3344 nüshası 344 varaktır. Yazı nesih ve okunaklıdır. İmla hataları çoktur. Her sayfasında 29 satır mevcuttur. Ahmed Rasim isimli bir müstensih tarafından istinsah edilmiştir. Hicri 1067 yılı olayları ile başlamaktadır.³²

3. Wien Nationale Bibliothek nr. 1142³³ nüsha 24 sayfadır. 1188 yılından itibaren başlamakta 1191 yılına kadar gelmektedir. Eser ancak son dört senelik olayları ihtiva etmektedir.

Eserini Sultan I. Abdülhamid'e ithaf eden³⁴ Fındıklılı, İbrahim Müteferrika ve Şeyhî Mehmed Efendi'lerin Kâtip Çelebi'nin *Takvîmü't-Tevârih*'ine yapmış oldukları zeyli kendi zamanına kadar tamamlamak amacıyla yazmaya başlamış fakat *Takvîmü't-Tevârih*'in havassa yönelik olduğunu görünce avamın da bu eserden faydalanması için mevcut zeyle şerh eklemeye karar vermiştir.

³⁰ a.g.k., xxv.

³¹ a.g.k., xxxi-xxxiii.

³² a.g.k., xxxiv-xxxv.

³³ Babinger numarayı 1141 olarak vermektedir. bk. Babinger, 334.

³⁴ a.g.k., xix.

Fındıklılı Süleyman Efendi büyük umutlarla on üç yıl gece ve gündüz çalışarak meydana getirdiği tarihini 1187 (1773-74) 1188 (1774-75) yılları arasında tebyiz etmiştir. Bunca çabasının ve emeğinin karşılığını gördüğünü söylemek zordur. Kendisi metnin başında büyük umutlar beklemiş, fakat emellerine nail olamamıştır. O bu beklentisini şu sözlerle eserin önsözünde Sultan I Abdülhamid'e iletmiştir:

“Tevârîhden istinbât olunan düvel-i sâirenin taht-ı tasarrufunda olan manâsib ocaklık misillü olmağın def’aten bir âdemi zîşân itmek mümkün değildir. Ammâ selâtîn-i Âl-i Osmân’a olan mevhibe-i kübrâ ve atıyye-i uzmâ ile bir ednâyı ednâ işâretle zîşân ve a’lâ han ve Mısır’a sultân ve kadrini hem rütbe-i keyvân ve halife-i Bağdad sâhib-i unvân ider. Bu ecilden şânına târîh te’lîf olunmak müyesser olan hudâvendigârân sâhib-i târîhi müşârûn bi’l-benân itmeleriyle ba’zıları yedişer ve sekizer senelik havâdisi cem’ ve ba’zılar yetmişer ve seksener sâlde olan vekayi’i tahrîr itmekle ve illâ câh ve âlî mertebeye nâil olmuşlardır. Lillâhi’l-hamd bu abd-i nâçiz destinden kuvvetlü ve kudretlü ve meymenelü ve azametlü pâdişâh-ı âlem-penâha yedibin üçyüz seksen üç sâlde istifâde olunacak havâdisi cem’ ü tertîb ve nâm-ı hümâyûn ile müzeyyen kılup huzûr-ı hümâyûnuna sunmak nasîb oldu”³⁵

Kendi eseriyle diğer müelliflerin yazdığını karşılaştıran tarihçimiz kendi eserinin diğerlerine üstün olduğunu ve onların bu basit hizmetleri mukabelesinde yüksek makamlara nail olduklarını ifade ederek kendisi bu büyük hizmetine karşılık bir beklenti içine girmiştir. Ancak bu beklentilerine bir karşılık bulamamıştır.

Tarihçimiz yazımı uzun bir süreci kapsayan eserinde çeşitli kaynaklar kullanmıştır. Fakat kullandığı kaynakları nadiren zikretmiştir. Fındıklılı Süleyman Efendi birebir kaynaklardan nakil yerine kendi cümlelerini kullanarak tarihini oluşturma yoluna gitmiştir. Zaman zaman aldığı kaynağı aynen aktarmıştır.

Fındıklılı Süleyman Efendi'nin kullandığı kaynakları iki kısımda inceleyebiliriz: a. Gördükleri ve Duydukları b. Yazılı Kaynaklar

---

³⁵ Fındıklılı (Tevhid), 7-8.

A. Gördükleri ve Duydukları:

Fındıklılı Süleyman Efendi bazen metnin içine çevresinden duyduklarını eklemiştir. Buna en güzel örnek II. Süleyman dönemi Eğriboz muhasarasıdır. Muhasarayı ve mahsurların durumunu Fındıklılı şöyle anlatmıştır:

“Ve Venedik donanmasıyla küffâr leşkeri karaya çıkup Eğriboz'u muhâsara itdikde, taraf-ı devletden asker cem' olunup vardıklarında meğer içlerinde Arnavud askerinden İslâm'ı müşevveşler var imiş. Bayraklarını alup küffâr tarafına geçdiklerinde küffâr kuvvet bulup kal'ada olan müslimlere za'f târî yüzbir gün muhâsaranın imtidâdına sebep oldular. Lâkin dîn-i mübîn kuvvetine asker-i İslâm metânet itdi. Hattâ küffâr lağım atup yürüyüş itdikde asker-i İslâm'a ye's gelmişken bir mühtedi Eğriboz kal'asında olan iki kıt'a ekber-i kebîr topun birine kâğıd kîselerine barut doldurup âteş idüp atıldıkda vâfir kâfir yanmağla küffâra ürkündülük viricek asker-i İslâm fırsat bulup çıkup ceng itdiklerinde küffâr münhezim ve yirmibin kâfir kılıcdan geçmekle bakıyyesi firâr itdi. Bu mühtedi sebebine kal'a muhâsaradan halâs oldu. Gerçi tevârih-ı mu'teberât topun atılmasını bu minvâl üzre tahrîr iderler. Lâkin bizim sabâvetimiz âleminde Eğriboz cenginde bulunmuş pîrlerden menkûl mahsûrlara za'f-ı küllî târî ve kal'ayı emânla virmediklerine peşimân olup me'yûs olduklarında zikr olunan iki top dâimâ dolu durur imiş. Çokdan atıldığı olmadığından işe yaramaz i'tikâdıyla kimesne i'tibâr itmezken Ayişe nâm hatun bir âteşli odun ile gelüp âteş viricek top atıldı. Ve mezkûr topun içinde dikici dikiş dikebilür. Böyle vüs'atli olmağla derûnunda olan güllesi ve üzerine ufak tefek taş dâneleri cem' olmuş imiş. Anlar çıkup küffâra saçıldıkda yalnız bir topdan ikibinden ziyâde kâfir helâk olıcak küffâr perîşân oldu. Hattâ mezbûre Ayişe hayâtdadır. Yüzü açık kahvelere gelüp merdâne mu'âmele ider. Ve ihtiyâr olmağla herkes "Ayişe beşe" deyü rağbet iderler idi. Ve *tevâtüren rivâyet iderler* idi. Gerek mühtedi ve gerek Ayişe Beşe rahmetle yâd olmak için rivâyeteyn tahrîr olundu, *رحمة الله عليهما*. Muhârebe şatranca müşâbihdir. Bir mansûbe ile şâh mat olur didiklerini tasdik eyledi”³⁶

Yukarıdaki satırlarda ismini zikretmediği kaynaklardan nakilde bulunan Fındıklılı Süleyman Efendi sonra kaynaklarda nakl olunana kendi çocukluğu döneminde duyduğunu bilgiyi ekleyerek konuyu anlatmıştır. Bu onun sadece olayları nakletmediğini ve yeri geldiğinde duyduğu ve gördüğü şeyleri tarihine eklediğini göstermektedir.

³⁶ Metin, 244-245.

B. Yazılı Kaynaklar:

Fındıklılı Süleyman Efendi metnin içinde bazen kaynaklarını açıklamış bazen de “tevârîh-i mu‘teberede veya târihlerde” diyerek kaynağının adını gizlemiştir. Metin içinde adını belirttiği kaynaklar şunlardır:

1. Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi: Fındıklılı, Sultan İbrahim faslını anlatırken kullandığı kaynağının ismini onu tenkit etmek maksadıyla vermiştir. Zira Abdülaziz Efendi Sultan İbrahim’in tahttan indirilmesinde ve katledilmesinde başrol oynayanlardan biriydi. Fındıklılı onun adını “.....Kara Çelebizâde Aziz Efendi ilzâm kasdıyla sefâhat ve zulüm ve fîsk mâddelerini yâd ve "lâyık-ı taht değilsin" deyü bî-hürmet kelâmlar itdi. Gerçi Aziz Efendi tasnîf itdiği târîhinde bu kelimât ile kendü iftihâr ider.”³⁷ diyerek Sultan İbrahim’in tahttan indirilmesi meselesinde belirtir.

2. Râşid Efendi’nin *Târîh*’i de Fındıklılı Süleyman Efendi’nin kullandığı kaynaklardan biridir. Fındıklılı Baltacı’nın azlini anlatırken *Râşid Tarihi*’ne müracaatta bulunmuştur:

“Bu vezîrin mu‘azzez ve mükerem olması me‘mûl iken böyle olması ya‘nî azl olunup bir sene sonra Midüllü’de menfiyyen fevt olması ³⁸الجزاء من جنس العمل yedi sene mukaddem Kalaylu Paşa’nın kendüye i‘timâd-ı tâmmı var iken töhmet ve isnâd-ı iftirâ’ ile pâdişâha azl itdirdükden sonra pâdişâh vâkıf olup inkisâr itmiş idi. Ve Kalaylu hâlâ hayâtda Baltacı böyle telef oldu. Ben dirim ki bu mahalde Râşid Efendi merhûm tevârîhinde hâsîd ile mahsûdu bu vech üze bu mazmûnda îrâd itmesi gâlibâ iktizâ-i vakt ü hâle göre olmak gerek. Tahkîk-ı makâm oluna”³⁹

Yukarıdaki satırlardan anladığımız üzere Fındıklılı Süleyman Efendi Râşid Efendi’nin olayları iktizayı hâle göre anlattığını ifade ederek bir bakıma

---

³⁷ Metin, 150

³⁸ Ceza amelin cinsindedir.

³⁹ Metin, 302

ona tenkit yöneltmektedir. Ayrıca okuyucuyu da kıyaslama yapmak üzere adını verdiği kaynağı incelemeye davet etmektedir. Fındıklılı kitabın içinde Râşid Efendi'nin tarihini tamamlamasını Farsça ara başlıkla okuyucuya duyurmaktadır.⁴⁰ Aslında bir bakıma bu da onun Râşid Efendi'yi takdirinin bir işareti olarak sayılabilir.

3. Vehbi Efendi'nin *Surnâmesi* de Fındıklılı Süleyman Efendi tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Fındıklılı, Sultan III. Ahmed'in şehzadeler için yapmış olduğu sünnet törenini ondan aktarmıştır. III. Ahmed'in yaptırdığı bu sünnet törenini anlattıktan sonra kaynağının ismini “.....Düğüne gelen vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i devlet ve taşra vilâyetlerde olan vüzerâ ve ümenâdan hâllü hâlince hedâyâ ile isbât-ı vücûd itmişlerdir. Vehbî Efendi merhûmun Sûriyye'sinde keyfi ve kemmi beyân u ayândır⁴¹” zikrederek daha detaylı malumat için bilgiyi aldığı kaynağa okuyucuyu yönlendirmiştir.

4. *Hakim Tarihi* de Fındıklılı Süleyman Efendi'nin ismini tasrih ettiği bir diğer kaynaktır. Süleyman Efendi bu tasrihte kaynağının hatasını düzelterek ismini zikreder:

“Ve pâdişâhın Esmâ Sultân nâm bir duheri dünyâyâ geldi. Hâkim merhûm tahrîrâtında Âsime tahrîr ider. Anların âsime olduğunda şübhe yok. Esmâ-i esmâdan olduğu müselleme olduğundan gâliba zühûl itmiş. Hallâk-ı cihân جل شانہ cihânda ibkâ eyleye. Âmîn”⁴²

5. Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa Süleyman Efendi'nin işaret ettiği kaynaklardan bir diğeridir. Kendisi onun “Tekâ'ud” faslını anlatırken ayrıca Enderun ahvalini beyan eden güzel bir tarih kaleme aldığını anlatır. Silahdar

⁴⁰ Cildeyn-i evveleyni min-*Tevârihi'r-Râşid* tekmîl şud. Metin, 332.

⁴¹ Metin, 343.

⁴² Metin, 367.

hakkında şu sözlerle “Ve hünkâr silâhdârı Fındıklılı Mehmed Ağa mütekâ'id oldu. Ehl-i târîh ve ehl-i hayır bir âdemdir. Enderûn ahvâlini beyân ider bir güzel târîh te'lîf idüp Fındıklı'da Kazgancı mahallesinde bir çeşme binâ eyledi”⁴³ diyerek takdirlerini belirtir.

6. Ahmed Dürri Efendi'nin İran hakkındaki sefaretnamesi Fındıklılı Süleyman Efendi tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Ancak burada esas onun bu metinleri nereden aldığıdır. Râşid'den mi? Yoksa metnin sahibi Dürri Efendi'den mi? Veya tespit edemediğimiz başka bir kaynaktan mı? Bu nokta pek açık değildir. Ancak Fındıklılı'nın Râşid'i kaynak olarak kullandığını göz önünde bulundurursak bu metni Râşid'den almış olması muhtemeldir. Burada dikkati çeken husus Yirmisekiz Çelebi'nin sefaretnamesini mükemmel şekilde telhis eden Fındıklılı Süleyman aynı başarıyı burada gösterememiştir. Burada zaman zaman Dürri Efendi'nin diyalogları metnin içine girmiş ve siyak-sibak açısından olumsuzluk yaratmıştır:

“Ve şikk-ı sâni rütbesiyle hâcegândan Dürri Efendi Acem'e elçi irsâl olunmuş idi. Bağdad'dan on günde sınura ve beş günde Kirmanşâhân'a ve sekiz günde Hemedan'a ba'dehu Kazvîn'e ve beş günde şâh sâkin olduğu Tahran'a varup dokuzuncu günü i'timâd-ı devlete ya'nî sâhib-i mühre da'vetle elçi buluşup onaltıncı gün Şâh-ıAcem-i câh Hüseyin Şâh'a buluşmağa gider iken Dürri Efendi nâmeysi taht-ı revâna vaz' ve etrâfını çukadarlar ve Acemler'e ihâte itdirüp kendü at üzerinde alay ile sarây-ı şâha varup üçüncü kapuda nâmesi alup başı beraber tutarak dîvânhâneye vardıkda şâh bir yüksecek sofada yalnız fakat bir yasdık ve başı ucunda kırk dâne ra'nâ cevân hanzâdeler ile Çerkez ve Abaza güzelleri kıyâm itmiş ve beş zirâ' ba'id sofada vezîri ve defterdârı ve re'is ve ricâl-i devleti ve karşı sofada yeniçeri ağasıyla beylerbeyiler cümlesi kâ'id ve şâhın sağ tarafında kara ağalardan kızlar ağası ve musâhibler ve hâric-i dîvânhânedede müsellah üç bin nefer kıyâmda ve ortalarından geçüp şâh sofasına bir zirâ' karîb varup temennâ idüp "هذا كتاب ينطق عليكم بالحق"⁴⁴ şevketlü azametlü kudretlü sultânü'l-berreyn ve'l-bahreyn Gâzî Sultân Ahmed Han hazretlerinin nâmesidir. Şâh-ı Acem-i câh'a selâm iderler" deyü ezân perdesiyle itmâm-ı kelâm itdikde şâh diz çöküp elini uzadup nâmeysi alup öpüp başı

⁴³ Metin, 281.

⁴⁴ Bu hakkı söyleyen bir kitaptır.

üzre koyup elinde tuttuğu hâlde "üç kerre ku'ûda emr itdi ben te'eddüb idicek kapucılar kethudâsı gelüp beni ikinci vezîrin altına zor ile ku'ûd itdirdü". Ve tabak ile şeker getürdüler. Ve altun ibrik ile kahve ba'dehu çay getürdüler. Ba'dehu sâde nakkâre faslı olunur iken ta'âm döşenüp itmâmında hânemize geldik. Ba'dehu vezîr da'vetine vardıkda vezîria'zam mektûbunu virüp şu'arâsıyla (331b) sohbet-i şî'riyye ve mûsikî□ fasılları ve ziyâfet olundu. Ba'dehu nâme almağa şâh dîvânına vardığımda ke'l-evvel ikrâm ve pâdişâhımızın hâtırın suâl idüp nâmesini virdi"⁴⁵

Bu karışıklığın oluşmasının sebebi ise Fındıklılı'nın alelade cümleleri kopyalamasıdır. Bu durumu ortaya net bir biçimde koymak adına konuyla alakalı metnin bir kısmını yukarıya aldık.

7. Yirmisekiz Çelebi'nin Fransa Sefaretnamesi de dolaylı veya doğrudan Fındıklılı'nın kullandığı kaynaklardan biridir. Yukarıda da işaret ettiğimiz üzere Fındıklılı muntazam bir biçimde metni telhis etme başarısını göstermiştir. Fındıklılı bu metni hangi kaynaktan aldığına dair en ufak bir bilgi vermemektedir. Onun bu metni Râşid Efendi'den veya sefaretnamenin kendisinden bu şekilde özetlemiş olması mümkündür. Bununla beraber metni bu şekilde telhis eden başka bir kaynaktan da almış olabilir. Fındıklılı her hâlükârda doğrudan veya dolaylı olarak Yirmisekiz Çelebi'nin sefaretnamesinden kaynak olarak istifade etmiştir.

8. Fındıklılı Süleyman Efendi Naîmâ'ya eserinde ismen yer vermiştir. Ancak ondan istifade ettiğine dair herhangi bir atıf yoktur. Fındıklılı bazı tarihçilere adlarını ve tarihlerini zikrederek (incelediğimiz kısımda) dikkat çekmiştir. Bu da onun bu isimlerden istifade edebilme ihtimalini akla getirmektedir.

"Ve Naîmâ Çelebi mübâşeret itdiği *Târih*'den birkaç cüz Sadria'zam Amucazâde Hüseyin Paşa'ya virdikde vezîr-i kadr-dân yüzyirmi akçe yevmiyye ve bir kîse akçe i'tâ itmekle şevkını

---

⁴⁵ Metin, 348-349-350.

müzdâd eyledi"⁴⁶” diyerek onun *Târih*'ini Amucazâde'ye sunduğundan bahsetmiştir. Belki bu sözlerinden onun tarihini kullandığı istidlâl edilebilir.

9. *Âsım Tarihi* de Fındıklılı'nın istifade ettiği kaynaklardan biri olabilir. Râşid Efendi'nin Haleb mansıbıyla İstanbul'dan ayrılmasından sonra tarih yazma işi Âsım Efendi'ye verilmişti. O da Râşid Efendi'nin bıraktığı yerden tarih yazma işine devam etmiştir. Râşid'i kaynak olarak kullanan Fındıklılı'nın aynı şekilde Âsım'dan istifade etmiş olabileceği akla gelmektedir. Fındıklılı Âsım Efendi'nin ismini ve vakanüvislik görevine getirilişini tarihinde şöyle zikreder:

“Ve müderrisinden ve ehl-i tevârihden Râşid Efendi bî-nizâm ve sâhib-i ihtiyâc bir efendi iken Şehîd Ali Paşa vak'anüvislik ile Mora'ya götürüp enîs ü celîs idinmiş idi. Sonra yirmi dokuz ay İstanbul kassâmı, ba'dehu Haremeyn müfettişliği ile ta'ayyüş ider iken İbrahim Paşa'nın dahi ashâb-ı tevârihe meyl ü mahabbeti olmağla ol dahi kadrine ri'âyet idüp rütbesini terfi' itdirmiş idi. İşbu sene evâhırında Haleb kazâsıyla ikrâm olundukda kîse kîse altunlar ve sincab samur kürklerle ikrâm olundu. Ve mevlânâ-yı merkûm Haleb'e gitdikde tebyîz itdiği *Târih*'ine yine müderrisinden Çelebizâde Âsım Efendi vak'anüvis olup zeyl ider oldu"⁴⁷

Buradaki karineler ışığında onun Âsım Efendi'den istifadesi istidlâl olunabilir. Her ne kadar hem Naîmâ hem de Âsım Efendi hakkında Fındıklılı'nın onlardan istifa ettiğine dair kesin ifadeler olmasa da isimlerinin zikrolunuşu ufak da olsa bir karine vermektedir.

10. Celâlzâde *Tabakâtü'l-Memâlik* adlı eseriyle Fındıklılı Süleyman Efendi'nin eserinde yerini bulan bir başka isimdir. Süleyman Efendi ona bir paragraf tahsis ederek hakkında,

“Ve Defterdâr Ebü'l-mekârim Celâlzâde Mustafa Çelebi ki hâlâ berâtlar ser-nâmesi olup celî ta'bîr olunan anın inşâsıdır. Ve *Tabakâtü'l-Memâlik* nâm tevârihi tasnîf itmiş hüner sâhibi âdemdir. Ve Nevbahârzâde, merkûm Celâlzâde'nin hıdmetkârı iken tadrîcile gelüp defterdâr oldukda efendisi nişâncı bulunmuş ve nişâncı defterdârın altına oturmak iktizâ idicek, edebe ri'âyet idüp "ben efendimin üzerine oturmam ya defterdârlığı kabûl itmem" didiği hünkâra

⁴⁶ Metin, 269.

⁴⁷ Metin, 352.

bildirildikte, "kangısının kıdem-i tarfı var ise ana ri‘âyet olunsun. Kadîm olan tasaddur itsün" deyü kânûn buyurdular"⁴⁸

diyerek sitayişkâr ifadeler kullanmıştır. Celâlzâde'ye ayrı bir paragraf açılması onun eserinden istifade edilmiş olabileme ihtimalini akla getirmektedir.

11. Seyyid Mehmed Nişancızâde ölümü münasebetiyle Fındıklılı'nın eserinde kendisine değinilen tarihçilerden bir diğeridir. Nişancızâde'ye "...vefât-ı Seyyid Mehmed Nişancızâde el-müverrih"⁴⁹ ifadesiyle değinilmiştir. Bu işareten Süleyman Efendi'nin ondan istifade etmiş olabileceği akla gelmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz kaynaklar bizim tez konusu olarak incelediğimiz kısımlar içindir. Bunun dışında Münir Aktepe yayına hazırladığı metinler için Fındıklılı'nın Mehmed Subhi ve Süleyman İzzi tarihlerini kullandığını söyler.⁵⁰ Ahmed Tevhid Bey hazırlamış olduğu eserin önsözünde onun kullandığı kaynaklara herhangi bir atıfta bulunmaz. Biz onun Beypazarı'nda hangi vakitlerde görevde bulunduğunu araştırırken Timur konusunu anlattığı fasılda Âlî ismine tesadüf ettik. Fındıklılı "müverrihînden Âlî gibiler Timur hakkında medâyih yazarlar..." diyerek Âlî'nin ismini zikreder. Bunun dışında metnin tamamını incelemediğimiz için herhangi bir tarihçi ismine rastlayamadık.

---

⁴⁸ Metin, 31.

⁴⁹ Metin, 88.

⁵⁰ Şem'dânîzâde (Aktepe), I, xx.

Muhtevası:

Fındıklılı Süleyman Efendi'nin eseri yaratılıştan başlayarak kendi zamanına kadar gelen bir genel tarihtir. Fındıklılı olayları her padişaha ayrı bir fasıl açarak anlatır. Açılan her fasılda vüzera, ulema, şuara, hattat, üdeba ve meşayih'in meşhurlarına da yer verilir. Bazen bu yer verme tafsilatlı olur. Çoğu zaman da sadece vefatlarına değinilerek geçilir.

Fındıklılı metin içinde Farsça ara başlık olarak Kâtip Çelebi'nin *Takvîmü't-Tevârih*'ini kullanır. Bu Farsça ara başlıklarda anlatacağı konunun özetini sunar. Metnin altında da olayları şerh eder. Bu şerh etme işi bütün başlığı kapsamaz. Sadece kendisinin şerhini lüzumlu gördüğü olayları ihtiva eder. Diğer olaylar ise Farsça metin içinde cümle olarak geçer. Sayfanın yan tarafında Türkçe yan başlıklar vardır. Fındıklılı kendince bu başlıklarla olayları tavsife ve tasnife gider. Zaman zaman bu başlıklar hakaret ifadelerini içerir.

Kanuni ile konuya giriş yapan Şem'dânîzâde olayları tarihsel bir süreç içinde anlatır. Bu anlatımda ana mihver dönemin padişahı ve onun etrafında cereyan eden olaylardır. Dolayısıyla her sınıf bu mihvare göre onun anlatımında yer bulur. Fındıklılı dönemin olaylarını anlatırken toplumsal hadiseleri de kitabına katar. Sadece harpler, isyanlar değil, kendince ehemmiyet ihraz eden olaylar örneğin yangınlar, cinayetler ve benzerleri kitabında yer bulur.

Her padişahı ayrı bir fasılda ele alan Şem'dânîzâde, dönemin savaşlarını, isyanlarını, yangınlarını, iç mücadelelerini, saray entrikalarını ve önemli şahısları anlatır. Kendisinin ilmiye sınıfına mensubiyeti, kaçınılmaz olarak ilmiye ile konulara eğilmesini zaruri kılmıştır. Sıklıkla bu sınıf hakkında kâfi derecede malumat her dönemde verilir. Bu sınıfa izafeten kapıkulu, vezirler, sultanlar, elçiler, savaşlar, isyanlar, barışlar konu anlatımında kendine yer bulur. Bazen konu anlatımında kişisel temayülünün bir neticesi olarak farklı olaylar ele alınır. Bunların seçiminde tamamen Şem'dânîzâde'nin kişisel beğenisi ve tercihi etkili olmuştur.

Burada tezimize konu edindiğimiz kısımlar itibariyle (180b-345a varakları arasını) eserin mahiyeti bazı konu başlıkları altında bir değerlendirmeye tabi tutulacaktır. Tezin bu kısmı Hicrî 927 (1520-21) ile 1142 (1729-30) yılları arasını ihtiva etmektedir.

1. İlimiye Sınıfı:

Fındıklılı Süleyman Efendi kendisi bir ilmiye mensubu olarak ilmiye sınıfıyla alakalı konuları canlı tasvirlerle anlatmıştır. Genelde ilmiye sınıfının olumsuzlukları onun anlatımında daha ön plandadır. Zaman zaman olumlu şeyler üzerinde dursa da olumsuzluklar daha ön plana alınmış gözükmektedir. Kadıların cehaleti, kadı askerlerin rüşvet belasına gark olmaları, ilmiye sınıfındaki ahlaki yozlaşmalar, ulema arasındaki çekişmeler ve ulemanın olaylar içindeki konumu metin içinde öne çıkan hususlardır.

2. Tarihçiler:

Fındıklılı Süleyman Efendi metnin içinde bazı tarihçilere ayrı bir önem vererek isimlerini metnin içinde dâhil etmiştir. Bütün tarihçileri kapsamayan bu ameliyede belli başlı isimler konu geldikçe yaptığı işlere göre ele alınmakta ve genelde haklarında övücü ifadeler kullanılmaktadır. Tarihçilerden kimisini kaynak olarak kullandığı için zikreden Fındıklılı kiminin de eserini beğendiği için metnin içine yerleştirmiştir. Âlî ve Kara Çelebizâde örneklerinde olduğu gibi kimisinin ismini tenkit için metne almıştır. Tarihçiler arasında Katip Çelebi'ye ayrı bir yer açan Şem'dânîzâde onun hakkında övücü ifadeler kullanarak onu çağının iftiharını göstererek takdim etmiştir.

3. Vezirler:

Şem'dânîzâde'nin ele aldığı bir diğer sınıf ise vezirlerdir. Vezirlerin icraatları, asker sınıfıyla ilişkileri, ulema ile olan münasebetleri ve gücü elde edebilmek adına çevirdikleri entrikalar Fındıklılı'nın ele aldığı konulardır. Vezirlere yer yer hakarete varan ifadeler kullanılmaktan çekinmeyen Süleyman Efendi, Pîrî Mehmed Paşa, Sokullu Mehmed Paşa, Özdemiroğlu Osman Paşa, Kuyucu Murad Paşa, Tiryaki Hasan Paşa, Köprülü Mehmed ve bu aileden gelen vezirlere ayrı bir alaka göstererek

onlara olan muhabbetini izhar eder. Özellikle Kuyucu Murat Paşa ve Köprülü Mehmed Paşa'ya olan sevgisini alenen belirtir. Bu ikisinin ruküya eğilmiş devleti yeniden ayağa kaldırdığında iftiharla bahseder. Onun ideal vezir örneği, istiklaline kimseyi karıştırmayan, otoriter ve tarihçilerle arkadaşlık eden tiplerdir. Beceriksiz ve zayıf tiplere asla tahammülü yoktur. Ve onlara hakaret etmekten çekinmez.

4. Sultanlar:

Âl-i Osman'ın manevi dokunulmazlığını onun eserinde bulabiliriz. Ancak o gene de padişahları eleştirmekten geri durmaz. Ama genelde bu eleştirilere etrafındaki kişileri de katarak bir bakıma tenkidin dozajını dengelemeye çalışır. Sultanlara bakışı onları korumaya yönelik olsa da III. Ahmed ve IV. Mehmed örneğinde olduğu gibi bazen içindekilere hâkim olamaz ve bunu açıkça ifade eder. Padişahların içinde Kanuni, I. Ahmed ve IV. Murad onun beğendiği sultanlardır. Özellikle IV. Murad'a ayrı bir sevgisi vardır. Onun şeyhülislamı ve ulema sınıfından bazılarını idamına rağmen Fındıklılı IV. Murad'ı "kattal" diye nitelendiren tarihlere karşı savunur. Onun bu savunmalarından ideal padişah tipi olarak IV. Murad'ı gördüğünü anlıyoruz. Onun dünyasında zayıf karakterli padişahlara yer yoktur. Her padişahın vefatından sonra bir değerlendirme yapar ve onlar hakkındaki görüşlerini belirtir.

5. Elçiler:

Elçiler Fındıklılı'nın ele aldığı bir başka konudur. İran elçilerinin gelişi ve tantanası daha dikkat çekicidir. Avrupa elçilerine dikkat çekme ise daha çok III. Ahmed dönemiyle başlar. Elçilerin ağırlanışı ve onlara tahsis olunan eşya teferruatıyla verilir. Vezirlerin elçilere ziyafeti, devletin mehabetinin ve kudretinin onlara ihsas ettirilmesi metin içinde canlı tasvirlerle vurgulanır.

6. Celâlî İsyanları:

Fındıklılı'nın üzerinde durduğu bir diğer hususta Celâlî isyanlarıdır. O bu konuları işlerken Celâlîler'e mülhid, dinsiz ve kâfir gözüyle bakar. Nitelemelerinde hakaret ve aşağılama sıkça kullanılır. Bu isyanların nedenleri üzerinde yüzeysel olarak durulur. Haçova savaşı sonrası yapılan hataların Anadolu'da asilerin sayısını

fazlalaştırdığına dikkat çeker. Şem'dânîzâde, her asinin sonunun bu devlette ölüm olmasına rağmen onların neden isyan ettiklerini anlayamadığını söyler. Süleyman Efendi bu isyanları bastırmadaki olumlu rolü nedeniyle Kuyucu Murad Paşa'yı över. Zira o Celalîler'in hakkında gelmekle devlete şevketini, kudretini ve itibarını iade etmiştir.

7. Rus Tehlikesi:

Fındıklılı metin boyunca Moskov'a dikkat çeker. İsminin geçtiği her yerde sayfanın yanında ona bir başlık açar. Diyebiliriz ki Moskov'a açılan başlık birçok devlete açılan yan başlıktan fazladır. Bu da onun yaşadığı devirdeki Rusya'nın ilerlemesiyle birebir bağlantılıdır. Moskov'un hilekâr bir kâfir olduğundan bahisle vüzeranın kendi keyifleri yüzünden bu tehlikenin farkına varmadığını ve devletin zarar gördüğünü anlatır. Moskov yüzünde özellikle III. Ahmed devri ve damadı Nevşehirli İbrahim Paşa ağır sözlerle eleştirilir. Onların sefahate olan düşkünlükleri yüzünden devletin mehabetinin, kudretinin ve itibarının Moskov önünde kaybolduğundan söz edilir.

8. Askerî Sınıf:⁵¹

Askeri sınıf ve onların İstanbul'daki hâkimiyet mücadeleleri Şem'dânîzâde'nin dikkatini çeken hususlardan biridir. Onların savaşlardaki durumları uzun uzadıya anlatılır. Askerlerle alakalı konular yan başlıklarda fitne olarak duyurulur. Yeniçerilerin ve sipahinin mücadelesi onların sağı solu tahribatı canlı tasvirlerle okuyucuya arz edilmiştir. Özellikle savaşlardan firarı, İstanbul halkına verdikleri zararlar, görevlerini yerine getirmeyişleri anlatılır. Sultan Osman'ın tahttan indirilmesi faslında askerin tavrı bütün canlılığıyla aktarılır. Fındıklılı zaman zaman bu sınıfa karşı hakarete varan ağır ifadeler kullanmaktan çekinmez.

9. III. Ahmed Dönemi:

---

⁵¹ Bu başlıkla kastedilen Kapıkulu ve diğer savaşçı sınıflardır.

Fındıklılı'nın üzerinde durduğu bir diğer konu da III. Ahmed dönemi ve veziri Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'dır. Fındıklılı III. Ahmed dönemini sene sene tafsilatıyla anlatır ve lale çılgınlığını canlı bir biçimde tasvir eder. Bu dönemdeki ahlakî bozulmanın müsebbibi olarak Nevşehirli'yi gösterir. Onun askere nizam verelim diyerek sulha talip olduğunu, ancak zevk ve sefaya daldığını belirtir. Dönemi anlatırken ağır ifadeler kullanır. Lale dönemindeki bu sulhseverlik Fındıklılı'nın nefretini kazanmıştır. Onların bu ilgisizliğinin Rusya'ya yaradığını söyleyerek bu devletin fırsattan istifadeyle istediği şeyleri Osmanlı'dan aldığını belirtir. Şem'dânîzâde hem III. Ahmed'e hem de onun babası IV. Mehmed'e hiçbir hayır yapmamalarından ötürü eleştiriler yöneltir. Hatta III. Ahmed'in validesi Emetullah Gülnuş Sultan'ın türbesi yanına yaptığı kütüphaneyi istihza ile anlatır.

10. Müneccimler:

Müneccimler Fındıklılı'nın hiç sevmediği gurubun başında gelir. Onlardan hiç hazzetmeyen Süleyman Efendi onlara itimat eden vüzera ve ulemanın felah bulmadığından bahseder. Bu müneccim zümresi yüzünden devletin başına birçok belanın geldiğinden bahisle onlara itimat eden erkân-ı devlet ve ulema hakkında ağır ve hakarete varan ifadeler kullanır.

11. Padişah Yakınları:

Padişahın yanındaki kişilere de değinen Fındıklılı genel olarak onlar hakkında da müneccimlerde olduğu gibi hakarete varan cümleler kullanır. Onların yüzünden devletin başından belaların eksik olmadığını belirtir. Burada mukarrebliğe namzet olarak tarihçileri sıklıkla işaret eder. Erkân-ı devletin yanında muhakkak tarihten anlayan birinin bulunması gerektiğinden bahseder. Başarılı vezirleri ehl-i tarihle müşaverelerde bulunan vezirler olarak takdim eder. Mukarreb sınıfından hiç hazzetmeyen Fındıklılı Köprülü'yü vezir olarak tavsiye eden Mimar Kasım Ağa gibi bazıları hakkında da sitayişkâr cümleler kullanılır.

12. Yerli Malı Kullanımı:

Fındıklılı Süleyman Efendi Anadolu'da üretilen malları kullanmayı teşvik ederek paranın devlette kalacağına dikkati çeker. Sultan İbrahim döneminde erkân-ı

devletin ve sarayın israfi yüzünden hazineden çıkan paranın Rusya'ya gittiğini, onların da bu vesileyle güçlendiğinden bahseder.

13. İktisat:

Fındıklılı'nın değindiği bir diğer konu ekonomik ibrelerdir. İstanbul'daki fiyatlar onun metninde sıklıkla yerini alır. Bu bağlamda mevâcib, cülûs bahşişleri, paranın değeri ve ekonomik vaziyet eserde ayrıntılarıyla anlatılır. Zaman zaman bu iktisadî durumu kendi çağıyla da kıyaslama yoluna gider.

14. Islahat:

Fındıklılı'da ıslahat fikirleri de mevcuttur. Ancak bu fikirler klasik kalıpların dışına çıkmamaktadır. O, ıslahattan kanun-ı kadim çizgisine dönüşü anlar. Ona göre her sınıf kendi makamına göre hareket etse, devlet yeniden eski gücüne kavuşur. Fındıklılı ateşli silahlara da ayrı bir önem verir. III. Ahmed'in Okmeydanı'nda yaptığı talimi değerlendirirken ateşli silahların önemine vurgu yapar.

Üslûbu:

Fındıklılı Süleyman Efendi eserinde kendi üslûbunu oluşturmuştur. Böylece diğer kaynakları kendi üslûbu içerisinde kaynaştırmayı becerebilmiştir. Kendi üslûbunu oluşturması ve salt bir nakilden kaçınması onun tarihini farklı kılan özelliklerdendir. Bazen *Dürri Efendi Sefaretnamesi*'nde olduğu gibi kaynağının cümlelerini aynen aktarmıştır. Aslında bu bizim çalışmamız boyunca karşılaştığımız nadir örneklerden biriydi. Eserinin geri kalanında nakilleri hissettirecek çok fazla bir işaret yoktur. Bu açıdan bakıldığında o kendi kafasında oluşturduğu kurgu üzerinden tarihini yazmıştır. Böylece geleneksel tarih yazılımının dışına çıkmıştır. Kendi kompozisyonunu oluşturmuş, düşüncelerini, hislerini ve anlatımını esere katan bir tarihçi portresi çizmiştir. Bu üslûp farklılığı *Mür'i't-tevârih*'in önemine katkı sağlamaktadır.

Kaynak Değeri:

Yaratılıştan I. Abdülhamid dönemine kadar gelen bir zaman dilimini içine alan *Mür'i't-Tevârih*'in tamamıyla orijinal bilgi içermemektedir. Münir Aktepe kaynak değeri olan kısımları yayınlamış olduğu ciltlerle ilim âleminin istifadesine sunmuştur. Gerek Ahmed Tevhid Bey'in gerekse bizim hazırladığımız kısımlar diğer kaynaklardan derlenmiş ve aslında kaynak değeri oluşturmeyen bilgileri içermektedir. Ancak bu durum *Mür'i't-Tevârih*'i faydadan hâlî, değersiz bir konuma indirgemez. Bilakis her ne kadar kendinden önceki zaman dilimine şahit olmasa da bizlere ulaşmamış kaynaklara ulaşabilme ihtimalinden dolayı verdiği bazı farklı bilgilerle ayrı bir önem kazanır.

Tez konumuz Kanuni Sultan Süleyman'ın tahta çıkışıyla başlamakta ve Patrona İsyanı'nı öncesinde sona ermektedir. On sekizinci yüzyılın başlarında doğmuş olduğunu tahmin ettiğimiz Fındıklılı, II. Süleyman devri faslında Eğriboz olaylarını anlatırken o savaşta bulunan gazilerden duyduklarını tarih kitaplarında yazılanlara eklemiştir. Bu da bize II. Süleyman sonrası devirlerin kıymeti havi orijinal bilgiler içerebileceğini göstermektedir. Bu sebepten, her ne kadar ikinci el kaynak olsa da, II. Süleyman devri sonrası olaylarının dikkatli bir biçimde okunmasının araştırmacılara fayda sağlayacağı kanaatindeyiz.

SONUÇ

I. Abdülhamid devrinde yaşamış olan bir tarihçinin geçmişi değerlendirmesi - eserin bu kısmı orijinal olmasa bile- birçok açıdan önem arz etmektedir. Kimilerine göre duraklama ve gerileme kimilerine göre ise değişimin yaşandığı bir devrin eşiğinde yaşamış olan bir tarihçinin yazdıkları modern tarihçiler için geçmişe yönelik önemli bilgi ve görüşler ihtiva etmektedir.

Fındıklılı geçmişe yönelik anlatımını ister istemez kendi düşünce ekseninde kurgulamıştır. Ancak bu kurgunun sağlıklı olduğunu söylemek zordur. Müellif geçmiş hakkındaki değerlendirmelerini derinlikten uzak sathî bir anlatımla verir. Problemler tespit edilmiştir ancak tahlil konusunda yetersizlik göze çarpar.

Müellif ilmiye sınıfına mensup olması hasebiyle eserde bu sınıfa ait referans ve yorumlar fazlasıyla bulunur. Tarihçiliği vasatın üstünde değildir. Resmi tarihçi olmaması bazı konularda rahat yazabilmesine imkân sağlamıştır. Bundan dolayı ifadelerinde ve eleştirilerinde kimi zaman hakaretvari bir yaklaşım bulmak mümkündür.

Anlaşılır bir üslûpla yazan Fındıklılı döneminin dilini eserine yansıtmıştır. Anlaşılır ve kolay bir üslûbu vardır. Abartılı ifadeleri nadiren kullanır. Metinde kaynağını aynen aktarmak yerine kendi kelimelerini kullanmayı seçer. Bu da eserin kıymetini artırmaktadır.

Sonuç olarak, karşımızda sade bir üslûpla yazılmış ve yazarı tarafından belli bir çerçeve içinde kurgulanmış bir eser yer almaktadır. Zaman zaman tenkit konusunda tutarsızlığa düşmekle beraber olayları aykırı bir üslupla değerlendirmesi Fındıklılı'yı çağdaşları arasında farklı bir yere koymaktadır.

BİBLİYOGRAFYA

Sözlükler:

Çağbayır Yaşar, Ötüken Türkçe sözlük (I-II-III-IV-V) Ötüken Neşriyat, İstanbul 2007.

Devellioğlu Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Kitabevi Ankara 2007.

Kanar Mehmet, Büyük Türkçe-Farsça sözlük Birim Yayıncılık, İstanbul 1993.

_____, Örnekli Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü Derin Yayınları, İstanbul 2003.

Mutçalı Serdar *Arapça Türkçe Sözlük*, Dağarcık Yayınları, İstanbul 1995.

Şemseddin Sami, *Kamusü'l-a'lam*, Mihran Matbaası, İstanbul 1889/1306 1322/1904.

<http://tdkterim.gov.tr>

<http://www.osmanlicaturkce.com>

Çalışmalar:

Ahmed Cevdet Paşa, *Târîh-i Cevdet I*, defa-i sâniye tab'ı, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul 1309.

Ak Çoşkun, *Muhibbi Divanı*, Ankara 1987.

Babinger Franz, *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*, (çev Coşkun Üçok), Mersin 1992.

Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, III, İstanbul Matbaa-i Âmire, 1342.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât Tahlîl ve Metin* (1066-1116/1656-1704) (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995.

Emecen Feridun, “Selim II” *DİA XXXVI*, İstanbul 2009.

Fındıklılı Şemdanizade Süleyman Efendi, *Mür’i’t-Tevârih* (haz. Ahmed Tevhîd), İstanbul 1338.

_____; *Mür’i’t-Tevârih* I, (haz. Münir Aktepe), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1976.

_____; *Mür’i’t-Tevârih* IIa, (haz. Münir Aktepe) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1978.

_____; *Mür’i’t-Tevârih* IIb, (haz. Münir Aktepe) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1980.

_____; *Mür’i’t-Tevârih* III, (haz. Münir Aktepe) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1981.

_____; *El-Fihristü’l-kâmil li-behçeti’l-fetâvâ*, Süleymaniye Kasidecizâde No: 1239.

Karal Enver Ziya, “Ahmed III”, *İA I* İstanbul 1940.

Karatay Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu*, II İstanbul 1961.

Kırzioğlu M. Fahrettin, *Osmanlılar’ın Kafkas Elleri’ni Fethi* (1451-1590), İstanbul 1993.

Mustafa Naima Efendi, *Târîh-i Naima (Ravzatü’l-Hüseyn fi hulâsati ahbari’l-hafikayn)* I-II-III-IV (haz. Mehmet İpşirli), Ankara 2007.

Nev'îzâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakaik fî Tekmileti 'ş-Şakaik* (haz. Abdülkadir Özcan), İst 1989.

Seydi Ali Reis, *Mir'atü'l-memalik inceleme metin index 970/1562* (haz. Mehmet Kiremit), Türk Dil Kurumu Ankara 1999.

Timurtaş Faruk K., *Bâkî Dîvânı'ndan Seçmeler*, (1000 Temel Eser Dizisi), Ankara 1987.

Tevârih-i Cedîd-i Mir'ât-i Cihân, (düz. Atsız), İstanbul 1961.

Yakub bin Seyyid Ali'dir. *Şir'atü'l-İslâm*, Muharrem Efendi Matbaası İstanbul 1299.

Yılmaz Ziya, "Murad IV" *DİA*, XXXI İstanbul 2006.

Yirmisekiz Çelebizade Mehmed Said Paşa, *Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin Fransa Seyahatnamesi 1175/1761* (sdl. Şevket Rado) Hayat Yayınları, İstanbul 1970.

MÜR'İ'T-TEVÂRÎH
METİN (180b-345a)

Feth-i
Belgrad

(180b) İsyân Kerden-i Canberdi Gazâlî der-ceng-i Ferhad Paşa ve istîlâ-yı Şâh İsmail ber-Gürcistân. 927 inhizâm-ı Canberdi Gazâlî der-ceng-i Ferhad Paşa ve maktûlî-i o. Ve sefer-i evvel-i Sultân Süleyman be-cânib-i Engürüs ve feth-i Belgrad bâ-muhâsara.

Engürüs Kralı Lavoş'dan harâc talebiyle irsâl olunan çavuşu Lavoş Kralı habs itmekle bi'z-zât pâdişâh varup ibtidâ¹ Böğürdelen'i sâniyen Belgrad'ı muhâsara idüp feth itdi. Ammâ kral-ı mesfûr meydâna çıkmamağla memleketine akıncı şecî'ler irsâl olunup vilâyetini tahrîb itdiklerinden başka hisâbsız ganîmet alup çıktılar. "فتح باب ملك" انكروس "târîh vâkı' olmuştur.

928 Sefer-i sâni-i Sultân Süleyman be-cezîre-i Rodos ez-bahr u berr.

Bu Rodos kal'ası metânetiyle şöhret-i âfâk iken Hazreti Sultân Süleyman kadirge ile deryâdan bi'z-zât Rodos cezîresine çıkup beş ay mütemâdî muhâsaradan sonra feth eyledi.

Feth-i
Rodos

Anadolu'da
Zuhûr İden
Bâğiyyi
Nezâketle
İ'dâm İtmek

Bu esnâda Türkmen beylerinden Şehsuvaroğlu atebe-i ulyâya hıdmet ider iken isyân itdikde iğmâz olunup âhar bahâne ile Ferhad Paşa Tokat kurbunda Artukabad'da lutufla mezbûru çağırup geldikde katl eyleyüp nezâketle bir beliyeye-i azîme def' olundu.

Feth-i Aksaray be-dest-i Mahmud Bey. 929 Musahhar şuden-i İstanköy ve Bodrum. Ve reften-i Ahmed Paşa ez-Âstâne be-eyâlet-i Mısır. 930 Hurûc-ı Ahmed Paşa Vâlî-i Mısır ve maktûlî-i [o] be-tedbîr-i Mehmed Bey. Ve reften-i İbrahim Paşa be-cânib-i Mısır berây-ı tesviye-i umûr.

Feth-i
İstanköy

Hurûc-ı
Vâlî-i Mısır

Bir sene mukaddem Mısır'a vâlî nasb olunup Âstâne'den Mısır'a irsâl olunan Hâin Ahmed Paşa varup tağyîr-i kânûn itmekle Mısır'da fitne bîdâr u peydâ itdiği için taraf-ı devletden Ahmed Paşa azl ve Mısır mansıbı Mısır beylerinden Musa Bey'e tevcîh olunup irsâl olunmuş idi. Hâin Ahmed Paşa emri getüren mübâşiri ve mezkûr Musa Bey'i katl idüp devlete isyânını izhâr idicek, hufyeten ümerâ-i Mısriyye'den Mehmed Bey'e Ahmed Paşa'nın i'dâmı sipâriş olunmuş idi. Ol dahi Ahmed Paşa'yı hammâmda basdırup katl eyledi. Ammâ Mısır hazînesi yağma olundu. Hazîneyi cem'

¹ Böğürdelen kelimesinden önce Üsküb yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Sadriâ'zam
ın Mısır
Nizâmına
Gittiği

itmeğe beşyüz bin filori sarf olundu. Bu takrîb Mısır'ın nizâmı perîşân oldukda nizâmına vezîria'zam olan İbrahim Paşa irsâl olundu.

Çünkü Sultân Selim'in âhir vezîri olan Pîrî Mehmed Paşa Selim Han gibi gadûb pâdişâha altı sene vezâret itmek, kemâl-i akl ü tedbîr sâhibi olup dîndâr ve gayûr ve vakûr olmağla olup Sultân Süleyman'a dahi üç sene sadriâ'zamlık itdi. Ammâ pâdişâh cevân olmağla, "ben bu pîr-i vakûru gördükçe hicâb ideyorum" deyü azl ve Hâsoda'da tırnakçısı ve edâsından ve cevânlığından cânı hazz itdiği ve beynlerinde tarh-ı tekellûf olmağla lâübâlî hünkâra tekellüme kâdir İbrahim Ağa'yı birden sadriâ'zam nasb itdiği hazm olunmaz idi. Lâkin semt-i kerem ve atâya rağbeti eslâfına fâyik olmağla mansıbı istiksâr olunmadı.

Hâsoda'[da]
Tırnakçı
Cevân
Sadriâ'zam
Olduğu

Pîrî Paşa'yı
Oğlu
Tesmîm
İtlediği

"Ammâ mâdem ki Pîrî Paşa hayâtdadır. Mühür bende bâkî kalmaz" deyüp memâtına çâre arar idi. Bir dürlü bahâne bulunmaz ki i'dâm (181a) oluna. Pîrî Paşa'nın Mehmed Efendi nâm oğlu var idi. Mezbûra kadı'askerlik va'diyle Edirne kadısı idüp pederinin helâkını sipârîş itdi. Ol dahi tam'an pederine zehir içirüp helâkına sebep oldukda kadı'askerlik şöyle dursun. Bu sır âleme şâyi' olmağla bed-nâm ve mezmûm oldukdan sonra, عزیز ذوانتقام² olan Allâh-ı gayûr mezbûr Edirne Kadısı Mehmed Efendi bir gice uyur iken ayağı ucundan mum düşüp yorgan yandıkda döşeğe, andan libâsına andan vücûduna sirâyet itmekle halâs olamayup yanup kül ve kömür oldu. Bir mevte helâk oldu ki selefde misli kalîle sebk itmiş oldu. Übüvvet bünüvvet dursun ehîbbâ ve esdikâdan olsa bu kârı yine irtikâb itmez. Belki düşmeni olsa yine fi'li mürtekib olmaz. Zîrâ anın gibi dîn ü devlete hıdmet itmiş, vücûdu lâzım âkıl u müdebbir zâta kıyılmaz. Hele itdiği için cezâsı var. Cezâyâ kalmayup evvelen rüsvây-ı âm sâniyen âteşlere yandı.

Hâlet-i
Nevmde
Mum Düşüp
Yorgan ve
Sâhibini
Yakdığı ve
Bed
Amelinin
Cezâsını
Bulduğu

Nûşirevân
Kâsesi

Ve İslâmbol'da altı minârelü Sultân Ahmed Câmî'i yerinde vâkı' sarâyı pâdişâh vezîr-i merkûm tâze İbrahim Paşa'ya ihsân buyurup tezevvüc itdirdükde ziyâfet-i âmme ya'nî vüzerâ ve ulemâ vü kuzât ve sühtegân ve cemî'-i ocaklu ve eimme ve esnâfa varınca da'vet olundu. Ve pâdişâh alayla teşrîf buyurdukda sokaklara e'azz zerbeft ve dîbâlar ferş olundu. Ve pâdişâhın iki tarafına rütbesiyle ulemâ ku'ûd ve sohbet-i ilmiyye itdiler. Pâdişâha şerbet virildikde hazîne-i âmireden Nûşirevân-ı Âdil yâdigârlarından fîrûze kâse ile defterdâr efendi virüp, sâir ulemâyâ sâir huddâm sâir kâseler ile virdiler. Ondört gün At Meydânı'nda envâ'-ı lu'b ü âheng temâşâ ve gicelerde fişenkler seyerân olunup nihâyetinde at koşusuna öndül virildi.

² İntikam sahibi ve aziz olan

Nev-cevânlığından berü pâdişâhın makbûlü ve mergûbu olduğundan Makbûl İbrahim Paşa tesmiye olundu.

At Meydâm'nda
Yılan Tılsımının
Şikest Olduğu

Hattâ At Meydânı'nda vâkı' birbirine sarılmış tucdan yılan tılsımını cirid seyr ider iken birine gazab idüp topuz atdıkdâ tılsıma râst gelüp kesr itmekle İslâmbol'da yılanlar zuhûruna sebep oldu. Makbûl ve muhibb-i pâdişâhî olduğundan suâl dahi teveccüh itmedi. İslâmbol'un bânisi Yankomadyan neslindedir.

Bu esnâda "İbrahim isimlü bir kimesne hurûc idicek" sohbeti müneccimlerden şüyû' buldukda "pâdişâh beni zann idüp beni def' itmesün" kasdıyla "Pâdişâhım Mısır'da İbrahim Gülşeni elli bin mürîd sâhibi olmuş, hurûcundan havf olunur" dimekle Mısır'a nizâm diyerek sadrıa'zamlığına Mısır mansıbı dahi ilâve vü zamm

Kelâm-ı
Müneccimî
nin Zararı

Şeyh İbrahim
Gülşeni'nin
Âstâne'ye
Geldiği

olunup sefîne ile Mısır'a irsâl olundu. Rodos'dan engine birkaç def'a saldılar. Rûzgâr karşulayup girü Rodos'a avdet itmekle Rodos'dan çıkup Haleb'e andan Mısır'a vardı. Ammâ Şeyh İbrahim Gülşeni'nin elli bin mürîdi olmağla anda katle cesâret idemeyüp Mısır'ın nizâmını ukalâdan ve müverrihînden Defterdâr İskender Çelebi tedbîr ile nizâm virüp Âstâne'ye geldikde hünkârı tahvîf idüp ihzârına hat vardıkda şeyh İslâmbol'a geldi ve İbn-i Kemâl ziyâretine. (181b) "Yüz yaşımı mütecâviz akîdesi pâk ve kerâmeti zâhir olmağla telef itmek değil himmetini almak vâcib" deyü ta'rifine binâ'en hünkâr sarâyına da'vet idüp tatyîb idüp Mısır'a irsâl eyledi. *Mesnevî* mukâbili *Ma'nevî* nâm kitâb te'lîf itmiş bir zâtdır.

Veziire
İstiklâl Hattı

Ve pâdişâh-ı zî-şân hukûk-ı kadîmeye ri'âyeten paşa-yı müşârun ileyhin bu şeyh faslında halkın lisânına düşdüğünü def' için uyûn-ı nâsa heybetlü görünmesin murâd buyurup istiklâl hattıyla on dokuz mükemmel at ve üç aded mücevher kılıç ve üç hıl'ati ve boğçalar ile libâsları yeniçeri ağası hünkâr sarâyına gelüp alup neferâtı ellerinde vezîria'zam-ı merkûma getürdüklerinde ruhsat-ı kâmile sâhibi olup merci'-i enâm oldu.

Latîfeye mâil bir zât idi. Bir seyerânda ta'âm ider iken bir sipâhî oğlu babası etmeğini taleb arzuhâlini virdikde "tavuğun neresi tatludur?" deyü suâl itdikde "derisi" dimekle me'mûlünden üç kat ziyâde tîmâr virdiğini âhar sipâhî oğlu haber alup kezâlik ta'âm üzerinde arzuhâl virdikde "sığırın neresi tatludur?" deyü suâl itdikde "derisi" deyicek kahkaha idüp taklîd olduğunu bilmiş iken matlûbunu in'âm itmek gibi letâyife ve şükûfeye ve atâya mâil idi. Ve Sultân Süleyman gibi pâdişâh

terbiyesi olmağla kimesneden intikâm almak kaydında³ olmadı. Ve istihkâkı olmayanı ilerü çekmedi.

Muzhik ve
Süfehâyı
Musâhib
İtmekte
Zarar Olduğu

Evâil-i hâli Bağdad seferine varınca şer‘a münkâd ve ukalâ ile meşveret itmek ile memdûh iken Bağdad seferinde muzhik ve erâzil makûlesi esâfile rağbet ve kendüyü medh ve müdâhane idenlere meyl ve hak kelâmından nefret ider olup hattâ Defterdâr İskender Çelebi ile baba oğul iken hak-gûyluğunu çekemeyüp hünkâra gamz idüp Bağdad'da salb itirdü. Ammâ ol gice hünkâr vâkı‘asında hatâsını bilüp "dilerim İbrahim senesine varmayup bulasın" bed-du‘âsını itmiş idi. Fi'l-hakîka tamâm senesinde İslâmbol'da hünkâr sarâyında katl olunup meyti nerede kaldığı bilinmedi. Onüç sene vezâret itdi. Rumili'de Hezargrad'da câmi‘ ve medrese ve imâreti vardır.

Bin yüz seksen üç târîhinde işbu şârih-i fakîr Hezargrad kadısı olup câmi‘inde cum‘alar edâ itmişdir. Makbûl vezîr iken Maktûl İbrahim Paşa olmuşdur. Pîrî Paşa'ya zehir içürmekle İskender Çelebi'yi salb itdirmenin cezâsını bulmuşdur. Süfehâ vü muzhikler ile sohbetin zararına ve şe‘âmetine uğramışdır.

Vefât-ı Şâh
İsmail

Vefât-ı Şâh İsmail ve cülûs-ı veledes Şah Tahmasb. 931 Vefât-ı Yakub şârih-i *Şir‘atü'l-İslâm* e-ş-şehîr be-Seydî Alizâde⁴. 932 Sefer-i sâlis-i Sultân Süleyman be-cânib-i Engürüs ve inhizâm-ı küffâr ve maktûlî-i Lavoş Kral der-ceng-i Mohaç. Ve musahhar şuden-i Varadin ve Ösek ve Budin ve Segedin.

Feth-i Varadin
ve Budin ve
Gazâ-yı Ekber
Mohaç Cengi

Pâdişâh Sefere
Gider İken
Ziyâretgâhlara
Vardığı

Bu def‘a pâdişâh-ı İslâm olan Sultân Süleymân Han Engürüs seferine gider oldukda türbe-i Hazret-i Hâlid radiyallâhu anh ile türbe-i Şeyh Ebülvefâ ve Zâviye-i Emîr Ahmed Buhârî'yi ziyâret ve oniki bin yeniçeri ve beş bin top arabasıyla İslâmbol'dan çıkup Edirne'ye andan Belgrad'a varup köprü inşâ olundukda geçüp Varadin kal‘ası kurbuna nüzûl idüp sekiz yüz pâre Tuna donanması dahi geldikde (182a) kal‘a muhâsara olunup lağımlar atılup fetih nasîb oldukda cümlesi esîr ve eşyâları iğtinâm olundukdan sonra köprü kesdirilüp içertü küffâr diyârına gidildi. Ammâ Engürüs kralı olan Lavoş Kral Süleyman Hana mukâvemet idemeyeceğine cezm idüp Gerec (كرج) ve Bulgar ve Alaman ve Hersek ve Rus ve Hasar (خسار) ve Hristiyan (خرستيان) ve İspanya ve Cenevüz ve Çeçelya (چچلیه) ve Venedik ve sâir

³ +o

⁴ Şarihin adı Yakub bin Seyyid Ali'dir. *Şir‘atü'l-İslâm*'a bir şerh hazırlamıştır. Bu kitap 1299 yılında Muharrem Efendi Matbaası'nda basılmıştır.

Ceng Gicesi
Va'z

millet-i hâsirînden istimdâd ve her biri me'mûlünden ziyâde imdâd itmekle cem'iyet-i azîme ile Budin'den beş menzil berü Mohaç sahrâsında taburun kurup kal'a-vâr etrâfına hendek çeküp cenge müheyyâ oldukda leyle-i mezbûrede vâ'izlerimiz asker-i İslâm'a va'z u nasîhat idüp sabâh olıcak alaylar düzüldü. Ve beyne's-salâteyn küffâra hüçm olundu. Lâkin küffâr birbirine zincîrler ile bend ve üç bölük hem-vâr yürüdü. Gerçi önünden biraz savaş olundu. Lâkin müfid olmayup hıznîr sürüsü gibi gelüp top arabalarına dayandıkda tenbîh olunduğu üzre asker-i İslâm ikiye bölünüp küffârın ardın alup önünden toplara âteş virilüp ahşama değin küffârı kırdılar. Ve kralları olan Lavoş katl olunmağla münhezim olup firâr itdiklerinde iki sâ'atde ikiyüz binden ziyâde kâfir kırılıp üçyüz elli şehîd bulundu. ⁵والله على كل شيء قدير Yedi kral i'ânesiyle cem' olan leşker kılıçtan geçüp kral katl olunmak ola. Üçyüz elli şehîd buluna.

Kral Katl
Olunduğu

Ser-i Defter-i Fütûhâtır.

Bu târîhe gelince misli sebk itmemiştir. Hak te'âlâ bundan sonra emsâliyle ve emsâl ve emsâliyle ve emsâl-i kesîresiyle ümmet-i Muhammed'i müşerref eyleye. Âmîn. Ol gice kati yağmur yağdı. İrtesi top ve cebehâne ve hazîne ve ordusuyla çadırları mîrîye zabt olunup sâir eşyâsını asker ganîmet aldı. Ol gün dest-bûs-i tehniyet-i gazâ olunup hıl'atlar ilbâs ve şenlikler idilüp etrâfa fetihnâmeler neşr olundu. Andan akıncı tâifesi on günlük mesâfe dahi içeri gidüp üserâ vü ganâyime müsteğrakan geldiklerinde pâdişâh ordu-yı hümayûn ile Budin'e varıcak küffâra meğer havf târî olmuş, kal'ayı hâlî bıragup firâr itmiş. Sühûletle zabt olunup kenisaları mescid ittihâz olundukdan sonra kral sarâyının musanna' olduğu vasf olmağla pâdişâh varup anda on gün iş ü nûş ve safâ idüp andan geçüp deyr-i ekber ta'bîr olunur, kilisa feth olundu. Andan Tise Nehri geçilüp Segedin kal'ası dahi feth olunup yine Varadin'e gelindi. Varadin'den kalkup yine Varadin'e gelince zikr olunan metânetle meşhûr kal'alar ahz olunduğundan mâ'adâ taburu makhûr itmek ve Budin'de on gün zevk u safâ itmek cümlesi elli günde olmuşdur. Ba'dehu Varadin'den pâdişâh sa'âdetle İslâmbol'a geldi.

933 Hurûc-ı Celâliyân der-gaybet-i sultân. Ve maktûlî-i Kalander ibn-i Hacı Bektaş ba'de inhizâm der-ceng-i İbrahim Paşa

Hacı Bektaş
Oğlunun
Celâli Olduğu

Hacı Bektaş-ı Velî evlâdından Kalander didikleri müfsid başına ışıkları cem' ve tabl u alemler ile hurûc ve otuzbeş bin mikdârı kilâb başına cem' oldu. Gerçi Hacı Bektaş te'ehhül itmedi. Kadıncık Ana nâm hatundan veliy-yi müşârun-ileyhin birden

⁵ Allah (cc) her şeye kadirdir.

kanından hâmile olup hâsıl olan Habîb Efendi neslindedir. Mezbûr Kalender kendüye Şâh Kalender deyü tesmiye itdirmekle üzerine Sadrı'zam İbrahim Paşa irsâl olundu. Sadrı'zam Makbûl İbrahim Paşa varup Karaman'dan eğlenüp Behram Paşa'yı askere ser'asker idüp (182b) irsâl itdi. Sahife (صحيفه) nâm mahalle vardıkda mukâbil olup cengde Behram Paşa firâr ve Karaman Vâlîsi Mahmud Paşa ile defterdâr efendi ve Alaiye beyi şehîd olduklarında ışıklar gâlib olmağla kuvvet buldular. İbrahim Paşa açıktan ceng müşkil olduğun bilüp Ferhad Paşa askerinden bir ehadi ordusuna getürtmedi. "Zîrâ anlar hâifdir. Gelüp orduda olan askerın derûnuna havf târî olmasına sebep olurlar" deyü tedbîr-i müstahsen itdikden sonra tedbîr-i âhara sülûk idüp şakînin cem'iyetini taklîle sa'y idüp yanına varan Türkmenler'i va'd-ı va'îd ile yanından ayırdı. Vaktâ ki Kalender'in başında süfehâ az kaldıkda bi'z-zât İbrahim Paşa kalkup üzerine varup Kalender'in serb-i sâ mânını kesüp pâdişâha göndermekle dîn ü devlete hıdmet-i meşkûrede bulundukdan sonra dîvân idüp firârleri istintâk itdikde Behram Paşa cevâbında "esnâ-i cengde serdârlara du'â vü tazarru' ile orada şugl ve tezellül lâzım iken bir mütekebbirâne hareket itmekle münhezim olduk" deyü cürmünü i'tirâf itmekle hakkından gelmekden fâriğ olup mu'âmele-i afv ile mahcûb itdi.

Münhezim
Olup
Düşmeden
Firâr İtmiş
Askeri Orduya
Getürtmemek

Düşmenin
Askerini Taklîl
İtmek Tedbîri

Esnâ-i Cengde
Serdârlara
Tazarru' Lâzım
Olduğu

Ve bu esnâda Adana'da Tozoğlan ve Tarsus'da Yenice Bey ve Deli Halife nâm râfiziler her biri cem'iyetle etrâfını tahrîb iderek zuhûr itmişler idi. Cümlesini İbrahim Paşa böyle tedbîr ile katl itdirdü.

Vefât-ı İshak-ı Karamanî el-ma'rûf be-Cemâl Halife ez-meşâyih-ı Rum مات زبدة الاولياء târîhidir. 934 İstîlâ-i Ferendüş Kral ber-Budun ve maktûlî-i Molla Kâbız bâ-seyf-i şerî'at der-Dîvân-ı Âlî

Ulemâ zümresinden Molla Kâbız meyhâneler arasında gezüp küfür ile ünsiyet ve İsa عليه السلام'ı Fahr-i Âlem صلى الله عليه وسلم'e tercîh itmekle ulemâ Molla Kâbız'ı ahz u kabz idüp vezîre getürdüklerinde kadı'askerlere "şer'le görülsün" didi. Ammâ sadırda olan kadı'askerler ilimde kuvvetli olmamalarıyla mülhidin bâtıl delîllerini redd ü ilzâm itmeğe kâdir olamamalarıyla semt-i unfa sülûk idüp "heman katline hükmet" didiklerinde vezîr kadı'askerlere "efendiler unfla hükm olmaz şer'la olur" deyü itâb ve hünkâra bildürdükde "dîvân-ı hümâyûnda bu da'vâ fasl olunsun" deyü emr çıkıcak irtesi dîvân-ı hümâyûna sadreyn geldiklerinden sonra Şeyhülislâm İbn-i Kemâl ve İslâmbol Kadısı Sadi Efendi getirülüp mesfûrun ilzâmı anlara emr olundukda Kâbız'ın delîllerini şeyhülislâm red ve aklen ve naklen senedleriyle ilzâm u

Mülhid Molla
Kâbız'ın
Dîvân'da Katl
Olunduğu

Câhil Kadı
Olmak

iskât idüp "fetvâ husûsu tamâm oldu, hüküm husûsu sizindir" deyü İslâmbol kadısına havâle idicek hüküm ve hüccet virmekle fi'l-hâl katl olundu. Ne müşkil belâdır sermâyesiz bâzergânlık, ne musîbetdir ilimsiz hükûmet. Sadreyn-i merkûmeyn ne güne âr u hicâb-âlfûd ve şerm-sâr olmuşlardır. Amân rabbim bir dahi âlim olmayan kulunu hâkim idüp böyle hacîl itme.

Bozok'dan
Hârici Zuhûr
İdüp Paşaları
Bozup Katl
İtdiği

Bu esnâda Bozok Türkmenleri'nin re'îsleri Süglünoğlu Murad'ın sakalını mîrlivâları kesmekle eşkiyâyı cem' ve paşayı katl ve mehterhânesin alup Sivas'a giderler iken Artukabad'da Hürrem Paşa'ya râst gelüp Hürrem Paşa'yı şehîd itdiklerinde Rumili vâlisıyla Şam vâlisi üzerine ta'yîn olunmalarıyla varup şakıy-yi mesfûr ile Sivas'da ceng itdiklerinde paşalar bozuldu. Sonra Diyarbekir Vâlisi Husrev Paşa varup eşkiyânın cümlesini kılıcdan geçürdü. Gerçi her vakit böyle eşkiyâ zuhûr ider. Kimi tîz kimi geç cezâsını bulur. Hiçbiri Devlet-i Osmâniyye'de sağ kalmaz iken bir taraftan bu hurûc iden ahmaklar bulunur. İbret almazlar.

Beç
Seferi

935 Sefer-i râbi'-i Sultân Süleyman be-cânib-i Beç berây-ı te'dîb-i Ferendüş

Çünkü Lavoş Kral, Mohaç cenginde maktûl oldukda yerine Erdel bami oğlu Yanoş kral olup (183a) atebe-i aliyyeye itâ'at üzre iken civârında vâkı' İspanya kralı, karındaşı Ferendüş'u Alaman ve Çeh vilâyetlerine kral nasb, ol dahi zabtında olan memâlike kanâ'at itmeyüp Yanoş'un zabtında olan Engürüs vilâyetlerine ta'arruz ve nice kal'aların alup Yanoş Kral firâr itmekle, gelüp memâlik-i İslâmiyye'ye ilhâk olunan Budin kal'asını dahi aldı. Haberi Süleyman Han'a vâsıl bî-şümâr asker ile pâdişâh Edirne'ye varmış idi. Andan hareketle Filibe'ye vardıkda bir rütbe yağmur yağup seyl oldu ki çadırlar gûyâ deryâda kaldı. Hattâ Nakkaşzâde Ali Bey çadırdan cây-i selâmet mülâhazasıyla bir ağaca çıkdıkda yılanlar dahi cây-ı selâmet deyü ol dırahta çıkarlar. Ve Ali Bey'in kimi koynuna kimi boynuna sarılıyorlar. Ali Bey şimdi deryâ-yı hayrete daldıkda bir çırnık gelüp halâs ider.

Seyl-i Azîm

Ba'dehu ordu Sofya'ya andan Sirem'e vardıkda Yanoş Kral leşker ile gelüp pâdişâhı istikbâl ider. Ve dest-bûs itdikde zerrîn kürsüye ku'ûd itdirülüp dört at i'tâ olundu.

Kral Pâdişâha
Buluşduğu

İkinci Def'a
Budun Fethi

Andan Budun'a varıldıkda muhâsara olunup yürüyüş olunur iken küffâr emân talebiyle kal'aları teslim idüp çıkup gider iken askerimize kâfirler kinâyê sözler söyledikde cümlesini asker kılıcdan geçürdü. Ba'dehu Budin harâca kesülüp yine Yanoş Kral'a virildikten sonra Aksu nehri geçülüp Peç kal'ası önüne varılıp

Küffâra
Emân
Virilmişken
Küffârı
Kırdıkları

muhâsara olunup lağımlar atılıp hendekler doldurulup nerdübânlar ile yürüyüş olunup azîm cengler olundu. Ammâ kar ve kış ve yağış basmağla ferâgat olundukda askere biner akçe bahşış virilüp taraf taraf akınlar olundu. Hattâ İskender-i Zü'l-karneyn binâsı olan köprüye değin varıldı. Yine Ferendüş la'în meydân çıkmadı. Memleketini akıncılar tahrîb ve ganâyim-i vâfir ve üsârâ-i mütekâsire alup geldiler.

Nemçe Kralı
Tâcı

Budun fethinde ahz olunan korona nâm tâc ki ansız krallık tamâm olmaz. Tâc-ı merkûmu pâdişâhımız alup Yanoş Kral'a inâyet buyurup İslâmbol'a teşrîf buyurdu.

Mülhidler Hurûc
İdüp Paşayı Katl
İtdikleri

Bu esnâda kızıl tâclar ile mülhidler Adana'da Ahmed Paşa'yı katl ve Adana şehrini zabt ve yağma vü ihrâk eylediler. Ve İbn-i Aziz nâm mel'ûnu dahi اسکدرونی ve Şahrüh nâm habîs dahi Kemasi (کماسی) ve Seydi nâm dînsiz dahi Sis şehrini zabt itmişler idi. Bu esnâda Ramazanoğlu İslâmbol'da bulunup mesfûrların def'ine irsâl olundu. Varup cümlesini ele getürüp kılıçdan geçürdü.

Bir gice İslâmbol'da Sultân Selim kurbunda bir müslimin menzili basılıp derûnunda bulunanlar maktûl bulunmağla kim oldukları bir dürlü mu'ayyen olmayacak, İslâmbol'da odun yarıcı ve Arnavud cinsi tefahhus olunup mazanne olanlardan sekiz yüz âdem siyâseten katl olundukda sâir hâinler firâr itmekle tathîr-i beled kılındı.

İslâmbol'da
Bir Menzil
Basıldığı

Maktûlî-i Oğlan Şeyh bâ-fetvâ-yı Kemâl Paşazâde der-Meydân-ı Esb. 936 Sûr-ı hıtân-ı şehzâdegân.

At Meydâm'nda
Sünnet Düğünü

Bu sûr-ı pür-sürûrda pâdişâh üç şehzâdesini sünnet eyledi. At Meydân'na düğün kurulup hünkâr mehterhâne ocağına ve vüzerâ otaklara teşrîf buyurdular. Vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i devlet dest-bûs-i tehniyet idüp her biri arz-ı hedâyâ itdiler. Ve ziyâfet-i âmme olup müderris ve kuzât ve eimme ve meşâyih ve sûhtegân ve bazâristâniyyân ve ocaklulara cümle ziyâfet olundu.

Gicelerde envâ'-ı fişenklar ve nahiller ve cân-bâzlar seyerân olundu. İki dikili taşa ip gerilüp üzerinde cân-bâz izhâr-ı ma'rifet eyledi. Ve yekpâre (183b) olan Dikilitaş'a bir âdem çıkdı. Lâkin nüzûl ider iken düşüp helâk oldu. Ve dikilen sırğa bir âdem çıkup indi. Ve biri helâk oldu. Ve bir Hind elleri bağılı iken bir çıplak atı dişiyle eyerleyüp kuskununu taktı.

Ve kavurmadan depeler yapılıp derûnlarına envâ'-ı hayvânât ve vuhuş ve tuyûr habz olunmuş idi. Halk bilmez. Kavurmayı kapışmağa izin olundukda içlerinden vahşi hayvânlar ve kuşlar çıkıcak halk bir tarafa hayvânlar bir tarafa kaçdığı acîb seyerân oldu.

Ve pâdişâh ulemâya ziyâfet günü rütbelerine göre ulemâ pâdişâhın iki cânibine ku'ûd idüp sohbet-i ilmiyye itdiler. Ve yukaruda zikri mürûr iden firûze kâse ile şerbeti kânûn üzre defterdâr efendi pâdişâ[ha], sâiri sâir kâseler ile ulemâya virdiler. Ve sünnet günü vüzerâ ve ulemâya hıl'atlar ilbâs olundu. Ve irtesi Kağdhane'ye varılıp sırik deposesinde olan kabağa ok atdılar. Ve at koşusu olunup öndül aldılar. Onbeş günde tamâm oldu.

Vefât-ı Sünbül Sinân Efendi "eyledi bostân-ı zühdün sünbülü me'vâya azm" târih vâkı' olmuşdur. 937 İstîlâ-i Ferendüş ber-Budun. Ve inhizâm-ı o ez-hücûm-ı ümerâ-yı İslâm. 938 Sefer-i hâmis-i Sultân Süleyman be-cânib-i Alaman.

Sünbül
Sinân
Efendi

Bir sene mukaddem Nemçe kralı Ferendüş nihâyetsiz asker ile Yanoş Kral'ın üzerine gelüp Budin kal'asını elliyedi gün muhâsara itdikde, Yanoş tâkat getüremeyüp firâr itdikde etrâfında olan ümerâdan Bâli Bey ve Yahya Bey geldiler. Anlar dahi Yanoş'u kaçırın Ferendüş'ü kaçırıp ordusunu zabt itmek gibi fütûhâta muzaffer olduklarında Yanoş gelüp Budin kal'asına girdi.

Üçüncü
Budun Seferi

Ammâ Yanoş Kral ehl-i İslâm tarafından mansûb olmağla millet-i vâhide kefare-i anede Yanoş'a adâvet ve cümle krallar hased idüp "Osmanlı Yanoş'a sâhib oldu ise biz de Ferendüş'e sâhib oluruz" deyü ittîfâk itdiklerinde pâdişâh-ı âgâh haber alup yine Engürüs seferi için bi'z-zât pâdişâh Âstâne'den hareket ve Sofya'ya varıldıkda İspanya kralı Kolar⁶nâm kâfirden "ben Alaman tahtına cülûs itdim ve Hazreti İsâ'nın himârının palan pâresini cevâhir ile tezyîn idüp tâc idindim" deyü elçisi geldikde aslâ cevâb virilmeyüp Sofya'dan pâdişâh Belgrad'a ve Belgrad'dan Sirem Adası'na varıldıkda Fransız elçisi ve İspanya elçisi gelmiş idi. Fransız elçisine ikrâm olunup irsâl olundu. Lâkin İspanya elçisi alıkonuldu. Andan içerü girilüp Şaklavuş (شاقلاوش) ve emsâli oniki pâre kal'a alındı. Ve Engürüs kralının tahtgâhı olan Gravhaş (غراوخاش) şehri yağma olundu. Alınan esîr ve eşyânın haddi ve hasrı yoğidi. Yine kral didikleri himâr meydâna çıkmadı. Ve eseri ve haberi alınmadı. Andan Morlova'ya geçülüp âhar tarîkdan avdetde Drava nehri geçilüp İslançe (اسلانجه) kal'asıyla üç kal'a dahi zabt olundu. Andan Pozega'ya andan Ösek'e andan Racesne'ye andan Belgrad'a gelindi ki iyâb u zihâbda yirmibeş kal'a alınup şehirleri ve kasaba vü kurâları ihrâk ve yağma olunmağla asker tok doyum oldu. Dil-rübâ mümtâz kızlar ile

Hazreti
İsâ
Himârı
Palanı

⁶ V.Karlos

müstesnâ vü mümtâz gulâmlar esîr alınup etrâfa fetihnâmeler irsâl olundu. Ve İslâmbol'a gelindikde beş gün ve beş gice şehir donanması olundu.

Bu esnâda pâdişâh-ı asr Süleyman Han'ın vâlidesi vedâ'-ı âlem-i fâni itmekle Sultân Selim Câmi'î civârında başka türbe binâ olunup defn olundu.

939 Vefât-ı Şehâb Ahmed Hindî şârih-i *Kâfiye* der-Haleb. 940 (184a) Sefer-i sâdis-i Sultân Süleyman be-cânib-i Irâkeyn der-zi'l-ka'de.

Feth-i Bağdâd

Şâh [Tahmasb] tarafından Bağdad hâkimi olan Zülfikar Han Bağdad miftâhlarını bir sene mukaddem Sultân Süleyman'a irsâl itmekle taraf-ı pâdişâhîden Bağdad vâlîsi nasb olunmuş idi. Şâh haber alup gelüp Bağdad'ı muhâsara itdikde Zülfikar Paşa gereği gibi dayandı. Lâkin etbâ'ından bir hâin Zülfikar Paşa'yı helâk itmekle, "şâh Bağdad'ı zabt itdi" deyü Süleyman Han'a haber geldikde bi'z-zât pâdişâh Üsküdar'a andan Konya'ya vardıkda sadrîa'zamı İbrahim Paşa'yı ilerü irsâl itmekle, İbrahim Paşa varup Tebriz kurbunda Sadâbâd nâm mahalle nüzûl idicek Tebrizli gelüp itâ'at itdi. Ve Acem hanlarından Muzaffer Han dahi oniki bin âdemle gelüp vezîre itâ'at itdi. Lâkin şâh vezîrin askerini gözüne kesdirüp gelüp yaklaşmış idi. Pâdişâhın ma'lûmu oldukda ılgar ile varıcak anda olan asker-i İslâm'a gûyâ tâze rûh geldi. Ve şâh mukâvemetten me'yûs olup girü çekildi. Ve hâib olmağla eseri nâ-bedîd oldukda pâdişâh tefahhus-gûne ardınca gidüp Kara Kadir Bend'i didikleri sa'b ma'ber ve karlu dağlardan aşup İsfehan hudûduna andan Dergüzin ve Hemedan diyârına andan Üveysi Karanî mezârına andan Mâhîdeşt'e andan Şahin kal'ası andan Kasr-ı Şîrîn'e andan Dokuzölüm nehri geçildi. Ammâ alafsız ve şenliksiz yerler olmağla vâdî-i merkûmdan rücû' olunup Bağdad'a teveccüh olunmuş idi.

Gelüp Bağdad kurbunda İmâmı A'zam Mezârı'na nüzûl itdikde, gerçi hulefâ-yı Bağdad vakitler ser-i mezheb hazretlerine türbe binâ olunmuş idi. Sonra Kızılbaş yedine girdikde eser-i binâyı mahv ve kabr-i İmâmı nâ-ma'lûm itmişler idi. Lâkin Sultân Süleyman gereği gibi teccüs ve kazdırup binânın temelini ve eserini bulup mu'allâ kubbeler ile türbe ve kal'a ve câmi' binâ itmekle Kızılbaş mezbelesinden tathîr olundu. Ve civârında Hazreti İsmâ'nın mezârı dahi ta'mîr olunur iken şâh tarafından Bağdad hâkimi olan Tekeli Mehmed Han kudûm-i pâdişâhîden mehâfetle Bağdad'ı biragup firâr itdikde Bağdad gibi bir hısn-ı hasîn bilâ-ceng ü cedel dest-i Süleyman Han'a vâsıl oldu. Babası Selim Han Mısır saltanatına mâlik olur ise, oğlu Süleyman Han Bağdad hilâfetine mâlik oldu. Ba'dehu Şeyh Abdülkadir Geylânî

hazretlerine türbe ve tekye binâ olunup muzahrafâtdan pâk kılındı. Ve pâdişâh sâir ziyâretgâhları dahi ziyâret idüp ol kışı Bağdad'da kışladı.

Defterdâr
İskender Çelebi
Salbi

Ve ehl-i ma'ârifin pîrlerinden Defterdâr İskender Çelebi müdebbir ve hak sözlü hayır-hâh ve devlet babası olmağla Sadrîa'zam İbrahim Paşa ile nice müddetden berü baba oğul idiler. Ve bunun terbiye ve ta'rîfi berekâtına İbrahim Paşa delikanlu iken etvârı memdûh oluyor idi. Ammâ işbu Bağdad seferi için Tebriz'e vezîr ilerü gitdikde merkûm İskender Çelebi ma'iyetinde bile gidecek oldukda defterdârın binden ziyâde etbâ'ı olmağla etbâ'ı güzîde ve yaraşuklu olduğu için yüz on neferini bâ-defter vezîr defterdârdan taleb idicek "ben de seferlüyüm" deyü defter ile matlûb olan otuzbeş kişi virüp mâ'adâsını başka etbâ'ından virmekle vezîr gücendi. Ve müfsidler fırsat bulup tenfîr iderek adâvet, kalb-i vezîrde cây-gîr olup Bağdad fethinden sonra vakit bulup, vezîr, İskender Çelebi'yi pâdişâha gamz itmekle ol pîr-i pür-tedbîri salb itdirdü. Ol gice İskender Çelebi pâdişâha (184b) rü'yâsında gelüp "bir müfsidin sözüyle ben bî-günâhı niçün salb itdin?" deyü hücûm ile boğazın sıkamak kasd itdikde, pâdişâh figân iderek bî-dâr olur. Heman vezîri çağırıp "dilerim Allâh'dan İbrahim senesine varmadın sen de bulasın" dimekle pâdişâhların hayır du'âsı müstecâb olduğu gibi bed-du'âsı makbûl olur olmağla senesinde İslâmbol'da Sarây-ı Cedîd'de İbrahim Paşa katl olunup cenâzesi ma'dûm olmuştur. Hayır san işine hayır gelsün başına. Kişi itdiğinin cezâsını elbetde bulur. Kimi böyle senesinde bulur. İskender Çelebi fevt oldukda altıbin ikiyüz müşterâ kula ve altıbin yüz câriyesi ve cenge yarar binikiyüz huddâmı ve yüzon aded nev-cevân hûbân gılmân çıkdı. Ve hüsn-i terbiyeleri mülûk-i pesend olmağla cümle dil-cû sâde-rûları hünkâr sarâyına almışdır. Bak Sultân Süleyman ne gûne pâdişâh imiş ki defterdârı bunca hıdmetkâr sâhibi imiş. Böyle defterdârı olan pâdişâhı var fehm ü idrâk eyle saltanatı ne rütbede imiş.

Cezâ-yı
Amelî
Bulmak

Mazlûmen
Salb Olunan
Pâdişâhın
Vâkı'asında
Boğazına
Sarıldığı

Pâdişâh
Du'âsı
Makbûl

Ez-în-cânib Acem şâhı pâdişâhın bir dürlü mukâbelesine gelemeyüp "pâdişâh Bağdad'da iken Tebriz'e geldi" haberi alınmağla hünkâr Bağdad'dan Tebriz'e geldi. Lâkin şâh-ı rûbâh yine terk-i âr idüp izi belürsüz gaybet itdi. Pâdişâh dahi hâzır gelmiş iken Tebriz'de Sultân Hasan Câmî'i'ni tathîr ve bunca yıllar dest-i revâfıza giriftâr olmağla ezân ve cum'adan mahrum iken pâdişâh-ı Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâ'at hazretleri cum'a ve hutbe ile câmî-i merkûm ve ma'bed-i mersûmu ihyâ eyledi. Ba'dehu pâdişâh Haleb yolundan Âstâne'ye mansûren ve muzafferen sa'âdetle teşrîf buyurdu.

Kapudanî-i Hayreddin Paşa ve İstîlâ-i Hayreddin Paşa ber-Tunus. Ve giriften-i Hasan-ı Hafsî Hisâr-ı Tunus ez-dest-i o bâ-imdâd-ı İspanya. Ve zabt kerden-i Frenk hisâr-ı Halku'l-vâd râ. Ve vefât-ı Şeyh İbrahim Gülşenî der-Mısır. "مات قطب الزمان ابراهيم" târîh vâkı' olmuştur. 941 Reften-i Sultân Süleyman ez-Tebriz be-Bağdad. Ve avdet-i pâdişâh ba'de't-teshîr⁷. Ve vefât-ı Şeyhülislâm Kemâl Paşazâde. "مات التحرير" fevtine "هذا مقام احمد" mezârına "بنى اخر اللباس" kefenine "ارتحل العلوم بالكمال" irtihâline "دور ديده" başka başka târîh vâkı' olmuştur. 942 Duhûl-i Sultân Süleyman be-Tebriz. Ve giriften-i kal'a-i Van. Ve vefât-ı İshak Çelebi Kadı-i Şam ve Deli Birâder Muhyiddin Mehmed "مات برادر عزيز", Deli Birâder'e gelicek hâlet-i nez'a didi târîhini İshak, Yönelim cânib-i Hakk'a başım açık yalın ayak İshak Efendi mevtine târîh vâkı' olmuştur.

Kemâl
Paşazâde

Bu Kemâl Paşazâde Ahmed Efendi'nin babası mîrlivâ kezâlik cedit emîr-i livâ olmağla ni'met ü servet ile neşv ü nemâ bulup muhtasarâtı tahsîlden sonra sipâh tarîkına sülûk ve asr-ı Sultân Bayezid'de Sadri'zam İbrahim Paşa ibn-i Halil Paşa'ya intisâb ve eb ü cedit gibi mîrlivâ olmak ümîdiyle hıdmete meşgûl iken, birgün sadri'zam dîvânına mevcûd olan ümerâ geldikde, Emîr Evrenos ki kırk seneden berü mücâsere ve gazâ ile yüz kırk kazâ feth itmiş ve nice yüz bin küffâr katl itmiş olmağla gelüp cümlesine tefevvuk itmiş iken otuz akçe ile Filibe müderrisi olan Molla Lutfi geldikde Emîr Evrenos'a tasaddur ve kurb-i vezîre câlis olduğunu gördükde "farazî ben vezîre hıdmetle mîrlivâ olmuşum, lâkin Evrenos gibi olmak yüz yıl ömrüm olsa yine muhâl, ammâ ilm-i şerîfe hıdmet idüp cümlesinin üzerine ku'üd itmek mümkün" deyüp heman ol gün Molla Lutfi'nin katırı önünce gidüp hıdmetine mübâşeret itdi. Ve *Şerh-i Metâli'* ve gayrı kütübü andan ta'allüm itdikden sonra Molla Kastalân'den, ba'dehu Hatîbzâde'den ba'dehu Mu'arrifzâde'den telemmüz iderek Edirne müderrisi, ba'dehu Üsküp müderrisi oldu.

Lâkin müderris olmazdan mukaddem Sadr-ı Rum Hacı Hasanzâde ve Sadr-ı Anadolu Müeyyedzâde bu İbn-i Kemâl'in kemâl-i isti'dâdını görüp "senin fakrın var, münâsib olan senin tarîk-ı kazâyâ duhûlüdür" diyerek yirmi seneden ziyâde medrese tarîkına duhûlüne mâni' olduklarında nâ-çâr kazâyâ rızâ virmekle bir belde kadılığını

⁷ Burada ba'de't-teshîr'den sonra be-Âsitâne yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

pâdişâha telhîs eylediklerinde Fârisî *Âl-i Osmân Târîhi* inşâsına me'mûr olan Bitlisî Molla İdrîs pâdişâhın yanında bulunup "benim te'lîf itdiğim tevârîhi Türkî lisâna tercemeye bu İbn-i Kemâl münâsibdir. Zîrâ cümleden müste'id ve ziyâde fakrı vardır. Ve bunu tarîk-ı kazâyâ idhâl hasedden nâşî gadr u telefdır" deyü vasf ve "ne kadar ıztırâbı ref' olursa huzûr-ı kalb ile târîhi dahi güze[l] ol[ur]" deyicek bir sarf ve onbin akçe nakid ve medrese ihsânına bâ'is olmuş. Pâdişâhlara karîb olan böyle ehl-i tevârîh olmakdan fâide-i celîle hâsıl olur. İbn-i Kemâl gele gele Sultân Bayezid müderrisi oldukda Edirne kazâsı virilmiş idi. Lâkin Kemâl beyne'n-nâs kemâl bulmağla birden Sadr-ı Anadolu'ya lâyık görüldü. Hattâ Mısır fethinde Anadolu kadı'askerliği ile bile idi. Ba'de'l-azl mütekâ'id medrese virilmiş iken Müftî Ali Cemâlî yerine müftî ve ile'l-vefât sekiz sene şeyhülislâm olduğundan başka müderrisliği âleminde yevmî beşyüz akçe ile tâife-i cine fetvâ virür imiş. Müftî oldukda "hem ders hem te'lîf hem fetvâ hem şeyhülislâmlık ile meşgûlüm" deyü cînleri terk itdikde birkaç gün tâife-i cin basît arzı cüst ü cû idüp "bu asrın efdal-i mevcûdu seni bulduk" deyü vazîfesini yevmî bin akçe idüp irzâ itmeleriyle müftî's-sakaleyn oldu. Hattâ vefâtında mevcûd ulemâ tasvîb u terkîm itdiler. Fi'l-vâkı' ins ü cinne bin kadar fetvâ virdiği meşhûr iken yevmî i fevtinde te'lîfâtını cem' itmişler. Günde bir cüz te'lîfi hisâb olunmuş. Eyyâm-ı merzâ ve eyyâm-ı sefer ve eyyâm-ı dîvânı mahsûb değil. Evliyâyâ tayy-ı menâzil câiz olduğu gibi emîn-dâr-ı zamâna hamildir. Gayrı çâre yokdur. نورالله مرآقه فى فراديس الجنان.

943 Sefer-i sâbi'-i Sultân Süleyman be-cezîre-i Korfuz ba'de ez-giriften-i Husrev Paşa Vâl-i Bosna hisâr-ı Kılıs râ ez-küffâr. Ve istîlâ-i Hayreddîn Paşa be-sevâhil-i Pulya

Hayreddin
Paşa

Venedik keferesi Âl-i Osmân'a hulûs izhâr ider iken mahfî İspanya ile ittifâkı ma'lûm-ı cihângîri oldukda Lütfî Paşa âlim olup müttaki olduğu için donanma-yı hümâyûna serdâr ve Hayreddîn Paşa kapudan paşa nasb olunup bî-nihâye kadırgalar ile Pulya cezîrelerine irsâl ve bi'z-zât pâdişâh İslâmbol'dan ordu-yı hümâyûnla çıkup İncekız nâm mahalle andan sayd iderek Venedik (185a) Korfuz'una karîb varıldıkda küffâr sâir krallar ile müttefiken cem'ıyyet itmişler iken matlûb olan Avlonya ve Delvine sancakları feth olunup Korfuz kal'ası dahi karadan ve deryâdan muhâsara olundu. Lakin her biri bir kal'a değer birkaç bahâdır şehîd olup ve her biri yumurta gibi dolu yağmağla pâdişâh elemlenüp avdet buyuracak oldukda rüesâ "pâdişâhım karîben feth olunur" didiler. İstimâ' itmeyüp rücû' buyurdıkda, "kalbime böyle ilhâm olundu" deyü cevâb buyurdu. Ammâ me'mûlden ziyâde peri çehre, misli gelmemiş

dehre, dinmeğe sezâ üserâ ve ganâyim alınup Edirne'ye andan İslâmbol'a teşrîf buyurdu. Gerçi Sultân Süleyman hazretlerinin gazâsı ve fütûhâtı âbâ vü ecdâdından efzûn olması bahâdır ve şecî'a ve yararlarâ sâhib olup ziyâdesiyle ikrâm idüp içlerinden biri telef olsa yas ve mâtem itdiğünden idi. Hak budur ki, kal'a ne zamân olsa alunur. Lâkin bir ceng-azmâ bahâdır kırk yılda bir dünyâyâ ancak gelür.

Pâdişâhın
Bahâdırlara
Rağbetinin
Fâidesi

İsâm

Vefât-ı Allâme İsâmüddîn der-Semer kand. 944 Nüzûl-i sultân-ı mücâhid ber-bilâd-ı Arnavud. Ve musahhar şuden-i Avlonya ve Delvine be-hüsni tedbîr-i Ayas Paşa. Ve muhâsara-i Korfuz. Ve avdeteş be-hulûl-i şitâ. 945 Sefer-i sâmin-i Sultân Süleyman be-cânib-i Karaboğdan.

Hudûd-ı
Boğdan

Çünkü Sultân Süleyman kırküşde Arnavud ve Korfuz seferine gidüp kırkdörtde gelmiş idi. Boğdan keferesinin memleketinin bir tarafı Tuna ve bir tarafı Engürüs ve bir tarafı Lih'e ve bir tarafı deşt-i Kıpçak olup Bayezid Han zamânından berü harâc-güzâr iken sâir kefereler ile ittihâd itdiği haber alınup Filibe'de dernek emr olunmuş idi. Pâdişâh "kaç seneden berü sefersiz durduğum yok, istirâhat ideyim. Yâhûd Boğdan keferesi ne olacak ki üzerine kendim gideyim. Ne hâcet?" dimeyüp yine bi'z-zât Filibe'ye andan varup Purut nehrini geçüp Potşan (پوتشان) nâm mahalle vardıkda seksen bin kefereler sa'b mahallere gürüz itdi. Ve Tatar han ikiyüz bin Tatar ile pâdişâha gelüp görüşecek, küffârın akli başından gidüp perîşân olduklarından ekseri düşürölüp kılıçdan geçüröldükde re'îsleri atebe-i pâdişâhîye gelüp emân diyerek yüz sürmekle re'âyâsı incidilmeyüp İstefenoğlu voyvoda nasb olundu. Başına kırmızı keçe giyer idi. Firâr iden beri voyvodanın hazînesi ahz olunup İsakçı'ya gelindikde Leh elçisi gelüp hedâyâ ile arz-ı mütâba'at itdi. Andan ferîh u fahûr Âstâne'ye sa'âdetle teşrîf buyurdu.

İstîlâ-i Hayreddîn Paşa ber-cezâyir-i Romanya bâ-donanma. Ve reften-i Süleyman Paşa be-cânib-i Hind ez-deryâ.

Etrâfda olan küffâr-ı füccâr "bu Âl-i Osmân bizleri birer birer makhûr ider. Ve memleketlerimizin ba'zısını zabt idüp ba'zısını harâb ideyor. Cümlemiz ittifâk idelim" didiklerini yine pâdişâh haber alup küffârın ittifakına aslâ elem çekmeyüp semt-i müdârâyâ gitmeyüp salâbet-i İslâmiyye'yi bırakmayup heman ikiyüz pâre kadirge ve kalyete ve mavna ve pârça peydâ idüp Hayreddin Paşa ile Akdeniz muhâfazasına irsâl buyurdu. Hayreddîn Paşa dîne hayır kasd idüp varup İstendil ve Andorya ve Sarko cezîrelerini ba'de'l-cidâl emânla alup harâca kesdi. Ve Girid Adası'ndan (185b) üç kal'a alup Hanya kal'asını harâb itdi.

Girid'den
Kal'alar
Fethi

Ve Pre[ve]ze nâm mahalde liman ve sefîneye mâlik kralların gemileri cem' olmuş bî-havf ü hırâs varup karşularına lenger-endâz oldukda, sefâyin-i füccâr kaçâr oldukda varup Kefalonya'da erişüp merdâne ceng idüp gâlib olup ganîmetler aldıkda küffâr mecrûh ve münhezimen çekildi.

Ve Hayreddîn Paşa Akdeniz'e girdikde pâdişâhın emri üzre yirmi pâre tekne

Feth-i
Aden

Süveys'den
Hind'e
Donanma
Gittiği

Mısır'a irsâl olunmuş idi. Mısır Vâlîsi Süleyman Paşa yirmi sefîneyi Nîl'den Süveys Deryâsı'na nakl ve Süveys'den azîm donanma ile Cidde'ye, andan Umman'a salup Yemen'de Aden didikleri cennet-hevâ şehri feth ve Sultân Süleyman hutbesini Yemen illerinde kırâat itirdükden sonra Hind pâdişâhının pâyitahtı olan Diyu kal'ası etrâfını küffârdan Portakal varup alup zabt itmiş idi. Bu Süleyman Paşa varup küffârdan Diyu kal'ası etrâfını harâb ve metâ'-ı Hindiyeye'den mâl ve metâ'-ı firâvân ganîmet alup Mısır'a geldi. Andan tuhaf-i Hindî hedâyâ ile İslâmbol'a geldi.

İnkırâz-ı Devlet-i Şirvâniyye bâ-istîlâ-yı Tahmasb. 946 İstîlâ-i Frenk ber-hisâr-ı Moton ve Nova ve istirdâd-ı Husrev Bey ve Hayreddîn Paşa. Ve istîlâ-i Kızılbaş ber-Şirvân. Ve maktûlî-i Halil Paşa. 947 Sefer-i tâsi'-i Sultân Süleyman el-meşhûr be-sefer-i Tabur ve inhizâm-ı cem'iyet-i küffâr be-teveccüh-i pâdişâh-ı kâmkâr. Ve istîlâ-i kral-ı Nemçe ber-Budun ve müdâfa'a-i ümerâ-i İslâm. Ve zabt kerden-i ehl-i İslâm hisâr-ı Budun râ ve avdet der-sâl-i âyende.

Dördüncü
Budun Seferi

Engürüs Çasarı ve Leh ve İspanya ve Liyeh (ليه) ve Çeh ve Alaman kralları altı kâfir bir olup Osmanlu tarafından Budun tahtına kral olan Yanoş Kral'ı ehl-i İslâm cânibinden olduğun hazm idemeyüp nice kerre hareket ve her bir hareketlerinde memleketleri harâb ve nice kal'aları İslâm zabtına geçdiğinden ibret alup me'yûs olmak lâzım iken gayret-i câhiliyyelerine binâ'en bu def'a yine seksen bin kefer gelüp Budin'i muhâsara itdiği haberi alınup Rumili vâlîsi olan Tavîl Mehmed Paşa imdâda irsâl olduğuna pâdişâh-ı gayûr kanâ'at itmeyüp ba'dehu bi'z-zât pâdişâh İslâmbol'dan hareket ve Edirne'ye, andan Budun'a karîb teşrîf buyurdularında müjde geldi ki, "Tavîl Mehmed Paşa imdâda geldikde Budun'u muhâsara iden seksen bin kâfirden kırkbini muhâsarada kalup kırkbini Mehmed Paşa'yla müdâfa'aya gelmiş idi. Mehmed Paşa gâlib olup küffâr münhezimen firâr itdikde öşrü halâs olmadı. Mâ'adâsı kılıçdan geçdi. Ya'nî altı krala bir paşa cevâb virdi" beşâreti gelüp küffârın ordusuyla

top ve cebehâne vü mühimmâtı zabt olunduğu ma'lûm-ı hümâyûn olıcak hamd bî-hadd ve senâ-yı lâ-yu'add olundu.

Ve Budin'e kral nasb olunan Yanoş'un ömrü tamâm olmağla yerine Safiroğlu İstefan bâliğ olunca anası kraliçe nasb olunup Budin kilisaları cevâmi' ittihâz olunup ezânlar okundukda ra'iyye keferesi "bizim kulağımıza bir yıldan berü bu kilisalardan bu sadâ gelürdü. Lâkin ne olduğun fehm idemezdik. Şimdi hikmetini ve ne olduğunu bildik" didiler. Pâdişâh-ı âlem-penâh kal'anın tekrâr nizâmını virüp yine Âstâne'ye teşrîf buyurdu.

948 Maktûlî-i Şeh Âdil-i Anuşirvân ez-selâtîn-i Laz. Ve vefât-ı Kara Davud ibni Kemâl ve Mevlâ Hayreddîn Hızır Atûfî. Ve feth-i Yemen "sâniyen feth-i Mekke" târîhidir. 949 Reften-i Hayreddîn Paşa be-imdâd-ı Fransa bâ-donanma berây-ı gâret-i İspanya. Sâl 950 Sefer-i âşir-i Sultân (186a) Süleyman be-cânib-i Üstürgon. Ve teshîr kerdên-i Hisâr-ı Şiklos ve Peçuy ve Hisâr-ı Estergom Belgrad ve Üstoni Belgrad. Ve avdeteş ba'de ez-seby ü gâret. Ve vefât-ı Şehzâde Sultân Mehmed.

Yine pâdişâh-ı gayûr kendüye ve askerine ganîmet aldirmek arzûsuyla Hayreddîn Paşa'yı donanma ile Akdeniz'e irsâl ve kendüsü ordu-yı hümâyûn ile İslâmbol'dan çıkup Edirne'ye, andan Belgrad'a, andan Peçuy ve Şaklov kal'aların feth itdikden sonra Budun'a, andan Tuna kenârında vâkı' metânetle mevsûf Üstürgon kal'ası kurbuna nüzûl ve ondört gün muhâsara vü ceng iderek feth buyurup ma'bed-i kadîm-i küffâr olan kebîr keniseyi câmi' idüp cum'ayı edâ buyurdukda, Leh kralı mehâbet-i pâdişâhîden havfa tâbi' olup arz-ı mütâba'atdan gayrı çâresi olmamağla arz-ı ubûdiyyet eyledi. Andan pâdişâh İstolni Belgrad'a varup anı dahi feth itdikde etrâfa fetihnâmeler neşr buyurup memnûnen ve mesrûran avdetle İslâmbol'a teşrîf buyurdu.

Ammâ ekber şehzâdesi olan Sultân Mehmed Mağnisa mîrlivâsı olup pâdişâha cümle evlâdından ziyâde mahbûb iken Mağnisa'da vefât itmekle cenâzesi Üsküdar'a getirüldü ki pâdişâhın Engürüs seferinden İslâmbol'a teşrîf itdiği güne musâdefe eylemekle irtesi cenâze Üsküdar'dan geçürölüp hâlâ Şehzâde Câmi' olan mevki' kurbunda türbe olan mahalle defn olundukdan sonra üzerine âlî kapulu türbe ve rûhu için iki minârelü Şehzâde Câmi'i'ni binâ ve tahtı şehzâde-i mûmâ-ileyhe ta'yîn itmiş iken nasîb olmadı deyü mezârı üzerine kürsî şeklinde bir iskemle binâ ve medrese ve

Küffârın
Kulağına
Ezân Sadâsı
Geldiği

Leh Kralı
Mütâba'atı

Budun
Seferi

İslâmbol'da
Şehzâde
Câmi'i Binâsı

imâret ve cümlesi altı senede tekmîl olundu. Ba'zılar galat idüp şehzâde-i merkûm hayâtında gûyâ pederi câmi'-i ma'hûdu binâ ve Sultân Mehmed'e hibe müjdesini irsâl itdikle "ben de zann ittim ki bana tahtımı hibe itdi didiği için pederi katl idüp tahtını başına geçürdü" deyü avâm-ı nâsda meşhûr olmuştur. Hâşâ zerre mikdârı aslı yoktur.

Vefât-ı Alâüddîn Ali sâhib-i *Hümâyûnnâme*. 951 İnkırâz-ı Devlet-i

Tefsîr-i Kadı
Hâşiyesi
Şeyhzâde

Saffâriyye der-Fârs ve maktûlî-i Sultân Mahmud Gücerâtî. Ve vefât-ı Mevlânâ Muhyiddîn Mehmed el-ma'rûf Şeyhzâde el-muhaşşî ve Muhyiddîn eş-şehîr be-Merhaba Çelebi ve Mîr Ali ez-meşâhîr-i hattâtân-ı cihân. 952 Vâlî şuden-i Selim Han şehzâde-i Süleyman Han be-eyâlet-i Karaman. 953 Âmeden-i Elkas Mîrzâ be-Âstâne ba'de ez-istîlâ-i Tahmasb ber-Tebriz ve Şîrvân. Ve harâbî-i kal'a-i Bender ve Gülistân. Ve hübûb-i riyâh-ı şedîde ve kal'-ı eşcâr-ı kesîre. 955 Sefer-i hâdî-yi aşer-i Sultân Süleyman be-Tebriz bâ-refâkat-i Elkas ve istirdâd-ı Revan ez-Kızılbaş ve avdetiş be-meştâ-yı Haleb. Ve Reften-i Elkas be-gâret-i diyâr-ı Acem.

Acem Şehzâde
Elkas Mîrzâ'nın
Âstâne'ye
Geldiği

Acem şâhı Şâh İsmail fevtinde yerine oğlu Tahmasb şâh oldukda karındaşı Elkas Mîrzâ'yı Şîrvân vâlîsi nasb itmiş idi. Lâkin Elkas vâlîlikle kanâ'at itmeyüp tâc u taht sevdaısıyla karındaşına isyân itdi. Ammâ beceremeyeceğini fehm idicek firâr ve Deşt-i Kıpçak'dan Kırım'a ve Kırım'dan sefîne ile Âstâne'ye geldi. Lâkin pâdişâh Üstürgon seferinde idi. Birkaç gün sonra pâdişâh avdetle Âstâne'ye teşrîf ider iken bir dükkândan pâdişâh alayını seyerân ider idi. Bölük ağaları gelüp zînetle geçdiklerini gördükde her birine "pâdişâh bu mudur?" deyü kıyâm ve nevbet vüzerâyâ geldikde pâdişâh (186b) zannıyla dehşet-âlûd kıyâm iderek sekrân iken şeh-i yâr-ı zî-şân izz ü nâz ile mürûr ider oldukda ta'accüble hayrân ve sergerdân olduğu temâşâ olundu. Hak budur ki, bu Devlet-i Osmâniyye'de olan ârâyîş u nümâyîş ve zîb ü zînet ve hidem ü haşem ve kâ'ide vü kânûn ve dârât [ü] vâridât ve tertîb ü terkîb bir mülûka müyesser değil. Ve sâir mülûk ve selâtnin kerr ü ferri bu Devlet-i Aliyye'nin bir kapucubaşından dündür.

İrtesi dîvân olunup dîvânâne-i hümâyûnda elçiler gibi ziyâfet dahi irtesi gün yine dîvân olunup takbîl-i kadem-i pâdişâhî şerefine me'mûl oldukda karındaşı Tahmasb'dan şikâyet eylediği istimâ' buyurulup, pâdişâhımız kendüye bir rütbe iltifât ve hıl'atlar ve atlar ile ikrâm itdi ki, bu pâdişâha gelince bir pâdişâh bir müsâfire

böyle ikrâm itmek vâkı' olmamış idi. Hattâ cümle vüzerâ nevbetle ziyâfet idüp ve tuhaflar hediye itdiklerinden mâ'adâ şehzâdeler vâlidesi haseki sultân onbin altın kıymetlü don ve gömlek ile hammâm takımı ve destmâl göndermiştir. Ba'dehu Elkas tahrîkiyle pâdişâh şark seferine niyyet buyurup Elkas'a Osmanlu mücevvezelerinden tâc giydirüp ilerü irsâl itdikden sonra pâdişâh Üsküdar'a geçüp sonra Seydi-Gazi Kasabası'na, andan Konya'ya, andan Kaysariya'ya, andan Sivas'a, andan Erzurum'a, andan Hoy şehrine, andan Tebriz'e varup Elkas'ı Tebriz tahtına iclâs buyurdu. Şâh-ı Acem Tahmasb bir dürlü bir yerden baş gösteremedi.

Feth-i
Kal'a-i
Van

Şitâ gelmekle pâdişâh avdet idüp Van'a gelüp Van'ı feth itdikde şâh didikleri bî-âr Adilcevaz nâm mahalde meks idüp tamâm pâdişâh Van'a çıkdıkda Kars cânibine asker gönderdiği haber alındığı gibi pâdişâh-ı gayûr حصل المطلوب⁸ deyü üzerine kasd ile Adilcevaz'a vardı. Lâkin Tahmasb didikleri yine gaybet idicek pâdişâh andan Diyarbekir'e geldikde şâh pâdişâhın Diyarbekir'e gitdiğin bilicek, Azerbeycan'a gelüp bî-cürm fukarâyı katl ü gadre cesâret itdiği haber alındıkda, Diyarbekir'den Ahmed Paşa asker ile Azerbeycan'a irsâl olunup takarrub itdikde, Ahmed Paşa ceng hîlelerini bilür bir er olmağla bir gice kırk elli bârgîr kuyruğuna kazganlar bağlayup çatır ve çutur ve hay ve huy ile yürüdükde şâh "pâdişâh geldi" zannıyla firâr itdi. İrtesi cümle ordusuyla bârgâhlarını zabt ve eşyâsını asker yağma eyleyüp muzaffer oldu.

Hile-i
Harb

Ve bu kış pâdişâh Haleb'de kışlamak kasdıyla Haleb'e geldikde Elkas Şâh kendü Isfahân semtine gidüp latîf sâyebânlar ve zî-kıymet cevâhir ve deve ve katır ve kitâblar firâvân olmak üzre Isfahân hazînesinden alup zabt idüp Seyyid Garîbullâh nâm hâdimiyle gönderdiği eşyâ-i mezkûr ve nâmesi Haleb'de gelüp pâdişâha vâsıl oldu. Bundan sonra Elkas Gîlan semtine gidüp helâk olduğu ma'lûm-ı pâdişâhî olmağla bahâr geldikde pâdişâh Haleb'den Diyarbekir'e geldi. Ve Gürcü tâifesi ikiyüzlü olup kâh şâha kâh pâdişâha teba'iyet idüp münâfık oldukları için üzerlerine mezbûr Ahmed Paşa irsâl olunmağla varup Tortum ve Barakan⁹ ve Nik kal'alarını cengle ve Nihah ve Emirahur ve Ağakal'a ve Eşkesor¹⁰ ve Niger ve Dasir kal'aları onbeş pâre kal'ayı dahi emânla alup andan Rad Bey kal'asın ve Derekiti (دره کیتی) vâdîsini zabt ve Tükrük kal'aları ve Adanlı (ادانلی) karyeleri ve onbeş kal'a dahi aldıkdan sonra Tortum (187a) ve Akça kal'aları ile Divan Debesi bir sancaklık bir pâdişâha aliverüp bir bölük tûbâ-hirâm gulâmlar ile sipeh (سپه) endâm Gürcü kızları

Feth-i
Gürcistan

⁸ İstenilen hâsıl oldu.

⁹ Yazmada Bezakan olarak geçmektedir.

¹⁰ Yazmada Esteksor olarak kaydedilmiştir.

mori mori diyerek onbin dânesin Diyarbekir'e getürdü. Ve askerî tâifesi ise üsârâ ile ganâyime doyum oldular. Velhâsıl Ahmed Paşa bir ayda bunca fütûhât ile ganîmete nâil oldu. Ba'dehu pâdişâh bu sürûr ile Diyarbekir'den İslâmbol'a teşrîf buyurdu.

956 Vefât-ı Şeyh İbrahim el-Halebî sâhib-i *Mültekâ*. Ve reften-i Elkas be-şâh ve mahbûsî-i o der-kal'a-i Kahkaha ve vefâteş der-sâl-i âyende. 957 Tarh-ı binâ-yı Câmî'-i Şerîf-i Süleymâniye der-İstanbul. Ve zuhûr-ı Devlet-i Âl-i Keyumers ez-Taberistan. 958 İstîlâ-i Ferendüş kral-ı cedîd ber-bilâd-ı Erdel. Ve reften-i Mehmed Paşa mîr-i mîrân-ı Rumili berây-ı imdâd. Ve feth-i Beçkerek ve Çanat ve Lipva ez-kılâ'-ı Erdel.

Nemçe kralı olan Yanoş Macar memleketine dahi müstevlî olmağla taraf-ı pâdişâhîden me'mûren Rumili vâlisi varlık ve yararlıkla şöhet-dâr olan Tavîl Mehmed Paşa Budun'a vardı. Andan Peçuy kal'asın ve Beçerek kal'asın ve Varac kal'asın ve Çanad kal'asın aldıktan sonra Lipva kal'ası önünde yirmi bin kâfir ile ceng itdikle cümlesini kılıçdan geçürdü. Şitâ gelmekle, gelüp Belgrad'da kışladıkdan sonra irtesi sene İslâmbol'dan kendüye irsâl olunan askeri alup yirmibeş gün muhâsara vü ceng ile Tımışvar kal'asın feth itdi. Bu Tımışvar Erdel'in ya'nî Macar Devleti'nin pâ-yi tahtı olmağla eyalet olup zabtına vezîr ta'yîn eyledi. Ve bu esnâda otuz bin ra'îyye sâhibi olan Bogos (بوغوس) ve Sis (سيس) hâkimi ban gelüp arz-ı itâ'at eyledikle kabûl idüp harâca kesdi. Ve Moroş suyu kenârında ve Dalpova (داليوه) kal'ası ve Sorluş (صورلش) ve Barnak ve Abraş ve İliye (إلييه) ve Yankoya ve Moştör ve Marhiya (مارخيه) ve Kaçed (قاجد) ve Büyük Şac (شاج) ve Küçük Şac ve Kralhisârı nâm kal'aları ve hisârları feth eyledi. Ve aksa-yı Erdel'de Varad vusûlünde şehirlerini gâret i[t]di. Peri peyker cevârî ve melek-manzar gılmân ahz ve ganâyim-i sâire ile Çalya ve Mablak ve Makor ve Kalnak kal'ası ahâlîleri havflerinden firâr ile kal'aları hâlî bırakmağla zabt itdikden sonra yedi günde Solnukbar kal'asın dahi Budin vâlisi feth itmiş. Bu mertebe fütûhât-ı celîle ile Tavîl-i cemîl Âstâne'ye gelüp pâdişâha buluşdu.

Reften-i Ahmed Paşa bâ-asker ez-taraf-ı saltanat ve feth-i Trablus-ı Mağrib ez-Frenk be-dest-i Sinan Paşa. 959 Feth-i Tımışvar ez-kılâ'-ı İstefan hâkim-i Erdel be-dest-i Ahmed Paşa. 960 Sefer-i sâni aşer-i Sultân Süleyman be-Nahcivân. Ve i'tizâr-ı şâh. Ve maktûlî-i Şehzâde Sultân Mustafa. Ve azl-i Rüstem Paşa. Ve vefât-ı Şehzâde Cihângîr ve kadı-i cihân Vahteri ve Kapudan Sinan Paşa "daldı rahmet denizine kapudan"

İbrahim
el-Halebî

Tavîl
Mehmed
Paşa

Feth-i
Tımışvar ve
Macar'ın
Bize
Teba'iyeti

târîhdir. 961 Avdet-i Sultân be-Amasya ba'de ez-tahrîb-i Karabağ ve Nahcivan. Ve zabt kerden-i Mehmed Paşa Vâlî-i Bağdad Şehrizer râ. Ve akd-i sulh bâ-şâh-ı Acem der-Amasya.

Tavîl
Mehmed
Paşa

Geçen def'a pâdişâh İran semtine vardıkda şâh-ı bî-âr gizlenüp pâdişâh avdet itdikde feth itdiği yerleri şâh gelüp harâb itmek âdeti olmağla bu sene yine gelüp Adilcevaz'ı muhâsara idüp me'yûsen gitdiği haberi (187b) Rumili vâlîsi olup mişvârı ma'lûm müdebbir ve gâzî Tavîl Mehmed Paşa'yı ilerü varup Tokat'da kışlamak emr olunmağla Mehmed Paşa varup Tokat'da kışladı.

Bahâr geldikde pâdişâh bu sene-i mübâreke de Âstâne'de umûr-ı ibâd ile şugl murâd buyurup sadriâ'zamı olan Rüstem Paşa'yı serdâr-ı asker-i İslâm itmekle Rüstem Paşa umûmen asker-i İslâm'ı alup Aksaray'a vardıkda ekber şehzâde olan Sultân Mustafa Karaman mîrlivâsı idi. "Babam pîr olmağla sefere iktidârı kalmadı. Vezîri katl ideyim deyü asker cem'î sadedindedir" deyü Rüstem Paşa tahrîrâtı geldikde pâdişâh-ı zî-şu'ûr tecâhül-i ârifin buyurup "benim oğlum mu'temeddir. Ben andan emînim. Ve Acem şâhı tazarru' itmiş, musâlaha recâ ider. Bu sene seferi terk itdim, avdet idesin" deyü emr irsâl buyurmağla Rüstem Paşa avdetle Âstâne'ye geldi. Ve Acem şâhı pâdişâhın mu'âmelesini sıhhata haml idüp sulh niyâzıyla Âstâne'ye elçisi geldikde "ben bu sene inşâ'allâhu te'âlâ varup Haleb'de kışlamak murâdımdır. Elçiyile sulh sohbetini Haleb'de iderim" deyü cevâb virildi. Bu sohbetin zımınında nice fevâid olduğu erbâb-ı şu'ûra ma'lûmdur. Ve bu bahsin netîcesinden tedbîr-i pâdişâhî ve pâdişâh-ı müşârun-ileyhin ne gûne sâhib-i şu'ûr olduğu zâhir olur.

Pâdişâhın
Tecâhül-i
Ârifin
İtmesinden
Fâide

Ramazânda
Pâdişâh
Sefere
Gitmek

Ve ramazânın onsekizinde pâdişâh ordu-yı hümâyûnla Üsküdar'a geçüp Ereğli'ye vardıkda Şehzâde Sultân Mustafa âdet-i kadîme üzre hâk-i pâk-i pây-i pedere geldiği haber alındıkda kânûn üzre cümle vüzerâ ve erkân-ı devlet varup şehzâdeyi istikbâl ve irtesi alay ile otak-ı pâdişâhîye getürdüklerinde ciğer-köşe-i pâdişâh otaktan içeri girdiği an vedâ'-ı âlem-fâni itdirülüp cenâzesi Burusa'ya nakl olundu. Ve pâdişâhı ciğer kûşesinden ayırmağa sebep olduğu için Rüstem Paşa'dan mühür alınıp Ahmed Paşa'ya virildi. "Mekr-i Rüstem" Sultân Mustafa katline târîh vâkı' olmuşdur. Gerçi bu kâr soğucak görünür. Ancak böyle sâhib-i şu'ûr pâdişâh gamz ile ya vâhime ile evlâdına kıymaz. Şehzâdenin bekâsı muzırr olup "zarar-ı âmdan zarar-ı hâs evlâdır" deyü evlâdını fedâ itdi. Zîrâ Sultân Mustafa'nın dimâğının fesâdını ba'de zamân pâdişâh tashîh itmekle tekrâr mührü Rüstem Paşa'ya virdiğinden istidlâl olunur. Bunda pâdişâhın ne gûne sâhib-i himmet olduğu âşikâr oldu. İde on

Katl-i
Şehzâde

gün var iken ba'de'l-îde te'hîr itmeyüp eyyâm-ı sıyâmda tedârük-i sefer idüp bayrama seyerâna bakmayup gitmiştir. Ve ne gûne ibâdullâha sıyânet itdiği dahi bâhirdir. Zîrâ Sultân Mustafa bâkî kalsa râhat durmayacak ceng [ü] cidâle mü'eddî olacak ve ceng olundukda re'âyâ ayaklar altında pâymâl olacak. İbâdullâhı sıyânet için öz evlâdını fedâ itdiğinden ma'lûm olmuştur.

Ve bu esnâda şâ'irler Rüstem Paşa'yı alenen zem ve hakkında gazeller ve kasîdeler inşâ itmişler idi. Ba'de zamân Rüstem Paşa vezîr oldukda kendüyü zemme cesâret idenlerden Şâ'ir Yahya Bey'i çağırup, "Niçün bir şeyin aslına ârif olmadın, beni zemm itdin?" didikde "nâs pâdişâh hata itdi dimesün ve pâdişâhdan nefret itmesünler, vezîr sebep olmuş disünler deyü cesâret ve ırz-ı pâdişâhîyi sıyânet itdim" dimekle katilden halâs oldu. Hâzır-cevâblıktan necât bulanların biri de bu Yahya Bey'dir.

Hâzır-
Cevâblık ile
Katilden
Halâs
Olmak

Andan pâdişâh Haleb'e varup kışladıkda asgar Şehzâde Sultân Cihangir yanında idi. Vefât idicek cenâzesini İslâmbol'a irsâl itdikden sonra rûhu için Tophâne üzerindeki püşteye bir câmi' binâ buyurdu. Hâlâ Cihângîr Câmî'i deyü be-nâm (188a) ve müşârün-ileyh bi'l-benândır.

Şehzâde
Cihangir'in
Vefâtı

Ba'dehu pâdişâh Haleb'den Kars'a varup, Şâh Tahmasb'a "sebbi ve rafzı terk ve bana itâ'at eyle. İtâ'at itmez isen karşuma gel. avrat gibi kaçma" deyü nâme gönderildi. Andan Nahcivan'a varınca yolda ve etrâfda bulunan kızılbaşları katl ve mâllarını yağma iderek vilâyet-i Acem harâb u yebâb olundu. Yine Tahmasb meydâna çıkmamağla avdet buyuruldukda şâh âr u nâmûsu terk idüp yoluyla "on kerre dahi üzerime gelseniz ben meydâna çıkmam. Babam Şâh İsmail'in Sultân Selim'e karşı durup rüsvây-ı âmm olduğu gibi olamam" deyü haddini bildiğini yazmış. Fârîğ olunup Amasya'ya gelünüp kışlandıkda azîm hedâyâ ile Tahmasb'ın elçisi geldikde akd-i sulh olunup Âstâne'ye teşrîf buyuruldu.

Vefât-ı Şeyh Nimetullâh *Sâhib-i Lugat*. 962 Feth-i hisâr-ı İştebe (اشتبه) ez-Venedik be-dest-i Turgudca.

Mezbur Turgudca Kapudan diyâr-ı Menteşe'[de] tevellüd ve sefîne levendi olup giderek Hayreddin Paşa gibi korsanlıkla yirmibeş pâre sefîne sâhibi olup hıdmet-i pâdişâhîde olmak için devlete geldikde Karlili sancağı virilüp kırk gemi ile irsâl olundukda Selese (ثله) kal'asın feth ve yedi bin müslim esîr halâs idüp ziyâdesiyle ganâyim alup devlete geldikde Trablus Beylerbeyliği virildi. Ve bir kerre sekiz sefîne ile Cerbe cezîresine varup bağlar iken Venedik ve Cefale keferesi limanın ağzını

Turgudca
Kapudan

aldılar. Ve elbetde çıkar. Çıktıkda aluruz. Beklerler iken Turgut zarûrî necât için iki mîl mikdârı mahalli yarup bir bir gemilerini taşra çıkarur. Meğer küffâr ise Turgudca'yı ahz itdik deyü krallarına müjde yazmağla Venedik beyzâdeleri bir gemiye binüp Turgudca Kapudanın esîr olduğunu seyerân itmek için gelürler iken Turgudca râst gelüp cümle beyzâdeler ile neferlerini esîr ve sefînelerini aktarma eyledi. Ve bu esnâda İspanya ile Fransız'ın cengi olup Fransız Devlet-i Aliyye'den istimdâd itmekle Turgudca vâfir sefâyin ile Fransız imdâdına gider iken İspanya'dan İştibe nâm kal'ayı feth itmişdir. Ve Franca dahi fırsat bulup kırk konak İspanya memleketine girüp kal'aların alup eşyâların yağma itmekle bu şükranê için Fransız pâdişâhı beyzâdesini devlete gönderüp yüz sürmüştür.

Galebe-i Seydi Alizâde ber-sefâyin-i Portakal der-Bahr-i Muhît. Ve feth-i Becaya ez-İspanya be-dest-i Salih Paşa Vâlî-i Cezâyir.

Portakal sevâhil-i Hind'e müstevlî olup müstakil kral olduktan sonra Hind pâdişâhı zabtında olan memâlik-i İslâmiyye'den nice yerleri aldığı haberi alınmağla gayret-i İslâmiyye muktezâsınca korsan Memi Kapudan¹¹ Süveys'den istediği kadar sefîne ile irsâl, ol dahi Hürmüz cezâresine varup fethi karîb iken küffâr kapudan-ı merkûma tuhaf u tefârik hediye getirüp ignâ, ol dahi tama' idüp cengden fâriğ olup Basra'ya gelüp gemileri biragup Mısır'a vardıkda siyâseten kapudan katl olundu.

Ammâ sefînelerin Basra'dan gelmesi için bir kâr-güzâr âdem lâzım olmağın, Hayreddin Paşa ile asılda korsanlık itmiş vakûr ve yarar ve bahâdır olduğu ma'lûm olan Seydi Ali Kapudan Süveys Kapudanı nasb olunmağla, Ali Kapudan varup Basra'dan otuz pâre çekdiri ve kalyete ve kalyonu alup memâlik-i Fârs ve Şîrân'a andan Lahsâ yakasında Katîf'e ve Bahreyne ki, ¹²مرج البحرين nâm mahaldir. Andan Zeki (زكى) şehrinin karşusunda Harek cezâresinde Portakal donanması Seydi Ali'yi arayup (188b) bir bölük donanması dahi Hürmüz'de olduğu alınan dilden haber alınmağla Hürmüz'e varup azîm ceng idüp dört gemisin ganîmet alup beş gemisin batırmış. Ve Hürmüz'de deryâ dokuz kulaç üzeri tuzlu su. Lâkin dibi âb-i lezîz olmağla şehrin eşrâfı andan nûş iderler imiş. Ve andan Seydi Ali şeh-i Horengah'a vardıkda yine yirmi altı küffâr sefînesi râst gelüp duhâdan ahşama dek ceng idüp gâlib olduktan sonra onyedî gün gidüp kasaba-i Ammân'a Mesket kal'asına varup otuz iki gemiye râst geldikde kezâlik cengle gâlib olup Bender-i Sehba'ya vardı. Andan

Seydi	Ali
Kapudan	
Kıssası	

¹¹ Piri Reis olmalı

¹² Acı ve tatlı iki denizi birbiri ile karışacak (birbirine kavuşacak) şekilde akıttı. Rahman Süresi Ayet

Güva[da]r şehrine ki pâdişâhları Melik Celaledin bunlara kılağuz virdi. Andan Bahr-i Muhât'e girüp furtuna çeküp Çekid körfezine girdi ki anda iki çekdiri uzunluğu balıklar ve deniz aykırı ve harman yeri mikdârı kaplubağa görüp girdâba râst geldiler. Andan hele selâmet halâs olup Diyu kal'asına andan Gücerat'a vardıklarında gemileri su itmekle neferâtı mellâhlıktan vaz gelüp Gücerat Pâdişâhı Sultân Ahmed'e levend yazıldılar. Ve Seydi Ali birkaç kişiyle Sürret şehrine vardıkda Gücerat pâdişâhı mezbûr Sultân Ahmed'i bir harâmzâde bir gice katl idüp vezîrler "beni pâdişâh ister" deyü birer birer getürdüp katl iderek kendü saltanat da'vâ ider olmuş haberi gelmekle "böyle karışık vakitte meks câiz değil" deyü Ahmedâbâd'a varmış, anda Tûbâ Ağacını görmüş ki salkım söğüt misâl lâkin eflâke ser çekmiş ve sarkan dalları yere inüp kökünden yine bir fidan dahi zuhûr ve ser çekmekle kırk elli ağaç bir ağaç olmuş ve iki kanadı mâbeyni ondört karış pâresi kuşu ve kati çok maymun ve küçerek fîl kadar gergedan görmüş. Ve serçe kuşu yerine anda Tûtî kuşu olur imiş. Andan şehri Multan'a vardıkda serçe kadar karıncalar görmüş. Andan Lahor'a vardıkda Hümâyûn Pâdişâh anda idi. Âl-i Osmân'a i'tibâren Seydi Ali alayla istikbâl ve Seydi Ali'den Usturlab ilmini ta'lîm idinmiş. Pâdişâh-ı Rum'un şevketini sordukda "iklîm-i evvel'den Yemen, sâni'den Mekke, sâlisden Mısır, râbi'den Haleb, hâmisden Kostantaniyye, sâdisden Kefe, sâbi'den Budun "deyü memleketlerini beyân itdikde azamet-i Âl-i Osmân'ı bilüp ikrâm ile irsâl itmiş. Ve oğlu Ferruhfalı gelüp Kabil şehrinde görüp Bedaşan'a andan Berestaf'a (برستافه) andan Turan'a andan Mâverâünnehr'e andan Semerkand'a gelüp mezâr-ı Danyâl'ı ziyâret ve Na'leyn-i Fahr-i âlem صلى الله عليه وسلم 'i takbîl ve Hırka-i Şerîfin dâmenine yüz sürmüş ve Hazreti Ali Mushaf'ı görmüş ve Ebu Mansûr Maturîdî ve Kadızâde-i Rumî kabirlerini ziyâret idüp Buhâra'ya geldikde Bahaüddin Nakşibendî hazretlerinin türbesine varmış. Andan Horasan, andan Tus'a varup İmâm Musa Rıza merkadini ve Firdevsî-i Tûsî meşhedini seyerân, andan Nişabur'da Şeyh Attâr'ı andan Bistâm'a varup Şeyh Bayezid-ı Bistâmî hazretlerini ba'de'z-ziyâre Meşhed'e varup andan Bağdad'a andan İslâmbol'a gelmiş ki seyâhati dört senedir. Kendüye pâdişâh itâb itmeyüp Diyarbekir defterdârlığıyla ikrâm buyurmuş.

(189a) 963 Galebe-i Franca ber-İspanya. Ve İstîlâ-i Piyale Paşa ber-kılâ'-ı Frenk. Vefât-ı Ahmed ibni Şeyh ve Ahmed Karahisârî hattât-ı meşhûr. 964 İmâret-i Şehzâde Bayezid der-Kütahya ve Selim Han der-Mağnisa. Ve vefât-ı Şerîf Ahmed der-Yemen ve cülûs-ı velediş Şerîf

Kebîr
Kaplubağ
ğa

Tûbâ
Ağac

Kuş Gibi
Karınca

Yedi
İklîmden
Âl-i
Osman'ın
Hissesi

Na'leyn-i
Rasûlullâh
ve Hırka-i
Şerîf ve
Hazreti Ali
Mushafı

Mezâr-ı
Meşâyih-i
Kirâm

Mutahhar. 965 Nizâ'-ı ahaveyn berây-i tebdîl-i mansıb. Ve harâbî-i Hisargülü bâ-ıhtirâk-ı barut ez-sâ'ikâ. Ve harâbî-i Kazvin ez-seyl-i azîm. 966 Ceng-i ahaveyn der-Konya ve galebe-i Selim Han der-şa'bân. Ve reften-i Bayezid Han be-şâh-ı Acem. Ve avdet-i sultân ez-Üsküdar ve maktûlî-i etbâ'-ı Bayezid ve mahbûs-ı o der-Kazvîn.

Sâ'ikâdan
Baruthâne ve
Kal'a Harâb
Olmak

Şehzâde
Sultân Selim
ile Karındaşı
Şehzâde
Bayezid'in
Muhârebese

Pâdişâh-ı asr Sultân Süleyman'ın hayâtda iki şehzâdesi kaldı. Büyüğü Selim Han Konya'da, küçüğü Bayezid Amasya'da olup, Bayezid Selim'e hased itdi. "Ya'nî saltanat mahlûl olsa Selim cülûs ider" deyüp Selim'i def' kasdıyla Burusa'ya geldikde Tavîl Mehmed Paşa Selim'e nush için ve Pertev Paşa Bayezid'e pend için irsâl olundu. Ammâ müfîd olmayup Bayezid, Selim'i meydâna da'vet itdiği mektûb pâdişâhın yedine girdikde gazab idüp bi'z-zât Üsküdar'a geçüp Selim Hana sâhib olup firâvân asker imdâdına irsâl buyurdu. Ve Selim Han yirmibin asker ile Konya'ya gelüp, Selim Han ile sabâhdan ahşama değin ceng idüp gice ârâm ve irtesi yine sabâhdan zevâle dek ceng olundukda, Bayezid Han tarafı mağlûben firâr idicek ordusunu Selim Han askeri zabt ve yağma itdikde Bayezid Han Amasya'ya varup pederinden istirhâm ve afvını recâ için irsâl itdiği mektûbu ve âdemîsini Selim Han ahz itmekle pederi Bayezid'den böyle recâ mektûbu me'mûl ider. "Niçün gelmez?" deyü içzâb olur. Ve Bayezid Han "mektûbumun cevâbı gelmedi. Babamın bana gazabı müştedd oldu" zann ider.

Şehzâde
Bayezid'in
Diyâr-ı
Acem'e
Firârı ve
Helâki

Âhır kâr Bayezid Han dört evlâdını bin nefer etbâ'ıyla alup Acem şâhını ârzû ve cây-ı selâmet mülâhazasıyla gidüp Revan'da meks itmiş idi. Şâh pây-ı tahtına getürdüp istikbâl hattâ atı ayağına kumaşlar döşenüp otuz tepsi altun ve incü kudûmuna nisâr idüp bî-hisâb nüküd ve harclık ve envâ'-ı ziyâfet ve ikrâm itdi ki, şâh ile şehzâde Sultân Süleyman ile Elkas Mîrzâ hikâyesine müşâbih oldu. Allah Allah Acem Şâhı Tahmasb'ın karındaşı Elkas Mîrzâ karındaşından firâr ile Süleyman Han'a ilticâ itdiği gibi onbir sene sonra Süleyman Han'ın oğlu Bayezid Han babasından ve karındaşından firâren Tahmasb'a ilticâ eyledi. Sultân Süleyman bu keyfiyyete vâkif olıcak bir iki def'a elçi gönderüp şâhdan Bayezid'i taleb eyledi, olmadı. Ba'dehu üç kerre yüzbin altun hünkârdan ve yüz bin altun Selim Han'dan sâir ağır hedâyâ ile şâha irsâl olunup şehzâde taleb olundukda hayyen virmeyüp dört şehzâdesiyle Bayezid Han'ı helâk idüp cenâzelerini irsâl eyledi. Bu vakâyi'-i hâile ya'nî Şehzâde Sultân Mehmed ile Sultân Cihângir'in hatfe enfihî vefâtları acısı ve Sultân Mustafa Han'ı kendü helâk itmesi firâkı ve Bayezid Han ile pâdişâhın dört torununu Acem şâhının

helâk itmesi elemi¹³ ve ârı Defterdâr İskender Çelebi katlinden sonra vâkı' olmuştur. Gerçi İskender'in salbine bâ'is olan İbrahim Paşa katl ile mücâzât olundu idi. Lâkin bu gûne mükâfâtlar zuhûr itdiği mahall-i te'emmüldür.

967 Memnû' şuden-i (189b) envâ'-ı menhiyyât ve nefy-i melâhide ez-İstanbul.

Hamra
Yasağ İdüp
Şarâb
Sefînelerini
Yakdığı

Bu esnâda pâdişâh hamr mukâta'âsın ref' ve yasağ itdikden sonra hamr getiren sefîneleri çayır çayır âteşe yakdı. Her karnına giren âteşe yanar dünyâda. Yanmaz ise uhrâda yanar. Karnına giren sefîne dahi bu def'a yandı. Ve ahz olunan sarhoşun boğazına kurşun akıtdı. Hak budur ki, bevl ve necâsetle bir mîzânda olup hakkında ümmü'l-fesâd ve ümmü'l-habâis denilen murdârı ağzına alup karnına koyan kişinin mahşerde bulacağına Kur'ân-ı Kerîm şâhid, dünyâda böyle azâb oluna yaraşmaz mı? Azacık fikri olan irtikâb itmez. Zîrâ kelime-i küfr tekellüm itdirüp muhalled fi'n-nâr ider. Bu kadarca nasîhat kâfîdir. Gelelim safâsına, insânda kederden ve safâdan kangısını bulur ise ana tâbi' olur imiş. Kişide safâ olıcak ne hâcet, ana nihâyet akılı zâil olup olan safâsı gider. Ya rüsvâ-yı âmm u hâss olmak ya ibâdetten kalmak ya vaktin zâyi' itmek belâları nedür? deyü mülâhaza ider. Zîrâ bunun nâmı ümmü's-safâ değil ümmü'l-fesâddır.

Serhoşların
Boğazına
Kurşun
Akıdıldığı

Zuhûr-ı
Kahve

Ve bu esnâda kahve zuhûr idüp Şamlı iki Arab İstanbul'da Tahte'l-kal'a'da iki dükkân açup kahve-fürûşluk itdiklerinde İslâmbol'un zurafâ vü ehl-i keyf makûlesinden kuzât ve müderrisîn ve dervîşândan cem' olup nûş iderler idi. Üç senede her biri beşer bin altun sâhibi olup gitdiklerinde, kırk elli mahalde dükkân açılıp kahve tabh olunur oldu. Ba'de zamân gümrük dahi sonra bid'at bağlanup mîrîye külli îrâd peydâ olundu. Ba'zı sûfiler ta'arruz u dahl iderler. Mübâh olduğu ve nevme mâni' ve dâfi'-i cû' olmağla nâfi' olduğu bî-iştibâhdır. Şehveti kâtı' didikleri mizâca göredir.

Ve bu esnâda Selanik semtinde nâ-bekârlardan birine bir kimesne "sen Sultân Süleymân'ın katl ittiği Şehzâde Sultân Mustafa'ya pek benzersin" didikde parmağını ağzına sokup "amân bu sohbeti bir dahi itme" deyü recâ idicek, erâzil bunu "gerçek şehzâde bu imiş bir takrîb halâs olup ihtifâ itmiş" deyü birbirine gizlü söyleşerek sohbet-i âşikâr ve "katline me'mûr olan bunu kaçırup yerine uhrâ katl itmiş" deyü ma'nâlar virerek on binden ziyâde süfehâ başına cem' ve bir sùhteyi vezîr ve iki müfsid sùhteden kadıaskerler nasb ve ağınyâyı müsâdere itdiği, pâdişâh Amasya'dan

Maktûl
Şehzâde
Sultân
Mustafa
Benim deyü
Bir Şakî

¹³"Elem" kelimesinin altına "derd" yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

gelür iken haber alup Tavîl Mehmed Paşa'yı ta'yîn buyurmağla Tavîl Edirne'ye gelüp şakînin tedbîr ile cem'iyetin bir mikdâr dağıtdıkda vezîrlik iddi'âsında olan sûhte askeri teksîr idem der iken Tavîl'in taklîl itdiğın görüp vezâreti yoğa çıkacağın idrâk idüp cânib-i pâdişâhîden belki bu takrîb ber-murâd olurum mülâhazasıyla askeri dağdup şehzâdelik iddi'âsında olan Mustafa'yı bağlayup Mehmed Paşa'ya getürdükde pâdişâha irsâl olunup katl olundu. Gâliben sûhte vezîrin bu hareketi Tavîl'in va'd-ı va'îdiyle olmak gerek. Tavîl'in bu hüsn-i tedbîrine dahi söz olmaz.

Vezîr Tavîl

Ve bu esnâda Sadrı'zam Rüstem Paşa vefât itdi. Ya'nî bu Rüstem Paşa Harem-i Hümayûn'dan Rikâb Ağalığı'na çıkdıktan sonra Diyarbekir vâfisi oldukda, pâdişâh dâmâd edinmek murâd itdiğini hisseden hasûdlar "Rüstem Paşa cüzzâma mübtelâ" sadedini şâyi' itdiklerinde pâdişâh kâr-ı hasûdu bilür ve hussâd pâdişâhın murâd itdiği şeyleri men' itdiğini fehm ider. Rüşd ü sedâd sâhibi olmağla def'-i şübhe içün hatt-ı hümayûn ile bir tabîb irsâl ve hattâ tabîb me'mûr olduğı üzre beden keşf ile buyurulmuş, hikmetini bilmez. (190a) Tabîb varup vücûduna nazar iderken her uzvuna nazara hâcet kalmaz. Gömleğinde bir kehle bulur. Heman "sana mücde sen pâdişâha dâmâd oldun" didikde Rüstem Paşa tabîbe ziyâde in'âm ider. Zîrâ meczûmda kehle olmazmış. Kelâm-ı hussâdın kizbi zâhir olıcak pâdişâh getürüp hem dâmâd ve hem vezîr idinüp on dokuz sene sâhib-i mühr oldukdan sonra Şehzâde Sultân Mustafa katli vaktinde pâdişâhın gazab hîninde yine hasûdlar "mekr-i Rüstem" didiklerine binâ'en azl idüp, karındaşı Ahmed Paşa'ya mühür virecek oldukda "dâmâd paşa var iken vezâreti kabûl itmeme" deyicek, pâdişâh "mührü kabûl etsin min-ba'd azl itmeme" deyü yemîn itdiklerinde mührü kabûl itmiş idi. İki sene sonra yemîne binâ'en azl itmeyüp katl idüp yerine Rüstem Paşa'yı sâniyen vezîr itdi. Zîrâ Ahmed Paşa akvâl-i ukalaya akâvîl-i gufelâyı tercîh itmekle nizâm-ı âlem muhtell olup fukarâya merhamet itmediğinden gayrı sâhib-i merhametlere dahi gazab itmekle magdûb-i pâdişâhî olup katl olundu. Ammâ Rüstem Paşa gerek iç oğlanlığında gerek rikâb ağalığında akl ile ve edeb ü hayâ ile ma'rûf olduğundan dâmâdlığa şâyeste görülmüşdü. Pâdişâhın Mihrümâh Sultân hazretlerinden gayrı kızını olmamağla cihânda bir dâmâd olmuş iken nâ-ehle mansıb vermedi. Gerçi mûcid-i rüşvetdir. Lâkin mansıba istihkâkı olandan alup bir dahi mansıbdan azl itmez idi. Ve tekrâr rüşvet-i ibkâ almaz idi. Bu sebebden altı sene dahi tâ vefât idince vezâret itmişdir. İki def'â da yirmi beş sene vezâreti vardır. Sâir şehirlerde ve kasabalarda olan hayrâtından başka İslambol'da câmi' ve medrese ve imârete mâl sarf itdikten sonra hîn-i fevtinde bin yedi yüz abd-i memlûk ile iki bin yedi yüz re's atları ve bin yüz devesi ve seksen bin

Rüstem Paşa

İcâd-ı
RüşvetGâfil Sözüni
Âkıl
Kelâmından
Fark
İtmekde
Zarar

destârı ve yedi kerre yüz bin altını ve beş bin kaftanı ve iki bin kadife cübbe ve cevşen ve altı yüz sîm eyer ve beş yüz altmış mücevher altun eyer ve bin beşyüz gümüş rikâb ve yüz otuz iki zî-kıymet kebîr cevâhir taş ve bin yük ham gümüş ve sekiz yüz on beş çiftlik ve dörtyüz yetmiş altı değîrmen ki sâir eşyâsı bunlara kıyâs. Hattâ sekiz bin cildi Mushaf-ı şerîf ile beş bin cild nefîs kitâbı çıktı. Cenâzesi Sultân Mehmed Câmî'ine defn olunmuştur.

Bu Sultân Süleymân Han'ın sâhib-i mühr vezîri dokuzdur. Pederinden kalma Pîrî Paşa, ba'dehû İbrâhîm Paşa ki, tafsîl-i hâlleri ânifen zikr olundu. Ba'dehû Lütî Paşa ki, pâdişâh-ı müşârûn-ileyhe dâmâd oldu. Lâkin bed-hûy Arnavud olmağla Mîhrümâh Sultân'ı topuz ile darb kâsd itmek gibi bî-edebliğî nümâyân olmağla bir haftada sultân tefrîk olunduktan sonra azl olunmuştur. Adû-yı zenâne idi. Zîrâ basılıp gelen avratların fercini oydurup siyâset ider idi. Üç sene vezâreti vardır. Ve Lütî Paşa'dan mukaddem Ayas Paşa vezîr idi. Gâyetle zen-dost idi. Hattâ sarâyında kırk beşik birden salunur idi. İki senede vefât itdi. Biri dahi zikri mürûr iden Rüstem Paşa birâderi Ahmed Paşa'dır. Topkapu câmi'i sâhibi bir âdem idi. Rüstem Paşa yine vezîr olsun için Mîhrümâh Sultân'ın gadriyle katl olunmuştur. Ba'dehû Semüz Ali Paşa'dır ki bir latîfeci âdem idi. Dört sene vezâretle vefât itdi. Biri dahi Tavîl Mehmed¹⁴ (190b) Paşa'dır ki, Sultân Süleymân ahır ömründe iki sene vezîr olduktan sonra sekiz sene Sultân Selîm'e vezîr olup ol dahi merhûm oldukda altı sene Sultân Murâd'a vezîr oldu. Mütevâliyen üç pâdişâha on altı sene vezîr iken dîvânında bir dîvâneye sadaka i'tâ ider iken dîvâne vezîri katl ile şehîd itmişdir. Ya'nî sadrında bıçakla urdukda etbâ'ı dahi dîvâneyi helâk itdiler. Lâkin çe fâide?

Ve Sultân Süleymân'ın üç tuğlularından Güzelce Kasım Paşa Galata civârına câmi' ve medrese ve hammâm binâ ve kasaba peydâ itmişdi. Hâlâ kasabaya Kasım Paşa nâm olmuştur. Ve üç tuğlu Hadım Ali Paşa Silivri'deki câmi'in sâhibidir. Ve Yaylak Mustafa Paşa Bosnevîdir. Gelibolu'da câmi' ve medresesi vardır. Pertev Paşa on iki sene yeniçeri ağası, ba'dehu vezîr-i sâni olmuştur. Cenâbî Ahmed Paşa yirmi sene Anadolu vâlîsi olmuştur. Ankara'da câmi'i vardır. Temerrüd Ali Paşa Harem-i Hümayûn'dan çıkmışdır. Tokat'ta mu'allâ kârgîr câmi'i ve bî-nazîr hammâmı vardır. Kapudan Gâzî Hayreddin Paşa Beşiktaş sâhilinde medfûndur.

968 İstîlâ-i Frenk ber cezîre-i Haron (حرون) ez-cezâyir-i Bahr-i Fârs
969. Maktûl-i Bâyezîd Han ve evlâd-ı o der-Kazvîn. Ve maktûl-i Şeyh

¹⁴ + Ba'dehu Tavîl Mehmed

Hamza Bayramî ve etbâ'eş bâ-seyf-i şerî'at. Ve vefât-ı Sürûrî "gitdi cihândan Sürûrî" târîh vâkı' olmuşdur. Sâl 970. İstîlâ-i Hasan Paşa veled-i Hayreddîn Paşa ber-bilâd-ı Fârs. İnkırâz-ı mülûk-i Gücerât ve Benî Ramazân der-Adana ve Pîrî Paşa ez-Âl-i Ramazân bânî-i hammâm ve hisârân-ı şehir. 971 Harâbî-i iç hisâr-ı Belgrad ez-barut be-nüzûl-i sâ'ikâ. Ve inhidâm-ı Cîsr-i Çekmece ve kemer-i İslâmbol ez-bârân-ı azîm "hüsârân-ı miyâh" târîhdir. 972 Reften-i donanma be-Malta be-serdâr-ı Mustafa Paşa İsfendiyârî ve Kapudan Piyale Paşa ve Turgudca. Ve avdet-i îşân ba'de ez-şehâdet-i Turgudca ve tahallûf-i maksûd-ı Kapudan Piyale Paşa ve Ser'asker Ahmed Paşa

Baruthâne
ye Sâ'ikâ
Nüzûlü

Malta Seferi

Ve Trablus Beylerbeyisi Turgudca Paşa üç yüz pâre sefine ile Malta cezîresi fethine gidüp adaya asker ve top çıkarup metris olup fethi karîb olmuşdu. Lâkin paşalar birbirleriyle münâfese itmekle ve Turgudca Paşa dahi şehîd olmağla ye's gelüp cengden ferâgatle hâiben Âstâne'ye geldiler. Kabahât ser'askerde idi

Feth-i Sakız

973 Feth-i Sakız be-dest-i Kapudan Piyale Paşa der-şevvâl "Ehl-i küfürün Sakızın çekdi Piyâle Paşa" lafzı târîh vâkı' olmuşdur. Sefer-i sâlis-i aşer-i Sultân Süleymân be-Sigetvar ez-kılâ'-ı Macar 974 Feth-i hisâr-ı Sigetvar ba'de muhâsara ve kıtâl-i bisyâr. Ve vefât-ı Sultân Süleymân Han der-safer ve cülûs-ı Selîm Han der-İstanbul.

Vefât-ı
Sultân
Süleyman

Sigetvar kal'asında olan küffâr etrâfında olan bilâd-ı İslâmiyye'ye hasâret itdikleri haber alınıp bi'z-zât pâdişâh-ı pîr-i pür-tedbîr hazretleri İslâmbol'dan çıkup Vezîria'zam Tavîl Mehmed Paşa ile Zemun'a, andan nehr-i Tuna köprü ile güzâr olundukta Erdeloğlu nâm Macar kralı gelüp arz-ı ubûdiyyet itdi. Andan nehr-i Drava dahi köprü ile geçilüp Sigetvar'a varıldıkda kal'ada olan küffâra azîm alay gösterildi. Ağustosun beşinde metrisler kurulup kal'a dövülmeğe başlandı. Lâkin kal'a ziyâde metîn ve muhkem ve üç kat hisâr olmağla muhâsara mümtedd oldu. Zikr olunan Erdel kralı ve Eflak voyvodası ve Boğdan voyvodası ve Tatar hanı askerleriyle imdâda geldiler. Hisârın bir katı zabt olunup sonra ikinci katı dahi zabt olundukda muhâsaranın otuz ikinci gecesî rûh-ı pâdişâh nikrîs illetinden yetmiş beş yaşında Firdevs-i a'lâya pervâz eyledi. Lâkin Vezîr Tavîl bu sırrı ketimde iç oğlanlarına şol meretebe ihtimâm itdi ki, birbirlerine işâret dahi idemediler. Ve cesedi otağın içine

Mevt-i
Pâdişâhî
Ketm
Olunduğu

defn ve ta'lim-i vezîr ile silahdâr ağa "niçün kal'a feth olunmaz?" deyü itâb-âmîz hatlar yazup (191a) gönderdikde Tavîl sâir vüzerâ ve rüesâyâ gösterüp sa'y iderlerdi. İki günden iç kal'a dahi feth olundu. Ammâ cebehânesi atmağla derûn-ı kal'a muhterik olduğı için ta'mîr olunca kırk üç gün meks itdi. Ba'dehu cesed-i sultânîyi toprağıyla araba içine vaz' idüp yedi günde Belgrad'a gelindi. Bu ana cek ordu-yı hümâyûnda mevt-i pâdişâh[ye] kimesne vâkıf olmamış idi. Ammâ fevti günü Tavîl yazup ulakla Kütahya'da Şehzâde Selîm Han'a irsâl itmiş. Ol dahi on günde Sigetvar'dan Kütahya'ya varmış ve şehzâde Kütahya'dan on dokuz günde İslâmbol'a gelüp tahta cülûs itmiş andan yirmi bir günde Belgrad'a gelmiş, ya'nî ordu Belgrad'a gelmezden bir gün evvel gelmiş. Ordu ricâli dahi gelüp bey'at, cenâze namâzı kılunup İslâmbol'da türbesine irsâl olundu. Bu hisâbda Tavîl'in vekâlet-i kübrâsı elli bir gün olur. Zehi tedbîr ki asker Belgrad'a gelince vâkıf olmaya. Merhûm-ı mebrûr ebü'l-fütûhât ve ebü'l-hayrât idi. Fütûhâtı metinde ve şerhde beyân olundu.

Ve hayrâtından İstanbul'da dört minârelü câmi'-i şerîf ve dört kebîr medrese ve bir dârü'l-hadîs ve bir tib medresesi ve bir imâret ve hammâm ve dârüş'şifâ ve kütübhâne ve gurabâhâne ve mekteb sekiz senede tamâm olmuşdur. Sekiz kerre yüzbin ve doksan altı bin üçyüz seksen üç altun sarf olunmuştur. Ve su yolları dokuz sene de tamâm olmuşdur. Ba'dehu seyl-i azîmde vîrân olan mahalleri tekrâr ta'mîr olundu. Ve Hersekzâde'nin su yollarını dahi ta'mîr buyurdu. Ve Çekmece Köprüsünü üç senede binâ buyurdu. Ve iki minârelü Şehzâde Câmi'-i'ni medrese ve imâretiyle altı senede binâ buyurdu. Ve pederi Sultân Selîm rûhu için Sultân Selîm Câmi'-i'yle medrese ve imâret ve hammâm ve Cihângîr Câmi'-i ve Bağdad'da İmâm-ı A'zam ve Abdülkadir-i Geylânî türbe ve câmi'leri ve Konya'da iki minârelü câmi' ve Molla Hünkâr Türbesi ve tekyesi ve şehir-i Kefe'de ve İznik'de ve Çorlu'da ve Edirne'de câmi'leri ve Şam'da câmi' ve medrese ve imâret ve Edirne'de Mustafa Paşa Köprüsü başında karbânsarây ve imâret ve Kudüs-i Şerîf'de Sahratullâh ta'mîri ve vâlidesi rûhu için İslâmbol'da Avrat Bâzârı'nda câmi' ve medrese ve imâret ve mekteb ve Hatunlar Dârü's-şifâsı ve Mekke'de imâret ve Medîne-i Münevvere'de kezâlik imâret ile sâir feth eylediğı kılâ' ü medâyinde her birinde cevâmi' vü mesâcidin haddi yokdur.

Fetvâdan
Sonra Sadr-ı
Rum Olmak

Ve ulemâsından Çivizâde Şeyhülislâm ve Ebussuud Efendi Sadr-ı Rum idi. Ba'dehu Ebussu'üd Şeyhülislâm nasb olundukta Çivizâde Sadr-ı Rum olmuşdur.

Ve kadıaskerlerinden Ma'lûl Emîr Muhammed bin el-Kadir'e ma'lûl tesmiyesine sebep, mezbûr için kadıaskerlik arz olundukda pâdişâh anın için

"sâdâtandır karşıma ayağ üzere gelüp durmak iktizâ ider. Münâsib değil" buyurdıklarını vezîr kendüye takrîr itdikde, "bizim neslimizde seyyid yoktur heman babam kendülüğünden sarınmış" didiğini hünkâra haber verdiklerinde hünkâr hande idüp kadıaskerlik tevcîh buyurdukda Ma'lûl Emîr lakab olmuştur.

Ve Semâniye müderrislerinden Arabzâde Muhyiddîn Efendi Müftî

Müderriş
Arabzâde
Kıssası

Ebussuud'dan izinsiz bir mollayı mu'îd itdikde müftî gazab idüp انما اشكو بثى و حزنى الى من خفف شيخ الاسلام فما جزاؤه عند الأمة العظام العزل الابد (192b) ser-nâmesiyle bir ruk'ada ¹⁵الله ¹⁶والضرب الاشد والنفى عن البلد deyü yazmağla Arabzâde hünkâr dîvânına getirülüp azl ve darbdan sonra Burusa'ya nefy olunmuş idi. Arabzâde Sadr-ı Rum Bostanzâde'nin dâmâdı olmağla sâir kadıaskerler recâ itdi. Ebussuud kabûl itmedi. İki sene sonra yine müderris oldu. Semüz Ali Paşa vezîr oldukda ibtidâ Arabzâde'nin Mısır mollası olmasını arz itdikde Pâdişâh-ı kadr-dân hazretleri "arız redd itsem vezîrin ırzı yıkılır. Kabûl itsem, Mısırlu böyle madrûb ve rezîl olmuş kimesneyü bize hâkim nasb itdiler deyü tahkîre haml ider. Dilerim Hak'dan selâmetle Mısır'a varmasun" deyüp tevcîh buyurmuş idi. Vaktâ ki Arabzâde kadirge ile Rodos'a varup Kur'ân'dan fâl açdıkdâ ¹⁷والنازعات غرقا gelir. Ve bu esnâda Rodos beyi mollaya gelüp "bunda mazanna-i kirâmeden بوريزده Ali Dede vardır görüşüp du'âsın alasin" didikde, "velî olsam ben olurum ben öyle âdemlere i'tibâr itmem senin hâtırın için" deyüp mu'îdiyle bir altun kurbân akçesi irsâl ider. Mu'îd varup teblîğ itdikde "rûhu için fâtiâ" deyüp fâtiâ kirâat ider. "Dede pîr olmağla kelâmımı fehm itmedi" zannıyla teblîğ-i selâm idicek "tekrâr rûhu için fâtiâ" dir. Tekrâr tefhîm itdikde yine "rûhu için fâtiâ" dir. İrtesi sefîne Rodos'dan kalkup engine gider iken bir dest-mâl gibi bulut peydâ olup bir sâ'atde cihânı kaplayup tûfân zuhûr ider. Ne hâl ise sefîne avdet idüp Rodos'a gelir. Bakarlar ki Elmaçâr (الماچار) Tâgî (طاغى) yok. Arabzâde ile bile deryâyaya gark olmuş. Sâir kimesneye zarar yok. Heman mu'îd çıkup Ali Dede'ye varup vâkı'-ı hâli bildürdükde "sen dünkü gün geldikde Hazreti Hızır sefîneyi şikest itmeğe sa'y ider. Niçün? didiğimde, "Arabzâde helâki için didiğinden rûhu için fâtiâ dimişdim" deyü cevâb virür. Velhâsıl-ı kelâm pâdişâhlar du'âsı müstecâbdır. Ve mazanna-i kirâm olan zâtları tahkîrden hazer lâzımdır.

Mazanna-i
Kirâme İ'tibâr
İtmemekte
Zarar

Muhzırlara
Mücevveze
İcâdı

Ve Niksarlı Molla Muslihiddin Efendi İslâmbol kadısı oldukda muhzırlara mücevveze icâd itmiştir.

¹⁵ Hüznümü ve elemimi Allah'a (c.c) şikâyet ediyorum.

¹⁶ Şeyhulislâmı küçümseyen kimsenin cezası eimme-i izâma göre nedir? Ebediyyen azl ve iyi bir dayak ve şehirden sürgün

¹⁷ Söküp çıkaranlara and olsun. Naziat Süresi Ayet I

Ve *Hümâyûnnâme* mü'ellifi Vâsi' Alisi dimekle arîf Edirne'li Ali Efendi Burusa kadısı iken vefât itmişdir. *Hümâyûnnâme*'yi tasnîf idüp iki nüsha yazup vezîre gösterüp "biri cenâbınıza ve biri pâdişâhımıza" deyü virdikde "izâ'at-i vakt itmişsin" deyüp vezîr iltifât itmez. Ammâ pâdişâh kadr-şinâsın yedine vâsıl oldukda müderris iken birden Burusa kadısı mansıb buyurup "şimdilik bununla. Sonra sana dahi çok ikrâm iderim" buyurur. Hakikatde *Hümâyûnnâme* erbâb-ı ma'ârifeye büyük sermâyedir. Ve erbâb-ı şu'ûra görmesi vâcib bir kitâbdır. İdrâki olan hayvânâtdan misâl ile hisse-yâb ve hisse-mend olur.

Musannıf-ı
Hümâyûnnâme

Pâdişâhın
Musannıfa
İkrâmı

Ve Abdülbaki Efendi Burusa kadısı iken kaplucayı binâ ve Rüstem Paşa'ya ihdâ itmekle İslâmbol kadısı olmuşdur. Ve Süleymâniye Câmî'i itmâmında Sultân Mehmed Câmî'i Hatîbi Sinân Çelebi edâsı ve âvâzı cümleden hoş olmağla Süleymâniye'ye hatîb olmuşdur. Güzel mevlûd okur idi. Tahmînen iki mevlûd ayında gecelü ve gündüzlü iki yüz mevlûd okuyup dört beş kîse akçe celb iderdi. Ve Defterdâr (192a) Ahmed Çelebi ayakları kötürüm iken vücûdu bereket add olunup azl olunmadı. Tezkire ile ellerine alup huzûr-ı hümâyûna arza götürürler idi.

Ve Defterdâr (nişancı olmalı) Ebü'l-mekârim Celâlzâde Mustafa Çelebi ki hâlâ berâtlar ser-nâmesi olup celî ta'bîr olunan anın inşâsıdır. Ve *Tabakâtü'l-Memâlik* nâm tevârîhi tasnîf itmiş hüner sâhibi âdemdir. Ve Nevbahârzâde, merkûm Celâlzâde'nin hizmetkârı iken tadrîcle gelüp defterdâr oldukda efendisi nişâncı bulunmuş ve nişâncı defterdârın altına oturmak iktizâ idicek, edebe ri'âyet idüp "ben efendimin üzerine oturmam ya defterdârlığı kabûl itmem" didiği hünkâra bildirildikte, "kangısının kıdem-i tarîkı var ise ana ri'âyet olunsun. Kadîm olan tasaddur itsün" deyü kânûn buyurdular.

Tevârîh Sâhibi
Olmağla
Hidmetkâr
Efendisine
Takaddüm
İtdiği

Berâtlar
Ser-nâmesi
İcâdı

Ve Canpolat Bey ümerâ-i Ekrâd'dan olup tâzeliğinde Harem-i Hümâyûn'a alınmış. Sonra Kilis Sancağıyla çıkup otuz sene kâm-rân olup kuttâ'-ı tarîkın kökünü kesmiş. Hattâ Sultân Süleymân Haleb'e gider iken kırk tane kuttâ'-ı tarîkı, tarîkın iki cânibine kazığa urmuş. Hünkâr geçerken gördükde "bize cebe satmış" deyü gazab buyurup katl emr itmiş ve recâ ile halâs olmuş. On gün meks iden pâdişâh otağından eşyâ sirkat olundukda bir dürlü bulunamadı. Sonra Canpoladoğlu eşyâyı buldurmağla yine sancağı kendüye ibkâ olunmuş.

Ve Bedreddin Muhammed el-Kaysûn on sene Sultân Süleymân ve iki sene oğlu Selîm Hana hekimbaşısı olup tıbdan *Kāysun* nâm kitâbı te'lîf itmişdir.

Ve pâdişâh-ı mağfûr sultân-ı cihân olduğu gibi sultân-ı şâ'irân idi. Dîvân sâhibi olub Muhibbî tahallus buyururlar idi.

Kaysûn

Kanını içmeğe geldikçe anın gamze-i dost
 Bu muhibbî vir ana cânla âfi.....
 Pend¹⁸ gûş itme dilâ alma ele âr eteğin
 Ko ne derler ise disünler tuta gör yar eteğin
 Ey muhibbi benî âdemde vefâ kalmadı hiç
 Sende mecnûn-sıfat tut yürü dağlar eteğin

beyitleri anındır.

Ve şu'ârâsından biri Cevherî'dir. Hattâ vefât-ı Süleymân Hana ve cülûs-ı Selîm Hana güzel târîh virmişdir.

Selimim adl ü dâd eyle sana bizden yeter târîh
 Bilirsın kalmadı bâkî cihân mülk-i Süleymân'a.

Ve biri Şâ'ir Rahîkî'dir. Yeniçeri bölüğünden dirliği kesilmekle attârlık ve ma'cûnculuk ider idi. Bir şeyh merhamet idüp fakrına iksîr ile devâ itmiş idi. Kendünden sonra ma'cûn şöhret bulup zâdeleri ziyâde intifâ' ider oldu.

Rahîkî

Ve Şâ'ir Sâğarî hayâtında mezârını hâzırlayup etrâfına serv ve bâdâm ve şeftalü diküp seng-i mezârına bu kıt'ayı yazmış.

Anın için mezârım üstünde
 Ben bu eşcârı böyle vaz' itdim.
 Tâ gören sormadan bile hâlim
 Ki cihân içre neyledim ne itdim.
 Bir bûy-ı serv ve çeşm-i bâdâmın
 Şeftalüsüne doymadım gitdim.

Ve Şâ'ir Muğlalı Şâhidî Çelebi müfessir ve muhaddis ve Mevlevî bir zât olup *Gülşen-i Tevhîd* nâm manzûm *Mesnevî* şerhi ve *Manzar-ı Lugat* ki kibâr u sıbyânın Fârsça hocasıdır. Okur yazar makûlesinden anın eseriyle intifâ' itmemiş katı nâdirdir, رحمة الله عليه.

Şâhidî Çelebi

Meşhûr Molla Za'îfî dahi bu asrın şu'ârâsındandır. Ve şâ'ir Figânî Çelebi

Dü İbrâhîm Âmed be-dâr-ı cihân
 Yeki put şiken ve yeki put nişân

Bir Beyt İçin
 Şâ'ir Salb
 Olunduğu

beytini söylemekle vaktin vezîri İbrâhîm Paşa alınıp ol gice Figânî'yi Balık Bâzârı'na berdâr eyledi. Fevtinden evvel didiği beyt mazlûmiyetine şâhidir.

Zülf-i kemendin aldı ele cellâd-ı gamze

¹⁸ Nûshada yine yazılmıştır. Doğrusu pend ile başlayandır. bk. Çoşkun Ak, *Muhibbi Divanı*, Ankara 1987 s 640

Sakın Figânî zulüm ile berdâr ider seni

Şâ'ir Kandî Çelebi hayâtında (192b) kilâba etmek virür imiş. Fevt olup Eyüp'e defn olundukda kelbler gelüp çok zamân mezârını bekledikleri meşhûrdur. Merhûm-ı mebrûk cülûsuna "Sultân Süleymân feyz ala" ve "hâkim-i kişver-güşâ" kelimâtı târîh vâkı' olmuşdur. Fi'l-hakîkâ feyz ele alup herkese lâyıkına göre ikrâm ve bir ehl-i ma'ârifden yokdur ki me'mûlünden ziyâde kerem ü in'âma nâil olmaya. Ve tahmîni mertebeden âlî rütbeğe nâil olmaya. Ve kişver-güşâ olup açmadığı memleket kalmadı dinilmek mertebesi yedi iklimden Devlet-i Osmâniyye'yi hisse-mend itdi. Hattâ iklim-i evvelden Yemen, iklim-i sâbi'adan Budun, ya'nî iki iklimi devlete zamm itmişdir. Mu'tedil olmağla yetmiş beş sene ömr sürüp kırk sekiz sene saltanat sürmüşdür ki âbâ vü ecdâdında bu mertebe saltanat itmiş olmadığı gibi evlâdında ve evlâd-ı evlâd olanda dahi bu müddet saltanat tasnîf-i târîh olan bin yüz seksen yedi sâline gelince bir pâdişâha müyesser olmamışdır. Ola ki nâm-ı hümayûnuna işbu kitâb te'lîf olunan zât-ı zî-şân Abdülhamîd Han hazretlerine nasîb ola âmîn. Ba'zı zâtları kitâbıma tahrîre müyesser olduğu için iftihâr iderim. Mübâhât itdiğim zâtlardan biri dahi Süleymân Han'dır, رحمه الله عليه تعالى عليه رحمة واسعة. Tafsîl olduğu üzre vâris-i vâhid oğlu Sultân Selîm-i Sâni kırk dört yaşında cülûs buyurdu.

975 Ceng-i İskender Paşa Vâlî-i Bağdad ve Benî Gilyân Hâkim-i Müşâ'sa' ve galebe-i o ve tahrîb-i bilâd-ı Müşâ'sa'. Ve tamâm-ı binâ-i köprü der-Çekmece. Ve isyân-ı ehl-i Yemen ve vâlî şuden-i Sinân Paşa der-Mısır ve reften-i o be-Yemen. Ve vefât-ı Nişâncı Celâlzâde. 976 Reften-i Vezîr Mustafa Paşa bâ-donanma berây-ı şakk-ı miyâh-ı nehreyn ve icrâ-yı sefîne ez-nehreyn be-Bahr-i Hazar ve avdet-i o ba'de ez-ziyâ'-ı asker ve ummal¹⁹

Azak
Deryâsından
Ejderhan
Deryâsına
Ulaşmak İçün
bî-hâsıl Sa'y
Olunduğu

Azak'dan içerü Nehr-i İtil, Bahr-ı Hazar ya'nî Ejderhan deryâsına ve nehr-i Ten Azak deryâsına cereyân itmekle iki nehrin beyni kat' ve birbirine muttasıl kılına. İstanbul'dan donanma Karadeniz'e ve Karadeniz'den Azak Denizi'ne ve Azak Denizi'nden Ejderhan Denizi'ne varur. Bu takrîb Karabağ'a ve Azerbaycan'a ve Gürcistân'a ve Şirvân'a ve Acem'e sefer olunmak âsân olur. Hattâ Ejderhan şehri ve kal'ası zamân-ı sâbıkda ehl-i İslâm ile ma'mûr ve mu'azzam iken Rus istîlâ itmiş. Ba'dehu Tatar han havfından Rus temekkün idemeyüp harâb idüp gitmiş. Hâlâ

¹⁹ Ve istîlâ-i Osman Paşa yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

cevâmi' vü mesâcidin eseri var imiş. "Hâlâ Nogay Tatarı sâkin olurlar" deyü Kefe Mutasarrıfı Çerkes Kasım Paşa arz itmekle Vezîr Tavîl Mehmed Paşa bu emrin husûlüne sa'y idüp top ve âlât ve azîm asker ile Mustafa Paşa'yı irsâl, ol dahi varup mahall-i merkûmun sülüsünü kat' itdikde şitâ geldi. Mahall-i mezkûrda kışlamak iktizâ itdi. Lâkin asker bir dürlü zabt olunmayup perîşân olmağla, cümle âlât ve kazma ve kürek ve top ve cebehâne meydânda kaldı. Bâri küffâra kalmasun deyü hendekler kazdırılıp eşyâ-i mezkûre doldurulup ihfâ olundu. Mahall-i merkûmda gice dört sa'ât ve nehâr yirmi sâ'ât olurmuş. Sovukluğu ana göredir. Bu rütbe zahmet ve bu mertebe hazîne ve cebehâne hebâ vü telef oldu.

Gice Dört
Nehâr yirmi
Sâ'at

İstîlâ-i Osmân Paşa ber-bilâd-ı Yemen bâ-ittifâk-ı Sinan Paşa. 977
İstirdâd-ı Sinan Paşa kılâ'-ı Yemen râ ez-evlâd-ı Şerîf Mutahhar.

Diyâr-ı Yemen didikleri İslâmbol'dan Şam Vilâyetine varınca olan vüs'atde bir vâsi' (193a) memleketdir. Sultân Süleymân asrında Özdemir Paşa kendülüğünden varup kılıçla feth ve Yezîdî dînsizlerini katl ve zabt itdiği şehirler ve kasaba vü kurâlar Sultân Süleymân hazretlerine pîşkeş virüp Sultân Süleyman altı iklîmden zabtında memleket olup iklîm-i evvelden hazz u nasîbi yoğ iken bilâ-taleb ve lâ-ta'b yedi iklîme mâlik olmasına sebep olduğuna gâyetü'l-gâye memnûn olup oğlu Osman'a üç tuğ viridi. Ve Mahmud Paşa'yı Yemen vâlisi nasb buyurmağla çok zamân Mahmud Paşa Yemen'i zabt itdikden sonra Rıdvân Paşa'ya virildi. Rıdvân vardıkda Mahmud Paşa'ya cefâ itdiği için Mahmûd Paşa gelip devlete bezl-i mâl itmekle Mısır vâlisi olup, "Yemen'in iki vâlîye tahammülü vardır. Biri Habeş ve biri Yemen tesmiye oluna" deyü arz itmekle cibâl tarafı ya'nî Habeş Murad Paşa'ya ve sâhil tarafı ya'nî Yemen Evros Hasan Paşa'ya virildikde Rıdvân birağup gelmekle sâbıkda Yemen imâmı olan mezbûr Şerîf Mutahhar hâlf bulup fırsat düşürüp ekser diyâr-ı Yemen'i zabt itdi. Murad Paşa vardıkda imâm, Murad Paşa'yı katl itdi. Ve Hasan Paşa vardıkda heman Zebid şehrinde kaldı ve kapandı haberi devlete geldikde Özdemirzâde Osman Paşa Yemen vâlisi nasb ve Sinan Paşa Mısır vâlisi ve Yemen ser'askeri olmuşdur. Ammâ Osman Paşa Yemen'e varup vâfir yer aldığı Sinan Paşa hazm idemeyüp "ben ser'asker iken nâm Osman'ın oldu" deyü Osman Paşa'ya sû-i kaskı olduğunu Osman Paşa haber alup Mekke'ye gidüp andan İstanbul'a geldikde Sinan Paşa "cümle kılâ'ı ben aldım Osman Paşa laf ider" deyü yazıcak meğer Osman Paşa Lala Mustafa Paşa'ya müte'allık imiş. Ve Vezîr Tavîl Lala'ya rahne itmekle bahâne-cû imiş. Bu bahâne ile Osman Paşa'yı i'dâm itmeye sa'y itdi. Kabâhat

Vasf-ı
Yemen

Özdemir
Paşa

bulamadıkda mahallelisini tahrîk idüp "sâz u söz şamatasından biz mahallemizde ve hânelerimizde uyku görmüyoruz" deyü arzuhâl itdiklerinde, "varsın Edirne Kapusu'ndan taşra çadır ile otursun. Mahalleye sığmayan âdeme böyle lâzım" deyüp eyyâm-ı şitâda çadır altında oturdu. Lâkin vezîr-i memdûh iken bu fi'line herkes ta'n itdikde, vaktâ ki Sultân Selîm-i Sâni Edirne'den Âstâne'ye gelür iken çadırları görüp suâl buyurdukda Lala Paşa meydân bulup "pâdişâhım Yemen ve Habeş fâtihi olan Özdemir'in oğlu hased belâsına bu belâyâ giriftâr oldu". Ber-vech-i muharrer bildürdükde Lahsa paşası nasb olunup irsâl olundu.

Mahalleli
Paşanın Sâz u
Sözünden
Şikâyet İtmek

Ba'dehu Şerîf Mutahhar fevt oldukda kal'a-i Kâhire ve Aden ve San'a ve Ta'iz ve Kevkeban ve şehr-i Sâbya ve Umrân ve kal'a-i Habb ve sâir yerler zabt olundukda alınan ûd u anber ve dülbend ve kumâş lâ yu'add velâ yuhsâdır. Ba'dehu Behram Paşa Yemen'e gitti. Ve Sinan Paşa İslâmbol'a gelip vezîr-i sâbi' oldu.

Harîk-ı azîm der-İstânbul

Bu esnâda Yahûdîler mahallesinde harîk peydâ oldukda bir dürlü itfâsı mümkün olmayup tamâm yedi gün ve yedi gice yandı, yandı. Heman Ayasofya semtiyle Edirne Kapusu semtinde birer mikdâr mahalle kaldı.

Harîk-i
Kebîr-i
İslâmbol

Yüzünün Nısfı
Beyâz ve Nısfı
Siyâh Bir Çocuk

Ve bu esnâda bir kimesne bir çocuğu oldu. Ammâ yüzünün nısfı siyâh ve nısfı beyâz idi. Birer pâre alup gösterüp temâşâ itdirmekle birkaç kîse akçe sâhibi oldu.

Hurûc-ı Ehl-i İslâm ber-İspanya der-Endelüs

Bu esnâda Endelüs'den Mağribîler gelüp "yüz yıldan berü İspanya keferesi memleketimize müstevlî olup mescidlerimizi sanemhâne ve müslimlerimizi namâzdan men' ve evlâdlarımıza ta'lîm-i İncîl ider iken İspanyalu Teran (تران) keferesiyle ceng (193b) ü cidâli zuhûr ettikte müslimler fırsat bulup çok kâfir helâk idüp kahr itdiler. İspanyalular fenâ bulmağa çok kalmadı. Lâkin şimdi hasmıyla sulh ve ma'an üzerimize gelecekleri ma'lûm oldu. Bize imdâd idin" deyü Sultân Selîm'den ve Vezîr Tavîl'den istimdâd itdiklerinde, "şimdilik Kıbrıs fethine mübâşeretimiz var" deyü mezbûrları mahzûnen redd itdiler. Ammâ Bârî te'âlâ inâyet idüp bir bölük Tatar hanlarından kabâhatlerine binâ'en firâr iderek Afrika'dan geçüp anlara feryâd-res olup küffârı gereği gibi münhezim kıldılar. Ba'dehu içlerinden Türk Mehmed serdârları olmak da'vâsıyla askere fetret düşürdükde küffâr fırsat bulup yine Endülüs'e müstevlî oldukda müslimânlar dağlara firâr itdiler.

Endülüs'e
Küffâr İstîlâ
İtdiği

Ve refthen-i Vezîr Mustafa Paşa ve Piyale Paşa ve Ali Paşa bâ-donanma bâ-muhâsara-i Kıbrıs. 978 Feth-i Lefkoşe dâr-ı mülk-i Kıbrıs

Feth-i
Kıbrıs

bâ-seyf ve hisâr-ı Girne bâ-emân. Ve feth-i Magosa bâ-sulh ba'de ez-ceng-i medîd be-dest-i Ali Paşa ve Pertev Paşa ve Mustafa Paşa. Ve zabt kerden-i Kılıç Ali Paşa bilâd-ı Tunus râ ve inhizâm-ı Hamîde ez-o.

Kıbrıs cezâresinin bir tarafı Trablus-Şam ve bir tarafı Karaman muzâfâtından İçil sancağından Silifke olup derûnunda olan kefere zâhiren Devlet-i Aliyye'ye mütâba'at üzre iken Mısır'a gidüp gelen seffinelere ta'arruz itdikleri kendülerinden suâl olundukda Malta'ya isnâd iderler idi. Ve bu cezârenin bir mikdâr yeri Hazreti Ömer رضى الله عنه hilâfetinde feth olunup câmi' binâ olunmuş iken sonra küffâr istîlâ idüp salhâne idinmiş. Tekrâr ihyâsı murâd olunup Şam Vâlîsi Lala Mustafa Paşa ve Kapudan Piyale Paşa üçyüz kadırğa ve kalyete ve mavna ile ve levend gemilerinden yüz pâre tekne dahi bunlara mülhak olup adaya varup Tuzla nâm mahalden taşra çıkup nisf donanmayla Piyale Paşa etrâf-ı cezâreyi muhâfaza idüp, nisf donanmayla Müezzinzâde Ali Paşa Lefkoşe'ye varup sekiz bin sekiz yüz seksen sekiz zirâ'olan Lefkoşe kal'asını elli bir gün muhâsara ile feth idüp sonra Girine²⁰ kal'asın emânla alıp Magosa'yı muhâsara itdikde şitâ geldiği için donanma İslâmbol'a irsâl olundu. Ve kal'a hendekinin umku otuz zirâ' ve arzı yüz zirâ' olup üçyüz altmış topu olmağla ve donanma gitmekle ve ceneral olan kâfir mütekebbir olmağla "seni esîr idüp atımın önünde yürüdeyim" deyü Ser'asker Mustafa Paşa'ya muhavvif haber gönderdi. Lâkin Lala Mustafa Paşa bu kelâmları hâtırında ahz idüp aslâ fütûr getürmeyüp gayret-i tâmm ile yürüyüş itdi. Meğer hîle-i kâfir lağım ta'biye itmiş imiş. Guzâtdan üç bin müslim şehîd oldu. Yine gayreti serdâr-ı İslâm bırakmayup küffârı gereği gibi tazâyık itmekle nâ-çâr küffâr sulh ile kal'asın teslîm itdikden sonra yedi bin kefere seffinelere ile diyârlarına gidecek olup taşra çıkdıklarında mukaddem cânib-i ehl-i İslâm'dan elli nefer müslim küffâra esîr olmuşdu. Anları paşa taleb itdikde "anlar katl olundu" deyü cevâb virdiklerinde paşa dîvân idüp ceneral olan kâfiri getürdüp iki kulağını kesdirdi. Ve binâ itdiği câmi'de paşa namâz kılmağa alayla giderken atının önünde cenerali yürüdüp "bana va'd itdiği cezâyı Hak te'âlâ (194a) kendüye virdi" deyüp gelüp Magosa kal'asını temâşa iderek ceneral sarâyına nüzûl itdikde bir direk görüp suâl itdikde "kâfirin siyâset-gâhıdır. müslimlere bu direkte cefâ itdiğini haber virdikleri gibi gayret-i İslâmiyyesi hareket ve ceneral-i mezkûre direğe sardırup derisini yüzdürdü. Bu vecihle Kıbrıs cezâresi tamâmuhâ kabza-i Âl-i Osmân'a girdi.

Düşmen Va'd
İtdiği Cezâyı
Düşmen
Uğramak

²⁰ Yazma da Güzine yazılmıştır.

Kılıç Ali Paşa

İrtesi bahâr Cezâyir Beylerbeyisi Kılıç Ali Paşa Emîr Ahmed Mu'azzam'ın elinden diyâr-ı Tunus'u aldı. Ve Memâlik-i Osmâniyye'ye zamm eyledi. Ba'dehu Malta gemilerine râst gelüp ceng iderek cümlesini alup esîr eyledi ve Tunus'a gitdi.²¹

979 Reften-i Pertev Paşa ve Ali Paşa bâ-donanma berâyı gâret-i diyâr-ı Frenk ve inhizâm-ı asker-i İslâm ba'de ez-ceng ve şehâdet-i Kapudan Ali Paşa berây-ı şitâb ve azûr.

Donanmamız Küffâra Esîr Olduğu

Bu sene İslâmbol'dan Kapudan Ali Paşa ve Ser'asker Pertev Paşa dört yüz pâre sefîne ile Venedik Korfuzu'nu varup tahrib itdiler. Lâkin küffârın donanması görünmeyüp şitâ geldikte Osmanlı askerinin hâlî ma'lûm levend makûlesi gemilerden dağı lup tersâne gemilerinin dahi askerinin nısfı firâr itdiğini kâfir haber alup meydâna çıkdı. Böyle vakitte ya'nî asker dağıldıktan sonra gelen kâfir elbetde hîlesindedir. Bâ-husûs asker tamâm iken görünmeyüp şimdi gelmesi za'fımız bilüp gelmek olduğu gâyet zâhir iken ve Pertev Paşa, "bu hâl ile ceng münâsib değildir" demiş iken Kapudan Ali Paşa bir cesûr âdem olmağla cenge mübâşeret itdi. Lâkin hor-yâd bahâdırlığın âlemi yok. Kendü şehîd oldukdan sonra evlâdıyla yüz doksan pâre sefîne küffâra esîr olup mâ'adâsı Avlonya kenârına dökülüp karadan piyâde firâr itdiler. Ne'ûzu billâh bu rüsvâyılığa sebeb Kapudan Paşa başdardasının üç feneriyle âşikâr girmesi. Böyle ceng vaktinde sâir çekdiriler gibi bir fenerli olup ihtifâ lâzımdır. Zîrâ küffâr bulup cümle başdardeye hücum ider. Fi'l-vâkı' öyle oldu. Ve levend gemileri

Hor-yâd Bahâdırlığın Zararı

Başdardanın Cengde Ma'lûm Olmasının Zararı

Kılıç Ali Paşa

dağıldıktan sonra cenge girmekdir. Bu iki mâdde sebeb-i zâhirîsidir. Ammâ sebeb-i bâtınîsi donanma Âstâne'den çıkarken ehl-i hiref ve re'âyâ makûlesinden ele girenleri cebren gemilere doldurmak ki bî-çâreler ıyâlini görmeyüp ve ıyâli her gün zevcin eline bakar iken aç ve muhtâc kalmağla alınan inkisârdır. Vezîr Tavîl müdakkik âdem iken bu dakîkânın farkına varamadı. Ne hâl ile Vezîr Tavîl gayret idüp irtesi seneye altı ayda iki yüz pâre tekne inşâ idüp donatdı. Lâkin ilm-i deryâyâ âlimler kalmadı. Yirmi seneye muhtâc ki, tersane ocağı nizâm bula. Ya'nî fenn-i deryâyı neferât ve ruesâ tahsîl ide.

İnkisâr Alınmaktan Zarar

Tersanede Fenn-i Deryâ Bilür Kalmamak

Mezbûr Kılıç Ali Paşa kapudan nasb olunup donanmayla çıkup Avlonya'da kalan sefîneleri dahi alup küffâra mukâbil vardı. Lâkin küffâr gice firâr idicek ardına düşmedi. Bir âkıl âdem idi. "Geçen seneden askerın gözü korkmuş bu senelik gözleri böylece alışsın" didi. Andan vaktiyle yine tersaneye geldi.

²¹ "Ammâ İslâmbol'dan Ser'asker Pertev Paşa ve Kapudan Ali Paşa yine dört yüz" cümlesi yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Yürüyüş-i Devlet Giray be-diyâr-ı Moskov. Ve vefât-ı Âşık Çelebi ve Behiştî ve Mevlânâ Lârî Çelebi. Sâl 980 Vefât-ı Şerîf Mutahhar der-Yemen ve emâret-i velediş Yahya der-Yemen. 981 İn'ikâd-ı sulh bâ-küffâr-ı Venedik ve İstîlâ-i Hamîde ber-Tunus bâ-imdâd-ı İspanya. Ve vefât-ı fâzıl u zâhid (194b) Birgili Mehmed Efendi.

Birgivi
Efendi

Mûmâ-ileyh Birgili Mehmed Efendi âlim ve zâhid ve takvâsı ilmine ve ilmi takvâsına gâlib bir zât olup Birgi'de talebeye tadrîs ider iken asrın Şeyhülislâmı Ebussuud Efendi dahi fâzıl ve mü'ellif ve musannif olmağla şöhret-i âfâk olup nukûd vakfının cevâzına ve ücretle ta'lîm-i ilm ve vazîfe ile imâmetin cevâzına fetvâ virdiğini istimâ' idüp İslâmbol'a gelüp Ebussuud ile mübâhase ve ilzâm itdikde "ihtilâl-ı âleme bâ'is olur" deyü iskât itdi. Bu iskât-ı örfiden sonra Vezîr Tavîl'e varup mezâlimin ref'i için çok hak sözler söyledi ki te'sîr itdi. Ve musannefâtı kesîrdir. *Yeni Avâmil* ve *İzhâr* ve *Tarîkat-i Muhammediyye* ve *İmtihânu'l-Ezkiyâ* ve gayrı ki, رحمة الله عليه. Hoca-i büzürg-vârın cümle-i âsârından biri *Birgivi Risâlesi* deyü be-nâm olan Türkî risâlesidir. Makbûl-i avâm u havâsdr.

982 Feth-i Halkulvâd ve Tunus ez-Frenk be-dest-i Sinan Paşa ba'de ez-ceng.

Kılıç Ali
Paşa

Bu seferde Kılıç Ali Paşa kapudan ve Sinan Paşa ser'asker idi. Donanma-yı hümâyûnla tersaneden çıkup Kalavarita'ya andan Messina adasına varup ganâyim alup harâb u yebâb itdikden sonra Tunus kurbunda Medîn (مدین) kal'asına sâbık Tunus hâkimi olan Muhammed Hafsî yedi bin âdemle muhafazâyâ ta'yîn itdiklerinde mesfûr Hafsî hıyânet idüp küffâra mülhak olıcak Sinan Paşa ile Ali Paşa varıp Halkulvâd nâm azîm kal'ayı muhâsara ve azîm cengle Halkulvâd'ı feth itdiklerinde Muhammed Hafsî ile re'îs-i nasârâ olan kefereyi esîr ve gemiler dolusu ganîmet ahz olundukdan sonra Halkulvâd kal'ası tahrîb olundu.

Harîk
der-
Hünkâr
Sarâyı

İnkırâz-ı Devlet-i Benî Hafs mülûk-i Afrika. Ve harîk-ı matbah-ı Dârüssaâde ez-sâ'ikâ. Vefât-ı Hüseyin-i Tebrizî ez-hattâtân-ı cihân. Ve vefât-ı Sultân Selîm ve cülûs-ı Sultân Murâd

Vefât-ı
Sultân
Selim

Bu Sultân Selim-i Sâni hazretlerinin dahi ömrü elli ikiye bâliğ oldukda Sarây-ı Cedîd-i Sultânî'de müceddeden binâ itdiği hammâmı temâşâ iderken ayağı kayup düşdükdde, vücûdu incinüp hummâyâ mübtelâ olup ve vedâ'-ı âlem-i fânî itdikde saltanatı sekiz sene sekiz ay olmuş idi.

Îş ü Nûş-ı
bî-Bedel

Bu müddetde bu pâdişâhın sâhib-i cemâl meh-likâ vü meh-pâre ve dil-cû ve dil-nüvâz dilber sâkîler ile itdiği zevk ü safâyı ve iş u nûşu Cemşîd ü Cem'e gâlib olmağla erbâb-ı zevkden olan pâdişâhların bu husûsda şehin-şâhı idi. Sâir husûsda pâdişâhlığı dâmâdı ve vekîl-i mutlakı Tavîl Mehmed Paşa ider idi.

Ayasofya'ya
İki Minâre
Zamm
Olunduğu

Lâkin hayrâtda ve hasenâtda dahi pâdişâhlığını isbât itmiştir. Hattâ Edirne'de vâkı' üç şerefeli dört minâreli yek kubbe câmi'-i şerîf ki, lâ vücûddur. Kubbe tahtında olan kubbâtın evsa' ve erfa'ı kubbe-i mezbûredir. Ve Mekke-i Mükere'me'de Ayn-ı Halîl'den gayrı su yoğ idi. Ayn-ı Zarkâ'yı²² dahi Mekke'ye icrâ itmiştir. Ve Ayasofya civârında olan menzilleri iştirâ idüp türbeler binâ itmiştir. Ve Ayasofya'ya metânet için pâyeler vaz' itmiştir. Ve bu vakte gelince Ayasofya iki minâreli idi. İki minâre dahi zamîme kılup dört minâreli itmiştir.

Moskov'a Akın
Olduğu

Ve fütûhâtı vardır. Lalası Şam Vâlîsi (195a) Mustafa Paşa yedi ile Kıbrıs cezîresini feth itmiştir. Ve fermânıyla Kırım hanı Rus ve Moskov memleketine akın idüp pâ-yı tahtına dek varup ganâyim ahz itmiştir.

Mevt-i Pâdişâh
Ketm
Olunduğu

Hîn-i fevtinde ekber şehzâdesi Sultân Murad taşrada bulunmağla Tavîl Vezîr mevti bir ay ketm idüp otuz birinci gün Murad Han geldikde esvâkta münâdîler ve minârelerde müezzinler "Sultân Selim vefât itdi ve Murad Han geldi" deyü nidâ olunmuştur. Ve merhûm-ı mezbûr Ayasofya'da binâ itdiği türbeye defn olunmuştur. Ve ibtidâ İslâmbol'da vefât iden pâdişâh budur. Yevm-i merkûmde Murad Han cülûs idüp beş nefer karındaşını helâk idüp defn itmiştir.

Vezîr Tavîl

Vezîr Tavîl dâmâdı olmağla pederinden kendüye mîrâs kalup vefâtına değin mühürden azl itmemiştir. Bu Tavîl'in Sultân Süleyman vefâtında vekâlet-i kübrâsı elli bir gün ve bu def'a otuz gün cem'an seksen bir gün vekâlet-i kübrâsı olmuştur. Hüsn-i tedbîr sâhibi vezîr olmağla Selim Han'ın safâsına mâni' olur bir keder zuhûr itmemiştir. Ve dâmâdlarından biri dahi Piyale Paşa'dır. Okmeydânı'nda altı kubbeli kebîr câmi'in sâhibidir. Ve Sakız'ın fâtihidir. Ve dâmâdından biri dahi Zal Mahmud Paşa'dır. Eyüp kasabasına karîb mu'allâ câmi' binâ itmiştir. Garâyibdendir. Mezbûr Mahmud Paşa, zevcesi sultân ile bile hastalanup bile vefât idüp bile cân virmişlerdir. Lala Mustafa Paşa Kıbrıs fâtihidir. Pertev Hüseyin Paşa Herseklidir. Hersek'de câmi' ve imâreti vardır. Ve ulemâsından Bostanî Efendi beş sene mütevâliyen Sadr-ı Rum olup yüz elli akçe ile mütekâ'id olmuştur.

Zevce ile
Zevce
Birden
Hasta
Olup İki
bile Vefât
İtdiği

²²Ayn-ı Zübeyde olmalı bk, Feridun Emecen, "Selim II" *DİA* İstanbul 2009, XXXVI, 418,

Ebussuud
Efendi

Ebussuud Efendi sekiz sene Sadr-ı Rum ve otuz sene şeyhülislâm olmuştur. Ve nukûd vakfının sıhhatine fetvâyı Ebussuud virmiştir. Tefsîr-i şerîf tasnîf ve Türkî *Du'â-nâme* te'lîf itmiştir. Ve kânûnnâme mesâili Ebussuud fetvâsıyla cem' ü tertîb olunmuştur. Ve Birgivî Mehmed Efendi gelüp vakf-ı nukûdun adem-i sıhhatine ve ücretle Kur'ân okumağın ve cüz vakfının adem-i sevâbına delîl ve burhân îrâd itdikde "sebeb-i ihtilâldir" deyü Birgivî'yi hak kelâmdan men' itmiştir.

Beşiktaşî
Yahya
Efendi

Ve Beşiktaş'da medfûn meşhûr Yahya Efendi işbu Selim Han'ın ceddî olan fâtihi-i Mısır Selim Han'ın Trabzon vâililiğinde dünyâya gelüp Sultân Süleymân dahi yeni dünyâya gelmiş olmağla vâlidesi Sultân Süleyman'ı irzâ' itmekle Süleyman Han süt karındaşı olmuştur. Tahsîl-i ilm idüp İslâmbol'a gelüp yoluyla Semâniye müderrisi oldukda Sultân Selim'e bir müessir tezkire yazup virdikde müderrislikten azl ve mütekâ'id olmuştur. Şehzâdenin redâ'en karındaşı olmağla mükerem olacak iken mücrim olmuştur. Ba'dehu Yahya Efendi'ye rü'yâsında bir şahıs "İslâmbol'dan çık" deyü itâb itmekle heman ol seher kalkup Beşiktaş'a geldikde bir meczûb râst gelüp "temekkün ideceğin mahal budur" demekle arâzî-i merkûme'yi ashâbından iştirâ ve mescid ve hânkâh ve hammâm bina itdirdikde "Hızırlık" deyü nâmdâr olmuştur. Ya'nî Hızır Mûsâ عليهما السلام 'a buluşduğu mecma'u'l-bahreyn bu deryâ olmak i'tikâd eyledi. Ve nâs kendüye bir rütbe teveccüh itdi ki gelen müsâfiri ta'âmsız salıvirmez idi. Lâkin gelen nüzûr kat kat artar. Mürîdlerine ve müstahikkîne îsâl ider idi. Dokuz yüz yetmiş dokuzda vefât itdi. Kerâmeti (195b) mekşûf idi. Hâlâ ya'nî hicretin bin yüz seksen yedi târîhine gelince ricâl ü nisânın ziyâret-gâhı ve umûrunda mutehayyir olanlar kabri indine varup tevessül ilallâh iderler idi.

Altı Ayda
Bir Su
İçen
Kimesne

Ve Şeyh Bâlî mest-i hakîkî olmağla Serhoş Bâlî derler idi. Halvetiye'dendir. Ve Kurşunlu Türbesi'ne medfûndur. Ve Şeyh Yakub-i Kirmânî üç günde bir iftâr ve altı ayda bir su içerdi. Ve Emîr Buhârî mürîdlerinden Şeyh Hakîm Çelebi'ye Şehzâde Câmî'i kurbunda câmi' ve tekve binâ olunmuştur.

Câzibe-i
Mahbûb

Hikâye: Müderris Şemseddin Konya'da meşâyıh-ı fâzılînden Ezelîzâde'yi ziyârete varup hâlınden şikâyet, ya'nî "cevânlara meylim var terkine sa'y iderim olmuyor" didikde "anların âlem-i ervâhdan infisâli karîb olmağla musâhabetlerine meyl olunur. Diyâr-ı gurbetden gelen kişiyle sohbet meyl olunduğu gibi" deyü buyurdıklarında "altı yedi yaşında sabînin âlem-i ervâhdan infisâli dahi karîb, niçün anlar ile sohbet meylim olmaz?" didikde, "ya gurbetden bir sabî gelse sözünden sahîh ve sükût istifâde olunmadığından andan haber sorulmaz" deyü cevâb virdi. "Ya bunda bed-likâ tâzeler var anlara niçün meylim olmaz" didikde, "gurbetden bir

cüzzâm gelse anınla sohbetden istikrâh olunur" deyü ilzâm idicek, "ya nisvândan nice nice âftâb tâze-cevân kızlar var anlara niçün meylim yok" didikde "gurbetden bir dîvâne nâkısı'l-akl gelse hiç sohbe meyl olunur mu? Tâife-i nisâ dahi nâkısâtü'l-akl oluğu için sohbetine meyl olunmaz" deyü iskât itdi.

Ve pâdişâh-ı mağfûr Selim Han tab'-ı müstekîm sâhibi şâ'ir idi. Hattâ bu beyit anlarındır.

Aşk emrini koyup gel akla uyma ey Selim

Şahne buyurduğuna hüküm eyleyen hünkârı gör

Ve şehzâdeliğinde Şâ'ir Fevrî'nin arzuhâli kenârına

Fevrî kim az'afü'l-ibâdımdır

Ber-murâd olması murâdımdır

deyü yazmakla fevrî fevrî İslâmbol'a gelüp fevrîce murâdına nâil olmuştur.

Ve Hubbî Hatun ki şehzâde hocasının hatunudur. Ammâ hüsn-i cemâl ve hüsn-i kelâm sâhibesi olmağla pâdişâha musâhibe olmuştur. Bu vecihle merci'-i erbâb-ı hâcât idi. Dört beş bin beyit söylemiş şâ'iredir. Hattâ bu beyit anındır

Şâ'ire

Sen oldun habîbâ bir zen misâlî

Kaçan arz eyledi Yûsuf cemâlî

Bu mezkûrâtıdan başka vüzerâsı ve ulemâsı ve şu'arâsı çokdur. Sâir târîhler beyân itmiştir. Lâkin fâid ve tahrîr dimeğe şâyeste olanları bu muhtasar işâret ve intihâb olunup mâ'adâ ta'dâd makûlesi mazakımız üzre mutavvelâta havâle olunmuştur.

983 Vefât-ı Emir Çelebi ez-kibâr-ı şu'arâ-i Rum "geçdi hây Emrî idi. Mîr Hüseyin-i Rum'un" târîhidir. Ve vefât-ı Muharrem Efendi ez-meşâyıh-ı Rum "âh vâ'iz" târîhidir. 984 Maktûlî-i Şâh Tahmasb. 985 Maktûlî-i Devlet Giray der-Taman ve hâniyyet-i velediş Mehmed Giray. Ve cülûs-ı Mehmed Hudâbende ba'de ez-vefât-ı Şâh İsmail-i Sâni ibni Tahmasb bâ tiryâk-ı mesmûm. 986 İstîlâ-i Kızılbaşân ber-Şirvân ve reften-i Mustafa Paşa bâ-asker-i bî-pâyân ve inhizâm-ı Dokmak Han Ser'asker-i Kızılbaşân ve zabt-ı Tiflis ve Şemahı ve Şirvan "Aldı Sultân Murad Şirvan'ı" târîhidir. 987 Rasad-ı Takiyyüddîn der-Galata. Ve ceng-i medîd der-miyân-ı Osman Paşa ve Kızılbaş. Ve binâ-i kal'a der-Şemahı. Ve zabt-ı hisâr-ı Bâbülebvâb. Ve esîr şuden-i Tatar Han Adil Giray ba'de ez-ceng-i Şemahı ve maktûlî-i o der-Kazvin

Acem Şâhı
Tahmasb'ın
Katli

Seksen beş sâlinde şark tarafından kuyruklu yıldız tulû' itdi. "Şarkîlere ihtilâl düşüp kanlar döküle" deyü istihrâc olundu.

Kuyruklu
Yıldız

Çünkü Acem Şâhı Tahmasb katl olundukda yerine oğlu sağır İsmail cülûs itdi. Ol dahi bir sene de (196a) tiryâk mesmûmundan helâk oldukda karındaşı Hudâbende Mehmed şâh oldu. Ol dahi a'mer olmağla mülkü ihtilâle düşüp fesâd zâhir oldu. Ve Tahmasb Şirvan'a ve Gürcü'ye müstevlî olmuş idi. Devlet-i Aliyye'nin merâmı, Şirvanîler müslim olmağla Şirvan'ı A'câm elinden tahlîs itmek idi. Lâkin mâbeynde sulh mün'akid olmağla feshe bahâne arayup "evvelen Gürcü'ye sefer nâmıyla varıla. Eğer Acem hareket ider ise sulh fesh oluna" deyü Lala Mustafa Paşa ser'asker nasb ve mükemmel asker ile Konya'dan Erzurum'a, andan Dehân-ı Ejderhan'a vardıkda şâhdan otuz bin Kızılbaş ile Tokmak Han Gürcü imdâdına geldikde, "girü gidesin ve illâ sulh fesh olur" deyü yazıldıkda dinlemediği için Çıldır sahrâsında mukâbele olundukda beş bin Kızılbaş maktûl ve beş bini esîr alındıkda fakat iki yüz şehîd bulundu.

Fesh-i Sulha
Bahâne

Ve Behram Paşa Gürcistan'a irsâl olundukda Yenikal'a ve Pozenk (پوزنك) ve Hotin kal'alarıyla altı sancak yer zabt eyledikde sâir milel memleketini yirmi dört kırâta taksîm ider. Gürcü dokuz kırât add ider. Minuçehr ve karındaşı Gorgon Altunkal'ası pâ-yı tahtları ve mülkü idiler. Gelüp teba'iyet itmeleriyle Minuçehr'e Argon sancağı ve Gorgor'a Oltu sancağı virildi. Ve sâir memâliki havâss-ı hümâyûna zabt olundu.

Gürcü Seferi

Memâlik-i Gürciyye'den Tiflis, Haleb ve Budin kal'aları misillü bir kal'a olup Gürcü David Han tasarruf ider idi. "müslimân oldum" diyerek Kızılbaş olup Tahmasb'a tâbi' olmuş idi. Üzerine varıldıkda firâr itmekle Tiflis zabt olundu.

Tiflis

Ve Nüşirevân neslinden Aleksandır Han Zegem ve Girim şehîrlerinin meliki ve Tahmasb'ın kayını iken şâha inkıyâd itmemiş idi. Kuvvet-i Âl-i Osmân'ı görüp itâ'at idicek kendü mülkü kendüye harâcla sancak i'tibâr olunup virildi. Gürcüce Aleksandır demek İskender dimekdir. Mezbûr Aleksandır Seki kal'ası fethine irsâl olundukda, Kızılbaş'la varıp ceng idüp gâlib olup ekser Kızılbaş'ı Çıldır Gölü'ne gark itmiştir.

Nüşirevân
Nesli
Gürcü'de
Olmak

Bu esnâda ordu-yı İslâm'da kaht zuhûr itdi. Hattâ arpanın kilesi altı altuna çıkmağla asker avdet talebiyle Lala Paşa'ya hücûm itdiklerinde serdâr-ı kâr-dân sükût ile def' itdi. Ve şâhdan Emîr Han ve Kara Han gelüp ceng olundukda, kimisi kılıcdan geçürüldü. Ve kimisi nehre gark ve bâkîsi münhezimen firâr itdikde Koyungeçidi nâm nehir geçilüp Aşi (آشى) şehrine varıldıkda kahtdan halâs ve guzât ganâyime nâil

Orduda
Kaht

olduklarında serdârın avdet itmediğine du‘â itdiler. Andan Ereş şehrine varup bir haftada bir hisâr binâ itdi.

Demirkapu
Vasfi

Tamâm-ı mülk-i Şirvan zabt olunmağla Şirvanîler buldukları Kızılbaş'ı katle mübâşir olduklarından Cebel-i Elbürz'e muttasıl Demürkapu ki bir tarafı Dağistân mülkü ve bir tarafı Deşt-i Kıpçak ve bir tarafı Bahr-i Kulzüm olmağla Zülkarneyn ana altmış zirâ‘ arz ve altmış zirâ‘ kade[m]iyle bir sed çekmiştir. Ammâ sedd-i Ye‘cüc ve Me‘cüc bunun gayrısıdır. Bu seddin itmâmından mukaddem İskender vefât itmekle Nüşirevân tekmîl itmiştir. Ol havâlinin kabâili bölük bölük gelüp serdâra tâbi‘ oldular.

Sedd-i
Demirkapu
Vasfi

Dağistan
Ahâlsî

Ve Dağistan meliki Kumuk ve Kaytak bunlar müslim ve Şâfi‘iyyü’l-mezheb olmağla gelüp arz-ı ubûdiyyet itmişlerdir. Bu Bâbülevvâb Kudüs-i Şerîf ile Antakya beyni arz-ı mukaddese (196b) olduğu gibi arâzî-i mukaddesendir. Zîrâ bunda bir gün ibâdet iden [ki]mesne bir yıllık ibâdet sevâbı ve bir kerre tekbîr idene yüz yıllık ibâdet sevâbı ve anda vefât idene hisâb-i âhîret olmaz. Ve emsâli fezâili hakkında âsâr u ehâdis kesîrdir. Sedd-i mezbûrun devri bin kırk sekiz zirâ‘dır. Cibrîl عليه السلام ta‘lîmiyle İskender binâ itmiştir.

Osman
Paşa

Vaktâ ki şitânın ibtidâsı olan kasım geldikde asker avdet itdi. Ammâ bârid mekân olmağla Gürcistan dağları ve dar boğazları geçilince tûfânlar savuşduruldu. Hele binbir zahmetle Erzurum’a gelindikde Osman Paşa on bin âdemle Demirkapu muhâfazasına kalmış idi.

Adil Girây
Sultân
Kıssası

Ve Kırım hanı elli bin leşker ile gelüp şitâda karındaşı Adil Giray’ı biragup gitmiştir. Ba‘dehu Osman Paşa nehr-i Ereş’i geçüp Karabağ’ı gâret itdikde azîm ganâyim alup Kızılbaş’ı gereği gibi kırdı. Ve yirmi bin Kızılbaş’ın bu esnâda Şemahı’yı muhâsara itdiği duyuldukda varup üç gün cengde on bin kelle kesdi. Ve hanları olacak la‘în mecrûhan firâr itmekle memleketi zabt eyledi. Ba‘dehu zuhûr iden Kızılbaş’a Adil Giray irsâl olunmuşdur. Adil Giray esîr olur. Ammâ Acem şâhının kızıyla zevcesi bu Adil Giray’ın endâm-ı dil-cûsuna âşıklar olup hâh nâ hâh zinâyı irtikâb iderler. Şâyi‘ olıcak üçünü birden basup katl iderler. Gerçi Adil Giray’a gadr iderler. Ammâ şâhlarının nâmûsunu pâyâmâl itdiklerini hâtıra getüremeyüp şâhin deyyûs olduğunu ifşâ iderler.

Muhâsarada
Kaht

Bahâr geldikde Lala Paşa Kars kal‘ası beş bin zirâ‘dır. Ta‘mîr ider iken Kızılbaş dört ay Tiflis’i muhâsara itdikde kaht galebe idüp bir kelb iki bin akçeye bey‘ olundu. Nihâyet Lala Paşa erişüp zahîre getirüp du‘âlarına sebep oldu. Ve Tokmak Han’ın Van’a geldiğın haber alup varup ceng itdikde Tokmak münhezim oldu. Ve

yirmi bin Kızılbaş'dan esîr alındı. Revan re'âyâsı Tokmağ'a teba'iyet itdiği için re'âyâ dahi esîr olundu. Andan Kür Suyu geçülüp Erdebil'e dek varup tahrîb olundu.

Bu esnâda Vezîr Tavîl bir dîvâne elinden dîvânda şehîd olmuş ve yerine Ahmed Paşa vezîr olmuş. Ve Lala Paşa serdârıktan azl ve İslâmbol'a getirüldükde vezîr-i sâni nasb olundu. Lâkin ömrü vefâ itmeyüp dört ay sonra vefât idicek Eyüp'de türbesine defn olundu. Erzurum'da ve Ilgun'da ve Şam'da ve Şam kurbunda Kuneytra'da ve Kıbrıs'da cevâmî' ve hammâmât ve imârât ve hânları vardır. Fütûhâtı ve hayrâtı çok gayretde tekâsülü yok bir vezîr-i bî-nazîr idi. Medhe sezâ vüzerânın biridir, رحمة الله عليه.

Vefât-ı Mevlânâ Ahmed Kâmî ve Şeyh Mehmed el-Behisnî. 988 Serdârî-i Mustafa Paşa ve binâ-i Hisâr-ı Kars ve serdârî-i Sinan Paşa berây-ı def'-i Kızılbaş ez-Şîrvân. Ve tağyîr-i destâr-ı Nasârâ ve Yahûd be-ayâr-ı ma'hûd.

Bu ana değın Yahûd kavuk üzerine sarı ve Rum keferesi kavuk üzerine maî ve Ermeni keferesi alaca destâr sarınurlar idi. İmâm-ı Sultânî [Molla Abdülkerim]²³ Efendi bir cerî ve emr bi'l-ma'rûfa mâil bir şahıs idi. Pâdişâha ibrâm idüp Yahûd'a mukavvâdan şabka ve Rum ve Ermeni'ye kalpak îcâd itdirdü. Ne güzel. Ammâ "âlât-ı lu'bdur" deyü şebekleri ve maymunları katl itdirürdü. Bu iktizâ itmez idi. Def'i mümkün iken cânavar makûlesi hayvânları bî-cürm katl itdirdü. Lâ'ibleri nehy ü ta'zîr ile (197a) iktifâ ve hayvânları dağlara salıvermek evlâ idi. Ammâ ba'zı âdem beyin "bana darıldı didi" deyüp ifrât ider. Kendüyü mezelletle rüsvây ider.

989 Tenzîl-i dînâr ve dirhem ez-seb'în ve hamsîn be-sittîn ve erba'în.

Bu zamâna gelince bir dirhem gümüşden beş akça kat' olunup altmış akçeye bir dînâr alınur idi. Şimdi nef'-i hazîne diyerek bir dirhem gümüşden yedi sekiz, sonra onar akçe kat' ider olduklarında yüz yirmisi bir altuna sarf olunur oldu. Gerçi hazîneye nısfıyyet üzre fâide; lâkin vazîfe-hâr ve ulûfe ahz idenlere yarı yarıya zarar. Zîrâ kaç akçe ulûfesi var ise ol kadar akçe virilür. Ammâ alan âdem altun alayım dise yüz yirmisini vermek iktizâ ider. Eski akçe ile alanlar atmışını alır. Sâir eşyâ dahi eski akçe ile alınan iki kat bahâsına alınur oldu. Bu takrîb iki akçe vazîfe bir akçe yerine indi. Bu zarar-ı fâhişden devlete zarar-ı fâhiş olacağını mülâhaza itmediler. Hazîneye fâidesini gördüler. Netîcesi neye müncer olacağı karîben tahrîr olunur.

Vasf-ı
Lala
Mustafa

Kefereye
Kalpak
Yahûd'a
Şapka İcâdı

Akçe ve
Dînârın
Hâli

²³ Naîmâ, *Târîh-i Naîmâ*, (haz. Mehmet İpşirli) TTK Ankara 2007, I, 84

Vefât-1 Üftade Efendi ez-meşâyih-1 Rum. Sâl 990 Velîme-i azîme-i şâhiyye berây-1 hitân-1 Şehzâde Mehmed Han bâ-tamâm çihil-i rûz. Ve binâ-yı kasr-1 Sultânî der-Sarây-1 Cedîd "Muhammed sünnetine ilk ikrâm" târîhdir. 991 Serdârî-1 Ferhad Paşa vezîr-i râbi' ve istîlâ-i o ber-hisâr-1 Revan. "Ehl-i Sünnet menzili oldu Revan" târîhdir. 992 İsyân-1 Mehmed Giray ve reften-i donanma ve Serdâr-1 Osman Paşa ve inhizâm-1 İmâm Kulu Han ve avdeteş ez-Bâbülevvâb. Ve inhizâm-1 asker-i Tatar ve maktûlî-i Mehmed Giray ve reften-i Osman Paşa bâz-1 dîğer be-sefer-i Acem ez-Dârüssaltana ve istîlâ-i Ferhad Paşa ber-hisâr-1 Lori ve Gori ez-Gürcistan. 993 Reften-i Osman Paşa ez-Kastamonu be-bilâd-1 şark ve binâ-i kal'a-i Tebriz ve nasb-1 Cafer Paşa ve ceng-i Koçkapan Hamza. Ve vefât-1 Osman Paşa.

Bağdad Vâlîsi Sinan Paşa dahi İrân'a hücûm idüp pâ-yı taht-1 Acem olan Kazvin'e değin varup çok ganâyim aldı. Ve Ekrâd'dan Nahçıvan beyi itâ'at itmiş idi. Lala Paşa azlinde Sinan Paşa ser'asker olup Bağdad'dan geçüp Erzurum'a vardı. Şirvan'da Yeşler (يشلر) didikleri balıkhânededen günde mîrîye on bin akçe ile sâir peydâ olan îrâdât iki yüz elli yük akçeye bâliğ oldu.

Osman Paşa
Anadolu'dan
Şirvan'a ve
Demür
Kapu'dan
Kırım'a ve
İslâmbol'a
Geldiği

Osman Paşa'nın Kırım üstünden İslâmbol'a gelmesi emr olunmağla Lorsat oğlu Simon Han'ın Şirvan mülk-i mevrûsu olduğu için kulun mevâcibini virdikden sonra devlete senede yüz bin altun virmek şartıyla Şirvan Simon'a virildi. Ammâ Dağıstan ve Şemhal havfe tâbi' olup Osman Paşa'yı izâle kâsd itdiler. Ve Gence Han'ı İmâm Kulu Han dahi elli bin Kızılbaş ile geldikde Şemahı kurbunda Osman Paşa üç gün cengde gâlib olup Kızılbaşların mâ-melekin ahz ve esîr ve ganâyime müstağrak oldular. Andan Osman Paşa Demürkapu'ya, andan Deşt-i Kıpçağ'a, andan Kırım'a gelür iken İnce Su'ya, andan Koyun Suyu'na, andan Sevinç Suyu'na, andan bir dar boğaza geldikde Rus keferesi cem'iyet itmiş. Bî-haber zuhûr itdikde boğaz geçilince vâfir hasâret oldu.

Mevâcibden
Mâ'adâ
Şirvan'dan
Yüz bin
Altun Hâsıl
Olur

Rus
Keferesi

Andan Kırım'a gelindikde Kırım Han'ı Mehmed Giray Şirvan seferine ta'yîn olundukda bir sene gelüp irtesi sene gelmeyüp muhâlif kelâmlar dahi söylediği devletin ma'lûmu olmağla, katli için hatt-ı hümâyûn Osman Paşa'ya vârid oldukda Mehmed Giray'ın karındaşı İslâm Giray'ı han nasb itdi. Ve İslâmbol'dan Kapudan Kılıç Ali Paşa donanmayla Kefe'ye (197b) vardı. Ammâ Mehmed Giray azline râzî

Kılıç Ali
Paşa

Tatar
Han
Katli

olmayup "hutbe vü sikke sâhibi olan azl olmaz" deyüp başına ikiyüz bin Tatar cem' itmiş idi. Lâkin Osman Paşa sâhib-i tedbîr vezîr olup Tatar'ın başlarına Devlet-i Osmâniyye'nin kuvvetini ve kudretini tefhîm idicek Tatar dağılup cedîd han nasb olunan İslâm Giray'ın yanına vardıklarında Mehmed Giray yalnız kalup seccâde üzerinde tesbîh ile meşgûl iken İslâm Giray varup başını kesdi. Osman Paşa kendü kesmemek dahi güzel fikir idi.

Pâdişâh
Hasûd-ı
Gamezene
İ'timâd
İtmediği

Velhâsıl paşa bu mühimmi tekâmîl itdikden sonra Kefe'den donanmayla İslâmbol'a geldikde sâir vüzerâ buna hased idüp "bu âdem her ne tarafa teveccüh itdi ise muzaffer ve kangı emre mübâşir oldu ise tekâmîl itdi. Bunu izâle idelim" deyü dürlü müftereyât ve "serhoş ve Tiryâki" deyü gamz idüp istikbâline dahi varmadılar. Lâkin pâdişâh gammâz sözüne bakmayup paşayı dîvâna getürtdü. Ve pîşkeşini kabûl buyurduktan sonra Yalı Köşkü'ne inüp Osman Paşa'yı getürdüp dört sâ'at sohbet itdikde, "kelâmından olur ma'lûm, kişinin kendü ve mikdârı" fehvâsı üzre kelâmı pâk ve âkıl ü kâmil ve gayûr u cesûr olduğunu görüp pâdişâh başından sorgucunu çıkarup eliyle paşanın başına takdı. Ba'dehu belinden hançeri çıkarup eliyle paşanın beline takdı. Tekrâr bir sorguç dahi takdı. Ve bir boğça libâs-ı fâhire giydirdi. Ve hıl'at ilbâs itdi. Ve mükemmel ata bindirüp ikrâm ile sarâyına gönderdi. "Seni bana tiryâki ve serhoş demişler idi. Dört sâ'at meks itdim ki harekâtında ve beşerinde alâmet zuhûr itmedi. Bildim ki aslı yoğ imiş" buyurdu. Ammâ sâir vüzerânın hünkâra²⁴ karâbet-i sıhriyye ile takarrüpleri olmağla Osman Paşa'yı ecnebi add iderler idi. Lâkin pâdişâh akrîbâsından ziyâde kadrini bilüp birkaç gün sonra dîvânda Siyavuş Paşa'dan mührü aldı. Kimesneye virmemekle üç gün sadâret-i uzmâ makâmı hâlî kaldı. Tekrâr Dîvân-ı Hümayûn'da vüzerâ otururlar iken mühür Osman Paşa'ye virildikde, vüzerâ pâdişâha kimin takarrübü olduğunu bildiler. Osman Paşa mührü aldıktan sonra üç ay İslâmbol'da durup İslâm Giray'ın dahi isyânı zuhûr itmekle sadrîa'zam şark seferi kasdıyla Kastamonu'ya vardıkda şitâ gelmekle Kastamonu'da kışladı. Bahâr geldikde Erzurum'a varup Ferhad Paşa'yı ser'asker gönderdi. Ol dahi Revan'ı Tokmak Han'dan alup iki kat kal'a binâ itdi.

Pâdişâh
Osman
Paşa'ya İki
Sorguç Takdı

Pâdişâhın
Osman
Paşa'yı
Taharriyesi ve
Gammâzların
Kizbi Zâhir
Olması

Şahoğlu
Hamza

Ve Vezîria'zam Osman Paşa Tebriz'e vardıkda Şahoğlu Hamza firâr ve Tebriz sühûletle kabz olundukda on iki bin yediyüz zirâ' Tebriz kal'ası ta'mîr olundu. Bu esnâda Şahoğlu Hamza yine gelmekle üzerine Cıgalazâde irsâl olunup gâlib olmağla Hamza firâr, tekrâr yine geldikde Cıgalazâde Yusuf Paşa ile cengde yine mağlûben

²⁴ خنکار iki kerre tekrar etmiştir.

firâr ba'dehu yine gelüp Tokmak Han dahi bilesince idi. Yine Yusuf Paşa gâlib ve onlar münhezimen firâr itdikde Tokmak esîr alındı. Lâkin Osman Paşa hastalanmakla Yusuf Paşa'yı ser'asker ve Cafer Paşa'yı Tebriz'e muhâfız itdi. Osman Paşa'nın ömrü tamâm olup vedâ'-ı âlem fânî itdikde Tebriz'e defn olundu.²⁵

Tebriz

Bu Tebriz'de ondokuz mu'allâ câmi' ve yirmi hammâm ve ikiyüz hân ve on ikibin dükkân var idi. Ve bu esnâda Gürcülerden Menuçehr ki Keykavus neslinden olup Hazreti Dâvûd neslinden olmak iddi'â ider idi. Müslim olmuş iken mürtedd olup isyân iderken mürd oldu.

Yusuf (198a) Paşa gelür iken Kızılbaş yollarına su salup bataklık itmekle çok zahmet virmiş idi. Hele paşa ikdâm idüp askeri geçürdü. Hâlbuki Kızılbaş kendü bataklıklarına kendüleri batup ekseri helâk olmuşdur ki "bunca kaz kuyuyu" (?) darb-ı meseli sâbit oldu. Andan asker-i İslâm selâmetle Van'a dâhil oldular.

Askerin
Yoluna
Su Salup
Batak
İtmek

Nuşirevan'ın
La'l Kâsesi

Bu Gürcü fethinde Nuşirevan'ın la'l kâsesi bulunup hazîne-i âmire için kabz olundu. Sâbıkda kâse-i merkûmenin içinde yumurta gibi bir la'l var imiş. Bir Frenk papası çalup Frengistan'da bir kebîr kilisaya vaz' itmekle şehri-i mezbûrun nâmı Kızıl Elma olmuşdur. Hâlâ Nemçe zabtında olan Kızıl Elma şehri budur.

Kızıl
Elma
Şehri

Vezîrin
Telhîsi
Redd
Olundukda
Mührü
Bırakdığı

Osman Paşa'nın fevti haberi devlete geldikde mühür Mesih Paşa'ya virildi. Re'îs Efendi'nin azlini arz itdikde "sen ana karışma" dinilmekle, "böyle vezâreti kabûl itmem" deyü azlini taleb itdi. Üç ayda azl olundu. Tamâm vezîr imiş. Ya'nî şürekâ-i devlete rızâsı yoğ imiş. Mühür ikinci def'a Siyavuş Paşa'ya virildi.

Cülûs-ı Şâh
Abbas

Serdârî-i Ferhad Paşa ve def'-i hüçûm-ı Kızılbaş ez-Tebriz ve binâ-i hisâr-ı dîger ve maktûlî-i Koçkapan der-Karaağaç ve hurûc-ı Kızılbaşân ez-itâ'at-i Hudabende ve vefât-ı Mîrzâ Can Şîrâzî ez-fuzalâ-i dehr. 995 İstîlâ-i Ferhad Paşa ber-bilâd-ı Karabağ. Ve vefât-ı İslâm Giray ve hâniyyet-i birâdereş Gazi Giray. Ve cülûs-ı Şâh Abbas der-hayât-ı pedereş Hudabende. 996 Mürâca'at-ı Şâh-ı Acem berây-ı sulh ve akd-i musâlaha ba'de ez-hurûc-ı Haydar Mîrzâ be-tarîkî'r-rehn. Ve vefât-ı Ahmed Sadık-ı Taşkendî ez-kibâr-ı Nakşibendiye ve Tâc Beyzâde ez-küttâb.

Çünkü Ferhad Paşa ser'asker olup Cafer Paşa Tebriz muhâfızı olmuş idi. Bir senede Cafer Paşa'nın hazînesi kalmayacak kem gümüşden akçe kesirdi. Ve Hamza

²⁵ Diyarbakır'da defn olmuştur.

Muhâsarada
Kaht

Mîrzâ yine otuz bin leşker ile gelüp on bir ay Tebriz'i muhâsara itdi. Kahtdan hayvânât-ı gayr-ı me'kûlenin lühûmu ekl olundu. Cafer Paşa gayreti ele alup füc'eten adüvv üzerine varup ganîmet ve yiyecek ahz itdi. Velhâsıl on bir ayda yüz yetmiş kerre düşmene akın itdi. Üç sultânını esîr itdi. Ve düşmen kal'aya nerdübânlar ile hurûc ider iken nerdübânlarını yukaru alup el humbaralarıyla a'dâyı def' itdiler.

Ve Ali Kulu Han nâm hanın yektâ ve husnâ kızını Hamza taleb idüp virmemekle beylerinde husûmet peydâ ve Ali Kulu Han rûgerdân olup Tebriz'e gelüp "beni kal'aya alın" dimekle içeri alınıp Kızılbaş'ın lağımını haber virdikde, lağım bulunup Dîvâne Osman nâm şecî' birkaç dilîr ile lağımdan şâh oğlunun önüne çıkdıkda tâzeler ile safâda imiş. Bunları göricek cân başına sıçrayup firâr itdikde ordusu yağma ve zabt olundu.

Kal'aya
Düşmen
Irmak
Salmak

İki aydan sonra şâh oğlu yine gelüp muhâsara ve kal'aya iki ırmak saldı ki derûn-ı kal'ada olanlar gark ola. Hele suyun önünü açup zararından halâs oldular. Eğer bir sâ'at ilâc bulunmayup kala idi sonra ilâc bulunmaz cümlesi gark olur idi. Ba'dehu ser'asker seksen bin âdemle geldikde Kızılbaş çekildi. Ve zahîre mübâlağa geldi. Ve dört sene sonra on beş sultân ile Güherdan Han geldikde Cafer Paşa çıkup gâlib olup cümle ordusunu yağma ve esîr idüp bî-bedel on beşer ra'nâ gulâm ve yüz bin altun ve envâ'-ı tuhaf hediye irsâl eyledi.

Askerin
Paşalarına
Gulüvvüsü

Ammâ paşanın kesdiği akçe taşrada cârî olmamağla asker gulüvv idüp dört ay paşayı kapatdılar. Ba'dehu Paşa tedbîr idüp işe yarar eşyâsıyla havâss-ı huddâmını alup kal'a dîvârını deldirüp iki konak Kumla nâm mahalle firâr, ba'dehu erâzil başsız kalıcak düşmen havfından itdiklerin peşimân olup teşrîf-i paşaya şefâ'atçiler gönderdiklerinde "filan gün alayla beni karşılayın" deyüp etrâf Ekrâd'ını "ılgara gideceğim" deyü yanına cem' ve yevm-i ma'hûdda kal'aya gelür iken Tebriz'de kalan (198b) kethudâsına "erâzil beni istikbâl için taşra çıkdıklarında kapuları kapayup bir top at" deyü yazdı. Vaktâ ki top atıldı paşa etbâ'ına ve Ekrâd'a fermân idüp "eşkîyâyâ katl-i âmmdır" deyicek paşa etbâ'ıyla Ekrâd eşkîyâyâ girüşüp ekserini katl itdiklerinde mâ'adâsı kal'aya firâr itdiler. Gelüp kapuları kapalı bulduklarında cümlesi katl olundu. Paşanın bu tedbîrinden ne etbâ'ın ne Ekrâd'ın ne eşkîyânın haberi olmadı. Zehî tedbîr! Ba'dehu kal'aya girüp eşkîyânın emvâlini yağma itdikden sonra evlâd u ıyâllerini esîr itdi. Bu esîr itmek husûsun irtikâb itmeye idi, hiç söz olmaz idi.

Tedbîr-i
Cafer Paşa

Velhâsıl sekiz sene Tebriz muhâfızı ba'dehu Bağdad vâfisi, ba'dehu Şirvan muhâfızı oldukda gelen kadı, Mollazâde olmağla ikrâmen Şirvan defterdârlığın dahi kadıya virmiş idi. Ammâ kadı insâfsızlık idüp mevâcib akçesinden var mâl alup

Hem
Kadı ve
Hem
Defterdâr

gittikde asker mevâcibi yokladı. Yüz yük noksan bulunmağla asker Cafer Paşa'dan taleb itdiler. Eşyâ ve harîr virdi. Kabûl itmeyüp cem'iyyetle sarâyına vardıklarında azli dahi zuhûr itmiş idi. Aslâ kendüyü şaşurmayup söz sâhiblerinden on iki şahıs usûl ile yanına getürdüp katl idüp meydâna atdı. Yine dağılmadılar. Kendü etbâ'mı havâle eyledi. Kırk neferini dahi katl eylediklerinde dağıldılar. Bu takrîb çıkup eşyâyı dahi virmeyüp geldi. Ve Cıgalazâde Yusuf Paşa Bağdad vâlfisi olup sefer idüp Nihavend'i feth itdi.

Askerin
Ulûfe için
Paşaya
Hücûmu

Ve Korkmamuş nâm han Acem şâhından yüz çevirüp Nihavend taraflarını zabt itmiş idi. Yusuf Paşa ile cenge âgâz itdikde Yusuf Paşa "Korkmamuş Han elimize girer ise Abdülkadir-i Geylânî hazretlerine bin sikke nezrim olsun" deyüp ceng itdikde gâlib ve Korkmamuş Han'ı eli bağılu dîvânına getürdüler. Şitâ gelmekle askere ruhsat virdi. Kendü Bağdad'a geldi Nihavend muhâfazasında kalanlar zoruyla.

Abdülkadir-i
Geylânî'ye
Nezrin
Fâidesi

Bu esnâda Şâh Abbas babası Hudâbende yerine şâh olup gelüp Nihavend'i muhâsara itdikde kedi köpek eti yenür iken Yusuf Paşa zahîre irişdirmekle muzâyakadan halâs itdi.

Muhâsarada
Kaht

İşbu dokuzyüz doksan altı sâlinde Merzifon'da ve Canik'de her biri beşyüz direm dolu yağmağla çok insân ve hayevân helâk oldu.

Dolu Yağmak

Bu esnâda Azerbaycan'da zelzele olup ekseri ebniye münhedim oldukda bir zimmî oğlan çârşûdan sekiz etmek alup gelür iken üzerine binâ yıkılıp binâ mâbeyninde on sekiz gün kaldı. Akribâsı memâtıyla ye'sler ve mâtemler itdiler. Sonra binâ sâhibi gelüp vîrâneyi tath[î]r iderken cevân-ı mezbûr hayyen çıkdı. Heman etmekte tamâm olmuş idi. Bir gün dahi kalsa acından helâk olur idi. Bârî te'âlâ hıfz idicek, on sekiz gün kifâyet idicek sekiz etmek eline aldıktan sonra üzerine binâ yıkılır ve direk arasına râst gelüp sağ kurtuluyor. ²⁶وهو على كل شيء قدير.

Zelzeleden
Bir Cevân
Sâlim
Olmak

997 Gulüvv-i âmm-ı sipâh der-Dîvân berây-ı fesâd-ı sikke. Ve maktûlî-i Beylerbeyi Mehmed Paşa nâzır-ı sikke ve mahv-ı defterî ve gayrı ez-a'yânân.

Vezîr Osman Paşa mühür aldıkdâ Musâhib Mehmed Paşa'ya pâdişâh i'tibâr idüp kâimmakâm itmiş idi. "Vezîr-i sâni ve sâlis ve râbi' ve sâir vüzerâ durur iken Rumili beylerbeyisine bu rütbe i'tibâr nedir" deyüp askerîyi tahrîk itdiler. Ammâ bir vakti gözlerler idi.

²⁶ O (Allah) her şeye kâdirdir.

Şemsi Paşa

Çünkü Şemsi Paşa Âl-i İsfendiyâr ya'nî Ebu'l-Feth zamânına değin Sinop ve Kastamonu sultânı evlâdından ki nesilleri Hazreti Halid'de münthehi olur. Gelüp padişâha müntesib ü musâhib olup Vezîr Tavîl'e buğzu olmağla pâdişâhı arzuhâl almağa ve rüşvet almağa tergîb idüp "ahvâl-i âleme ve ahvâl-i vüzerâ vü hükkâma vâkıf olursuz" diyerek arzuhâl almağa kandırdığı "vezîrin sû-i hâli bilünsün azline sebep (199a) olsun" deyü iki sene mikdârı arzuhâl alındı. Gün oldu ki bin arzuhâl sunulur idi. Bir kimesne accık bir kimesneye gücense karı ve koca da'vâsına varınca hünkâra arzuhâl ider oldular. Ve re'âyâ ednâ bahâne ile hâkimlerinden şikâyet itdikde ya azl ya teftîş olunarak hükkâmın ve vüzerânın uyûn-ı nâsda rağbet ve mehâbetleri kalmadı. âleme ihtilâl geldi. Bununla vezîrin hâli bilinecek idi. Vezîr-i müstekîme bir şey bulunmadı. Heman halkın yüze çıkmasına sebep oldu. Ve her şeyden hatt akçesi almağa sevk itdi. Hatt-ı hümayûn kesretli olmağla vezîrin fermânına i'tibâr kalmadı. Hem hatt-ı hümayûn evvel gördüğü işi göremez oldu. Ve rüşvet almağa sevk itdi. Bu cümleden muzırr oldu. Zîrâ akçesi olan matlûbu olan mansıba nâil olup zât ve zemânı olanlar girü kalur oldu. Ve küçükler büyüklerden havf itmez oldu. "Ben de akçe virüp senin mansıbın alurum ve senin gibi bir âdem olurum" dir idi.

Pâdişâhların Çok Arzuhâl Almasından Zarar

Hatt-ı Hümayûnun Kesretinden Olan zarar

Rüşvet Alınmaktan Peydâ Olan Zarar

Sikke Tağyîrinden Zarar ve Kadîm Akçenin Mikdârı

Bu üç nev' fesâdın zuhûrundan başka sekiz sene mukaddem sikkeyi tağyîr itdirdü. Ebu'l-Feth'den bu ana gelince bir direm gümüşden beş akçe kat' olunur iken sa'y-i hazîne diyerek bir dirhemden yedi sekiz der iken otuz akçe kat' ider oldular. Ammâ eski akçenin altmışıyla bir dînâr alınur idi. Cedîd akçe ile yüz yirmisi bir altun alınur oldukda yarı yarıya ulûfe-hârlara noksân zâhir olmağla askerî makûlesi telâşda idi.

Dîvân'da Kâimmakâm Pârelendiği ve Yazık oldu deyü Cevâb İdenin Helâk olduğu

Vaktâ ki ulûfe çıkdı, vüzerâ tahrîkiyle dîvânda sipâh "bu akçeyi almayuz" deyü durduklarında hazîneden yük yük eski akçe çıkarılıp virdiler. Ammâ askerî bu kadar yüz buldu. Ve tahrîk olduğuna binâ'en yine kabûl etmeyüp Musâhib Mehmed Paşa'yı ki beylerbeyiliğinden kâimmakâm olandır. "Elbetde isterüz" deyü musırr olduklarında nâ-çâr Mehmed Paşa'yı virdikleri gibi asker pâreleyüp şehîd itdiklerinde, defterdâr efendi "şu paşaya yazık oldu" didiğini vüzerâ işitdi. Meğer Sinan Paşa'nın defterdâra gayzı var imiş. Derfterdârı dahi askere virince anı dahi helâk itdiler.

İbtidâ İslâmbol'da Fitne-i Askerî Zuhûru

Hâl bu ma'lûm oldu. Bu fi'l-i münker vüzerânın bâ-husûs Sinan Paşa'nın tahrîkiyle imiş. Bu kârdan gerçi paşalar safâlar kesb itdi. Lâkin pâdişâha pek güç geldi. Zuhûr-ı Âl-i Osmân'dan bu vakte gelince dîvân basılmak gibi nâmûs-ı saltanata halel virür iş peydâ olmuş değil idi.

İrtesi gün Sinan Paşa vezîr, İbrahim Paşa sâni, Cerrâh Mehmed Paşa sâlis, ba'dehu İbrahim Paşa azl olunup Nişancı Mehmed Paşa sâni oldu. Ma'a hâzâ mûkız-ı fitnenin biri Sinan Paşa iken mührü aldı. Gâlibâ iktizâ-yı vakt-i hâle göre oldu. Lâkin gayretsiz vezîrler ve akılsız kavm imişler ki mahsûdlarını def' sevdeâsıyla veliyy-i ni'metleri olan pâdişâh-ı cihânın ırzına kesr virdiler. Şehîd-i merkûm Beylerbeyi Mehmed Paşa'ya Eyüp'de mahsûs türbe binâ olunup defn olundu.

Bu fi'l-i şeni'den geçelim. Erâzil yüz buldu. Mizâclarınca olmayan kibâra "seni de beylerbeyiliği ve defterdâr gibi iderüz" dir oldular. İslâmbol'dan dahi geçelim. Bu fi'l-i habîs taşra vilâyetlere ve serhadlere sirâyet itdi. Hattâ Budin'de ve sâir mahallerde asker paşasına hücum idüp katl ider oldular. Sinan Paşa bu ikinci def'a mühür almasıdır. Zorbalara siyâset itmeyüp iki senede âlem fesâda vardığı için azl olunup yerine Ferhad Paşa oldu. Ammâ Erzurum kışlasında olan yeniçerilerin tecâvüzlüğünden feryâdcı gelmekle Erzurum'dan tard olunmalarına fermân vardıkda "vezîr bizim hakkımızda fermân virmiş" deyü ortalarına (199b) yazdıkları kâ[ğid] İslâmbol'a geldikten sonra vezîr, hünkâr dîvânına gelüp atından indikten sonra "yeniçeri kırmağa fermân virmişsin" deyü yeniçeri vezîre hücum idüp şorba kapmadılar. Ne hâl ise bu mikdâr ile dağıldılar. İrtesi Ferhad Paşa mühürden azl olunup yerine üçüncü def'a Siyavuş Paşa oldu.

Fitne-i
Askerî

Ve Siyavuş Paşa gününde dahi dış hazînedeki akçe tekâmîl olmamağla yeniçeriye ulûfe virilüp sipâh te'hîr olundu. Heman sipâh gulûv ve defterdârın başını talep itdikleri gibi iç hazînedeki çıkarılıp sipâhın dahi ulûfesi tamâm virildi. Kabûl itmediler. Sadreyn ve erkân-ı dîvân nasîhat itdi, olmadı. Vezîr nush itdi olmadı. Süleymaniye Şeyhi Emir Efendi getirilüp cümlelerin mu'teberi olmağla pend itdi, yine olmadı. Hikmet-i Hudâ'nın sarây meydânına seyirci cem' olmuş idi. "Bire urun" sadâsı zuhûr itmekle yeniçeriler ve aşçı ve helvâcı birer odun kapup sipâha sataşdıklarında üçyüz elli yedi sipâh helâk olıcak mâ'adâsı bin zahmetle cânını kurtarup firâr itdi. "Bu Siyavuş Paşa'nın her vezâretinde böyle bir fitne peydâ olur, şûmdur" dinilmekle azl olunup mühür üçüncü def'a Sinan Paşa'ya virildi. Ma'a-hâzâ bu fitneler cümle Sinan Paşa'nındır. Hâmîsi ve mu'arrifi olmağla sâde yağ gibi cümlelerin üzerine çıkup itdiği kabâhat husûl-i matlubına vesîle oldu. Ve mühürden ma'zûl Ferhad Paşa vezîr-i sâni, İbrahim Paşa sâlis, Cıgalazâde râbi', Cerrâh Mehmed Paşa hâmis, Boyalı Mehmed Paşa ki nişancı paşadır sâdis, Hızır Paşa sâbi' oldu. Ve Bostanzâde Efendi Rumili kadî askerliğinden azl olunup Rumili pâyesiyle Mısır kadısı oldu.

Sarâyda
Yeniçerilerin
Zorbaları Helâk
İtdikleri

Vankulu

998 Sulh-ı şâh-ı Acem be-Âl-i Osmân ve ta'zîr-i bezzâzistâniyyân.
Ve vefât-ı Molla Mehmed Vankulu. 999 Reften-i Sinan Paşa ve Ferhad
Paşa berây-ı icrây-ı Nehr-i Sakarya be-Buhayra-i Sabanca ve İznikmid.
Ve irsâl-i hükm berây-ı ferâgat ba'de ez-teysîr-i amel

Sabanca
Gölü'nün
İznikmid'e
Cereyâm
Murâd
Olunduğu

Hak budur ki, Nehr-i Sakarya Sabanca Gölü'ne îsâl ve göl İznikmid Körfezi'ne
irsâl olursa İslâmbol'un odununa ve kömürüne ve zahîresine nef'-i azîm olurdu. Vâfir
sa'y olunmuş iken muhâl ve emr-i asîr add idüp ferâgat itdiler. Hattâ yetmiş târîhinde
Sultân Mustafa-i Sâlis hazretleri dahi icrâsına sa'y itdi. "Sipâh cem' olup toprak
kazmak lâzım bunca askerın Âstâne kurbuna cem'i gayr-i münâsib" deyü ihâfe idüp
men' itdiler. Pâdişâhlar himmetle Karadeniz Boğazı'nı açmış Âl-i Osmân anlara
nisbet kuvvetlü ve kudretlü iken bu hayır ameli vücûda getürmesine himmetsiz
karînler bahâne ile def' idüp fütûr getürdüler. Heman Hak te'âlâ pâdişâhları hüsn-i
karîne mukârin idüp âsâr-ı cemîleye muvaffak eyleye.

Vefât-ı Mevlânâ Mustafa el-ma'rûf be-Hınalızâde ve Abdullah
Kırımî. Sâl 1000 azl-i Sinan Paşa ve vezâret-i Siyavuş Paşa ba'de ez-
şekvâ-yı yeniçeriyân der-Dîvân. 1001 Âmeden-i Ahmed Han Hâkim-i
Gılân ve maktûlî-i Telli Hüseyin (Hasan) Paşa vâlî-i Bosna ve Mehmed
Bey mîrlîvâ-yı Hersek der-ceng-i Hırvat ve nakz-ı sulh ve reften-i Sinan
Paşa ve feth-i Hisâr-ı Pespirim ve Polata. 1002 Reften-i Sinan (200a)
Paşa ez-meştâ-yı Belgrad be-muhâsara-i Yanık ve inhizâm-ı küffâr der-
ceng-i Tabur.

Bosna Vâlisinin
Kendülüğünden
Engürüs'e Sefer
Açdığı

Bosna Vâlisi Hasan Paşa cerî vü bahâdır olmağla Bosna'da Nevgrad²⁷ nâm kal'a
binâ ve kendülüğünden Engürüs'e akınlar idüp ganîmetler alup küffâr taburu geldikde
ceng idüp gâlib olmağla tekrâr bî-şümâr ganâyim aldı. Ve küffâr ordusunu ve top ve
cebehânesini bi-temâmihâ zabt u kabz eyledi. Lâkin sulhun fesâdına sebep oldu.
Ammâ küffârın cem'iyetle geleceğın haber alup devletden istimdâd itdikde
müsâ'ade olursa küffârı harâca keseceği emr-i mukarrer idi. Lâkin Sinan Paşa'nın
yiğidlere gayzı olduğu gibi bu şec' vü dilîr paşaya dahi kini var idi. İmdâd görmedi.
Vaktâ ki küffâr kesretle geldikde yine Hasan Paşa ceng itdi. Lâkin "çokluğa darı

²⁷ Bina edilen kalenin ismi Yeni-hisar'dır. bk, Naîmâ, I, 52.

Köprü
Kırılıp
Asker
Helâk
Olduğu

saçılmaz" girü dönüp köprüye geldikde köprü kırılmağla Hasan Paşa suya düşüp gark oldu.

Lâkin bir seneden berü Beç kralı harâc virmediği için üzerine sefer lâzım oldu.

Uzuncaova
Nâm
Kasaba'nın
İmâreti

Ammâ seferi bahâra te'hîr lâzım idi. Acele idüp on beş günde Sinan Paşa hâzırlanup güz faslı Âstâne'den çıkup Ferhad Paşa'yı kâimmakâm bıragup Uzuncaova derbendi bir hâlî ve mahûf mekân idi. Varup mahall-i merkûma iki karye iskân ve câmi' ve hammâm ve hân binâsını emr idüp geçüp Belgrad'a andan Sirem'e, andan Ösek'e, andan Mohaç'a andan Cankurtaran'a andan İstoni Belgrad'a varup Pespirim ve Polata palangaların feth itdikden sonra askere terakkî virüp Budun'a varup Budun sahrâsında

Seferde
Sipâh
Vezîre
Hücûm
İtdiği

Kal'ada Mahsûr
Olan Müslimler
Me'yûs Olup
Elleriyle İyâl u
Evlâdların Katl
İtdikleri

kışlamak kasd itdi. Ammâ Sipâh vezîre hücum idüp çadırını yıkmâğla nâ-çâr Belgrad'a gelüp kışladı. Küffâr dahi Belgrad'a gelüp ceng olundukda küffâr münhezimen gitti. Lâkin Budun etrâfında küffâr cevelân ve dokuz baş kal'aları müslimânlar yedinden emân ile almış kal'a virenlerin re'îslerini Sinan Paşa mu'âheze ve ikâb u itâb ve habs ve ba'zısını salb itdi. Ve Şumu[ş]ka [Somoskoe] hisârını küffâr muhâsara itdikde derûnunda olanlar me'yûs oldukda iyâl ü evlâdlarını kendü elleriyle katl idüp birden çıkup küffâra hücum idüp ceng iderek necât buldular.

Vezîr acele İslâmbol'dan çıkdığına nâdim oldu. Zîrâ nevrûzdan mukaddem

Hünkârsız
Yeniçeri
Ağasının
İbtidâ
Sefere
Gittiği

Anadolu askeri lâzım. Anadolu askeri rûz-ı Hızır gelmeyince vilâyetlerinden çıkmaz. Ve Rumili askeri hasâdı tamâm itmeyince sefere gelmez. Bu ecilden muhtâc olup bu ana gelince yeniçeri ağası ve sâir ocak ağaları hünkârsız sefere gitmez. Sekbânbaşı gider idi. Bu def'a sekbanbaşı Âstâne'de kalup yeniçeri ağası ve sâir ocak ağaları vezîr yanına gitti. Acele imdâdına irsâl olundu. Ve Kapudan Cıgalazâde donanmayla ve Tatar hanı azîm asker ile vezîre geldikde, vezîr han hazretlerini istikbâl ve ta'âmdan sonra el yunan altun leğen ve ibriki kânûn üzre han silahdârına viridi. Ve murassa' kılıç ve mükemmel at ve beşbin altun harçlık kânûn üzre virildi.

İd Günü
Küffârın
Metris
Basdığı

Küffâr
Karşuda
Durur İken
Köprü Binâ
Olunduğu

Ba'dehu Tuna kenârında Yanık nâm kal'a muhâsara olunmuş idi. İd günü küffâr gelüp metris basup vâfir ziyân itdi. (200b) Ve yüz bin kâfir karşı yakaya geldiği görülecek karşı geçildi. Küffâr köprü yapup geçmemize mâni' olmağa çok sa'y itdi. Lâkin İslâm ordusundan berü taraftan topla küffârı köprü semtine uğratmadılar. Ya'nî men'ini men' itdiler. Nihâyetinde gice geçüp tabura varanlar ganîmete nâil oldular. Küffâr firâr itmekle üçyüz şayka ve dörtyüz top ve üç bin çadır ve on bin aded gülesini zabt eyledi.

Târîh Viren
Kâdiya Rütbe
Virildiği

Kuzâtdan Kerimzâde Efendi ²⁸فهموهم باذن الله âyetini târîh bulmağla Tırhala kazâsı virildi. Ve Yanık kal'ası bir ay muhâsara olunup emânla alındı. Küffâr-1 sükârâ seferden üç kal'a rehin virüp aldığı iki kıt'a pirinç top zabt olundukda, küffâr²⁹ kal'ayı viricek olduklar mezbûr toplar ta kendü götürmek üzere kavlı itmiş idi. Lâkin yasağ-ı Şer'-i Şerîf olmadığından virilmedi.

Târîh Viren
Kadıya Rütbe
Virildiği

Küffâra
Akın
Olunmaktan
Men'
Olunmakta
Zarar

Sinan Paşa bu sene bu vakte cek hüsn-i tedbîre muvaffak olmuş iken sonra iki dürlü sû-i tedbîr itdi. "Alacağum diyâr harâb olmasun" deyü askere akın itmeğe izin virmedi. Askere bu ecilden kelâl geldi. Eğer akın olursa askere şevk gelüp ma'mûr olur idi. Ve küffâr makhûr olur idi. Ve bir sû-i tedbîri Eflâk ve Boğdan keferelerine esnâ-i seferde müdârâ lâzım iken huşûnet ve izhâr-ı gazab idüp hediyyelerin red ve hediye getireni habs itmekle havflarına sebep oldu. Ve Eflak havfindan isyân itmesine sebep oldu. Bundan sonra zikr olunur. Devletin başına azîm musîbet ve keder getürmeğe sebep oldu.

İsyân-ı
Eflak

1003 Galebe-i asker-i İslâm ber-tabur ve inhizâm-ı küffâr ve feth-i hisâr-ı Gülvar ya'nî Yanık. Ve isyân-ı Mihâl hâkim-i Eflak ve galebe-i o ber-Sinan Paşa serdâr-ı asker-i İslâm ez-cisr-i Ruscuk. Ve vefât-ı Sultân Murad ve cülûs-ı Sultân Mehmed.

Vefât-ı
Sultân
Murad-ı
Sâlis

Mevt-i
Pâdişâh İhfâ
Olunduğu

İşbu Sultân Murad-ı Sâlis Hazretleri elli yaşında yirmi sene sekiz ay saltanat ile dâr-ı âhirete intikâl buyurdu. Lâkin ekber şehzâde Sultân Mehmed hazretleri Mağnisa'da bulunmağla dârussaade ağası mevti ihfâ vü ketm idüp, hufyeten Bostancıbaşı Ferhad Ağa'yı ılgar ile irsâl ol dahi varup üçüncü gün Mağnisa'dan Sultân Mehmed'i alup İslâmbol'a getürdükde kudûm-i şehzâde ifşâ ve erbâb-ı hall ü akd gelüp bey'at itdikden sonra merhûm-ı mebrûrun cenâze namâzı kılınup Ayasofya'da türbesine defn ve irtesi ondokuz şehzâdesi dahi dâr-ı âhirete gönderülüp bir bir cenâze namâzların şeyhülislam kıldırup pederlerinin ayağı ucuna defn olundu, رحمة الله عليهم اجمعين.

Ondokuz
Şehzâde
Birden
Helâk
Olunduğu

Merhûm-ı mebrûrun yüz iki evlâdı dünyâyâ gelmişdir. Hayâtta yirmi şehzâdesiyle yirmi altı kızını terk itmiş idi. Ekber şehzâde tahta câlis, on dokuz kabre mâliş oldukdan sonra kalan yirmi altı sultânın cümlesi Eski Sarây'a irsâl olunup, vâlideleri birer zevce tezvîc olunup ayda bir kerre gelüp Eski Sarây'da evlâdlarını görürler idi.

²⁸ Allah'ın izniyle onları hezimete uğrattılar.

²⁹ کفار iki kerre yazılmıştır.

Sultân Murad merhûm ibtidâ cülûsunda nikâhlu Safiye nâm hatundan gayrısını istifrâş itmeyüp altı sene Safiye ile kanâ'at itmiş idi. Altı sene sonra teserrî murâd buyurup cevârîye heves itdi. Lâkin pâdişâh baĝlu olmaĝla birisine takarrüb idemiycek Vâlide Sultân Nevbahar nâm hatun Safiye Hatun'a taşradan gelen hatunlarına ve musâhibelerine "sizler Safiye talebiyle oĝluma sihir idüp baĝladınız" deyü her birine işkence ve nefy ile azâb itdikde baĝ çözülp cevârîye ikbâl itdikden sonra evlâd-ı zükûr ve inâsı mütekâsir oldu. Ve Safiye Hatun Sarrâc (201a) hane başında câmi'i ve sebîli olan sâhib-i hayrâtdır.

Ve Sâhib-i
Dîvândır

Pâdişâh-ı maĝfûr ulemâya ve şu'arâya ve meşâyih-ı tarîkata râĝb idi. Ve kendü dahi ulemâdan idi. Hattâ *Fütûhât-ı Sabâ'ı*³⁰ kendüsü te'lîf buyurmuşdur. Ve Maĝnisa'da iki minârelü câmi' ve medrese ve imâret ve Beşiktaş'da Yahya Efendi mezârına türbe binâ buyurmuşdur.

Ve şehzâdeliĝi hâlinde rü'yâsında yirmi kadem nerdübândan çıkup otuz aded kubbe görüp dört kademe nüzûl iderken bîdâr olmuş ve Maĝnisa'da Râzîye nâm hatunun baĝçesinde baĝçevanlık iden Şücâ nâm dervîş ilm-i ta'bîr-i menâmdan dem urur idi. Ana ta'bîr itirdükde "dört güne deĝin sana pâdişâhlık müjdesi gelür" deyü indî ta'bîr itmiş idi. Otuz günde saltanat müjdesi gelicek, "isâbet itdi" deyü i'tibâr-i şehriyârî olmaĝla hünkâra şeyh olup irşâd ider oldu. Ve cümle nâsın merci'i olup vüzerâdan dâirelü oldu. Lâkin baĝçevan iken bu ikbâline şükür ü sipâsına şugl itmeyüp nâ-mahrem niĝârlar ile hem-bezm olmak ma'siyyetini irtikâb itdi. Ve ef'âl-i nâ-şâyeste pâdişâha haber virildikde isgâ buyurulmamak ile rüşvete müstaĝra[k] olmuş idi. Hele on sene de ömrü tamâm olmaĝla nâsın üzerinden def' oldu. Devletini hazm idüp kendü hâlinde olan mukarreb âkıldır. Lâkin kati nâdirdir.

Bu fakîr ya'nî şârih-i *Târîh-i Takvîm-i Şem'dânîzâde* Süleyman İslâmbol'da Paşakapusu kurbunda Kızlar Ağası Tekyesi'nde devr-i Mahmud Han'de şeyh olan İbrahim Halebî evlâdından Mu'abbir Abdurrahman Efendi hazretlerinin ekser-i evkâtda meclisine hâzır olup yevmiyye yüzden mütecâviz te'vîl-i rü'yâ itdiĝini istimâ' iderek şeyh-ı müşârun-ileyhden ta'bîr-i vâkı'iyeye me'zûn olup şeyh-ı mûmâ-ileyhin irâdesiyle *Kevâmil-i't-ta'bîr* nâm ta'bîr-nâmeye mâlik oldum. Nerdübândan tenezzülün gün ile ta'bîr olunduĝun bilmem. Gerçi nerdübândan urûc şehzâdelere göre saltanatla ta'bîr olunur. Lâkin nüzûl itdiĝi mikdâr şânının eslâfından

³⁰ III. Murad'a tasavvufla alakalı *Fütûhât -ı Sıyâm* adlı bir eser isnad edilmektedir. bk. Nev'îzâde Atâî, *Hadâiku'l-Hakaik fî Tekmileti's-Şakaik* (haz. Abdülkadir Özcan) İst 1989, 383

noksânına delâlet ider. Fi'l-vâkı' eyyâmında dîvânı basılmak gibi nâmûs-ı saltanata kesr ü tenezzül vâkı' olmuştur.

Ve şâ'ir-i meşhûr Bâki Efendi, asrının şu'arâsındandır. Müderrisliği hâlde hasûdları hazm idemeyüp

Şâ'ir Bâki
Efendi

Beyit:

Gınâ sadrındaki mağrûr nâz-âsûde serverden

Fenâ bezminde lâ yu'kal yanan mestânemiz yekdir³¹

kelimâtını Bâki söyleyüp "gınâ sadrındaki mağrûrdan muradı Sultân Murad'dır. Fenâ bezminde yanan sinân merhûm Sultân Selim'dir" deyü tevcîh ü ta'rîf ve gamz idilmekle ve arzuhâl itmekle Bâki Efendi nefy olunmuş idi. Sadrı'zam olan Tavîl Mehmed Paşa tashîh ve aslı olmadığına câzim olup itlâk idüp az zamânda Anadolu Kadı'askeri olmuş idi. Ve Sadr-ı Anadolu iken hakkında şikâyet arzuhâlleri virildikde Müftî Bostanzâde'nin tahrîkiyle arzuhâl olunduğun bilüp, "müftî Bostan oyuğu" didiğini müftîye haber virdiklerinde,

Meyhâneler Beytü'l-Harem

Pîr-i mugân şeyhü'l-harem

"mısrâ'ını Bâki söylemiş ben küfrüne fetvâ virdim. Eğer kadı'askerlikden azl olunmaz ise fetvâyı istemem. Ve bu saltanatda durmam" demekle Müftî Bostanzâde azl ve Bâki Efendi Sadr-ı Rum oldu.

Ve Sultân Murad'ın ulemâsından biri dahi Vankulı Mehmed Efendi'dir. *Sihâh-ı Cevherî*'yi tercüme itmiştir. Ve tercüme-i merkûme ulemâya lâzımlı bir lugat (201b) olmağla devr-i Mahmud Hanî'de ba'dehu saltanat-ı Osman Hanî'de tab' ve şâyi' olmağla müntefa' bih olmuştur. Ve İmâm Gazzâlî'nin *Kimyâ-i Sa'âdet*'ini dahi tercüme itmiştir. Ve *Tercîh-i Beyyînât* ve *Siyâsetnâme* risâleleri tasnîf itmiştir³². رحمة الله عليه. Sahh.

Ve Üsküdarî Mahmud Efendi vakt-i meşâyihındandır. Sultân Mehmed Câmî'i vâ'izi idi. Vüzerâ va'zına hâzır olurlar idi. Pâdişâh ve sâir halk şeyhin kutb-i zamân olduğuna câzim idiler. Rüstem Paşa kızı Esmâ Hanım Üsküdar'da ana câmi' ve hankâh binâ itmekle varup anda hutbe vü va'z ider oldu.

Üsküdarî
Mahmûd
Efendi

³¹ Beyitler eksikdir. Aslı şudur: a) Gınâ bezmindeki mağrûr u nâ-âsûde serverden b) Fenâ bezminde hâb-âlud olan mestânemiz yeğdür. Beyitlerin Baki'ye aid olmadığı Nâmi adlı bir şair tarafından denildiği söylenmektedir. Beyitler ve açıklama için bkz.: Faruk K. Timurtaş, *Bâki Dîvânı'ndan Seçmeler*, (1000 Temel Eser Dizisi), s. 1x, Ankara 1987

³² Ve İmâm Gazzâlî diye başlayıp tasnîf itmiştir diye biten cümle derkenardır.

Pâdişâh-ı mağfûr a'lâ-yı illiyyîne pervâz itdikde yerine oğlu Sultân Mehmed Han-ı Sâlis pâdişâh oldu ki, Sultân Mehmed dokuz yüz altmış dört sâlinde Mağnisa'da dünyâya gelüp otuz dokuz yaşında, ya'nî işbu bin üç târîhinde serîr-i saltanata teşrîf buyurdu.

Ve cülûsiyye bahşîşi için yeniçeriye altı yük ve altmış bin altun virdi ki, her bir yeniçeriye yirmi beşer altun virildi, ki bu vakitte yüzyirmi akçe bir altun idi üç bin akçe ider. Gelibolu ve bostancı ve acemiye üçer altun ve kul oğullarına ikişer altun virildi. Vezîre üç yük akçe ile bir kürk, sâir üçer tuğlulara ikişer yük akçe ile birer kürk, müftûye otuz bin akçe ile iki hıl'at ve sadreyne yirmişer bin akçe ile birer sûf ve İslâmbol kadısıyla ma'zûllerine onbeşer bin akçe ile birer sûf, mevâlîye onar bin akçe ile birer sûf, müderrislere üçerbin akçe, sipâh ve silâhdârluya biner akçe, çavuşâna ikişer bin akçe ve meşâyihın a'lâsına üçer bin, evsatlarına ikişer [bin] ednâlarına biner akçe virildi. Ve yeniçeri ağasına bir yük akçe ile bir hıl'at ve kul kethudâsına yedi bin ile bir hıl'at, sekbânbaşıya otuz bin ile bir hıl'at, Anadolu ve Rumili ağalarına beşer bin ile birer hıl'at, bostancıbaşıya altıbin ile birer hıl'at, bostancılar kethudâsına ikibin ile bir hıl'at, defterdâr ile nişâncıya kırkar bin, çavuşbaşı ve hünkâr kapucular kethudâsına onar bin ile birer hıl'at, büyük rûz-nâmçeciyle iki muhâsebecilerine beşer bin ve birer hıl'at, küçük rûz-nâmçe ile Anadolu ve harâc ve evkâf muhâsebecilerine üçer bin ile birer câme ve küttâb-î ahkâma birer donluk kemhâ, mevkûfât ve teslîmât ve [dîvân] küttâbına ikişer bin ve mâliye şâkirdlerine biner akçe virildi. Ve müjde götüren bostancıbaşı ağaya yirmibin altun virilüp tekâ'ud olundu. Ve Mudanya'dan süvâr olduğu çekdiri beyine Kıbrıs livâsı virilüp kürek çeken yüz elli esîr âzâd olundu.

Ve Sultân Murad zamânında musâhibler ve cüceler ve dilsizler ba'zı umûra şefâ'at idüp karışmağla ihtilâle bâ'is olmuşlar idi. Sarâydan ulûfe ile ihrâc olundu.

Ve Vezîr Sinan Paşa Belgrad kışlasında iken azl olunup yerine İslâmbol Kâimmakâmı Ferhad Paşa olup sefere hâzırlanur iken Gence'de üç sene muhâfaza hıdmetin edâ idüp Âstâne'ye gelen üç bin kuloğlu, Vezîr Ferhad Paşa ba'de'd-dîvân Bâb-ı Hümayûn'dan çıkar iken yolun kesüp ulûfe taleb itdiklerinde "ulûfeniz Gence hazînesinde virilmiştir. Siz gelüp bunda taleb idersiz ülü'l-emre itâ'at (202a) itmeyen kâfirdir" deyicek, "vezîr bize kâfir didi" diyerek varup sipâhîyi dahi tahrîk ve irtesi Hünkâr Dîvânî'na gelüp "vezîrin başı kesilmeyince ulûfeyi almayuz" didiklerinde yeniçeri ağası ve bostancıbaşı neferleriyle sipâha hücum itdiklerinde sipâh kaçdı. Bu hıdmet mukâbili irtesi gün yeniçeriye ikiyüz kîse in'âm olundu. Bu fitne dahi Sinan

Cülûsiyye
Bahşîşinin
Tafsîli

Cüceler ve
Musâhibler
Sarâydan
Sürüldüğü

Fitne der-
İslâmbol

Paşa ile Cıgalazâde Yusuf Paşa tahrîki ile olduğu ma'lûm olmağın ikisi birden nefy olundu.

Ve geçen sene Eflak ve Boğdan voyvodaları Sinan Paşa vezîr iken hediye irsâl itdiklerinde, vezîr kabûl itmeyüp izhâr-ı gazab itdiğinden kâfirler havfa tâbî' olduklarından başka, yeniçeri kısmından Boğdan içinde sâkin olup re'âyâyâ silm virüp dört kat ve sekiz kat ribh almağla kanâ'at itmeyüp bal ve yağ ve mum cem' iderler idi. Bu sebebden re'âyânın mahsûlü zikr olunan dört bin yeniçerinin kârına vefâ itmemekle nizâ' zuhûr itdikde Mihâl Voyvoda'nın sarâyını yağma ve kendüye şetm itdiklerinde "re'âyâ ile Yergöğü kadısında mürâfâ'a olun. Re'âyâdan lâzım geleni ben vireyüm" deyüp yeniçerileri Yergöğü'ye irsâl itdikden sonra Mihâl hıyânet idüp asker ile gelüp Yergöğü'yü basup yeniçerilerin cümlesini katl idüp İbrail kal'asın aldı. Bu haber devlete geldikde Vezîr Ferhad Paşa acele acele Ruscuk'a gitdi.

Ve Sancağ-ı Şerîf Sultân Selim Şam'ı feth itdikde Şam hazînesinde bulunmuş idi. Yine Şam'da kalup emîrî'l-hâcc olanlar Mekke'ye götürüp getirürler idi. Lâkin geçen sene Şam kulları Engürüs seferine getürmüşler idi. Alınan esîrler "sizin askerinizde çok yeşil başlular gördük. Niçe oldu?" deyü suâl itdiklerinden bilindi ki bu fevz ü nusret Alem-i pâk hürmetinedir. Bu sene dahi Sancağ-ı Şerîf'i Şam kulları yine alup sefere gelürler iken, İslâmbol'a geldiklerinde pâdişâh sancağı sarâya getürdüp ziyâret itdikden sonra Şam kullarına bahşîşler i'tâ buyurdu.

Ve Ferhad Paşa acele Ruscuk'a gitdikde, İbrahim Paşa kâimmakâm olmuş idi. Vezîre hasedinden ardınca asker göndermeyüp tahrîrâtı geldikce pâdişâh kâimmakâma "asker irsâl eyle" buyurdukda, "efendim Ferhad Paşa'dan asker nefret itmiş gitmiyorlar" deyü geçdikce Müftû Bostanzâde tasdîk itmekle Ferhad Paşa Ruscuk'a varup köprü kurar iken İslâmbol'da Sinan Paşa'ya³³ mühür virildiğın ve Sinan Paşa kendüyü telef ideceğinden Ferhad Paşa duyup mührü yanında olan paşalardan Saturcu Paşa'ya biragup yanına bin nefer âdem alup Âstâne'ye gelür iken Şam kulları râst geldikde, Vezîr Sinan Paşa Şamîleri Ferhad Paşa i'dâmına ta'yîn itmekle Şamîler gelüp Ferhad Paşa'nın eşyâsını yağma itdiklerinde, Ferhad Paşa yalnız firâr ve İslâmbol kurbunda Litroz'a gelüp ihtifâ ve mâ-melekini vâlîde sultân tarafına bezl idüp afvı için hatt-ı hümayûn aldı. Ammâ Sinan Paşa müftû efendiye bezl-i mâl itmekle müftû pâdişâha varup "Tuna sevâhili ricâli Ferhad Paşa'ya varup ıyâl ü evlâdımızı küffâr esîr itdi. İstifrâş ideyor" deyü tezallüm itdiklerinde ya siz

³³ Sinan Paşa cümlesinden sonra "beşinci def'a" yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

İbrail'i
Eflak
Zabt
İtdiği

Boğdan'da
Laz Yeniçer
Silme Akçe
Virildiğinden
Zarar

Sancağ-ı
Şerîf

Gâzî Vezîr
Katl
Olundukda
Pâdişâha
Levm
Olunduğu

küffârın ıyâl ü evlâdını esîr ideyorsuz (202b) şimdi ne gücenürsüz dimiş" deyü müftû Ferhad Paşa'ya iftirâ idüp katline fetvâ virmekle Ferhad Paşa afv hattı almış iken Yedikule'ye kaldırılıp katl olundu. Lâkin halk pâdişâha levm idüp "Ferhad Paşa'nın İran'da niçe niçe gazâsı ve bahâdırlığı var idi. Bu Hünkâr gâzî olanı katl ideyor" didiler. Böyle vezîrin ve böyle müftûnin Tanrı lâyıknı virsün ki veliyy-i ni'metleri pâdişâhı halkın levm ideceği kâra sevk iderler. Maktûlî-i mezbûr Eyüp'de türbesine defn olundu.

Küffâr
Meydâna
Çıkmadı
Deyü
Ser'askerin
İhtiyâtı
Terkinden
Zarar

Vaktâ ki Sinan Paşa Ruscuk'a varup Tuna'yı köprü ile geçüp Bükreş'e varup kenisalara mihrâb ve minber vaz' idüp meks itdi. Ammâ Bükreş'e varurken bir dar boğazda üç bin kâfir üç paşa ile ceng itdikde hisâbsız müslimân şehîd itdi. Lâkin Bükreş'den Sinan Paşa askeri akına göndermekle yüz bin mikdârı esîr alındıkda "küffârın asker-i İslâm'a dar boğazda itdiği hasâretin intikâmı alındı" dinür iken Dragoşta kasabasını muhâfazaya bırağılan paşayı neferâtıyla küffâr gelüp ahz ve şişe sancup kebâb itdiği haber alındı.

Köprü
Kesildiği

Ve Sinan Paşa "küffârın meydâna çıkacak hâli kalmadı işi gördüm" deyü Yergöğü'ye gelüp köprüden geçdikde küffâr gelüp vezîrin ağırlığın ve çadırların zabt ve mühimmât ve topu ve cebehânesin külliye kabz ve köprüyü topla kesüp kırdıkda üzerinde olan guzât cümle gark oldu. Ve karşuda kalanların cümlesi şehîd ve esîr oldu. Bir avuç kâfir deryâ gibi İslâm askerini böyle münhezim itdi. Ve sonra Yergöğü kal'asın dahi aldı. Sinan Paşa Ferhad Paşa'ya itdiği özrün mükâfâtını bulup sürünerek İslâmbol'a geldikde Sinan'dan mühür alınıp Lala Mehmed Paşa'ya virildi. Ol dahi on günde vefât itmekle beşinci def'a mühür Sinan Paşa'ya virildi. Bu Sinan Paşa azl olmağla halk kendüden halâs olamayup yine mühür alur idi. Bu takrîb beş def'a almış idi. Hele bu def'a beş ayda vefât itmekle vüzerâ Ayasofya'da namâzını kılar iken mühür İbrahim Paşa'ya virildi. Nâs Sinan Paşa'dan kurtuldu.

Ve Eflak Voyvodası Mihal nâm la'în afv recâ itdikde oğlu rehin taleb olunup müdârâ olunmağı Hünkâr Hocası Sadeddin Efendi ma'kûl görmekle müsâ'ade olundu. Zîrâ Engürüs'e sefer var iken İstanbul'un kılârı olan Tuna'da bu halecân ve ra'yye makûlesiyle bu rütbe hem-inân olmak kavî düşmen devlet olan Engürüs'e fırsat virmekdir. Bu kadarca şimdilik afv münâsib görüldü.

Ve bin târîhinde İran'da bir inek bir gûsâle ile bir insân oğlanı doğurdu. Ba'dehu dört sene İran'da sığır-kıramı oldu.

1004 Reften-i Sultân Mehmed be-sefer-i Eğri der-şevvâl

İnekden
İnsân
Doğmak

Meşhûr
Eğri
Fütûhâtı

Pâdişâh atlar çayırlatdıktan sonra Eğri seferi için bi'z-zât İslâmbol'dan çıkup Edirne'ye vardıkda, Hoca Sadeddin Efendi'nin oğlu Esad Edirne kadısı bulunmağla Hoca'ya ikrâmen ve i'tibâren pâdişâh Esad'ı İslâmbol kadısı idüp irsâl itdikde vâlîde sultân İslâmbol'a getürtmeyüp girü çevirtti. Lâkin pâdişâh kelâmını icrâ kasd buyurup, Esad'ı Anadolu Kadı'askeri nasb buyurdu.(203a)

Kadının
Hünkâra
Ziyâfeti

Ve pâdişâh Filibe'ye vardıkda kuzâtdan bir çelevi anda kadı olup Meriç üzerine binâ itdiği köşkde pâdişâha ziyâfet idicek pâdişâh Filibe'yi mevleviyetle ve kayd-ı hayâtla tevcîh buyurdu.

Andan Belgrad'a varılıp Sava geçilüp ulûfe virilüp her nefere biner akçe bahşiş virildikden sonra Eğri kal'asına varılıp muhâsara olunup emânla alındı. Lâkin Hatvan kal'asın bu esnâda müslimler küffâra vire ile virmişler iken küffârın müslimlere katl-i âmm itdiğini asker duymağla Eğri'den çıkan küffârı katl-i amm itdiler.

Ammâ Nemçe casarı ve Erdel banı küffâr-ı sâire imdâdıyla beyza-i İslâm'ı kesre kasd idüp yedi kerre yüzbin kâfir tecemmu' ve karîb mahalle geldiği haber alındı. Gerçi küffâra nisbet askerimiz sülüsünden noksân idi. Ve vüzerâ küffâr ile cengi terk itmeği evlâ gördü. Ammâ Hoca Sadeddin Efendi tevekkülle ve mu'cizât-ı Muhammedî عليه السلام'a teşebbüsü ahrâ görmeğın küffâra yürüdüler. Ve bataklığı geçdiler. Gerçi bataklığı geçmek tehlike idi. Lâkin mütevekkil olup mukâbil durdular. Vakt-i asrda küffâr âteşler saçarak hücum idüp ehl-i İslâm'ı bataklığa sürdükde dîbâ kaftanlı içoğlanlardan otuz celeb-i habîs firâr idicek asker hünkâr firâr itdi zann idüp askerın rub'u mertebesi firâr itmekle küffâr çadırlara girüp yağmaya meşgûl ve hazîne çadırların zabt ve hünkâr otağının iplerini keser iken Hoca Sadeddin Efendi teselliysiyle pâdişâh sabr u sebât idüp Hırka-i Şerîf'i Hoca ta'rîfiyle pâdişâh at üzerinde giyüp Hoca rikâbında durup münâcât iderler iken at oğlanı ve seyis ve deveci ve aşçı makûlesi baltalar ile küffâra sataşdıklarında "küffâr bozuldu" sadâsı zuhûr itmekle firâr iden asker dahi dönüp küffâr ile cenge mübâşeret itdiklerinde küffâr münhezim olup ahşama değın yüzbinden ziyâde küffâr helâk olunup ve nice bin kâfir bataklıkda telef olmağla leyle-i merkümede küffâr firâr itdi. İrtesi cümle ordusuyla top ve cebehânesi ve hayvânâtıyla çadırlar mîrîye zabt olunup sâir eşyâsını asker-i İslâm yağma ve ganîmet eyledi. Çaldıran ve Mohaç cengleri gibi kâfir kırılıp nusret-i azîm müyesser olmağla üç gün meks olunup tehniyet-i gazâ olundukdan sonra memâlik-i İslâmiyye'ye tehniyet-nâmeler ve şehir donanması fermânları irsâl olundu.

Küffârın
Beyza-i
İslâm'ı
Kesre Kasdı

İrtesi gün mühür İbrahim Paşa'dan alunup Cıgalazâde Sinan Paşa'ya virildi. Bu azil bilâ-sebebe idi. Lâkin Hoca Efendi gâlibâ gücenmiş, ann için oldu. Ve Cıgala Frenk'den bir kabiledir. Ve Sinan demek Boşnakça Yusuf demektir.

İbtidâ
Anadolu'da
Celâlî
Zuhûru

Lâkin Cıgalazâde sû-i tedbîr itdi. Ya'nî cengden firârîleri ahz ve katl ve mâllarını mîrîye almak gibi ifrât tehdîd itdiğinden bir kimesne bir kimesneye gazab itse "bu dahi firârîlerdendir" deyü gamz itdikde aslına vukûf-ı tahsîl itmeksizin katl itmekle ve otuz bin kişinin dirliğini kesmekle tahvîf itdiğinden otuzbinden ziyâde askerî makûlesi Anadolu'ya geçüp bir mahalde temekkün idemediler. Vilâyetin zâbıtlarına emirler göndermiş. Ahz itdiklerini, katl itdiklerini görüp nâ-çâr Celâlî oldular. Topla gezüp kâr u kesbleri olmadığından halkın mâlına ta'arruz idüp kuttâ'-ı tarîk olmalarına bâ'is oldu. Bu devletde ibtidâ Celâlî zuhûru bu sebebdendir. Askerînin killetine bâdî olduğundan başka Anadolu re'âyâsının perîşân (203b) olmasına vesîle oldu. Pâdişâh kasımdan sonra Eğri'den hareket idüp Edirne'ye geldikde bu sû-i tedbîri sebebine Yusuf Paşa'yı azl ve mühür[ü] ikinci def'a İbrahim Paşa'ya virdi. Ve mukaddem azl itdirdüğü için Hoca'yı hocalıktan ve oğlunu Anadolu sadrından azl itdi. "Hıdmetkâr ile efendi ve oğul ile baba ve karıyla koca mâbeynine girilmez" darb-ı meselini hâtırdan çıkarmamalı. Zîrâ sâhib-i mühürler pâdişâhın ahas huddâmıdır. Zâhir bakılsa fütûhât-ı azîmeye Hoca Efendi sebebe oldu. Böyle kusûrları iğmâz olunmalıdır. Lâkin mukarrebîn hasûdu kesîr olur. Bir pâdişâh ne işlesün iğfâl iderler. Andan pâdişâh İslâmbol'a geldi.

Kral
Ârından
Ruhbân
Olduğu

Ve kral bed-fi'âl ârından tac u tahtı terk ve bir dahi ana süvâr olmamağa yemîn idüp ruhbân oldu.

Vefât-ı Allâme Şeyh Ali Kudsî ez-kibâr-ı ulemâ-i Mısır. 1005 Feth-i hisâr-ı Eğri ez-kılâ'-ı Engürüs der-safer. Ve âmeden-i cümû'-ı küffâr ve inhizâm ve firâr-ı o ba'de ez-ceng-i azîm der-sânî-i rebî'u'l-evvel. Ve İstîlâ-i Şâh Abbas ber-Horasan. Ve vefât-ı Kadı Takiyyüddin Temîmî ez-üdebâ-i Mısır ve [Şehâdet-i] Yayabaşızâde Hızır Efendi ez-meşâyih-ı Rum. "Nemçe'den Sultân Mehmed aldı Eğri kal'asın" târîhidir. 1006 Hücûm-ı küffâr be-kılâ'-ı Pespirim ve Tata ve Kıtâl-i Mehmed Paşa ve intizâ'-ı küffâr ve hisâr-ı Yanık râ. 1007 İnhizâm-ı Hafız Ahmed Paşa ez-Mihal der-sevâhil-i Tuna.

Eflak
Voyvodasının
Hediye Arzı
Sûretinde
Toplar Gelüp
Hıyânet İtdiği

Dört sene mukaddem Eflak Voyvodası Mihal'in isyânı ve Sadria'zam Sinan Paşa'ya itdiği hasâreti ve sonra istiğfâr itmekle Engürüs seferi açık olduğu için afv ile mu'âmele olunmuş idi. Lâkin habîs habâsetinden fâriğ olmaz. Kâfir Mihal bu def'a semt-i hîleye sülûk idüp Niğbolu Muhâfızı Hafız Ahmed Paşa'ya "Mihal'den azîm hedâyâ ile elçisi geliyor" dinildikde, paşa dîvân tertîb idüp müheyyâ iken kırmızı çuka örtülü yirmi araba gönderdikde "hediyeye arabaları" dinildi. Meğer arabalardaki top imiş. Ardınca yirmibin kâfir ile Mihal gelüp Niğbolu'yu basup cümlesin şehîd itdi. Yerliden ve askerîden ve paşalıdan az kimesne ile paşa halâs oldu. Anların dahi mâ-meleki yağmaya gitdi. Ba'dehu Mihal Macar memleketine teshîr itmekle "cümle Erdel mülkünü zapt eyledim. Ammâ Âl-i Osmân'a itâ'atim var" deyü mektûbu geldikde iltifât olunmadı. Lâkin sonra iki kat harâc ile Eflak voyvodalığını talep idicek müsâ'ade olundu.

Hud'a-i
Ceng Ârif
Paşanın
Fâidesi

Ve Tuna muhâfazasına Mahmud Paşa irsâl olunmağla varup Yergöğü'yü ta'mîr iderken Mahmud Paşa hud'a-i ceng bilür bir paşa imiş. Gâfilen Eflak'a akın idüp harâb ider iken Mihal'in ser'askeri mecmû'-ı askeriyile gelüp ceng itdikde Mahmud Paşa ser'askerin başını kesüp askerini kılıçdan geçürüp ordusunu ve top ve cebehânesini zapt itdikden sonra bu vakte gelince ehl-i İslâm'dan aldığı eşyâ vü mühimmât ve âlât-ı cengin cümle ahz u kabz olunup Mihal'in devleti muzmahil olmağa Mihal la'în nâ-bedîd oldu. Fî'l-hakîkâ bir dahi eseri zuhûr itmedi. Hudâ'ya hamd u şükürler ile Memâlik-i Osmâniyye'ye ve Acem şâhına varınca fetihnâmeler irsâl olundu. Bu Mahmud Paşa dahi memdûhan (204a) ta'dâd itdiğimiz paşalardandır. Sa'yi meşkûr olsun.

Reften-i Serdâr İbrahim Paşa be-sefer-i Uyvar. Ve zuhûr-ı Abdülhalim eş-şehîr be-Karayazıcı der-Anadolu. Ve vefât-ı Nev'î Efendi. 1008 Reften-i Mehmed Paşa ibni Sinan Paşa be-cânib-i Anadolu berây-ı def'-i şerr-i eşkıyâ ve muhâsara-i hisâr-ı Ruha ve avdeteş bâ-Celâlî Hüseyin Paşa ve maktûlî-i Kira nâm Yahûdiyye bâ-taleb-i asker.

Kira Nâm
Yahûdiyye

Mesfûre Kira nâm Yahûdi karısı Harem-i Hümâyûn'a takarrub idüp yed-i rüşvetleri olup mürâca'at idenlere âlî menâsıb alıyor der iken birgün sipâh cem'iyetle Paşa Kapusu'na gelüp Kâimmakâm Halil Paşa'dan mezbûreyi talep eylediklerinde Halil Paşa mezbûreyi Paşa Kapusu'na getürdüp istintâk idecek idi. Lâkin nerdübândan çıkar iken sipâh hançer üşürüp kendüyü ve evlâdını katl ve elini ve fercini kesüp mansıb itdirdüğü zâtların kapularına mihladılar. Mücevherât

Fitne der-
İslâmbol

tuhafından mâ'adâ beşyüz yük nakid akçesi çıktı. Te'lif târîhinin akçesi hisâbınca iki bin beşyüz kîse ider. Gerçi sipâhın bu hareketi dört kitâbdan hâric. Lâkin Yahûd avratının Harem-i Hümâyûn'la münâsebeti dahi yokdur. Bâ-husûs vezîr ve vüzerâ ve erkân-ı devlet durur iken ra'yye karısının merci'-i hâcât olması lâyük değıldir. Kira'nın katline "gazâ" lafzı târîhdir.

1009 Tashîh-i sikke ve feth-i hisâr-ı Kanize be-dest-i İbrahim Paşa ba'de ez-inhizâm-ı tabur-ı küffâr.

Yeniçerinin
Cengden
Firârı

Sadrı'zam İbrahim Paşa üçüncü vezâretinde Engürüs seferin idüp gelüp Belgrad'da kışlayup bahârda andan kalkup varup Kanize kal'asın muhâsara itdikde, küffâr eline mukaddemâ esîr olan müslimânlar cebehâneye âteş virmekle kal'a harâb olup küffârın cebehânesi kalmadı. Lâkin kraldan istimdâd itmekle küffârdan tabur geldi. Yedi gün ceng olundu. Her gün cengden yeniçeri firâr ider idi. Ve ceng itmezler idi. Hâl böyle iken İbrahim Paşa'nın gayretinden dîn-i İslâm gâlib olup küffâr münhezim oldu ve gitti. Ba'dehu muhâsaranın kırk üçüncü günü yürüyüş olıcak küffâr vire ile kal'asın teslîm itdi. Bu fetihnâme hünkâra vâsıl oldukda kayd-ı hayâtla İbrahim Paşa'ya mührü te'bîd buyurdu. Lâkin andan Belgrad'a geldikde ömrü tamâm olmağla cenâzesi İslâmbol'da Şehzâde Câmî'i'ne nakl ve defn olundu, رحمة الله عليه.

Kayd-ı
Hayâtla
Mühür
Te'bîd
Olmak

Tiryâki
Hasan
Paşa'nın
Hüsn-i
Tedbiri
ve
Gazâsı

Ba'dehu Kanize muhâfazası Tiryâki Hasan Paşa'ya tevcîh olundu. Ammâ Tiryâki bir sâhib-i gayret ve müdebbir âdem olup bir gün semâya nazar iderken bir sürü karga ceng iderek kal'aya doğru geldiğın ardınca bir sürü kartal kezâlik ceng iderek geldiğın görmekle "bu alâmet küffârın gelmesine alâmet" deyüp cebehâne ve zahîre cem'ine meşğül oldu. İmpâtor ve İspanya kralı Fransa'dan ve İtalya'dan ve Macar ve Nemçe'den krallar mübâlağa asker ile gelüp asker-i küffâr iki bölük olup bir bölüğü Kanize muhâsarasına ve bir bölüğü İstolni-Belgrad sahrâsına geldikde vezîr gelüp sahrâda olan kâfir ile iki gün ceng itdikde yeniçeri (204b) firâr itmekle iki paşamız şehîd oldu. Ve şitâ gelmekle vezîr tabur cenginden fâriğ olup Belgrad'a geldikde tabur dahi Tiryâki Hasan Paşa'nın üzerine gidüp mukaddem muhâsara iden kâfirler ile bir olup muhâsaraya ikdâm itdi. Paşa-yı gayûr ve âkıl u dîndâr "Budin'i muhâsara iden kâfirlerin nısfına sadrı'zam ve ordu-yı hümâyûn mukâvemem idemedi, ben şimdi niçe ideceğim" deyü fütûr getürmeyüp gayret-i İslâmiyye ve hud'a-i harbe mübâşeret idüp kal'adan aslâ top atdırmayup heman tüfeng ile ceng itdirürdü. Küffâr gelüp "bâri bize bir top atın" didikde "topumuz yok ne atalım" didürdü. Küffâr i'timâd idüp top menziline gelüp nüzûl itdikde, yüz aded topa birden âteş virüp çok kâfir

Fâide-i
Sebât-ı
Serdâr

helâk itdi. Hattâ kralın yanında oturan üç musâhib la'îni dahi helâk itdikde küffâr çadırların girü çekdi. Ba'dehu kal'adan asker-i İslâm gâfilen çıkup yine vâfir kâfiri helâk itdi.

Düşmene Dil
Virmemekte
Fâide

Bu esnâda küffâr bu Tiryâki Hasan Paşa'nın ve kal'anın ahvâline vâkıf olmak için dil almağa çok sa'y itdi, alamadı. Paşa-yı kâmil dil virmemek husûsunda ziyâde ihtimâm itdi. Kâfir dil almakdan me'yûs olup, "bize bu Hasan Paşa yirmi yıldır kâse kâse zehir içirür hîlesine akıl erişmez" didiler. Nihâyet küffâr sepetler urup köprü kurup yürüyüş idicek oldukda gece küffârdan iki dil aldırdı. Yanına getürdüklerinde katillerine işâret itdi. Ammâ baş ağası paşanın ta'lîmi üzre dilleri alup "benim aslım sizdendir, şimdi Macar, Osmanlı ile bir oldu. Gicede kal'aya Macar'dan biner nefer imdâda geleyor. krala varup haber virin ben sizi katl itdim dirim" deyüp gûyâ dilleri kaçırđı. Anlar varup bu hâli krala söyledikde Macar ile Nemçe mâbeynine adâvet düşdü.

Sadâdan
Gâlib ve
Mağlûb
Ma'lûm
Olmak

Ve bir gün küffâr iki sırığa iki kelle takup, "Estergon altında vezîr bozuldu. Budin paşasıyla vezîr kethudâsının başlarıdır. Heman kal'ayı virüp can kurtarın Tiryâki Hasan Paşa mu'âniddir sizi telef itdirür" didiklerinde, "asker hâlimiz nice olur" deyicek kâr-güzâr Hasan Paşa "sakının sadâ virmeyin, zîrâ gâlib ve mağlûb sadâsından ma'lûm olur kılıç sallayın" didi. Ve "başlara bakmağa kal'adan âdem çıkar, dil alup ahvâllerine vâkıf olurum" didi. Ammâ paşa âdem çıkartmayıcak küffâr me'yûs oldu.

Düşmen
Kâfirin
İslâm'na
İ'tibâr
Olunmaz

Ba'd birkaç kâfir gelüp "biz müslimân olduk bizi içerü alın" didiklerinde paşa "bunlar dahi dil almağa geldü" deyüp top ile anları helâk itdi. Ba'dehu küffâr yürüyüş nidâ itdirdü. Üç aydan berü yevmiyye iki bin gülleden dîvâr harâb olmuş idi. İçerüden dîvâr rahnelerine top uydurup küffâr yürüyüşle top doğrusuna geldikde toplara âteş virmekle onsekiz bin kâfir helâk oldukda küffâr taburuna avdet itdi. Ammâ şitâ geldi. kral-ı mu'ânid "ben bu kışı bunda kışlarım" deyü yerleri oyup inler yaptılar. Bu kadar zamân bu kadar sa'y itdi bir dil alamadı.

Lâkin paşanın içoğlanlarından ikisi mürtedd olup küffâra firâr itdikde ehl-i İslâm'ı azîm telâş isti'âb itdi. Ammâ paşa-yı reşid aslâ fütûr getürmeyüp küffârdan iki dil aldırup getürdüklerinde katillerini işâret itdikde yine baş ağası alup paşanın (205a) ta'lîmi üzre "benim aslım sizdendir paşa iki oğlanı size câsûs gönderdi ki krala varup hâlimizi za'îfdir deyü söyleyin ki kışa kalsun. Macar öteden biz berüden basalım deyüp ben sizin yerinizi âharlarını katl idüp sizi kaçurayım. krala benden selâm idin. Gâfil olmasun" deyüp dilleri salıvirdi.

Düşmene
Mektûb
Yazmağla
Hfile İtdiği

Ve ba'dehu sadria'zama bir mektûbda "bizim Macar ile ittifakımız vardır anlar öteden biz beriden basalum lâkin oğul yerine beslediğim iki uşağı Macar'a gönderdim. Küffâra hücum olunacak vakti ta'yîn için eğer yakayı ele virürseniz mürtedd olduk deyüp za'f-ı hâlimizi beyân idin deyü sipâriş itdim. Anlar Macar'a haber götürdükde size i'lâm iderim" deyü yazup atlas kîse ile kalçın içine vaz' idüp küffâr ordusuna karîb bıraktırdı. İrtesi kefereden biri bulup "Tiryâki'nin vezîre irsâl itdiği mektûbu düşürmüşler" deyü krala virdikde "keyfiyyetlerine vâkıf oldum" deyü hazz idüp mürtedd olan oğlanların başın kesüp kal'aya karşı diküp "biz sizin vezîre gönderdiğiniz mektûbu bulduk. Oğlanların câsûs oldukların bildük. Başlarını kesdik" didi. Ba'dehu "Macar Tiryâki ile müttefik imiş" deyü cümle Macar'ı kılıçdan geçürmek için meşveret olunduğun Macar haber alup otuz bin Macar firâr itdikde çadırların Nemçe yağma itdi. Ba'dehu yarım kulaç kar yağmağla küffâr kal'adan değil, cândan geçdi. Firâr sudûrunda iken üçyüz âdem kal'adan çıkup ordusunu basdikda on sekiz bin baş kesildi. kral bu hâli görüp firâr itdikde, cümle top ve mühimmât zabt olundu. Küffâr yine cem'iyet idüp geldikde küffârın toplarını çevirüp yine küffârı toplamağla otuz bin kâfir dahi helâk itdiler. kral ancak yüz âdemle firâr idicek ordusu ve hazîne ve tahtı kaldıkda paşa askeri bir şeye el sundurmadı tamâm-ı küffâr süyünmeyince. Ba'dehu paşa kralın otağına varup altu tirabizonlu mücevher tahtına çıkup iki rek'at namâz kılup ku'ûd itdikde, sabr u sebâtın bereket ve fâidesini askere va'z itdikden sonra ondört bin tüfeng ve kırk yedi top ile altun sahanlar ve siniler ve çadırlar ve çergeler ve tabl u alemler ve mühimmât ve arabalar zabt olunup sâir eşyâyı asker ganîmet itdi. Ve askere beşer akçe terakkî ve baş ağasına iki tuğ virdi. Ve bu fetihnâme pâdişâha geldikde İslâmbol'da şenlik olunup gâzi-yi merkûm Hasan Paşa'ya üç hil'at ve üç mükemmel at ve bir mücevher kılıç irsâl olundukdan sonra Hasan Paşa ba'de zamân İslâmbol'a getirülüp vezîr-i râbi' nasb olundu. Ba'dehu Rumili vâlîsi oldu.

"Düşmen
Münhezim
Oldu" deyü
Asker
Ganîmete
Sunmamak
Gerek

1010 İnhizam-ı Celâlî ez-serdâr der-Elbistan ve mürden-i Karayazıcı der-cibâl-i Canik ve kıyâm-ı birâdereş Hasan.

Celâlî
Karayazıcı

Bu Karayazıcı Ruha'da sekbân bölükbaşısı iken başına Ekrâd'dan eşkıyâ cem' ve isyân itmekle, bir sene mukaddem Anadolu teftîşine me'mûr olan Hüseyin Paşa'nın zulmü katlini mûcib olmağla üzerine Mehmed Paşa ta'yîn olundukda, mezbûr Hüseyin Paşa Karayazıcı'nın yanına firâr itdi. Ve Mehmed Paşa ardınca Ruha üzerine vardıkda mesfûrlar Ruha kal'asına tahassun itdiler. Mehmed Paşa

muhâsarasına ikdâm itmekle mahsûrların barut ve kurşunları tamâm olunca ceng itdiler. Tamâm oldukda "Hüseyin Paşa'yı vireyim eğer cürmüm afv olunursa" (205b) didiğini Mehmed Paşa kabûl itmekle Karayazıcı kendüye ilticâ iden Hüseyin Paşa'yı Mehmed Paşa'ya teslîm itdiği için Karayazıcı'ya Amasya Sancağı virilüp, Hüseyin Paşa İslâmbol'a getirüldükde Hünkâr Dîvân'ında elleri kırılıp yalan şâhidi gibi ters bârgîre bindirilüp sokaklarda teşhîr olunduktan sonra Odun Kapusu'nda çengele salb olundu. Elbetde pâdişâh-ı İslâm âsî olan Karayazıcı gibi menhûsa muhtâc olur. Ol dahi çâre bulamayup âleme teşhîr oluduktan sonra eşedd-i ukûbetle cezâsını bulur. Bunun dahi menşei zulümdür. Gülmek sonu böyle netîce virür. Cânib-i pâdişâhîden kendüye müfettişlik mansıbı tevcîh oluduktan zâlim ve mazlû[mu] fark idüp mazlûmları halâs ve zâlimlerin hakkından gelmek kendüye vâcib iken kendü zâlim olmanın şe'âmetini buldu. Her pâdişâha isyân iden böyle cezâsını bulup felâh bulduğu yoğ iken yine böyle yaramazlar eksük olmaz. Aslı cehl ü hamâkatle gurûrdur.

Paşanın
İstanbul'da
Odun
Kapusu'nda
Çengele
Salb
Olunduğu

Zâlim
Cezâsını
Bulduğu

Zîrâ Hüseyin Paşa'nın hâli böyle olduğunu görür iken, Karayazıcı didikleri habîs Amasya'da dahi râhat durmayup yine isyân itmekle üzerine ta'yîn olunan Hacı İbrahim Paşa ile Kaysariya sahrâsından cengde gâlib olup İbrahim Paşa yalnızca kal'aya firâr itdi. Cümle askeri şehîd oldu. Ba'dehu üzerine Tavîl Mehmed Paşa merhûmun oğlu Hasan Paşa ser'asker ta'yîn olup varup Elbistan'da ceng itdikde Karayazıcı'nın yirmibin âdemini helâk itmekle, Yazıcı firâr idüp Canik'e geldikde, mürd olduğu خسر الدنيا والاخرة³⁴ oldukda yerine karındaşı Deli Hasan geçüp Şahverdi ve Yularkapdı ve Tavîl nâm bölük başıları yanına alup gâzî-yi merkûm Hasan Paşa'nın Diyarbakir'den gelen ağırlığını gâret itdikten sonra Hasan Paşa Tokat'a geldikde Deli Hasan onbin âdemle varup Tokat'a girüp şehri yağma itdikde Hasan Paşa kal'aya çıkdı. Deli Hasan dahi varup bir ay kal'ayı muhâsara itdikten sonra Hasan Paşa'yı tüfeng ile urup şehîd itdi.

Celâfı,
Serdârı
Münhezim
İtdiği

Ba'dehu Deli Hasan fürce bulup Anadolu'ya yürüyüp kasaba vü kurâyı gâretde karındaşı mürd-ı mesfûrdan ziyâde hasâret ve mâl u şân peydâ itdi. Ve Kütahya'yı muhâsara idüp paşası kal'ayı tahassun idicek şehri yakup Karahisar'a gitdi. Andan afvını recâ itmekle Rumili'ne geçüp gazâ itmek şartıyla Bosna eyaleti virildi. Ol dahi çekdiriyle Gelibolu'ya geçdi. Ve çekdiri beyini kurşunla katl itdi. Ve Edirne'ye vardıkda yağmurluk ve sarrâc-hane eşyâsı kati çok cebren alup cebren sâliyâne

Celâfı
Deli
Hasan

³⁴ Dünyasını ve ahiretini kaybetti.

itdirdü. Ve Tatar han evlâdlarından Selamet Giray ve Mehmed Giray ve Şahin Giray şakıy-yi mezbûra iltica itmişler idi. Anların dahi cürümleri afv olundu.

Ba'dehu mesfûr Deli Hasan onbin âdemle Vezîr Lala Mehmed Paşa'nın yanına me'mûren varup, Budin kurbunda küffâr ile cengde köprü kırıldı ve Deli Hasan'ın altı bin neferi helâk oldu. Ve Bosnalı kethudâsını katl itdiler. Bosna nizâmı için Deli Hasan Bosna'ya vardıkda Bosnalı karşı koyup ceng itdiklerinde Deli Hasan bozulup yalnız firâr itmekle Tımişvar eyaleti virildi. Anda dahi iki sene vâlî olup nâ-sezâ etvâra cesâret itdikde, sadrıa'zamin hufyeten tahrîkiyle (206a) bir gün sayda gider iken Tımişvarlı Deli Hasan Paşa'ya füc'eten hücum idüp cümle etbâ'mı katl itdiklerinde kendü firâr ve Belgrad'a gelicek Belgrad Vâlîsi Tiryâki Hasan Paşa, Deli Hasan Paşa'yı konağına da'vet, ba'dehu kal'aya hıfz ve izâlesi için devlete arz ve katline emr getürdüp katl eyledi. Bu Deli Hasan dahi Anadolu'da itdiği zulm-i fukarâ ve isyân-ı pâdişâhînin bu gûne cezâsını buldu.

Nakz-ı ahd kerden-i Şâh Abbas berây-ı fetret-i Celâliyân. Ve vefât-ı Hüseyin Kefevî ez-ulemâ-i Rum ve Hasan Kaba'dûz ve İbrahim Paşa. Ve Serdârî-i Yemişçi Hasan Paşa 1011 Mahsûrî-i Serdâr Hâfız Paşa ez-Celâlî der-Kütahya ve maktûlî-i Gazanfer Ağa ve gayrı ez-mukerrebân der-huzûr-ı sultân bâ-taleb-i sipâhân. Ve bâz maktûlî-i Boyraz ve [Ö]küz [ve] Depegöz ve gayrı ez-îşân be-hükmi sultân ve maktûlî-i Ali Ağa ve Tırnakçı Hasan ve Hüseyin Halîfe be-hükmi Yemişçi Hasan Paşa.

Anadolu Celâlî'den tathîr olunmadığına binâ'en İslâmbol'da sipâh cem'iyet ve pâdişâhdan ayak dîvânı taleb itdiklerinde, mu'âyede makâmına vaz' olunan tahta pâdişâh teşrîf buyurdukda sipâh tekellüme âgâz idüp, "bizler seferde ve lâkin hâne vü ıyâlimiz Anadolu'da ayaklar altında. Hâlâ Erzurum'u Köse ve Sivas'ı Alaca Atlu ve Karaman'ı Deli Hasan ve Merzifon ve Kastomonu ile Cankırı'yı Kara Said nâm şakîler zabt itdi. Yine mukarrebân-ı devlet bu ahvâli pâdişâhim sana bildürmez. Hüsn-i ta'bîr ile edâ iderler. Ve kâimmâkâm olan Saatçi Hasan Paşa bildiği gibi zulm ider" didiklerinde, "her husûsu ben pâdişâhın hattıyla işledim" deyü hatları kâimmakâm çıkarmağla necât buldu. Ve "vezîr-i râbi' Tırnakçı Hasan Paşa hall ü akde karışmağla âlem muhtell oldu" dimeleriyle Tırnakçı katl için çökerdildikde yeniçeri şefâ'atiyle halâs oldu. Ammâ "Dârussaade Ağası Osman Ağa ile Kapu Ağası Gazanfer Ağa hall ü akd-i umûra müdâhale itdiklerinden nizâm müşevveş oldu" didiklerinde Osman Ağa

Köprü
Kesildiği

Fitne
der-
İstanbul

Ve Ayak
Divânı

Şürekâ-i
Devletin
Helâk
Oldukları

ve Gazanfer Ağa cevâb bulamayacak ikisi bile katl olundu. Ve hünkâr selâmlayup içerü gitdikde asker dağıldı.

Vezîr Yemişçi Hasan Paşa'ya nikâh olunan sultâna zifâf için ordudan acele gelür iken bu ahvâle vâkif olmuş idi. Saatçi Hasan Paşa yerine kâimmakâm olan Güzelce Mahmud Paşa'nın ta'lîmiyle sipâh müftîden Vezîr Yemişçi Hasan Paşa'nın katline fetvâ almışlar idi. Ve kâimmakâm "asker vezîrin katline fetvâ almışlar. Vezîr katl olunmaz ise fesâd-ı azîm olur" deyü vezîr İslâmbol'a dâhil olduğu gice pâdişâha telhîs itdiğini vezîr duyup heman "kâimmakâm beni katl itdirüp vezîr olmak için zorbalara otuz bin altun va'd itmiş. Kâimmakâm katl olursa bu fesâd def' olur" deyü hünkâra bildürdükde, kâimmakâmın katline kapucular kethudâsı ta'yîn olup sarâyına vardı. Lâkin hâin-i mezbûr bulunamadı.

İrtesi zorbalr At Meydânı'na tecemmu' itdiklerinde vezîr gice Ağa Kapusu'na gelüp yeniçeriye koluna alup Müftî Sunullah Efendi mukaddem Karayazıcı'dan rüşvet alup sâhib olmağla tuğyânına sebep olduğunu ve bu def'a vezîrin katline fetvâ vermekle zorbalrın hareketine sebep olduğunu bildirüp (206b) azl olunmağla, yerine

Kâimmakâm
Dervîş
Sûretinde
Tekyeye
İhtifâ İtmekle
Katilden
Halâs Olduğu

Anadolu Kadı'askeri Ebülmeyâmin Mustafa Efendi'yi Şeyhülislâm nasb itdirdü. Ba'dehu pâdişâha itâ'ati olan vüzerâ ve ulemâ ve yeniçeri ve cebeci ve topçu ve ehl-i sûka gice tezkireler irsâl olup ale's-sabâh Süleymâniye havlusuna da'vet ve sabâh oldukda cümlesi Süleymaniye'ye geldi. Ve zorbalr Arslanhâne önüne cem' olduklarında vezîrden zorbalara âdem gidüp birkaç kişi taleb olundukda "virmeyüz ve pâdişâh cümle sipâhîden geçmez" didiler. Ammâ cedîd müftî cümle zorbalrın katline fetvâ vermekle "İslâmbol'da kapular kapadıldı" haberi eşkiyâyâ vâsıl oldukda cümlesi perîşân oldu. Ba'dehu vezîr gelüp Paşa Kapusu'na oturdukda eşkiyânın re'îslerinden Poyraz Osman ve Öküz Mehmed ve Depegöz ve Gazaz Ali ve Burnaz Mehmed ve Hüseyin Halîfe ahz olundu. Ve heman Bâb-ı Hümâyûn'da katl olundu. Ve Kâimmakâm Mahmud Paşa dervîş olup Koca Mustafa Paşa Zâviyesi'nde ihtifâ itmekle bilinmedi. Bu takrîb zorbalrın kökü kesildi. Ve gâile def' oldu.

Fitnenin zuhûrun fetvâ sebep olduğu gibi def'ine dahi fetvâ sebep oldu. Zîrâ vücûd-ı devletde ulemâ kan mesâbesindedir. Ve askeri balgam gibidir. Kan balgama i'ânet itmeyicek balgam makhûr olur ve böyle müdebbir olan zafere nâil olur.

Vezîrin
Kibirden
Zararı

Gerçi bu Yemişçi Hasan Paşa bir gice bu zafere irdi. Şükrünü bilüp i'tidâl üzere olmak lâzım iken kibr ü gurûru dostlarını tekdîr itmekle müftî ve yeniçeri ağası ve sâir

Fetvâ Fitneye
Sebeb Olduğu
ve Diğer Fetvâ
Fitnenin
Def'ine Sebep
Olduğu

mukarrebân-ı devleti tenfîr idicek³⁵ "vezîr yeniçeri ile yek-dildir. Vâlide sultânı taşra çıkarmak kasd ideyor" deyü yeniçeri ağası bühtân idüp hünkâra söyledikde vezîrden mühür alınup Südlüce'de menkûhası sultân bağçesine gitdi.

Fitne

Ammâ yeniçeri cem'iyetle Ağa Kapusu'na gelüp ağayı kaçırdılar. Ve sudûr-ı ulemâyâ varup "elbetde mühür Hasan Paşa'ya virülsün. Yohsa dünyâyı ihrâk iderüz" didiler. Andan Bâb-ı Hümâyûn'a varup ibrâm iderler iken zâbitları ve pîrleri ve eskileri gelüp "ağayla hıdmetkâr beynine girilmediği gibi pâdişâh ile vezîr arasında girilmez" deyü nush u pend itdiklerinde gürûh-ı sâde-dilân "vâkı'da vezîr ile pâdişâh işine karışmak bize yaraşmaz" diyerek dağıldılar. Lâkin Hasan Paşa'ya iyilik idelim dir iken "akılsız dostdan akıllu düşmen yeğ" fehvâsınca düşmenlik itdiler. Ya'nî iftirâ sebebine azl olunmuş iken bu cem'iyet zuhûru iftirâyı tahkîk idüp katl olunmasına sebep oldular. Ve bühtân iden Yeniçeri Ağası Kasım Ağa'nın kelâmı tasdîk olunmağla Kasım Ağa Kâimmakâm Paşa nasb olunup mühür Mısır Vâlîsi Yavuz Ali Paşa'ya gitdi. Çünkü Yemişçi Hasan Paşa katl olundu. Sâbıka kâimmakâm iken dervîş olan Güzelce Mahmud Paşa dervîşlikden çıkup üç tuğlu oldu. Ammâ on gün sonra yine azl olundu.

Zuhûr-ı Şûrb-i Duhân

1016 Zuhûr-ı şûrb-i duhân ve cülûs-ı Sultân Ahmed Han ba'de ezmevt-i pedereş Sultân Mehmed.

Vefât-ı Sultân Mehmed

Müşârun-ileyh Sultân Mehmed Han hazretleri Eğri seferinden mansûren İstanbul'a geldikde küffâr yediği kılıcın intikâmı kasdıyla gelüp Yanık kal'asın muhâsara itdikde beşinci vezîr olan Saturcu Paşa ser'asker nasb olunup irsâl olundukda vezîr ve müftû (207a) ser'askeri teşyî' itdiler. Nihâyet Ser'asker Saturcu Paşa varup Nemçe'den Tata kal'asın feth itdikde küffâr dahi gelüp Yanık kal'asın muhâsara itmiş idi. Fârîğ olup Vaç sahrâsına geldikde üzerine varup şitâ gelmekle gâlib ve mağlûb ma'lûm olmaksızın ferâgat olunup Belgrad'a gelindikde sulha tavassut itdiler. Lâkin küffârın burnu havâda olmağla sulh fesh olundu. Bu esnâda Sadria'zam İbrahim Paşa, Tatar Hanı Gazi Giray'ı azl idüp yerine Fetih Giray'ı nasb itmiş idi. Ammâ Fetih Giray hanlık idemeyüp hanlık Gazi Giray'da karâr idicek Gazi Giray, Fetih Giray'ı katl itmesine vezîr sebep olduğu için İbrahim Paşa'dan mühür alınup vâlide sultân tarafgîri Hadım Hasan Paşa'ya virildi. Ba'dehu Sadeddin Efendi yine hünkâr hocası olup şeyhülislâm oldu. Ammâ müftû tebdîl oluncak oldukda Vezîr Hasan Paşa Sadeddin Efendi'yi def' ve Şâ'ir Bâki Efendi'nin müftû olmasına sa'y

³⁵ Metinde itdicek şeklindedir.

itdiğini Hoca bilüp ve hoca-i pâdişâhî ve müftî oldukda vezîrin aleyhinde olup bu Hasan Paşa halkdan rüşvet alur iken "beni ta'yîb itmeyin beni vâlîde kısta kesdi. Bu akçeden bize fâide yokdur" didiğini Hoca, hünkâra bildürüp gamz itdikde vezîrden mühür alınup Yedikule'de altı gün habsden sonra katl olunup mühür Cerrâh Mehmed Paşa'ya virildi.

Seferde
Askerin
Şürb-i
Hamr ve
Fısk
İtmesinden
Zarar

Ve bu esnâda Yanık kal'ası muhâfazasında olan kullar ve yeniçeri ağası mest-i müdâm oldukların küffâr haber alup beş kâfir bir gice ağaç topuyla gelüp topa âteş virdiklerinde ağaç top fişenk gibi kapuya çarpup kapuyu pâreledikde küffâr kal'aya duhûl idüp gâfil serhoşlar cümle kılıcdan geçürüp kal'ayı zabt itdi.

Paşalar
Öküz Gibi
Top Arabası
Çekdiği

Ve bahâr geldikde ser'asker varup Çanad kal'asının feth itdi. Ba'dehu Varat'a vardı. Ammâ bir iş göremeyüp avdet itdikde azîm yağmur ve çamur olup meşakkat-i azîme çekdi. Hattâ bir gün askeri terğîb için Sûfî Sinan Paşa ile Mahmud Paşa boyunduruğa girüp top arabasını çekdiler. Ve kahtdan bir etmek bir altuna çıkdı. Ve asker hücum idüp ser'asker ile defterdârın başını yardılar. Ne hâl ise Belgrad'a gelünüp kışlandı.

Bir Etmek
Bir Altuna
Seferde
Bey'
Olunduğu

Serdâr Ceng
Vaktini
Geçürmekden
Zarar

Ser'asker "han gelicek" deyü iki ay meks idüp cenge ve muhâsaraya vaktiyle mübâşeret itmediğinden hem bir iş göremedi ve geç kalmağla bu belâlara uğradı. Vezîr Cerrâh Paşa dahi hemec olmağla azl olunup yerine üçüncü def'a İbrahim Paşa vezîr oldu.

Ve Yeniçeri Kâtibi Mehmed Efendi İslâmbol'da Yenikapu'da Mevlevîhâne binâ eyledi.

Yenikapu
Mevlevîhanesi
Binâ Olundu

Bir Avrat
Onaltı Cenîni
Birden
Düşürmek

Ve bu esnâda Şam'da bir avrat çocuk düşürür oldukda iki veled ile bir işkenbe düşürdü. Şikenbe dahi tâmmü'l-a'zâ iki zeker ve on ünsâ çıkup cem'an on altı tâmmü'l-a'zâ cenîn oldu.

Bu sene Vezîr İbrahim Paşa bi'z-zât sefere âzim olup Halil Paşa'yı kâimmakâm ve Cıgalazâde'yi kapudan nasb ve Silistre eyaletin Tatar hana tevcîh itdi. Ve yeniçeri ağasını Saturcu'nun katli için ilerü gönderdi. Ol dahi Belgrad'a vardıkda Saturcu ser'asker olmak hasebiyle ağayı ve ocakluyu da'vet ve ziyâfet itdikde yeniçeri ağasına paşa hıl'at (207b) ilbâs ider iken yeniçeri ağası katil hatt-ı hümayûnunu çıkarup Saturcu Paşa'nın başını kesdi.

Silistre
Eyaleti
Tatar
Hana
Tevcîh
Olunduğu

Küffârın
Sulh
Sohbetiyle
Vezîri İğfâl
İtdiği

Ba'dehu vezîr Belgrad'a gelüp Vaç'a vardıkda küffâr sulh sohbeti çıkarmağla sihhata haml idüp dolaştı, durdu. Ve bir iş göremeyüp Belgrad'a geldi. Ve küffârın iğfâline aldandığına nâdim oldu. Dâimâ küffârın baş hîlesi sulh sohbetidir. Bu sohbetle serdâr olan râhat talebinde olur. Ve askere fütûr gelür. Eğer küffâr gelmez ise

nâfile vakit zâyi' olduğundan mâ'adâ hazîne telef olur. Bundan sonra küffâr gelse asker iştihâsız olmağla iyâzen billâh asker mağlûb olagelmiştir. Bu sulh sohbeti serdârlara düstûru'l-amel olup aslâ iltifât itmemek vâcibdir. Hem mukâtele hem mükâleme dahi olsa yine askerin adem-i himmetine sebep olduğu için anı terk itmek lâzımdır. Meğer eyyâm-ı şitâda sohbet kat' ola. Ve illâ bu sohbetden ziyâde hazer lâzımdır. Velhâsıl izâ'at-i vakt itdi. Ve kapudan paşa olan Cıgalazâde Tuna'da donanmayla cengde şehîd olmağla serdâr ve ehl-i İslâm mağmûm oldu.

Lâkin Franca'dan Nemçe imdâdına gelen üç bin kâfiri Nemçe, Papa kal'ası muhafazasına ta'yîn itmiş imiş. İşlemiş altmış bin altun ulûfelerini Nemçe virmemiş. "Ulûfemizi virirseniz kal'ayı size virelim" deyü vezîre haberleri geldikde vezîr ulûfelerin virüp bilâ-ceng sühûletle kal'ayı zabt eyledi. Ve mesfûr üçbin Fransız vilâyetlerine gitmeyüp ulûfe ile cengci yazılıp bundan sonra olan seferlerde ve cenglerde ihtimâm ile hıdmetde oldular.

Frengin
Osmanlu'ya
Ulufe İle Asker
Yazılıp
Seferlere Yarar
Ceng İtdikleri

Bu vakte cek Gürcü keferesi sulh üzre iken Simon, Gori kal'asına istîlâ itdiğin Van paşası haber alup gelüp Aleksandır'ın başın kesüp oğulları ile Simon'u esîr idüp İslâmbol'a irsâl itdikde Yedikule'ye habs olundular. Bir müddetden sonra İslâm'a geldiler. Hattâ Simon'un tabî'at-ı şî'riyyesi olmağla bu beyti demiştir.

Gürcü Seferi

Beyt:

Ger gitdi ise esb ü şüttür bârıyla
Bârî'ye şükürler ki sebük-bâr oldum³⁶

Ve Acem Şâhı Şâh Abbas dahi nakz-ı ahd idüp Tebriz'e istîlâ itmekle azîm hasâret itdi. Tafsîli bin otuz sekiz sâlinde Şâh Abbas'ın helâkı zikrinde tahrîr olunur.

Ve bu esnâda pâdişâh-ı zamân Sultân Mehmed Han ekber şehzâdesi olan Sultân Mahmud tahsîl-i saltanat için yazdırdığı vefk pederinin yedine girdikde vefki konan şeyhi ve şehzâde-i cevân Sultân Mahmud'u ve vâlidesini diyâr-ı ademe gönderüp şehzâdenin cenâzesini Şehzâde Câmi'i'ne defn itdi. Bir vefk için şehzâdesiyle hatununa katli revâ gördü. Ammâ birkaç gün mürûrunda hünkâr câmi'den sarâya gider iken bir meczûb, "pâdişâhım elli altı gündün sonra bir hâdise zuhûr idecekdir. Gâfil olma" deyü feryâd itdi. Aklen gün ta'dâd itdiğinden hünkârda endişe-i derûn hâsıl olmuş idi. Yevm-i mev'ûd dîvân gününe musâdefe itdi.

Bir Vefk
İçin Şehzâde
Katli
Olunduğu

Çünkü Yemişçi Hasan Pa[şa] katli olundukda mühür Mısır Vâlîsi Yavuz Ali Paşa'ya gitmekle yeniçeri ağası üç tuğla kâimmakâm nasb olunmuş idi. Yevm-i

³⁶ Beytin başlangıcı şöyledir: a) Gâret-zede-i çarh-ı sitemkâr oldum b) Âzâde iken bende giriftâr oldum bak, *Tevârîh-i Cedîd-i Mir'ât-i Cihân*, (düz) Atsız, İst 1961, 50-51

Dîvân-ı
Hümâyûn'a
Erbâb-ı
Dîvân Cem'
Oldukda
Sultân
Mehmed'in
Vefâtı
Zuhûru

mezbûrda erbâb-ı dîvân Dîvân-hâne'ye cem' oldukda kâimmakâm içerü çağrıldı. Varup yerine gelüp umûr-ı dîvâniyyeye meşgûl oldu. Ve hufyeten müftî efendiye da'vete âdem gönderdi. (208a) Ve taht-ı hümâyûnu mu'âyede makâmına çıkardılar. Bir ehad hikmetine vâkıf olamadı. Meğer dört gün imiş, hasta olmuş imiş. Erbâb-ı dîvân Sarây-ı Hümâyûn'a geldikde ecel-i mev'ûdu gelüp rûh-ı şerîfî a'lâ-yı illiyyîne tayerân eylemiş. Siyâh şemle ile ekber evlâdı olan Şehzâde Sultân Ahmed gelüp tahta cülûs buyurdukda erbâb-ı hall ü akd vukûf-ı tahsîl idüp cümle erkân-ı devlet bey'at idüp siyâhlar giyindiler ve sarındılar.

Merhûm-ı mebrûrun ömrü otuz yedi sene sekiz ay ve müddet-i saltanatı dokuz sene iki aydır. Sâlih ve müteşerri' ve gâzî bir pâdişâh idi. Lâkin umûr-ı devletine şürekâ hulûl itmekle zamânı ihtilâl ile geçdi. Ve şürekânın tedbîrinden Nemçe sulha taleb gösterdikde sıhate haml ve erbâb-ı devlet istirâhate mâil olmağla mükâleme olunarak nâfile üç sene geçdi. Ve hazîne telef oldu. Belki nâmûs-ı saltanata kesr dahi hâsıl oldu. "Bu küffârın sulh talebine i'timâd olunmaz. Aslâ i'tibâr itmeyüp redd ile cevâb virilmek gerek" deyü ukalâdan ve ehl-i târîhden olan zâtlar îkâz itdikce cânib-i sulhu tercîh ü ârzû itmeleriyle ısgâ itmeyüp, "küffâr Eğri'de ve Kanize'de yediği kılıcı bilür. Sulh cânına minnetdir" deyü sıhhata haml iderler idi. Küffâr ise talebi sıhhata haml olunmak için izhâr-ı za'fla iğfâl âdeti olduğundan gâfiller idi. Ve devletde şürekâ olıcak merâmını tahsîl ve iğfâl ideceğini bilüp böyle hiyele sülûk ider. Ammâ re'yinde müstakil yâhûd umûru bir re'y-i sâib sâhib Tavîl gibi vezîre teslîm itmiş, Sultân Selimler gibi pâdişâhlar vakitlerinde bu hîlenin fâidesi olmayacağını bilüp terk ider. Velhâsıl şürekâ iffetiyle sulh-ı sohbetle zamân geçdi. Sulh dahi mümkün olmadı. Ve ber-vech-i muharrerât Bolu'da eşkıyânın şakâveti ve Anadolu'da Celâlî'nin hasâreti ve Şâh Abbas'ın nakz-ı ahdi ve Eflak keferesinin şenâ'eti ve Gürcü keferesinin hıyâneti pâdişâhı mükedder ü mağmûm idüp otuz yedi yaşında vefâtına sebep oldu. Ya'nî sebep-i aslı zimâm-ı devlet şürekâ yedine girmek oldu, رحمة الله عليه.

On iki gün sonra Yavuz Ali Paşa Mısır'dan gelüp mühür aldıkda hazîneden yedi yük altun çıkarılıp cülûsiyye virildi.

Ve cülûsun yirmi beşinci günü pâdişâh sünnet olup şehir donanması olundu. Zîrâ pâdişâh ondört yaşında cülûs buyurmuş idi.

Vefât-ı Hasan Çelebi Kınalızâde. 1013 Serdârî-i Cıgalazâde Sinan Paşa be-cânib-i şark ve Lala Mehmed Paşa be-cânib-i Estergon ve avdeteş be-haylûlet-i şitâ 1014 Feth-i Estergon be-dest-i Lala Mehmed

Pâdişâh
Cülûs
İtdikden
Sonra
Hitân
Olmak

Paşa. Ve inhizâm-ı Sinan Paşa ez-Kızılbaş der-ceng-i Tebriz ve hurûc-ı firak-ı Celâliyân der-Anadolu. 1015 Âmeden-i Mehmed Paşa be-Âstâne ve vefâteş ba'de ez-serdâr şuden-i o be-cânib-i şark. Ve reften-i Ferhad Paşa be-Anadolu be-hükm-i Derviş Paşa. Ve âmeden-i Murad Paşa be-Âstâne ba'de ez-tertûb-i mukeddemât-ı sulh bâ-küffâr-ı Engürüs. 1016 Vefât-ı Gazi Giray ve hâniyyet-i birâdereş Selâmet Giray. Ve serdâr-i Murad Paşa ve inhizâm-ı ibni Canpolad ez o der-ceng-i azîm merc-i [Oruç] ve istîsâl-i (208b) asker-i eşkıyâ

Bu esnâda başna eşkıyâ cem' idüp Karaman'da izhâr-ı şekâvet iden Tavîl'in üzerine Anadolu Vâlisi Kejdehan Ali Paşa'nın ma'iyetine Nasuh Paşa ta'yîn olup Bolavadin Sahrâsı'nda mukâbil olduklarında paşalar bozulup firâr itmeleriyle paşaların cümle top ve cebehâne ve orduların Tavîl zabt itmekle tamâm Tavîl kuvvet buldu.

Nasuh
Paşa'nın
Hıyâneten
Ser'askeri
Katli

Bu inhizâma Nasuh Paşa sebep olmuş idi. Töhmetini setr için Ali Paşa'nın başın kesüp tebdîl-i sûret menzil ile Âstâne'ye, Sarâyburnu'na gelüp pâdişâha buluşdukda cürmünü setr itdiğinden başka pâdişâhı Burusa'ya gitmeğe bir rütbe tahrik ve teşvîk itdi ki ukalâ, "nâmûs-ı saltanata haleldir. Böyle bir zorba üzerine bi'z-zât pâdişâh gitmiş didirmek gayr-i münâsibdir" didiler. Men'i kâbil olmayup kadırgalar ile bi'z-zât pâdişâh Mudanya'ya, andan Burusa'ya vardı. Eyyâm-ı şitâda Celâlî hakkında gelinmeyeceği ma'lûm olmağla avdet olunup on yedi günde pâdişâh İslâmbol'dan Burusa'ya hem vardı hem geldi.

Pâdişâhın On
Yedi Günde
Bursa'ya
Varup ve
Gelmesi

Ve Yavuz Ali Paşa mührü alup Engürüs seferi için gider iken Belgrad'a vardıkda vefât itmekle mühür Lala Mehmed Paşa'ya irsâl olundu. Ol dahi Belgrad'da mührü kabz idüp "kangı tarîka gitmek münâsib" deyü meşveret itdikde ordu ricâlî Kanize semtine gidüp akın idüp ganîmet almağı tasvîb itdiler. Ammâ ordu kadısı kuzâtdan Vildan Efendi muhâlefet idüp "asker doyumluk aldıktan sonra bir şeye yaramaz. Zîrâ ellerine giren mâlî memleketlerine irişdirmeğe sa'y iderler. Yalnız kalursun. Lâkin Budin semtinde küffârın taburu var imiş üzerine varalum" deyü re'y-i hüsn itmekle Mohaç'a varılıp cebehânedan askere tûfeng tevzî' olunduktan sonra Estergon, Vişegrad ve Depedelen kal'aları feth olundu.

Kadı
Vildan
Efendi'nin
Hüsn-i
Tedbiri

Ve Macar Uyvar muhâsarasına gitdikde istimdâd itmekle imdâdına asker-i İslâm ta'yîn olunup Uyvar kal'ası feth olunduktan kal'a Macar'a virildi.

Kefereye
İmdâden
Asker-i
İslâm
Virildiği

Ve Macar Kırallığı'na sezâ Poçkay da'vet olunup ziyâfetden sonra Âstâne'den taraf-ı Devlet-i Aliyye'den gelen üç bin altundan masnû' kron ta'bîr olunur tâc orduda Poçkay'a giydürülüp miyânına kılıç kuşadılıp Macar kralı nasb olundu. Sefer zuhûr ideli on iki senede bu sene kadar fütûhât olmamış idi. Andan Belgrad'a gelünüp kışlandıkda, bu Macar'ın devlete teba'iyyeti Nemçe'nin belin bükdü. Ve Peç tarafına akına giden Serhoş İbrahim Paşa hisâbsız ganâyim ve yirmi bin esîr aldığı Nemçe'nin belin büküp sahîhan sulha tâlib olıcak "pâdişâhın Anadolu'da Celâlî ve İnan'da Kızılbaşla cengi var iken böyle nusret nasîb oldu" deyüp kâfirden iki yüz kîse bedel-i sulh alınup sulh olunmak nasîb oldu. Bu nusrete ve bu gâlibâne sulha sebep Vildan Efendi'dir. Medhe şâyân kadının biri dahi bu Vildan Efendi'dir.

Devletten
Macar Kralı
Nasb
Olunduğu

Ve Cıgalazâde Sinan Paşa şark ser'askeri olup Tebriz Gölü (209a) kenârında Şâh Abbas ile cengde gâlib şâh firâr itmiş iken Sefer Paşa gice firâfîleri ta'kîb itdi. Lâkin zalâm-ı leyde ta'kîb tehlikedir. Esîr oldu. Ve huzûr-ı şâha götürdüklerinde Çehâr-ı Yâr hazerâtına seb teklîf idecek "رضى الله عنهم" didikden sonra şâha sebb idüp Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâ'at'dan olduğun izhâr itdikde Sefer Paşa'yı şehîd itdiler. Gerçi on bin âdemi helâk oldu. Lâkin cümlesi Celâlî idi. Sağ kalsalar ibâdullaha belâ olurlar idi. Bu yüzden def' oldukları bir ni'met-i azîm oldu.

Sebb İtmeyüp
Şehâdeti
İrtikâb İtmek

Ammâ bu gice ser'asker görüşmeğe gelenleri ser'asker yanına getürtmeyüp "uyuyor" deyü haber virdirdiğinden ordu ricâli ser'askerin firârına haml itdiklerinden asker perîşân oldu. Ve ser'asker dahi kalkup Van'a geldi.

Ser'asker Uyudu
deyü Gelenleri
Yanına
Getürmediğinden
Asker Perîşân
Olmak

Ve iki gün sonra Canpoladzâde otuz bin âdemle geldikde, "sen niçün cenge irişmedin?" deyü Canpoladoğlu Hüseyin Paşa'nın başın kesdi. Ammâ akrîbâsının Celâlî olmasına sebep oldu. Bu iki sû-i tedbîr ya'nî gice uyumak ve askere mâlik paşayı katl itmek vehmine sebep oldu. Ve vehmiyle gammından hummâ-yı dîk peydâ idüp vefât itdi.

Asker
Sâhibi
Paşayı
Katl
İtmekden
Zarar

Ve bu esnâda İslâmbol'da ramazânda ibtidâ yeniçeri ve ba'dehu sipâh ulûfe talebiyle "dîvâna varmayuz ve çorba kapmayuz" diyerek cem'iyet ve Bâb-ı Hümâyûn taşrasında kendü ağaların taşlayup edepsizlik itdikleri için irtesi sabâh pâdişâh kırmızı libâslar giyüp, vüzerâ ile ocaklar ağalarını ve ihtiyârlarını getürdüp bu edepsizliğe cesâret idenlerden silâhdârbaşı ve sipâh kâtibi ile birkaç şakîyî huzûrunda katl itdirüp lâşelerini yine kendülere kaldurtmakla te'dîb buyurup def'-i fitne eyledi.

Fitne der-
İslâmbol

Ve Vezîr Lala Mehmed Paşa Tiryâki Hasan Paşa ile Koskî Mehmed Efendi'yi Belgrad'da bıragup Âstâne'ye geldi. Hâlâ Âstâne'de "Koska" deyü meşhûr olan mahal bu Koskî Mehmed Efendi'nin hânesi olan mahaldir. Ve bostancıbaşılıktan kapudan

Gamdan
Vezîr Helâk
Olmak

paşa olan Derviş Paşa mukarreb-i pâdişâh olmağla vezîria'zamın şark seferine gitmesini sevk itdiği için vezîr şark seferine me'mûr olcuk, Vezîr Lala Mehmed Paşa âkıl ve hayır-hâh-ı devlet olup, "münâsib olan ben Âstâne'de kalayım henüz Engürüs sulhu tamâm olmadı. Engürüs'e ve şarka birer ser'asker irsâl olunsun" didi. Lâkin Derviş Paşa bu takrîb vezîri teb'îde sa'y itmekle vezîrin kelâmı lağv olup "şarka git" deyü ibrâm olundukda vezîr asılda pâdişâhın lalası olup Engürüs seferinde yüz aklıkları vücûda getürmüş ve hâlâ vekâlet-i kübrâsında iken "sözüm geçmedi" deyü gamından damla isâbet idüp vefât eyledi, رحمة الله عليه.

Hak Kelâm
içün Müftî
Azli

Yerine mezbûr Derviş Paşa oldu. Garâbet bunda ki "vezîr şarka gitsün" deyü pâdişâhı sevk ve tergîb itmekle çadurlar Üsküdar'a geçmiş iken kendü vezîr oldukda çadurları içerü getürtmek murâd itdikde müftî efendi "elçilere karşı bu sû-i tedbîrdir. Azimde cezm lâzımdır. Bâri Haleb'de kışlansun" deyü hünkâr ile münâzara idüp pâdişâhın her kelâmını kânûn üzre def' eyledi. Lâkin hünkâr mu'ârâza idüp iğzâb olup müftî-i mezbûr (209b) Sunullah Efendi azl olunup yerine ikinci def'a Mustafa Efendi oldu.

Ser'askerin
Çadırı
Taşlandığı

Ve Deli Ferhad Paşa şark ser'askeri oldu. Lâkin yolda iken sipâh ulûfe talebiyle çadırın taşladıklarında paşa dahi eteğine taş doldurup "ben de sipâhîyim" deyüp anlar ile bile kendü otağını taşıladı. Ve askerinden fukarâ gelüp "evlâd u ıyâlimize zinâ ideyorlar" deyü şikâyet itdiklerinde "ya beni mi fülân itsünler" deyü def' ider idi. Ne'ûzu billâh bu misillü âdem serdârlık uhdesinden gelmeyeceği ukalaya ve gufelâya rûşen iken Derviş Paşa mühür aldıkda böyle bir seyyi'e peydâ itdi. Hele Konya'ya vardıkda Ferhad Paşa fevt oldu.

Ve şeyhülislam olan Ebülmeyâmin Mustafa Efendi dahi üç ayda vefât itmekle yerine üçüncü def'a Sunullah Efendi sadr-ı fetvâya gelüp pâdişâha Derviş Paşa'nın sû-i tedbîrlerin takrîr itdi. Ya'nî Deli Ferhad Paşa gibi nâ-müstehıkkı serdâr itmesini ve bilâ-sebeb kendüyü fetvâdan azl itdirmesini ve nâmûs-ı saltanata muhıll olan çadırları Üsküdar'dan kaldırıp içerü almasını ve Sadr-ı Sâbık Lala Mehmed Paşa gibi müdebbir ve sâdık ve gâzî vezîrin gamla helâkine sebep olmasını beyân u ayân itdi.

Bir Yahûdi
Vezîrin
Katline
Sebeb
Olduğu

Ve Demirkapu kurbunda binâ itdiği sarâyın mu'temedi olan Yahûdi bir bâzergân masraf defterin vezîre virdikde istiksâr idüp vezîr yüzün buruşdurucak Yahûdi görüp kendüyü bir bahâne ile katl ideceğın fehm idüp defteri yırttı. Ve "murâdım akçe değil heman efendimin ma'lûmu olsun" deyicek vezîr hazz idüp Yahûdi'ye i'tibâr itdi. Ammâ Yahûdi intikâma çâre-cû idi. Bu esnâda Yahûdi, Ağa Kapsu'na bir takrîb takarrub idüp "vezîrin hünkâra sû-i kasdı vardır. Hattâ binâ itdiği

sarâydan Sarây-ı Sultânî'ye lağım idüp ağzını kapadı" deyü bildürdükdü yeniçeri ağası cum'a günü pâdişâha ifâde idicek esbâb terâküm itmekle vezîr içerü çağrılıp henüz altı aylık vezîr iken huzûr-ı pâdişâhîde boğuldu. Sonra bir ayağını tahrîk idicek heman hünkâr hançer ile boğazladı. İstiklâl sevdâsıyla müftî azl itdirmenin cezâsını ve İslâmbol'da istirâhat fikriyle çadırları içerü almanın şe'âmetini ve müstehakk olmayan âdemi bir kâra sevk itmenin seyvi'esini ve tama' belâsıyla Yahûdi'nin masrafını virmediğinden hazz itmenin belâsını buldu.

Kuyucu
Murad
Paşa'nın Vezîr
Olduğu

Ba'dehu mühür Belgrad vâlisi olan Kuyucu Murad Paşa'ya gitdi. Ammâ bir vakitte vâsıl oldu ki doksan yaşında olan Pîr Murad Paşa borcdan gözün açamaz iken gûyâ hayât-ı tâze geldi. Gözin açdıktan sonra gönlü dahi açıldı. Ve yerine Budin Vâlisi Ali Paşa ile Budin kadısı olup akl u fikr sâhibi ve tevârîh-şinâs olmağla sâhib-i tedbîr olan Hâbil Efendi'yi Nemçe sulhuna murahas idüp İstanbul'a geldi.

Ammâ geçen sene şark ser'askeri olan Cıgalazâde Van'da Canpoladoğlu Hüseyin Paşa'yı katl itdikde birâderzâdesi Ali Paşa tuğyân itdiği haberi devlete geldikde iğfâl için Haleb mansıbı virilmiş idi. Lâkin mesfûrun Şamlı ile husûmeti var imiş. Şam'ı muhâsara ve emvâl-i müslimîni gâret itmekle mâl-ı firâvâna mâlik olup mâl kuvvetiyle başına cesâretinden asker cem' idüp on altı bin yediyüz yeniçeri yazup (210a) yüz altmış iki ortaya taksîm idüp yüz altmış iki çorbacı nasb itdi. Ve sipâh kâ'idesi üzre on sekiz bin süvâriyi altı bölüğe tevzî' itmekle Âl-i Osmân'a taklîd, sipâh ocağı ve yeniçeri ocağı peydâ itmek gibi sefâhate cesâret ve hutbe ve sikke gibi kâr-ı nâ-meşrû'a şürû' idicek sadrîa'zam-ı dânâ Pîr Murad Paşa şark seferi nâmıyla Üsküdar'a geçüp Konya'ya vardıkda biraz meks ve Mankır[cı] nâm zorba ile emsâlinde vâfir eşkıyâ ele getürüp katl idüp kuyulara doldurmağla "Kuyucu Paşa" deyü be-nâm oldu.

Şam'da
Canpoladoğlu'nun
Hurûcu ve
Pâdişâha Taklîd
Asker Yazdığı

Saracoğlu
Nâm Zorba
Karaman
Vâlisini Âteşe
Yakup Konya
Kâdısını Katl
İtlediği

Ve Konya a'yânı olan Saracoğlu ki Konya nâibini hançer urup katl itmiş ve Karaman vâlisini bin âdemiyle basup âteşe yakmış bir dînsiz şakî olmağla vezîr-i müşârun-ileyh ahz itdi. Ve katl itmek murâd itdikde ricâl-i Konya gelüp "gerçi mesfûr şakîdir. Lâkin vilâyet-i Konya'yı sâir eşkıyâdan hırâset u sıyânet ider" deyü şefâ'at itdiklerinde Saracoğlu'nu getürdüp "seni bu şefâ'ate binâ'en afv idüp Konya'da biragayım. Lâkin bana asker lâzım olursa kaç âdemle imdâda gelebülürsün" deyü istintâk itdikde, şakıy-yı mesfûr âkıl olsa şakî olmaz idi. Gâfil ve câhil olmağla şakâvete sülûk itmişdir. Heman vezîrden bu suâl sudûr itdikde fevrî, "otuz bin âdem cem'ine kâdirim" deyicek şefî'lerine vezîr hitâb idüp, "böyle herîf sağ kalsa devletin başına belâ-yı azîm olur" deyü şüfe'âyı ilzâm idüp Saracoğlu'nu katl eyledi.

Andan Larende'ye vardıkda Silifke'de peydâ olan Muslu Çavuş nâm şakînin zabtında olan kal'aları tahlîse âdem ta'yîn idüp tahassun idenleri katl itdi. Ve Adana'da tuğyân iden Cemşid'in üzerine dahi külliyyetlü asker ta'yîn itmiş idi. Asker varup ceng olunur iken Cemşid nâ-bedîd oldu.

Andan Murad Paşa kalkup Haleb'e gider iken Bakras Boğazı'nı kırk bin leşker ile Canpoladoğlu zabt itdiği haberin alup tarîk-ı âhardan Oruç Ovası'na varup nüzûl olundukda Canpoladoğlu gelüp mukâbele vü mukâtele olundukda Rumili Vâlîsi Tiryâki Hasan Paşa sabâhdan gurûba dek dilîrâne ceng idüp Canpoladî'den yirmi altı bin kelle kesdi. Ve Canpoladoğlu firâren Kilis'e, andan Haleb'e varup yağma itdikden sonra yine firâr itdi. Ammâ vezîr mahall-i ma'rekede tehniyet-i gazâ idüp "bin on altıda kırıldı sekbân" târîh dinildi. Andan vezîr Kilis'e varup Canpoladoğlu'nun mâ-melekin mîrîye zabt ve pâdişâhlık da'vâsında olan ahmak habîsin dâiresini ve kışlalarını ve ortalarını ve ocaklarını târumâr idüp andan Haleb'e varup kışladı. Hak te'âlâ bu Murad Paşa'nın sa'yini meşkûr ide ki, tedbîr-i hasen ile böyle belâyı uzmâyı az vakitte def' itdi. Serdâr olanlarda evvelen nâm u şân gerek. Sâniyen tedbîr-i dil-pezîr gerek. Bu âdem ibtidâ lâşeleri kuyulara doldurmağla avâm-pesend hareket idüp "Kuyucu" deyü şân buldu. Sâniyen ma'iyetine şân sâhibi ve selefde tedbîr ile şöret bulmuş Tiryâki (210b) Hasan Paşa gibi kâr-dân ve gâzî ve müdebbir bir kişiyi semtine alup ma'iyet itmekle böyle nev-zuhûr belânın def'ine çâre bulup dîn ü devlete hidmet eyledi.

Ez-în-cânib Canpoladoğlu Kuyucu'dan bu silleyi yiyüp necâtdan me'yûs olup "ben de Âl-i Osmân gibi yeniçeri ve sipâh sâhibi bir pâdişahım" deyü da'vâ ider iken firâr iderek İznikmid'e gelüp dayısını ilerü Âstâne'ye ilticâyâ irsâl eyledi. Ve bu esnâda bostancıbaşı âhar hıdmetle İznikmid'de bulundu. Canpoladoğlu'nu haber alıcak kayığına alup huzûr-ı pâdişâhîye getürdükde "isyânımıza mu'terifiz, tâib olup afva geldik. Emir sizindir" didikde afv hattı virildükden sonra merkûm Canpoladoğlu Ali Paşa'ya Tımışvar eyaleti ihsân olunup irsâl olundu. Ol dahi Tımışvar'a varup bir sene zabt itdikden sonra cevr ü zulme tasaddî itdiği için Tımışvarlu gulüvv idüp sarâyını basdıkdâ mezbûr firâren Belgrad'a geldikde Belgrad vâlîsi mesfûru ahz u hıfz idüp devletden istîzân itdikden sonra katl olundu.

Ve Canpoladoğlu firârında Murad Paşa Haleb'de kışlayup andan Konya'ya geldikde, Saruhan ilini zabt idüp tuğyân iden Kalenderoğlu'nun üzerine ta'yîn itdiği Anadolu vâlîsi varup bozulmağla Kalenderoğlu fürce ve kuvvet bulmuş idi. Pîr-i pür-tebîr ve şecî' vü dilîr vezîr-i kebîr, Kalenderoğlu'nun aslı Ankaralı olmağla igfâl

içün Ankara sancağını virüp itâ'atle orduya da'vet itdi. Lâkin orduya varmak cânını tehlikeye ilkâ itmek olduğun bilüp ve Ankaralı'ya sâbıkda buğzu olmağın gazezin icrâ kasdıyla Ankara'ya gitdi.

Ammâ Ankara kadısı bulunan Vildanzâde Ahmed Efendi kâr-güzâr ve âkıbet-endîş ve yürekli âlim ü dâna olup Anadolu'nun her tarafında Celâlî zuhûr itdi. Ancak Ankara'yı bu Ahmed Efendi sıyânet itmiş idi. Ve Ankara hisârının vîrân olan mahallerini acele ta'mîr ve nâ-tamâm olan dış hisârı itmâm itmiş idi. Vaktâ ki Kalenderoğlu'nun mütesellimi dört yüz atlı ile geldikde "bu silâhlı eşkıyâyı şehre koymak câiz değil" deyüp kadı kapuları açmayacak dönüp vâkı' hâli paşasına mütesellim bildürdükde gazaba gelüp bi'n-nefs Kalenderoğlu yürüyüp şehrin kenârına ordusuyla nüzûl ve semt-i hîleye sülûk idüp "kadı efendi gelsün. Her ne dir ise ben râzîyim. Bizi yapar ise kadı yapar. Yakar ise kadı yakar. Lutf idüp ordumuza buyursun" didikde kadı izhâr-ı şecâ'at idüp birkaç hizmetkâr ile kal'adan çıkup varur iken Kalenderoğlu dahi biraz atlı ile istikbâl idüp at üzerinde mükâleme ve "pâdişâh bu sancağı bana virmiş iken beni şehre duhûl ve zabt itmekden beni niçün men'idersiz" didikde kadı cevâba âgâz idüp, "ya siz paşa sûretinde sıyânet-i ibâd ile gelmeyüp Celâlî hey'etinde ekinleri yedirerek ve re'âyâyâ zulm ü fesâd iderek hayvânları sürüp gadr iderek geldiğizden şehirlü ürküdü. Çünkü siz orduya me'mûrsuz, buyurun. Bu şehirden matlûbunuz ne ise defter idüp bir mu'temed âdeminizi bana refik idin. Maslahatınızı muradımız üzre göreyim. Halk mutma'inn olsun. Ba'dehu sizi şehre da'vet için çadırınıza vardığımda bana bakalum ne gûne (211a) ri'âyet idersiz" deyüp iğfâl itdikde şakînin matlûbu olan câme ve şalvâr ve mülutaları defter ile bir ağasını otuz nefer ile içerü gönderüp kendü bir konak girü çekildi. Ammâ içerü gelen habîsler mahbûna ve nâsın ırzına ta'arruz itdiklerinde şehirlü gulüvv idüp mesfûrîni pârelemek sevdâsında olduklarında, kadı tahlîs sûretinde ellerinden alup ağalarını iç kal'aya vaz' ve ba'dehu katl itdi. Ve neferlerini müsâfir oldukları hâne ashâbına cümle katl itdirüp mâ-vaka'ayı sâhib-i devlete tahrîr itdikde sâhib-i devlet olan Murad Paşa pesend idüp "şakînin üzerine asker ta'yîn itdik. Sabr idün" deyü yazdığı vezîr mektûbu gelür iken Kalenderoğlu'nun eline girüp kadının tevbîrine ve kendüye iğfâline ve âdemlerinin katl olunduğuna vâkıf olıcak heman gelüp sû-i kasd ile Ankara'yı muhâsara itdikde kal'adan topla yüzün döndürdiler.

Ankara Kadısı
Vildanzâde'nin
Şecâ'ati ve
Hüsn-i Tevbîri

Şikâyet
Mektûbu
Hasmın Eline
Girmek

Ve ordudan ta'yîn olunan Tekelü Mehmed Paşa gelüp Celâlî kesretini görüp cenge cesâret idemeyüp kal'aya girdi. Bu hâli Kalenderoğlu göricek kal'adan me'yûs olup andan kalkup Kınaluoğlu'na gelüp anınla bile cem'iyet idüp Burusa'yı yağma

vü ihrâk eyledi. Andan gelüp Mihaliç'i basdı. Ve üzerine Âstâne'den ta'yîn olunan Nakkaş Paşa ile Ulubad sahrâsında ceng idüp geçüp Aydın'dan Karaman'a çıkdı.

Ve Murad Paşa Haleb kışlasında haber alup "zuhûr iden havârici bir bir i'dâm itdik. Anların firârîleri Kalenderoğlu'nun başına tecemmu' itmiş" deyüp Haleb'den Mar'aş'a andan Elbistan'da Göksun Yağlağı'nda mukâtele itdikde felekler tahsîn idecek ceng olunur iken Murad Paşa meşâyih-ı yâdigâr olan kılıcı çıkarup cânib-i a'dâya üçkez salup evrâdına meşgûl oldukda a'dâ münhezim olup firâr ider iken yorgun kilâb her kangı karyeye vardı ise ta'kîb olunup ekseri katl olundukda bin kadar bakiyyetü's-süyûf eşkıyâ ile Kalenderoğlu Acem'e firâr idüp vardıkda sebb-i Çehâr-ı Yârı irtikâb ve sakallarını tıraş idüp Kızılbaş'a mülhak olup diyâr-ı Acem'de cümlesi bu dalâletle telef oldular.

Bu fütûhât dan sonra bâlâda zikri mürûr iden Tavîl bir takrîb Bağdad'a varup kapanmış, anın dahi üzerine ta'yîn olunan paşa varup Bağdad'ı muhâsara itdikde emân taleb itmekle yalnız kendüye emân virülüp "cümle askeri kırıldı" haberi geldi.

Lillâhil-hamd tavâif-i mülûk zamânından bed-ter olmuş Anadolu diyârını vezîr-i Aristo-tedbîr Pîr pâk idüp Sivas'dan Âstâne'ye gelür iken mukarrebân-ı (211b) devlet ve müftî efendi ve kâimmakâm paşa bir olup "bu vezîr Âstâne'ye gelse bize iş kalmaz" deyüp vezîrin Acem seferi için Erzurum'da kışlamasını pâdişâha sevk itdiklerinde tâze pâdişâh ve kalb-i şerîfi hîle vü hud'adan hâlî olup "mukarrebân-ı devlet olanlar hayır-hâhdır" zannıyla salâha haml idüp "Sivas'dan Erzurum'a gidüp kışlayasun" deyü hat vârid oldukda "peksimedîn de vakıyyesi bir guruşa olup kahtdan girü gidilmediğinden gayrı Anadolu Celâlî'den tamâmen tathîr olunmadın taşra kışlamak nâ-münâsib" deyü arz itdikde tekrâr hatt-ı şerîfe "bu emrim kangı diyârda vâsıl olursa meks idesin" deyü yazılup Tokat'da vâsıl olıcak "pâdişâhım beni kendü hâlîme koy. Hoş âmed-gûylar kelâmına iltifât buyurma. Memleketimizde olan düşmenleri [ta]thîr idelim. Sonra Acem'e gidelim" deyü yazup ardınca kendü dahi yürüyüp azîm alayla dörtyüz baş aşağı Celâlî bayrağıyla İslâmbol'a dâhil olup pâdişâha mülâkî oldukda gerçi pâdişâh cevân idi, lâkin âkıl u kâmil ve rüşd ü sedâd sâhibi olmağla Murad Paşa'nın kelâmından sadâkatini ve tedbîrini ve hayır-hâh olduğunu fehm idüp mukarrebânın sû-i karîn ve garazlarını icrâ için sû-i tedbîre sevk itdiklerin iz'ân buyurup, Murad Paşa'nın kadrini bilüp mülûkâne libâslar ve hıl'atlar ilbâsıyla ta'zîm idüp "baba" deyü lisânen tatyîb buyurdu. Lâkin hasûdlar bu ikrâma vâkıf oldukda hazm idemeyüp paşa-yı gayûrun ayağına karpuz kabuğu koymak sevdâsıyla "Canpoladoğlu'nun Kilis'de olan mâlını vezîr ile defterdâr ekl itdiler" deyü

Serdâr Hîn-i
Muhârebede
Kılıç Sallamak

Kalenderoğlu
Nâm Şakı
Acem'e Firâr
İtdiği

Mukarreblerin
Hıyâneti

arzuhâller virdürüp Defterdâr Bâki Paşa'yı Yedikule'ye kırk gün habs itdirdüklerinde, defterdâr "şu kadar şeyi alup şu vecihle şu mikdâr mühimmât sefere sarf olunduğun cevâb viricek" hem kendüyü hem vezîri pâka çıkarup habsden itlâk olundu. Sâdik olan vezîrler böyle hussâd belâsına mübtelâ olurlar. Gerçi hünkâr Murad Paşa'nın kadrini bilüp ikrâm itdi. Lâkin mukaddem gamz iden mukarrebleri tard itmeyüp gammâzların hakkından gelinmediğinden mukarrebler fırsat buldukca dürlü dürlü paşayı böyle tekdîrden hâlî olmadılar.

Nihâyet bahâr geldikde vezîr Acem seferi nâmıyla Üsküdar'a geçdi. Ve İçil'de sa'b kal'aları tahassun idüp tuğyân iden Muslu Çavuş'a İçil sancağın virüp orduya da'vet itdi. Ve Karaman Vâlîsi Zülfikar Paşa'ya hufyeten bir mektûbda, "Muslu Çavuş'u ele getirüp bir takrîb başını irsâl idersen sana Kütahya mansıbını tevcîh iderim" deyü yazdı. Ve Aydın'da peydâ olan Yusuf Paşa'ya "senin etv[â]rını pesend iderim. Lâkin nâmında zorbalık var. Def' olmak için Üsküdar'a gel. Pâdişâha seni afv itdirüp Manisa'yı sana vireyim. Eğer gelmez isen Acem seferini terk idüp senin üzerine giderim" deyü yazdığı mektûb Yusuf Paşa'ya vardıkda müşâvere itdiler. Ba'zı âkılları "bu kocanın tatlı sözüne ve yemînine aldanan (212a) tatlu cânından ayrılır. Varmak olmaz. Eğer üzerimize gelür ise karşı durmayup bir tarafa savuşup sonra mahallimize gelürüz" didiklerinde ba'zısı "katlimize fetvâ virilür ise dağ ve taş bize düşmen olur" deyüp Yusuf Paşa Üsküdar'a geldi. Vezîr mezbûru oğul idünüp ansız ta'âm itmez idi. Bu esnâda pâdişâh, Üsküdar Sarâyı'na nakl ve mukarrebler tahrîki ile "acele Acem seferine gidesin" deyü hat geldikde vezîr pâdişâha buluşup "pâdişâhım iki zorba kaldı. Yerleri sengistân olmağla her birine pâdişâh ordusu varsa kâr itmez. Şöyle hîle itdim" kimesneye dimeyeceğine pâdişâha yemîn virüp çadırına geldi.

Ez-în-cânib mezbûr Zülfikar Paşa Muslu Çavuş'la görüşüp da'vet idüp işret ider iken tenhâ yakalayup başını kesüp vezîre gönderdi. Vaktâ ki Muslu'nun kellesi geldiği hufyeten vezîre haber virildikde Yusuf Paşa orduya geleli elli gün olmuş idi. Herkes "çukurunda bulacak koca bir kâfir zorbayı oğul idinüp ikrâm ider" dirler idi. Velhâsıl Muslu'nun başı geldikde kahve altı itmek için oğulluğu Yusuf Paşa'yı çadır ardına getirüp "benim cânım ta'âm istemiyor" deyü kendü içeri girdikde ta'lîmi üzre Yusuf Paşa ta'âm ider iken başını kesdiklerinde heman lâşesini otağ önüne atup kethudâsıyla bellü başlu âdemlerin dahi katl idüp Muslu Çavuş'un başını dahi meydâna koyup gazâ-yı ekber itdikde âlemi tahsîn itdi. Ve dahl iden ve inkisâr idenler dilini ısırđı. Ve vezîr hünkâra varup tebşîr itdikde bilâ-zahmet oturduğu yerde iki

azîm düşmanı kahr itdiği için pâdişâh vezîre "lalacığım" dir iken "babacığım" deyüp ta'zîm itdi.

Hak te'âlâ ismet itdi. Pâdişâh cevânlığı vaktinde kurenâ sözüyle vezîri tekdîr etmedi. Zîrâ anlar hâyır-hahlık yüzünden sevk ider. Bu mahal mahall-i ibretidir. Fesâda varmış cihânı bir âdem tathîr ider iken anın izâlesine sa'y itmek ya'nî veliyy-i ni'metleri pâdişâha ve dîn ü devlete ve ibâdullâha ve kendülere muzırr iken yine sa'y itdiler. Hased belâsı böyle bir belâdır. Bu şîve her mahsûdun hakkında hâline göre zuhûr ider. Kurb-i pâdişâhîde olıcak zarar-ı âmm olur. Heman Bârî te'âla pâdişâhları ikâz eyleye. Vezîr-i şîr Murad Paşa kırk sekiz ref'-i livâ-yı isyân iden zorba ile yüzbinden ziyâde neferâtını kılıçdan geçürüp kuyulara doldurmuşdur. شكر الله مساعيه³⁷ pâdişâha cân ve baş fedâ itmiş sâlhürde ve umûr-dîde bir pîr-i rûşen zamîrdir.

Murad Paşa'nın kable'l-vezâre eşedd ihtiyâcı olmağla Defterdâr Etmekçizâde Ahmed Paşa'dan karz akçe taleb itdikde virmediğinden başka tahkîrâne mu'âmele itdiği vezîrin derûnunda imiş. On sekiz seneden berü sefâhetle defterdârlık itdiğini pâdişâha bildirüp izin alup Paşa Kapsu'na geldikde defterdârı taleb itdi. Ve defterdâr geldikde "başın kes" deyü cellâda emr itdi. Gerçi mahfî emr itdi. Lâkin defterdâr haber alup hünkâr mukarreblerine bezl-i mâl itmekle hünkâr vezîre "senden bir recâm var. (212b) Defterdârı bana başışla" buyurmağın afv itdi. Ammâ "bu sırrı defterdâr nice haber aldı" deyü tecessüs itdikde Paşa Kapsu iç oğlanlarından beş gulâma defterdârın yevmiyye birer altun ta'yîn itdiğin ve anlar câsûsları olduğun haber alup beş gulâmı birden katl itdi.

Her istiklâl sâhibi vezîrde bu şîve cârîdir. Ya'nî kibâr-ı devlet Paşa Dâiresi'nden birer ikişer câsûs peydâ iderler. Belki sâhib-i re'y olan pâdişâhların Harem-i Hümayûn'unda olan gilmândan ricâl-i devlet ve mukarrebân câsûs peydâ iderler. "Dâire-i pâdişâhîden taşrasına âgâh itmek yedi kralın balyoslarını âgâh itmeğe sebep olur" mulâhazasıyla havâss-ı gilmânâna ketm lâzımdır. Lâkin tama' ile celeblik belâsı ba'zı sâde-dilân bu hıyânete giriftâr idi, عبرة للسائرين³⁸. Vezîr-i dilîr mesfûrları katl ile siyâset eyledi.

Mezbûr Defterdâr Etmekçizâde Ahmed Paşa yeniçeriliği âleminde yârânıyla meyhâneye mübtelâ olup bir bezmde nûş iderler iken her gün karşularında bir dervîş başlu başına işretine meşgûl olur idi. Bir gün bu dervîş bunların yanına gelüp, "ben gayrı gelmem. Matlûbubuz her ne ise taleb idin. Nâil olursunuz" didikde her biri

³⁷ Allahın rızası için yaptığı bu gayretleri Allah (cc) ödüllendirsin.

³⁸ Diğerlerine ibret olsun.

Hased-i
Hasûdân

Vezîrin Sırrını
Hıdmetkârları
Fâş İtmedi İçün
Katl
Olundukları

Meyhânede
Dervîşin
Serhoşlara
Himmeti

matlûbunu taleb itdikle Ahmed Paşa kırkbin altun ister. Fi'l-vâkı' cümlesi merâmına nâil olur. Ahmed Paşa dahi hâcegân tarîkına sülûk idüp Defterdâr Ahmed Paşa olup kırk bin altuna mâlik olur. Meğer dervîş sâhib-i nefes imiş. Latîfe zann itdikleri gerçek çıkdı.

Ba'dehu Murad Paşa Üsküdar'a geçüp Tebriz'e vardıkda şâh meydâna çıkamamağla bilâ-kıtâl şitâ basmağla ceng sene-i âtiyeye te'hîr olunup gelüp Diyarbekir'de kışladı. Bu esnâda Diyarbekir Vâlisi Nasuh Paşa hazîneye kırk bin altun va'd itdikten sonra Acem'e kendü mâlıyla sefer virmeğe ta'ahhüd şartıyla mühre tâlib olduğu kâğıd pâdişâhın yedine vâsıl oldukda pâdişâh kâğıdı Murad Paşa'ya irsâl eyledi. Kâğıd Murad Paşa'ya vusûl buldukda Nasuh Paşa'ya gösterdi. Ol dahi ikrâr itmekle va'd itdiği mâlı Nasuh Paşa'dan tahsîl itdi. Ve Acem şâhı sulha tâlib olur idi. Vezîr-i gayûr u vakûr aslâ rağbet itmez idi. Lâkin ömr-i nâzenîni tamâm olmağla

Nasuh Paşa
Mühre Tâlib
Olduğu
Mektûbu
Pâdişâh
Vezîre İrsâl
İtdiği

Murad Paşa'nın
Cenâzesi
Diyarbekir'den
Âstâne'ye
Geldiği

"ارجمی" da'vetine imtisâlen sefer-i âhirete azîmet eyledi. رحمة الله عليه رحمة واسعة.

Cenâzesi Diyarbekir'den Âstâne'ye nakl olunup Acemoğlu Meydânı başında

"Kuyucu Murad Paşa Türbesi" deyü meşhûr olan türbeye defn olundu. Yerine ordu ricâli Nasuh Paşa'yı ittifâk ile kâimmakâm nasb itmişler idi. Bu haber devlete vâsıl oldukda mühür Nasuh Paşa'ya irsâl olundu.

Ve pâdişâhın üç yaşında olan kerîmesi Nasuh Paşa'ya akd olundu. Ol dahi mührü alup sene de ikiyüz yük harîr Acem'den devlete gelmek (213a) şartıyla Sultân Süleyman sınırundan sulh ve Acem elçisi Kadıhan ya'nî İran'da kadı'askere kadıhan ta'bîr³⁹ iderler, Nasuh Paşa bile alup Âstâne'ye geldi. Ve elçi-i merkûm a'lemü'l-ulemâ-i İran ve mütekellim âdem olup suâl ve cevâba muktedir idi. Pâdişâha buluşdukda ma'kulât îrâdıyla sohbet itmesi me'mûl idi. Lâkin mehâbet-i pâdişâhiden

Pâdişâhın Üç
Yaşında Olan
Kerîmesi
Vezîre Akd
Olunduğu

İncülü Çavuş

"Pâdişâhım Şâh Abbas kulundur" demekden gayrı kelâma kâdir olamadı. Sulh-ı mezbûr kabûl olunup elçisine İncülü Çavuş refik koşulup irsâl olundu.

Ve Vezîr Nasuh Paşa Defterdâr Etmekçizâde Ahmed Paşa'nın pâdişâha takarrubun hazm itmeyüp Ahmed Paşa'nın cümleten mülkü olan Kızılbaş Hasan'ı defterdârdan ayırıp hafâyâ-yı esrârına vâkıf olur iken Ahmed Paşa atık âdem olup "bu Kızılbaş Hasan'a takarrubuyla vezîr benim esrârıma vâkıf olup bu takrîb beni pâdişâha bildirüp beni telef ider" deyüp Hasan'ı zehirledüp telef itmekle vezîrin sû-i kasdından halâs oldu. Ammâ vezîr birkaç günde vâkıf olduğu esrârı hünkâra bildirüp defterdârlıktan azl itdirdü.

Hasm-ı
Düşmenin
Mukarrebini
Ayırıp Yamna
Almak

³⁹ + ider.

Malta'da
Kimyon ve
Anison Hâsıl
Olur

Ve bu esnâda Kapudan Halil Paşa Malta cezâresine varup âdem döküp vâfir kâfir kırup esîr aldıktan sonra anison ve kimyon harmanlarını yakdı. Andan Trablus'a varup dayılarını salb itdi.

Leh Seferi

Ve bu esnâda "Leh taburu gelüp Boğdan'ı zabt itdi" haberi alınup Silistre vâfisi ta'yîn olunmağla varup taburu bozdu. Ve sâbık Boğdan voyvodasının avratı Rus ve Leh beylerinden dâmâd idinmekle Lehlü ve Rus'dan yirmişerbin kâfir kaldırıp gelüp Boğdan'ı zabt ve taraf-ı devletden kocası yerine voyvoda olan İstefan'ı kaçırdı. Etrâfdan ve Tatar'dan üzerine irsâl olunan asker-i İslâm evvelen bozuldu. Ba'dehu yine üzerine varıldıkda mesfûre avratla iki dâmâdını ve binden ziyâde âdemini esîr idüp Âstâne'ye getirüp Galata Kulesi'ne habs itdiler. Ba'dehu mesfûre avrat kuleden bir takrîb firâr idicek kule dizdârı salb olundu.

Boğdan Karısı
Galata
Kulesi'ne Habs
Olunup Firâr
İtdiği

Kazak Sinop'u
Basdıği

Ve bu vakte gelince Kazak şaykaları Tuna yalılarında olan karyelere hasâret idüp sâireye tecâvüz itmez iken bu sene mürtedd olan köleler delâletiyle "medfnetü'l-uşşâk" tesmiye olunan Sinop kal'asının gâfilen basup yağma ve derûnunda olan müslimîni şehîd ve şehri ihrâk itdiler ki bir sağ hâne kalmadı. Andan girü gider iken Karadeniz Muhâfızı Şakşaki İbrahim Paşa yolların alup muntazır olduğun küffâr bilüp heman Rumili kenârına çıkup kayıkların kızakla Tuna'ya geçürür iken Tatar basup aldıkların ellerinden alup ekserini kırup ve kaçurdu. Bu muvahhiş haberi vezîr hünkâra başka gûne bildürmüş pâdişâh müftîden suâl itdikde sıhhatı üzre nakl idicek pâdişâh vezîre gazab idüp yeniçeri ağasını, cum'a namâzı vakti gönderüp sarâyını muhâsara itdirüp ve bostancıbaşı içerü girüp başın kesdi. Vezîr-i maktûl Sarây-ı Hümayûn'dan çıkma âlim ü fâzıl (213b) lâkin gadûb olup peygamberân-ı zî-şânın me'mûr oldukları müdârâyı bilmez ve zulme mâil ve müneccim ü meşâyıh kavline kâil ve huddâmın hırsıla aldıkları irtişâyâ hâil olmadığından ve kizbi ihtiyâr idüp Kazak hasâretinde vech-i hüsn üzre söylediğinden dâmâd-ı pâdişâhî ve sâhib-i mühr iken katl olunup mühür Öküz Mehmed Paşa'ya virildi. Maktûl-i mezbûr gazabından av'ave-i⁴⁰ kilâba tahavvür idüp İslâmbol kelblerin Üsküdar'a nefy itmişdir.

Vezîr
Muvahhiş
Haberî
Pâdişâhdan
Ketm İtdiği
İçün Katl İtdiği

Kilâbın
İstanbul'dan
Üsküdar'a
Nefyolunduğu

Bin onaltıdan bin yirmidörde gelince metin girü kalup Kuyucu Murad Paşa sadrı kat' olunmayup bir makâle kılınmağla sekiz senenin metni şimdi seneleriyle tahrîr olunur.

Sene 1017 İnhizâm-ı Kara Said ve İbni Kalender ez-Murad Paşa der-ceng-i Göksun ve inhizâm-ı Tavîl ez-o der-ceng-i Toprak kal'a. 1018

⁴⁰ Yazımda ۰ harfi düşerek عوعو şeklinde yazılmıştır. Olması gereken عوعو dir.

Maktûlî-i Celâlî Yusuf Paşa ve avdet-i asker ez-Üsküdar. Ve tarh-ı binâ-i Câmî'î-şerîf der-Meydân-ı Esb ve vefât-ı İzniki Ali Bey ez-meşâyih-ı Rum. 1019 İstikrâr-ı Canbek Giray ber-hâniyyet ve firâr-ı Mehmed Giray be-küffâr-ı Leh ve Şahin Giray be-Kızılbaş ba'de ez-inhizâm. Ve serdârî-i Murad Paşa be-cânib-i Tebriz ve avdeteş be-Diyarbakir ba'de ez-gâret. Ve inhizâm-ı küffâr-ı Leh ez-Ali Paşa vâlî-i Özü der-ceng-i Boğdan ve vefât-ı şeyh-ı zâviye-i Koca Mustafa Paşa Hasan Efendi. Sâl 1020 Serdârî-i Nasuh Paşa ba'de ez-vefât-ı Murad Paşa ve in'ikâd-ı sulh bâ-şâh-ı Acem ve avdet. Ve Âmeden-i Mehmed Giray ve mahbûs-ı o der-Yedikule. Ve musahhar şuden-i Boğdan ve Eflak be-tedbîr-i Ömer Paşa. Ve vefât-ı Kör Müftû Üskübî. 1021 Teveccüh-i Sultân Ahmed be-teleferrüc-gâh-ı Edirne. 1022 Tahliye kerden-i Erdel ve hisâr-ı Lipova ve Yanova ez-nevâhî-i Tımışvar. Ve inhizâm-ı tabur-ı küffâr ez-Deli İbrahim Paşa der-ceng-i Boğdan. 1023 kral şuden-i Betlen Gabor be-Erdel be-hükm-i sultân-ı cihân ve be-mübâşeret-i İskender Paşa. Ve reften-i Şakşaki Paşa be-kahr-ı eşkıyâ-yı Kazak der-Nehr-i Tuna ve maktûlî-i Nasuh Paşa. 1024 Serdârî-i Mehmed Paşa be-cânib-i Acem ve avdeteş ba'de ez-muhâsara-i Revan. Ve vefât-ı Karaca Ahmed muhaşşi-i *Dürer* ez-ulemâ-i Rum. 1025 Zelzele-i azîme der-Rodos ve münhedim şuden-i Merc-i Arab ve emâkin-i keşîre ve cüzür-i bahr ve imtilâ-i âbâr. Ve Serdârî-i Halil Paşa be-cânib-i şark ve vefât-ı Hasan Kâfî-i Akhisârî. 1026 İnhizâm-ı Canbek Giray der-ceng-i Kızılbaş ve reften-i Halil Paşa be-gâret-i Erdebil ve avdeteş be-mürâca'at-i Şâh Abbas ve cülûs-ı Sultân Mustafa ba'de ez-vefât-ı birâdereş Sultân Ahmed.

Şeyhüslâm
Mehmed
Efendi'nin
Ayasofya'da
Her Cum'a
Halka Fetvâ
Viridiği

Çünkü Nasuh Paşa katl olundu. Ve Şeyhüslâm Mehmed Efendi ibni Sadeddin Efendi ki, her cum'a günü Ayasofya Câmî'inde vakt-i asra cek mihrâb sofasında fetvâ virür idi, ol dahi vefât idüp yerine Esad Efendi oldu.

Ve mühür Öküz Mehmed Paşa'ya virildi. Ve Acem seferine me'mûr olmağla varup Haleb'de kışladı. Ve bahâr geldikde Kars'a varup ta'mîr idüp Revan'a varup muhâsara idüp toprak sürdü. Lâkin gündüz sürilen toprağı Kızılbaş gice (214a)

Kal'aya
Toprak
Sürüldükde
Düşmen
İçeriye Aldığı

içeriye alurlar idi. Ve bir gün yürüyüş olundukda yeniçeri ağasıyla çok müslimân şehîd oldu. Bu melâletle girü çekilünüp top ile dövülmeğe ihtimâm olundu. Tekrâr rahneler açılıp yürüyüş mahalli geldikde Acemler hîleye sülûk idüp, "kal'ayı teslîm ideceğüz şâhdan haber gelince" dört gün mühlet taleb itdiklerinde vezîr ve sâir ricâl iğfâl olduğunu ta'akkul idemeyüp mühlet virdi. Meğer yanında olan müneccimbaşı "dört günden sonra kal'a bizimdir" deyü tebşîr itdiğine i'timâd itmiş imiş. Dört günde düşmen rahneleri ta'mîr idüp yine cenge âgâz itdikde orduda barut ve gülle dükendi. Ve kış geldi. Bir sağîr toprak kal'ayı zafer bulmadım cebehâne ve hazîne ve asker ve nâmûs telef idüp avdet itdi.

Hîle-i
Düşmen-i
Harbî

Kizb-i
Müneccim

Mukaddem ikiyüz yük harîre sulh olunup İncülü Çavuş irsâl olunmuş idi. İki sene bekledi. "Ben harâc virmem" didiği için bu Mehmed Paşa Haleb'e irsâl olunmuş idi. Haleb'e Acem elçisi gelüp iki senelik harîri Âstâne'ye getürdü. Mukaddem İncülü Çavuş'a virmeyüp tekrâr ordu-yı hümâyûn hareketine muhtâc itdiği için hediyyesine ve harîrine iltifât olunmamış idi. Bu def'a Mehmed Paşa varup müneccim kelâmıyla düşmenin iğfâline giriftâr olup bilâ-zafer avdet itdikde şâh yine sulha râğîb olmağla yüz yük harîre sulh olup Erzurum'a geldi. Lâkin Erzurum'a gelince şitâdan katı çok nüfûs helâk oldu.

Vezîr
Yalan
Söylemek
Zararı

Pâdişâh vezîrin kesr-i nâmûs itdiği için azlini müftî efendi ile müşâvere itdikde Kâimmakâm Etmekçizâde Ahmed Paşa'yı münâsib gördükde pâdişâh "ben anın bir iki def'a kizbini tutdum. Kezzâb olan vekâlet-i mutlakaya lâyük olmaz" buyurup mührü Kapudan Halil Paşa'ya virdi. Garâbet bunda ki, Nasuh Paşa müneccimsiz bir iş görmez idi katl olundu. Bu Mehmed Paşa dahi sefere müneccimbaşığı bile götürdü, Öküz oldu.

Sadria'zam olan Halil Paşa dahi Acem seferi için Âstâne'den çıkup Diyarbakir'de kışladı. Zîrâ şâh-ı râfiziyân sulhunda sâbit olmayup nakz-ı ahd itdi. Ehl-i tevârîhe ma'lûmdur. Sulh ziyâde gâlibiyetle olursa ya pâdişâh şecâ'atla şöret-yâb olur ise yâhûd vezîri Murad Paşa gibi nâm-dâr olur ise sulh kıvâm bulup karâr ider. Yohsa Öküz gibi vezîrlerin sulhu sulh-ı kâzib olur.

Sulh Ba'de's-
Sulh ve Sulh-ı
Kâzib

Ve pâdişâh At Meydâni'nda mübâşeret itdiği altı minârelü câmi'-i şerfi yedi senede itmâm itmekle câmi'-i merkûm havlusuna otaklar ve çadurlar kurulup ziyâfet-i âmme olunup pâdişâh otakda taht-ı hümâyûna ku'ûd idüp tehniyet-i hayrât için erkân-ı devlet gelüp dest-bûs itdiklerinde bin aded hıl'at ilbâs olundu. Câmi'-i merkûmun minârelerinde olan on altı şerefesi on altıncı (214b) pâdişâh olduğuna alâmetdir. Bu câmi'-i bî-nazîrden gayrı hayrât-ı vâcibü't-tahsîni kesîrdir.

At Meydâni'nda
Altı Minârelü
Sultân Ahmed
Câmi'i Binâsı

Kânûn-ı Osmânî üzre her bir cülûs-ı hümayûn vukû'unda Beyt-i Mükereime ile Ravza-i Mutahhara'nın kisveleri tecdîd olunur. Bu Sultân Ahmed Han hazretleri kemâl-i ta'zîminden astârlar Mısır'da işlenür iken İslâmbol'da işlendi. Hattâ kırksekiz bin dürriyye harîr ile bin altmış zirâ' dâhil-i Beyti-i Mükereime astârı ve tûlen elli bir ve arzan beş rub' kuşak ve dâhil-i beytde olan üç direk zerbeft kaplanup Yâ Hannân u Yâ Mennân u Yâ Deyyân nakş olundu. Hattâ direklerin tûlü on beşer zirâ'dır. Ve Beytullâh'ın binâsı kağışmış idi. Demir kuşaklara altun kaplanup istihkâm virilmiştir. Ve Ravza-i Münevvere kisvesi yediyüz kırk beş zirâ'dır. Ve kuşağı ellibeş zirâ' tûl ve altı rub' arzıdır. Ve Hazreti Fâtıma kisvesi yüz zirâ'dır. Ve kuşağı on zirâ'dır. Mecmû'-ı kisvelere onsekizbin yüz elli bir miskâl sırma gitmiştir.

Cülûsda Ka'be ve Ravza Kisveleri Tecdîdi

Ve Mîzâb-ı Rahmet'e Sultân Süleyman merhûm gümüş kaplatmağla gümüş oluk tesmiye olunur idi. Şimdi bu Sultân Ahmed Han hazretleri teberrûken İslâmbol'da Altun Oluk yapdurup irsâl itmekle Altun Oluk tesmiye olundu. Ve pederi Sultân Mehmed'in elli bin altuna iştirâ eylediği şeb-çerâğ ta'bîr olunur elmas taşı bir altun tahtaya vaz' ve etrâfına iki yüzyirmi yedi sağır elmas taş ile tezyîn idüp Ravza-i Mutahharâ'ya irsâl eyledi. Ve sâbıka Ravza'da yâdigâr olan kevkeb-i dürreyni ve mârrü'z-zikr gümüş oluğu teberrûken Âstâne'ye getürdüp Sar[ây]-ı Hümayûn'da Hazîne-i Âmire'de hıfz olundu.

Altun Oluk

Şeb-çerâğ

Bu Devlet-i Aliyye'ye olan mevhîbe-i Hakk alâmeti olan Hırka-i Şerîf ve Çehâr-ı Yâr-ı güzîn seyfleri ve Hazreti Sıddık seccâdesi ve ashâb-ı güzînden Muaz bin Cebel ve Şüreyhîl ve Ebû Talha hazarâtının şimşirleri ve Fahr-i Âlem صلى الله عليه وسلم hazretlerinin sancağı yâdigâr ve teberrük olmak nasîb olmuştur. Bu yâdigârları dahi ma'an hırâset itdiler.

Hazîne-i Âmire'de Olan Yâdigârlar

Ve pâdişâh-ı dîndâr müşârun-ileyh Sultân Ahmed Han nehy ani'l-münker ve ta'zîm-i li'emrillâh kâsd idüp Hamr Emâneti'ni kaldırıp meyhâneleri vîrân eyledi. Hak budur ki dâimâ pâdişâh-ı İslâm olanlara⁴¹ fi'l-i şerîf vâcibdir. Ba'zı ahmak tama'kârân-ı ricâl-i devlet bu Hamr Emâneti'ni sa'y-ı mîrî ve îrâd-ı devlet ad ve yeniçeri ocağıyla bostancı ocağına ta'ayyüş add iderler. Bilmezler ki andan hâsıl olan hazîne nâfile telef olduğundan başka sâir mâl-ı mevcûdu dahi itlâf ider. Ve anınla ta'ayyüş iden ocaklar askerinin yüzünden fütûhât vücûda gelmez. Bu bâbda fikr-i sâib ve gayret-i dîniyye lâzımdır. Ve pâdişâh-ı mûmâ-ileyh Tophane meydânına nâzır çeşmeleri binâ buyurmuştur. Ve üç kerre sefer takımıyla Edirne'ye (215a) varup şikâr

Hamr Emâneti Ref' Olunduğu

⁴¹ + ve

idererek gelmiştir. Ve her cum'a gicesi on iki kurrâ huzûr-ı sa'âdetlerine gelüp beyne'l-ışâ'eyn tilâvet-i Kur'ân iderler idi.

Sinn-i şerîfi ondörde vâsıl oldukda taht-ı saltanata cülûs buyurup on dört sene dahi saltanat sürüp yirmi sekiz yaşında firdevs-i a'lâya rihlet buyurmuşdur. رحمة الله عليه hazretleri Şer'-i Şerîfe mutî' ve kerîm ve âkıl olup yaramazı sevmez ve zalemenin kökünü kesmiştir. Ve şi'irde mahlasları "Bahtî" idi ki lafz-ı "Bahtî" târîh-i cülûsudur. Ve Âstâne'de taş minber işledüp Medîne-i Münevvere'ye îsâl ve vaz' itdirmiştir. Ve terk-i âlem-i fâni itdikde be-nâm-ı Osman ve be-nâm-ı Zinnûreyn ve Murad ve Mehmed ve Bayezid ve Süleyman ve Kasım ve İbrahim نامون sekiz şehzâde terk itmiştir.

Vefât-ı
Sultân
Ahmed Han

Ve ulemâsından Ayasofya Şeyhi Ömer Efendi'yi İslâmbol Kadısı pâyesiyle şehzâdeler hocası ta'yîn buyurmuşdur. Ve Üsküdarî Mahmud Efendi ve Sivasî Abdülmecid Efendi vakt-i meşâyihındandır. Ve Abdülmecid Efendi'den şehriyâr-ı müşârun-ileyh münîbdir. Ve Süleymaniye şeyhi meşhûr Emin Efendi dahi vakt-i ulemâsındandır.

Ayasofya
Şeyhine
İslâmbol
Pâyesi
Virildiği

Ve bu târîhe gelince Âl-i Osmân saltanatu oğuldan oğula nakl ider idi. Lâkin bu Sultân Ahmed intikâlinde şehzâdelerinin sağır sinleri hasebiyle saltanat karındaşı Sultân Mustafa'ya intikâl eyledi. Ve sultân-ı merhûm-ı mebrûrun cenâzesi binâ eylediği câmi'-i mezkûrun türbesine defn olunmuşdur.

Saltanat
İbtidâ
Karındaşa
İntikâl
İtdiği

Cülûs-ı Sultân Osman ba'de ez-ferâgat-i ammeş Sultân Mustafa de[r]-rebî'u'l-evvel. Ve maktûlî-i Mîr Ammâd ez- meşâhîr-i hoş nüvîsân-ı cihân be-gadr-i Şâh Abbas. 1028 Reften-i İskender Paşa Vâlî-i Özü ve Canbek Giray be-cânib-i Leh ve Boğdan ez-berây-ı nifâk-ı isyân ve inhizâm-ı tabur-ı küffâr der-ceng-i îşân ve maktûlî-i küffâr-ı bî-pâyân. Ve feth-i kal'a-i Vaç be-dest-i Karabaş Paşa ve istîlâ-i Halil Paşa be-donanma ber-hisâr-ı Mefrodonya ve giriften-i Karacehennem. 1029 Reften-i Halil Paşa be-gâret-i Malta ve hurûc-ı ahâlî-i Edirne ber Kadı-i beled Molla Ali ve firâr-ı o be-cânib-i Atebe-i Aliyye. Sâl 1030 Müncemid şuden-i Halîc-i Kostantaniyye ez-şiddet-i berd. Ve sefer-i Sultân Osman be-cânib-i Hotin ez-memâlik-i Leh. Ve vefât-ı Molla Ganim-i Bağdadî. 1031 Avdet kerden-i pâdişâh be-Âstâne ba'de ez-

Hattât-ı
Meşhûr
Ammâd

muhâsara-i tabur ve gâret. Ve resed şuden-i o be-rütbe-i şehâdet bâ gulüvv-i âm ve kazâ-i âsümân. Ve cülûs-ı ammeş Sultân Mustafa ber-taht-ı cihân-bânî der-receb. Ve maktûlî-i erkân ve mukarreb. Ve hurûc-ı Abaza Paşa ve vefât-ı Seyyid Mehmed Nişancızâde el-müverrih.

Cülûs-ı
Sultân
Osman

Çünkü sâhibü'l-hayrât Sultân Ahmed Han hazretleri merhûm olup yerine karındaşı Sultân Mustafa cülûs itmiş idi. Lâkin pâdişâhlar âkıl u kâmil ve vakûr u cesûr ve sâhib-i siyâset ve sâhib-i seyf ve sâhib-i kerem olup âkılı ve gâfili fark itmek lâzım iken Sultân Mustafa türbeler ziyâret idüp yollara altun saçup balıklara altun atdığı halk görmekle hiffet-i aklı meşhûr oldukda Kızlar Ağası Mustafa Ağa kurb-i saltanatda olmak (215b) etvâr-ı pâdişâhîye dahi ziyâde vâkif olup müftî efendi ile kâimmakâm paşaya "hazîne telef oluyor" deyü haber göndermeğle anlar tedbîr idüp ulûfe dîvânı bahânesiyle sarâya girilüp müftî ve kâimmakâm, neferâtı ve sâir erkân-ı devleti Dîvânihâne'de bıragup kendüleri Harem-i Hümâyûn'a varup Sultân Mustafa'nın olduğu odayı üstüne kapayup Sultân Osman bin Ahmed Han'ı çıkarup cümle erkân-ı devlet gelüp bey'at itdiler.

Yedikule'de
Mahbûs
Tatar Hanın
Firârı

Ve Yedikule'de mahbûs olan Tatar hanı Mehmed Giray kılıç kuşanma alayı günü kule ağasına "ben kaçacağım" deyü latîfe iderek gerçekden firâr itdikde ta'kîb olunarak Prevadin'de ahz olunup yine Yedikule'ye habs olundu.

Ve bundan akdem Sultân Ahmed Han Halil Paşa'yı sadrîa'zam itdikde Acem şâhı iki def'a sulh olup yine fesh itdiği için Acem seferine Halil Paşa ta'yîn olunup ordu-yı hümâyûn ile varup Diyarbekir'de kışlamış idi. Bahâr geldikde kalkup Van'a vardıkda Şâh Abbas'm Erdebil'de olduğun haber alup heman sebük-bâr bir kaç paşa ile Tatar hanı bile koşup ılgar ile gönderdi. Ya'nî sekiz günlük mesâfeyi üç günde kat' idüp vardığı sâ'at cenge mübâşeret itdi. Gerçi "Osmanlı Askeri ayağı tozuyla cenge mübâşeret iderse gâlib olur" deyü meşhûrdur. Ammâ bu rütbe ılgar ile giden asker değildir. Bu fikr-i dakîk-i harbîyi hayâl idemeyüp darb-ı mesel gibi meşhûr olan ayağı tozu sadedine firîfte olup cenge mübâşeret itdikde yorgun ve bîtâb asker bozulup paşalardan üçü şehîd olup ikisi esîr oldu. Bu haber-i pür-keder zuhûr itdikde vezîr büyük ordusuyla Serav sahrâsına vardıkda şâh tarafından birden Kasım nâm elçisi gelüp senede iki yüz yük harîr ile yüz yük emti'a virmek şartıyla yine sulh olup Sultân Süleyman hudûdundan sınır kesilüp sâhib-i devlet orduyla Erzurum'a, andan Tokat'a geldi.

Ayağı
Tozuyla
Cenge
Mübâşeret

Acem Gâlib
Olur yine Sulha
Tâlib Olur Sulh
Olur Lâkin Bir
Sene Geçmez
Fesh İder

Vasıyyet-i
Memdûha

Ve Defterdâr Etmekçizâde Ahmed Paşa İslâmbol'da vefât itdikde Aziz Mahmûd Efendi namâzını kıld[ı]. Ve maraz-ı mevtinde Özü kal'ası ta'mîriyle müceddeden Kılburun kal'ası binâsına yüz yük akçe vasıyyet idüp tenfîzine şeyhülislâm efendiyi vasiy-yi muhtâr nasb itmiş idi. Ba'de mevtihi tenfîz olunduktan sonra bin yük akçesi dahi hazîneye alınıp bâkî terekesi veresesine taksîm olundu. Âkıbet-endîş olan ukalâ böyle olur. Mâlinı kapuya ve minâreye ve sülüs müşterîlerine ve ıskâtçılara vasıyyet itmeyüp muhtâcun-iley olan kal'a ta'mîrine ve kal'a binâsına vasıyyet idüp dîn ü âhiretini ta'mîr itdi. Hak budur ki vasıyyet itmeğe muktedir olan müslimânlar az çok dimeyüp mâlının sülüsünü müsâ'id olduğu rütbe hayrât-ı cihâd olacak bir şeye masraf olmak için vasıyyet eylese cemî'-i vücûh-ı berr ü hayırdan afdal ve ahrâdır. Ve sâhib-i vakf olmak kasd idenler dahi mâlinı mühimmât-ı sefer ve umûr-ı cihâda mütâ'allik şeye vakf itse enseb ü evlâ olur. Şeyh efendiler kürsîlerde nâsı böylece tergîb eylese (216a) pek güzel olur. Eğer bu abd-i fakîr ya'nî musannif-i în kitâb Fındıklılı Süleyman evkâf-ı nukûd ve nafakâtdan hayrât itmeğe muktedir olsam senede bir top dökülmek için vakf iderdim. Ve mâlının sülüsünü her ne kadar topa vefâ ider ise cümle sülüsünü top dökülmeğe vasıyyet ider idim. Zîrâ cebehâne vü mühimmâta ve sefere imdâd itmek dîne i'ânet itmekdir.

Merhûm Ahmed Paşa yerine Yahnikapan Mehmed Efendi defterdâr olmuştur. Konağı İstanbul'da Sultân Bayezid kurbunda olmağla hâlâ sûk-ı merkûma Yahnikapa[nı] Sûku tesmiye olunur.

Cülûsiyye

Çünkü Sultân Ahmed vefâtında Vezîria'zam Halil Paşa seferde bulunmağla Sûfî Mehmed Paşa kâimmakâm idi. Sultân Mustafa'nın akl u evzâ'ı ma'lûm iken evvel emirde Sultân Osman hazretlerini tahta cülûs itdirmeyüp evvelen Sultân Mustafa'yı altı ayda hâl ü şânı nümâyân oldukda hal' ve sâniyen Sultân Osman'ı iclâs itmekle iki def'a cülûsiyye ki her bir cülûsiyyede üçer bin yük akçeden altı bin yük hazîne telef olup hazînenin tehî kalmasına sebep olduğu için Sûfî Mehmed Paşa kâimmakâmlıktan azl olunup yerine Dâmâd Mehmed Paşa nasb olundu. Bu tedbîrde Müftî Esad Efendi müşterek olduğu için ancak fetvâ virüp umûr-ı devlete ve tevcîh-i menâsıba karışmamak emr olundu. Ve tevcîh-i menâsıb Hünkâr Hocası Ömer Efendi'ye sipârîş⁴² kılındı.

Vezîrden
Mühür
Alındıkda
Dervîş
Olduğu

Ve Vezîr Halil Paşa Acem seferinden Tokat'a geldiği tahrîr olunmuş idi. Tokat'da ikâmet ider iken azl olunup Şam eyaleti virildi. Lâkin Halil Paşa kabûl

⁴² Burada سپارش yazılmıştır. Doğrusu سپارش şeklinde olanıdır.

itmeyüp iki hıdmetkâr ile gelüp Aziz Mahmud Efendi Zâviye'sinde bir hücrede hücrenişîn olup Aziz'den inâbetle hâlis ve muhlis mürîd oldu. Ve dervîş-nihâd kişiye paşalık yaraşmaz. Zîrâ erbâb-ı vezâretde şecâ'at u gayret ve umûr-ı hâriciyyeye ve keskin olmak lâzımdır. Bıçak bir ziyânkâr şey iken anın dahi kesmezi makbûl değıldir. Bâ-husûs hukkâm-ı şer' u örf ve ale'l-husûs vüzerâ kesmez olanın vaktinde fukarâ vü zu'âfâ ziyâde zahmet çeker. Zîrâ zaleme çoğalır. Paşa def'ine kâdir olmaz. Zulüm çok olur. Ammâ paşa vü hâkim cesûr ve keskin olsa zâlim ise dahi zâlim bir olup şürekâsı olmaz. Zulüm kalîl olur.

Ve bu esnâda Nemçe diyârında bulutdan kan yağdı. Ve nüzûl iden sâ'ikâ yedi zirâ' zemîne girmiş bulunup vezn olundukda üçer kantâr geldi.

Ve kapudan paşa olan Güzelce Ali Paşa ba'zı aktarma ve ganîmet alup azîm pîşkeş ile pâdişâha geldikde vezîr hased idüp "bu pîşkeşleri Franca ve Venedik'den almış" deyü balyoslarını da'vâcı itdiğinden başka "aldığının (216b) öşrünü pâdişâhıma virmedi" deyü gamz itdikde pâdişâh genç ve cevân olup mukârinlerinde dahi bir kâmil ehl-i tevârîh musâhibi olmamağla i'timâd itdiğini Ali Paşa haber alup biraz nükûd u hedâyâ ve esîrler ile vezîrin dilini tutup ve güzelce pâdişâha bî-pâyân mâl u tuhaf virüp "vezîrin kendüyü zemm itdiğini hediye virmediği için olup şimdi hediye almağla dili tutuldu" deyü bildirmekle pâdişâhın tab'ını celb ve beytü'l-mâle îrâd göstermekle Mehmed Paşa mühürden azl olunup yerine Güzelce Ali Paşa oldu. Ma'zûl-i mezbûr bunda hamâkat idüp kendü eliyle hân-mânına âteş urdu. Bir kerre ziyâdesiyle zemm itdikden sonra sükût itmek hakk-ı sükût ahz itdiğine delâlet itdiği âşikâr olacağı âşikâr iken fehm idemedi. Tama'ın bu belâları vardır.

Vaktâ ki Ali Paşa mâl virmekle pâdişâha intisâb itdi. Cem'-i hazînede hadd-ı i'tidâ elden geçüp yed-i tûli gösterdi. Giderek ağniyâmın birer tarîk ile mâllarını almağa başladı ve mevâcibi virdikden sonra pâdişâha her hafta hisâbsız mâl virmekle istiklâl kesb itdi. Ve istiklâl kesb itdikde mürüvetsizlik idüp kendünün vezîr olmasına müstakillen sebep olan ve bunca zamândan berü atabeg-i devlet olan Kızlarağası Mustafa Ağa'yı Mısır'a nefy itdirüp mâlını mîrîye kabz itdi. Ve Hoca Ömer Efendi mu'allim-i pâdişâh iken hakk-ı üstâda ri'âyet itdirmeyüp Mekke'ye irsâl itdirdü.

Birkaç kâğıd yukaruda tastîr itdiğimiz Galata Kule'sinde mahbûs iken firâr iden Boğdan voyvodası karısı D[o]mine nâm avrat Boğdan'a varup yine yanına küffâr cem'iyetle isyân itdikde Silistre Vâlîsi İskender Paşa varup Boğdan'ı feth idüp Efrenc bâzergânlardan Gaşber nâm kâfire i'timâd ve intihâb idüp kefil olup Boğdan'a

Bulutdan
Kan Kan
Yağmak ve
Üç Kantâr
Sâ'ikâ
Olmak

Vezîr
Kapudan
Paşaya
Hased
İtmek

Boğdan
Voyvodası
Karısı

voyvoda nasb itdirmüş idi. İki sene voyvodalık idüp azl olundukda havfa teba'iyetle ol dahi isyân ve Lehlü'den istimdâd ile asker cem' itdiğin kefli olan merkûm Silistre Vâlîsi İskender Paşa devlete bildürdükde İskender Paşa ser'asker nasb olunup ma'iyetine beş paşa ile Tatar tâifesinden ve Mansuroğulları'ndan Noga[y] bölüğünün sâhib-i iştihârî ve otuz seneden berü Lehlü ile ceng iderek niçe bin kâfir katl itmekle şehir-i şî'âr olan Kantemir⁴³ Mîrzâ nâm bahâdır ve Kalgay ve Devlet Giray, Orak Mîrzâ ta'yîn olunup Turla kenârına varup muhârebe itdiklerinde onbin kâfir katl olınacak küffâr münhezim oldukda Gaşber firâr idüp Boğdan'a vardıkda Boğdanlı ahz idüp "memleketimizin çîğnenüp harâb olmasına bâdî oldun" deyü Gaşber'i katl idüp Boğdanlı İskender Paşa'ya teba'iyet itdiklerinde Lehlü dahi "bizim Âl-i Osmânla cengimiz yoğ idi, Gaşber tahrîk itdi. Biz harâcı kabûl iderüz ve peşîn yüzbin altun ser'askere (217a) dört yüzbin altun pâdişâha vireyim. Ammâ biz girü çekilinceye değîn biz size rehin virelüm. Siz de Kantemiroğlu'nu bize rehin virin" deyü elçisi geldikde ser'asker paşanın gönlü olur gibi oldukda heman Kantemiroğlu heybetle gelüp "paşa sen kâfirin altunu alup kâfir olmuşsun. Ben küffârın kiminin babasını katl idüp evlâdını ağlatmışım. Ve kiminin oğlunu katl idüp babasını ağlatmışım. Anlar benim için beş kerre yüz bin altun virür. Lâkin ben rehin olmam" didikde ser'asker müteyakkız olup elçiyi habs idüp tekrâr yirmi iki gün ceng olundu. Nihâyetinde bir gün yirmibin kâfir kamışlığa girüp şeb-hûn kasdında oldukların Kantemir⁴⁴ haber alup kamışa âteş virdikde cümle kâfirler yandı. Ve çıkanları dahi kendü katl itdikde süvârîsi firâr ider iken piyâdesi haber alup "bizi bıragup âteşlere yakmak ne dimek" deyüp süvârîsi piyâdesiyle muhârebe itdiklerinde müslimler haber alup varup cümlesini kılıcdan geçürdiler. Ya'nî altmışbin kâfirden dört yüz kâfir halâs olduğu tahakkuk olunmuşdur. Ve cümlesinin sîm ü zeri ve eslihâ ve eşyâsı ganîmet alınup yüzyirmi top ve yedi bin araba cebehâne ve zahîresi zabt olundu. Bu fevz ü nusrete sebeb Kantemir'dir. Dâimâ ceng hâli böyledir. Bir muhânet⁴⁵ seksenbin askeri mehânet itdiği gibi bir yiğid kişi seksen bin kişiye izzet virüp şecî' ider.

Ve işbu bin otuz senesi ibtidâ-i hamsînden on altı gün kar yağup Tophane ile Üsküdar arası tamâm dondu. Hattâ Sarâyburnu'ndan Tophane'ye âdem geçdi. Sefîneler gelememekle kahtdan yetmiş direm etmek bir akçeye inüp lahmin vakıyyesi onbeş akçaya çıktı.

Bahâdır
Kantemir
Mîrzâ

Sulh
Talebiyle
Kâfirin
Hîlesi

Sulha İ'tibâr
İtmemekle
Fütûhât
Zuhûru

Deryâ
Dondığı

⁴³ Oğlu yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

⁴⁴ Oğlu yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

⁴⁵ Burada hataen مخاند yazılmıştır. Doğrusu مهانت şeklinde yazılanıdır.

Vezîr olan Ali Paşa bi'z-zât pâdişâhı sefere teşvîk itdikde ukalâ "genç pâdişâhdır" deyü ma'kûl görmediler. Lâkin pâdişâh şeh-cihân olduğu gibi şeh-süvâr ve şâhbâz olup vekîl-i mutlak olan zât dahi tahrîk itmekle sefer mukarrer oldu. Vezîr gerçi seferi açdı. Bunca kan dökülmeğe sebep olduğu için ömrünün berekâtını bulamayup vefât itmekle sû-i tedbîrin cezâsını buldukda mühür Bostancıbaşı Hüseyin Paşa'ya virildi.

Şehâdet-i
Şehzâde
Sultân
Mehmed

Ve bu sefer için nâs beyninde kîl ü kâl oldukda Sadr-ı Rum Kemal Efendi def'-i dağdağa için "câizdir" deyü fetvâ virmekle pâdişâhın karındaşı olup rüsd ü sedâd ile ma'rûf olan Sultân Mehmed nâ-hak şehîd olundu. Ammâ şehîd olur iken "Osman beni nice lezzet-i dünyâ ve saltanat-ı uzmâdan mahrum itdin. Sen de behre-mend⁴⁶ olmayup bulasın" deyü kalb-i hazîn ile beddu'âsı makbûl olduğu, vakti geldikde tahrîr olunur. Şehîd-i mezkûr Sultân Mehmed babası merhûm Sultân Ahmed Türbesi'ne defn olundu. Kadı'askerler ulemâdan olduklarından başka pâdişâhı inkisârdan ve bed-ef'âlden sıyânet itmek vâcib iken böyle fi'l-i münkeri tecvîz idüp Kemâl Efendi fetvâ viridi. Ne'ûzu billâh, tamâm-ı Devlet-i Aliyye'ye ihânet itdi. Pâdişâhı halkın derûnundan çıkarup medhûl itdi. Bu sovukslukluk sovak netîce bulduğu karîben tahrîr olunur.

Güneş
Tutulduğu

Ba'dehu otaklar Davudpaşa'ya çıktığının (217b) dokuzuncu günü alayla pâdişâh dahi Davudpaşa'ya çıkup onüç gün meks idüp irtesi hareket itdi. Hattâ yevm-i hareketden bir gün mukaddem tamâm-ı küsûf vâkı' olmağla bu eyyâmda sefere teveccühe kimesne fâl-ı hasen add itmemiş idi. Lâkin bu saygular olunmayup alâmet-i fevzâ⁴⁷ bakılmayup hareket olundu.

Sefere
Pâdişâh
Filleri
Götürdüğü

Mühümmât-i seferiyyenin her malzemesi tekmîl olduğundan gayrı dört ay mukaddem Acem elçisi dört fil getirmiş idi. Fillere kösler tahmîl olunup bile götürüldü. Ve Edirne'ye varıldıkda askere nişân atdırılıp bahşîş virildi. Ve İsakçı'da köprü başına varılıp taht kurulup her geçen nefere biner akçe in'âm olunmak takrîbiyle askerî ta'dâd olundu. Ve Aziz Mahmud Efendi'ye mürfd olan mühürden munfasıl Halil Paşa kapudan paşa olup Karadeniz'de Kazak şaykalar alup derûnunda olan küffârı esîr idüp İsakçı'ya getürdükde pâdişâh kendü eliyle ba'zı esîri ok ile urup helâk itdi. Ve ba'zısını file çiğnedüp telef itdi. Böyle itmekden ya küreğe vaz' ya katl itmek münâsib idi. Eli bağılu esîri böyle telefe ne hâcet inkisâr-ı hâzırdır. Gerçi böyle helâk olduğu olmadığından temâşâsı acîb gelür. Lâkin tavuğu bile ok ile urmağa

⁴⁶ yazılmıştır. Doğrusu بهرہ مند şeklinde yazılanıdır.

⁴⁷ Burada haten فوزا yazılmıştır. Doğrusu فوزا şeklinde yazılanıdır.

Bârî te'âlâ'nın rızâsı yokdur. Lahmi dahi ekl şer'an câiz olmaz. Mağer saydı kâbil olmaya. Ol zamân ok ile sâir şey ile urmak câiz. Küffâr dahi böyle esîr itmek kâbil olmasa urmak câiz ve illâ esîr alınıp eli bağılu geldikde siyâset itmek câiz değil hele inkisâr-ı hâzırdır. Ve cebehâne vaz'ı için İsakçı'ya müceddeden kal'a binâ olunup mühimmât vaz' olunup Kartal yakasına geçildikde Eflak ve Boğdan voyvodaları ellişerbin re'âyâ askeriyle gelüp orduya mülhak oldular.

Ve bundan sonra yolda gider iken yeniçeri zâbitları nefer ta'yînâtına tama' idüp neferlerinin ba'zısına avdete ruhsat virdikleri hünkârın ma'lûmu oldukda yarımşar kuruş bahşış virmek takrîbiyle yoklama itdi. Ammâ zâbit hâinleri gücendi. Bu tedbîr muvahhişdir. İktizâ itmez idi. Zîrâ nâfile akçe telef olundu. Bahşış mesrûr itmek için viriliyor. Bu husûsda igdâb için ve aybların yüzlerine urmak için virildi. Elbetde hâinler gücenüp tekdîr sevdâsında olur. Yoklama itmeğe ne hâcet. Avdete ruhsat virildikde emîn âdemler ile tecessüs olunup tahkîk olundukda mütedeyyin ve mu'temed ve tama'dan hâlî bir yeniçeri ağasıyla bir kul kethudâsı nasb olunup anlara hâinlerin hakkından gelmek ya terbiye itmek sipâriş olursa güzel olunur idi. Müdîrler bu bâbda gaflet itdiler. Belki askerinin kulûbuna pâdişâha adâvet ilkâ itmeğe sebep oldular. Velhâsıl küffâr gelüp Hotin kal'ası kurbuna hisârvâri taburun kurmuş asker-i İslâm (218a) dahi varup taburu muhâsara itdi. Ve Kantemir Mîrzâ'ya Silistre eyaleti virildi. Ve Tatar hanı gelüp pâdişâha buluştu.

Zâbitlar
Nefer
Ta'yînâtına
Tama' İtmek

Ve Kantemir Mîrzâ varup Turla'yı geçüp küffârın zahîresin kesmekle düşmene muzâyaka virdi. Bu muhâsaramız otuzdört gün mümtedd oldu. Ve otuz dört günde yedi kerre yürüyüş olundu. Lâkin bî-hisâb müslimân şehîd oldu. Ammâ Nureddin Sultân akına gitmiş idi. Yüz bin esîr çıkarup Leh Memleketin harâb itdi.

Akın-ı Tatar

Bu "Sakalibe" didikleri Leh tâifesi korkaklıkla meşhûr olmağla kızlar ağası, ehl-i vukûfdan Debbâğ Paşa'ya cengden mukaddem "bu kâfir bize karşı gelebiliyor mu?" deyü suâl itdikde "hasmın karınca ise de merdâne gör" fehvâsınca "siz karşı gelür deyü tedârük⁴⁸görün" didikde "Leh ne köpekdir Âl-i Osmân'a karşı dura" deyü ma'tûhiyyetine haml ve istiskâl itmiş idi. Böyle hoş âmedciler ve müdâhinler pâdişâhı iğrâ itdiği için hasmı gözine salındırmayup gaflet olunmağla bir iş görülmedi. Berakât virsün Kantemir Mîrzâ'ya küffârı açlığa mübtelâ itmekle küffâr sulha tâlib oldu. Ve Hotin kal'ası bu vakitte bir sağır kal'a idi. Boğdan memleketinden iken ânifen zikri mürûr iden Boğdan Voyvodası Gaşber isyân itdikde Lehlü'ye virmiş idi.

Düşmeni
Za'îf Add
İtmenin
Zararı

⁴⁸ Hataen تداروك yazılmıştır. Doğrusu تدارك şeklinde olanıdır.

Yine Lehlü bu def'a hisâr-ı merkûmu bize virüp şitâ dahi gelmekle sulh olunup İslâmbol'a gelindi. Ve üç gün şehir donanması olundu.

Bu seferden bilâ-zafer avdete sebep hasmı küçük görmek ve ocak ağaları emîn nasb olunmayup askerın ta'yînine tama' ider âdemler olmak ve ceng olunur iken baş getürenlere yüz altun virüp askeri tahrîs lâzım iken birer altun virilmek ki "biz bir altuna cânımızı fedâ itmeyüz" didiler. Adem-i zafere bu üç şey sebep iken müdâhinler bilmeyüp "asker olur ise Mısır askeri gibi olsun. Bunlara virilen ulûfeye yazık" diyerek pâdişâhı askerden nefret itdirdiler. Ve cedîd asker peydâsına sevk idüp hacca gitmeğe tahrîs itdiler. Elbetde "muhabbet iki başdan olur" vefkınca pâdişâh askerden nefret idicek asker de andan kocunur idi. Velhâsıl pâdişâh hacca sevk olundukca ukalâ bir vecihle münâsib görmeyüp rızâ virmezler idi. Lâkin ne fâide. Ukalayu kim arar ve bulur. Pâdişâh bu emirde mütehayyir iken ya'nî "hacca gitsem mi gitmesem mi?" deyü fikirde iken rü'yâda Fahr-i Âlem صلى الله عليه وسلم hazretlerini müşâhede itdi. Gûyâ bir taht üzre ku'üd idüp elinde Mushaf-ı Şerîf tilâvet iderken Peygamber عليه السلام elinden mushafı alup bir sille urdukda pâdişâh tahtdan yıkulur. Bîdâr olup hocaya nakl itdikde "ravzaya gitmekden tereddüd itdigizden iktizâ itmiş. Heman gitmeğe niyet-i hâlis buyurun" deyü ta'bîr ider. Meğer hacca sevk iden lâ ya'kulun biri de bu imiş. İndî ta'bîr ider. Ba'dehu pâdişâh Aziz Mahmûd Efendi'ye istisfâr itdikde "azîmetine tövbe lâzımdır" didi, lâkin ısgâ olunmadı.

Ve pâdişâh yanına bostancıları alup meyhâneleri basup bulduğı sipâhîyi küreğe (218b) ve bulduğı yeniçeriyi katl ve ba'zı serhoş yeniçerileri diri diri deryâya atmak Hotin'de askeri igdâb itmiş idi. "Askerden pâdişâh intikâm alıyor ve hacc-ı şerîf azîmeti ocakları kaldırıp mukarreblerin ta'rîf ü medh itdiğı üzre Mısır tertîbinde asker tedârükü içündür" deyü avâm-nâs azm ü cezm idüp "etrâf memâlik-i İslâmiyye'ye düşmen iken pâdişâhın sefer-i ba'îd hacca gitmesine rızâmız yokdur" deyü pâdişâhın ef'âline ve hareketine ta'arruz-güne dahl itdiler. Bu kâr-ı ba'de'l-aceb ki meyhânelerden kıst alınup Hamr Emâneti tahsîl olunur. Serhoşlar ahz olunur. Bâri her sekrân ahz olundukda kütüb-i fıkhiyyede musarrah ve tasrîh olındığı üzre hadd-ı şürb ikâmet olunsâ. Ya'nî serhoşa ser[â]pâ seksen değnek cemî'-i vücûduna darb olunup hadd-ı Şer'î yerini bulup adâlet olur. Ve illâ akçesini alup saluyormek ve meyhâneler alenen işlemek i'lân-ı fıska rızâdır. İbâhâ gibi bir ma'nâdır. Hattâ Cezâyir'de meyhâneler ve babuluklar ve câmi'ler güşâd olup zâbitlar "herkes hâline elviren yere gitsün. Câmı isteyen câmi'e gitsün ve câmı isteyen meyhâneye gitsün" derler imiş. Ulemâ-i müdekkakîn mezbûrları tekfîr idüp "şehâdetleri makbûl değil ve cenâzeleri

Ceng
Olunur
İken
Bahşış
Ziyâde
Lâzım
Olduğı

Pâdişâhın
Arabistân'a
Azîmeti

Şürb-i
Hamr için
Âdem
Katl
Olundığı

namâzı kılınmaz" dirler. Zîrâ nass-ı kâtî'la harâm olan şeyleri ihlâldir. "Harâm-ı kat'iyi ihlâl küfürdür" derler. Böyle muhâtaralı kârı irtikâb münâsib olmadığını mukarrebîn pâdişâh-ı dîn-i İslâm'a telkîn itmeyüp hem meyhânelere izin virilüp hem serhoşa hadd-ı Şer'î'den ziyâde katl ve diri diri deryâya atdırmak ilkâ ider. Tamâm mahall-i hayrât ve mevkıf-i ibredir.

Bu kâr-ı bed sebebine sâfil nâs "pâdişâhın hacca gitmesine rızâmız yok" didiklerinde pâdişâhın gücüne gelüp hacca gitmekde mütereddid iken "hadd[i] olmayan esâfil makûlesi pâdişâh işine karışur" deyü inâd idüp hacca gitmeği tahkîk ve otakları Üsküdar'a geçirmek için sarâyâ kadırgalar yanaşdırıldıkda "pâdişâhı bu kasıddan ferâgat itdirürüz" diyerek sipâh ve yeniçeri At Meydânı'na tecemmu' itdiklerinde fi'l-hâl âlem ayağa kalkup "bu işe pâdişâhı tahrîk ve beytü'l-mâlî izâ'ata sebep olanlara katl lâzım" deyü fetvâ alup hünkâr hocasının hânesini basup yağma itdikden sonra Paşa Kapusu'na geldiklerinde paşalı pür-silâh görünmekle zorbarlar silâhsız "şimdi gidüp yarın biz de silâhlu gelelim" deyüp gittiklerinde pâdişâh tarafından ulemâ sarâyâ da'vet olunup ocaklunun cem'iyetinin sebebi suâl olundukda "hacca gitdiğine rızâları yok ve bu hac seferini sevk iden Hoca Ömer Efendi ile kızlar ağası nefy olunsun dirler. Kerem buyurun bu seferi afv ve bunları nefy idin" deyü niyâz itdiklerinde ısrâr buyurup "olmaz" didiği için irtesi asker Meydân-ı Ahmed'e ba'dehu Sultân Mehmed Câmi'i'ne gelüp ulemâyı câmi'e da'vet itdiklerinde ulemâ, "Sultân Ahmed Câmi'i'ne gitsünler. Biz de varuruz" deyü haber gönderdiklerine binâ'en asker Sultân Ahmed Câmi'i'ne gelicek ulemâ dahi geldiler. Ve pâdişâhdan (219a) altı kimesneyi taleb itdiler. Tekrâr ulemâ pâdişâha gelüp bildürdükde "gâlibâ sizin tahrîkiniz var. İbtidâ sizi sonra anları kırarım" buyurdukda ulemâ câmi'e boş gelicek asker sarâyâ yürüyüp kapuları açık bulmağla Ağalar Kapusu'ndan içerü girüp Sultân Mustafa'nın olduğu odanın kubbesin delüp ip sarkıdup hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Mustafa'yı yukarı çeküp alup giderler iken Sultân Osman Han hazretleri⁴⁹ Sadrı'zam Dilaver Paşa ile Kızlar Ağası Süleyman Ağa'yı askere söz anlatmağa irsâl itmiş idi. Geldikleri gibi asker ikisini birden pârelediler. Ve iş işden geçdi. ⁵⁰من جرب المجرب خلى به الندامة olduğunu kimesne tefhîm idemedi. Ve askerlik iddi'âsında olan eşkıyâ dahi ta'akkul idemeyüp Sultân Mustafa'yı Dîvânhâne'ye oturdup erkân-ı devlete zor ile bey'at itdirdiler. Ba'dehu

⁴⁹ + tarafından

⁵⁰ Kim tecrübe edileni denerse pişmanlıktan kurtulmuş olur.

Mustafa Han'ı arabaya bindürüp Eski Sarây'a götürdiler. Ve andan alup Orta Câmi'e götürüp ol gice anda yatdılar.

Sultân Osman'ın
Yeniçeri'yi
Gayretli Zann
İdüp Ağa
Kapsu'na
Düşdüğü

Ve Sultân Osman hazretleri bu kâr-ı mekrûhu görüp "ben de Burusa'ya giderim. Mustafa Han'ın dîvâneliği ma'lûm olur. Beni nâs ister yine gelürüm" buyurdukda vezîr-i sâni olan Hüseyin Paşa ile bostancıbaşı "Bursa'ya gitmeğe ne hâcet. Taş yerinde ağırdır. Ağa Kapsu'na düşelim" demekle sû-i tedbîr idüp gice kapuya gelüp her bir yeniçeriye birer kaput ile yirmi beşer altın va'd buyurup yeniçeri ağasını Orta Câmi'e irsâl ol dahi vardıkda söyletmeyüp ağayı pârelediler. Ve ocak ağaları olacak habîsler Mustafa Han'ın vâlidesinin yanına gelüp Davud Paşa'yı sadrîa'zam itdirdiler. Ve hünkâr silâhdârı Derviş Ağa'yı yeniçeri ağası ve Kara Mazak nâm çavuşu başçavuş nasb itdirdiler. Ve hünkârın hat çekmeğe liyâkati ve kudreti olmayup Kara Mazak yazmak bilür olmağla hatt-ı şerîfi Kara Mazak muzakça çeker idi. Ba'dehu eşkiyâ varup vüzerânın ve sâir mâldârların hânelerin basup yağma itdikden sonra cümhûr ile Ağa Kapsu'na gelüp hücum idüp Sultân Osman'ı baş açık ve arkasında bir beyâz anteri ile çıkardılar. Ve vezîr-i sâni olan Hüseyin Paşa'yı pârelediler. Ve pâdişâhi bir alçak bârgîre süvâr idüp götürürler iken "Cânım Osman Çelebi meyhâne basup sipâhi taş kimesne ve yeniçeriye deryâya atar mısın?" derler iken Altuncuoğlu nâm şakî Osman Han'ın cevânlığı vakti olmağla baldırın sıkup "cânım Osman falan ve filan" deyü katli vâcib olacak dağlar taşlar götürmez kelâmlar söyleyüp "ecdâdın bu kal'aları bostancılar ve kara ağalar ile feth itdi ki sen anlara iltifât itdin" diyerek Orta Câmi'e götürdiler ki iki pâdişâhi bir câmi'e cem' itdiler.

Yeniçeriler
Yeniçeri
Ağasını
Pâreledikleri

Ammâ Sultân Mustafa mihrâbdan pencereye sıçrayup sibyanın dört beş yaşında olanlarının hâlleri gibi hareket idikde ünâs "gel (219b) arslanım" deyüp eteklerinden ahz idüp, dadılar elinden ayağından tutarlar idi. Ve Sultân Osman on dört cemâ'atin ortasında bu keyfiyeti seyerân idüp "hey derd-mendler görün hâlinizi. İnkırâz-ı devlete sebep olursunuz" dir idi. "Ve dünyâ size kalmaz benden ibret alın ve bükâ iderek sonra peşimân olursuz" der iken vezîr olan Davud Paşa didikleri dînsiz beş kerre Sultân Osman'ın gerdenine kemend atdı. Askerî tâifesi def' itdi. Ba'dehu Sultân Mustafa'yı vâlidesiyle arabaya koyup Yeni Sarây'a götürdiler.

Ba'dehu gelüp Osman Han'ı Orta Câmi'den alup araba ile Yedikule'ye götürür iken "bir dürlü Sultân Osman'a zarar geldiğine rızamız yokdur" dimişler iken Yedikule'ye vardıkda boynuna kemend atup ömrünü tamâm itdiklerinde cebeci başı olacak kâfir kulağını kesüp Sultân Mustafa vâlidesine alâmet götürdü. "Şehîd oldu Osman" târihidir. Cenâzesi Yeni Sarây'a nakl ve namâzı kılınup Sultân Ahmed

Türbesi'ne defn olundu. ⁵¹ذلك تقدير العزيز العليم Yirminci günde Davud Paşa aynıyla bula gerektir. Bu bâbda ibret olacak iş çoktur. Cümleden biri sabâh vakti sâhib-i saltanat-ı pâdişâh olup etrâfında üç dört bin huddâm cevelân ider iken kuşluk vakti baş açık hazeleler yedine giriftâr olup ednâ süflîden havf ider oldu. Ve bunda esbâb terâküm itdi.

Sultân Osman kendü şâb lâkin seçî' ve âkıl ammâ karînleri gâfil ü ahmak olup "mizâc-gîrlık ile dahi takarrüb idelim" kaydında oldular. Ve Kapudan Ali Paşa "cem'-i hazîne" deyüp hayır-hâhlık idenleri bu kelâm cem'-i hazîneye mâni' diyerek hayır-hâhları teb'îd ve her sınıfı unfla selb ve Mısır ve Şam'ı feth iden Sultân Selim Ka'be'ye varmamış iken bu pâdişâhı hacca sevk ve her sınıfa vaz'ına göre ikrâm lâzım iken bostancı ve tavâşî makûlesine rağbet itmekle sâir ocaklu istiskâl ve husûmet itmeğe sebep oldu. Ve herkese günâhına göre azâb lâzım iken Hamr Emâneti akçesi alınup meyhâneler güşâd iken serhoşları ahze kanâ'at itmeyüp ve hadd-ı Şer'î olan hadd-ı şürb seksen sopa değnek urmayup küreğe ve deryâya atup gark u katl itmekden mutî' ve âsî incindi. Gerçi Sultân Mustafa'da henüz dört yaşında sabî mikdârı rüşd ü akl yok. Lâkin "erbâb-ı devlet idâre iderler" deyüp bu sû-i karîn belâlarından tahlîs-i girîbân sevdâsında oldular. Anlarda dahi akıl yok ki من جرب من الندامة ⁵²deyüp hal'den fâriğ olmadılar. Her ne hâl ise iş bu rütbeye vardıkda pâdişâh Burusa'ya gitmek tedbîrini itdi. ⁵³والفرار من مالا يطاق من سنن المرسلين Tamâm âkılâne tedbîr idi. Lâkin Hüseyin Paşa mâni' olup Ağa Kapusu'nu tercîh ile iğfâl itdi. Ammâ ibtidâ (220a) kendü pârelenüp helâk oldu. Hem kendüyü hem pâdişâhı hem devleti helâka sebep oldu.

Kendünün pârelenmesine acele olunmağa sebep mezbûr Hüseyin Paşa Hotin'de sadrı'zam iken yürüiş olundukda kati çok asker şehîd olduğunu haber virdiklerinde "şehîd olmak ne sa'âdetdir. Hak te'âlâ şefâ'atlerini müyesser ide" deyicek "mahall-i pâdişâha asker eksük değil himâr yerine at bağlar" denmekle askerî kendünden rencûr itmiş idi. Cemî'-i nâsa bâ-husûs hukkâm u zâbitâna hıfz-ı lisân vâcibdir. Ve hoş edâ bir tevfikdir. Bu Hüseyin Paşa muvaffak olamamağla bu vartaya düşdü. Ba'dehu pâdişâh Burusa tedbîrin itmiş iken def' itmekle pâdişâhı dahi vartadan vartaya düşürdü. Lâkin pâdişâh güzel tedbîr itmiş iken vartaya düşmesine sebep-i bâtinisi Sultân Osman sefere gider iken nâ-hak yere karındaşı Şehzâde Sultân Mehmed'i

Pâdişâha
Sû-i
Karînden
Zarar

Hıfz-ı Lisân
Herkese
Vâcib
Olmak

⁵¹ Bu azîz ve alîm olan Allah'ın takdiridir.

⁵² Kim tecrübe edileni denerse pişmanlıktan kurtulmuş olur.

⁵³ Takat getirelemeyen şeylerden kaçmak peygamberlerin sünnetlerindedir.

kemend ile helâk itdirür iken ânifen zikr olunduğu üzre kalb-i hazîn ile eylediği bed-du'â istîcâb olup ⁵⁴الجزاء من جنس العمل⁵⁴ sırrına mazhar oldu. Esbâb-ı zâhirîsi ve bâtinîsi tastîr olundu

İstanbul
Çarsusu
Yandı

Nühûsiyye: Sâ'at-ı cülûsu bir nahs-i sâ'at olmağla cülûsu senesi çârsû yandı. İrtesi sene bezzâzların etrâfında bakâyâ kalan dekâkîn yandı. İrtesi sene İstanbul'da azîm seyl olup Aksaray ve Koğacı Dede mahalleleri bir ay su içinde kaldı. Ve tâ'ûn oldu. İrtesi sene sefere gider iken kûsûf vâkı' oldu. Ve deryâ dondu. Ve kaht oldu.

İstanbul'da
Seyl-i
Azîm

Deryâ
Dondu

Ve pâdişâh Müftî Sadeddin Efendi ile şeker-âb iken azl itmeyüp hilâfü'l-âde Şeyhülislâmın kızını pâdişâh aldı. Ve Aziz Mahmud Efendi akd-i nikâh eyledi. Ve Hotin seferi hasâreti oldu. Ve bu hasâreti hisâba almayup geldikde şehir donanması itdi. Nihâyetinde hal' olup şehîd oldu. Ve dört sene dört ay pâdişâhlık idüp on dokuz yaşında şehîd oldu.

Pâdişâh
Şeyhülislâm
Kızını
Nikâhla
Aldığı

Ba'dehu asker tecemmu', "vezîr ile hoca katl olunsun" didiler. "Zîrâ hoca hacca gitmeğe sevk itmekle pâdişâhı hal'a sebep oldu. Ve vezîr rızâmız yoğ iken pâdişâhı şehîd itdi" didiler. Ve sarây huddâmı "kapu ağasının şehzâdelere sû-i kasdı var" deyü kapu ağasını katl ve At Meydânı'nda yılan tasvîrine salb itdiler.

Çünkü Osman Han'ın şehâdetine askerın rızâsı yoğ idi. Vezîr irtikâb itdiği habâseti ve cinâyeti ve hıyâneti basdırup askerın dillerin tutmak için askere ve erâzile müsâ'ade itdi. Lâkin lisân-ı nâsda vezîr rezîl ü bed-nâm olmağla mühür alınup Merre Hüseyin Paşa'ya virildi. Ammâ asker yüzde vezîri kimesne bir pâreye almadığından ol dahi yirmi dört günde azl olunup yerine Lefkelü Mustafa Paşa olmuş idi. Ol dahi asker şikâyetiyle yetmiş günde azl olunup yerine Gürcü Mehmed Paşa oldu. Anın dahi dîvânında bir gün askerîden sipâh gulüvv idüp "bize halk pâdişâh kâtilleri deyü zokâklarda gezdirmiyorlar. Bizim pâdişâh helâkinde zerre kadar alâkamız yokdur. Pâdişâhı telef idenler ma'lûm (220b) bulunsular" deyü ibrâm itmeleriyle cebecibaşı didikleri kulak kesen mel'ûn bulunup katl olundu.

Fitne

Ve vak'ada vezîr olup bu fi'l-i şenî'e bâ'is olan Davud Paşa dahi bulunup Yedikule'ye habs olunup andan Sarây-ı Hümâyûn'a götürülüp çeşme önüne çökerdilüp boyunu urulur iken "ben pâdişâhı fuzûli telef itmedim. Vücûb-i katle kadı'asker huccet virdi" deyüp huccetleri çıkardıkda kendüye müte'allık olan zorbalar heman katl itdirmeyüp kaldurup Orta Câmî'e götürüp vezîr nasb idüp⁵⁵ çabuk tezkireciler ve çavuşbaşı peydâ idüp dîvân sürmeğe meşgûl iken erbâb-ı devlet ve

Ricâl-i
Devlet
Müdebbir
Olmayup
Hayrân
Oldukları

⁵⁴ Ceza amelin cinsiyledir.

⁵⁵ İdüp iki kerre tekrar etmiştir.

sâhib-i devlet ve sâir müdebbîrîn hâli haber alup cümlesi mütehayyir dururlar iken hünkâr kapucular kethüdâsı bir âkıl ü kâmil kimesne olup ricâl-i devletin hayrân olduklarına hayrân olmayup heman yanına ikiyüz kicelü kapucu alup Orta Câmi'e varup Davud Paşa'yı dîvân sürer iken kaldırıp arabaya bindürüp Yedikule'ye götürüp işkence ile katl itdi. "بشر القاتل بالقتل"⁵⁶ sırrı nümâyân oldu. Âferîn! hezâr âferîn! kapucular kethüdâsına. Zîrâ âlem yeniden fesâda varup fesâd üstüne fesâd olur idi. İbâdullâh üzerinde bu fesâdı yalnız başına def' itdi. Hakikat böyledir. Bir müdebbirin gördüğü iş yüz bin âdem göremez. Ne hâller ki bu vakitte olan erbâb-ı akd u hâlde dahi akl yoğ imiş. Hâzır söyünmüş âteşi alevlendirdiler. Asker talebiyle hâzır Davud Paşa Yedikule'ye vaz' olundukda katl olursa bu zahmetler olmaz iken çeşme önüne getürmekle bu fesâd zuhûruna bâ'is oldular. Ve def'e ilâc bulamadılar. Berekât virsün kapucular kethüdâsına. Ba'dehu hünkâr silâhdârlığından yeniçeri ağası olan celeb, atdan düşüp boyunu altında kalmağla boyunu altında kaldı.

Fitneler def'inden sonra hazînedede muzâyaka olmağla evkâf zevâidi teftîş olunup cümle zevâid hazîneye alındı. Ve Kapudan Receb Paşa donanmayla Karadeniz'de beşyüz Kazak şaykasına râst gelüp ceng idüp onsekizini ahz idüp mâ'adâsın gark itdi.

Evkâf
Zevâidi
Hazîneye
Alındığı

Ve Leh Seferine gidildikde meğer Moskov dahi Lehlü ile hasm olup "fursatdır" deyüp ceng için öteden gelmiş idi. Leh iki asker beyninde kaldıkda sulha tâlib olıcak ricâl-i devlet ni'met zann idüp sulh oldular. "Moskov'un hareketini haber alup Lehlü'yü ortadan kalduralum" diyemediler. Ya'nî bunca Âl-i Osmân ordusu hasmının hasmını câsûslar peydâ idüp düşmenin muzâyaka da olduğunu haber alamadular. Sulhu ni'met bilüp düşmene kuvvet virüp fursatı fevt gibi gaflet itdiler. Ba'dehu Lehlü Moskov ile ceng itdikde Moskov münhezimen firâr idüp Kefe'den sefîne ile Âstâne'ye elçi irsâl idüp "amân siz berüden biz öteden Leh'e hücum idüp Leh'i ortadan kalduralum. İntikâm alalum" didi. Lâkin fetret vakti olmağla "askeri tekrâr tahrîk gibi olur" deyü iltifât olunmadı.

Moskov

Ammâ Kantemir Mîrzâ sulha bakmayup Leh'e akın idüp kati çok ganîmet alup hisâbsız esîr çıkardı. Bu esnâda Kantemir Mîrzâ Silistre Vâlîsi idi. Kantemir'in Silistre'den azli için dahi Leh'den elçi geldi.

Bahâdır
Kantemir
Mîrzâ

Bu esnâda yine sipâhla yeniçeri cem'iyet idüp üç aydan berü vezîr olan Tavâşî Gürcü Mehmed Paşa'ya (221a) çıkup "seni istemiyoz" deyü dîvânda hücum ve şütüm

Fitne

⁵⁶ Katilin cezası katilledir.

idüp "eğer mühür bırakmaz isen seni pârelerüz" dimeleri ile bi'z-zarûra Mehmed Paşa hünkâra mühür gönderüp kendüsü Paşa Kapusu'ndan kalkup konağına gitdi. Hünkâr dahi "kul kimi ister ise mühür ana virülsün" dimekle Merre Hüseyin Paşa'yı talep itdikleri için mühür ikinci def'a Merre'ye virildi. Ol dahi Ağa Kapusu'na bin gülle şeker irsâl eyledi. Ve Sultân Osman Hocası Ömer Efendi muhtefî idi. Ulemâ recâsıyla Mekke'ye şeyhü'l-harem nasb olundu.

Ve Merre vezîr oldukda halka cesûr görünmek için ehl-i ırzın ırzını hetk ider idi. Hattâ bir gün dîvânda iki tuğlu bir paşayı tabanına değnek ile darb iderek helâk itdi. Kezâlik dîvânda bir seyyid kadıyı değnek ile döğdükde kadı "ırz-ı ulemâ yok mu?" deyü varup ulemâya hâlin bildürdükde ulemâ ayağa kalkup Sultân Mehmed Câmî'ine cem'iyet itdiler. Ve içlerinden Anadolu ma'zûlu Yahya Efendi ser-i guruh olup vezîrin katline hükm itdi. Ve müftûyi getürdükden sonra "vezîr dahi gelsün şer'la murâfa'amız var⁵⁷" didiklerinde müftû âkıl âdem "bizim ittifâkımız ve vezîrin katli lâzım olduğunu ve merâmlarımızı varup hünkâra bildürüp işlere takvît vireyim" deyü câmi'den kalkup kurtuldu. Ve Merre Paşa Ağa Kapusu'na ilticâ idüp şeyhülislâm ile sadreyni kapuya getürdüp "câmi'den dağılsunlar" deyü vezîrden câmi'e âdem geldikde "gelen ve gönderen kâfir" deyüp darb iderek kaçırdılar. Ve tekyelerden sancaklar getürdüp şürefâyı cem' itdiklerinde gurûb vakti yeniçeri ağası azîm neferât ile kola binüp ilerü Kara Mazak'ı müsellaah asker ile gönderdi. Heman Kara Mazak gelüp kılıçla ulemâya girişdikde bir kaç katl olınacak mâ'adâsı firâr itdi. Lâkin seyerâncıdan vâfir âdem helâk oldu. Ve kârîzlere doldurdular. İrtesi günü Yahya Efendi ile sekiz müderris ve sekiz kadı nefy olundu. Ammâ erâzil yüz buldu. Bir büyük kavuklu gördüklerinde "sancak dibine" deyü istihzâ iderler idi. Ulemâ dahi yeniçeriye hasm olup Abaza Paşa'yı tahrîk itdiler. Ol dahi Anadolu'da yeniçerileri kırmağa başlayup "Bahtunnasr Hazreti Yahya kanı için yetmiş bin Yahûd katl itmiş. Ben de Sultân Osman kanı için yetmiş bin yeniçeri katl iderim" diyerek kati çok yeniçeri helâk itdi. Tafsîli otuzyedî târîhinde Abaza Paşa mufassalen tahrîr olundukda tahrîr ü beyân olunur.

Vezîr Dîvânda
İki Tuğlu
Paşayı
Tabanına
Döğdüğü Ve
Kadı Döğdüğü

Ulemâ Sultân
Mehmed
Câmî'ine Vezîr
İçün Cem'iyet
İdüp İttifâkları
Olmadığundan
Rezîl Oldukları

Keşf-i Sırdan
Zarar

Ez-în-cânib vezîr olan Merre Hüseyin Paşa bu câmi' vak'asından sonra sipâhîyi ortadan kaldırmak kasdıyla yeniçeri ile bostancı ve kendü etbâ'mı bir gün hünkâr sarâyına götürüp "sipâhîlere hıdmet virilecek" bahânesiyle sipâhîyi dahi sarâya doldurup cümle sipâhîyi yok idecek imiş. Ammâ kazıyyeden hazînedârı âgâh imiş.

⁵⁷ Var iki kerre tekrar etmiştir.

Bir gün bir dükkânda hazînedâr oturur iken sipâhîler âdetleri üzre edepsizlik idüp hazînedâra hürmet itmediklerinde hazînedâr olacak ahmak sabr idemeyüp "yakında bulursuz" demekle vezîrin tedbîri duyuldu. Ve "vezîr bizi kıracak imiş" deyü sipâh cem'iyet idüp "vezîri istemiyoz" didiklerinde (221b) çünkü ulemâ elinden vezîri yeniçeri kurtarmış idi. Yine yeniçeri vezîre sâhib çıkup "vezîri isterüz" dirler iken Kul Kethudâsı Bayram Ağa kâmil âdem olmağla "pâdişâhın külliyyetlü iki ocağı var. Biri yeniçeri ve biri sipâhîdir. Bir vezîr için cümle sipâhî kırmak iktizâ ider. Sonra anlar ve tevâbi'i yeniçeriye düşmen olup taşralarda ve seferlerde anlarda buldukları yerlerde yeniçeriye kırar. İki ocağın telefine sebep olursuz. Heman sipâh bizim karındaşlarımızdır. Anlar kande biz anda dîrsiz" deyü nasîhat itmekle yeniçeri sipâh ile bir olup mühürü Merre'den alup müftî efendiye virdiler. Müftî dahi mühürü hünkâra götürdükdü Kemankeş Ali Paşa'ya virildi.

Fitne

Çün Kemankeş vezîr oldu. Müftî Yahya Efendi ve sudûr-ı ulemâyı cem' ve erkân-ı devletle meşveretde "pâdişâhımız olan Sultân Mustafa sâhib-i cezbe olup umûr-ı dünyâya şu'ûru olmadığı şâyi' olmağla tavâif-i askeriyeye zabtdan kalup fesâd u tuğyânlar zuhûr itdikçe hazîne virilüp olunuyor idi. Şimdi hazîne dahi kalmadı. Bir dahi fitne ve şer zuhûr itse def'a-i kâbil olmaz. Eğer şimdiden tedârükü görülmez ise zevâl-i devlet müteyakkındır. Zîrâ vüzerâda ve hükâmda tenfiz-i ahkâm ve icrâ mümkün değıl. Zorbalar cümlesine tasallut itdi. Ve tasallut ile dahi kanâ'at itmeyüp ednâ bahâne ile cem'iyet itdiklerinde hazîneden matlûbları mikdâr aldıkdan sonra cem'iyet esnâsında mâldârların hâne ve dükkânların yağma itmeğı kendülere kesb add itdiler. Bir halife-i sâhib-i akl u şu'ûra muhtâcız" deyü ittifâk ve irtesi dîvân günü olmağla içerü vardıklarında heman taht-ı hümayûnu çıkarup oniki yaşında Sultân Murad-ı Râbi'i iclâs ve bey'at itdiler. Cülûsiyye virecek hazîne olmamağla evân-ı sîm ü zerre sikke urulup cülûsiyye virildi.

Sultân
Mustafa'nın
İkinci Def'a
Hal'iSultân
Murad-ı
Râbi'in
Cülûsu

Sultân Mustafa bu def'a onaltı ay pâdişâhlık itmiş idi. Yine eski mekânına vaz' olundu. Tamâm onaltı sene dahi bundan sonra mahbûs olup elli yaşında vefât itdi. Ve cenâzesi Ayasofya'ya mülâsık kâfir zamânından kalmış büyük kubbeye defn olundu.

1032 Perîşân-ı hâl-i âlem ez-tuğyân-ı eşkıyâ ve cevri-i Merre Paşa ve vak'a-i Câmi'-i Sultân Mehmed. Ve serdârî-i Cıgalazâde be-cânib-i Engürüs ve avdeteş. Ve cülûs-ı Sultân Murad-ı Râbi' ba'de ez-ferâgat-i ammeş Sultân Mustafa der-zî'l-ka'de. Ve pâdişâh-ı Hürrem Şâh ba'de ez-mevt-i pedereş Selim Şâh der-Hind. 1033 Maktûlî-i Yusuf Paşa der-

Bağdad ve giriften-i Şâh Abbâs ez-dest-i o ve katl-i âmm-ı Sünniyân. Ve serdârî-i Çerkes Mehmed Paşa be-cânib-i şark ve inhizâm-ı Abaza Paşa ez-o der-ceng-i Kaysariya ve firâreş be-Erzurum. Ve vefât-ı Şeyh Mehmed el-ma'rûf be-Altıparmak ve Vâ'iz Ömer Efendi. 1034 Vefât-ı Mehmed Paşa ve serdâr-ı Hafız Paşa be-Bağdad⁵⁸ ve inhizâm-ı Karcgay Han serdâr-ı Kızılbaşiyân (222a) der-ceng-i Mavrel (Magrav) ve katl-i âmm-ı Sürhserân ve vefât-ı Şeyh Hüseyin el-İmkânî. 1035 Nüzûl-ı Hafız Paşa be-Bâğdâd ve muhâsara kerdên-i asker der-safer ve avdetes ba'de ez-kaht ve perîşân ve envâ'-ı husrân. Ve zafer yâftên-i Kapudan Receb Paşa be-sefâyin-i eşkıyâ-i Kazak ve hurûc-ı Cennetoğlu der-Aydın⁵⁹ ve inhizâmeş ez-Hüseyin Paşa der-ceng-i Mağnisa. 1036 Serdârî-i Halil Paşa bâz-ı dîğêr be-cânib-i şark. Ve reftên-i Hüseyin Paşa be-ümerâ ez-Diyarbakir be-cânib-i Erzurum ve inhizâmeş ez-Abaza der-ceng-i Ağaköy ve esîr şuden-i o ve gayrı ez-ümerâ. 1037 Muhâsara-i serdâr Erzurum râ ba'de ez-kudûm-i imdâd Mavrel Han ve avdetes be-cânib-i Tokat be-hezâr ta'b ve husrân. Ve serdârî-i Husrev Paşa ve feth-i Erzurum ve rücu'-ı asker be-Âstâne be-Abaza Paşa. Ve vefât-ı Veysi Efendi ez-kuzât-ı Rumili fevtine "gazel" lafz-ı târîhdir.

Altı
Parmak
Efendi

Veysi Efendi

Bu Abaza Paşa zikri mürûr iden Canpoladoğlu'nun hazînedârı nâmına bir parlak oğlan idi. Kuyucu Murad Paşa Haleb kurbunda Canpoladoğluyula ceng idüp bozdukda Canpoladoğlu firâr idicek etbâ'ından ele girenleri Kuyucu Paşa katl ider iken nevbet Abaza'ya geldikde Yeniçeri Ağası Halil Ağa mahbûb-i dost olmağla cevânlığına merhamet idüp afvını Kuyucu Paşa'dan recâ itmekle Murad Paşa gulâm-ı merkûmu Halil Ağa'ya bağışladı. Ol dahi yanına alup hazz itmiş idi. Halil Ağa vezîr oldukda Abaza'ya iki tuğ virdi. Ba'dehu Abaza Erzurum Vâlîsi oldukda âdemleri yeniçeriler ile gavgâ itdiklerinde üç nefer yeniçeri ve beş nefer levend telef oldu. تعارضا تساقطا⁶⁰ dimek lâzım iken Âstâne'de pâdişâh olan Sultân Mustafa lâ ya'kul olduğı nâsın ma'lûmu oldukda Âstâne'de söz ayağa düşmekle yeniçeriler kibr ü gurûr peydâ

Celâlî Abaza
Paşa'nın
Tâmâm-ı
Ahvâli

⁵⁸ Burada "ve muhâsara-i kerdên-i asker" ibaresi vardır. Ancak üzeri çizilmiştir.

⁵⁹ Balıkesir'de isyan etmiştir. Bk. Ziya Yılmaz, "Murad IV" *DİA*, İstanbul 2006, XXXI, 178

⁶⁰ Çarpışdılar düşdüler.

itdikleri taşra vilâyetlerde olan yeniçerilere dahi sirâyet idüp hadd-ı tecâvüz itdiler. Ve bu bahâne ile bî-pervâ Abaza Paşa'ya şütûm ve hücûm itdiklerinde Abaza Paşa hazm idemeyüp sekbân yazup yeniçerileri Erzurum'dan taşra atdıkdâ yeniçeriler Âstâne'de yoldaşlarına Abaza'dan şikâyet yazdılar. Çünkü Sultân Mehmed Câmi'i faslında yeniçeri ulemâyı silâhla katl idüp ve bir büyük kavuklu gördüklerinde "bayrak altına" deyü istihzâ itdiklerini ulemâ çekemeyüp "fursat-gûne" derler iken bu gavgâya vâkıf olduklarında Abaza'ya ulemâ gayret haberleri ve hamîyyet mektûları yazup Abaza'yı tahrîk ve yeniçeri üzerine taslît itdikleri için Abaza gayrete gelüp seksen bin nefer sekbân cem' itdi. Ve yeniçeri talebiyle Abaza'ya Sivas virildi. Lâkin Abaza Erzurum'dan çıkmadı. Ve Erzurum'a gelecek paşanın mütesellimini girü çevirdi. Ve etrâfda olan yeniçerileri dahi kırmağa başladı. Bu hâlden Âstâne'de olan yeniçeriler haber alup cem'îyyet idüp "elbetde Abaza katl olunsun" deyü ibrâm itdiklerinde "tashîh ve tefîş olunsun" dinildi.

Fi Beyân-ı
Karahisâr

Ammâ Abaza Paşa Şebinkarahisârı'na yürüdü ki bir sarp ve çetin kal'adır. Bir vakitte Acem şâhı bu kal'ayı muhâsara itdi. (222b) Ve şol denlü ihtimâm ve ikdâm ile sabr u sebât gösterdi ki bağ diküp üzüm irişdüdü. Ve imtidâd-ı muhâsaradan gayrı kal'ayı teshîre çâre olmamağla muhâsara bu vecih üzre mümtedd olıcak derûn-ı kal'ada olanlar lahm-i kelb ekl iderler olup âciz olduklarında "الحرب خدعة"⁶¹ semtine sülûk idüp bir koca avrat kelb südünden yoğurt yapup varup şâh ordusunda bey' itdikde şâh "biz bunda bağ irişdürüp zahmetler çekdik. Bunca müzâyaka virdik. Anlar dahi tâze yoğurt yerler" deyüp bilâ-zafer muhâsaradan fâriğ olup rücû' idüp gîtdiler idi. Şimdi bu kal'ayı gelüp Abaza muhâsara itdikde derûnunda olan Murtaza Paşa mukâvemetten me'yûs olup bi'z-zarûra itâ'at idüp kal'ayı teslîm itdi. Ba'dehu Abaza andan kalkup Sivas'a, andan Ankara'ya andan Mar'aş'a andan Kaysariya'ya vardıkda cümle paşalar Abaza'ya itâ'at idüp ordusuna mülhak oldular. Ve Abaza Kaysariyalı bir şeyhe i'tikâd itmiş idi. Ol dahi "sen mü'eyyed min indillâhsın. Kavm-i zâlim yeniçerileri katl eyle" dimekle ol dahi uğradığı mahallerde bulduğu yeniçeriyi katl idüp mâlını yağma itdi. Ve ba'zısının ayağına at na'lı çakdı. Bu sebebden Anadolu'da her ne kadar yeniçeri var ise İslâmbol'a dolmağla Abaza'nın üzerine ser'asker ta'yîn olunup Beypazarı'na vardıkda, Abaza Ankara'yı muhâsara itmiş idi. Lâkin ser'askerin askeri Abaza'nın kuvvetinden havf itmekle ser'asker avdet idüp Burusa'ya geldiler. Ammâ Abaza üç ay Ankara'yı muhâsara itdi, yine iç kal'ayı alamadı. Şitâ gelmekle

Muhâsaradan
Lahm-i
Kelb
Ekli

⁶¹ Harb hîledir.

muhâsaradan rücû' idüp Tokat'a varup zabt itdi. Andan Sivas'a vardı. Bu eyyâmda Abaza'nın kuvveti şol rütbeye vardı ki ordusunda onsekiz yerde tablhâne çalınur idi. Devlet-i Aliyye gazaba gelüp cümle paşaları üzerine ta'yîn itdikden sonra "bu sefer yeniçeri seferidir" deyü cümle yeniçeriler kul kethudâsıyla ta'yîn olunup giderler iken Abaza'dan kul kethudâsına gelen mektûbda "behey gayretsizler Sultân Osman gibi pâdişâh ocağınza düşdü. Himâyet itmeyüp şehîd itdiniz ve yeniçeri ağanızı pârelediniz. Ve ağnyâ hânelerini kuttâ'-ı tarîk gibi yağma itdiniz. Pâdişâh-ı mazlûmun kanı için yetmiş bin yeniçeri katl ideceğim. Bahtunnasr Yahya عليه السلام kanı için yetmiş bin Yahûd katl itdiği gibi" deyü yazdı. Bundan sonra Sadria'zam Mehmed Paşa ve umûman sipâh ve yeniçeri varup Kaysariya'da ovada mukâbil olup ceng olunur iken Abaza'ya teba'iyet iden Tayyar Mehmed Paşa ve Murtaza Paşa vezîr cânibine gelmekle Abaza'ya za'f geldikte⁶² Abaza hazînesini alup firâr itdi. Abaza'nın avratıyla kızı yanında⁶³ imiş. Anlar dahi firâr iderler iken irişülüp avratlar esîr olundu. Ba'dehu Abaza varup Erzurum'a kapandı. Ve vezîr akabinde Sivas'a vardı. Şitâ karîb olmağla muhâsaraya vakit olmayup yeniçeriye dokunmamak şartıyla yine kendüye Erzurum eyaletini virüp vezîr Tokat'a gelüp kışladıkda vefât idicek mühür Diyarbekir Vâlisi Hafız Paşa'ya irsâl olundu. Ve Defterdâr Bâkî Paşa dahi Tokat'da vefât itmekle Tokatlı Osmân Efendi defterdâr (223a) oldu. Ve Hâfız Paşa Bağdad seferine gitmekle Abaza hâline terk olunduğu için habîs meydân buldu. Ve Hafız Paşa Bağdad'da Acem seferine uğrayup bilâ-zafer avdet itmekle ve Sultân Murad cülûs itmekle Hafız Paşa azl olunup mühür Halil Paşa'ya virildi. Ol dahi eyyâm-ı şitâda Acem seferi için Üsküdar'a geçüp Haleb'e ve Haleb'den Diyarbekir'e vardıkda Kızılbaş'ın Ahışa üzerine geldiğin haber alup Halil Paşa Ahışa üzerine teveccüh eyledi. Lâkin maksûdu Abaza'yı ele getürmek idi. Zîrâ Abaza'yı Kuyucu Murad Paşa katl ider iken şefâ'at idüp kurtarup yanına alup tâze tâze kullanup iki tuğla çırâğ iden Yeniçeri Ağası Halil Paşa'dır. "Ben anın efendisi olmağla bana muhâlefet itmez zann ider idi" İlerü paşalar ile yeniçerileri irsâl itmiş idi. Anlar Erzurum'a vardıkda Abaza çıkup orduyu basup beşbinden ziyâde yeniçeri ile paşayı şehîd idüp altı paşayı dahi esîr itmekle bende çekdi. Ve Celâlîler'e ordu-yı hümayûnu yağma itdirdü. Ve Abaza bunca ganîmet ile Erzurum'a gelüp yine girdi. Ve derûn-ı Erzurum'da olan iki bin yeniçeri ile topçıları katl itdi. Bu haber Halil Paşa'ya vâsıl oldukda Halil Paşa gelüp yetmiş gün Erzurum'u muhâsara itdi. Şitâ gelmekle bilâ-

Puş Oğlan
Çirâğ İden
Efendisine
Hıyânet İtdiği

⁶² Burada müstensih tarafından "gelmekle" yazılmış sonra üstü çizilerek üstüne "geldikte" yazılmıştır.

⁶³ +da

zafer avdet itdükde Abaza didükleri aslı alçak çıkup ardından vezîr ordusun basup cümle ağırlığı alup çok âdem helâk itdi. Ve Sadrıa'zam Halil Paşa bu felâketden sonra Tokat'a gelince azîm kar yağmağla çok insân ve hayvân dondu ve telef oldu.

Ve Halil Paşa Tokat'da kışlasında azl olunup bundan akdem üç tuğla yeniçeri ağalığından çıkan Husrev Paşa'ya mühür virilüp Üsküdar'dan Tokat'a varınca azîm ve ifrât kahr ve siyâsetle askeri zabt idüp bir ahada zulm itdirmedi.

Ve mühürden munfasıl Halil Paşa ki Kuyucu Murad vaktinde yeniçeri ağası ve Abaza'yı katilden halâs ve çırâğ idüp kapudan paşalıktan mühür alup ba'dehu muvaffak olamamağla azl olup gelüp Üsküdârî Mahmûd Efendi Zâviyesi'nde Mahmud Efendi'ye mürid olup ba'dehu yine mühür alup böyle meşakkatle azl olup Tokat'dan İslâmbol'a geldükde vefât idüp Üsküdarî Mahmûd Efendi Türbesi'ne defn olundu.

Ve Husrev Paşa'nın kahr ve siyâsetinde mehâbeti âleme şâyi' olmağla Abaza yanından etbâ'ı gürûh gürûh ayrılıp Tokat'a Husrev Paşa yanına geldüklerinde Husrev Paşa iltifat idüp dirlik ve esâme virdiğini istimâ' iden sâir Abaza sekbânları dahi Abaza'dan ayrılıp Husrev Paşa yanına gelmekle zarûrî Abaza Acem'den istimdâd itdi. Ve Şâh Şems Han imdâdına irsâl itdiğini vezîr haber alup Şems Han gelmedin ılgar ile Tokat'dan Erzurum'a vardı ki Abaza "vezîri on güne değîn gelemez" hayâliyle Abaza'nın ekser mühimmât ve zahîre ve devâb ve ekser askerîsi taşrada imiş. Vezîr ılgar ile varup Erzurum'u muhâsara itdükde taşrada bulduğı Abaza askerini katl ve mühimmât ve zahîresini zabt ve devâb ve eşyâlarını yağma itdiğinden muhâsara onbeş gün oldukda kal'ada zahîre kalmayup ve taşradan dahi nakl idememekle Abaza'ya za'f gelüp şeyhi olan Kaysariyalu (223b) şeyhin boğazına kefen takup gönderüp emân dilemekle Husrev Paşa emân virdi. Ve Abaza kal'adan alayla çıkup vezîre geldükde "مضى ما مضى"⁶⁴ deyüp kürk giydirdi. Ol dahi vezîri kal'aya da'vet ve ziyâfet idüp azîm tuhaflar pîşkeş çeküp kal'ayı teslîm idüp kendü dahi vezîrin ordusuna mülhak oldu. Ve şâhdan imdâd irsâl olunan Şems Han Erzurum'a geldükde Şems Han esîr olunup askerinden beş bin Kızılbaş kılıçdan geçürüldü. Bu fütûhât ve bu zafer ve bu gâlibiyet ancak Husrev Paşa'nın tedbîridir. Ya'nî mührü alup gider iken kahr-ı siyâsetle mehâbet peydâ idüp bu mehâbet düşmen leşkerine te'sîr itmekle gürûh gürûh atlu ayrılıp yanına geldüklerinde iltifat idüp düşmenin Kızılbaş'dan istimdâd itdiğini tecessüs ve haber alup ılgar ile gitmesi bu

Vezîr Sâhib-i
Kahr ve
Siyâset
Olmakda
Fâide

Serdâr
Düşmenin
Hâlinini
Tecessüsten
Fâide

⁶⁴ Geçen geçti.

fevz ve bu nusrete bâ'is olmuşdur. Serdâr olanlar kahr u siyâsetle mehâbet peydâ itmek lâzımdır. Hem kendü askeri itâ'atde olur hem düşmen lerze-nâk⁶⁵ olur ve hasmın hâlini böylece teccüss idüp bilmek lâzımdır. Yohsa Halil Paşa gibi dervîşlik ve esmâ vü ezkâr ile olmaz.

Celâlî'nin
Cürmü Afv
Olunduğu

Ba'dehu Husrev Paşa Abaza'yı yanından ayırmayup bile alup Âstâne'ye götürüp huzûr-ı hümayûna dâhil oldukda Abaza'yı recâ itmekle cürmü afv olunup Bosna eyaleti tevcîh olundu. Ba'dehu Vidin, ba'dehu Özü tevcîh oldukda Abaza Paşa Silistre'ye varup eyaleti askerini ve Tatar ve Nogay'ı ve Eflak ve Boğdan leşkerini kendülüğünden cem' idüp Hotin'e varup Kamanıçe'de olan Lehlüye zor teklîfler idüp muhâlefet itdikde nakz-ı ahde bahâne idüp Leh'i gâfilâne basdı. Lâkin küffâr Abaza'nın hareketinden vehme tâbi' olup tabur tedârük itmiş imiş. Biraz ceng itdi. Lâkin murad üzre iş göremedi. Şitâ gelmekle fâriğ olup gelüp Kazak adasını bir rütbe yağma vü harâb itdiği Kazak'ın Karadeniz'e itdiği hasâretin intikâmını aldı. Ve Lehlü havfa düşüp hedâyâ ile İstanbul'a elçi gönderdi. Geldikde elçiden on senelik Sultân Osman harâcı taleb olundu. "Kudretimiz yokdur" demekle bi'z-zât Sultân Murad-ı Râbi' hazretleri Edirne'ye gitdi. Bi'l-iktizâ ahvâl-i sefer Murtaza Paşa'ya havâle olundu. Ol dahi sulha nizâm virdi. Ba'dehu pâdişâh İslâmbol'a geldi.

Rum ile
Ermeni'nin
Paskalya
Gününde
İhtilâfları

Ve Abaza Paşa hünkâra mukarreb olup bilece sayd ve safâya gidüp cümle vüzerâdan mültefit olmuş idi. Lâkin Bosna vâlisi iken silâhdâr-cevân Mustafa Paşa'nın babasına cefâ vü rahne itmiş idi. Mustafa Paşa dahi pâdişâha Abaza Paşa'nın i'dâmını sevk ider olmağla pâdişâh bahâne arar imiş. Bu esnâda ya'nî bin kırk dört târîhinde Ermeni ile Rum keferesi Paskalya gününde ihtilâf idüp Dîvân-i Pâdişâhî'de murâfa'a olacak olduklarında Ermeniler "bize mu'în ol" deyü Abaza Paşa'ya elli bin guruş virmişler. Ammâ dîvân gicesi pâdişâh cevânıyla Göksu'da Deveci Bostancıbaşı Yalısı'nda kalmış idi. Bu faslı gice Silâhdâr Paşa hünkâra bildürdükde deryâ furtuna olmağla heman gice Rumili Hisârî'na geçüp bostancıbaşıyla birer bârgîre binüp sür'atle Okmeydân'ndan ve Kağıdhane'den ve Eyüp'den geçüp İslâmbol'da (224a) Ayasofya'ya gelüp bostancıbaşını tebdîl-i kıyafet arzuhâl, sarâyda dîvân sürer iken kâimmakâm paşaya gönderüp Ermeniler'in katlini sipâriş itmiş. Bostancıbaşı gelüp pâdişâhın taşrada olduğun ve fermân itdiğin bildürdükde kâimmakâm "bu ra'iyeleri fuzûli katl müşkil" deyü tefekkür iderek bî-günâh Ermeniler'i nâ-çâr katl itdi. Ve pâdişâh mekânına gelüp dîvân savuldukda Abaza'yı huzûruna getürdüp Ermeniler'den

Pâdişâh[h]
Tebdîl-i
Müsâferetde
Kaldığı

⁶⁵ Yazımda «harfi düşerek لرزنه نك» yazılmıştır. Doğrusu لرزنه نك şeklinde yazımdır.

rüşvet aldığıını bildürüp Sırça Sarây'a habs eyledi. Ve irtesi gice boğulup âdet üzere Şeyhülislâm ve vüzerâ gelüp cenâzesini alup tâzeliğinde kendüyü katilden âzâd iden Kuyucu Murad Paşa Türbesi'ne defn olunup maktûlen amelinin cezâsını bulup mezâr konşusu oldu.

1038 Mürden-i Şâh Abbas ve cülûs-ı Şâh Safî.

Şâh Abbas'ın
Tamâm-ı
Ahvâli

Bundan akdem Acem şâhı olan Hudabende oğlu Abbas Mîrzâ Acem tahtına fuzûlî cülûs ve dokuz yüz doksan beş târîhinde "Şâh Abbas" deyü nâm virüp doksan sekizde Âl-i Osmânla sulh ve on dört sene memleketine nizâm ve şürekâ-yı devletini i'dâm idüp mağrûr ve cabbâr ve seffâk ve hîlekar bir Kızılbaş oldu. Lâkin sâhib-i idrâk ve ehl-i vukûf ve ehl-i tevârîh ziyâde mu'teber olmağla tedbîr ve teshîr tarîkân bilüp askerini kendüye musahhar itmiş idi. Ammâ câhil olmağla niçe ulemâyı katl itmişdir. Hattâ İmâd gibi hattât-ı cihâm "sen Sünnîsin" deyü katl itdi. Lâkin re'âyâyı himâyeye ider idi. Ve ahkâmını mülkünde icrâ itmiş idi. Anın için memleketi ma'mûr ve hazînesi mevfür oldu.

Vaktâ ki Âl-i Osmân'a bin oniki sâlinde Celâlî ihtilâlinde "fursatdır" deyüp nakz-ı ahd idüp Tebriz'i istîlâ itdi. Anın dahi sebebi Tebriz kulları çok zamân Tebriz'de meks itmekle her biri katâr u mehâr sâhibi mâldâr olup giderek fukarâ ve re'âyâyâ tasallut ve mâllarını ahz idüp kibr ile âlûde olup emr-i hükkâm, emr-i Şer'î ve emr-i pâdişâhî ve emr-i ilâhîyi istimâ' itmezler olup Ekrâd'dan Şâhkulu kabîlesine dahi hasâret itdiklerinde Ekrâd varup Acem'e ilticâ idicek Tebrizli varup Ekrâd'ın kal'asını aldıkda Şâh Abbas fikr idüp "şimdi Âl-i Osmân'ın Engürüs ve Macar ve Eflak'a seferi olup Anadolu'da dahi Celâlîyle cengi var. Bu bahâne ile bu fursatdır" deyüp yürüyüp Tebriz'i yirmiki gün muhâsara ile istîmân itdiklerinde emân virüp kal'ayı aldı. Lâkin ahdine durmayup ricâl u nisvânı esîr ve mâllarını ahz ve Tebriz Vâlîsi Zincirkıran Ali Paşa'yı dahi esîr itdi. Ba'dehu Nahçıvan'ı alup câmi'lerinde izhâr-ı fîsk u fücûr itdi. Bu takrîb dîn-i İslâm'ı tahkîr itdi. Ve eline giren ulemâyı "bir Kızılbaş katl itmek yetmiş kâfir katl itmeğe muâdil deyü va'z idermişsiz" deyüp hayalarını kesüp karınlarını yarup ciğerlerini çıkardı. Andan varup Revan'ı muhâsara itdikde şâhın nakz-ı ahd ile bu fesâdları haberi devlete geldi. Ammâ câmi' sâhibi Sultân Ahmed vefât itmiş bulunup İstâbul'un ihtilâl vakti idi. Ne hâl ise Cıgalazâde Yusuf Paşa (224b) Acem'e ser'asker ta'yîn olundu. Ammâ şâh yedi ay Revan'ı muhâsara idüp alup andan Şamâhı ve Şirvan'ı zabt idüp "bunlar Sünnîdir" deyü katl-i âmm itdi. Ve sıbyâmı sabana çiğnetdi. Andan gelüp Kars'ı aldı. Andan Ahışa'ya

Serhadlu
Mâldâr
Olmaktan
Zarar

geldikde Cıgalazâde erişdi. Şâh girü çekilmekle asker-i İslâm Revan'a vardı. Lâkin şitâ gelmekle asker durmayup çadırların başına yıkup avdet itmekle Van'a gelüp kışladı. Bu esnâda şâhın askeri kalîl idi. Cıgalazâde ayak sürülmeyüp şâhın üzerine yürüye idi A'câm'ı muzmahil ider idi. Bir fırsat kaçırdı ki "bir dahi ele girmez ganîmet" didikleri fırsattır. Serdâr olanlar fırsat gözetmek gerek. Zîrâ yüz bin âdem ile vücûda gelmeyen umûr hîn-i fırsatta yüz âdem ile vücûda gelür. Bu hînde Husrev Paşa gibi bir kakhâr serdâr olaydı fırsatı fevt itmez idi. İtse dahi askeri kendünden korkup çadırı başına yıkmaz idi. Ba'dehu şâh Van üzerine geldi. Yusuf Paşa havf idüp Van deryâsından bir sefîneye süvâr olup Erzurum'a geldi. Şâh Cıgalazâde firârından azîm ganâyime mâlik oldu. İrtesi sene Erdebil seferinde kezâlik bî-şümâr ganîmet aldı. Ve kâziben sulhlar ile iğfâl itdi. Ve Bağdad faslında tahrîr olunacaktır. Bekir Subaşı'dan Bağdad'ı aldı. Ve Sünnîler'i katl ve mâllarını ahz itmekle hazîneler cem' itdi.

Serdârlara
Fursat
Gözetmek
Şarttır

Kâziben
Sulh

Âkıbet: İşbu bin otuz sekiz sâlinde yetmiş beş yaşında kırk üç sene saltanatla mürd olup Şeyh Safî Türbesi'ne defn olundu. Çünkü hayâtında oğullarını katl itmiş idi. Oğlunun oğlu Safî Mîrzâ cülûs itdirülüp Şâh Safî oldu.

Serdârî-i Husrev Paşa be-diyâr-ı Acem. Ve İstîlâ-i imâm ber-San'a ve Aden ve reften-i Kansu be-cânib-i Yemen. Ve Vefât-ı Üsküdarî Mahmud Efendi ez-kibâr-ı meşâyih-ı Rum. 1039 Tecdîd-i binâ-yı Ka'be der-def'a-i âşira. Ve harâbî-i Hemedan ve Dergüzîn ez-gârât-ı Husrev Paşa. Ve Vefât-ı Okçuzâde Şâhî ez-meşâhîr-i küttâb. Sâl 1040 Muhâsara-i Bağdad bâz-dîğer ve rücû'-ı asker be-cânib-i Musul ba'de ez muhârebe ve adem-i zafer. Ve giriften-i Şâh-ı Acem Şehrîzor ve Hille râ ba'de ez-muhâsara vü ceng. 1041 Âmeden-i asker be-Âstâne ve maktûlî-i Hafız Paşa ve defterdâr ve Hasan Halîfe ve Musa Çelebi ez-mukerrebân-ı hazret. Ve perîşân-ı cem'iyet-i sipâhîyyân ba'de ez-iştihâr ve tuğyân. Ve memnû' şuden-i hıdmet-i mülâzemet. Ve vefât-ı Şeyh İsmail Mevlevî ve Şeyh Muslu Efendi. 1042 İnhizâm-ı İlyâs Paşa ez-ceng-i Küçük Ahmed Paşa der-Balıkesir ve giriftâr şuden-i o ve katleş der-huzûr-ı hümâyûn. 1043 İstîlâ-yı Sürhser ber-kal'a-yı Van ve müdâfa'a-yı asker-i Erzurum ve Diyarbekir. Ve serdârî-i Vezîria'zam Mehmed Paşa be-cânib-i şark.

Üsküdarî
Mahmud
Efendi

Şeyh
Kadıza'de

Ve harîk-ı azîm der-İstanbul. Ve mu'attal şuden-i kahvehâne ha der-Rum be-hükm-i pâdişâh-ı vakt. Ve reften-i Sultân Murad be-cânib-i Azerbeycan. Ve vefât-ı Şeyh Muhammed el-ma'rûf be-Kadızzâde ez-meşâhir-i cihân ve Evliyâ Mehmed Efendi. 1045 Feth-i kal'a-i Revan be-muhâsara-i yek hefte ve avdet-i pâdişâh ba'de ez-gârât-ı Tebriz (225a) ve istîrdâd-ı şâh-ı Acem Revan râ bâ-muhâsara ve sa'y-i etem. Ve şehâdet-i Şehzâde Bayezid ve Süleyman ibni Ahmed Han. 1046 Maktûlî-i İnâyet Giray der-Âstâne berây-ı fitne-i birâdereş Hüsâm Giray ba'de ez-tuğyân ve katl-i vâlî-i Kefe ve Hâniyyet-i Bahadır Giray. Ve Serdârî-i Bayram Paşa be-cânib-i şark ve inhizâm-ı Küçük Ahmed Paşa ez-Kızılbâş der-ceng-i Mihriban ve maktûlî-i o. 1047⁶⁶ Ve istîlâ-i Kazak ber-Azak ve maktûlî-i Şeyh Abaza

Pâdişâh Hall
ü Akde Kâdir
Olmamakda
Zarar

Sultân Murad-ı Râbi' hazretleri bin otuz iki sâlinde cülûs idüp işbu kırk yedi sâline gelince onbeş senede vâkı' olan havâdis şerh olunur. Çünkü Sultân Mustafa Kemankeş Ali Paşa'yı vezîr itdi. Ammâ pâdişâh meczûb-i ilâhi olmağla söz ayağa düşüp âlem ihtilâle vardığın vezîr olan Ali Paşa görüp erbâb-ı hall ü akd ile meşveret idüp bin otuz iki zi'l-ka'desinde Sultân Murad'a cülûs itdirmekle istiklâl kesb idüp tama' vü irtîşâdan tehâşî itmemekle Müftû Yahya Efendi nasîhat itdikde incinüp hünkâra geçüp Yahya Efendi'yi azl itdirüp ikinci def'a Esad Efendi'yi müftû nasb itdirdü. Ve vezîr-i sâbık Merre Hüseyin Paşa muhtefî idi. Bu esnâda bulunup katl olundu.

Ve Sultân Osman vak'asında iştihâr bulup başçavuş olup hatt-ı şerîf güşde iden Kara Mazak Eyüp'de mevlevihâne binâ itmiş idi. Kendü kendüye yıkıldı.

Eyüp'de
Mevlevihâne

Fitne

Ve bu esnâda yine zorba odabaşları cem' olup "biz ocakdan ağa istemeyüz" dimeleriyle Bayram Ağa azl olunup yerine hünkâr silâhdârı yeniçeri ağası oldu. Pîr Mehmed Paşa'ya Tımışvar eyaleti virildikde "zorbalar mâni' olmasun" deyü iki hıdmetkârına yirmi bin altun virüp eşkıyânın başlarına mahfîce irsâl itdi. Hıdmetkârlar dahi nısfını eşkıyâya virüp nısf-ı âharını kendüler ketm itmişler. Ba'dehu paşa "size virdiğim akçeyi kaç âdeme virdiniz ve virdiğiniz âdemler kimlerdir ve kaçır altun virdiniz?" deyü defter taleb itdikde hıyânetleri zâhir olacağı

Hıdmetkâr
Hıyâneti

⁶⁶ 1047 tarihinden sonra, maktûlî-i İnâyet Girây ibaresi yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Ağız
Arandığımı
Bilememekte
Zarar

bilüp veliyy-i ni'metlerin i'dâma sa'y idüp zorbalara varup "paşa virdiği akçeyi giri ister" didiklerinde zorbalar gazablanup vezîre varup "Pîr Paşa mühür talebiyle bize akçe va'd ideyor" didiler. Vezîr dahi pîrin ağzın aramak için kayınpederi olup kadı'asker bulunan Bostanzâde[yi] Pîr Paşa'ya gönderdi. Bostanzâde gelüp "paşa ben İlm-i Cifr'e âşinâyım. Sen sâhib-i mühr olacaksın" didikde "mukadder ise hayr ola" dimekle "bu kelâmdan mühre taleb fehm olunur" deyüp "Pîr Paşa'nın mühre rağbeti var. İhtilâle bâ'is olur" deyüp Hünkâr Sarâyı'nda başını kesdiler. Bu kıssâda iki hisse var: Biri hıdmetkâr gadridir ve biri ağız aramaktır. Bu mahall ibret alacak mahaldir. Tafsîle sezâdır. Lâkin erbâb-ı şu'ûra ayân olmağla tayy olundu.

Bundan sonra menfî olan Kızlarağası Mustafa Ağa'yı vezîr getürdüp dârussaade ağası nasb itirdi. Ve vezîr rüşvet kapusın açup "hünkârı ben cülûs itirdüm (225b) ve kızlarağasını ben itlâk itirdüm. Ağa benimdir" dir idi. Lâkin ağa vezîrin imtinânından kurtulmak için vezîrin def'ine çâre-cû idi. İşte bu sıfat tamâm iyiliğe kemlikdir. Ve bed asıllıktır. Elbetde bir âdem bir âdeme iyilik ider. Bâ-husûs dünyâ mansıbı ider. Elbetde tahtında kendüye menfa'at mülâhazâ ider. Bunda dahi vezîrin mülâhazâsı "ağayı nefiyden halâs idüp dârussaade ağalığı gibi bir mansıba getüreyim. Anlar mukarreb-i pâdişâhîdir. Hakkımda zuhûr iden şerri def' ve bana haber virür. Ve gıyâbımda beni hayır ile tezekkür ve tezkîr ider. Ben dahi bu sebebden emîn olup râhat iderim" deyüp yerinde duran köklü ağaç gibi ağayı def' idüp bunu getürmeğe bunca zahmet çekmiş iken ağa mükâfât itmek şöyle dursun "bu sebebden ben vezîrin imtinânı altında kaldım. Belki bana minnet mu'âmelesi ider" deyüp vezîrin azline bahâne arayarak Bağdad'ı şâh zabt itdiğini vezîr ketm idüp pâdişâha gayr-ı gûne ifâde itmekle ağa fırsat bulup kizbini izhâr ve bu takrîb ile cemî'-i ma'âyıbını serd itmekle hünkâr ba'de'l-asr vezîri içerü getürdüp katl idüp mühürü Çerkes Mehmed Paşa'ya virdi. Ol dahi Abaza faslında tafsîl olunduğu üzre varup Abaza ile ceng ve Abaza'yı berbâd idüp gelüp Tokat'da vefât itmekle mühür Diyarbekir Vâlîsi Hafız Ahmed Paşa'ya gitti. Ol dahi varup Bağdad'ı muhâsara idüp bundan sonra tahrîr olunacak Bağdad Makâlesinde beyân olacağı vech üzre bilâ-zafer avdet itdikde Hafız Paşa'dan mühür alınup İslâmbol'da Halil Paşa'ya virildi. Ol dahi Acem seferi için Üsküdar'dan Haleb'e vardıkda Abaza'nın yine şekâveti müzdâd olduğun haber alup Abaza faslında terkîm olunduğu gibi münkesir ve mağlûb olup Tokat'a geldikde azl olunup mühür İslâmbol'da Husrev Paşa'ya virilüp ol dahi varup Erzurum'da Abaza'yı tazyîk itdikde Abaza istûmân itmekle emân virüp ve bile alup hünkâra götürüp cürmünü afv itdirüp Bosna vâlîsi idüp Bosna'ya irsâl itdikden sonra Husrev Paşa sadria'zam ve Receb

İyilik Olunan
Kişi
İmtinândan
Kurtulmak
İçin İyilik
Eden Kişiyi
Telef İtildiği

Vezîrler
Pâdişâha
Kizb İtmekte
Zarar

Kubbe
Vüzerâsı
Tekmîl
Olunduğu

Paşa vezîr-i sâni ve Hâfız Paşa vezîr-i sâlis ve Halil Paşa vezîr-i râbi' ve Mahmud Paşa hâmis ve Bayram Paşa sâdis ve Kenan Paşa sâbi' ve Hüseyin Paşa sâmin ve Kapudan Hasan Paşa vezîr-i tâsi' ve Yusuf Paşa nişâncı ve Bekir Paşa defterdâr oldu.

Ve sadria'zam olan Husrev Paşa kendünden gayrı on vezîr ile Devlet-i Aliyye'ye şân virüp pâdişâhın dîvânında onbir vezîr ile bir rütbe ziyet ve mehâbet virmekle devleti kabza-i tasarrufa aldı. Ve emr ü nehyine bir ahad te'allül idemez idi. Hâl böyle iken yeniçer efendisi olan Malkoçzâde istikâmeti sebebine muhâlefet ider idi. Ya'nî zâid esâmeleri çalar idi. Ve vezîr "vir" deyü ibrâm itdikde virmeyüp tekâ'ud ihtiyâr itdi. Ammâ esâmîsi çalınanlar kendüyü helâka hüçûm itdiler. Ve vezîr kezâlik (226a) helâkına kasd itdi. Lâkin istikâmeti sebebine Bârî te'âlâ hıfz itdi. Müstekîm olanlar ekseri mansıbından azl ve tekdîr ü melûl olur. Ammâ salâbeti hasebiyle pek nâm tahsîl ider. Lâkin izhâr-ı salâbetde muhâtara çokdur. Sabr iden gerçi dünyâda ve âhiretde me'cûr olur. Hakîmâne çâre-sazlık kabûl olur ise böyle cebbâr kimesneye müdârâ olursa râhat olunur.

Fâide-i
İstikâmet

Ve zîr Husrev Paşa dahi Şark seferi için Receb Paşa'yı kâimmakâm nasb idüp Üsküdar'a geçüp ulûfe virdi. Ve "akçe züyûf" deyü sipâh gulüvv itdikde vezîr yeniçeriyi koluna alup def'-i fitne itdi. Hattâ cemî'-i sipâhî kırmak kasd itdi. Sefer üzeri olmağla terk itdi. Şecâ'atine söz yoğ idi. Lâkin havsalası pek dar idi. Ba'dehu Üsküdar'dan Konya'ya varınca Haccâc-ı Zâlim gibi insân helâk andan Haleb'e, andan Birecik'de yüz pâre sefine inşâ ve cebehâne vaz' idüp Bağdad'a irsâl itdikden sonra Diyarbekir'e vardı.

Fitne der-
Üsküdar

Ve mukaddemâ Gürcü Beyi olan Magrav Karçgay cenginde çok Kızılbaş kırıp yüz aklığna sebep olmağla İslâm'ı kabûl idicek Karaman eyaleti virilmiş idi. Mütesellimi Konya'da zulme tesaddî itdikde nakîb şürefâyı cem' ve mütesellimi kal'aya habs idüp şekvâcılarını Diyarbekir'de Husrev Paşa'ya geldikde Magrav Paşa'yı getürdüp katl itdi. Gûyâ düşmen-i dîn olan Râfizîn'in intikâmın aldı. Bu haberi şâh aldıkda memnûn olup "Magrav'ın katline beş bin kîse virürdüm" demişdir. Bunda Husrev Paşa yolsuz itdi. Mütesellimi katl idecek iken yanında olan paşasını katl itdi. Ve dînini terk idüp ehl-i İslâm'ın düşmenine küfrü hâlinde düşmen olup dîn-i İslâm'a i'ânet itdikden sonra atadan anadan me'lûf olduğu hükûmeti ve dîni terk idüp İslâm'a geldiği için ikrâm lâzım iken katl itdi. Bundan evvel Abaza seferine Husrev Paşa gitdikde erbâb-ı tevârîhe rağbet ve mülâhazâ ile hareket itmekle muvaffak olmuş idi. Bu seferinde hod-benlik idüp ehl-i târîhe değil bir ahada rağbet itmeyüp "vücûda gelen umûr benim tedbîrimle oldu" kıyâs iderek Magrav mâddesi gibi sû-i tedbîr ider

Gürcü Beyi
İslâm'ı Kabûl
İtmekle
Konya Paşası
Olduğu

Sû-i
Tedbîr-i
Vezîr

oldu. Bu mâddede lâzım olan mütesellim zulüm itdikde evvelâ gelüp vezîre şikâyet itmeyüp nakîb şürefâyı cem' ve mütesellimi habs itmek gibi kesr-i nâmûsda ser-i cem'iyet olan nakîbi te'dîb lâzım idi. Bu misli âdem katl olunmak düşmen memnûn itmekdir. Gazâb sâhibine böyle nâ-hemvâr kâr itdirür. Ba'dehu kasımda Musul'a vardı. Sular taşmağla sahrâlar deryâ olmuş hattâ kar nedir bilmezler iken azîm kar yağdı. Su Bağdad sahrâsın dahi ihâtâ itmekle Bağdad muhâsarasın te'hîr idüp varup Şehrîzor'da kal'a binâ itdi. Ya'nî hem askere meşakkat virdi hem Bağdad'ın muhâsarasının vaktin geçürdü. Andan Hasanâbâd'a andan Bağ-ı cenân'a andan sekiz konak içerü olan Mihriban'a vardı.

Ekrâd'dan Hazo Hâkimi Muhammed Han kendülüğünden üç tuğ çeker idi. Husrev Paşa getürdüp cellâd [d]idi. Meğer Muhammed Han'ın eteği altında kılıcı var imiş. Vezîre hamle itdikde kethüdâ (226b) vezîrin üzerine kapandıkda kılıc kethudânın parmakların kesdi. Heman vezîrin etbâ'ı dahi hâin-i mezbûru pârelediler. Meğer karavel ta'yîn olunan Halıcızâde Mustafa Paşa Muhammed Han'ı vezîre gamz itmiş. Halıcızâde'yi getürdüp münâfıklığı için katl itdi. Zîrâ Muhammed Han katlinde az kaldı kendü helâk ola ve ba'de'l-katl Ekrâd vezîrden yüz çevirdi. Münâfık katl olıcak mutayyeb oldular. Bu resm-i hükûmetde bir şîve-i zâlimânedir.

Katl Olunacak Paşanın Vezîre İhâneti
--

Münâfık Katl Olunduğu

Zikr olunan Hasanâbâd İslâmbol'da Kağıdhane'ye müşâbihdir. Ve Bağ-ı cenan azîm köşklü ve havuzlu bağçedir. Andan Edirne'ye müşâbih olan Hemedan'a vardı. Anda Fûrs pâdişâhları hükemâsından bir hakîm bey direk bir direk üzerinde bir câmi' binâ idüp bu münhedim oldukda bu belde harâb olur imiş. Fî'l-vâkı' bu sâl içinde câmi'-i merkûm münhedim olmuş idi. Der-akab Husrev Paşa varup Hemedan'ı harâb itdi. Andan altı konak içerü Hemedan gibi bağlu bağçelü Dergüzin şehrine varup kezâlik yağma vü harâb itdi. Andan Bağdad altmış konak girü kalmış idi. Avdet idüp kûh-ı Bîsütun'a uğradı ki anı Ferhad kesmişdir. Husrev [ü] Şirin anda taşdan tasvîr olunmuş acâyib u garâyibi çok mahaldir. Andan Loristan'a gelüp Lor tâifesiyle vâfir ceng itdi. Andan Kasr-ı Şirin'e, andan Bağdad'a geldi. Ve muhâsara itdi. Ammâ kendü bildiğine gidüp tevârîhi bilmeyen mağrûr ne iş görecektir. Ya'nî Bağdad'dan altmış konak münfasıl olup askeri bunca sa'b yollarda marîz ve yorgun idüp kal'a binâsına meşakkat çekdürüp ve aldığı yerlere asker biragup ve vakti geçürüp gelüp Bağdad'ı muhâsara iden ne iş görecektir. Nihâyet otuzbeş gün muhâsara itdikde kal'aya imdâd ve zahîre geldiği ma'lûm oldukda kat'-ı ümîd idüp sular dahi taşmağa başlamağla muhâsaradan fâriğ olup avdet idüp Musul'a geldi. Lâkin top ve cebehâne kaldıracak hayvân kalmamağla sipâha altışar akçe terakkî virmekle sipâh atların koşup biraz top

Evsâf-ı Ba'z-ı Büldân-ı İran
----

nakl itdiler. Mâ'adâ top ve cebehâne Kızılbâş'a kaldı. Ve Şehrîzol muhâfazasında bıraktığı Kör Hazînedâr İbrahim Paşa'dan mâ'adâ sekiz paşa bırakmış idi. Kızılbâş üzerlerine gelüp cengde üç paşa şehîd ve beş paşa firâr idüp Musul'da vezîre geldiklerinde Kör Hazînedâr'dan mâ'adâsın istememekle gûyâ üzerinden suçu anlara tahmîl itdi. Andan Mardin'e gelüp devletden Tatar ve sâir asker taleb itdi. Mûsâ'ade olunup irsâl olundu. Bu sene dahi nâfile vakit geçüp bî-vakt geçen seneler gibi Bağdad'a hareket idecek oldukda asker gulüvv ve "bizi geçen seneler gibi muzmahill ideceksin" zor ile vezîri avdet itdirüp Diyarbekir'e geldiler.

Fenn-i tevârîhe ittîlâ'ı olmadığından katl-i nüfûsu bir iş zann idüp âh alur idi.

Âh Almakdan
Zarar

Ve âh aldığından işi râst gelmez idi. Ve böyle hünî olduğundan kelâmına kimesne lâ diyemediği için "ene lâ gayr" deyü kibr ü gurûr getürmüş idi. Ve zorbaları kendüye sebep be-kâ'id itmiş idi. Uğursuzlara dayanmak buz üzerina kazık kakmak gibi olduğunu bilmez idi. (227a) Nihâyet maksûd olan Bağdad iki senedir tahallûf itdiğinden azl olunup Hafız Paşa İslâmbol'da ikinci def'a sadrîa'zam nasb olunup kapucular kethüdâsı Husrev Paşa'dan mührü almağa gidüp varup Husrev Paşa'ya Malatya'da buluşup mühür alup geldi. Ve Husrev Paşa yolda mîzâcsız olmağla Tokat'da kaldı. Ammâ ordu-yı hümâyûn Diyarbekir'de kalmış idi. Zorbalar bu aralıkda Diyarbekir'i yağma ve fîsk ve fücûrlar idüp Veliyyullah didikleri habîs zorba Seydişehir'i ve Rum Mehmed Konya'yı, Baba Ömer didikleri la'în Karahîşar'ı ve Hınalıoğlu Aydın'ı ve Kör Ali Eskişehir'i ve Köse Şaban İskilib'i ve sâiri sâir bilâdı zabt ve asker cem' idüp dîvân sürüp hükûmet itdiklerini kadılar ve paşa görüp seyerân iderler. Ve anlar mahkûmen dururlar idi.

Zorbalar ile
İttifakdan
Zarar

İslâmbol'da müşâvere olunup askerın İslâmbol'a gelmesi münâsib görölüp emirler irsâl olundu. Lâkin taşradan belâyı def' idelim der iken İslâmbol'u belâya uğratdılar. Sû-i tedbîr itdiler. Zîrâ İslâmbol fâsid olıcak taşrası dahi berter olur. Anadolu'ya nizâm vireyim derken Anadolu ve Rumili ve İslâmbol'u berbâd itmeğe sebep oldular. Velhâsıl cümle asker ve zorbalı İslâmbol'a gelüp hânlara ve hânelere dolup zokaklar mâlâmâl oldu.

Ordu Askeri
Taşrada Zabt
Olunmuyor
deyü Âstâne'ye
Getürüldüğünd
en Zarar

Hıyânet-i
Kâimmakâm

Husrev Paşa azlinde kâimmakâm olan Receb Paşa mührü me'mûl iderken Hafız Paşa olduğun hazm idemeyüp zorbaları tahrîk itmekle asker ayağa kalkup At Meydânı'na cem'iyet idüp Husrev Paşa gibi vezîri azle sebep olanlar ya'nî Müftî Yahya Efendi ve Vezîr Hafız Paşa ve Defterdâr Mustafa Paşa ve yeniçeri ağası olan Musâhib Hasan Halife ve Musâhib-Cevân Musa Çelebi'yi taleb itdiler. Sipâh ve yeniçeri bir olup Hünkâr Sarâyı'na hücum ve dükkânları kapatdılar. İrtesi dîvân günü

Fitne der-
İslâmbol

Katl-i Hafız
Paşa ve
Cevân Musa

idi. Vezîr Hünkâr Sarâyı'na gider iken taşa tutup atdan yıkdılar. Her ne hâl ise vezîr sarâyıya girdi. Varup mührü hünkâra virdi. Ve zorbalar orta kapudan içerü girüp Dîvân Meydânı'na dolup "pâdişâha sözüümüz var" deyü ayak dîvânı taleb itdiler. Nâ-çâr Mu'âyede Makâmı'na taht çıkup hünkâr geldikde taleb itdikleri kimesneleri yine taleb itdiler. Pâdişâh cevâb kaydında oldukça anlar taleblerinde ibrâm ve ifrât itdiler. Şol rütbe bî-edebâne kelâma cesâret itdiler ki yazmak değil kaleme almak lâyük olmamağla hazf olundu. Yakasına yapışmak mertebesine geldikde "çünkü kelâmımı dinlemezsiniz beni niçün istersiniz" deyüp saltanatdan ümîdi kat' idüp içerü gittikde anlar da içerü hücûm itdiler. İç ağaları silâhlanup kapuyu sedd itdiler. Ammâ eşkıyâ uluvlanup (227b) ifrât idecekleri âşikâr oldukda Receb Paşa def'ine ilâc itmeyüp "kul dâimâ istediklerin alagelmışlerdir. Vir pâdişâhım sana kurban olsunlar" didikde Hafız Paşa tecessüs olundu. Meğer bir sâ'at mukaddem mührü bıragup Üsküdar'a geçmiş imiş. Getürüldü. Ve yine taht çıkarılıp pâdişâh dahi çıkdı. Hafız Paşa huzûr-ı hümayûna gelüp "Hafız kulun yoluna fedâdır" didikden sonra "bismillâh" deyüp meydân-ı Kərbela'ya atladı. Ammâ Hafız Paşa âlim olmağla rûh bedende emânetullâh olduğunu ve hıfzı vâcib olduğun bilüp müdâfa'a ider iken hançer üşürüp şehîd itdiklerin göricek pâdişâh elinde makreme ağlar ve cümle halk mâtem ider. "Halkdan âr itmez Hak'dan korkmaz zâlimler" diyerek pâdişâh içerü gittikde zorba dahi taşra çıkup At Meydânı'nda tecemmu' idüp müftîyi azl itdirdüklerinde mühür Receb Paşa'ya virildi. Maksad mührü kapmak imiş. Gavgâ basıldı. Ve zorbalar dağıldı. Ammâ pâdişâh şecâ'atla şöhretlü Özü Muhâfızı Murtaza Paşa'yı Âstâne'ye acele getürdüp Diyarbekir'e irsâl itdi. Lâkin hufyeten Tokat'da mühürden ma'zûl Husrev Paşa'nın katlini emir buyurdu. Murtaza Paşa "ne gûl itdikde niçün ne gûl idersin" diye buyuruldukda "Husrev sadâretinde zulmen çok paşa katl itdi. Mâl ile müttehemdir."⁶⁷ Sonra muhâsbesinden elem çekerim" diyecek "başımı bana göndermeli sana mübâh olsun" buyurulmağla ol dahi askerlik nâmıyla ve azîm asker ile Tokat'a vardı. Ammâ vezîr olan müfsid Receb Paşa'dan "gâfil olma" deyü Husrev'e mektûb gitmiş. Husrev dahi Murtaza Paşa'yı şehre duhûlden men' için şehirlüden ve sâirden asker cem' ve kethudâsın gönderüp cenge mübâşeret itdiler. Ammâ Tokat nâibine Hasekî Laz Ahmed ile hatt-ı şerîf var imiş. Hattı nâibe hufyeten virdikde tevârîh kitâblarında "Pezevi [Bedevî] Çar-tak" ta'bir olunan Tokat kal'asına nâib çıkup kal'adan Husrev'in sâkin olduğu konağa top uydurup atdikda şehirlü işi anlayup cengden el çeker. Ve

Bedevî Çar-tak Tokat Kal'asıdır

⁶⁷ Burada hataen مدهم yazılmıştır. Doğrusu متهم dir.

Murtaza Paşa şehre girüp Husrev'in mâlını yağma itdirdükde Husrev'den Murtaza Paşa'ya âdem gelüp "ben emre râzîyım vasiyyetim var söyleyeyim, gelsün işimi bitürsün" didikde Murtaza Paşa dūr-endîş âdem olmağla gitmeyüp kethudâsını irsâl ider. Meğer kapu ardında pusuda âdem var imiş. Paşa geldikde helâk idecekler imiş. Mütefekkir âdem âsânlığla dâme belâyâ giriftâr olmaz. Velhâsıl kethudâ varup hattı Husrev'e virdikde "innâ lillâh" deyüp namâzdan sonra kendüyü teslîm itdikde kemend ile boğulup Meydân Câmî'ine defn olunur. Yağmadan sonra seksen bin altun ve yüz bin guruş ile bu mikdâr dahi tuhaf ve eşyâsıyla başını devlete irsâl idüp kendü Diyarbekir'e gider.

Fitne der-
İslâmbol

Receb Paşa bu haberi aldıkdâ "Hafız Paşa ile Husrev Paşa'dan kurtulup mühre nâil oldum. Ammâ pâdişâhın birkaç cevân musâhibi var. Anlar da fikirsiz devlet işine karışıyorlar. Şürekâ-yı devleti def' idüp müstakil sâhib-i devlet olayım" kasdıyla yine zorbaları tahrîk, anlar da At Meydânı'na cem' olup "Husrev Paşa gibi nâmdâr vezîri katle sebep olanları isterüz" deyü Sarây-ı Hümâyûn'a girüp pâdişâhdan ayak dîvânı taleb idüp bi'l-muvâcehe (228a) "sana şehzâdeleri i'timâd itmiyoz" diyerek lisâna alınmaz ve bir ednâya söylenmez kelimler söylediklerinde nâ-çâr şehzâdeler çıkarıldı. Anlar da çıkup "bizden ne istersiz? Allâh'dan korkun. Pâdişâhdan hayâ idin" didiklerinde bunlara zarar gelmeyeceğine pâdişâhdan kefil taleb itdiklerinde müftî ile vezîr kefil olup şehzâdeleri mekânlarına gönderdiler. Ba'dehu hünkâr musâhibi ve güzeşte-i cevân olup yeniçeri ağalığıyla çıkup Akındı Burunu'na yalı binâ iden Hasan Halife ile defterdâr paşayı her gün sarây kapusuna gelüp taleb iderler ve cem'iyetlerin dağıtmazlar. Birkaç günde bulup bunları At Meydânı'na getirüp "siz gibi oğlan birkaç sene hünkâr sarâyında durmağla böyle devlete sezâ mı oldu? Sizin gibi oğlana böyle yalılar böyle mansıblar böyle dârâtdan mâ'âdâ şerîk-i devlet olmak ne dimek?" deyüp bıçak üşürüp helâkdan sonra çınar ağacına salb itdiler. Ve Köse Mehmed Ağa'yı yeniçeri ağası nasb itdiler. Bunların def'leriyle kanâ'at itmeyüp hünkârın yanında tâzelisi Cevân Musa Çelebi'yi dahi katl [de]f'i kasdıyla yine Receb Paşa ulemâyı At Meydânı'nda vâkı' Paşa Kapusu'na getirüp kendü hünkâra gelüp "bu eşkiyâ Musa'yı dahi almadıkça dağılmazlar. Bâri yarın ki gün bana irsâl buyurun görsünler yine gelsün" didikde "anların eline girdikten sonra selâmet olmaz. Münâsib değil" buyuruldukda asıl muharrik kendü ve merâmı ancak Musa'nın helâkı olmağla "zarar ırmeyeceğine ben kefilim heman görüp dilleri tutulsun" deyü inandıрмаğla irtesi gün "Musa sana Allâh emâneti" diyerek diyerek irsâl itdi. Zîrâ Musa'ya alâkâsı pek ziyâde idi. Nihâyet Musa da Paşa Kapusu'na gelüp nerdübân başına çıkdıkda

ta'limli paşalular kakıcak nerdübândan yuvalanup düşdükde, mecrûh olduğuna kanâ'at olunmayup aşağıda hâzır olan şakîler hançer üşürüp ihlâk itdiklerine dahi râzî olmayup "belki cânı vardır" deyü yüksek dîvârdan meydâna atdılar. Anınla dahi râhat itmeyüp çınar dalına asdılar. Hünkâr işidicek zârî zârî ağladı. Ve bükâsı intikâm almayıcak teskîn olmadı. Bundan sonra zorbalar ağniyâ hânelerin yağma ve katl idüp çınar dalına berdâr iderler idi. Hattâ cebeciler dahi bir çorbacılarını katl idüp ağaca asacak olduklarında "çorbacı dahi bir âdem midir ki ağaca asıla" deyü asdırmadılar. Bundan sonra bunca kabâyih afv olunmayacağını ve vaktiyle intikâm kaydında olunacağını bilüp pâdişâhı hal' itmek niyetinde olduklarında gerçi yeniçeri ağası olan Köse Mehmed Ağa zorbalarından idi. Lâkin bu fesâda râzî olmayup ve sadâkat idüp "zorbalar şimdi hal' niyetinde olduklarını ve ibtidâ bunları mühür kapmak için sonra şürekâyı def' ile istiklâl için Receb Paşa tahrîk ve ta'lim itdiğin" pâdişâha cum'a namâzında beyân ve ifâde itdi. Pâdişâh dahi bu nev-zuhûr hal' fitnesinin sükûnunu ağadan recâ idicek ağa zorbaların re'îsleri olan Rum Mehmed'i hünkâra sadâkat itmeğe ahd alup zorbalara müvâfakat itdirmeyecek fitne sükûn buldu. Zîrâ yeniçerilerin re'îsi Köse Mehmed olup yeniçeri ağası olmağla hünkâra sadâkat idüp sipâhın re'îsi olan Rum Mehmed dahi taraf-gîr idicek elbetde fitne sükûn bulur. Pâdişâh "bu sükûnda uyuyan yılanın kuyruğuna basmayalum" (228b) yollu iğmâz olundukda "her ne itdi isek yanımıza kaldı. Ve her ne idersek yine yanımıza kalur" diyerek yine sipâh ramâzanda cem'iyet ve zokaklarda alenen fisk u fücûr idüp gicelerde mâhîler yapup meş'ale ve tabl ile esvâk-ı İslâmbol'da gezüp ağniyâ ve ulemâ kapularına varup temâşâ akçesi ve askı taleb iderler. Eğer geç virürse şeh-nişîne meş'ale tutup tutuşdururlar. Matlûbların aldıkda sövündürürler. Ve bir takımı gider âhar takım gelür ki yüz takım olmuşlar idi. Ve îd-i şerîf geldikde sokaklarda sancaklar kurup sadria'zamdan başlayup cümle ulemâ ve ağniyâ ve kibâra balmumu dağıdup sancağa da'vet itmekle herkesden yük yük çûka ve kumâş ve sıra her bir sancağa başka başka gelür idi. Ve sıra herkes hâline göre virür idi. Kimi biner gurus kimi dahi ziyâde kimi dahi eksük virür idi. Ve nehâran avrat ve oğlan ile alenen fisk u fücûr idüp şarâb içerler idi. Ve babucı olmayan ırgad katâr u mehâr ve etbâ' sâhibi olup vilâyetlerine dağıldı. Ancak ruesâları kaldı. Ve re'îslerinden Rum Mehmed mevlevî olup gitdikde Maraş paşalığı virildi. Ve kalan zorbalar yirmişer otuzar bir olup vezîr dîvânına varup murâdlarını icrâ iderler ve rüşvet alup halkın kâğdın buyururlar. Vezîr dayanursa ibrâm idüp elbetde buyururlar. Gerçi Receb Paşa birkaç

şerîk-i devleti def' itdi. Lâkin yerine binden ziyâde uğursuz ve nekbet kısmından şürekâ peydâ itmekle itdiğine peşîmân olup câmindan bîzâr oldu.

Katli-i
Vezîr
Receb
Paşa

Şevvâlin sekizi geldikte gayretullâh zuhûr idüp ilhâm-ı rabbânî ile pâdişâh Receb Paşa'yı içerü çağırup huzûr-ı hümâyûna geldikte "âbdest al bre kâfir" buyurmağla Hafız Paşa vak'asında hünkâr içerü girdikte zorbalar Harem'e hücum itdikde "iş işden geçdi. Taşra buyurun" deyü Receb Paşa Harem'e varup pâdişâh taşra çıkacak oldukda "âbdest al pâdişâhım" dimişler. Ve bu kelâmdan gûyâ çıktıkda şehîd olacaksın bâri âbdetslü bulun dimeği îmâ itmiş. Ve bu firâklı kelâmı pâdişâh hâtırında tutmuş imiş. Kelâm-ı mezbûru îmâ buyurup "âbdest al bre kâfir" buyurdu. Katline emir buyurdukda başını kesdiler. Ve lâşesin süriyerek taşra çıkardılar.

Ve mühür Tabanyassı Mehmed Paşa'ya virildikte zorbalar münfa'îl oldu. Ya'nî "bize danışmadın ve izin almadın. Mühür Tabanyassı'ya virildi" deyüp gazab olup hıdmet talebi bahânesiyle Okmeydân'na tecemmu' itdiklerinde pâdişâh haber alıcak Tabanyassı ta'lîmiyle pâdişâh sipâhdan hıdmeti ve mülâzemeti ref' eyledi. Anın için tekrâr At Meydân'nda cem'iyet itdiklerinde hünkâr vezîr ile meşveret eyledi. Vezîr ise sâhib-i re'y ve sâhib-i akl ve sâhib-i sıdk ehl-i kemâlden ve tevârîh şinâdan ve gayûr u dilîr âdem olmağla zikr-i âtî anın tedbîrât-ı müstahsenesi üzre hünkâr Yalı Köşkü'nde olan gümüş tahta ku'ûd idüp ayak dîvânı fermân eyledi. Ve vezîr ve müftû ve sudûr-ı ulemâ ve mevâlî ve müderrisîn ve kuzât ve erkân-ı devlet ve Ayasofya Şeyhi Kadızâde ve ocak ağaları ve zâbitları ve ihtiyârları Yalı Köşkü'nden Bağçe Kapusu'na gelince doldular. (229a) Pâdişâh bunlara ⁶⁸اطيعوا الله âyetini tefsîr idüp "bu şekâvetler nedir?" deyüp hitâb buyurdukda yeniçeri alkış idüp "cümlemiz mutî'leriz ve dostuna dostuz" didiklerinde "sadâkatınız şol zamân ma'lûm olur ki müfsidlerî himâye itmeyüp selef yeniçerileri gibi sâbit olasız" didikde "pâdişâhım düşmenine düşmeniz" didiler. Ba'dehu pâdişâh bi'z-zât Mushaf-ı Şerîf'i eline alup ⁶⁹والله حى deyü birer birer cümlesine yemîn virdikde Nakîb Allâme Efendi bu kelîmâtı ve ahd u mîsâkı ve yemînleri tahrîr itdi. Ba'dehu sipâha teveccüh buyurup "siz ne dersiz?" didikde anlar da yeniçeriler gibi tekellüm eylediklerinde "ne aceb kavimsiz! Hem mutî'larız dîrsiz hem cemî'-i cibâyât u îrâdât-ı dîvâniyyeyi hıdmet nâmıyla alup re'âyâyı pâymâl itdiniz. Kırk bin sipâh oldunuz ulûfe taleb idersiz. Re'âyâ olmayınca hazîne nereden cem' olur? Ve evkâf kalmadı mütevellî olup ekl itdiniz. Ve hitâbet ve imâmet ve müezzinlik cihetlerine varınca cümle üzerinize itdiniz. Allâh'dan havf

Mühür
Tabanyassı'ya
Virilüp Anın
Tedbîriyle Sultân
Murad'ın Sultân
Murad Olması

Fitne

⁶⁸ Allah'a itâat ediniz. (ayet)

⁶⁹ Hayy olan Allah'a yemin olsun ki

itmediniz" buyurdukda "biz pâdişâha mutî'uz. Eşkîyâmızı zabta kâdir değilüz" didiklerinde "mukaddem yüz virdiniz her bir rencberi huddâm ve dârât sâhibi itdiniz. Şimdi gerçektir sizi dahi dinlemezler" Şimdiden sonra himâye itmeyeceklerine anlara dahi yemîn virüp kadıları çağırıldıkda Anadolu'dan bir ve Rumili'den bir iki kadı ilerü geldikde "siz rüşvet alup şer'î icrâ itmediğizden ve zulmü def' itmediğizden âlem fesâda vardı" buyurdıklarında "biz ahkâm-ı Kitâbullâh'ı icrâyâ sarf-ı maktûr iderüz. Lâkin bizim i'lâmımız okunmaz. Ammâ bir voyvoda veya cizyedâr zâlimi kadı mîrîye mâni' olur deyü yazdıkdâ hakîkati aranmaksızın bizi azl iderler. Yâhûd mahkememizi taşlarlar. Yâhûd mâlîmızı yağma iderler. Eğer pâdişâhım ashâb-ı agrâzın şikâyetine vücûd virmeyüp i'lâma i'tibâr olunsa bizler de zalemeyi men'e fûrce bulurduk. Pâdişâhım her kim emrine muhâlefet iderse âsî olur. Katli vâcibdir. Kılıcı çıkar. Buna çâre kılıçdır" didiklerinde hâzır olanlar bu kelâmdan hazz itmedi. Kuzâta dahi yemîn virildi. Huzzâr-ı şühûd-ı ulemâ imzâ itdiler. Ba'dehu bu At Meydân'ında cem'iyet idenler bu meclise da'vet olundu. "Gelmedikleri isyân değil midir?" buyurdukda "isyândır ve pâdişâhımız bir zâlimi ahzı emr buyurdukda fermânı üzre zâlimi ahz itmez isek Allâh'ın la'neti ve cemî'-i peygamberân ve cemî'-i melâike ve cemî'-i ümmet-i Muhammed'in la'netleri ocağımızın ve bizim üzerimize olsun" deyü ahd u mîsâk idüp dağıldılar. Billüce zorbarlar firâr itdi.

Üçüncü gün dîvân olunup "her ocak ağası bölükde olan zorbarları getirsin"

Fitne-i Diğer

buyuruldu. "Silâhdâr ağası elimden gelmez" dimekle boyunu uruldu. Üçüncü gün yine sipâh At Meydân'ına cem'iyet idüp defterdârı mu'âhaze itdiklerinde müftî ve vüzerâ ve ocaklar ihtiyârları Paşa Kapsu'na gelüp "ahdi bunlar bozuyorlar, bu sühûletle ıslâh olmaz. (229b) Şekâvetleri müzdâd olur" deyü müftî efendi îkâz itdikde içerü telhîs olundu. Cevâbında "Saka Muhammed ve Cin Ali emsâli zorbarlar birine emân virilmeyüp katl olunsun. Ve illâ başın gider" deyü vezîre hat gelicek heman Paşa Kapsu'nda bulunan zorbarlar katl olunup Cin Ali ile Saka boğulup deryâya atıldı. Ve sâiri firâr itdi. Ammâ Gelibolu'da Cadu Osman dahi katl olundukda Salih Efendi Mısır'a firâr ve sâiri sâireye firâr itdiler. Lâkin bulundukca katl olundular. Ol gün vezîr tebdîl gezüp gördüğü eğri sarukludan sekiz yüz âdem katl itmekle yeniçeriyi dahi makhûr itdi. Sipâha ulûfeden gayrı bir şey kalmadı. Amellerinin cezâsını buldılar. Dünyâ tathîr olundu. İki âdem bir yere gelecek hâl kalmadı.

Fâide-i
Karîn-i Âkıl

Pâdişâh âkıl karîne mukârin olmağla on seneden berü âlâm u ekdâr ile ömür geçüren pâdişâh on günde âleme nizâm virüp râhat eyledi. Âdetullâh böyledir. Kangı

Haddini
Tecâvüz
iden Kavm
Cezâsını
Bulduğu

kavm haddi tecâvüz idüp şer' ve akıldan hurûc iderse gayretullâh zuhûr ider. Bir hâkim-i câsirin kahrıyla te'dîb ü makhûr olur.

Bundan akdem İlyas Paşa'ya Husrev Paşa gazab itmekle havfından Bergama Senti'nde isyân üzre olur idi. İğfâl için üç tuğ virildi. Lâkin zulmü dahi ziyâde oldu. Hattâ Midilli'ye sarkındılık itdikde nâs tahammül idemeyüp âdemlerini ahâlî kırdı. Ve Mağnisa'yı yağma itdi. Bunca fesâd itmesi ve bu fesâdlarına iğmâz olunması İslâmbol ulemâsına ve müftî efendiye بلغ ما بلغ⁷⁰ hediyesi geldiğinden idi. Ne tama'dır bu tama'! Nâmûs-ı devlete kesr virdiğinden başka ibâdullâhı pâyâmâl itdiğinden gayrı bilâ-aded nüfûs-ı ümmet-i Muhammed'i telef iden zâlimin hediyesini kabûl itmek. Belki cühelânın akullusu bunu kabûl itmez. Ba'dehu İlyas Paşa'ya Şam virildi. Gitmeyicek isyânı setre gelmedikde üzerine paşalar ta'yîn olundukda Alaşehir'de onbin leşker cem' idüp ceng itdi. Lâkin münhezim olmağla Bergama kal'asına kapandı. Bergama Nemrûd'un tahtgâhıdır. Ve Güngörmez pâdişâhı didikleri Hişam bin Alkame anda serdâblarda sâkin olur idi. Hâlâ taht-ı arzda sofalar ve havuzlar ve musanna' dâireler vardır. Ve kal'ası sa'bdır. Mesfûr tahassun itdikde muhâsara olunup afvuna hat getirülüp inandırılıp pâdişâha getirüldükde katl olundu. Ve zorbalardan Veliyyulah ve Cin Ali Efendi ve Köse Ali Efendi ve Siyavuş Efendi ve Feridun Efendi dahi katl olunmağla gazâ-yı ekber olundu.

Memleket-i
Yemeni Âl-i
Osman'dan
Yemen İmâmı
Aldığı

Ve bu esnâda Yemen imâmı olan Zeydî mezheb-i habîs Yemen Vâlîsi Haydar Paşa'ya ve Kansu Paşa'ya ve Habeş Vâlîsi Aydın Paşa'ya galebe idüp tamâm-ı mülk-i Yemen ile Mülk-i Habeş'i zabt itdi.

Ve binkırk üç sâlinde Cibali hâricinden harîk zuhûr idüp Molla Gürani ve At Bazarı hudûdunda muntafî oldu.

Cibali
Harîkı

Ve kîl (230a) u kâl çoğalmağla kahvehâneler kapandı. Hattâ taşra vilâyetlerde olan kahvehâneler dahi kapandı.

Ve duhânı vâ'izler men' itdikçe halk musırr olmağın Şeyh Kadızâde ta'rîfiyle yasağ olundukdan sonra "mütenebbih olmayanların katli câizdir" kavliyle siyâseten duhân içenler katl olunur. Şol rütbe ki gice pâdişâh tebdîl gezüp nerdübânla halkın ocaklarını koklayup duhân râyihâsı şemm ider ise hâne sâhibin katl ider idi. Ve gice fenarsız bulduğın dahi katl ider idi. Bir gice Hoca Paşa Câmi'i imâmının oğlu işâ namâzından halk çıkup ol dahi kandîlleri söyündürüp hânesi câmi' karşusunda olmağla "fenara hâcet yok" deyüp hânesine girer iken hünkâr râst gelüp katl ider. Her

⁷⁰ Fazlasıyla ulaşan

Ricâl-i
Devlet ve
Ulemânın
Tama'ından
Zarar

Bergama
Nemrud'un
Taht-gâhı
Olduğu

Kahvehânelere
Yasağ Olduğu

Ve Duhâna
Yasağı

sabâh köşelerde maktûl görünmekle nâsın havfi ve pâdişâhın mehâbeti ziyâde olur idi. Hünkârın murâdı men‘-i duhân değil tathîr-i bilâd idi. Böyle siyâset muzır değildir. Hıfz-ı bilâd ve sıyânet-i saltanatdır. Dâimâ pâdişâhlara siyâset lâzımdır.

Ve bu kırk üç sâlinde Sultân Ahmed Câmî‘i‘nde âdeten mevlûd kırâatında evvelen Sivasî Efendi sâniyen Kadızâde Efendi va‘z itdiler. Ammâ Kadızâde va‘zında *اهلها ان الله يأمرکم ان تؤدوا الامانات الى اهلها*⁷¹ âyet-i kerîmesin tefsîr idüp "Nasreddin Efendi çift sürer iken küçük öküz hareket itdikde büyük öküzü döver imiş. Zîrâ büyük işâret itmeyince küçük hareket itmez dir imiş" didikde hâzır olan ulemâ "şeyhi kürsîden indürelim" didiklerinde "pâdişâh şeyhi pek sever" deyü Müftû Sunullah Efendi men‘ eyledi. Bu haber şeyhe vâsıl oldukda *ثبت المدعى*⁷² demiş.

Sultân
Murad'ın
Revan
Seferi

Pâdişâh Şark seferi murâd buyurup Sadria‘zam Tabanıyassı Mehmed Paşa'yı Üsküdar'a geçürüp Bayram Paşa'yı kâimmakâm nasb itdikden sonra vezîr Maltepe'ye vardıkda, Cıgalazâde Mahmud Paşa ve Nişancı Yusuf Paşa ve Mostarî Mustafa Paşa ve "cevân kapucubaşı" didikleri Mehmed Paşa matlûbdan noksân asker ile geldikleri için dört paşayı bir kadirge ile nefy idüp mâllarını mîrîye zabt eyledi. Ve İznikmid'e vardıkda hünkâr kayukla gelüp vezîre ba‘z sipâriş idüp avdet itdi.

Fitne der-
Haleb

Vezîr Haleb'e vardıkda yeniçeriler "ağayı ve kul kethudâsını ve yeniçeri kâtibini istemeyüz" deyü gulüvv eylediklerinde Yeniçeri Ağası Köse Mehmed Ağa'yı azl eyledi. Ammâ yine gulüvv idüp "ağa ile da‘vâmız var" didiklerinde vezîr nasîhat kaydında olıcak vezîre hücum itdiler. Lâkin iç ağaları altmış edepsizi helâk idicek dağıldılar. Ma‘zûl ağa ve kethudâ İslâmbol'a geldiklerinde katl olundular. Gerçi Köse Mehmed Ağa pâdişâha hayır-hâh ve def‘-i eşîrrâya müstakil sebep idi. Lâkin "kuru yanınca yaş yanar" fehvâsınca nice bî-günâh katl itmiş idi. Mağdûrların kamı tutdu.⁷³ (230b)

Dürzî Dağında
Maanoğlu
Zuhûru

Ve bundan akdem yirmibir târîhinde Maanoğlu Fahreddin Şam tevâbi‘inden Dürzî Dağı'nda Şakif ve Panyas⁷⁴ ve Deyru'l-kamer gibi sa‘b mahallere tahassun ve nice bin Dürzî sekbânı ile isyân itmiş idi. Üzerine dört paşa ta‘yîn olundu. Süknâsı sa‘b olmağla ele girmesi mütâ‘azzir idi. Lâkin Âl-i Osmân'ın kahrı havfıyla Franca'ya firâr idüp Franca'ya Kudüs'ü teslîm va‘diyle Franca'dan beşer sefîne donanup kethudâsını irsâl itdi. Ammâ gemiler Kudüs sevâhiline geldikde ser‘asker paşa yanaşdırmayup men‘ itmekle hâiben avdet itdiler. Lâkin Ma‘anoğlu'nun kalan askeri

⁷¹ Muhakkak Allah (cc) emaneti ehline vermeyi size emr eder.

⁷² İddia edilen sabit oldu.

⁷³ "ve esnâyi" yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

⁷⁴ Banyas

Sayda ve Nablus'a istilâ itmiş idi. Donanma-yı hümâyûn varup anları kaçırup ve istimâletle Sayda ve Nablus'u zabt eyledi. Ba'dehu mesfûr Ma'anoğlu Frengistan'dan gelüp bed-mezheb-i Urbân'dan Kelbî ve Dürzî kabîlelerine "ben Âl-i Fâzıl'danım" diyerek emîr ve re'îs olup Ba'lebek dağların zabt ve mîrîye mızrak ucuyula bir şey virirdi. İşbu binyüz üç kırk sâlinde Küçük Ahmed Paşa üzerine ta'yîn olunup vardıkda, oniki bin Dürzîyle Ma'anoğlu mukâbele vü mukâtele eyledi. Lillâhi'l-hamd Ahmed Paşa gâlib olup Ma'anoğlu'nun oğlunu ahz ve başını kesdi. Ammâ mekânlarına yolların su'ûbetinden varılmaz idi. Ahmed Paşa gayûr u müdebbir⁷⁵ âdem olup yollarda kayalar üzerine azîm âteşler yakdırup kaya kızdıkda sirke döküp biraz pâreliyerek sekizer def'a âteş ve sirke ile kayaları kırup mekânlarına vâsıl olup Ma'anoğlu Fahreddin'i iki oğluyula esîr idüp mâl-ı lâ-yuhsâsını paşa ahz eyledi. Ve zuhûr-ı Âl-i Osmân'dan berü üçyüz elli sene Âl-i Osmân yedine girmeyen memleketi zabt idüp fetihnâme ile Fahreddin'i ve Oğulları Hüseyin ile Mesud'u ve mâllarını pâdişâha irsâl eyledi. Âstâne'ye getirüldükde Fahreddin habs olunup oğulları Galata Sarâyı'na vaz' olundu.

Sirke ve
Âteş ile
Kaya
Kırdıkları

İznikmid Taht-
gâh-ı İskender
Olduğu

Bundan sonra pâdişâh-ı zamân Murad Han teferrüc murâd idüp tahtgâh-ı İskender olup Makedonya tesmiye olunan İznikmid'e eyyâm-ı şitâda vardıkda İznikmid Kadısı Gümüşzâde'nin hıdmeti meşkûr olmağla te'bîd hattı ihsân buyurdu. Ve duhânı şürb idenleri bulup katl eyledi. Andan İznik'e varup "yollar tathîr olunmamış" deyü kadıyı salb itdi. "Yolların tathîrine fermân dünkü gün geldi. Bugün mübâşeret itdim. Vakit olmadı" deyü feryâd ve tezallum itdi. Ammâ müfîd olmadı.

Pâdişâ[h]
Kadı Salb
İtdiği

Andan Bursa'ya teşrîf buyurdukda Mehmed ve Osman nâm iki karındaşlar var idi. Osman sahiyy olup kadıya ve paşaya ziyâfet ve sâire in'âm itdikce karındaşı Mehmed bahîl ve hasîs olmağla "bizim Osman sefîhdîr. Dost didikleri kişinin mâlîdîr" didikce Osman "karındaşım mâl artursun. Ben dost kazanayım" dir imiş. Ve bunlar mâl ile meşhûr oldukları için Burusalı "bizi bu iki karındaşlar murâbahâ ile berbâd itdi" deyü Sultân Murad'a arzuhâl virdiklerinde Osman dost berekâtına şefâ'atla kurtuldu. Mehmed katl olunup mâlî mîrîye zabt olunmağla fâide-i sehâ ve zarar-ı bahl ayân oldu.

Fâide-i
Sahiy ve
Zarar-ı Bahl

Katl-i
Şeyhülislâm

Bu kadı salbini Şeyhülislâm Ahizâde Hüseyin Efendi istimâ' idicek "kadılar ve âlimler vâcibü'r-re'âyâ olmağla anların du'âsı celb olıncak iken (231a) ve henüz fitne def' olmuş iken böyle vakitte bu münâsib değildir. Pâdişâhımıza nush [u] pend idüp

⁷⁵ + ve

inkisârdan ziyâde sıyânet idesiz" deyü vâlide sultâna tezkire yazdı. Ammâ şeyhülislâmın oğlu İslâmbol kadısı olup⁷⁶ Allame Efendi nakîb idi. Ve İslâmbol kadısıyla nakîb şeker-âb olmağla sudûr-ı ulemâdan biri bu iki zâtı da'vet idüp barışdırmış idi. Nakîb dahi müftî efendiye oğlu İslâmbol kadısını ve sudûr-ı ulemâdan ba'zısını da'vet idüp def'-i vahşet sadrında iken kadı salbi sohbeti nâsa şâyi' olmağla meclis-i mezbûrda ana müte'allık biraz sohbet geçdi. Müftînin a'dâsı bu cem'iyeti ve bu sohbeti fırsat add idüp "kadı salbi için ulemâ meşveret itdiler" deyü vâlide sultâna gamz itdiklerinde mukaddem gelen tezkire dahi bu kelâmı te'yîd ider. Heman acele bu nifâk kelâmı ve tezkireyi hünkâra gönderür. Hünkâr dahi Burusa'dan sekiz sâ'at ba'îd şikârda iken tezkire vâsıl olıcak bilâ-te'hîr ve deveci bostancibaşıyla ılgar idüp Katırlı'dan boz kayığına binüp Gegbuze'ye çıkup menzil ile ahşam vakti İslâmbol'a gelüp gice bostancibaşı varup müftî ile oğlunu kaldırıp başka başka bir kayığa bindürüp Kıbrıs'a nefy itdi. Ammâ pâdişâhın gazabı sâkin olmayup seherî bostancibaşı irsâl ve "boğazdan içeri kangısına irişürsen başın kesüp getür" deyü fermân buyurmağla bostancibaşı acele gidüp İslâmbol kadısının kayığına irişmedi. Lâkin müftînin kayığına irişdi. Ve bile alup kenâra yanaşurken meğer pâdişâh bostancibaşını irsâle kanâ'at itmeyüp "belki gevşek davranur" deyüp sayd tarîkıyla pâdişâh Abaza Paşa'yı yanına alup bostancibaşını kollayarak kenârdan gidüp bostancibaşının üstüne varup müftîyi araba ile vaz' ve Ayastafonoz'dan geçüp Kalabriya nâm kefer karyesine götürmek emr buyurmağla bostancibaşı müftîyi kefer karyesine götürüp boğup meyyitini gâib itdi. Merhûm ise hayâtında binâ itdiği medresesinde mezârını hâzır itmiş idi. Kısmet olmadı. İrtesi gice pâdişâh nakîbin hânesine varup Nakîb Pîr Allame Efendi'yi önüne katup elinde hişt ile "ziyâfet günü ne sohbet itdiniz? Tîz söyle" diyerek yayan at önünce İstanbul zokaklarına dolaşdırup bî-mecâl itdi. Ve İslâmbol kadısı nefiyde vefât itdi.

Ba'dehu Abaza faslında tahrîr itdiğimiz vech üzre hünkâr Leh seferi için Edirne'ye varup İslâmbol'a geldikde Bosnalı Bâzergânzâde Âstâne'den ba'zı kibâra hıdmet idüp terbiye olup sarâya alınmış idi. Letâfet-i hüsn-i cemâli Enderûn'a velvele- endâz olmağla pâdişâha lâyıık bir bülend-cevân olmağla Hâsoda'ya alındı. Ve kurb-i hâssu'l-hâssa sezâ görülüp müşârun-ileyh bi'l-benân olup Cevân Musa'yı unutturdu. Ve hıdmet ü refâtı tab'-ı mülûke evfak gelmekle (231b) Musa'dan yüz kat ziyâde mültefit olup tîz vakitte silâhdâr oldukda ba'zılar tîz vakitte ve cevânlığı âleminde

Nev-cevân
Bosnalı
Bâzergânzâde'
ye Pâdişâhın
İkbâli

⁷⁶ Olup kelimesinden sonra nakib yazılmış müstensih tarafından sonra üzeri çizilmiştir.

silâhdârlığını teksîr itdiklerini pâdişâh bilüp anlara rağmen silâhdârlığına üç tuğ munzam kılup tüvek (توك) ve tös (توس), bûk şâtırlarıyla silâhdâr paşa oldu. Ve bir ân ve bir sâ'at huzûr-ı izzet-i pâdişâhîden infikâka ruhsat virilmeyüp cümle suâl ve cevâb anınla olur idi. Hattâ sadria'zam ve şeyhülislâm bir husûsu pâdişâha ifâde idecek olsalar "Mustafa Paşa'ya ifâde eyleyin" deyü emr buyurulur idi.

Ba'dehu hamra yasağ idüp ümmü'l-fesâdı def' eyledi. Ve meyhâneleri yıkup harâb eyledi. Sultân Selim-i Sâni merhûm, cevânlar ile dâimâ ülfet ü sohbet ve îş u işret ider iken meyhâneleri hedm itmiş idi. Bu Sultân Murad hazretleri dahi Mustafasıyla safâsını ve îş u işretini görüp sâirden nehy ider idi. Gicede ve gündüzde ele giren serhoşu katl ider idi. Bu esnâda Abaza Paşa dahi katl olundu.

Hamra Yasağ

Şâ'ir Nef'î
Efendi Katl
Olunduğu

Ve Şâ'ir Nef'î Efendi aslı Hasankal'a'sından olup kalem kâtiblerinden iken şî'r ile hünkâra takarrüb idüp hâcegândan harâc muhâsebecisi olmuş idi. Lâkin semt-i hicve mâil olup ulemâyı ve vüzerâyı hiciv ile kasîdeler inşâ ider idi. Bir gün Kâimmakâm Bayram Paşa hakkında hiciv ile kasîde yazup pâdişâha virdi. Bayram Paşa pâdişâha geldikde kasîdeyi eline viricek paşa mahzûn oldu. Pâdişâh ırz-ı vezâreti tahkîr itmiş. Gerçi Nef'î'yi sever idi. Lâkin ırz-ı vezâreti sıyânet ve tekmîl için siyâseten katline icâzet virmekle katl olundu. Tamâm şâhâne edâdır ve makbûl u mahbûb-i pâdişâhî olanlar mağrûr olup haddini tecâvüz itmemek gerek. Mukarrebîne dahi pend ü nasîhatdır. Ve hicve sülûk idenler ber-hemend olmadığını beyândır.

Mukarreb-i
Pâdişâhî
Olanlar
Haddini
Tecâvüz
İtmekte Zarar

Ez-în-cânib çünki Tabanıyassı Mehmed Paşa Haleb'de kışladıkda hünkâr dahi Edirne'den Âstâne'ye gelüp müftî ve sâir erkân-ı devletle meksden sonra tekâ'ud ve korıcıları dahi bile alup şark seferi için Üsküdar'a geçüp Seydigazi'ye andan Karaağaç'a vardıkda hıdmetinde tekâsülü için kadıyı katl eyledi. Her konakda ricâlden ve a'yândan ve paşalardan maktûl eksük değil. Anlara nisbet kadıların maktûlü kalîl olduğu için katl olunan kadılar ile iktifâ olundu. Andan Konya'ya bir konak kaldıkda hünkâr tebdîl Konya'ya varup İzzeddin Keykavus bin Keyhusrev Selçukî'nin binâsı olup "Ahmed'in ta'bîr olunur" Konya kal'asın seyerân ve Mevlânâ Türbesi'ni ziyâret ve şeyhının ta'âmını ekl idüp Konya harâcını Mevlânâ Türbesi'ne vakf idüp orduya gelüp irtesi alay ile şehre dâhil oldu.

Katl-i Kadı

Konya
Kal'asın
Nâmı
Ahmed'in
Olduğu

Andan Kaysariya'ya vardıkda zahîre tedârük itmediği için kadıyı katl idüp Sivas'a vardıkda İzmir kadısından şikâyetçi gelmekle salb olundu. (322a) Andan Erzurum'a vardıkda vezîr dahi Haleb'den geldi. Çünki her konakda iki tuğludan ve üç tuğludan bir iki maktûl eksik değil. Erzurum Vâlîsi Halil Paşa dahi katl olundu.

Katl-i
PaşalarKatl-i Kadı
ve Salb-i
Mevâlî

İslâmbol'da
Olan
Taşralular
Vatanlarına
İskâm

Ve kırk seneden berü İslâmbol'da tevattun idenlerin vilâyetlerine iskân olunmak emr olunmağla kâimmakâm fevka'l-melhûz sa'y-i bî-şümâr eyledi. Lâkin emr-i asîr olmağla vücûda gelmedi.

Revan
Kal'ası

Bu seferde Sancağ-ı Şerîf ma'an olmağla asker hadden ziyâde geldi. Ammâ adem-i iltifâtdan bir mikdâr dağıldı. Sonra biner akçe bahşış virilüp Revan'a valdı ki Revan kal'ası Eski Sarây cürmündedir. Pâdişâh kal'ayı muhâsara idüp altunu meydâna yığdı. Atı düşene elli altun yaraluya yirmibeş gurus baş getürene kırkar gurus virmekle askeri tahrîs itdiğinden mâ'adâ a'vâm-pesend hareketle dahi cüyûş-ı muvahhidînin gönüllerin ele aldı. Ya'nî şeker şerbetini kazanlara doldurup ve hünkâr ayağ üzre durup her gelen yığide şerbet içirüp "göreyim sizi" diyerek bir haftada emânla aldı.

Sefere
Sancağ-ı Şerîf
Gitmek

Pâdişâhın
Avâm-pesend
Hareketi

Emîrgüne
Han ki
Acem
Hanına Üç
Tuğ
Virildiği

Revan hanı olup emânla kal'ayı teslim iden Emîrgüne Han râfiziyeti terk ve Sünnî olmağla üç tuğ virildi. Revan kal'ası ondokuz bin ikiyüz seksen zirâ'dır. Bî-had mâl ve zahîre alındı. Andan Tebriz'e varıldıkda hâlî bulunup tahrîb olundu. Şâh meydâna gelmemekle Tebriz'den Van'a ve Van'dan Diyarbekir'e gelindikde Şam'dan ma'zûl Mantıkî Efendi'den şikâyet olunmağla salb olundu.

Sadr-ı Rum'dan
Mısır Ka[dı]sı
Olduğu

Ve Sadr-ı Rum'dan Hocasâde Efendi vesvese idüp talebiyle azl olup Mısır kadısı oldu. Vezîr Diyarbekir'de kaldı. Hünkâr kalkup konak konak İznikmid'e geldikde çekdiriyle Üsküdar Sarâyı'na geldi. Ve irtesi alay ile Şühûd (شهود) Kapusu'ndan İslâmbol'a dâhil oldu. Hattâ hünkâr tavr-ı acîb zırh giyüp tuğluğa üzre beyâz dülbend sarınup vüzerâsı kezâlik merdâne hey'etle sarâyâ teşrîf buyurdu. Ve bir hafta şehîr donanması olundu. Ba'dehu At Meydânı'nda Sultân Süleyman vaktinde İbrahim Paşa ve karîbu'l ahdde zikri mürûr iden Receb Paşa Sarâyı didikleri sarây Silâhdâr Mustafa Paşa'ya ihsân buyurmağla şâbb-i makbûl cemî'-i vüzerâ ve erkân-ı devlet sarâydan alup alayla ihsân olunan sarâyına getürmekle ta'zîm itdiler. Gerçi sarây sâhibi oldu. Lâkin bir gün pâdişâhın yanından münfekk olamaz idi.

Çünkü pâdişâh Revan seferinden gelür iken Âstâne'ye takarrub itdikde sû-i karîn vesvesesiyle pâdişâhdan kâimmakâma gelen fermân mücebince pâdişâhın karındaşları olup yirmibeş yaşını tekmi'l itmiş a'kal nâsdan iki dâne şehzâde bî-cân kılınup Sultân Ahmed Türbesi'ne defn olunmuşlardır.

Kadıza'de
Efendi

Ve Acem hanlığından hurûc ve pâdişâhımıza tâbi' olmağla üç tuğ inâyet buyurulan Emîrgüne oğluna İstinye'de vâkı' Feridun Bağçesi virilmiş idi. Fısk u fücûra meşgûl oldu. Meşhûr Ayasofya Şeyhi Kadıza'de vefât itdi.

Ve vezîria'zam ve paşa-yı mu'azzam Tabanıyassı (232b) Mehmed Paşa'dan mühür alınıp Kâimmakâm Bayram Paşa'ya virildi.

Ve Karadeniz seferi için Rumili halkı şaykalara ta'yîn olunup gitmeyenlerden bedel alınmağla re'âyâyâ çok cefâ olundu. Hattâ Bosnalı virmeyüp kadıyı taşladılar. Ve bu esna[da] Menemen hâssı haseki sultân hâssı olmağla nâib efendi voyvodanın zulmüne müsâ'ade itmedikde voyvoda nâibden şikâyet idicek nâib hak yoluna salb olundu.

Sefere
Gitmeyenlerden
Bedel Alınmak

Ve Gümülcine Kadısı Şihab Efendi tefsîre müte'allık te'lîf itdiği kitâbı hünkâra gönderdikde Selanik mansıbını ve mevleviyet rütbesini inâyet buyurdu.

Pâdişâhın
Nâmına Kitâb
Te'lîf iden Zâta
Olan İkrâm

Ve Yedikule'de mahbûs olan Mehmed Giray Kırım'a han nasb olunup irsâl olunmuş idi. Kendüden isyân fehm olunmağla sâbıka han olan Canbek Giray, han nasb olunup Kapudan Receb Paşa'dan mâ'adâ dört paşa dahi ta'yîn olunup Kırım'a vardıklarında Tatar "ölümüz han kulu" ya'nî kim han olursa ana tâbi' olmak âdetleri iken aksi zuhûr idüp cümle Tatar Mehmed Giray'ın yanına cem' olup paşalar ile ceng itdiklerinde paşalar bozuldu. Ve cebehâne ve top ve orduyu Kefe kal'asını Tatar zabt eyledi. Ba'dehu Tatar gelüp Kili ve İsmail ve Yergöğü kal'alarını dahi Tatar aldı. Ba'dehu Tuna'yı berü geçüp Dobrice'ye geldikde bundan akdem şecâ'ati mürûr iden Kantemir Mîrzâ gayret idüp Âl-i Osmân'ın nâmûsunu tekmîl için Tatar'a karşı varup gereği gibi Tatar'ı kırdı. Ve Tuna'dan karşı geçürdü. Ba'dehu hanlık yine Canbek Giray'a virilüp Kapudan Hüseyin Paşa'yla irsâl ve karadan Kantemir irsâl olundukda yine Mehmed Giray cenge tasaddî itdi. Lâkin Kantemir'e mukâvemet idemeyüp münhezimen Sakalibe'ye firâr itmekle Canbek mesned-i hanîde karâr eyledi. Ve Özü kal'asın binâ itdi. Ve Kantemir Nogay Oymağına karışup hân mânını ta'mîre meşgûl oldu. Ammâ Hâin Mehmed Giray Leh'den ve Kazak'dan ve Rus'dan kırk bin menhûs kâfir ile Kırım üzerine geldikde leşker-i küffârın âteşine tâkat gelmez. "Heman göz karadup uğurdan yürümelü" deyüp yürüdükde gâlib olup Mehmed Giray mecrûhan fevt oldu. Ve cümle kâfirler kılıçdan geçdi. Ba'dehu Canbek Giray dahi azl olunup yerine İnayet Giray oldu.

İsyân-ı
Tatar Han

Kantemir
Mîrzâ
Dobrice'de
Tatar'ı Kırdığı

Bu Nogay üç kısımdır. Biri Ulu Nogaydır ki bir pâdişâha ve bir hana itâ'at itmez. Ve biri Küçük Nogaydır ki anlar zâhirde hanlara mutî' olup derûnî adâvetleri vardır. Ve biri Mansûrîlerdir ki Kantemir anların eşbeh yekdîğedir. Anlar dahi hanlara itâ'at itmez. Ve bir nev'-i Tatar var ki anlara Şirin Beyleri dinür. Anlar Tatar hana mutî'lerdir. Hanlar bu Şirin'den otuzbin leşker ile pâdişâh seferine gider.

Envâ'-ı
Tatar
Beyâm

Ammâ İnyet Giray Revan'a me'mûr oldukda asker cem' itdi. Lâkin sefere gitmeyüp Kantemir aşîretiyle husûmeti olmağın Turla'yı geçüp Kantemir ile ceng itdikde Kantemir gâfil bulundu. Ve "gavgâ def' olunsun" deyü Kantemir İslâmbol'a da'vet olunmağla İslâmbol'a gelicek Tatar Mansûrlar'ı yağma ve Akkirman semtini harâb itdikden sonra Kantemir'in ıyâli Kili'de olmağla gelüp Kili'yi muhâsara ve gâret-i mâl ve ıyâlini Kilili virüp kendüler emân buldu. Emân Tatar Kantemir'in ıyâlini esîr itdi. Ba'dehu Kefe'yi Muhâsara idüp Kefe Paşası İbrahim Paşa ile Kefe Kadısı Hamid Efendi'yi şehîd (233a) itdiler. Ve Nogaylu'yu Kırım'a göçerdi. Ba'dehu han şeyhülislâma irsâl itdiği mektûbunda "Kantemir'i taleb iderim. Eğer pâdişâh virmez ise Âstâne'ye varup Kantemir'i alurum. Sonra bilmedik dimeyesiz" deyü yazdığı için azl olunup Bahadır Giray Han nasb olundukda mağrûr-ı ma'zûl bir yerde karâr idemeyüp sefîne ile Âstâne'ye gelüp Kantemir ile mürâfa'a olmak diledi. Gûyâ İnyet Giray itdiği isyânı ve yazdığı mektûbu unutturdu. Nihâyet iğmâz olunup İnyet Giray ile Kantemir huzûr-ı hümâyûna getirülüp birbirleriyle muhâvere itdiklerinde pâdişâh Kili ve Kefe kal'aların muhâsara itdiğinde yâd buyurup İnyet Giray'ı boğdurup cenâzesini ulemâ ve vüzerâ alay ile iskeleye götürdüler. Ba'dehu Kantemir'in oğlu bir âdem katl idicek kısâsan ol dahi katl olunup meyyiti babasına virildikde "bu Kantemir şecâ'atlı âdemdir. Evlâd acısıyla kinden hâlî olmaz" deyü mülâhazâ olunup Kantemir dahi katl olundukda Nogaylu serkeşlükden rücû' idüp Tatar hana teba'iyet itmeleriyle râhat olundu.

İslâmbol'da
Tatar Hanı
Katl
Olunduğu

Ve binkırk yedide Moskov i'ânetiyle Kazak Azak'ı aldı. Bu târîhe gelince tevârîhlerde Moskov sohbeti yoğ idi. Peydâ oldu.

Moskov

Çünkü pâdişâh Revan seferinden gelür iken İslâmbol'a karîb geldikde kâimmakâma fermân idüp karındaşları Sultân Süleyman ve Sultân Bayezid'i telef itdirmüş idi. Şimdi karındaşı Sultân Kasım'ı dahi telef itdi. Karındaşlarından Sultân İbrahim'den gayrı şehzâde kalmadı.

Ve Abaza Şeyhi İslâmbol'a gelüp pâdişâha takarrub itmiş idi. Yeniçeri ocağını kaldırmağı pâdişâha sevk itdiğinden dimâğî fesâdda olduğu bilinüp katl olundu. Ve bu esnâda "Kıbrıs paşasının zulmünden vilâyet ayağa kalkup dükkânlar kapandı" haberi gelmekle paşa ve kadı ihzâr olunup kadı katl olundu. Paşa Kefe'ye irsâl olundu. Hâle bakılsa paşa katl olunmak lâzım idi. Lâkin pâdişâhın evâil-i saltanatında zorbalardan tuğyân u teskîni ulemânın tahrîkine haml olunmağla ednâ bahâne ile ulemâdan ba'zılarını pâdişâh katl ile tağrîr ider oldu.

Sene 1048 Reften-i Sultân Murad be-cânib-i Irâk ve feth-i hisâr-ı Bağdad râ ba'de ez muhâsara-i çihil rûz ve katl-i âmmı râfiziyân ve avdeteş be-dârussaltana. Ve âmeden-i Mustafa Paşa ba'de ez-terfîb-i umûr-ı serhadd-ı Acem ve mukaddemât-ı sulh. Ve maktûlî-i şeyh-ı meczûb râfi'-i livâ-i isyân der-Sakarya. Târîh-i feth-i Bağdad فقد جاءكم الفتح من عند الله⁷⁷ 1049 Cülûs-ı Sultân İbrahim ba'de ez-vefât-ı birâdereş Sultân Murad der-Dârussaltana.

Bu Bağdad-ı dârü's-selâm taht-ı hulefâ-yı kirâm ve burc-ı evliyâ-yı izâm, ba'dehu hulefâ-yı Abbâsiyân, ba'dehu Cengiziyân, ba'dehu İlhâniyyân, ba'dehu Karakoyunlu, ba'dehu Akkoyunlu, ba'dehu Kızılbaş, ba'dehu Sultân Süleyman dokuz yüz kırk bir sâlinde feth itdikden sonra doksan iki sene Âl-i Osmân zabtında olup bin otuz üç (233b) sâlinde Bağdad vâlisi olan Yusuf Paşa vaktinde Bekir Subaşı mâldâr ve a'yân-ı vilâyet belki memleket zabtında bir kimesne iken çırâğlarından Bekir Ağa ile husûmeti olup bin nefer ile Bağdad'dan çıkup Bekir'in üzerine gitdikde oğlu Mehmed'i Bağdad'da bırakmış idi. Ammâ Yüzbaşı nâm kimesnenin dahi meğer Bekir Subaşı'ya derûnî adâveti olup müterassıd-ı fırsat iken Bağdad'dan Subaşı'nın hurûcunu ganîmet bilüp Mehmed'i katl idüp⁷⁸ Subaşı geldikde içerü koymamak tedârükünde oldu. Lâkin Mehmed basdıkdâ⁷⁹ Yüzbaşı münhezim olup iç kal'ada paşaya dâhil düşdü. Subaşı bu haberi alup avdetle Bağdad'a geldikde paşadan Yüzbaşı'yı taleb itdikde paşa "kânûn ve merdlik değil" deyü virmeyicek Subaşı isyân idüp iç kal'ayı muhâsara itdi. Ve tarafeynden top ve tüfeng ile muhârebe olunur iken paşa tüfeng ile urulup şehîd oldu. Ve Subaşı iç kal'ayı dahi zabt itdi. Ve Yüzbaşı'yı ahz idüp bir kayığa koyup ve kayığa nefte doldurup şât içinde nefte âteş idüp Yüzbaşı'nın yandığını seyerân eyledi. Bu keyfiyyet Devlet-i Aliyye'nin ma'lûmu olıcak Bağdad Süleyman Paşa'ya virilmekle mütesellimi ilerü varıcak "bize paşa lâzım değil" deyü mütesellimi kabûl itmediklerinde Hafız Paşa ser'asker ta'yîn olunup azîm asker ile varup muhâsara itdikde Subaşı kahtdan âciz olup Acem şâhına ilticâ ve "gelüp Osmanlı'yı def' idersen kal'ayı şâhıma teslim iderim" demekle şâhdan otuzbin Kızılbaş ile han gelüp Subaşı'ya bir tâc giydirdi. Ammâ bu esnâda "Sultân Mustafa hal' olup Sultân Murad cülûs itdi" haberi Hafız Paşa'ya vâsıl olıcak Hafız Paşa

⁷⁷ Muhakkak ki fetih size Allah katından geldi.

⁷⁸ Burada eyledi yazılmış sonra üzeri müstensih tarafından çizilmiştir.

⁷⁹ Basdıkdâ'dan sonra Bekir Ağa yazılmış ama müstensih tarafından üzeri çizilmiştir.

Bağdad paşalığını Subaşı'ya tevcih idicek Subaşı kal'ayı Kızılbaş'a va'd itdiğine nâdim oldu. Ve Acem hanı Bağdad'ın miftâhlarını talep itdikde Acem tâcını Subaşı girü gönderüp "pâdişâh Bağdad'ı bana tevcih itdi" deyicek gelen Kızılbaşlar ta'yîb sadedinde olduklarında Kızılbaşlar'dan bir kaçını salb idüp Hafız Paşa'ya "siz avdet idin. Ben Kızılbaşla söyleşürüm" demekle Hafız Paşa avdet itdi. Lâkin şâh bu hâle vâkıf olup bi-nefsihi gelüp Bağdad'ı muhâsarada üç ay meks itdi⁸⁰. Zafer bulamayup me'yûs olıcak şâh hîleye sâlik olup Subaşı'nın oğlu mezbûr Mehmed'i Bağdad hanı itmek gibi dürlü dürlü va'dler ile Mehmed'i iğfâl ol dahi öğreyin kapudan Kızılbaşlar'ı içerü aldığı sâ'at Acem münâdîler "Bağdad Şâh Abbas'ın oldu" deyü nidâ ve Subaşı'yı ahz ve huzûr-ı şâha götürdüklerinde oğlu Mehmed şâhın yanında mu'azzez oturur iken şâh Subaşı'ya "niçün yaman iş itdin?" didikde "yaman işi ben itmedim. Bu veled-i zinâ itdi" deyü Mehmed'i gösterdi. Lâkin şâh-ı râfiziyân ehl-i Bağdad'ın cümle mâllarını alup Ehl-i Sünnetler'i katl-i âmm (234a) itdi.

Hud'ayla
Kale
Almak

Oğlunun
Babaya
İhâneti

İzhâr-ı Salâbet-i
Dîn-i Mübîn
Sebebine Şehîd
Olmak

Ammâ Bağdad kadısıyla Câmî'î Kebîr şeyhi ve hatîbi olan efendilere şâh sebb-i şeyhayn teklîf itdikde hazret-i şeyhayna "radıyallâhu anhumâ" didikden sonra şâha sebb idüp salâbet-i İslâm'ı izhâr eylediklerine gazab idüp çenelerinden delüp ağaca asup cefâ ile helâk itdi.

Kişi Amelinin
Cezâsını
Aynıyla
Bulduğu

Ba'dehu Subaşı'ya işkence ve âteş karşusuna oturdup azâb ider iken oğlu Mehmed şûrb-i hamr ider idi. Ba'dehu nefit kayığına bend idüp âteşe yandığını şâh seyerân eyledi. Subaşı Yüzbaşı'ya itdiği amelin cezâsını aynıyla buldu. Gerçi bu dünyâ dâr-ı mükâfât ve dâr-ı cezâ değildir. Lâkin ekser-i nâs gerek iyiliğin ve gerek kemlik amelinin cezâsını dünyâda bulduğunu çok kerre müşâhede itmişüzdür. İbret alup ibâdullâha sû-i amel itmemek gerek. Ba'dehu "babasına ihânet ve hıyânet iden bî-rahm bana hayr itmez" deyüp Mehmed'i şâh Horasan'a gönderüp katl itdi. Ol dahi amelinin cezâsını buldu. Ba'dehu şâh didikleri bed-mezheb ve bed-tarîk Hazreti İmâm-ı A'zam ve Şeyh Abdülkadir türbelerini hedm itdi.

Âl-i Osmân'a
Hıyânet idüp
Cezâsını
Bulduğu

Babasına
Hıyânet iden
Cezâsını
Bulduğu

Acem'in
İslâm
Ordusuna
Sihir
İtdiği

Bu fazâhatdan sonra mühür Hafız Paşa'ya virilüp irsâl olunmağla Hafız Paşa azîm asker ile varup Bağdad'ı yedi ay muhâsara itdikde Kızılbaş âciz olup kal'ayı emân ile teslîm için elçisi geldiği gice sipâh zorbaları "Bağdad'ı devlet aldıktan sonra pâdişâh bize rağbet itmez" deyüp girü çekildiler. Ve çadırlar arasında sürhserlerin itdikleri sihir kâğıdları bulundu. Velhâsıl asker "kal'a alınacak" deyü sürûr ile cem'

Sipâhînin
Seferde
Düşmene Gâlib
Olmuş iken
"Sonra Bize
Pâdişâh Rağbet
İtmez" deyü
Münhezim
Olmağa Sebeb
Oldukları

⁸⁰ Burada önce idicek yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

olıcak iken perîşânlık hâsıl olduğunu sürhserler göricek kal'ayı virmekden âbâ itdiğinde vezîr avdet idüp Diyarbekir'e, ba'dehu Haleb'e gelüp kışladı.

Haleb'de zorbalı hareket idüp Sultân Osman şehâdetinde re'îs-i eşkıyâ ve baş çavuş olup hatt-ı hümâyûnu güşîden iden Kara Mazak didikleri la'îni katl idüp mezbeleğe atdılar. İbret alacak bir mahaldir. Kendü zorbalıkla pâdişâhı şehîd itmeğe sebep olmuş iken kendüyü yine zorbalı pâreledi. Amelinin cezâsını buldu.

Katl-i Kara
Mazak

Ba'dehu Sadrı'zam Husrev Paşa varup Bağdad'ı muhâsara itdi. Abaza Makâlesinde tafsîl olunduğu üzre sû-i tedbîr ve hod-bînlik sebebine ol dahi bilâ-zafer rücû' itdiğinde İstanbul'da zorbalı tasallutu sebebine pâdişâh mütehâyir olup Bağdad husûsunu mukaddere havâle itmiş idi. Onbeş sene bed-ma'âş Kızılbaş bu takrîb Bağdad'ı tasarruf itdikden sonra pâdişâh Bağdad fethine azîmet buyurup geçen sene Revan'ı alup Âstâne'ye gelüp Sadrı'zam Bayram Paşa'yı yine ilerü irsâl ol dahi eyyâm-ı şitâda Amasya'ya varup su getürüp mevlevihâne binâsından sonra Birecik'e varup toplar döküp yine Amasya'ya geldi. Ve sulh için Âstâne'ye Acem'den elçi geldi. "Sana cevâb (234b) Bağdad'da virilür" dinüp alıkondu. Hak te'âlâ pâdişâhları dâimâ ikâz eyleye. İşbu tedbîre söz olmaz. Tamâm-ı ehl-i tevârîh mezâkınca hareketdir ve alâmet-i zaferdir. Eğer "elçi geld[i] Acem sulha tâlib olmuş. Zahmeti irtikâb itmeyüp huzûrumuza bakalum" deyüp sulha rağbet gösterse Bağdad'a mâlik olamayup çok keder çeker idi. Zîrâ bu Devlet-i Osmâniyye'ye bir düşmen âşikâre husûmet izhâr iderek gelüp gâlib olduğu yokdur. Kangı kavim gâlib oldu ise "sizinle mukâvemet haddimiz değil. Sulh olalım" diyerek geldikde ricâl-i devlet ve müdebbirler râhatlarını taleb ile sulha rağbet göstermekle hasm gâlib olagelmiştir. Bu bâbda Sultân Murad merdâne hareket itdi. Şâhın elçisine ve sulha talebine rağbet itmedi.

Bağdad
Seferi

Acem
Elçisine
Virilen
Merdâne
Cevâb

Ve martın yirmi yedinci şeref şems günü pâdişâh zırh üzerine ..... k kırmızı şal sarınup alay ile Üsküdar'a⁸¹ Acem seferi için geçdikde bir molla Anadolu kadı'askerinden imtihân olup "mansıb taleb iderim" didikde "yıkıl edepsiz" deyü redd itdikde "edepsiz sensin" deyü molla mukâbele idicek yıkup değnek ile döğdüğün pâdişâh duyup çadırı kadı'askerin başına yıkdırup azl ve Belgrad'a nefy itdi. Bu molla Mu'îd Ahmed Efendi olacaktır.

Kadı'askeri Bir
Mülâzım
Sûhteyi
Tabanına
Döğdüğü İçün
Azl Olunduğu

Andan pâdişâh ordu-yı hümâyûnla İznikmid'e vardıkda Edirne kadılığına tâlib beş efendi arzuhâl itmekle huzûrunda imtihân fermân buyurup pâdişâh efendilere

Pâdişâh
Huzûrunda
Mevâlfiyi
İmtihân
İtdiği

⁸¹ Üsküdar'a kelimesinden sonra geçdi yazılmış, sonra üzeri müstensih tarafından çizilmiştir.

"îmân cevher midir araz mıdır ve makûlât-ı aşarının kangı makûlesindendir? Ve ekl-i lahm itmem deyü yemîn iden âdem balık ekl eylese hânis olur mu?" deyü suâl buyurdukda efendiler hâzır cevâb viremeyüp "kitâba bakalum" didiklerinde içlerinden Edhemzâde "balık yimekle hânis olmaz" deyü suâlin birine cevâb virmekle pâdişâh Edirne'yi ana virdi.

Mehdîlik
Da'vâ
İden Katl
Olunduğu

Ve Sakarya kenârında sâkin Şeyh Ahmed mehdîlik iddi'âsıyla başına on bin âdem cem' itmiş idi. Üzerine Anadolu vâlîsi ta'yîn olunup ceng iderek şeyh ahz olundukda burun ve kulağı kat' ve elleri ve ayakları siyâseten hurd olunup ibret-i âlem kılındı. Bu zahmetle şeyh bin cefâyla helâk oldu.

Konya'ya varıldıkda Mevlânâzâde Bekir Çelebi geçen sene pâdişâh ta'âmını yiyüp iltifât itdiği için vilâyete istîlâ idüp paşa ve kadı kendüye mürâca'at itmedikçe bir iş göremez olduklarını pâdişâh bilüp Çelebi Efendi'yi İslâmbol'a nefy itdi. Ba'zı âdem iltifâtın kadrini bilmez. Haddini tecâvüz ider. Mün'imi peşmân ider. Belki mün'ime inkisâr aldurur. Sonra böyle olur. Ve pâdişâh Hekimbaşı Efendi'ye latîfe ile vâfir afyon yedürdükde Hekimbaşı kahırlanup ilâc ile def'ine mukayyed olmayup helâk oldu. Ve her gün pâdişâh duhân işamlardan üçer beşer bulup yolda katl ider idi. Hattâ bir kapucubaşayı bulup katl eyledi. Ve yeniçerileri âşikâre katl kânûn değil, dinlemez katl ider idi.

Pâdişâhın
İltifâtını Hazm
İtmeyüp Haddi
Tecâvüz
İtmekte Zarar

Ba'dehu Birecik'den pâdişâh ve ordu Furat'ı geçüp Cüllâbe nâm mahalle vardıkda Sadriâ'zam Bayram Paşa vefât itmekle cenâzesi İslâmbol'a irsâl olunup Avrat Bâzâ[r]ında türbesine defn olundu. Yerine Tayyar Mehmed Paşa vezîr oldu. Andan Diyarbekir'e andan (235a) Musul'a varıldıkda askere biner akçe in'âm virilüp İslâmbol'dan yüz doksan yedi günde Bağdad'a varıldı ki altmış altı gün oturak idi. Pâdişâh İmâm-ı A'zam Türbesi karîbine nüzûl itdikde "ta Bağdad kal'ası feth olunmayınca Hazreti İmâmı ben ziyâret itmeye hayâ iderim" buyurup salı gicesi metrise girüp ikiyüz altmış bin torba ile bir hafta toprak sürülüp yürüyüş olundukda Vezîr Tayyar Mehmed Paşa askeri tergîb için dal kılıç olup çok düşmen helâk itdikden sonra şehîd oldukda pâdişâh çok ağlayup mührü Kapudan Mustafa Paşa'ya virdi.

Birecikden
Vezîr Cinâna,
İslâmbol'a
Geldiği

Sadriâ'zam
Dal kılıç
Olup
Düşmene
Varur ise
Muzaffer
Olur

Vezîr-i cedîd dahi sell-i seyf idüp yürüdükde asker dahi seyl gibi yürüyüp muhâsaranın kırkınıcı günü Kızılbaşlar emân taleb idicek pâdişâh bir müzeyyen dîvân kurdurup Bağdad Hanı Bektaş Han gelür iken pâdişâh kırmızılar giyüp altun taht üzere ku'ûd idüp mücevher cevşenlü gulâmlar etrâfında rûz-ı mahşer mîsâl cem'iyetgâha han gelüp kal'ayı teslîm itdikde pâdişâh hıl'at giydürüp sorguç ihsân buyurdu. Ammâ

Bağdad'ın
Fethi

asker[e] emân virmeyüp otuzbin Kızılbaş'dan fakat Bektaş Han üçyüz âdemle kurtuldu. Asker tamâm doymak aldı. Hünkârın "gazâm" lafzı târîh vâkı' oldu. Ba'dehu pâdişâh ser-mezheb hazretlerini ziyâret idüp sîm kapu ve sîm kandîller ile türbe binâ idüp İslâmbol'a fetihnâme gönderüp yirmigün şehir donanması olundu. Bağdad'ı muhâfazâya yirmi bin asker ile ortalar ta'yîn olunup vezîr nizâm-ı memleket için anda kalup hünkâr İslâmbol'a azîmetle Diyarbekir'e geldikde Diyarbekir'de cümlelerin mu'tekıdı Şeyh Mahmud "bir avrat kîmyâ bilür" deyü hünkâra ta'rîf itmekle kîmyâ kârhânesi binâ olundu. Lâkin kîmyâ amele gelmeyecek şeyh ve avrat katl olundu. Andan pâdişâh Ankara'ya geldi. Müftû-i zamân Yahya Efendi Ankaravî olmağla Ankara'da meşhûr olan orman kebâbın bişürtdükde pâdişâh tahsîn itmişdir. Hak budurki binyüz seksen iki sâlinde bu abd-i fakîr Ankara'ya hükûmetle vardıkda bu sumaklı kebâbı gördükde târîhlerin bu kebâbı medh itdiğini tahkîk ve tasdîk itmişimdir. Andan pâdişâh İznikmid'e geldikde İslâmbol ricâli istikbâl ve kadırğa ile Yalı Köşkü'ne teşrîf ve iki gün meksden sonra alayla Bağçe Kapusu'ndan içerü dâhil oldular. Çünkü vezîria'zam Bağdad'da kalmış idi. Ol dahi altmış günde Bağdad'a nizâm viridi. Ve Acem'den Saruhan nâm elçi geldikde sulha dahi nizâm virüp ocaklar ile bile hareket ve Zencir kal'ası hudûd başı ta'yîn olunup Muhammed Kulu nâm han elçilikle Âstâne'ye irsâl olundu. Pâdişâh sulhu kabûl buyurdu. Ba'dehu vezîr yolundan ve Göynük'den Üsküdar'a geldikde erkânı-ı devlet Alem-i Rasûlullâh'ı ve vezîri istikbâl idüp alay ile Sarây-ı Hümâyûn'a götürdüler.

Pâdişâh Bağdad'dan gelür iken sâbıka sadrîa'zam olup zorbaları kırmağa pâdişâhın Devlet-i Aliyye'yi كيفما يشاء⁸² ta'rîf itmesine sebep Tabaniyassı Mehmed Paşa'yı yolda kâimmakâm nasb buyurmuşlar idi. İslâmbol'a gelindikde paşa-yı pürtedbîrden mukarrebîn havf idüp i'dâmına kasd idüp makbûl u mergüb-i pâdişâhî olan Silâhdâr Paşa ile ittifâk idüp Boğdan voyvodası oğlunun Eflak voyvodası olmasını kâimmakâmdan recâ itdiler. Ol dahi silâhdârın (235b) ikbâlini görüp hâtırına murâ'aten müsâ'ade ve Boğdan voyvodası oğlunu Eflak'a voyvoda idüp irsâl itdi. Ammâ Silâhdâr Paşa hâlâ Eflak'da voyvoda olan kâfire "bu tarafdân irsâl olunan voyvodayı def' idüp mübâşiri olan ağaya ikrâm idüp devlete hediye gönderüp arz-ı ubûdiyyet eyle. Ben seni ibkâ itdirürüm" deyü yazmakla cedîd voyvoda vardıkda atık isyân idüp ta'lîm olunduğu vech üzre mübâşire ikrâm ve devlete arz-ı ubûdiyyetle hediyesi geldikde "henüz Bağdad seferinden gelmiş bî-tâb asker Eflak seferi

Tabaniyassı
Mehmed
Paşa

Şive-i
Zâlimâne-i
Mukarrebîn

⁸² Dilediği şekilde

açılmasun" dinüp eski voyvoda ibkâ olundu. Lâkin bu işden devlete şe'n peydâ oldu. "Bu cürmü kâimmakâm paşaya tahmîl itsek devletin aczi zâhir olmaz idi" deyü sevk u ta'rîf olunmağla kâimmakâm paşa Yedikule'de şehîd olundu. Rahmetullâhi aleyh bu Devlet-i Aliyye harâb olmuş iken ta'mîr ve hasta olmuş iken ilâc itmiş bir devletlü olmağla hakîkatde böyle birkaç kabâhat vâkı' olsa dahi afvı vâcib iken şehîd olması ve iftirâ ile katl olunması heman rütbe-i şehâdeti ihrâz için olduğunda şübhe yokdur. Bu devletde memdûh olan beş altı vezîrin biridir. Bu devleti Yalı Köşkü mâddesinde ihyâ itmişdir. Tecâvezellâhu an-seyyi'âtihi Silâhdâr Paşa-yı nev-cevân herkesin amelinin cezâsını bulduğundan bî-haber olup devlet-i cevân ve devlet-i dünyâ teveccühüne mağrûr olup evvelen kâimmakâm paşaya recâ, sâniyen Eflak voyvodasına adem-i itâ'atle tahrîk itmekle kâimmakâm paşayı bu vartaya düşürdü.

Vefât-ı
Murad Han
Gâzî

Lâkin Sultan Murad Hazretleri Bağdad'dan gelür iken araku'n-nisâ illetine mübtelâ olup Âstâne'ye geleli üç aydan berü iş u işreti terk itmiş idi. Şevvâl'in on altıncı gicesi teslîm-i rûh pür-fütûh itdikde Sadria'zam Kara Mustafa Paşa gice Sarây-ı Hümâyûn'a varup hünkârın vedâ'-ı âlem-i fânî itdiğini müşâhede idüp vâris-i vâhid karındaşı Sultân İbrahim'i Hazreti Ömer Radyallâhu anh hazretlerinin kendü elüyle sardığı amâmeyi teberrüken giyüp tahta cülûs itdikde hamd u şükûr ile ibtidâ kelâm itdi. Merhûm-ı mebrûr oniki yaşında cülûs idüp onyedî sene saltanat itdi. Ammâ on senesi gavgâ ve meşgale ile geçdi. Ya'nî âlem-i cevânîde bu pâdişâhın çektiği âlâm u ekdârı eslâfî çekmedi. On seneden sonra ukalaya mukârenetle ya'nî Tabaniyassı Mehmed Paşa gibi vezîre mâlik olmağla cümle husamâsından intikâm alup yedî sene devleti dilediği gibi tasarruf eyledi. Ya'nî devleti ve Bağdad'ı yed-i düşmeden tahlîs eyledi. Nâm-ı şerîfi kıyâmete değîn bâkîdir. Vefâtının irtesi namâzı kılınup gazâ itdiği üç at tersine eğerlenüp önünce ve cümle ulemâ ve vüzerâ piyâde sarâydan alup Sultân Ahmed Türbesi'ne defn itdiler. Ömr-i şerîfi yirmi dokuz idi. Bahâdır ve pehlüvân bir pâdişâh idi. İkiyüz vakıyye güzü salları idi. Gâyetle kuvvetlü yiğîd olmağla ok ve cirid ve harbe atup kalkan delmişdir. Zamânında ve bu zamânda anın gibi kuvvetlü âdem nâdirdir. Ba'zıları sefk-i dimâ itdiğini teksîr iderler. Anın çektiğini bir gayrısı çekse ne [ya]par idi? Dîn ü devletin bekâsı için itdi. Anın için dahi gazâ esvâbı me'mûldür. (236a) Rûhu şâd olsun.

Kişi
Amelinin
Cezâsını
Dünyâda
Bulduğu

Gelelüm Silâhdâr Paşa'ya pâdişâh fevtinden sonra Tımışvar eyaleti virildi. Tımışvar'a vardıkda Edirne bostancıbaşısı ta'yîn olup Silâhdâr Paşa'yı kal'aya koyup katl itdi. Hâl-i şebâbîsinde Tabaniyassı'ya sû-i amelinin cezâsını bir sene

Cevân
Silâhdâr
Paşa

geçmeden buldu. Beş bin kiselik mâlî mîrîye zabt olundu. Ancak kendüye vebâli kaldı. Fındıklı Çeşmesi mezbûr Silâhdâr Mustafa Paşa'nındır.

Çün Sultân İbrahim Hazretleri cülûs itdi. Birkaç gün sonra deryâdan kayıkla Eyüp'e varup kânûn üzre kılıç kuşandıktan sonra alay-ı ma'hûd ve cemî'-i erkân-ı devletle Eyüp'den süvâr olup arz-ı cemâl iderek Edirne Kapusu'ndan duhûl ve Sarây-ı Hümâyûn'a vusûl buldu. Ve cülûsiyye virdi. Hattâ her mollaya kırkar guruş virdiği ol zamân kırk guruş beş bin akçe hisâb olunur.

Zuhûr-ı
Burun Otu

Zelzele-i azîme der-Tebriz ve harâbî-i ebniye-i âliye misl-i Şam, Kazan ve gayrı. 1050 Maktûlî-i Şahin Giray ve tecdîd-i sikke. Ve zuhûr-ı burun otu. 1051 Serdârî-i Hüseyin Paşa be-cânib-i Azak ve rucû'-ı asker ba'de ez-muhâsara ve adem-i zafer. Ve vefât-ı Bahadır Giray ve hâniyyet-i Mehmed Giray ve serdâr[î]-i Mehmed Paşa. 1052 Tahliye kerden-i küffâr hisâr-ı Azak râ. Ve vefât-ı Şâh Safî ve cülûs-ı Abbas Mîrzâ. Ve husûmet kerden-i Nasuh Paşazâde Hüseyin Paşa Vâlî-i Haleb bâ-vezîria'zam.

Acem elçisi gelüp Sultân İbrahim'e tehniyet-i cülûs idüp hediye getürdü. Ve Acem hanlarından olup Revan senesi Sultân Murad'a mütâba'at itmekle üç tuğ ile Haleb mansıbı virilmiş idi. Zulm-i Acemânesi sebebine azl ve İslâmbol'da İstinye kurbunda hâlâ Emirgûn⁸³ Yalısı dimekle ma'rûf olan yalı kendüye taraf-ı mîrîden temlîk ve firâvân ta'yînât ile in'âm olunmağla han-ı Acem Kağıdhane'de binâ eylediği kasırlarda püserleriyle eylediği safâyâ kanâ'at itmeyüp zenân ve zinâ misillü i'lân eylediği fücûr tegâfûl olundukça ifrât idüp devlete şe'n virür rütbesine getürüp hazmı mümkün olmamağla katl olunup kasırları mîrîye zabt olundu. Gâlibâ sâir gûne te'dîb olunmayup katl olunması şâh tarafından elçinin iltimâsıyla olmak gerek.

Moskov ve
Azak

Çün geçen sene Azak kal'asına Rus imdâdıyla Kazak istîlâ itmiş idi. Tahlîsine karadan Hüseyin Paşa ile Tatar hanı ve deryâdan Kapudan Siyavuş Paşa irsâl olunmağla varup muhâsara itdiklerinde lağım ile yediyüz müslimânı birden şehîd idüp cebehânemiz dahi tamâm olmağla bilâ-zafer avdet olundu.

Ve bu esnâda Şehzâde Sultân Mehmed dünyâyâ teşrîf itmekle üç gün şehir donanması olundu. Ve pâdişâh-ı zamânın vâlidesi Kösem Vâlide'nin Üsküdar'da binâ

Vilâdet-i
Sultân
Mehmed

⁸³ Burada oğlu kelimesi yazılmış sonra üzeri silinmiştir.

eylediği bir minârelü çinili Vâlide Câmi'i ve İslâmbol'da ekber ve evsa' hânât olan Vâlide Hân'ı itmâm olundu.

Ve Bursa'da bir kilisa binâ olunmuş idi. Her gelen hükkâm biraz şey alup sükût iderler iken Hocasâde Mesud Efendi bu esnâda kadı oldukda muhdes kilisayı hedm idicek oldukda azl olunacak ahâlî-i Bursa "biz kadımızdan hoşnûduz" deyü merkûm kilisa ile dört kilisa dahi hedm itdiler. Sonra yine binâsına emr olundu.

Hocasâde
Mesud
Efendi

1053 Maktûlî-i Kôr Hazînedâr der-ceng-i Hüseyin Paşa (236b) der-Sivas. Ve inhizâm-ı Osman Paşa⁸⁴ ez-der-ceng-i İznikmid. Ve vak'a-i Üsküdar ve maktûlî-i Nasuh Paşazâde ba'de ez-perîşâni ve firâr. Ve maktûlî-i Zülfikar Paşa der-Kıbrıs ve istîlâ-î İslam Paşa ber-Çerkes ve Kirman.

Erzurum Vâlisi Nasuh Paşazâde Hüseyin Paşa Sadria'zam Kara Mustafa Paşa'yı "çorbacı" deyü zikr ve ta'n itdiği vezîr hazm idemeyüp i'dâmına bahâne için Erzurum'dan azl idüp Haleb mansıbını virmekle Hüseyin Paşa Haleb'e vardıkda dahi durmayup yine azl itdikde "ben elli kise câize virdim" deyü Haleb'den çıkmayıcak Sivas virildi. Ve Sivas vâlisi olan "Kôr Hazînedâr" dimekle meşhûr İbrahim Paşa'ya Hüseyin Paşa'nın katline fermân virildiğin Hüseyin fehm idüp basîret üzre gider iken Kaysariya'ya vardıkda Hazînedâr Paşa asker cem' idüp varup, Kaysariya'da Hüseyin Paşa'yı basup ceng ider iken Hazînedâr İbrahim Paşa mecrûhan fevt olıcak vezîrin emriyle İbrahim Paşa kendü kendüyü helâk itdi. "Benim cürmüm olmadığı için Bârî te'âlâ beni gâlib itdi. Vezîr ile şer'an mürâfa'a olurum" deyü Hüseyin Paşa İslâmbol'a doğru yürüdükde Âstâne'de olup vezîrden dil-gîr olanlar "sen İstanbul'a gel. Vezîrin yerine sen vezîr olursun" deyü yazdıklarına binâ'en Hüseyin Paşa'nın Âstâne'ye doğru gelür olduğu İstanbul'da şâyi' oldukda İstanbul'da dükkânlar kapamıcak Hüseyin Paşa'nın üzerine Anadolu Vâlisi Osman Paşa ta'yîn olundu. Ve dükkân kapamak töhmetiyle birkaç kişi katl olunmağla İstanbul'da dükkânlar açılıp erâcîf basıldı. Lâkin Hüseyin Paşa yakîn mahalle geldikde hünkâr Yalı Köşkü'nde müşâvere itdikde ba'zıları "şer'an da'vâm var deyü da'vâ iden âdemle muhârebe olur mu?" didiklerinde vezîr, "böyle cem'iyetle gelen kişiye müsâ'ade olursa sâiri dahi baş kaldırur. Bu hurûc ale'l-vezîr sûretlü hurûc ale's-saltanadır" didikde ulemâ tasdik itmekle heman bostancibaşı irsâl olunmağla bostancibaşı İznikmid'e varup asker cem' ve hendekler

Hüseyin
Paşa'nın
Sadria'zam ile
Da'vâm Var
Diyerek
Asker ile
Üsküdar'a
Geldiği

⁸⁴ Burada paşa kelimesinden sonra zâde yazılmış sonra üzeri müstensih tarafından çizilmiştir.

kazdıkdâ Anadolu vâlfisi dahi ordusunu alup İznikmid ovasında cengde Hüseyin Paşa yine gâlib olup hendeklerden geçüp Üsküdar'a teveccüh itdikde vezîr cümle ocaklu ve toplar ile Üsküdar'a geçüp metris oldukda Hüseyin Paşa Bulgurlu'da Seyran Depesine nüzûl ve Âstâne'de olan tarafdârlarından "acele itme. Mühür ayağına varur" deyü tahrîrât geldiğine binâ'en ağır davrandı. Yohsa doğru Üsküdar'a gelmiş olsa iş fenâya varur idi. Ol gice kızlarağasından Hüseyin Paşa'yı inkıyâda da'vet kâğıdı geldikde mühürden me'yûs olup cümle ağırlık ve askerini bıragup seherî firâr itmekle irtesi askeri baş aşağı bayraklar ile vezîre geldiklerinde cürümleri afv olundu. Ve ân-ı vâhidde perîşân olduklarında ordusu yağma olunup İslâmbol'a avdet olundu. Ve firâr iden Hüseyin Paşa'nın ahzine âdemler ta'yîn olundu. Meğer Tatar hana dâhil düşmek kasdıyla oğlunu alup firâr itmiş imiş. Bostancıbaşı tecessüs iderek Ruscuk'da ahz idüp götürür iken İslâmbol'a dâhil olacağı gün vezîr Topkapu'da nebş idüp geldikde Hüseyin Paşa'yı katl idüp "kellesi geldi" deyü hünkâra telhîs eyledi. Zîrâ sağ gelse halâsı me'mûl idi. Bu Hüseyin Paşa'nın da'vâsı başa çıkmaz idi. Farazî çıkup mührü alsa "böyle ibrâm ile alınan (237a) mühürden ne hayr olur" mülâhazâ ide. Ba'dehu Vezîr Hüseyin Paşa'yı katle kanâ'at itmeyüp karındaşlarını dahi i'dâm itmekle istiklâl kesb itdi. Bağdad fethinden geldikde istiklâl kesb itmiş idi. Bu mâdde dahi şöhretine sebep oldu.

Gümrük
Vezâyîfi
Tenzîli

Lâkin vezîr-i merkûmun durmayup sa'y-i mîrî diyerek gümrüklerden âshâb-i vezâyîfin ba'zısını nâ-müstehak çalup tenzîl ve askerî ve sâdât dimeyüp avârıza bağlayup etfâl-i ehl-i zimmetden cizye almak gibi zulümler ile âh alup dilediği gibi atup tutar iken zikr-i âtî Cinci Hoca ve cedîd Silâhdâr Yusuf Paşa peydâ olup hünkâra makbûl ve mukarreb olmalarıyla umûra müdâhale itdiklerini vezîr def' idemediğinden mâ 'adâ bunlar kendüyü i'dâm ideceklerini bilüp ve kendüyü pâdişâha gamz itdikleri için iltifâtdan sâkit olduğunu görüp def'lerine ilâc bulamayup kendü çırâğı olan kul kethudâsına yüz kîse virüp "oda başılara ve eşbahlere taksîm eyle. Dîvânda çorba kapmasunlar. Niçün? dinildikde Cinci Hoca ile Silâhdâr Paşa'nın katlini taleb itsünler" deyü tenbîh itmekle kul kethudâsı mahfî akçeyi oda başılara tevzî' ve merâmı ifâde itdikde "pek eyü" didiler. Ammâ mâbeynlerinde "asker bu rütbeye vardıkda korkaruz sonra zabt olunmayup fesâd-ı azîme bâ'is oluruz" deyü pîç ü tâbların yeniçeri ağası duyup hünkâra haber virdikde vezîrin sarâyda olan⁸⁵ câsûsları bu sırrın ifşâ olunduğun kendüye bildürdüklerinde vezîr tebdîl hünkâra varup "bana şöyle iftirâ olunmuş" deyü

Vezîr
Yeniçeri
Çorba
Kapmasun
Deyü
Tedbîr-i
Mekrûh
İtdiği

⁸⁵ +lar

yezîn ile başladıkda pâdişâh bostancıbaşıya "al şunu" buyurmağla bostancıbaşı mührü al deyü emr olundu zann idüp mührü alup hünkâra virdikde hünkâr gazab idüp "ya başı ya başın" diyecek meğer vezîr mührü virüp Paşa Kapusu'nda Harem'e girüp bir siyâh kapama ile tebdîl olup damdan dama Nallu Mescid'e inüp bir otluk altına gizlendi. Bostancıbaşı arayarak gelüp otlak içinde buldu. Ammâ vezîrin yanında kılıç var imiş. Birkaç yerinden bostancıbaşıyı mecrûh itdikden sonra ahz olunup pâdişâha bildürüldükde "başını getir" deyü fermân gelmekle Hoca Paşa Sûku'nda katl ve cüssesini Parmak Kapu'da Kemankeş Kara Mustafa Paşa Türbesi didikleri türbeye defn ve başını hünkâra götürdü. Ve kul kethudâsını kahve içere iken yeniçeri ağası boğup cesedini kapu önüne bıraktı. Vezîr-i merhûm Kemankeş Kara Mustafa Paşa Bağdad fethinden berü beş sene vezâretinde oniki bin sipâh ve on yedi bin yeniçeriye ulûfe virüp sefer masrûfunu gördükden sonra beş senede altı bin kîse hazîne arturmuşdur. Zikr olunan Parmak Kapu'da türbesi ve medresesi ve Kurşunlu Mahzen'de yüksek câmi'i ve köprü çeşme gibi hayrâtı çokdur. Bu dâr-ı fenâda ve bu menzil-i dünyâda Nasuh Paşazâde'ye "bana çorbacı didi" deyü nefsanîyet idüp katline emir virdiğinden merkûm dahi kendüyü katle mübâşir olan nefsinin tahlîs için katl idicek "itâ'at-i emr itmedi" deyü gazab idüp i'dâmını sa'y itdi. Itâ'at itse bilâ-cürm başını kesdürmek olur mu? Ve kesdürmeyecek itâ'at itmedi" deyü gazab idüp "âsî oldu" demek olur mu? Ve kendüye cây-ı selâmet yâhûd İslâmbol'a vardıkda "afva çâre olur" mülâhazâsıyla emr-i şer'in diyerek geldikde (237b) Mustafa Paşa'nın mehâbeti havfından cânib-i afvı sevke kimesnede iktidâr olmayup me'yûsen gayrı gûne hasârete cesâret itmeyüp firâr itmiş iken ahz itmek ve ahz olunduğu sûretde "mikdârını bildiğimi" deyü afv ile mu'âmele itmek mümkün iken başın kesdi. İşte aynıyla mükâfâtını buldu. Tecâvezallâhu an seyyi'âtihimâ.

Ve Kapudan Piyale Paşa İspanya diyârın bu târihde gâret idüp ganâyim-i azîme alup gelür iken iki küffâr kalyonunu ahz eyledi ki biri kumâş ve biri gümüş sebîkesi yüklü idi. İrtesi sene Trablus vâlîsi bu Piyale Paşa'ya yir[mi] altı kantâr bir altun gülle hediye virdikden sonra iki sofralık altun ve iki sofralık gümüş sahnlar ve siniler Sultân İbrahim hazretlerine hediye gönderdikde bir takım altun ve bir takım gümüşün alıkoyup birer takımını virdiği nifâk olunmağla katl olundu.

Bu esnâda Âstâne çekdirilerinden beş çekdiri İskenderiye'ye varup andan inşâ olunan bir bâzergân kalyonu deryâya inzâl olunmak için her çekdiriden yüzer esîr çıkarıldıkda her bir esîr iskeleden birer odun kapup müslimânları katl itmekle kaçarak kendüler çekdirilere girüp yelken açup Firengistan'a firâr.

Vezîr Katl
Olunduğu

Kul
Kethudâsı
Katl
Olunduğu

Piyale Paşa

Tersane
Çekdirilerinin
Firengistan'a
Firârı

Sepetçiler
Köşkü Binâ
Olunduğu

Yine bu esnâda Sarây-ı Cedîd'de de Yalı Köşkü kurbunda otak-ı hümayûn resminde Sepetçiler Köşkü binâ olundu. Yine bu esnâda Rikâbdâr Yusuf Ağa'yı Sultân İbrahim karındaşı Sultân Murad'a taklîd üç tuğla silâhdâr paşa nasb buyurdu.

Ve bu esnâda Fayik Paşa Sofya'da birkaç âdem salb itdikden sonra kadıdan hucet taleb ve ibrâm itdikde kadı "ben bilâ-murâfa'a katl hücceti viremem" didikde paşa kadıyı tekdîr idicek kadı menzil ile İslâmbol'a gelüp tazallüm-i hâl eyledikde paşa kayd u bend ile ihzâr ve Yalı Köşkü'nde pâdişâh ve Müftî Yahya Efendi huzûrlarında paşanın şer'a inkıyâdı olmayup kadıya cefâ eylediği haber virilmekle yetmiş yaşında Rumili Vâfisi Fayik Paşa katl olundu. Bu zor ile kadıdan hucet alınmak husûsu zâlim paşalar cânibinden ve vilâyeti kabzasına almış a'yân tarafından ve voyvoda habîslerinden elân zuhûr ider. Lâkin ekser-i kadılar câhil olmağla metânet idemeyüp virürler. Ve ba'zı kadı âlimdir ve metîndir. Ammâ ekser kuzât cehl ile meşhûr olduklarından Âstâne'de kuzâta rağbet olmayup a'yân ya paşaya muhâlefet yâhûd varup şikâyet olunsa "amel olunmayup rezîl olurum. Belki aleyhime tahrîr iderler. Kazâya uğrarum" deyüp sabr u sükût iderler. Bu bâbda pâdişâh-ı âlem-penâh olan devletlü rüşd-i kâmil sâhibi olup i'mâl-i fikre muhtâcdır. Ve illâ bu hâlet zâil olmaz.

Paşa Kadıdan
Zor ile
Hucet Taleb
İtdiği için
Katl
Olunduğu

Cinci Hoca

Gelelim Cinci Hoca faslına, hünkârın sevdâ illeti olmağla sıbyândan hasta olanları efsûn idüp okuyup üfler. Za'ferânborlulu Molla Hüseyin nâm sûhtenin nefesinden pâdişâh hazz itmekle birden "hâric müderrisi olsun" deyü emr olundukda "mülâzemeti yokdur" deyü tereddüd-güne müftî (238a) efendi illet eyledikde bâ-hatt-ı hümayûn sahn medresesi tevcîh olunmuş zuhûr itdi. Ve birkaç gün mürûrunda Galata kadısı nasb olundu. Ve rûşen bir âlî sarây inâyet buyuruldu. Bundan sonra "Cinci Hoca" deyü bir rütbe şöhret buldu ki melce-i kibâr u sığâr oldu. Hikmet-i Hudâ mukaddemce hıdmet itdiği müderris efendi İzmir mollası oldukda bu Hüseyin Efendi'yi mülâzım itmediğinden başka İzmir mansıbına dahi götürmedi idi. Mezbûr efendi azl olunup İslâmbol'a geldikde Hüseyin Efendi'ye "efendim" diyerek ilticâ itdikde Hüseyin Efendi istiskâl itmeyüp istihdâm ider oldu. Bir sene geçmeden Hüseyin Efendi Sadr-ı Anadolu olup Galata arpalık virildi. Mezbûra hünkâr hocalığı munzamm olmağla Sadr-ı Rum'un üzerine tasdîr ider idi.

Bir
Senede
Bir Sûhte
Anadolu
Kadısı
Olduğu

Tabamna
Kadı Darb
Olunmak

Bir sene sonra ya'nî ellibeş sâlinde Ankara a'yânı olan Kederzâde Efendi Engûrî kadısıyla husûmeti vâkı' olmağla Sadr-ı Anadolu olan mezbûr Hüseyin Efendi'ye bin altun virüp hasmının üzerinden Engûrî kazâsını aldıkda azl olunan kadı meğer dört bin guruş virüp iki ay zabt itmedin azl olcak ma'zûlün karındaşı gelüp

hocadan akçesini girü taleb itdikle değnek ile tabanına darb itdi. Ol dahi meclis meclis zemm itdığını görüp sâir mağdûr dahi gördükleri gadırlar ile fasl idüp gezdiklerinden ulemâ ve sâir nâs Hoca'dan nefret idüp "sana Bârî te'âlâ mülâzım değil iken bir sene de Anadolu Kadı'askeri olup hocalık sebebine Sadr-ı Rum'un üzerine ku'üd itmek nasf olduğundan başka îrâdın masrafından üç kat ziyâde iken melce-i nâs olmak dahi müyesser olmağla hâtıra gelmedik hedâyâ vü nukûd ve cevâhir bilâ-taleb firâvân gelür iken ve yolluca rüşvetlerden kırkar ellişer kîse alınur iken yine tama' idüp böyle ednâ akçeye rağbet itmek ve bundan gayrı birinden alup iki ay geçmedin tâlibi zuhûr idicek azl itmek ve azl itdığıne aldığı akçeyi virmemek ne dimek?" deyü kadh eylediklerini hünkâr bilüp azl ve in'âm buyurduğı sarâydan ihrâc eyledi. Bu takrîb üç sene menkûb kaldıktan sonra ellisekiz târîhinde Sultân İbrahim şehîd oldukda hazîneye mezbûrdan ikiyüz kîse taleb olundukda imtinâ' ve "akçem yok" deyü inkâr idicek çavuşbaşı ta'yîn olunup hânesine vardıkda Hüseyin Efendi konşusuna firâr itdi. Lâkin ahz olundukda "çekin elinizi asılacaklar ben kadı'asker değil miyim?" didikle "urun şu Türk'ün başına" deyüp şetm ü darb iderek Paşa Kapsu'na götürülür iken gören dostları "hırs ve tama'ın seni bu dereceye getürdü" didiler. Kapuda habs ve işkence olunup söyledilüp dîvârlar içinden ve nerdübânlardan üç bin ikiyüz kîse alınup İbrim'e nefy olundu. Lâkin nikrîs illetinden Mihaliç'de kaldı. Ve bu esnâda Müftî Yahya Efendi vefât itmekle pederi Zekeriyya Efendi Türbesi'ne defn olundu. Mezbûr Yahya Efendi üç def'a da yirmi sene fetvâ virmişdir. Yerine Ebu Said Efendi oldu. Ve bu sâlde Budin'den gelen Musa Paşa için "vezîr olacak" deyü şâyi' olmağla Sivas'a gönderildikle "halkın lisânı belâsına uğradım" didi. Ve bu esnâda hünkâr Edirne'ye gitdi. Lâkin Edirne'nin odununu beğenmemekle İslâmbol'dan yüz çeki odun hammâllar ile getürdülüp karşusunda yandı.

1054 Hâniyyet-i İslam Giray ba'de ez-hal' ve habs-ı Mehmed Giray. Ve giriftâr-ı Burusevî (238b) kadı-yı Mekke be-küffâr-ı Malta ve maktûlî-i ağa-yı Dârussaade der-ân-ceng. Ve vefât-ı Mehmed Efendi dersi'âm.

Bu sâlde Franca ile İsveç Nemçe memleketine yürüyüp harâb itdiklerinde Nemçe nâ-çar kalup İs[pan]ya ülkesini Franca'ya ve Pomeranya ülkesini İsveç'e virüp sulh oldu. Ve devlet tarafından Nemçe'ye kapucubaşı gitdikde kral kıyâm itmek âdet iken bu def'a giden elçi kapucubaşıya kral kalkmadı. Ve Nemçe'den Âstâne'ye gelen elçisi Elçi Hân'na kondurulup hediyesi olan devr-i dâim musanna' gümüş fıskıye ve

Nemçe Elçisi
Âstâne'ye
Geldikle Elçi
Hân'na
Kondurulduğı

otuz aded gümüş sahan ve bir sîm sini ve bir leğen ibrîk elçi hünkâra buluşdukda arz eyledi. Ve Sultân Süleyman vaktinden berü Macar'dan alınan senevî onbin altın harâc bu sene yine alındı.

Kalmak
Keferesi

Ve bu esnâda Kalmak tâifesi isyân idüp Kırım kasdına yüzbin kâfir gider iken Çerkes'e uğradıkda Çerkes Kabartay Tâifesi beyidir yollarına çıkup Kalmak'ı gereği gibi münhezim idüp girü çevirdi. Ve Kırım semtine geçürmedi.

Fâide-i
Sadâkat

Ve bu esnâda Âstâne'de Mi'mâr Ağa olan Kasım Ağa azl olunup yerine Mustafa Ağa mi'mâr olmuş idi. Binâ masrûfu hisâb olundukda ma'zûlun sadâkati nümâyân olmağla bir ayda yine Kasım Ağa mi'mâr oldu.

Sene 1055 Reften-i Kapudan Yusuf Paşa bâ-donanma be-cezîre-i Girid ve feth-i hisâr-ı Hanya

Zuhûr-ı
Sefer-i
Girid

Taşyatır Ali Ağa kızlar ağası oldu. Ve selefi Sünbül Ağa menfiyyen Mısır'a gider iken Mekke Kadısı Burusevî Efendi refîk olup bir sefînedeki giderler iken Girid Adalarında bir Malta⁸⁶ çekdirisine râst gelüp cengde altıyüz âdemden altmış âdemle Mekke kadısı esîr olup mâ'adâ beşyüz kırk kişiyle Sünbül Ağa şehîd oldukdan sonra Malta çekdirisi Girid adasına varup Sünbül Ağa'nın atını Girid ceneraline hediye için sefînedeki adaya çıkardıkda ruhbânlar "Osmanlu atı adaya ayak basmak eyü değil. Zîrâ Rodos cezîresine basdı. Cezîre Osmanlu yedine girdi. Ba'dehu Kıbrıs'a basdı. Kezâlik Osmanlu Aldı. Bu dahi eyü alâmet değil" didiklerinde mezkûr sefîne Girid'den Malta'ya gider iken su idüp gark oldu. Ya'nî sefîne ve küffâr ve cemî'-i eşyâları ve ehl-i İslâm'dan aldıkları eşyâlar ve esîrler cümle deryâya gitdi. Bu haber hünkâra vâsıl oldukda donanma tedârükü tenbîh olunup Rumili askeri Selanik'e ve Anadolu askeri Çeşme'ye emr olunup doksan sefîne ile Rumili askeri ve altmış sefîne ile Anadolu askeri ve elli sefîne zahîre ve yüzelli bin kantâr barut ve ellibin yuvalak ve sâir mühimmât tekâmîl ve donanma-yı hümâyûna bi'z-zât pâdişâh ihtimâm ve tersane bağçesine göç idüp her gün tersaneye varur idi.

Ve bundan akdem Silâhdâr Yusuf Ağa'yı yine Bıyıklı Silâhdâr Paşa itmiş idi. İ'timâdı olduğu ecilden silâhdârlıktan çıkarup kapudan paşa ve ser'asker nasb kılup martın yirmibirinde Malta seferi nâmıyla Mora'ya irsâl ve Tunus ve Trablus ve Cezayir sefîneleri dahi Mora'ya cem' olmak emr olunmağla cümlesi Mora'ya cem' olup hareket olunur iken Ser'asker Yusuf Paşa sefer-i hümâyûn Girid'e olduğunu müş'ir hatt-ı şerîfî çıkardıkda asker ve ruesâ (239a) ol vakit Girid seferi askerin

Feth-i
Hanya

⁸⁶ Burada Cezîre yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

ma'lûmu olup Hanya'ya teveccüh ve gice Girid adasına yanaşup çıkdılar ki henüz küffârın haberi yok. Bağ ve bağçelerinde kendü âlemlerinde bulup nisâ ve sibyanî esîr idüp getürdüklerinde serdâr âzâd itdikde asker ta'n itdiler. Lâkin bunda iki fâide var: biri habersiz esîr almak meşrû' değil ve biri bu merhametden re'âyâ memnûn olup orduya zahîre getürürler idi. Ba'dehu Hanya'ya varılıp muhâsara olundu ki bu Hanya hisârına Venedik keferesi dört yüz seneden berü nazîri rûy-ı zemînde olmamak vechi üzre resm ü metânet virür idi. Bir düz yerde Galata mikdârı bir kal'adır. Yedi burc her burcda yirmişer balyemez top ve biner cengci ve dîvârları üzerinde yirmi atlu ve bâlây-ı dîvârda beş atlu yanbeyan yürür. Ve dokuz tabya her tabyada onbeşer balyemez ve evleri mermer ve tersanesi kurşun örtülü ve limanı musanna' ve sükkâmı ehl-i cemâl ve sâhib-i mâl üçyüz doksan beş kıt'a topu var. Ve hendekin arzı yetmişiki zirâ' ve hâki münbit bağ ve bağçe bî-nihâye ve dağlarında dâimâ kar bulunur. Elli beş cemâdiye'l-ûlâsının yirmi üçünde muhâsara olunup toprak sürüldü. Lâkin tobrak sürmek emr-i asîr olmağla fâriğ olunup paşa asker ile hendeke girdi. Ceng itdi. Gerçi çok cân şehîd oldu. Ammâ gâzîler kesb-i sevâb için ve serdârın gayretine bakup nefislerini âteşe atdılar. Ba'dehu yüz elli kantâr barut ile lağım tedârük idüp atdıklarında hisârdan vâfir yer yıkılmağla yürüyüş itdiler. Lâkin kati çok şehîd düşmekle me'yûs oldular. Ammâ serdâr fethinden ümîd kat' itdi. Lâkin tevekkül ve kudret-i Hakk'a tevessül idüp yine hendekden çıkmayup sâbit oldu. Ve şehâdet-nüş iden müslimân pek çok ise küffârda dahi sağ yok. Ekseri ruesâ-yı küffâr maktûl olıcak "iki def'a yürüyüşde bu kıyafete girdik. Eğer bir dahi yürüyüş olur ise tamâm oluruz" deyüp muhâsaranın elli dördüncü günü baş aşağı bayrak diküp emân sadâsı peydâ oldukda emân virilüp üç günde çıkarabildikleri cân u ıyâl ve mâl altı kıt'a seffine ile Kandîye'ye irsâl oldukda Rum keferesi cizyeyi kabûl itmekle re'âyâ defterine yalızlup kaldı. Salı günü ezânlar okunup dâhil olundu. Fetihnâme İslâmbol'a geldikde üç gün donanma olundu. Ve pâdişâhdan paşaya ve zâbitlara umûm hıl'atları gitdi. Askerin çoğu şehîd olmağla imdâd taleb eyledikleri ecilden sekbân başı sekbân ortalarıyla kapu tashîh idüp gitdi. Hanya'ya oniki bin muhâfız vaz' olundu. Ve taraf-ı Bârî'den şol rütbe bolluk müyesser oldu ki pirincin kîlesi yirmisekiz akçe bey' olunur idi. Andan serdâr Eğriboz'a gelüp askere icâzet virdi. Ve Budin Vâlîsi Deli Hüseyin Paşa Girid'e muhâfız irsâl olundu. Ve Serdâr Gâzî Yusuf Paşa id-i fitır günü İslâmbol'a gelüp hünkâra buluşdukda iltifât olundu. "Gazâmız" ve "gazâ-yı evvel" lafızları târihtir. Ve Girid için sekbânbaşı kapu tashîh itdikde İslâmbol'da gavgâ çıkarmışlar idi. Töhmetlülârden yeniçeri ağası bir kaçının yakasını kesdikde hünkâra

Ser'asker
Gayret İtmekle
Askerin Gayret
İtdiği

Kapu Tashîh
Olunup
Sekbân
Ortalara
Gidtiği

Seferlü
Yeniçeriler
Edepsizlik
İtdikde Yeniçeri
Ağası
Yakalarını
Kesdiği ve
Kesdiği için
Azl Olunduğu

arzuhâl virmeleriyle ağa azl olundu. Ve Hanya fethinden mukaddem askerden za'iflik haberi geldikde (239b) bu sefere bâ'is olan Cinci Hoca'ya vezîr izhâr-ı adâvet ve müte'allakâtına rahneye mübâderet itmiş idi. Sonra fetih haberi geldikde Hoca izzet bulup vezîr mahcûb oldu. Bunda nükte var. Pâdişâha mukarreb olan hüsn-i tedbîr ile müntic olan kârı sevk itmek gerek isâbet iderse izzet hâsıl olur. Aksi zuhûr iderse şermsâr olduğundan başka müttehem olur. Vakt olur, kazâya uğrar.

Müdebbir-i
Devlet Hata İtse
Mat'ûn Olur
Savâb İtse Azîz
Olur

Sadriâ'zam
Olan Cevân
Kapucubaşı
Mehmed Paşa

Çünkü Kara Mustafa Paşa katlinde mühür "Cevân Kapucu Başı" dimekle şehîr Sultânzâde Mehmed Paşa'ya virilmiş idi. Meşreb-i hümayûnu celb için bir hafta nukûd ve tuhaf hediye gönderüp pâdişâhı kendüye meyl itdirdükde envâ-'ı mezâlim icâd ve bî-hengâm tebdîl-i menâsıb ile bî-şümâr mâl alur idi. Ve hünkâra ifrât müdâhane idüp aslâ i'tirâz itmediğinden pâdişâhı nâ-ma'kûl hareketlere sebep oldu. Hattâ pâdişâh kendüye "selefin ba'zı umûrda münâsib değil deyü beni men' ider idi. Sen itmeyüp müdâhane ideyorsun" buyurdukda "pâdişâhlara nice mu'ârazâ olunur ki pâdişâhlar ilhâm-ı rabbânî ile hareket iderler. Zâhirde kerih görünse dahi bâtında hikmet-i hufye olduğun bilürüm. Anın için sükût idüp tasdik iderim" diyerek işleri çileden çıkarmış idi. Lâkin Yusuf Paşa pâdişâhın silâhdârı ve makbûlu iken Girid'e def' olunmuş idi. Lâkin mansûren geldikde vezîr kendüye rakîb bildi. Ve vezîr Hoca ile şekerâb ammâ hoca silâhdâr paşa ile müttehid olduğundan dahi ziyâde vesvese idüp Yusuf Paşa'nın def'ine sa'y ider idi. Ve bir gün fırsat bulup pâdişâha "pâdişâhim Yusuf Paşa'ya bunca hazîne irsâl olundu. Bir kır kal'a alup içinde olanları mâlıyla salıvirdi. Lâkin tehîyy salıvirilmez. Mahfî altun almış. Zîrâ kal'anın îrâdı yok. Nâfile devlete masraf-ı kesîre dahi peydâ itdi. İbrâm olursa aldığı altun söylemek gerek. Bâri yoluyla geldiği vakitte hediye getürmüş olsa. Ne demelü iki summâki⁸⁷ taş direk getürmek ne dimek?" diyerek pâdişâhı tahrîk pâdişâh dahi "mâl-ı fütuhât" diyerek Yusuf Paşa'yı bostancıbaşı habsine virdikde Hoca ile vâlîde "pâdişâhim bu işden asker nefret ider. Düşmene sürûr hâsıl olur. Şân-ı şâhâne değil" deyüp afv itdirdüklerinde pâdişâh ke'l-evvel Yusuf Paşa'yı kendüye musâhib itdikde Yusuf Paşa fırsat bulup "bu sefere vezîrin rızâsı yoğ idi. Seferin def'i için altmış bin altun balyos va'd itmiş idi. Sû-i tedbîri ve bu tama'ı bilinmemek için benim i'dâmıma sa'y ider" didikde vezîr dahi meclis-i merkûma getürüp rûberû pâdişâh söyledüp sahîh ve fâsidi bilmek murâd eyledi. Yusuf Paşa vezîrin gıyâbında söylediği kelâmı lâ übâlî muvâcehesinde takrîr itdikde vezîr istiklâline mağrûran unfla cevâb viricek def'-i meclis olunup salı

Mukarrebîn
Pâdişâha
Müdâhene
İtmesinden
Zarar

Hanya Fâtihi
Yusuf Paşa'ya
Hıdmeti
Mukâbili Gadr
Olunduğu

⁸⁷ Hataen صفافی yazılmıştır. Doğrusu صفافی şeklinde olmalıdır.

dîvânı oldukda vezîrden mühür alınup Salih Paşa'ya virildi. Yusuf Paşa vezîrin mekrinden halâs oldu. Ammâ Yusuf Paşa nehhab u vehhab olmayup sâdik idi. lâkin dâire-i hümayûn halkı Yusuf Paşa silâhdârlıktan muhrec olmağla hasedlerinden mâ'adâ "biz mukarreblerüz paşa kal'a feth itdi. Vidin'de bunca ulûfe ve hazîne sarf olundu. Çok mâla mâlik oldu" zannıyla hediye me'mûl iderler imiş. Lâkin Yusuf Paşa istikâmetine binâ'en ne aldı ve ne virdi. Mukarrebân hâinleri bu gâzî paşanın (240a) hünerlerini pâdişâha ayb sûretinde gösterüp igzâb itmeleriyle muhabbeti

Pâdişâh
Paşayı Katl
İtdiğine
Peşimân
Olduğu

adâvete mubeddel olup çağırdu "şimdi Girid'e git" buyurdukda "bu şitâda gidilmez" deyicek bostancıbaşıya "kaldır" buyuruldukda Yusuf Paşa gücenüp "ne durursun heman beni öldür" diyecek eceli gelmiş ol sâ'at boğdılar. Sonra hünkâr peşimân olup cenâzesin getürdüp zârî zârî ağladı. Ve sebep olanlara beddu'â eyledi. Bunca fütûhât ve gazâ ve musâhiblik mukâbelesinde şehîd oldu. "Kurb-i sultân âteş sûzân-bûd" sırrı nümâyân oldu. Düşmen güldü. Ve nâmûs-ı saltanata mukarrebler ihânet itdiler. Eğer kâr-dân âdem bulunup katle emr buyuruldukda te'hîr ide idi. Pâdişâh bu acıyı çekmez ve düşmen gülmez idi. Lâkin bu tedbîr kim idecek. Henüz işi bu rütbeye getürünce mukarrebler bin zahmet çekdiler, رحمة الله عليه.

Mühürden
Azl Olup
Kapudan
Paşa
Olmak

Ve zâretten ma'zûl Mehmed Paşa kapudan ve ser'asker olup Girid'e varup fevt oldukda cenâzesi İslâmbol'a nakl olundu.

Paşa
Cenâzesi
Girid'den
İslâmbol'a
Geldiği

Ve yerine Deli Hüseyin Paşa ser'asker olup vardıkda bir senede yirmi altı kerre ceng itdi. Ve her cengde kendü eliyle sekiz on kâfir katl itmekle şecâ'ati şol rütbe şâyi' oldu ki tasvîrini musavvirler yazup krallara irsâl itdiler. Ba'dehu şa'bânın yirmi altısında Retmo hisârını muhâsara itdi ki leb-i deryâda kaya üzerinde Galata kal'ası cürmünde bir sa'b kal'adır. Beş lağım atup tobrak sürmekle hendekini doldurup muhâsaranın kırkınıcı günü yürüyüşle feth olundu. Haberi İslâmbol'a geldikde üç gün donanma oldu. Bu fetihde onbin kâfir kılıcdan geçdi. Ba'dehu iç hisârı emânla zabt olundu. Ve bu sene Girid'de vebâ' olmağla çok asker telef oldu. Ser'askere ve ruesâ-yı askere hıl'atlar irsâl olundu. Ve Kapudan Musa Paşa Eğriboz'dan Girid'e zahîre götürüp şitâ fırtınasından duramayup yine Eğriboz'a geçer iken bir kâfir seffinesine râst gelüp cengde Musa Paşa kurşunla urulup şehîd oldu. Ve Serdâr Deli Hüseyin Paşa mâl-ı fütûhât nâmıyla hünkâra yüz on kîse irsâl itdikde hazz olundu. Selefinin hâlinden ihtir[â]zen gönderdi. Zîrâ mâl-ı fütûhatdan bir akçe yok olsa dahi cezîrede masârif çok. Ana takas lâzım. Ve bir taraftan Âstâne'den getürür iken lâ-ilâc gönderdi.

Deli
Hüseyin
Paşa'nın
Şecâ'ati
ve
Gazâları

Feth-i
Retmo

Fazlı
Paşa

Ve bu esnâda Hünkâr Silâhdârı Fazlı Ağa üç tuğla çıkup At Meydân'nda ki Receb Paşa Sarâyı virilüp Fazlı Paşa Sarâyı oldu. Ve pâdişâha dâmâd oldu.

Ve Kırım Hamı Mehmed Giray ile Tatar beynine adâvet düşüp Kara Tatar ayrılup kendülüklerinden Moskov'a akın idüp otuz bin esîr çıkardıkları için Moskov'dan Âstâne'ye elçi gelüp Tatar'ı şikâyet üzre oldu. Lâkin hîlekar Moskov kralı seksen bin küffâr ile Azak'a vardı. Çünkü Ebu'l-Feth'den bin elli iki sâline gelince Azak Âl-i Osmân yedinde iken Moskov imdâdıyla Kazak elli iki de Azak kal'asına müstevli olup deryâdan donanma karadan paşalar ve Tatar hamı varup bilâ-zafer avdet itmeleriyle irtesi sene "Cevân Kapucubaşı" dimekle şehîr Mehmed Paşa ser'asker olup vardıkda kal'a ihrâk olunmuş hâlî bulmağla zabt itdi. Ve dört senedir kal'a yine Âl-i Osmân zabtında olmağla bu def'a kral geldikde münhezim olup firâr eyledi.

Tatar

Moskov'un
Hîlesi

Sene 1057 Hurûc-ı Mehmed bin Haydar der-Hamid ve İsyân-ı İbrahim Paşa Vâlî-i Bağdad.

Girid Ser'askeri olan Gâzî Deli Hüseyin Paşa-yı gayûr (240b) Kandiye muhâsarasına gidecek oldu. Lâkin yollar gâyet sa'b, âdem geçmek emr-i asîr iken balyemez toplar nakl idüp varup muhâsara eyledi. Ve Kandiye kal'asında sekiz yüz top ve otuz bin yerli leşkeri ve on bin cengci leşkeri var idi. Mâ'adâ bu Girid ahvâlî [1068] senesi Hüseyin Paşa azlinde zikr u beyân olunur.

Hünkâr
Tebdilde
Vezîri Katl
İtdiği

Hünkâr bu esnâda sevdâsı olmağla araba ile tebdil gezmek âdeti olup sâir arabalar zahmet virmekle "sâir arabalara yasağ olsun" deyü vezîr emr itmiş id[i]. Bir gün Davudpaşa'da hasta okur imâmın hânesine kendüyü okutmak için araba ile gider iken arabaya râst gelüp vezîrin adem-i takayyuduna haml buyurup gazab itmekle Vezîr Salih Paşa'yı imâmın evine getürdüp boğup şehîd itdikde Üsküdar'a defn olunup mühür Kapudan Musa Paşa'ya irsâl olunup Defterdâr Ahmed Paşa kâimmakâm nasb olunmuş idi. Kâimmakâm ne eylediyse eyleyüp mührü Musa Paşa'dan getürdüp vezîr oldu. Ve Musa Paşa gelüp vezîr-i sâni oldu.

Mühür Taşra
Paşasına
İrsâl
Olmuş
iken Girü
Alındığı

Müderriş
Birden Burusa
Kâdısı Olduğu

Bu esnâda tevcihât-ı acîbe vâkı' olup Dâhil Müderrişi Bolevî Mustafa Efendi'nin pâresi alınup def'aten Burusa kadısı nasb olundu. Ve İslâmbol kadısına gice kol dolaşmak fermân olundu. Ve Paşmakçızâde Edirne kadısı iken def'aten İslâmbol kadısı oldu. Ve kuzâtdan "Oğlan Pezevengi" dinilmekle ma'rûf Muslihiddin Efendi ki "mülakkab" deyü mezkûrdur. Ondokuz bin gurus virmekle Tire kadısı iken Şam kadısı oldu. Ve hâs hammâllardan Arab Hacı Mehmed kapucular kethudâsı oldu. Ve hünkârın hemşîreleri Ayişe Sultân ve Fatıma Sultân Edirne'ye nefy olundu. Ve

İslâmbol
Kadısı Gice
Kol
Dolaşdığı

Sarây
Hammâllmın
Kapucular
Kethudâsı
Olduğu

Sultânlar
Nefy
Olunduğu

Hünkâr
Kadınlarına
Sancak
Virildiği

beşinci kadına Hamid paşalığı ve yedinci kadına Şam paşalığı paşmak bahâ ta'bîr ile virilüp taraflarından mütesellimler gidüp zabt eyledi. Hattâ iki tuğlulardan Köprülü Mehmed Paşa Şam mütesellimi oldu. Ve Şeyhzâde Efendi onbin guruş virüp dâhilden Selanik mollası oldu. Ve akabinde Burusa kadısı oldu. Ve Mülakkab Efendi İslâmbol kadısı oldu. Ve Balizâde Galata kadısı iken Sadr-ı Rum oldu. Ba'dehu Balizâde üzerine Mülakkab Efendi Sadr-ı Rum oldu. Ve Edirne'den ma'zûl Hanefizâde Efendi kırk kîse virüp Sadr-ı Anadolu oldu. Ve iki tuğlu Turak Paşa çavuşbaşı oldukda "paşalıktan ağalığa tenezzül itdi" deyü ta'n olundu.

Galata
Kadısının
Sadr-ı
Rum
Olduğu

Sene 1058 İstîlâ-i küffâr hisâr-ı Kilis ve itâ'at kerdin-i tâife-i Kazak be-Tatar han. Ve hurûc-ı Vardar Ali Paşa mîrimîrân-ı Sivas ve katleş be-dest-i İpşir Paşa ba'de inhizâm ve ceng der-Çerkes. Ve mahsûr-i donanma ez-sefâyin-i küffâr der-Boğaz ve maktûlî-i Kapudan Mehmed Paşa. Ve zelzele-i azîme ve cülûs-ı Sultân Mehmed ba'de ez-hal'-i pedereş Sultân İbrahim Han ve maktûlî-i o ve Sadrı'zam Ahmed Paşa ve Mülakkab Mustafa Efendi kadı'asker-i Rumili ve vak'a-i Câmi'-i Cedîd.

Pâdişâh
Sağire
Kızını
Tezvic
İtdiği

Hünkâr sağire kızını Vezîr Ahmed Paşa'ya akd idüp on sekiz gün Sarây-ı Hümayûn'da düğün ve ziyâfet eyledi. Ve hünkâr sekizinci kadına nikâh murâd buyurup tarafından vezîr ve kadın tarafından kızlar ağası vekîl olup akd olundukda vüzerâ ve ulemâyâ hıl'atlar ilbâs olundu. Ve At Meydânı'nda İbrahim Paşa Sarâyı'nı anın için döşetdi. Akçesi sonra (241a) virilür diyerek envâ'-ı tuhaf alındı. Ba'dehu "tüccâr elinde olan eyüce şeyleri saklıyorlar" dinilmekle gice bezzâzistân ve hânlar açılıp sâhibi izinsiz tuhafler ve kürkler alınur oldukda "bu diyârdan emn ü râhat gitdi. Tüccârın mâlı gasb olunuyor" deyü halk dil-gîr oldu.

Hünkâr
Câriyesine
Nikâh
İtdiği

Nisâ
Tâifesinin
Umûra
Karışmasın
dan Zarar

Ve Devlet-i Aliyye'de şehzâde olmamağla "hünkârın iştihâsı gelsün" deyü ricâl-i devlet cezzâb câriyeleri şehvet-engîz libâsla tezyîn idüp hünkâra hediye iderek hünkâr zenâna meyl idüp şehzâdeler peydâ itdi. Ammâ hünkâr bir kâ'ide zen-dostlar edâsına vardı. Söz bilür taşra avratları intihâb olunup musâhibeler olmağla pâdişâh nisvânla ülfet ve ünsiyetde olmağla⁸⁸ nisvânın kelâmları redd olunmayarak nisâ devlete istîlâ idüp isrâflarına hazîne dayanmayup vefâ itmez olmağla ulûfe noksân kaldı. Ve zarûret hasebiyle menâsıb-i ilmiye vü seyfiye bey'-i men yezîd olunup bir ziyâde virene mansıb tevcih olunmağla ve bî-vakt nâib ve mütesellim azlinden halef

Vüzerâya ve
sâire
Tahammülün
den Ziyâde
Teklifden
Zarar

⁸⁸ Olmağla kelimesinden sonara nisvânlar yazılmış sonra üzeri müstensih tarafından çizilmiştir.

ve selef belürsüz olup umerâ sâil ve re'âyâ pâymâl ve mansıb için paşalardan ziyâdesiyle alınan rüşvete kanâ'at olunmayup mansıbda iken dahi dürlü teklîfât ile bîzâr olundukda virse nereden alsun virmese ne ile geçünsün. Vüzerâ ve umerâ şaşup âlemin nizâmı muhtell olmağla devlet ağlamağa başladı.

Hattâ Vardar Ali Paşa Sivas vâfisi idi. İdîyye altmış kîse taleb olundukda i'tizâr itdikçe ibrâm olundukda muhâlefet itdi. Ve bu vaz'dan âlemin di[1]gîr olduğun bilüp fesâd-ı âlemi tashîhe bir vesîle olmak zu'muyla etrâfa kâğıdlar yazup cem'iyet taleb ve istîlâ-yı nisvânı def' ve Sultân Süleyman kânûnuna nizâm ve devleti rabt itmek için Üsküdar'a azîmetle hurûc itdi. Ve başına cem' olanları sûret-i hakda zuhûr itdiği için zulümden men' idicek dağılmağa başladıklarında nâ-çâr zulme rızâ viridi. Ammâ bu misillü iş yalnız akılla ve kuvvet ile olmaz. Feleğın müsâ'adesiyle bir şastına râst gelmekle olur. Vardar'ın bu hareketi devlete ma'lûm olıcak üzerine İpşir Paşa ta'yîn ve zâhirde Sivas İpşir'e virildi. Ve mahfî hükkâm u ümerâyâ nefir-i âmm emirleri gitdi. Ve "Bağdad muhâfazâsına" deyü yeniçeri Anadolu'ya geçürilüp irsâl olundu. Ve Vardar Üsküdar ârzûsuyla Osmancık kurbunda Çerkes kasabasına geldikde İpşir Paşa kendüye dostluk arz iderek âhar bahâne ile ardından gelür idi. Lâkin Karaman ve sair yerlerin paşaları dahi birer bahâne ile Vardar'ın etrâfını almışlar idi. Ve Âstane'den üzerine ta'yîn olunan bostancılar önünden vardıklarında bostancıları basup hasekilerini bağlayup yorgun ordusuna vardıkda İpşir Paşa etrâfda olanlara haber idüp yorgun askeri basdıklarında Vardar Ali Paşa'yı hayyen ahz ve ordusunu yağma ba'dehu Vardar'ın başını kesüp Âstâne'ye irsâl itmekle def'-i gâile olundu. Ammâ devletin altmış kîse tama'ıyla bunca hasârete ve yollarda fukarânın mâl ve ırzının telefine bâ'is oldu.

Hurûc-ı
Vardar Ali

Ve bu sâlde sekiz kâfir kalyonu (241b) ve onsekiz kadırgası Sakız önünde iken bir şedîd rûzgâr çıkup cümlesi gark oldu. Bârfi te'âlâ bu gûne ümmet-i Muhammed'e inâyet buyurup düşmenini bilâ-zahmet böyle helâk ider. Ve bu esnâda boğazda sedd olan kâfirler su almağa Eçe-âbâd'a vardıklarında ahâlî suya sülmen katmağla bî-had kâfir zehirlenüp helâk oldu.

Yine bu esnâda onsekiz İngiliz sefînesi Kurşunlu Mahzen önünde her bir kâfirin elinde birer bakrac zift yakup her gemide yüz yirde âteş yanar göründükde sebebi suâl olundu. Yüzde üç gümrük alınur iken bu def'a yüzde altı alınmış. "Bu zulüm def' olunmaz ise gemilerimizi yakaruz" dimekle işâret itdiklerini haber virdiler. Heman çavuşbaşı irsâl olunup mezâlimleri def' olundu.

Kâfirin
Sekiz
Kalyonu ve
Onsekiz
Kadırgası
Birden Gark
Olduğu

Kurşunlu
Mahzen
Ötünde Küffâr
Kalyonlarında
Âteşler
Yakdıkları

Ve bu avânda Nemçe keferesinin Bosna'ya istîlâsını Fazlı Paşa Rumili'den gelüp "Bosna'dan küffâr otuzdan ziyâde ufak kal'a zabt itdiğinden mâ'adâ Klis'e geldi. Ve niçe diyârı kabz itdi. Ve niçe müslimîni esîr itdi" deyü haber virdi. Ve keyfiyeti İslâmbol halkı duyup tedârük görülmediğine hayrân olduklarını Fazlı Paşa hünkâra söyledikde "anî lâlâm zararsız imiş didi. Ve küffâr asılda kilisası olan mahalli almış" buyurdukda vezîr getürdüp müvâcehesinde aynıyla Fazlı Paşa takrîr itdikden sonra Rumili'nin harâbetini dahi beyân idicek vezîr "ol tarafda olan paşalar küffârı def' ider. Ve Rumili'ye evvelkiden ziyâde teklîf olunmadı ki harâb ola. Ve pâdişâhımın himmetiyle âlem ma'mûr olur" didikde Fazlı Paşa "pâdişâhım lâlân rüşvetle âlemi berbâd itdi. Yine hazînede akçe yok. Askerin ulûfesizlikden hâli Allâh'a kaldı. Böyle müdâheneye bakma. Vukûf-ı tahsîl eyle" didikde vezîr "bunda mühür sevdâsı var. Bana hasedinden söyler. Bu kelâmın devlete zararı olduğun bilmeyen âdemin tedbîri ne olacak? Sûret-i hakdan görineyor" deyicek pâdişâh yüzün çevirdikde "paşa kardaş böyle cüzî şeyler pâdişâhlara söylenilmez. Böyle şeyi benimle söyleşüp nizâm virilmek iktizâ idüp ve dermânde⁸⁹ Fazlı Paşa'yı Azak muhâfazâsına irsâl itdi.

Ve bu esnâda vezîr karındaşı İbrahim Ağa'yı vezîr kethudâsı itmiş idi. Ziyâde serhoş olup dâimâ serhoşlar ile ülfet itmekle lisâna geldiği için azl ve tabanına ikiyüz değnek darb eyledi. Ve bu esnâda musâhibe-i sultânî Şekerpâre Hatun vâlide gazabıyla nefy olundukda on altı sandûk incü ve cevâhir ve nükûd tefârik çıkdı. Ve Anadolu'ya müfettiş olan İbrahim Paşa'nın zulmü ta'dâd u şikâyet olundukda Yedikule'ye habs ve katl olundu. Ve ayağına ip takılıp sürüyerek Yedikule'den hünkâr sarâyı içinde çeşme önüne getirülüp on gün kokdu, durdu.

Ve Aksu kenârında mütemekkin Sarıkamış nâm mahalde sâkin Kazak tâifesi Leh'den yüz çevirüp Tatar hana rehin virüp ve "iktizâ iden cenge sizinle bileyim" deyü ta'ahhüd itdikden sonra Tatar ile bile Leh'e akın idüp kırk bin Rus esîri çıkardığı müjdesi Âstâne'ye geldikde Vezîr Ahmed Paşa "bu hareket sulha mugâyirdir. Alınan esîrleri Âstâne'ye gönder, girü virelüm" deyü hana yazdıkdâ han "küffârın sulhu sûretâdır. Fursat buldukda Rus şaykaları Karadeniz'i harâb ideyor ve iki kal'amızı zabt idüp yirmi palanga ihdâs itdi. Bunlar sulha mugâyir olmayup bizim akın itmimiz mi mugâyir oldu? Ve bu Kazak anların kuvvetine bâ'is (242a) ve bizim başımızla belâdır. Şimdi Kazak bizim olıcak bizim kuvvetimize ve anların za'fına sebep olmuşdur. Ve Kazak ancak akın için bize tâbi' olmuşdur. Ve yüz bin Tatar akın ile

Nemçe

Fazlı Paşa

Vezîr Vezîr
Kethudâsının
Tabanına
İkiyüz Değnek
Darb İtdiği

Sarıkamış Kazağı
Lehlü'den Dönüp
Tatar'a Tâbi'
Olduğu ve
Kırkbin Esîr Rus
Çıkardığı

Tatar ve
Kazak
Tâifelerinin
Akın ile
Ta'ayyüş
İtdikleri

⁸⁹ Hataen درمند yazılmış doğrusu درمانده dir.

geçinür. Eğer akın olmasa yüz bin Tatar ile seksen bin Kazak başımızdan dağılır. Belki cânib-i hasma geçer. Ve düşmenin kuvvetine ve bizim za‘fımıza sebep olur. Sâhib-i devletin bu fikri fikir değil" deyüp varan kapucubaşayı redd eyledi.

Ve bu aralıkda pâdişâh tarafından samur sâliyânesi zuhûr ve takvît için anber tekîfî peydâ olup hükkâm-ı memâlik kapu kethudâlarından içi ve kabı yekpâre samur altun takmalu libâs îcâd olunup tahsîl olunur oldu ki her biri onaltı kîseye olur. Ve Eyüp'de Voyvoda Kızı nâm fâlcı şîvekâr avrat ibtidâ kadınlara ba‘dehu hünkâra çatup her gice hikâyesiyle eğlendürür idi. Hattâ kadınların bir murâdı olsa ana recâ iderler. Ol dahi bir hikâye idüp pâdişâha nakl itmekle vücûda getürür idi. "Meselâ zamân-ı evâilde bir pâdişâh var imiş. Cümle oda takımı samurdan ve mak‘ad saçakları kâkım kuyruğundan ve yasdıkların yünü dahi samur tüyünden imiş" deyü sevk ve nakl itdikde hünkârın menkûhâsı olan Haseki Hüma Sultân için böyle bir oda ferş olundu. Ya‘nî kaliçesi ve mak‘adları ve kapu perdesi ve ocak yaşmağıyla pencere perdeleri samurdan ve samurlar kırkılıp yasdıklara ve minderlere doldurulmağla dünyâda samur bulunamaz oldu. Dânesi yüz guruşa ismi var cismi yok. Âl-i Osmân'ın nükûdu samur bahânesiyle Moskov'a gitdi. Bu Moskov bu vakte gelince müflis ve za‘îf bir kâfir iken ukalâdan müdebbirler peydâ idüp içerde olan hünkâr câriyelerine ya‘nî Rus câriyelerinden pâdişâhın kadın itdiği avratlara bu samur teşvîkını ilkâ idüp Âl-i Osmân'ın hazînesini çekdi. Zîrâ bu vakte gelince Moskov kralı idâdından değil idi. Bundan sonra devletine nizâm virüp devlete düşmen olmağla isti‘dâd peydâ itdi. Mukerrebân-ı devlete lâzım olan mülûku kendü diyârında hâsıla olan eşyâya muhabbet itdiseler Ankara sûfu ve Burusa harîri gibi şeylerden masnû‘ ve Anadolu ve şakı (شاقى) kürkler ile tezyînine ki devletin nükûdu yine kendü diyârında kala ve yed-i düşmene girmeye. Belki kâğıd ve çûkâ dahi üstadları tedârük olunup Memleket-i Osmâniyye'de işlene. Zîrâ çûkâ ile kâğıdın mâddesi olan yapağı Firengistan'a bundan gider. Ve mezkûre Hüma Sultân tesmiye olunan Telli Haseki ta‘âm ekl ider iken pâdişâh hemşîreleri sultânlar ayağ üzre dîvân dururlar iken yine hazm itmeyüp sultânları Edirne'ye nefy itdirmek gibi kabâhata cesâret itdi. Bu hareketler ya‘nî pâdişâhın nâkısâ-i akl nisvâna muvâfakati ve vezîr olan zâta böyle nâ-münâsib şeyleri def‘ lâzım iken itmeyüp mümâşât itmesi ve küffâr Bosna'dan otuz kal‘a almış iken tedârük kaydında olmaması ve boğaz sedd olup taşradan zahîre gelmemesi ve donanma çıkamamağla Girid'e imdâd gidemeyüp Girid'de olan dîn karındaşları şehîd olarak az kalması ve kalanlara ulûfe va harclık gitmemekle ot kökü yedikleri şâyi‘ olmağla "asker-i İslâm'ın hâli nice olacak" deyü halkda söz çoğalup vezîre ta‘n iderler

Samûr
Sâliyânesi

Esbâb-ı
Fitne

iken vezîr aldırmaıup böyle muhâtarâlu vakitte yine cem‘-i mâl idüp "halkın levmine bakılmaz" deyüp kendü kârında ve tezkîreciler ile (242b) çavuşbaşı halka unı ile mu‘âmelede ve hünkâr hisârda İncirli‘de yalılar binâsında ve bî-tehâşî âşikâre rüşvet alınmakta gerçi bu devletde ikiyüz seneden berü rüşvet peydâ oldu. Lâkin vech-i münâsibi ile alınur. Mansıb yine müstehkına virilüp hufyeten bir şey alınur. Halk anı liyâkatine haml idüp rüşveti yakışdırmaz. Ve illâ böyle âşikâre rüşvet fesâda bâ‘is olur. Ve merkûm samur libâsdan müftî efendiye ve kadı‘askereyn ve erbâb-ı menâsıbın ve paşaların mansûb ve ma‘zûllerine ve ocaklar ağalarına ve ricâllerine birer dâne ma‘hûd kürkten samur sâliyâne olunup kudreti olmayanlardan mübâşirler cebren tahsîl ider iken yeniçeri ocağı ağalarının nâmdârları olan Bektaş Ağa ve Muslihiddin Ağa ve Murad Ağa ve Karaçavuş emsâlinde kürkler talep olundu. Yalnız Murad Ağa‘dan iki kürk ile altmış kîse talep olundukda bu ağalar meşveret idüp cümle şeyi talep olunduğundan başka Acem şâhına nâme gidüp iki fîl ile zer-beft talep itmişler. Vâlide Sultân "böyle şeyler nâ-ma‘kûl" didiği için İskender Bağçesi‘ne nefy itmişler. Âlem hayretde iken iken akd u hall-i umûrda olanlar bu işlerden fâriğ olmayup bir yanından almağa sa‘y ideyorlar. Yüz altmış kîseye bir cevâhırlı Hünkâr Kayığı vezîr yaptırmış. Ve hâlâ vezîr oğlunu evlendirmek ile Topkapu‘da gice gündüz safâda gûyâ âlem abes yere hayret çekeyor. Aslı olsa vezîrde keder olurdu. Vezîr bir şeyi yok. "Zevk u safâsında disünler" deyüp gûyâ halkı tağlîta düşürecek ve ahmaklığına binâ‘en zevk u safâda dahi ide idi. Mezkûr ağaları düğüne da‘vet itdi. Ammâ ağalara kürkleri virmediklerinden vezîrin gayzı olup düğüne geldiklerinde katl ideceğini düğüne vardıklarında huddâmdan biri bunlara haber viricek "biz esenliğle ölmeyüz" diyerek düğünden kalkup bu gâilenin def‘ine birbirleriyle ahd u mîsâk idüp Orta Câmî‘e varup odabaşları cem‘ ve "böyle fesâdâta pâdişâhı sevk iden vezîri istemeyüz" deyü kavlı ü karâr ve Sultân Mehmed Câmî‘i Vâ‘izi meşhûr Veli Efendi‘yi gice getürdüp sabâh ulemâyı alup "Sultân Mehmed Câmî‘i‘ne müftî efendi buyursunlar" deyü irsâl itmeleriyle Veli Efendi bu kelâmı gice müftî efendiye teblîğ itdikde bedliği "sühûletle olaydı" deyüp gice ulemâyâ tezkireler gönderdi. Cümle mevâlî ve müderrisîn ve mülâzimîn ve ocaklar ağaları ve çorbacılar müsellağ câmî‘e geldikten sonra sipâhı dahi da‘vet itmeleriyle umûman sipâh dahi geldikte vezîri câmî‘e da‘vet itdiler. Vezîr duyup firâr itmiş. Kazıyeyi hünkâr duyup "cem‘iyyetin aslı nedir? Dağılsunlar" deyü hatt-ı şerîfle haseki ağa geldikte "vezîr gelmeyince dağılmayuz" deyü müftî cevâb virüp bu cem‘iyyetle kalkup Orta Câmî‘e geldiklerinde defterdârlıktan ma‘zûl Mevlevî Mehmed Paşa‘yı ibrâm ile vezîr nasb idüp hünkâra

Âşikâre
Rüşvetin
Zararı

Vâlide
Sultân Nefy
Olunduğu

Mücevher
Hünkâr
Kayığı

Zuhûr-ı
Fitne

Sultân
Mehmed
Câmî‘inde
Fitne
Cem‘iyyeti

Âlem
Hayretde ve
Kedrette İken
Vezîr
Bilmezlenüp
Safâ İzhâr
İtmesinden
Zarar

gönderdiklerinde hünkâr mührü virüp "Ahmed Paşa dâmâddır. Kurtarmanı recâ iderim" buyurdu. Ammâ Mevlevî hıyânet idüp nezâketle kurtarmağa sa'y itmeyüp aynı sohbeti nakl idicek "elbetde Ahmed Paşa'yı isterüz" deyü tekrâr Mevlevî'yi içerü gönderdiler. Gelüp (243a) "efendim Ahmed Paşa'yi vir. Anın gibi benim gibi birkaç koca senin yoluna kurbân olsun" didikde "bre köpek koca! Bu iş senin başın altından olduğun bildim. Senin hakkından gelürüm" diyerek yumruk ile darb idüp çıkardı. Mevlevî çıkup kendü hânesine varup mührü Orta Câmi'ine gönderdikde ağalar gelüp Mevlevî'yi hânesinden alup câmi'e götürüp İstanbul kal'ası kapularını kapadup şehzâde cülûsuna karâr virdiler. Pâdişâhın mukarrebleri "saltanata sezâ yetmişmiş şehzâde yok. Pâdişâh her ne işler ise hazm olunur" mülâhazâsıyla müdâhane iderek pâdişâhı bu vartâya uğratdılar. Lâkin cem'iyette olanlar "gerçi sabînin pâdişâh olması müşkil lâkin hayra sevk olundukda söz dinler. Lâkin buna söz kâr itmez. Âlem fesâda vardı. Zarûretde sabînin imâmeti sahîhdır" deyü fetvâ virdiler. Pâdişâh dahi sarâyın dîvârlarına toplar çıkarup bostancıları silâhlandırdı. Ol gice ulemâ yeniçeri kışlalarında iken vezîr-i ma'zûl biraz altun ile gice birkaç âşinâsına vardı. Kabûl itmediler. Ve Dermân-de⁹⁰ Ahmed Paşa vaktinde kendüye yâr-ı sâdik peydâ idememiş ki kendüyü böyle muzîk vakitte setr idüp ba'de zamân meydâna çıka. Sadırda iken müdâhaneden hazz ider. Ve kahkaha ve istihzâya mâil ve ülfet itdiği âdemlerden bi şey kapmak ve mâl tahsîl itmek kaydında hulûsla kimesneye iyilik itmez. Anın için iyilik itdiği eşhâs dahi kendüye du'â iderek gücenür. Vakt-i beliyede lâzım bir dost bulamadı. Âkıbet Şehzâde Câmi'î kurbunda Behram Ağa nâm kimesne hânesine alup haremine koyup vezîr-i cedîde haber virmekle basılup vezîr-i cedîde götürdüklerinde "amân bana kıyma" deyicek Mevlevî buna ikrâm idüp "elem çekme" diyerek haremine yolladı. Ardınca kethudâsın gönderüp "kendüyü kurtaralum lâkin mâlsız olmaz. Nakdi mâl var ise söylesün" didikde üçyüz kîsenin defterin virdikde "bu mikdâr ile olmaz. Mâli fedâ itmeli" diyerek üçbin kîsenin defterin aldıkda cellâd gelüp boğdu. Sabâh cesedi Çınar Ağacı'na berdâr oldu.

Ulemâ ve sâir ehl-i cem'iyet At Meydânı'na geldiklerinde müttehem Mülakkab Sadr-ı Rum bulunup muhızlılarıyla Sultân Ahmed Câmi'ine nerdübândan çıkar iken kendüye adâveti olan bir iki efendi şetm ü darb ile başın yardıklarında "urun" dinilmekle leşkerin süfehâsı müsâ'ade anlayup Mülakkab'ı pârelediler. Lâkin ocak ağaları efendilerin bu nâ-sezâ hareketlerin ya'nî erâzile yüz virdiklerin görüp "bir dahi

Hünkâr
Sarây
Dîvârlarına
Toplar
Çıkardığı

Kişiyeye
Dost
Lâzım
Olduğu

Sadr-ı Rumu
Pâreledikleri

⁹⁰ Burada hataen درمند yazılmıştır. Doğrusu درمأنده şeklinde olanıdır.

erâzil yüz bulur ise zabt olunmaz" deyüp askeri zabt ve te'dîb itdiklerinden sonra "pâdişâhı görelim" deyü içerü Mekke'den ma'zûl bir efendi gönderdiklerinde "vezîri pârelemişler dahi ne isterler" didikde "küffâr Bosna'yı aldı. Ve Boğaz'ı sedd itdi" didikde "Bosna'dan küffârın aldığı bir kilisadır. Ve Boğaz açılalı çok zamân oldu. Sen yalan söylersin" buyurdukda "ulemâ ve ocaklu sizi görmek dilerler" didi. Ammâ cevâb sudûr itmeyicek cem'iyete geldi. Böyle haber virdikde müftî efendi bostancıbaşıya haber göndedi ki "olmaya bostancı silâhlı ola. Zîrâ cümlelerin ittifâkı vardır. Sonra kendü bilür" dinildikde hünkâr tarafından "müsellah kapular zabt olunsun" deyü tenbîh var iken veliy-yi ni'meti emrini ferâmuş idüp cümhûr sarâya vardıkda aslâ mâni' olmayup arz kapusuna vardıklarında vâlide sultân (243b) başına yemeni bürünüp geldikde cümle kıyâmda ıslâh-ı âlem ve nizâm-ı ümmete mütekeffile olup yollu kelâmlar buyurdu. Lâkin bir hatun cumhûr ricâli ilzâm kâbil değıl. Gerçi oğluna kendü dahi münkesir idi. Lâkin şefkat-i ümmiyete binâ'en vâfir sa'y itdi. Müfîd olmayıcak mu'âyede makâmına taht çıkarılıp yedi yaşında Sultân Mehmed'i elli sekiz senesi recebinin onyedinci günü cülûs itdirilüp bey'at olundu.

Cülû[s]-ı
Sultân
Mehmed

Ba'dehu vezîr ile sudûr-ı ulemâ Harem'e girüp Sultân İbrahim hazretlerinin yanına varup "buyurun meclise" didiklerinde feryâd idicek Kara Çelebizâde Aziz Efendi ilzâm kasdıyla sefâhat ve zulüm ve fık mâddelerini yâd ve "lâyık-ı taht değılsin" deyü bî-hürmet kelâmlar itdi. Gerçi Aziz Efendi tasnîf itdiği târîhinde bu kelimât ile kendü iftihâr ider. Ammâ pâdişâhlığına hurmet vâcib ve pâdişâhlığına hurmet itmese pâdişâh babası olduğuna hurmet lâzım idi. Kişi akrânını belki bir ednâyı perîşân gördükde günâhlarını ta'dâd idüp ⁹¹عليك ما يستحق dimek lâyıık ve insâf değıldir. Kande kaldı ki saltanatdan dûr olup mahbese gidecek zâta serzenişler itmek. Velhâsıl ma'zûl ve mağmûm pâdişâhla iki sâ'at suâl ve cevâbdan sonra kaldırup iki câriye ile bir kârgîr odaya vaz' ve kilîdine kurşun akıdup bir etmek sığacak delik alıkonup beyâz-ı nehârı elinden görür idi. Ba'dehu dellâllar nidâ ve kal'a kapuları açılıp herkes mahallesine gitdi.

Şehâdet-i
Sultân
İbrahim

Lâkin dokuzuncu gün halkda güft ü gû oldu. Ya'nî "pâdişâhımıza yazık oldu. Böyle azâb kanluya kâtile olmaz. Çocukdan bin kat ehven idi" sohbeti zuhûr itdikde "iki halife cem' olsa biri katl olunur" deyü fatvâ virildi. İki halife cem' olmak ikisi taht u tâc sâhibi olur ise dimekdir. Andan müsâmaha idüp sudûr-ı ulemâ ile müftî ve vezîr zikr olunan odaya varup kapuyu hedm idüp içerü girdüklerinde "beni bu

⁹¹ Müstahakkımı bul

zâlimler helâk idecekler" deyü Sultân İbrahim feryâd itdikde işidenler zârî zârî ağlar idi. Ve cellâd nükûl itdikde vezîr asâ ile urarak ibrâm ve vezîr ve müftî ve üçü içerü girüp elinden Mushaf-ı Şerîf'i alup şehîd idüp Ayasofya'da Sultân Mustafa Türbesi'ne defn olundu. Sultân Mustafa hal' olundukdan sonra onaltı sene mu'ammer oldu. İki halîfe cem' oldu dinilmedi. Şimdi dokuz günde böyle müftî böyle fetvâ virdi. Bu abd-i fakîr zann iderim ki bu işler şer'an ve aklen ba'îd iken olması Gâzî Yusuf Paşa'ya mukarrebler kelâmıyla ve nifâkıyla Sultân İbrahim'in gadr ve şehîd itmesidir. Gadirden kişi pek sakınmak gerek. Pâdişâh-ı şehîdin saltanatı sekiz ve ömrü otuzdur, رحمة الله عليه. Ve vezîr-i maktûlün cesedini nâs pâre pâre itdiklerinde ba'de'l-mevt "Hezârpâre" lakab oldu. Bu dahi mahall-i ibretidir. Ba'zısı mükâfâtı ya'nî amelinin cezâsını hayâtında ve ba'zısı mevtinde ve ba'zısı mahşerde bulur. Zât-ı ecell ve a'lâ kem amellerden masûn eyleye.

Çün Sultân Mehmed hazretleri cülûs itdi. Yedinci gün kayıkla Eyüp'e teşrîf buyurup kılıç kuşanup karadan Edirne Kapusu'ndan azîm alayla Sarây-ı Hümâyûn'a teşrîf buyurdukda cebhesinde nazardan sıyânet için siyâh elif çekilmiş idi.

Cülûs-ı Han Mehmed eyledi âsûde dünyâyı

mısrâ'ını Şâ'ir Cevrî Efendi târîh düşürmüşdür.

Bu esnâda vilâyetlerden ve yollardan menziller ve menzilhâneeler kaldırılup sâ'îler istihdâmı emr olundu. Hak budur menzil bahânesiyle a'yân bilâd-ı fukarâyı (244a) me'kel idinmişlerdi[r]. Devlet hazînesinden ve fukarâdan dört bin kîse telef olduğundan başka menzile süvâr olanlardan dahi "ücret ve bahşîş virin" diyerek kirâ mikdârı akçe alınur. A'yân te'addîsi olmasa ve mu'tedil menzilci rüşvet virmeksizin bir senede bin guraşa iltizâm olunacak menzilhâneeye yirmi kîse tahsîl ider. Gerçi külliyyen menzil ref' olunmak ile umûr-ı devlet idâre olunmaz. Bir nizâm-ı kâmil vaz' ve kâ'ide-i cedîdeye rabt olunup altışar sâ'at mesâfeye birer menzilhâne binâ ve vârid olan fermânı yalnız bir bârgîr ile bir sürici menzilhâne-i âhara taşıdursa ve vardığı anda vardığı menzilhânedeki bir sürici alup âhar menzilhâneeye ulaşırsa bu vecihle hem fermân mahalline çabuk vâsıl olur. Ve hem masraf az olur. Menzil ve yedek ve sürici masrafları ve bârgîrleri fazla kalur. Ya'nî yalnız süriciden süriciye kâğıd ve evrâk mahalline vâsıl olur. Tatar ve çukadar ve mübâşir olmaz. Şimdiki hâlde idâre olanın humusuyla olur. Ve a'yân tasallutu def' olicak öşrüyle belki ihtimâm olunsâ nisf-ı öşrüyle idâre olunur. Hem hazîneye hem ibâdullâha fâide olduğundan başka murâd olan emr tîz vücûda gelür ve mahalline tîz vâsıl olur.

Menzilhâneeler Ref' Oldu

Mazarrat-ı
Rüşvet

Bu cülûsdan sonra vezîr ile müftû "rüşvetle dünyâ harâb oldu" deyü sûret-i salâhdan görünüp pâdişâhî ve vezîri şehîd itmişler iken sabr idemeyüp "ehl-i mansıb alacağını alur. Bizim rüşvet almadığımız kalur" deyüp rüşvet almağa başladıklarında yine fesâd zuhûr itmeğe başladı. Ümmü'l-fesâd hamr olduğu gibi ebü'l-fesâd rüşvet olduğundan gaflet itdiler. Ya'nî "iki seneden berü Tuna muhâfazasında olan sipâh ulûfe talebiyle bilâ-izin Âstâne'ye geliyorlar" deyü haber geldikde mübâşirler ta'yîn olunup mezbûr sipâhî Âstâne'den men' ve Zadra'ya irsâle gitdiklerinde kendülüğünden dönüp "gelen asker hiç zabt olunur mu? ve âhar mahalle ta'yînin ma'nâsı var mı?" yine dinlemeyüp İslâmbol'a geldiler. Ammâ "devlet bizi men' idemedi" deyü yüze çıkdılar.

Seferden
bilâ-izn
Asker Avdet

Fitne-i
Celebân

Ve bu vakte gelince hünkâr iç ağaları sarâydan çıkma vakti geldikde cümlesi birden çıkarılır idi. Bu def'a yine çıkma vakti geldi. Birden çıkarmağa havf idüp üçer yüz çıkarmak tedbîr idüp üçyüzünü çıkardıklarında mâ'adâsı dahi kendülüğünden boşanup çıkdıklarında yeniçeri ağası kol ile gelüp "men' ideyim" didikde ağayı kaçırdılar. Cümlesi bir olup Galata Sarâyı'nda olanların dahi açlık cânına tak deyüp anlar dahi kendülüğünden çıkdılar. Ve bu vakitte At Meydânı'nda İbrahim Paşa Sarâyı'nda dahi Galata Sarâyı gibi terbiye için iç oğlanları hıfz oluyor idi. Çıkan Galatalı İbrahim Paşa Sarâyı'na vardıklarında İbrahim Paşa Sarâyı'nda olanlar dahi Galatalu'ya mülhak ve müceddeden Girid için yazılan bin nefer sipâh dahi gitmeyüp Bıyıklı Mahmud nâm habîsin başına cem' olduklarında ulemâ nasîhat itdikce kabûl itmedikleri için "sipâhın ve celeblerin ibâha-i demlerine fetvâ virildi" dinildikde "müftû ile vezîr rüşvet için pâdişâhî ve vezîr-i sâbık Ahmed Paşa'yı şehîd itdiler. Kendüler dahi ziyâde rüşvet alayorlar. Da'vamız var" deyü At Meydânı'na cem' oldular. Ulemâ ve ricâl Paşa Kapsu'suna andan yeniçeri odalarına vardıklarında At Meydânı'nda olanlar dağılup sipâh Üsküdar'a geçmiş iken (244b) vezîr ve müftû sû-i tedbîr idüp Üsküdar'a geçen sipâhdan başları olan Bıyıklı Mahmud'u taleb itdikleri gibi sipâh yine cem' iyyet ve bir sû-i tedbîr dahi itdiler ki ulemâdan dört efendi için "anlar ile yekdîl imiş" deyü nefiylerine çavuş ta'yîn itdiler. Ve bir sû-i tedbîr dahi vezîr kethudâsı hilâfû'l-âde kola binüp üç sipâhînin boyununu urdu. "Vay bizi bunlar kıracak" deyüp yine At Meydânı'na cem' olduklarında vezîr kal'a kapuların kapadup ulemâyla Orta Câmî'e vardılar. Ve sipâh ile celebler At Meydânı'nda metris aldılar. Ammâ beri taraftan umûman yeniçeri ardınca zâbıtları dahi ardınca ulemâ dahi ardınca vezîr yürüdüler. Hattâ müftûnin oğlu Galata Mollası zırh giymiş idi. Meydâna vardıklarında celebler ok ile çok âdem helâk itdiler. Ammâ yeniçeri birden çorba

Vezîr
Kethudâsının
Kola Bindîği

kapmağa seğridir gibi yürüdükde sipâh mağlûb olup şâdirvâna ve câmi'e dolduklarında yeniçeri ihtimâm idüp câmi' kapuların kırdıklarında kimi minâreye kimi mihrâba çıkup emân taleb itdiklerinde afv olundu. Lâkin câmi' havlusunda üçyüz maktûl bulundu. Ve Bıyıklı Mahmud firâr itmiş idi. Yenişehir'de ahz olunup katl olundu. Bundan sonra ocak ağalarının bıyıkların balta kesmez oldu. Murad Ağa ve Muslihiddin Ağa ve Bektaş Ağa'dan izinsiz vezîr bir iş göremez oldu. Rüşvet tama'ından fesâd zuhûruna bâ'is oldular. Ortalarda yatup yeniçeriye ilticâyâ irtikâba muhtâc olup fesâd def' itdiklerinden sonra yine sû-i tedbîr sebebine yine fitne zuhûr bâ'is olup yine yeniçeri ortalarına ilticâyâ ve kal'a kapuları kapanmağa ve bunca âdem helâk olmağa bâdî olup def' itdiler. Ammâ ocak ağaları belâsı zuhûruna dahi vesîle oldular.

Sene 1059 Hurûc-ı Gürcü Nebi ve âmedeneş bâ-Katircızâde ve ceng-i o der-Üsküdar ve avdeteş bâ-perîşân ve firâr. Ve mahsûrî-i donanma der-Boğaz ve gâret kerdin-i Tatar bilâd-ı Boğdan râ berây-ı tecâvüz ü tuğyân. Ve inhizâm-ı küffâr ez-ehl-i İslâm der-ceng-i Girid. Ve reften-i kapudan berây-ı imdâd.

Anadolu'da Haydaroğlu "katl olan vezîr bir sancak için benim altmış kîse akçemi aldı" deyüp Ilgun kurbunda huccâcı yağma eyledi. Ve üzerine Anadolu vâlîsi ta'yîn olunup cengde paşa şehîd olmağla Haydaroğlu gâlib olup baş bölükbaşısı Katircioğlu Anadolu'ya velvele saldı. Ba'dehu Haydaroğlu Karahisar'ı basup ahâlîsini katl ü yağma idüp Isparta hâricine geldikde şehirlü kendüleri ta'ddîden hıfz için üçbin guruh sâliyâne istemeleriyle "cem' olsun" deyü meks ve iş u işrete meşgûl iken Isparta Mütessellimi Abaza Hasan Ağa bir seher Haydaroğlu'nu basup kaçırdıkda Haydaroğlu ayağından yaralanmış, Hasan Ağa ardına düşüp bir köyde ahz idüp hayyen Âstâne'ye getürdükde Parmak Kapu'ya salb olunup mukâbelesinde Hasan Ağa'ya Türkman Ağalığı ihsân olundu. Ammâ Katircioğlu Haydaroğlu etbâ'ını başına cem' idüp kuttâ'-ı tarîkliğe meşgûl oldu.

Ve Sultân Murad zorbalarından Gürcü Nebi tâib olmağla afv olunup Niğde'[de] sâkin olup mâl kuvvetiyle dilediği voyvodalık ve iltizâmları zabt ider idi. Anın dahi mîrîye altmış kîse geçmişi olup saymadıklarında müftîyle vezîrden intikâm için ve yeniçeri, sipâhîyi istihzâ ve tahkîr ider imiş. "Sipâhîlik niçe olur imiş. Ben anlara göstereyim ve hadlerini bildireyim" deyü ol dahi zuhûr ve etrâf sipâhîlerine haber ve gelmeyenlerin hânelerini târumâr ider olmağla tav'an ve kerhen başına cem' ve

Hurûc-ı
Haydaroğlu

Zuhûr-ı
Abaza
Hasan Ağa

Katircioğlu

Hurûc-ı
Gürcü Nebi

Konya'ya (245a) geldikde Katırcıoğlu dahi ana mülhak olmağla onbeş bin eşkıyâ Kütahya'ya gelüp "sipâh ile celeblerin katillerine fetvâ virüp kâfir kırar gibi kırup namâzları kılınmaz diyenler ile da'vâmız var" deyü devlete kâğıd geldikde Paşa Kapusu'nda müşâverede "üzerlerine sefer lâzım" dinilmiş iken "şer'an da'vâm var diyen herîflerin katillerine fetvâ virilmez" deyü Aziz Efendi muhâlefet itmekle meclis fesh oldu. Sonra "eşkıyâ Üsküdar'a gelecek" haberi şâyi' olmağla hurûc-ı ale's-sultân fetvâsıyla asker gönderilüp İznikmid'e vardıklarında metris alup hendekler kazdılar. Ve hünkâr tuğları Üsküdar'a Doğancılar Meydânı'na çıkup cümle asker ile vezîr Çamlıca'ya çıktı. Her gün vezîr İslâmbol'a gelüp dîvân idüp Üsküdar'a geçer idi. Vaktâ ki eşkıyâ İznikmid'e geldi. İlerü Katırcıoğlu gelüp yeniçeriler tüfengine başladıkda "yoldaşlar bizim sizinle cengimiz yok. Bizim da'vâmız dîn da'vâsıdır. Biz müslimânız. Siz bize kurşun atarsanız biz size atamayuz" didikde birbiri ahmakları "bunların bizimle cengi yoğ imiş" deyü cengden fâriğ olup eşkıyâya yol virdiler. Eşkıyâ geçüp Maldepe'ye geldikde vezîr askere Üsküdar'da onbeşer guruh bahşış virüp ceng olacak oldukda Gürcü Nebi "bizim pâdişâh ile cengimiz yok. Bizim murâdımız müftînin azlidir. Çünkü olmadı. Katırcıoğlu yanımıza gelmiş bulundu. Cürmü afv olunup iki tuğ ihsân buyurılıp bana Türkmen Ağalığı inâyet olur ise girü giderüz" deyü kâğıdı geldikde müşâverede erkân-ı devlet münâsib gördü lâkin vakt-i ihtilâf üzre ya'nî vezîr erkân-ı devletden ve erkân-ı devlet içürü halkından ve içerü halkı yeniçeriden ve yeniçeri sipâhîden ve sipâh vezîrden emîn değil. Bir gurûh bir re'y itdikde sınıf-ı uhrânı hıyânete haml idüp i'dâmlarına sa'y ider olmağla vezîr Gürcü Nebi'ye müsâ'adeye râzî olamayup cenge mübâşeret idüp çarhacılar Kayış Bınarı'na vardıkda Katırcıoğlu karşulayup çarhacıdan altıyüz âdem helâk itmekle çarha bozulup firâr idicek vezîr binüp ahşama dek ceng idüp gice oldukda ârâm olundu. Maktûller hisâb olundukda eşkıyâdan yüz vezîrliden bin nefer helâk olup galebe Katırcıoğlu'nda iken Devlet-i Aliyye'nin mehâbeti eşkıyâyı istî'âb idüp "murâdımız müftînin azli idi, olmadı" deyüp heman bu gice Gegbuze'ye gitdiler. Sabâh çadırlarını asker yağma idüp İslâmbol'a avdet itdi. Ve Gürcü Nebi Niğde'ye ve Katırcıoğlu Söğüt'e gitdi. Kangı kazâyâ varurlar ise katillerine emirler gitmiş idi. Kırşehir Beyi İshak Bey Gürcü Nebi'yi basup başın kesüp devlete getürdü. Ammâ Katırcıoğlu yediyüz şakî ile kat'-ı tarîk idüp üzerine gelenler ile gâh gâlib gâh mağlûb olarak cânından bîzâr olup afv recâ itmekle afv olunup İslâmbol'a geldikde ibtidâ vezîr ile ba'dehu hünkâr ile görüşdü. Ba'dehu Yenişehir sancağı virildi. Bir deli ve kaba Türk. Lâkin at ve cirid mızrak ma'rifetinde akrânı yok idi. Ba'dehu Girid

Erkân-ı
Devletin
İhtilâfı

Katırcıoğlu'nun
Üsküdar'a
Geldiği

seferine irsâl olundu. Vaktiyle tahrîr olunur. Girid'de dahi izhâr-ı şecâ'atle hayli ceng itmiş idi. Bin seksen târîhinde Kandiyeye fethinden mukaddem şehîd oldu.

Küffâr
Akdeniz
Boğazı'na
Sedd Olduğu

Ve bu elli dokuz sâlinde dahi donanma Boğaz'dan çıkamayup avdet idüp İslâmbol'a geldikde şenlik eyledi. Lâkin deryâ her şeyi hazm ider iken bu bî-hayâlîği hazm idemeyüp furtana itmekle Dolmabağçe önünde bir çekdiri gark oldu. Ve sâiri güçle halâs oldu.

Furtanadan
Dolmabağçe'de
Çekdiri Helâk
Olduğu

Venedik
Elçisi
Boğazkesen
Kal'ası'na
Habs
Olunduğu

Ve Venedik balyosunun hıyâneti haber virilmekle Boğazkesen Kal'asına habs olunup (245b) çekmecesine nazar olundukda Venedik dozundan gelen kâğıd bulundu ki Venedik dozu elçisine yazar. "Benim rûhum benim cânım bu ana dek altı aydır güzel tedbîr idüp Osmanlı donanmasın taşra çıkartmadın. avk u te'hîr itdin. Bir dürlü hıdmetine söz olmaz. Biz de yetmiş sefîne müheyyâ itdik. Nısfını Cezayirli yoluna ve nısfını Tunuslu yoluna sedd itmişüzdür. Sen anda sultânlar ve mukarrebler ve sergerde olan müte'ayyinân-ı devlet eliyle ne tarîk olur ise olsun ve ne der isek deyüp ve ne virür isen virüp bir ay dahi Osmanlı donanmasın ta'vîka sarf-ı makdûr idesin. Bu gemiler dahi İslâmbol Boğazı'na varsun. Zîrâ Boğaz'da olan gemiler zebûn ve neferleri hasta olmuş. Bildiğin gibi takayyüd eylesin. Vücûh-ı rüşvet ve maslahat her ne kadar mâl sarf ider isen makbûlümüz. Göreyim seni" deyü yazmış. Bu mektûbdan Cezayir gemilerinin gelmediğinin hikmeti bilinüp Boğaz'da olan küffâr gemilerinin zebûnluğû ma'lûm olmağın balyos demire urulup mâlî mîrîye kabz ve tercümânları boğulup helâk olundu.

Küffârın
Devleti
İğfâli

Ve heman bostancı ve Acemi oğlanlarından üç bin âdem yazılıp seffinelere vaz' ve mevcûd olan kalyocu seffinelere ile rûz-ı hızırda altı mavna ve altmış beş çekdiri zağarcıbaşı ve Kapudan Voynak Ahmed Paşa ile donanma ihrâc olundukda kapudan paşa müslimân ve müdebbir âdem olmağla "dîn uğruna cânım fedâ olsun" deyüp mâlını hayrâta vakf ve vasiyyet itmekle askere bir hâhiş getürdü. Ve tersaneden beş günde Boğaz'a vardı. Ve aslâ durmayup Boğaz'dan çıkdıkda donanmadan aslâ küffârın haberi olmadığından başka geçen seneler gibi "balyos donanmayı çıkartmaz" zann ider iken üzerine hüçûm olundukda güçle küffâr firâr idüp Boğaz açıldı. Ve Girid'e dahi yol açılıp Girid'e cebehâne ve asker ve zahîre ile imdâd olundu. Lâkin Foça Limanı'na girildikde küffâr Boğaz ağzın alup yeniçeriler dahi kapudanların cenge koyuvermemekle ve cengle çıkan gemiler kalîl olmağla cenge giren gemilerde vâfir sakatlık oldukda yeniçeriler uzakdan seyerân eyledi. Velhâsıl matlûb olan Boğaz açıldı. Ve Girid'e imdâd gitdi. Ve balyosun hîlesi bilindi. Venedik'e sefer var iken

Tedbîr-i
Hüsn-i
Kapudan
Paşa

balyosun Âstâne'de durması meğer "mukarrebâna bezl-i mâl ve sulha tavassut iderim" diyerek iğfâl ve düşmen gemileri hâzır olunca avk ve Girid'de olan asker-i İslâm'a ve re'âyâyâ "musâlaha heman nizâm buldu. Ne zahmet çekeyorsuz. Yâhûd musâlaha tekâmîl oldu. Ammâ Osmanlu askerimiz duymasun deyü ifşâ itmiyor. Yakında size haber gelür" diyerek cengden asker-i İslâm'ı soğudup fütûr virürmüşler. Bu hîlesi dahi âşikâr oldu. Bu şîve yalnız Venedik keferesine mahsûs değildir. Nemçe ve Moskov keferelerinde ve Acem ferzendlerinde dahi ziyâde cârîdir. Ehl-i tevârîhe ma'lûmdur. Ba'zı vakit hall ü akd erbâbı olanlar kavî îmânlu hayır-hâh-ı devlet olup ehl-i tevârîhe râğbetle küffârın sulh diyerek iğfâline (246a) firîfte olmayup doğrudan doğruya ceng ve tedârük görürler.

Sohbet-i Sulh
İle Küffârın
İğfâli

Azli ve
Katl-i
Mevlevî
Paşa

Gelelim sadri'zam olan Mevlevî Mehmed Paşa'ya, mezbûr Mehmed Paşa veliyy-i ahd ya'nî ma'nen pâdişâhlık da'vâsında olup âlemi tashîh dâ'iyesiyle vâlide sultâna ve Enderûn halkına musallat olup ekser ta'yînâtların kesmekle münkesirler olup noksânını ararlar idi. Vezîr dahi müftû ile bir olup yeniçeri ağası olan meşhûr Murad Ağa'yı atmak ister idi. Ve ocak ağalarını gözüne aldırmayup âlî binâlara meşgûl iken "Foça'da donanma münkesir oldu" haberi geldikde Murad Ağa fırsat bulup "kapudan paşa gider iken ziyâde sefîneye muhtâcım didikce vezîr inâd itmekle bu hasârete sebep oldu" deyü vâlide sultâna bildürdükde vezîr bu gecmeden gâfil olup "donanma husûsu için meşveret lâzım" deyü ricâl-i devletle Sarây-ı Hümayûn'a varmış idi. Vaktâ ki hünkâr tahtında ve vâlide sultân yanında ve cümle huzzâr ayak kıyâmda iken hünkâr vezîre "sen niçün donanmaya ihtimâm itmedin?" deyü itâb buyurdukda vezîr i'tizâr ider iken "getür mührü" deyüp mührü alup "sen vezâret erbâbı değilsün" didikden sonra bir mikdâr tavakkuf buyurup huzzârı gözden geçürüp "gel ağa seni vezîr itdim" deyü mührü Yeniçeri Ağası Murad Ağa'ya virildikde büyük vâlide sultân "ben dört devlet görmüş iken vezîr beni helâk itdirmek diledi" buyurdukda -Aziz Efendi meğer vezîrin tarafdârı imiş- Aziz Efendi'ye dahi "sen Sultân İbrahim vak'asında Bâbüssa'âde'de bana söylediğin bî-edebâne kelâmları bilür misin?" deyü mezkûr muvahhiş kelimâtı yâd ve bundan mukaddemce pâdişâh "rüşvet alınur imiş" buyurdukda "hünkârım bunu sana kim ta'lîm itdi deyü sen bu pâdişâha sıbyân mu'âmelesi itmedin mi?" deyü itâb u ta'zîr buyurmağla tahcîl iyledikden sonra Karaçavuş yeniçeri ağası nasb olunup azl olan Mevlevî Mehmed Paşa bostancibaşıya kaldırılıp irtesi Malgara'ya nefy olunup katl olunmağla kısâs olundu. Maktûl-i mezbûrun âdeti bir âdeme değnek darb olunur iken şefâ'at itmesünler deyü namâza durup namâzı def'-i şefâ'ata âlet ve siper ider imiş. Sultân İbrahim'e itdiğin

şehzâdesinden buldu. Dokuz ay vezâret için irtikâb itdiği fesâdât kıyâmete dek dillere destân oldu. Hem vezâretinde Haydaroğlu ve Gürcü Nebi mâddeleriyle rûy-ı râhat görmeyüp âhıru'l-emr cellâd-ı bî-emân elinde gazab-i şehriyârîye mazhar oldu.

Ve Müftû Abdurrahim Efendi dahi azl olunup Mekke kadısı olan Minkarîzâde

Müftû
Abdurrahim
Efendi Dahi
İtdiği Gadrin
Cezâsım
Bulduğu

Yahya Efendi ile Mekke'ye irsâl olunup avdetde Kudüs kadısı nasb olundu. Ya'nî atdan indirilüp himâra süvâr olundu. Ba'de'l-azl İslâmbol'a geldikde Belgrad mollası nasb olunup irsâl dört buçuk sene Belgrad kadısı olup Belgrad'da fevt oldu. Merhûm-ı mezbûr asr-ı ulemâsının afdali ve a'lemi iken ulemâya rağbeti olmayup ancak rütbeye i'tibâr ider idi. Kibâr ulemâsından ve fuhûldan gelen bir şahsa câhil hâric müderrisini tecîh ider idi. (246b) Fuhûl-ı ulemânın inkisâr-ı kalbîleri kendüyü vartâ-i helâka atdı. Ya'nî şeyhülişlâmlığında cellâd oldu. Ve cellâdlığı ehad nâsa değil pâdişâh cellâdı olmak gibi şûm-kâr ile meş'ûm oldu, Ne'ûzu billâh sümme ne'ûzu billâh. Gerçi Mevlevî Paşa gibi tîz bulmadı. Lâkin hırâş-ı cân ve rezâlet-i udvân ile helâk oldu, gitdi. Ve şeyhülişlâmlığında Galata mollası nasb itdiği oğlu [Mehmed Çelebi] molla Galata'da seksen cevân huddâm ve seksen küheylân beslemekle etvârına ta'n olunur idi. Mahdûmun aldığı rüşvet da'vâlarını İslâmbol kadısı istimâ' ve istirdâdına hükm eyledi.

Tarîk-ı
İlmiyyede
Âlime
Rağbet
İtmeyüp
Rütbeye
Rağbet
İtmekde
Zarar

Ve zikr-i mürûr iden Kapudan Hezargıradî Ahmed Paşa Suda kal'asına yürüyüşde şehîd oldu. Ve donanma-yı hümâyûnda İngiliz'den istîcâr olunmuş ve askerîsi dahi İngiliz idi. Venedik ile merdâne ceng eyledi. Gerçi İngiliz hem bize hem Venedik'e kirâ ile sefîne ve asker virdi. Lâkin Venedik tarafına virdiği gemiler bizim ile ceng itmedi. Ammâ bize virdiği gemiler Venedik ile gereği gibi ceng eyledi. الكفر⁹² iken İngiliz cinsi olan küffâra ihânet ve Ehl-i İslâm'a i'ânet itmiştir.

İngiliz Sefîne
ve Askeri
İstîcâr
Olunduğu ve
Ehl-i İslâm
içün Sâdikâne
Ceng İtdiği

Ez-în-cânib sadrî'zam olan Murad Paşa ile müftû olan Behayi Efendi şeker-âb olup müftûye rağmen Sadr-ı Rum Aziz Efendi'ye fetvâ pâyesiyle beyâz hıl'at giydürdü. Lâkin vüzerâ ile sadreyn arza girecek oldukda fetvâ pâyesine binâ'en Aziz Efendi vüzerânın üzerine durdukda Kenan Paşa "efendi müftû isen dîvânda işin nedir? kadı'asker isen yerine var" deyü rumûzlayup Anadolu efendisinin yanına gönderdi. Ve Galata Nevâhîsi bin beşyüz doksan hâne olmağla avârızı ahz olundu.

Sadr-ı
Ruma Fetvâ
Pâyesiyle
Beyâz
Hıl'at
Virildiği

Aded-i
Hânât-ı
Galata

Ve pâdişâh[h] işbu ramazânda üç karındaşıyla sünnet oldular. Ve erkân-ı devleti sarâya da'vet ve ziyâfet ve ilbâs-ı hıl'at buyurdular. Hattâ pâdişâhdan kan çok akup güçle kesdirildiği için Kızlar Ağası Celâlî İbrahim Ağa Mısır'a nefy olunup Eski

Taht- nişin
Pâdişâh
Sünnet
Olduğu

⁹² Ehli küfür tek millettir.

Sarây Ağası Mehmed Ağa darussa'âde ağası oldu. Ve Süleyman Ağa vâlide sultân olan Turhan Sultân'a ağa oldu.

Sene 1060 Perîşânî-i donanma ez-sefâyin-i küffâr der-ceng-i Karafoça ve ihtirâk-ı cezîre-i Santorun be-emr-i Hâlık-ı bîcûn der-şevvâl.

Vezîr olan Murad Paşa ortalık bir mikdâr râhata varmağla safâya meyl idüp eski yârânlarıyla yalılara benşler ve iş ü işret ve zevk u sürûrda hattâ yârân-ı kadîminden bir mü'ezzinin kapusu önünden vezîr debdebesiyle geçerken mü'ezzini görüp âşinâlık iderek hânesine nüzûl idüp sohbet itmek gibi lâübâlî meşreb olduğuna ukalâ ta'n ve hussâd zemm itdiğini hünkâr duyup "bir dahi işret ider isen başını keserim" deyü hat gönderdi. Zîrâ bu avânda yine "küffâr gelüp Boğaz'ı setr itmekle donanma çıkmak kâbil değil iken vezîr bilâ-kayd safâda olmak ne demek?" deyü erbâb-ı şu'ûr hayretde idi. Lâkin sevdiğim gûyâ aldirmazdan gelüp halka "nâfile keder idersiz bir şey yok" demek ister idi. (247a) Ammâ bu tavır işe yaramaz. Düşmen bu vâdiyle def' olmaz. Hamâkata haml ider. Ve halk düşmenle ittihâda haml ider. Böyle vakitte lâzım olan izhâr-ı infi'âl ve gayret-i dîniyye ile düşmenin def'i tedârükünde olmakdır ki nâsın kulûbu celb oluna. Böyle bî-şu'ûr sadria'zam olduğundan ulemâ beynine şikâk düşdü. Ve Kol Kethudâsı Çelebi Ağa nâm u şân ve hall ü akd sâhibi olup şefi'-i mücbir oldu. Hattâ ibrâm ile vezîre defterdârı azl itirdü. Bu ibrâmdan şeker-âb olup Çelebi Ağa'yı kul kethudâlığından koparmak kasdıyla sûretâ ikrâmen yeniçeri ağası idecek oldu. Kabûl itmedi. Ba'dehu üç tuğla Vidin mansıbını virdi. Yine kabûl itmeyecek cirid seyrine çıkup kethudâyı pâreledecek olduğunu vezîrin bir iç ağası kethudâsına haber virmekle kul kethudâsı cirid seyrine gelmedi. Ve "dîvânda çorba kapılmasun yâhûd vezîr sarâyâ girerken pârelensün" deyü odabaşılar ile amel itdiğini vezîr duyup salı dîvânını ref' itdi. Çünkü büyük vâlide sultân vezîr tarafı ve vâlide sultân kul kethudâsı tarafı olduğundan iç halkı dahi iki fırka ammâ ocaklı ve kul kethudâsı rağbetlü hattâ cümle ulemâ kethudânın ziyâretine varur ve mansıb recâ iderler. Ve dârâtı vezîrden ziyâde oldu. Vezîr-i gâfil ise ⁹³كل منجم كذاب hadîs-i şerîfinden bî-haber olup çok kerre Münecimbaşı Hüseyin Efendi'nin kelâmı râst gelmekle kendü için kırk sene vezâret istihrâc itdiğine mağrûr olmuş idi. Bu esnâda aklı başına gelüp kethudânın etrâfi gâlib kendü helâk olacak münecimbaşı kendüyü halâs idemeyecek heman varup mührü hünkâra virüp "efendim sakın mührü ocaklıya virme. Saltanat elden gider" dimekle mühür Melek Ahmed Paşa'ya virilüp Murad Paşa'ya Vidin virildi.

Vezîrin
Yârân-ı
Kadîmiyle
Lâübâlî
Görüşmesi

Kelâm-ı
Müneccime
İ'timâddan
Zarar

Düşmenin
Galebesini
Vezîr
Aldırmayup
Safâda
Olmakdan
Zarar

⁹³ Her müneccim yalancıdır.

Ve Murad Paşa vaktinde müneccimbaşı pek izzetlü olmağla Murad Paşa azlinde havfa tâbi' olup ihtifâ itmiş idi. Bulunup Yedi Kule'ye habs ba'de "bu şehirde durma" deyü itlâk-ı gûne tard olundu. Mezbûr Hüseyin Efendi yirmi sene takvîm çıkarmış ve avâm-pesend olmuş bir âdem olup Sultân Murad-ı merhûm o hinde tutduğu bilürü ilm-i nücûm ile vasf itmekle ve ekser istihrâcî dürüst gelmekle mültefet oldukda itdiği istihrâcların râst gelmesiyle mübâhât ider idi. Esrâr-ı gaybiyeyi ifşâda yümn olmadığından gâfil idi. Sıhhat-ı istihrâcına binâ'en müsteşâr-ı vüzerâ vü ricâl olup her kime recâ itse redd olunmaz olmağla çok çırâğ itdi. Ve çok mâl cem' itdi. Bu tard zuhûr itdikde İstinye'de ihtifâ itmiş idi. Şeyhülislâm Bahayî Efendi katline fetvâ virmekle asesbaşı varup kayıkda râst gelüp kayığına alup boğup helâk itdi. Fenn-i nücûmda bunca mehâreti var iken katline ilâc bulamadı. Ve kendüye i'tibâr iden Murad Paşa'nın vezâretini kırk sene istihrâc itmekle Murad Paşa'yı belâyâ uğratdı. Kaldı ki nücûmda Hüseyin Efendi mikdârı mahâreti olmayanlara i'tibâr idenlere sad hayf hezâr hayf. (247b)

Katl-i
Müneccimbaşı

Ve bu esnâda Ayasofya'da bir Arab âdemisi direk dibinde dersi'âmlık ve kaba sûfilik itmekle Üstüvanî tahallus ve ehl-i tarîka dahl u ta'arruz itmekle meşhûr-avâm olup huddâm-ı Sarây-ı Hümâyûn kendüye i'tikâd ve dersine hâzır olduklarından hılâf-ı kânûn Hâsoda'ya kürsî vaz' ve cümlesi va'zına hâzır olurlar idi. Ve Erdebili Tekyesi Şeyhi Çelebi ile ocak ağalarının müsteşârı ve Sultân Mehmed Câmî'i Vâ'izi Şeyh Veli Efendi ittifâk idüp Üstüvanî ile bir olup ehl-i tarîkı tekfir iderler idi. Ve saray halkı mu'tekidi olmağla Üstüvanî vezîrden fermân alup Aydınoglu Tekyesi'nde deverân olunurken Üstüvanî sûfleriyle tekyeyi basup darb iderek dervîşânı dağıtdıktan sonra sâir tekyelere dahi bu niyyeti itdiklerinde kul kethudâsı dervîş olmağla "tekyelerde deverâna mâni' olunmaya" deyü evvelki fermânın hılâfına fermân alıcak Üstüvanî hurmet-i raks u devre Bahayî Efendi'den bundan mukaddemce fetvâ almış. Fetvâ kuvvetiyle Sivasî Tekyesi Şeyhi Abdülkerim'e "tekyesini hedm idüp hâkını yedi zirâ' çıkarup deryâyâ ilkâ iderüz ki arz-ı mezbûrun mescid olmağa salâhiyyeti ola" deyü tezkire yazup Abdülkerim'e irsâl itdikde Abdülkerim tezkireyi alup Müftî Bahâyî Efendi'ye virdikde Bahayî Efendi gazab idüp Üstüvanî'yi çağirtıkda Üstüvanî hurdeyi fehm idüp vezîre ilticâ itdikde vezîr müftûden afvını recâ itmekle afv idüp "belî biz bu fetvâyı virdük lâkin eslâf müftûleri dahi virmişler. Ammâ deverâna mâni' olmamışlar" didi. "Ve ba'de'l-yevm kürsîlerde erbâb-ı tarîkı ve devri yâd u fasl itmesünler. Ve tezkire okumasunlar" deyü İslâmbol kadısına tenbîh itmekle kadı dahi cümlesine tenbîh itdi. Lâkin Üstüvanî yine "tağanniyle tevhîd iden kâfir

Üstüvanî
Efendi

Mücâdele-i
Kadızedeli
ve Ehl-i
Tarîk

olur" dir idi. Bu mâddenin nizâmı Köprülü zamânında virildiği mahallinde tahrîr olunur.

Sene 1061 Şehâdet-i vâlide sultân. Ve Uzun Süleyman⁹⁴ Ağa-yı Dârussaade şuden ve ihrâc-ı Alem-i Rasûlullâh صلى الله عليه وسلم ve perîşânî-i ağayân-ı ocak ve katl-i îşân der-ramazân. Ve cem'iyet-i İpşir Paşa ve Abaza Hasan der-mâverâ-i Kazâbâd ve sulh-ı o be-vesâtat-i Kürd Mehmed Paşa ve gulüvv-i âmm-ı bâzâriyyân berây-ı teklîf ve azl-i Melek Ahmed Paşa be-sebeb-i îşân der-ramazân

Müzâyaka-i
Hazîne

Bu senelerde re'âyâ zebûn olmağla ahvâl-i devlet⁹⁵ gergün olup heman îrâd-ı Mısır ve Bağdad ve kapudanlık gibi mansıbların câizelerine ve ehl-i dîvâna ve esnâfa gûnâ-gûn teklîfât ve salgunlar munhasır oldu.

Ve bu aralıkda vezîr tersaneye varup sefîneleri teftîş itdikde iki çekdirinin kürekcileri noxsân bulunmağla kapudanlarının sakallarını tıraş idüp küreğe vaz' eyledi. Bu rütbe za'f-ı hazîne sebebine iki senelik tedâhül olundu. Yine muhâlde iken sipâh ulûfe taleb itdikde "ulûfe seferde virilür. Girid'e varup alasz" dinildi. "Ya biz ağasz ve bayraksız nice gidelim" deyüp gitmediler.

Çekdiri
Kapudanının
Sakalı Tıraş
Olunduğu

Ve cümle îrâdı ve rüşveti ocak ağaları ahz itmekle câizelerden gayrı devletin îrâdı kalmadığı için gümrüklerden ve mukâta'âlardan otuz bin zu'afânın ulûfesi kat' olundukda vâlide sultân (248a) "bunca âh-ı zu'afâ alınmak münâsib değıl" deyicek ve vez ile ocak ağaları "bu kal'aları falan dervîşin ve falan mollanın du'âsıyla feth itmediler. Belki falan zâlim paşa ve falan serhoş ağa eliyle feth olundu" deyüp âh-ı fukarâdan havf ve recâları olmadığın ifâde itdiler. Lâkin çok geçmedi cümlesi şimşîr-i âha uğradı. İbtidâsı Müftî Bahayi Efendi uğradı ki Edirne'yi fetvâ emînine arpalık virüp kahvecisini müderris itdi. Ve bu kahveci bir müdemmag yâdigâr olup kadı'askerlere varınca tahakküm tarîkıyla mansıb ve şey recâ ider ve alur ve virür idi. Lâkin efendisini lisâna düşürmüş idi. Ve Kadızâdelü mâddesinde devrin hurmetine fetvâ virmekle ehl-i tarîkin menfûru ba'dehu fetvânın icrâsına mâni' olmağla Kadızâdelü'nün mebgûdu ve duhânın halline fetvâ virmekle içmeyenlerin mağdûbu olmuş idi. Ve gazûb olmağla ocak ağaları gücenüp cem'iyetle azl itdirüp "Aziz Efendi müftî olsun" didiklerinde vâlide sultân "Aziz Efendi bizim kâtilimizdir, olmaz"

Gümrüklerden
Vazîfeler Kat'
Olunduğu

Âh-ı
Fukarânın
Te'sîri

Yüz Bulmuş
Etbâ'ın
Fikirsizinin
Efendisine
Zararı

⁹⁴ +ve

⁹⁵ +ve

didığı müfîd olmayup Aziz Efendi'yi müftû itdiler. Ve Bahayi Efendi'yi Belgama'ya nefy itdiler.

Bağçe
Kapsu'nda
Kalyon
Binâ
Olunduğu

Ve bu esnâda vezîr kendü mâlından bağçe kapusunda altmış zirâ' bir kalyon inşâ itmiş idi. İndürmeğe cümle erkân-ı devlet hâzır olup Şeyhülislâm du'â idüp deryâya nüzûl iderken yanı üstüne devrilüp anbârına su doldu. Hattâ deryâya inüp gitdikde içinde olanlardan elli nefer âdem çikamayup gark oldukda "kat'-ı erzâk te'sîridir" didiler. Sonra anbârdan yukarusu bozulup mavna kadar bir hengâme çıkarılıp tersanede bin zahmetle üzeri binâ olunup itmâm olundu. Lâkin yine işe yaramadı.

Kadı'asker
Çivizâde'nin
Cehli

Ve kadı'asker olan Çivizâde Efendi bir gulâmı vat' itdikde kan revân olmağla babası kanlu donunu müftîye getürdükde rüsvây oldu. Bu rüsvâyılığına sebep cehlinin belâsıdır. Zîrâ cehli şol rütbede idi ki "falan mes'ele kitâbü't-tahâre'de mastûrdur" dinildikde "ben kitâbhânedede çok aradım. Kitâbü't-tahâre isimli kitâb görmedim" dimişdir. Şânına afdalü'l-fudalâ ve a'lamu'l-ulemâ tahrîr olunan kadı'asker böyle câhil olan devletin hâl u şânı nice olacak. Ya'nî üç beş seneden berü tahrîr olunan havâdis bir asırda olmamışdır. Sebebi böyle şeylerdir ki emânet ehline tefvîz olunmadığıdır.

Donanmamız
Limana
Girdikde
Küffâr
Liman
Ağzım
Almağla
Hasâret

Ve bu senenin havâdisindendir. Yüz elli pâre sefîne ile donanmamız Nakşa'da altmış küffâr gemisine râst geldiklerinde bozulup ahşam vakti limana girüp çıkarken küffâr boğaz ağzını almış. Tekrâr cenge şürû' olundukda yeniçeri sefîneleri cenge yine girmemekle donanma tekrâr münhezim oldu. Ya'nî altı kalyonun askerini söyündürüp küffâr yedekleyüp ve iki kalyonumuzu yakarda yeniçeri kalyonlarından ikisi adaya başdan kara idüp taşra çıkdıklarında kapudan paşa yeniçerilere gazab idüp bıragup gitmekle cümle yeniçerileri küffâr esîr itdi. Bu hasâretten mâ'adâ ehl-i İslâm Kandiye'yi muhâsara itmiş idi. Küffâr viricek iken bu inhizâmdan aldığı altı kalyon dörtyüz top ve bunca cebehâne varıcak küffâr kuvvet bulup kal'ayı virmediğinden başka bundan sonra on dokuz sene dahi Kandiye'nin alınmamasına sebep oldu. İnkisâr-ı zu'afânın te'sîri bunda dahi zâhir oldu. (248b)

Abaza Hasan
Ağa

Gelelim Abaza Hasan Ağayla ocak ağaları faslına. Bu Hasan Ağa tafsîli bir sene mukaddem mürûr iden Haydaroğlu gibi bâğîyi ahz idüp Âstâne'ye getürdükde bu hıdmeti üç tuğa sezâ iken üç sene bir tahvîl ile Türkman Ağalığına kanâ'at itmişken bir senede azl olunmağla Âstâne'ye gelüp virdiği iki senelik peşîn mîrîyi ve erkân-ı devlete virdiği hedâyâ-yı kesîreyi taleb itdikde kul kethudâsı ısgâ itmeyüp hıdmetini ve mâlını mahv idicek vezîre varup "Haydaroğlu'nun bölükbaşısı Katırcıoğlu bunca isyân ve kesr-i nâmûs-ı devlet itmişken üç tuğ virildi. Ben Haydaroğlu'nu hayyen

Âstâne'ye getürmekle Parmak Kapu'ya asdırmış iken bana Türkman Ağalığı'nı çok gördüklerinden mâ'adâ mîrîye geçen mâlını mahv itdiler" deyü tazallüm-i hâl itdi. İltifât ve merhamet olunmadı. Ve vezîr kethudâsına vardıkda unfla mu'âmele oluncak Hasan Ağa'da sabra tâkat kalmayup kethudâya "bire bâzergân kıyafetlü kumârbâz" deyü dal hançer oldukda taşra çıkarıldıkda "bugün İslâmbol'dan çıkasın" deyü fermân olunmağla Üsküdar'a geçdi. Ve sipâhî başına cem' idüp vezîr kethudâsı Gade ve defterdâr ve müsteşâr-ı devlet olan Sarı Kâtib devlete "bunlar muzırlardır. İzâle olunsunlar" deyü haber gönderdikde "Üsküdar'dan dahi gitsün" deyü fermân geldi. "Ammâ biz Anadolu'ya gidersek Anadolu harâb olur" deyü haber gönderdikde "ister âteşe yansun" dinilmekle "günâhı boynunuza" deyüp cem'iyetle Kastamonu'ya varınca bulduğı yeniçerinin burnun ve kulağın kesüp ocak ağalarının huddâmından ve mâllarından bulduğunu aldı. Ağalar dahi Hasan Ağa'nın izâlesine âdemler ve fermânlar irsâl itdirdü. Lakin Hasan Ağa'nın üzerine kimesne varamadı. Zîrâ vüzerâ vü ümerâ ağaların teklîfâtından bîzâr idi. Hattâ İpşir Paşa'ya ser'askerlik vardıkda Hasan Ağa ile hukûk-ı kadîmesine binâ'en üzerine varmayıcak "Katırcıoğlu ser'asker oldu" haberi gelicek Abaza ile İpşir Paşa bir olup Katırcıoğluyla Aksaray'da ceng itdiklerinde Katırcıoğlu münhezim olmağla ocak ağalarından Bektaş Ağa'nın Anadolu'da olan mâlını Hasan Ağa ta'arruz ider oldukda Bektaş Ağa'nın çiftliğinde hayvânlarını Ankara hisârına vaz' idecek olduklarında Ankara A'yânı Kederzâde Efendi "bu sebebden Abaza vilâyetimize hasm olup harâb ider" deyü hayvânları men' itmekle Bektaş Ağa Kederzâde'ye gayz idüp katline fermân gönderdikde şehirlü "suçu nedir?" deyü râzî olmamışlar idi. Lâkin Kürt Abdullah Paşa Ankara mutasarrıfı olup Ankara'ya vardıkda âdet-i belde üzre cümle a'yân ve ekâbir istikbâline çıkdıkda meğer pašada Kederzâde katline fermân var imiş. Heman Kederzâde'yi katl itdi. Bu haber Âstâne'ye geldikde ağalardan halk bir kat dahi nefret itdi. Ve bu ocak ağaları çıkan ulûfenin ekserini kendüler alup ve cümle mansıblardan rüşveti kendüler alur iken emti'â getürdüp "taraf-ı mîrîden tevcîh olunur" diyerek iki kat bahâsına esnâfa tevzî' ve narha dahi karuşup lahmin vakıyyesi sekiz akçeye iken on üç akçeye çıkardılar. Ya'nî Erzurum'dan ve Eflak'dan gelen koyunu getürdüp ziyâdeye bey' itdiler. Ve Sakız'dan ve Bağdad'dan harîr ve tilleli getürdüp üç kat (249a) bahâsına tevzî' itdiler. Her şey bahâyâ çıkup kahtdan arzuhâl olundukda "bu şehir ağniyâ şehridir. Fukârâ varsun çift sürsün" dirler idi.

Yeniçerilerin
Burunu ve
Kulağı
Kesildiği

Ankara
A'yânı
Kederzâde
Katl
Olunduğu

İstanbul
Ağniyâ
Şehridir
Dinildiği

Ve ulûfeye virilecek sağ akçe ya'nî "guruşu seksen alup seksene virmek hamâkat" deyüp meyhânelerden bir guruşu züyûf akçe ve Arnavudluk'dan kalpazan kesdiği kem ayâr akçeleri getürdüp ulûfeye virdürmekle dünyâ denlü kâra kanâ'at itmeyüp ziyâde peydâ itdikleri züyûf akçe esnâfa virilüp yerine altun alınsın deyü kîseler bazâristâna taşındıkda sarâchâne ve bazâristân kethudâları ve sâir esnâf kethudâları ve ihtiyârları cem' olup bu ahvâl ma'lûmları oldukda cümlesi "ebâ ve ne'ûzu billâh" deyü cem'iyyetle Vezîr Melek Ahmed Paşa'ya varup "bu kesâdlıkda bir yılda sâbûn ve hatâî ve bogası ve fındık ve şab ve tuz ve bakır gibi ondört sâliyâne olundu. Her biri ikişer kat bahâsına virilmekle esnâf za'îf oldu. Bu züyûf akçe sâliyânesini def' buyurun" didiklerinde unfla varup "sâliyâne idin bre kâfirler" deyü redd itdikde "hâşâ kabûl itmeyüz" diyerek çıkup dükkânları kapayup Müftû Aziz Efendi'ye varup "bu belâyı fukarâ üzerinden def' eyle" didiklerinde "elimden gelmez" diyecek "mukaddem size kürk sâliyânesi olunmağla Sultân İbrahim'i şehîd itdiniz. Bize ne aceb karışmazsız" deyü zor ile ata süvâr idüp on bin âdem ortaya alup "nedir bu zulüm?" deyü dellâllar nidâ iderek Sarây-ı Hümayûn'a varup pâdişâh tahtına çıkup "nedir [bu ibâdullâhın şikâyeti]" buyurdukda "lalana vardık bize kâfir didi" deyü şikâyet itdiklerinde "benim zulme rızâm yok" deyü ellerine hat virüp "dağılun" buyurdukda başlarına toprak saçup "padişâhim zulüm ile âlem harâb oldu. Sana vezîrin bildürmez. On altı kişi sana pâdişâhlık itdirmez. Âl-i Osmân devletinin îrâdını ocaklu yemekle devlet ocağa yanıyor. Ağalar katl vezîr azl olunsun" deyü ayak basdılar. Ve ağalar bu keyfiyyeti duyup Meydân-ı Lahm'e cem' oldukları haberi gelicek büyük vâlîde ağalar tarafdarı olmağla "mühür Yeniçeri Ağası Kara Çavuş'a münâsib" dimekle Kara Çavuş da'vet olundu. "Mühür ayağıma gelmeli" deyü gelmeyecek hayır-hâh-ı devlet olan Lala Süleyman Ağa "mühür ocaklu eline düşmesün. Ve esnâfa rağm gibi olmasun. Vüzerâdan birine virilsün" dimekle vezîrden mühür alınıp Siyavuş Paşa'ya virilmekle vezîr-i cedîd esnâfa gelüp "ahşam oldu. Varup iftâr idin. Sabâh yine gelin" deyü dağıtdı. "Ba'zı ahmak ağalar gider ise devlet herc ü merc olur" didikleri için vâlîde gerçek i'tikâd itmekle vezîr ile müftûye ve ağalara varup "benden selâm idüp istimâlet virin" dimekle vezîr ve müftû ağalara varup vâlîde lisânından istimâlet virdiklerinde "bizden izinsiz sen niçün mührü aldın?" deyü vezîre itâb ve "ba'de'l-yevm bizden izinsiz hareket eyleme" deyü tenbîh itdiklerinde "ben pâdişâh emrini bilirüm gayrı bilmem" deyüp Paşa Kapsu'na gitdi. Ammâ vezîrin bu kelâmı ağalara dehşet virdi. Ve seher vakti esnâf bir taraftan sarâya gidecek oldukda zukâk başlarında yeniçeriler kılıçla bekleyüp birkaç âdem katl

Esnâfa Teklif-i
Mâlâ
Yutâkdan
Peydâ Olan
Fitne

Şürekâdan
Olan Zât
Def'-i Zulüm
Elimden
Gelmez
Dimekten
Zarar

Şikâyetçiyi
Unfla Redd
İtmekten
Zarar

Ocaklu Devlet
Umûruna
Karışmaktan
Zarar

itmekle halk sarâyâ varamadı. Ve "dükkânlar açılsun" deyü dellâllar nidâ itdirdükde "yabana söylemiş" deyüp kimesne dükkânı açmadı. Lâkin esnâfa (249b) vezîr ve müftî nush idüp açdirdılar. Ve ağalar birbirlerine ziyâfet peydâ idüp ziyâfet bahânesiyle meşveret ve ehl-i sükun ekseri ocaklu olmağla "yap yap hakkınızdan gelürüz" deyü esnâfı tahvîf itdiklerinde esnâf ihtiyârları havflarından firâr itdi. Birkaç gün dahi bu minvâl üzre geçdi.

Ammâ bu ağalara çünki Büyük Vâlide Kösem Sultân sâhibe ve mu'ine olup içeriüde söz büyük vâlide taşrada ağalarda iken vezîr-i cedîd büyük vâlideye muhâlefet ve pâdişâhın vâlidesi olan Turhan Sultân'a mutâva'at itmekle Turhan Sultân ve etbâ'ı ba'zı umûra karışdıkların büyük vâlide hazm idemeyüp ocak ağalarını ziyâde kola aldı ki ağalar yeniçeriyi tahrîk ve Sultân Mehmed'i hal' ve vâlidesi olan Turhan Sultânı Eski Sarây'a iskân ve Sultân Mehmed'in sağır birâderi Sultân Süleyman'ın vâlidesi Dilaşup Sultân bir sâkine hatun olmağla "hall ü akd-i umûr ke'l-evvel yedimde olur" mülâhazâsıyla Sultân Süleyman'ı cülûs itdirmek murâd idüp başkapu oğlanı ile bostancıbaşıyı mahrem idüp ağalara bir tezkirede "Turhan'ın etbâ'ından dört kimesneyi taleb ve katl idesiz. Ben bu gice kapuları açık korum. Siz gelüp Turhan'ı kaldırıp Sultân Süleyman'ı cülûs itdiresiz" deyü yazdıktan sonra Sultân Mehmed'i tesmîm için zehirli şerbet hâzır itdirdükde bu sırâ vâkifa olan Melekî nâm câriyesi kendü câriyesi iken pâdişâh-ı ma'sûma olacak gadre tahammül idemeyüp mahfîce Turhan Sultân'a gelüp yemîn virdikden sonra keyfiyeti haber virdikde meğer Vâlide Ağası Süleyman Ağa dahi bu gice kapular açık kalup ağaların geleceğini haber almış heman zülüflü baltacıları yanına alup "pâdişâh-ı ma'sûma bu misillü gadre râzî mısız?" deyüp Hâsodalı'ya haber idicek anlarda silâhlanup işbu ramazânın on altıncı gicesi sâ'at beşde idi. Cümlesi bir olup ibtidâ Hâsoda başıyı sâniyen kapu oğlanını pâreleyüp büyük vâlide olan Kösem Sultân'ın mekânına vardıklarında Kösem'i dolâbda bulup perde ipiyle boğup eşyâsını yağma itdiler. Vâlide-i mezbûre dört pâdişâhın zamânının azîzesi bir bahtiyâr hatun olup Sultân Ahmed'in Hasekîsi ve Sultân Murad ile Sultân İbrahim'in vâlidesi ve Sultân Mehmed'in büyük vâlidesi olup kırk elli sene mukbil ve makbûle olup İslâmbol'da "Vâlide Hân'ı" deyü şehîr kebîr hânı ve Üsküdar'da "Çinili Vâlide" deyü meşhûr câmi' ve imâret ve hammâmı binâ ve beşyüz şürefâyâ ikişer altun ulûfe bağlayup mu'azzeze ve mükerreme iken nefsâniyet sebebine böyle vartâ-i helâka giriftâre oldu. Devlet-i Aliyye'de ikbâl-i hâssu'l-hâs sâhibi her asırda bir iki bulunur. Anlara lâiyk olan Hakk'ın ve halkın hukûkuna ve hudûduna ri'âyet ve akl-i sedîd ile kendüyü

Büyük Vâlide
Kösem
Sultân'ın Şehîd
Olduğu

Pâdişâha
Hıyânet Kasd
İden Felâh
Bulamadığı

siyânet itseler mekâyidden masûn ve zamân-ı devleti memdûd olur. Ammâ ekseri ikbâlden sekrân olup ifrât yâ tefrît câniblerine meyl ve i'tidâlden çıkmakla az zamânda menzile-i izzetden sâkit olurlar.

Ez-în-cânib leyle-i markûme-i mağmûmede ocak ağaları Ağa Kapusu'nda cem'iyet idüp vezîri da'vet itdiler. Lâkin vezîr gitmedi. Ve hünkâra vardıkda "lala sadâkatle ol. Devletime hıyânet idenlerin cezâları (250a) virilsün" deyürüp irtesi sarây kapuların açık koymak töhmetiyle bostancıbaşı katl olunup ale's-seher ulemâ ve erkân-ı devlet Sarây-ı Hümâyûn'a da'vet olundukda heman ulemâdan Kaysariya Mollası Numan Efendi ve Kaysariya rütbesinde Hanefizâde Efendi ve Hocazâde

Ocak
Ağalarının
Helâki

Mesud Efendi ve Bâlfizâde geldi. Güneş tulû' itdikde mu'âyede makâmına taht çıkup iç halkı müsellah durup bu dört efendi "pâdişâhım sancağı çıkar şehirde dellâllar nidâ itsün. Müslimân olan Sancağ-ı Şerîf altına gelsün disünler" deyü ma'kûl gördüklerinde Ebu Said Efendi dahi gelüp beş nefer efendi oldular. Mâ'adâ ulemâ gelmeyecek Ebu Said Efendi Şeyhülislâm ve Hanefizâde Sadr-ı Rum ve Hocazâde Anadolu nasb olundu. Meğer sâir ulemâ hem sarâyâ hem Ağa Kapusu'na da'vet olunmuşlar. "Ağalar tarafı gâlibdir" deyü müftî ve sadreyn ve sâir ulemâ gice Ağa Kapusu'na varmışlar idi. Sabâh Orta Câmî'e varup cümle yeniçeri silâhlı mâlâmâl yanlarına cem' oldu. Lâkin pâdişâh "Ebu Said Efendi'yi müftî itmiş ol dahi ağaların ve anlara tâbi' olanların katline fetvâ virmiş ve Sancağ-ı Şerîf çıkmış" deyü nidâ olundukda halk fevc fevc sarây meydânına ve bağçelere ve Ayasofya Meydânı'na ta At Meydânı'na ve Ahur Kapu'ya varınca gelüp doldukda eski odalarda olan yeniçeriler dahi pâdişâh tarafına gelicek mezbûr ağaları da'vete pâdişâhdan âdem vardıkda "bizler varmayuz. Üzerimize gelürler ise ceng iderüz" didiklerinde yeni odalar yeniçerileri dahi birer beşer Sancağ-ı Şerîf altına gelmeğe başladılar. "Niçün sancağa karşı durup pâdişâha âsî olup murdâr oluruz. Bâri sancak altında bulunalım" deyü çorbacılar ve odabaşılar dahi ağalardan yüz çevirüp sarâyâ geldiklerinde ağalar ve Müftî Aziz Efendi etbâ'larıyla tenhâ Orta Câmî'de kalup "şehri âteşe virüp yağmaya yeniçeriye ruhsat virsek cümle yeniçeri yanımıza gelür" didiklerinde içlerinden ba'zıları "bu işi ehl-i İslâm'a küffâr dahi itmez" deyüp men' itdikde "meydâna altun ve gurus yağup altun isteyen yanımıza gelsün" didiler. Ammâ bir ferd gelmedi. "Akçe her derde dermân ve kara gün için akçe lâzımdır" derlerken akçeyi aluryolamadılar. Bunlar böyle mütehayyirler iken vüzerâ "üzerlerine nefîr-i âmm idelim" didikde Müftî Ebu Said Efendi "sabr olunsa az vakitte anlar perîşân olurlar" didi. Fi'l-vâkı' perâkende oldular. Mâl şefîk-i cân olmağla azîzdir. Sâhibinin zarûret

Sancağ-ı
Şerîf
Çıkarılmağla
Muhâlifler
Helâk
Olduğu

Vakitsiz
Altun
Virmek
Fâide
İtmediği

Pâdişâh
Tarafında
Bulunanlar
Azîz Olup
Taraf-ı
Aharda
Bulunan
Rezîl Olduğu

ve müşkilini def' ider. Lâkin ifrât olsa ta'n u hased olunur. Hulefâ ve ashâb-ı güzîn ve selâtîn ve ukalâ ve hukkâm cem'-i mâldan ictinâb ve def'-i zarûret mikdârından ziyâdesiyle celb kılup ve celb-i rızâ-yı Bârî iderler idi. Kande kaldı ki zulmen cem' olan ve sehâ vü keremleri olmayanlara halk şefkat itmez. Zevâllerin taleb iderler. Ve zarûretlerinde mâl dertlerine dermân olmaz. Kulûbün rağbâtı munkatı' olur. Gerçi bu Çelebi Kethudâ'nın sehâsı var idi. Şöyleki bir hemşehrîsi kadı efendiye cihâz bahâ iki bin altun (250b) virmek gibi ve istihkâkı olmayanların mâlını alup mansıb itdirdükde "falânı çırâğ itdim" didiği gibi hâlbuki müstehıkkı mansıbından dûr itdiği inkisârı bilmez. "Falânı mesrûr itdim" deyü mübâhât ider ve masharalık idenlere ve müdâhene iden dervîşlere ihsân itmek gibi ki bunlara kerem dimezler. Belki seref u isyân derler. Velhâsıl böyle kerem dîdeleri ve cem' itdikleri mâlları böyle günde işlerine yaramadı. Hattâ keremlerine müstağrak ve müsteşârları olan Vâ'iz Veli Efendi dahi yevm-i mezbûrda mezbûrlar ile tenhâ kalıcak "bizim sizinle görüşmemiz ırzımızı sıyânet için ıztırârî idi" deyüp içlerinden çıkdıkda "kürklerimizi giyüp kîselerimizi alup eğer sizler olmasanız bu devlet berbâd olurdu [de]yüp sıhhatimize ve bekâmıza du'â ider idin. Şimdi na'ceb rûzgâr yüz çevirmekle sen de yüz çevirdin" didiler. Anda olan sâir ulemâ hânelerine dağıldıkda Müftû Aziz Efendi yalnız kalmağla kayığa binüp Yalı Köşkü'ne vardıkda "efendi geç geldin. Güneş doğmadın da'vete icâbet idüp gelmek gerek idin" deyü içerü alınmayıcak hâib u hâsir ve nâdimen Samatya'da hânesine gitdi. Ne'ûzu billâh re'y-i sakîm kişiyi böyle ider. Ya'nî cânib-i zillullâhi'yi za'îf add idüp devletde türemiş herîfleri kavî i'tikâd ile anların da'vetini pâdişâhın da'vetine tercîh iden kişi dâimâ böyle magbûn ve rûsvây olur. Eğer sarâya varmış olsa farazî ağalar gâlib olmağla azl olunsa dahi nâs katında böyle mezmûm olmayup Dîn-i İslâm pâdişâhının i'ânesinde bulunmağla memdûh olur idi.

Ba'dehu sekbanbaşı Kara Hasanoğlu Hüseyin Ağa yeniçeri ağası ve Bağdad Ağası Küçük Kasım Ağa kul kethudâsı nasb olunup azl olan yeniçeri ağası Kara Çavuş'a Tımişvar eyaleti ve Çelebi Kethudâ'ya üç tuğla Bosna ve Bektaş Ağa'ya iki tuğla Burusa virildi. Ve vâlide sultânın meyyiti Sultân Ahmed Türbesi'ne defn olundu. Ve Bosna vâlîsi olan Çelebi Kethudâ yanına yüz yirmi bin altun alup yola revâne oldu.

Ammâ Bektaş Ağa "ben yeniçeri ağalığından ma'zûl âdem olmağla iki tuğu kabûl itmem" deyü asılda ortası olan samsuncu ortasına ilticâ itdikde kabûl itmedikleri gibi bir dirlikçinin hânesinde ihtifâ itmiş idi. Ahz olunup Sarây-ı Hümâyûn'a götürülürken halk yüzüne tükürür. Huzûr-ı hümâyûna vardıkda boğuldu.

İfrât
Mâlin
Zararı

Müdâheneçi
Dervîşlere ve
Masharalara
Rağbetden
Zarar

Nâ-
müstehıkkâ
Olan Kerem
Nâfile Gider

Kara
Hasanoğlu

Kul
Kethudâsına
Üç Tuğ
Virildiği

Cümle bakkâl ve etmekçilerde sermâyesi olmağla ihtisâb ve nâib birine "niçün eksük işlersin" diyemez idi. Ba'de'l-katl cem' itdiği mâl hazîneye alındı.

Ve Kara Çavuş Timişvar paşalığıyla Silivri'ye vardıkda hatt-ı şerîf ile kayık varup Sarây-ı Hümâyûn'a getirüldükde ağlamaya mübâderet idicek "vakt-ı fursatda muhâtaradan ictinâb lâzım şimdi ağlamak nef' virmez" dinüp boğuldu. Anın dahi üç bin kise nüküduyla eşyâsı iç hazîneye alındı.

Ve Çelebi Kethudâ Malkara'ya vardıkda firâr itmiş idi. Ferecek'de ahz olunup başı kesilüp Âstâne'ye getirüldü. İki sene tağallüblerinde sefâhetlerine masraf itdiklerinden mâ'adâ üçünden otuz bin kîse hazîneye alındı. Ve ağalar kuvvetiyle müftî olup Sancağ-ı Şerîf'e gelmeyüp ağalar yanına gitmekle mezmûm olan Aziz Efendi dahi arpalığı olan Sakız'a nefy olunmağla Devlet-i Aliyye tathîr olundu. Mübârek Ramazânda onüç günde bunca iş vücûda (251a) getirüldü. Ve Anadolu muhâsebecisi olup müsteşâr-ı devlet olan Sarı Katib habs olundukda kendüyü bıçağla urup katl itdi.

Kızlar
Ağasının
İstiklâli

Ve devletin müsellitlarını ve şürekâsını def'a müstekillen sebep olan Kızlar Ağası Süleyman Ağa memdûh-ı âlemiyân ve makbûl-i pâdişâh ve vâlîde sultân olmağla umûr-ı devlet zimâm-ı tasarrufunda oldu. Vezîri ve müftîyi ve sâiri sallamayup cümle umûr re'yine mevkûf oldu.

Çünkü bâlâda tafsîl olunduğu vech üzre İpşir Paşa ile Abaza Hasan Ağa bir olup otuz bin mikdârı asker ile vardıkları yeri harâb ve Engûrî'ye varup bundan akdemce Kederzâde'yi katl iden Abdullah Paşa'yı ve on nefer a'yânı katl ve "Ankara yeniçerisini cümleten katl iderim" diyerek yeniçerilerden otuz kîse ahz itdiler. Bu tarafda Sadria'zam Siyavuş Paşa Müftû Ebu Said Efendi ile meşveret idüp Haleb mansıbıyla İpşir Paşa'yı ve Türkmen Ağalığıyla Hasan Ağa'yı ırzâ itdiklerinde "biz İslâmbol'a gideceğüz. Siz ilerü gidin" diyerek askeri başlarından dağıdup mansıblarına gitmekle bu gâile-i azîme dahi bu vecihle def' oldu.

Abaza
Hasan

Çünkü bu gâilenin def'ine vezîr sebep olmağla vezîr kızlar ağasını sallamaz oldu. Hattâ vezîr Defterdâr Emin Paşa'yı azl idüp mâlını mîrîye zabt ider oldukda "Emin Paşa benimdir incitmesün" deyü ağadan vezîre haber geldikde "bu ne asıl vezâretidir? Ben bir Arab'ın mahkûmu mu oldum?" didiğini ağa işidüp "böyle olunca bu vezîr olmaz" deyüp vezîrin azline sa'y itdi. Ya'nî "ağalar mâlından vezîr çok mâl alıkodu" deyü vâlîde sultâna gamz ve Gürcü Mehmed Paşa'nın vezîr olmasını sevk itmekle Vezîr Siyavuş Paşa rikâba da'vet olunup geldikde mühür alinup bostancıbaşı

Vezîr
İstiklâl Kesb
İdüp Ağayı
İstiskâl
İtdiği Ve
Ağanın
Vezîre Gâlib
Olduğu

habsine virilüp mühür Gürcü Mehmed Paşa'ya virildi. Ve Siyavuş Paşa Malgara'ya nefy olundu.

Söz vezîr-i âkılda olmak her zamân devlete hayr-ı mahz olduğunda iştibâh yokdur. Söz vezîre olmağı halk çok görmez. Vezîr büyük olur. Ve vezîr her ne kadar büyük olursa pâdişâh ana göre büyük olur. Ya'nî pâdişâh uyûn-ı nâsa heybetlü görünür. Ammâ söz vezîrin gayrıda olıcak vezîr küçük olmağla pâdişâhın mehâbeti kalmaz. Herkes söz sâhibi olan âdemi büyük bilür. Bu hâli Siyavuş Paşa bilüp "sözü kendü tarafına alayım" didi. Lâkin alamadığından başka kendüyü vartaya uğratdı.

İstiklâl
Vezîrde
Olıcak
Pâdişâhın
Mehâbeti
Ziyâde
Olduğu

Gelelim Gürcü Vezîre vezâret erbâbından olmayup umûr-ı vezâreti beceremiyecek Vâlide Sultân Kethudâsı olan Mi'mâr Kasım Ağa ile vezâret erbâbını müşâvere itdikde "efendim bu velâyı Husrev Paşa hazînedârı iki tuğlu koca Köprülü'den gayrısı çeviremez. Zîrâ o âdem şöyle akıllu ve müdebbir" deyü ta'rîf itdiğini vâlide pâdişâha, pâdişâh kızlar ağasına didikde vezîr ağanın çırâğı olmağla bu sırrı ağa vezîre söyleyicek Vezîr Gürcü Paşa Köprülü Mehmed Paşa'yı Köstendil'e nefy ve Vâlide Kethudâsı Kasım Ağa'yı zindânda kanlu kuyuya vaz' eyledi. Bu Kasım Ağa ile Köprülü Paşa'nın bakıyye-i ahvâli aşâğuda zikr olunur.

Koca
Köprülü
Sohbeti

Bu sâlde Acem şâhından Leh kralına ve Leh (251b) kralından Acem şâhına elçi geldi ve gitdi.

Ve pâdişâh donanmaya ihtimâm için tersane bağçesine nakl buyurup donanma ihzâr buyurmağla Kapudan Ali Paşa donanmayı alup Boğaz'a vardıkda yine küffâr Boğaz'a sedd olmuş, donanma çıkmak kâbil değil ve Girid'e imdâd gitmek mümkün değil görüp "küffârın Boğaz'da on dokuz seffinesi var. Ben sekiz kalyon ile nice çıkacağım. Ve yeniçeri bana ve zâbıtlarına itâ'at itmez. Böyle olduğu için Boğaz'dan çıkılmaz" deyüp gemileri perâkende itdikde küffâr hakîkata haml idüp râhata varıcak âkıl Ali Paşa bir karanlık gicede birden füc'eten Boğaz'dan çıktığını küffâr irtesi haber alup ardlarına düşdükte furtuna olup küffârın iki kalyonu ve üç mavnası Limni önünde pârelendi. Ve bir kalyonu adalar haklamağa çıkmış idi. Yılan Dili nâm firkata râst gelüp yedeğine alup getürdü. Ve küffâra ulûfe getüren kalyona korsan gâzîleri râst gelüp alup ganîmet oldular. Ve kapudan paşa selâmet Girid'e asker ve mühimmâ[t] ulaştırdu. Serdâr olanlar böyle hîleye muhtâcdır. Ve böyle hîleyi tedârük idebilir âdemler serdâr nasb olunmağa muhtâcdır.

Tedbîr-i
Kapudan
Paşa

Nusret-i
Donanma

Mesud
Efendi

Ve Sadr-ı Anadolu olan Hocasâde Mesud Efendi Sadr-ı Rum olan Hanefizâde Efendi'ye bir mes'ele için "bre Kızılbâş" didikde ol dahi "ne yaban söyleyorsun dîvâne seffih" dimekle teşhîr oldular. Çünkü sarâyda ulemâ kıtlığına uğranmağla

Sadr-ı Rum
İle Sadr-ı
Anadolu'nun
Bir
Mes'elede
Nizâ' İdüp
Rüsvây
Oldukları

Mesud Efendi Sadr-ı Anadolu oldu. Lâkin akıllu davranup pâdişâh semtinde bulunmağla Aziz Efendi'den azîz oldu.

Ve "diyâr-ı Mısır'ın avâidi ancak masrafına vefâ ider. Vâfî te'bîd olunur ise Âstâne'ye hazîne gider. Ve illâ lâ" deyü mahzar geldikde huzûr-ı hümayûnda müşâvere olundukda vâlide verâ-yı perdede idi. Vezîr ve müftî bu mahzarı ma'kûl gördüklerinde Mesud Efendi "Mısır saltanatdır te'bîd olunur ise elden gider. Bu mahzar Mısır vâlisinin hîlesidir. Mısır elden gidicek Haremeyn-i Şerîfeyn dahi elden gider. Bu vezîr ve müftî müdâhenedir. Birkaç gün kendü râhatlarına nazar iderler" deyicek vezîr "sus" didikde "bunda da mı susalım? Huzûr-ı hümayûnda müdâhene dîn [ü] devlete hıyânetdir" dimekle meclis fesh olurken pâdişâh vezîre "paşa lahm niçün bulunmaz" buyurdukda vezîr ile müftî "sâye-i devletinizde her şey çokdur" didiklerinde Mesud Efendi "pâdişâhım yine müdâhene itdiler. Lahmin ismi sekiz akçeye ona dahi bulunmaz. Narha takayyud olunmaz. Fukarâ merhamete muhtâcdır" didikde dağıldılar. İşbu bin altmış bir sâliyle bu tevârîhimizin tebyîzi târihi olan bin yüz seksen yedi sâli beyninde yüz yirmi altı sene mürûr itmîştir. Evvel vakitte sekiz akçe on akçe didikleri şimdi sekiz pâre on pâre olmuşdur. Lâkin onbeş pâreye on altı pâreye lahmin vakıyyesi çıkmıştır. Ya'nî kırk sekiz akçeye olmuşdur ki kırk akçe ziyâdesi vardır. Ve narh aslâ aranmaz. Ve Mesud Efendi gibi söyler dahi bulunmaz. Merhamete muhtâc olan vakit bu vakittir. Gelelim biz yine sadede meşveretin irtesi Mesud Efendi mahfîce içerü götürülüp sohbet olundukda duyulup "vezîr azl olanacak yok katl olanacak" deyü erâcîf peydâ olmağla vezîr "ben lisâna düşdüm. Beni az[1] idecekseniz idin" deyü kızlar ağasına recâ idüp "böyle hükûmetden (252a) mevt evlâdır" didikde ağa ile vâlide "gerçi bir âkıl u müdebbir bir vezîre muhtâcız. Ammâ bu Gürcü bize fâidelü. Nice geçelim" deyüp te'bîd-i sadâret hattı irsâl olunmağla erâcîf basıldı. Lâkin ahmaklığından vezîr bir gün vâlide sultâna "ben bu sakalı değirmende ağartmadım. Devletde ağartdım" deyü iftihâr ider iken "bak paşa sakalla tedbîr olmaz, akıl ile olur. Mesud Efendi akıllu âdemdir. Zinhâr anın re'yinden tecâvüz itme" deyü vâlide tenbîh itmekle Mesud Efendi şân buldu.

Ve silsile tertîbi dahi Mesud Efendi'ye havâle olunmağla şâmı bâlâ oldu. Hattâ Mesud Efendi Defterdâr İskeleyi'ndeki yalısında iken kayıkla üç tuğlular geçerken pencerede efendiyi göricek kayık içinden ayağa kalkarlar idi. Lâkin Mesud Efendi yerinden hareket itmez idi.

Çünkü "vezîr bir hiç herîf olmağla umûr mu'attal oluyor" deyü vâlide erbâbını tecessüsde olduğu için Mesud Efendi karındaşlığı Tarhuncu Ahmed Paşa'yı sevk ve

Müdâhene
İtmeyüp
Hak
Söyleyin
Âlimin
Rağbetlü
Olması

Te'bîd-i
Vezâret

Silsile Tertîbi
Sadr-ı
Anadolu'ya
Sipâriş
Olunduğu

Mesud
Efendi

tergîb itmekle hufyeten Ahmed Paşa'yı menfi olduğu mahalden tebdîl sarâyâ getürdüp "meşveret var" deyü ricâl da'vet ve içerü vardıklarında Mesud Efendi vezîre gûnâ-gûn itâb ve "kürekli akçesini virmedin" deyü serzeniş idicek defterdâr paşa bî-tahammül gayrete gelüp "efendi sadrî'zam olanlara bu rütbe söylenür mü" diyeyim sandı. "Sen yaban söyleme sen bir hıdmetkârsın" derken pâdişâh Mehmed Paşa'dan mührü aldığı gibi Mehmed Paşa "bunca zamândır seferde ve hazarda hıdmetim bilinmedi. Bu zulüm değil mi?" didikde Mesud Efendi "pâdişâhımız bir ma'tûhdan mühür almak zulüm mü olurmuş" didi. Bu hîn pâdişâh tahtında vâlide sultân verâ-i perdede olup erkân-ı devleti huzûr-ı hümayûna getürdüp "kimi vezîr idelim" buyurdukda herkes sükût üç kerre suâl buyuruldu. "Mesud Efendi'nin bu meşveretde bir çıkacak oyunu var" deyü yine sükût itdiklerinde Mesud Efendi "taşrada meşveret olunsun" dimekle erkân taşra çıkdılar. Ammâ yine sükût Mesud Efendi gördü. "Kimesne ağız açmaz. İçerü gidelim" deyüp içerü varıldıkda yine sükût olunmağla pâdişâh "ben mührü Girid'de Hüseyin Paşa lalama göndereyim" buyurdukda müftî efendi "pek münâsib kâimmakâm kimi ta'yîn buyurursuz" didikde "Tarhuncu Ahmed Paşa lalamı nasb itdim" didikden sonra pâdişâh "Hüseyin Paşa için ne dirsiz?" buyurdukda Mesud Efendi "yine taşrada bir meşveret idelim" deyüp erbâb-ı müşâvere taşra çıkup "mühür Girid'e gidicik yüz bin âdem gitmek iktizâ ider. Bu masrafa akçe yok" deyü yine içerü girdüklerinde "ya kimi idelim buyuracak" tekrâr taşra çıkup her biri bir gûna söyleyicek Mesud Efendi asılda idiği tertîb üzre "temşît-i umûr bu Ahmed Paşa'dan me'mûl" deyüp cümle huzzâr bunca girüp çıkmak bu zahmetleri bunun için olduğun bilüp "رضى الله عنك"⁹⁶ deyüp içerü girdiklerinde gûyâ cümlenin ittifâkıyla (252b) Tarhuncu Paşa'ya virilüp Gürcü Paşa Yedikule'ye habs olundu. Bak hikmete kim vezîr iken Vâlide Kethudâsı Kasım Ağa Köprülü Paşa'yı mühüre lâıyk gördüğünü haber alup Kasım Ağa'yı habs itdikde burunundan akreb sokmuş idi. Bu def'a kendü habs olundukda başından akreb sokmağla "her ne sanarsın işine hep başına gelse gerek" mısra'ı başına geldi.

Musanna'
Müşâvere

Cezâ Amel
Cinsinden
Olmak

Vezîr Aslâ
Şefâ'at Kabûl
İtmemek

Ve Tarhuncu vezîr olup "selefirm hâtır saymağıyla kendüye selîb didirüp azl olundu. Ben hâtır ve gönül bilmem. Ve recâ ve şefâ'at kabûl itmem" deyüp erbâb-ı mansıba ve mütevellîlere imdâd-ı hazîne diyerek mâl salup ikiyüz kîse peydâ itdi. Ve zindân mücrimleri çıkarup bürüncük gömlek giydirüp halkı tahvîf için gice zokaklarda katl ider idi ki bürüncük gömleği görenler "kibârdan biri katl olunmuş

Halkı
Tahvîf
İçün
Zindân-ı
Mücrim
Çıkarup
Katl İtmek

⁹⁶ Allah senden razı olsun.

disünler" deyü lâkin il zarîfdır. Maktûlün taban yarığından ve elleri çatlağından bilüp vezîrin fikrine gülerler idi. Ve isrâfât-ı hazîneyi kat' ve masrûfu taklîl itdi. Yolsuzluğun biri dahi şeyhülislâm ile sadreyn bir gün yanında iken gümrük emînini çağırıp "var şimdi defterdâra üçyüz kîse teslim eyle" didikde "kudretim yokdur" deyü tazallüm eyledikde şeyhülislâm, "Hasan Ağa ma'kûl kulunuzdur" didiğine iltifât itmeyüp "bak gümrükçü senin pîşkeş ve rüşvetini alup seni himâyeye ta'ahhüd idenlere bakma. Seni dört pâre iderim. Var emrim üze üçyüz kîseyi vir" dimekle nâcâr bulup ve buluşdurup teslim itdi. Ve yine meclis-i mezbûra kapucu başlıardan biri gelmiş idi. "Sizi gözden düşürmüşler. Ben kânûn üze istihdâm iderim" deyü tatyîb itdiğine huzzâr ta'accüb idüp "erkân-ı devletin büyükleri olan müftî efendi ve sadreyn efendileri tahcîl ve kapucu başıyı taltîf itdi" deyü mütehayyir oldular.

Ve Kızlar Ağası Süleyman Ağa vâlide vak'asında hayır-hâhlık itdiğine binâ'en hall ü akd yedine mufavvaz olmağla Gürcü Paşa'yı sevk idüp vezîr itdirmüşken Mesud Efendi kelâmıyla azl olduğuna münfa'il ve münkesir olup "ben bu devletin kıyâmına sebep olmuşken benden izinsiz benim nasb itdirdüğüm vezîri azl ne demek?" yollu pâdişâha nâz ve istifât ve imtinân ve vâlide sultâna hadden bîrûn söz söylemekle azl olunup yerine Eski Sarây Ağası Bayram Ağa nasb olundu. Hakikatda imtinâna tahammül olunmaz. Yukardan aşağı olsa bile zevki kaçır. Değil ki aşağıdan yukarı ola hiç hazm olunmaz. Hâl gerçi böyledir. Lâkin eline fırsat girenler meselâ Mesud Efendi gibi nüfûz-ı kelâm peydâ idenler böyle hayır-hâh-ı devletin mükedder olacağı işde bulunup böyle âdemi kurb-i devletden dûr olacak kârdan sakınmak gerek. Zîrâ sadâkatle hıdmet iden kişi hıdmeti hasîr altına gidüp harâb olmuş ve ma'raz-ı telefe varmış devleti sadâkatle ihyâ itdikden sonra mevânî' def' olıcak vakitte müsâ'ade olmağla ba'zı kimesneler gelüp devlete çatup kelâm-ı nâfiz olmağla kendüyü istiskâl itdirdükde diline geleni söyler. Ve bu söz tebrîde bâ'is olur. Lâyık olan böyle âdemi gül gibi muhâfazâdır. Lâkin Mesud Efendi kendü (253a) revâcına bakup vâlide sultânı mürüvetsizliğe ve dârussaade ağasının inkisârına bâ'is oldu.

Bu Mesud Efendi câhil-i cesûr olup ilme ve ilmin îcâbına râğbet itmeyüp ancak rütbeye bakmağla ulemâyla esnâfin farkı olmaz. Kangısı tarîkda eski ise ana i'tibâr itdiği için kuzât ulemâsı arzuhâllerinde "Sadr-ı Anadolu'nun bizi imtihâna kudreti yok. Huzûr-ı hümayûnda imtihân oluruz. Ve dîvâna geç çıktığı için bîzâr olduk" deyü şekvâ itdiklerinde râğbeti noksân oldu.

Ve Paşa Kapsu'nda dîvân çavuşları cem'iyet idüp "biz nevbet beklerüz. Ulûfe yok. Alkış almayuz" didiklerinde birkaçı değnek yemekle te'dîb oldular.

Hıdmetkâr
Hıdmet-i
Makbûlesine
Mağrûren Nâz
İtmeği Dener
Ammâ Kıymet
Bilinmez
Vakitte
Muzırdır

Kuzât "Sadr-ı
Anadolu'nun
Bizi İmtihâna
Kudreti Yok"
deyü Arzuhâl
İtdikleri

Mesud
Efendi

Dîvân
Çavuşları
Te'dîb
Olunduğu

Şeyhülislâm
İle
İslâmbol'dan
Ma'zûl
Nebet-i
Anadolu İçün
Gavgâ ve
Şütümdan
Hâsıl Olan
Fitne

Ve İslâmbol'dan ma'zûl Esad Efendi müftüye varup "bre Allah'dan korkmaz zâlim Anadolu Sadrı benim nevbetim iken âhara virdin" deyicek müftî dahi "bre câhil edebsiz sen Sünbül Ali'nin kahve oğlanı değil miydin? Kendini bir âdem mi sanırsın?" didikde Esad şütüma başlayıcak müftî efendi yumrukla tamâm-ı darb itdi. Ammâ ikiside tamâm-ı rüsvây oldu. Ba'dehu Esad'ın nefyine fermân olınacak Esad cümle ulemâyaya varup yediği köteği nakl idüp istirhâm itmekle irtesi ba'zı ulemâ Esad'ın hânesi[ne] gelüp nefy için gelen çavuşu def' itdiler. Mevâlîden ve müderrisinden ve kuzâtdan ikiyüz mikdârı cem' olup bundan sonra gelmeyenleri dahi kaldırmağla meşgüller iken vezîr tarafından muhâsebeci selâm getirüp bu cem'iyette olan ulemânın müftî efendi ile barışmasını recâ itdiğini tebliğ itdikde "var sâhib-i devlete söyle. Şimdiden girü biz Müftî Ebu Said'in kapusuna varmayuz. Azl itsünler. Ve İllâ cümlemiz huzûr-ı hümayûna varuruz" didiklerine kulak asmayup "karga derneğidir" yollu vezîr müftî efendinin hânesine gelüp andan hünkâra varup "ulemânın bî-edebleri cem'iyet itmiş. Dağılsunlar deyü hatt-ı şerîf lâzım" demekle "dağılup meramınızı hânelerinizden arz idin. Ve illâ üzerinize yeniçeri ağası ta'yîn olunur" deyü tahvîf olundukda "öyle ise heman kalkalum" deyüp ikiyüz kişi örflerin giyüp sarâya gelürlerken esnâf ve askeri dahi mülhak olmak istediklerinde bunlar def' iderler idi lâkin yine galebe çoğaldı. Hünkâr haber alup haseki ağa pâdişâh tarafından eski odalar önünde karşı gelüp "ednânıza dahi rencîde olduğuna rızâ-i hümayûnum yokdur. Girü gidüp murâdınızı arz idesiz" deyü hat getürmekle avdet idüp cümlesi Mahmud Efendi hânesinde cem'iyetle gelüp durdular. Eğer haseki ağa yetişmeyüp bunlar sarâya varmak lâzım geleydi. Dükkânlar kapanur. Bir büyük musîbet olur idi. Netîce müftî hediyeye nâmıyla rüşvet aldığını pâdişâha arz itdiler. Üçüncü gün müftî azl ve yerine ikinci def'a Bahayî Efendi olup gavgâ sükûn buldu.

Resm-i
Esyâb ve
Her Sancağa
İrsâliye
Sâliyânesi
Zuhûru

Çünkü bu esnâda hazînedeki müzâyaka ziyâde olmağla değirman başına bir gurus resm-i asyâb emr olunmağla ikiyüz kîse hâsıl oldu. Ve her mansıba ve her sancağa irsâliye nâmıyla akçe bağlanmağla bin dört yüz kîse hâsıl oldu. Vezîr bu sa'yler ile (253b) kanâ'at itmeyüp ev başına ya'nî ocak başına birer gurus taleb itmekle Üsküdar'dan bed olundukda halk gulüvv itmekle bu bid'at ref' olundu. Ve bu esnâda mumunda vakıyyesi yirmi akçeye idi. Vezîr mumcılardan akçe alup bahâsın artırmak diledi. Olmayıcak dirhemini tenkîs itdiler. Ya'nî her şeyin vakıyyesi dörtüüz ancak mumun vakıyyesi üçyüz kırk direm olmağla "paşa okkası" deyü nâm virdi.

Ocak
Başına Bir
Gurus Taleb
Olunduğu

Tatar Leh'e
Akın İtdiği

Ve bundan mukaddemce Tatar Kazak ile bir olup Leh vilâyetine akın idüp Kamanıçe'yi harâb itmişler idi. Bu def'a dahi akın idüp otuz bin Leh kâfiri kırıldığı haberi geldi.

Sene 1062 Gâret kerden-i Urbân-ı Cebel-i Aclûn huccâc râ der-nezd-i Kudüs der-Safer ve harîk-ı azîm be-havâli-i bazâristân-ı cedîd ü atık der-İstanbul. Ve vefât-ı Kenan Paşa ve Kemankeş Mustafa Paşa eş-şehîr be-pehlüvân.

Harîk-ı Etrâf-ı
Bazâristân

Bu harîk esîr bâzârından zuhûr ve cemî'-i tavuk bâzârı ve bâzâristân etrâfında olan cemî'-i dekâkîn ve Dîvân Yolu'ndan Elçihân'a ve Sarmacılar'dan Gedik Paşa ve Kadırğa Limanı ve Mercan Çarşusu'ndan Eski Sarây dîvârı ve bir taraftan Mahmud Paşa Çarşusu yanup muntafi oldu. Lâkin harîk-ı kebîr ve zarar-ı azîm vâkı' oldu.

1063 Sene harîk-ı yemiş iskelesi ve âmeden-i elçi-i Hind be-Âstâne ve maktûlî-i Hadım Abdurrahman Paşa. Ve vefât-ı Ağazâde Mehmed Efendi Şeyh-ı Hankâh-ı Mevleviye der-Gelibolu ve Adem Efendi der-mevlevihâne-i Galata.

Birinc Kırk
Akçeye

Bu Yemiş İskelesi harîkı tamâm Yemiş İskelesi ta gümrüğü geçince yanmış iken kal'a içine girüp ta Rüstem Paşa etrâfını dolaşdıkdâ kati çok mahzenler ile pirinç yandı. Lâkin pirinç çok gelmekle kırk akçeden yukarı çıkmadı. Kettâncılar Hân'ı dahi yanmışdır.

Ehl-i Tarîk
İle Üstüvânî
Gavgâsı

Ve Sivasî Tekyesi şeyhî Halvetiye ricâlinin âlimi olup Birgivî Mehmed Efendi'nin *Tarîkat-ı Muhammediyye*'sini tezyîfe risâle yapup nüshâları çoğalup birisi Kadızâdelü'den Üstüvanî'nin eline girdikde استوى على العرش⁹⁷ tefsîrinde tecessüm iş'âr olunmağla "yazan katl olunmak lâzım" deyü Bahayî Efendi'den fetvâ taleb olundukda "te'vîle kâbil olan şeyde katl lâzım gelmez. Te'dîb olunsun" dimekle risâleyi te'lîf iden firâr itdi. Ve Tatar İmâm nâm kimesne "*Tarîkat-ı Muhammediyye* kitâbının hadîsleri mevzû'dur" deyü risâle te'lîf itmiş idi. Üstüvanî Kadızâdelü olup ve Sarây-ı Hümâyûn'a ta'alluku olmağla anın ta'rîfi ve cevân pâdişâhı inkisârdan sakınmasıyla "pâdişâh benim vaktimde Birgivi gibi devletlünün kitâbını tezyîf iden risâlelerin üzerine müftî ibtâl çeksün" deyü hat gelmekle müftû ulemâ ile meclis idüp butlânlarını beyân ve ibtâllerine imzâ urdular. Birgivi Efendi'nin ba'de mevtihi ker[â]metinin biri dahi zâhir oldu. Garâbet şunda ki bu Kadızâdelü da'vâsı mukaddem zuhûrunda

⁹⁷ Arşa yükseldi.

Bahayî Efendi müftû idi. Bu def'a müftû oldukda dahi yine bu gavgâ zuhûr ve nebs oldu.

Tatar Leh'e
Akın İtdiği ve
Kardaş Kazağı
Devlete Tâbi
Olduğu

Ve bu sâlde Tatar hanı Leh'e akın idüp kırk kal'asın aldı. Ve Kardaş Kazağı devlete tâbi' olmağla tabl u alem ve eyalet virildi. Hâzır kırk bin askere mâlik olundu.

Ve bu senelerde devletin îrâdı yirmi dört bin yük ki altı bini Âstâne'den mâ'adâsı sâir mahalden. Lâkin masraf yirmibeşbin ikiyüz yük olup bin ikiyüz yük ziyâde bulundu. (254a) Buna ilâc, re'yinde müstakil pâdişâh Selim-i Evvel gibi ya re'yinde müstakil vezîr ki Selim-i Sâni' asrında Tavîl Mehmed Paşa gibi zâtlara muhtâc.

Devletin
Îrâdı ve
Masrafı

Müverrih
Hacı Halîfe
Sâhib-i Metn

Gerçi bu asırda sultânü'l-müverrihîn Hacı Halîfe hayâtda ve devletde müverrihînden âkıl u müdebbir olmağla mecâlis-i müşâvereye dâhil olmağla böyle asır bu kadarca nizâm bulur idi. Zîrâ rütbesi dûn bir kâtib olup⁹⁸ mizâc-ı asra mudârâ ider idi, itnese hak kelâmı ısgâ ider yoğ idi. Hattâ *Düstûru'l-amel fi Islâhi'l-Halel* nâm risâleyi te'lîf itmiş iken izhâr idemedi.

Gelelim Tarhuncu Paşa'ya. Bundan akdem Mesud Efendi tasvîbiyle ve mâlâ- kelâm sa'yiyle mührü aldı. Ve devleti tashîh itmek sevdâsıyla kibâr u a'yân ve havâss u mukarrebînin şefâ'atlerini tutmadı. Lâkin tersaneye akçe tedârük idemeyüp "havâle kâğıdı vireyim" didikde Kapudan Derviş Paşa selefi havâle kâğıdın kabûl idüp akçe tahsîl idememekle donanma levendini tekmîl idemedin küffâra mülâkî oldukda bir iş görememekle katl olunduğun bilüp kabûl itmeyüp akçe taleb eyledikde vezîr dokuz aydan berü eslâfından kırk kat ziyâde hazîneye sa'y ve sadâkatine mağrûran havâss-ı mukarrebîne müsâ'ade itmemekle mukarrebler kendüye dilgîr olup fırsat gözedürlerken bu bahâne ile kabâyihini serd idüp tab'-ı hümâyûnu tahvîl itmeleriyle azli müte'ayyin oldukda mukarrebler bir yere gelüp "gerçi şimdi bu azl olur, lâkin bunun yerine gelen bu vezîr bize muhâlefet itdiği için azl olunduğun bilüp bizim hâtırımıza mürâ'ât ider. Ve hâtıra mürâ'ât iden bir iş göremez. Ve iş göremeyicek bunun sadâkati zâhir olur. Elbetde yine vezîr olur. Ve vezîr oldukda istiklâl bulur. Ve müstakill olcuk bizi i'dâm ider. Şimdi bu azil töhmetiyle katl dahi itdirelim. Kim bu gâile bertafaf ola" deyüp ittifâk ile pâdişâha "efendim vezîr mühürden me'yûs olup karındaşımızı iclâs tedârükiyle Yeniçeri Ağası Süleyman Paşa kendüye muvâfakat itmediği için azl itdirmüş" deyüp Süleyman Paşa'ya "biz şöyle didik. Sen bizi tasdik eyle. Mühür sana teveccüh ider" dimeleriyle bu sır Süleyman Paşa'dan istifsâr

Hâtıra
Mürâ'at İden
Vezîr Devlete
Muzırr
Olduğu

Mukarreblerin
Vezîre Gadri

⁹⁸ + oldukça

olundukda Süleyman Paşa didikleri ahmak pîr kizbi ihtiyâr ve bühtânı tasdîk itmekle hünkâr vezîri çağırtdıkda vezîr mütedeyyin ve müteyakkız olup âbdest alup namâz kılup yanında olanlar ile helâllaşup "ben rü'yâmı gördüm. Zîrâ bana idenler tîz bulur" didi. Zîrâ birkaç gün mukaddem Fahr-ı âlem صلى الله عليه وسلم hazretlerini rü'yâda görüp "Ahmed seni istemezler. Yeter durdun. Gel" deyü mübârek eliyle işâret buyurduğundan şehîd olmaklığa ta'bîr idüp ziyâretine gelenler ile helâllaşup vedâ' ider iken kendüye ziyâde ikrâmlı pâdişâhdan hatt-ı şerîf ve kürk ve hançer geldikde mahremleri teselli iderler idi. Lâkin vezîr "siz mizâc-ı selâtîni fehm idemezsiniz. Ben sadâkatim sebebine cümle ile bozuşdum. Bana necât yoktur. Ammâ elhamdülillâh sadâkatim sebebine Peygamberimiz beni da'vet itdi. Âh katl olunsam" deyü lâübâlfî hareketle huzûr-ı hümâyûna vardıkda (254b) katl emr olunacak bî-pervâ "beni senin katlin şer'an değil zulmendir. Ben sana sadâkat kasd idüp hâinlere hıyânet itdirmediğim için beni helâka sa'y itdiler. Anların kelâmı te'sîr itdi. Benim sadâkatim mahv oldu. İki elim rûz-ı mahşerde yakandadır" didi. Vezîr-i merkûm merhametsiz olmağla merhamet olunmayup dokuz buçuk ayda katl olunup yerine Derviş Paşa vezîr oldu.

Sadâkat
Sebebine
Mukarrebler
Düşmen
Olup Katl
İtdürdüğü

Ve Çavuşzâde Mehmed Paşa kapudan oldu. Ammâ Derviş Paşa kapudan iken akçe talebiyle vezîrin katline bâ'is olmuş idi. Kendü vezîr oldukda virdiği sıklete giriftâr olup akçe bulamadı.

Ve mukaddemâ Seyyid Muhyiddin Hind'e elçi gönderilmiş idi. Hind Pâdişâhı Şâh Cihan'dan Seyyid Hacı nâm elçi gelüp altıyüz kîse kıymetlü bir sorguç ki göbeğinde ravza elması cüssesinde bir elmas ve bir râcih kılıç ve bir hançer getürdü. İkrâm olunup latîf yalılarda vüzerâ ve sudûr-ı ulemâ ziyâfet idüp elçi ulemâdan olmağla mübâhase-i ilmiyye iderler idi. Anınla yirmi müstesnâ câriye ve yekpâre zümrüd ve kabzalu hançer ve bir mükemmel at Hind pâdişâhına ve altı bin altun ile bir kürk ve bir mükemmel at elçiye virilüp irsâl olundu.

Hind'e Elçi
Gittiği ve
Hind'den
Elçi
Geldiği

Tatar'ın Leh
ile Cengi

Ve bu esnâda Leh kâfiri Nemçe'den yirmi bin nefer imdâd ile cem'an yüz ellibin kâfir kazak üzerine geleceğini bize tâbi' olan Kazak hatmanı duyup Tatar hana bildürmekle han Şirin ve Mankıt Sincun beylerine ve Karaçi mîrzâlarına haber ve cem'iyetle Dîvân Geçidi'nden Özü Suyun geçüp hatmanla görüşüp Leh içine girüp tahrîb lâkin esîr almağa icâzet virmeyüp heman katl idüp hayvân ve zahîre sürmek emr idüp bu minvâl üzre Leh içinde gezer iken Leh kralı Hotin kurbunda Uzunca'da

olup zahîresi kalîl olduĖun⁹⁹ ve za'f-1 hâlini ümerâsına tahrîr itdiği mektûbunu han ahz idüp kralın keyfiyyetine vâkîf olup gelüp küffârın etrâfını muhâsara ve otluğa çıkanları esîr itmekle küffârın hayvânları aç ve kendüleri dahi açlıktan kırılmağa başlayacak esîr olmağa râzîlar olup bölük bölük küffâr askeri gelüp tav'an Tatar'a esîr olurlar idi. Hattâ Nemçe'nin imdâd virdiği yirmi bin askerden cû'dan kırılıp beş bin kaldıkda kral-1 bî-âr terk-i nâmûs idüp sulha rağbet ve kadîmden virdiği hazîneye bir kat dahi zamm idüp emân didikde Tatar avdetinde uğuruna gelen yerleri çapmak şartıyla sulh olup ba'de's-sulh hadden ziyâde doyumluk aldı, geldi. İki ay mürûrunda gâzî-yi merkûm İslâm Giray'ın ömrü tamâm olmağla yerine karındaşı olup hanlıktan ma'zûlen Rodos'da menfî olan Mehmed Giray ikinci def'a han nasb olundu.

Düşmenin
Mektûbunu
Ahz İtmekle
Esrârına
Vâkîf
Olmak

Ten
Kazağının
Karadeniz'e
Hasâreti

Ve bu aralıkda Ten Kazağı şaykalar ile Karadeniz Ereğlisi'ni gelüp tahrîb itdiği haberi devlete geldikde donanma Akdeniz'e gitmiş bulunup Üsküdar kayıklarına yeniçeriler doldurılıp irsâl olundu. Lâkin yeniçeriler uğradıkları yalılara itdikleri hasâreti Kazak gelse idemez idi. İskeleler ahâlîsi (255a) "keşki Kazak gelse bu yeniçeriler gelmese" deyü temennî iderler idi.

Üsküdar
Kayıklarıyla
Karadeniz
Cengine
Asker
Gitdiği

Ve Müftû Bahayi Efendi gerçi her ilme âşinâ idi. Ammâ ehl-i keyf olmağla hiçbir ilimde kemâli yoğ idi. Vefât itmekle yerine üçüncü def'a Ebu Said Efendi oldu.

Ve
Askerimizin
Düşmenden
Ziyâde
Fukarâya
Zulüm İtmekle
Keşki Düşmen
Gelmiş Ola İdi
Didikleri

Sene 1064 İnhizâm-1 sefâyin-i küffâr ez-donanma-yı hümâyûn ve giriften-i Murad Paşa ba'z-1 sefâyin-i küffâr der-ceng-i Boğaz. Ve vefât-1 İslam Giray der-habs. Sene 1065 Cem'ıyyet-i sipâh ve yeniçeri bâ-ittifâk der-meydân-1 gûşt ve katl-i İpşir Paşa ve firâr-1 Abaza Hasan ez-Üsküdar ve ictimâ'-1 o başka der-Anadolu. Ve maktûlî-i Defterdâr Moralı Mustafa Paşa ve Mevkûfâtî Mehmed Efendi. Ve vefât-1 Murad Paşa ve Cevri Efendi ez-şu'arâ.

Vefât-1 Müftû
Bahayi Efendi

Ve mukaddemâ yeniçeri ağalığından vezîr olup ba'dehu rızâsıyla mührü bıragup Budin vâlîsi olan Murad Paşa bu def'a getirülüp kapudan paşa nasb olundukda hâlâ vezîr olan Derviş Paşa kapudanlıktan vezîr olmuş olup ve kapudan olan Murad Paşa mühürden ma'zûl olmağla beyinler şeker-âb oldu. Lâkin Murad Paşa altı bin kîseye mâlik mâldâr paşa olmağla donanmayı mükemmel nizâmlayup ve mâlından altı bin yeniçeri dahi sefînelere vaz' idüp tersaneden kalkup beş günde Bozcaada'ya vardıkda küffâr Boğaz kurbunda Temaşalık nâm mahalde idi. Aslâ donanmanın çıkacağın

Kapudan
Paşanın
Küffârı
İĞfâli

⁹⁹ haber alup yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Nusret-i
Donanma

me'mûl itmez imiş. Vaktâ ki Murad Paşa bu tedbîr-i dil-pezîr ile çıkup küffârın üzerine vardıkda paşa bir levend kıyâfetiyle bir fırkataya binüp sâir gemilere gayret virerek ceng olundukda küffârın bir seffinesi gark ve iki kalyonuyla bir kadırgası ihrâk ve iki kalyonu ahz olunmağla fütûhât-ı celîleye muvaffak oldu. Ve küffâr âciz olup firâr itdi. Yanandan ve gark olandan mâ'adâ sekiz yüz esîr alınıp küffârın kapudan paşası katl olundu. Ve oğluyla kâtibi esîr alındı. Bunca cengde lillâhi'l-hamd beşyüz şehîdimiz var idi.

Trablus'dan
Gelen
Kalyonlara
İn'âm

Ve bu esnâda Trablus'dan mükemmel neferâtıyla yedi kıt'a kalyon Âstâne'ye gelüp kapudanları hünkâra buluşdukda hıl'atlar ilbâs olunup ve neferâtına taksîm için on beş kîse in'âm olundu. Ve tekrâr kapudan paşa Değirmenlik nâm mahalde küffâr ile ceng idüp gâlib oldu. Lâkin şedîd rûzgâr çıkağla ayrılıp Girid'e asker ve cebehâne imdâd ulaştırdı. Ve andan avdet idüp Âstâne'ye geldikde altı akdarma seffine ve sekiz yüz humus esîri getürmekle biri biri üzerine üç kat hıl'atle pâdişâh ikrâm eyledi. Ve Mısır'dan mükemmel asker ile onbeş seffine talep olunmuş idi geldi.

Kapudan
Paşaya
Birbir
Üzerine Üç
Hıl'at

Tâ'ûn
Def'ine
Okmeydânı'n
a Du'âya
Çıkıldığı

Ve bu esnâda Âstâne'de tâ'ûn ziyâde olmağla def'i için Okmeydânı'na du'âya çıkıldı.

Bayram
Gicesi
Pâdişâh Has
Oda'ya Teşrif
İtmek

Ve âdet-i Osmâniyye üzre bayram gicesi pâdişâh Has Oda'da eğlenüp zarf ve latîf edâlar ile ağalar sabâh itdirmek olmağla bu îd gice[si] pâdişâh Hâsoda'ya teşrif buyurdukda Kızlar Ağası Bayram Ağa'nın hall ü akd-i umûr yedinde olmağla "şâyed ağaların edâsı tab'-ı mülûka evfak vâkı' olup beni istiskâl itdirürler" mülâhazâsıyla iki sâ'atde hünkârı hâne-i hâssadan kaldıracak ağalar gayrete gelüp kızlar ağasını ortaya alup "herçi-bâd-âbâd" diyerek pata pata belki katle varur iken Bayram Ağa firâr itdikde has odalu ağadan havfa tâbi' olup cümlesi ittifâk idüp "Bayram Ağa'nın şehzâdelere sû-i kâsdi (255b) var" deyü tezkireler yazup Orta Câmi'e bıraktırmalarıyla taşrada erâcîf zuhûr idicek Bayram Ağa selefi gibi telef olacağını bilüp azlini talep itdikde vâlîde sultân bu husûsu müftî efendi ile müşâvere idüp "eğer azl olunsa iftirâ tasdîk olur. Dursun has odaluya ben nasîhat iderim" deyüp ağadan kendülere zarar gelmeyeceğine müftî kefil olıcak emîn oldular. Ve "taşrada böyle kelâm lisâna alınmasun" deyü yasağ olunmağla er[â]cîf basıldı.

Has Odalu
ile Kızlar
Ağasının
Gavgâsı

Ve bu esnâda sadreyn rüşvet alup nâ-müstahaklara mansıb virdikleri şâyî' olup fitne zuhûruna bâ'is olmağla azl olunmuşlar idi. Hünkâra bir defter virilüp hâlâ müftî ve sadreyn ve defterdârın aldıkları rüşvetler aynî aynîyla mâtde be-mâtde tahrîr olunmuş ve "sadreynin tecdîdi rüşvet için iken yine tehâşî itmiyorlar" dinilmiş. Sudûr-ı ulemâ huzûr-ı hümâyûna ve erkân-ı devlet ve birkaç kadı dahi ihzâr olundu.

Bu husûs tashîh oluncak idi. Lâkin meclise dâhil olanlar kadıları taşrada alıkoyup hâzırlar birbirlerini medh ve birbiri âharı tasdîk idüp "bu defter ma'zûllerin düzmesidir" deyü ittifâk idüp ma'zûlleri nefy itdirüp kendü kabâhatlarını basdırdılar.

Bu eyyâmda sadria'zam olan Derviş Paşa usûl bilür vezîr olup mu'ayyenlerine mudârâ idüp sa'y-i hazîne nâmıyla gizlü rüşveti reh itdi. Ya'nî Tarîk-ı İlmiyyeyi şeyhülislâma ve ocaklıyu yeniçeri ağasına ve sâir menâsıbı defterdâra havâle idüp anlara da menâsıbı münâsib-i vech üzre sa'y-i hazîne diyerek bey'-ı men yezîd ile virmekle vezîr râhatda halk dahi râhatda idi. Zîrâ vezîr sekiz bin kîseye mâlik olmağla mâl-ı mîrîye tama'ı olmadığı ecilden hazîneye dahi vüs'at gelmiş idi. Mezbûr defter husûsu müşâveresi gününün irtesi vezîr dîvân sürerken damla inüp amel-mânde olmağla "vezârete müstehak kimdir?" deyü müşâvere olundukda Ayişe Sultân nikâh olunup henüz zifâf itmeyin Haleb Vâlisi İbşir Paşa'yı müftî efendi ve kızlar ağası münâsib görmekle büyük mîr-ahur mührü Haleb'e götürdü. Ve mühürden ma'zûl Melek Ahmed Paşa kâimmakâm nasb olundu. Ve yüz gün mürûrunda mühürden azl olan Derviş Paşa vefât itmekle mâlî mîrîye zabt olunup cenâze Atik Ali Paşa Câmî'i havlusuna defn olundu.

Ez-în-cânib bundan akdemce ocak ağaları izâlesi faslında tahrîr itdiğimiz vech üzre Abaza Hasan hurûcunda izâlesine mühür irsâl olunan İbşir Paşa ta'yîn olundukda Abaza ile bir olup otuz bin âdemle cem'iyet ve fesâd-ı azîme cesâret itmişken Haleb mansıbıyla irzâ olunup Haleb'e vardıkda mâldârlar tehâşî idüp her bir a'yân beşer onar yirmişer kîse hediye virmekle ifrât mâla mâlik olduğundan mâ'adâ Haleb a'yânından Salkım Mehmed Ağa fevt oldukda bin iki yüz elli kîselik mâlî tahrîr olunmağla elli kîse (256a) resm-i kısmeti hâsıl olıcak kadı'askere irsâl itmeyüp kendü kabz itdiğünden mâ'adâ eşyâsının ekserini noksân-ı fâhişle iştirâ ve akçesini ekl itdiğinden başka Salkım'ın alış ve veriş itdiği belki selâm virdiği âdemlere "Salkım'ın sende şu kadar kîsesi var imiş" deyü habs ve hâline göre kiminden beş kiminden on kîse cerîme alup âbâdân ve etbâ'ı kâmrân oldu. Hâlbuki İbşir Paşa haftada iki gün sâim olup duhân ve kahve içmez beyâzlar giyer ammâ zulümden bu rütbe kaçınmaz. Ve ikiyüz bayrak sarıca sekbân taşıyup ruhsat virmekle etrâf-ı Haleb'i âteşlere yakmış idi. Merhûm vezîr Derviş Paşa sâhib-i mühr iken hukûk-ı kadîmesine binâ'en "kapunuzda hadden ziyâde olan halkı dağıtmak indellâh ve indennâs mergûbdur. Zîrâ dâireniz sebebine lisâna geldiniz" deyü pend ve Âstâne'ye da'vet itdikde hâric-i Haleb'de ziyâfet-i âmme bahânesiyle dîvân idüp vükelâsına ve bölük başlarına "şimdi ricâl-i devlet tama'a düşüp devleti za'îf itdiklerinden mâ'adâ ve devletin iki

Menâsıb-ı
İlmiyye ve
Sâiri Zarûret-
ı Hazîne İçün
Bey'
Olunduğu

Mühürden
Ma'zûl
Kâimmakâm
Olmak

Abaza
Hasan

Ahvâl-i
İbşir Paşa

mesâbesinde olan sipâh ile yeniçeriyi birbirine düşürüp vülât ve kuzâtı tîz tîz azl ile cümlesini fakîr ve re'âyayı berbâd ve âlemi zulm ile doldurup memleketleri harâb itdiler. Mâdem ki rüşvet kalkmaz dünyâ nizâm bulmaz" deyüp iki askeri birbiri ile barışdırup bir kânûnnâme yazdığı "nâ-ehle mansıb virilmeye ve üç seneden akalde kadı ve vâlf azl olunmaya" deyü ve bu niyetde sâbit-i kadem olmak için asker ile etmek ve nemek ve Mushaf ve kılıca yemîn ve talâk-ı selâseye şart ve rûz-ı hızırda Mar'aş'da at çayırladup bu nizâmı virmek için İslâmbol'a yürümek üzere etrâfa mektûblar tahrîr itmiş. Devlete bu haber vâsıl olmadın mühür irsâl olunmuş¹⁰⁰ bulunmağla bu dîvânın akabinde mîr-ahur mührü varup teslîm itdikde mührü alup aslâ mîr-ahura iltifât itmedi. Ve "çokdan bu etrâfa sâhib-i mühr gelmediğinden nizâma muhtâcdır. Ağır ağır nizâm virerek Âstâne'ye varurum" deyü tahrîrâtı gelicek güft ü gû çoğaldı. Mührü sevk iden müftî ile kızlar ağası peşîmân olup müşâvere olunup acele gelmesi için hatt ile haseki ağa irsâl olunup vardıkda dîvan idüp "bak bize bostancı Anadolu ve Mısır ve Bağdad muhteldir. Ta nizâm virmeyince varmam. Ba'dehu İstanbul dahi muhteldir. Varup ana dahi nizâm virürüm ve ahdim böyledir. Zîrâ eslâfımız mukarrebler kelâmıyla hareket idüp kalk virilse kalkup otur virilse oturmalarıyla dünyâ bu hâle vardı. Âşikâre rüşvet alup edebiyale olmayanların haklarından gelürüm" deyü haseki ağa bu muvahhiş haber ile geldikde zevcesi Ayişe Sultân'ın baş ağasını pâdişâh çağırup "paşanız isyân itdi" buyurdukda "hâşâ" didikde "ya niçün gelmez?" buyurdukda "efendim gelür" deyicek "var getür" buyurulmağla Mercan Ağa acele gidüp yerinden kaldırdı. Lâkin mukâta'alar defterdâr tarafından tedâhul ile iki senelik virilüp akçeleri alınmış idi. Vezîr dinlemeyüp tekrâr bey' ve akçelerin almağla mukaddem akçe virenlerin (256b) beşer ve sekizer yüz kîseleri lağv oldu. Ve "bu paşa eğer İslâmbol'a gelür ise mâlmızı taleb itdirmemek için bizi katl ider" deyü havf-nâk olup azline sa'y itdiler. Ve kuvvet-i karîbe getürdüklerini Kapudan Murad Paşa bilâ-da'vet hünkâra varup "mühür taşrada iken azl olunmak muhâtaradır. Gâile olur. Sabr olunsun. Tîz ve geç elbetde gelür" dimekle bu kelâm ma'kûl görüldü.

Meşhûr Katırcıoğlu'nun mezbûr İpşir Paşa ile adâveti var idi. İpşir vezîr olıcak Kapudan Murad Paşa'dan mektûb alup İpşir Paşa'ya varup kılınca önüne koyup "suçum çok işte kılıç işte gerdenim" dimekle afv idüp bile getürdü. Mukarrebân-ı enderûn ve bîrûn "vezîr İslâmbol'a gelemez" dirlerken Mercan Ağa ile İznikmid'e

Taşraya
Mühür
Gitmekden
Zarar

Vezîr
Taşrada İken
Mühür
Alınmak
Muhâtara
Olduğu

Katırcıoğlu

¹⁰⁰ +bulunmuş

geldikde akılları başlarından gidüp taraf-ı saltanata ne didiler ise didiler ve ne virdiler ise virdiler. İpşir'i azl ve yerine defterdâr paşayı nasb itdirmeğe meyl itdirüp huzûr-ı hümâyûnda müşâvere olundukda pâdişâh "ben defterdâr paşayı vezîr ideceğim" buyurdukda cümle sükût idecek sükûtun musanna' olduğunu Murad Paşa görüp "amân pâdişâhım Anadolu elden gider. Şu herîf geleyor, gelsün. Murâdınız ne gûne ise sonra idiniz" deyü fesh-ı niyet itdirüp taşra çıkdıkda kızlar ağası ve sâir mukarrebler Murad Paşa'ya gücenüp hünkâra varup "pederinizi şehîd itdikleri zamânda bu Murad Paşa yeniçeri ağası olmağla eski düşmendir. Dost olmaz. Anın kelâmı muzırdır" deyü geçdiler. Lâkin pâdişâh zeki olmağla bu geçmelerine i'tibâr buyurmadı. Me'yûsen taşra çıkdıklarında Murad Paşa'ya şetm iderek sopa ve hançer ile hücum itdiklerinde paşa firâr idüp halâs oldu. Ammâ bu vak'ayı İpşir Paşa duyup mukarreblerin kendü hakkında sû-i kasdı olduğun âşikâre bilmekle ilerü gelmeyüp müftûden istihbâr itdikde müftû efendi "müdârâ zamânıdır" deyüp pâdişâhdan iltifâtlı hat alup hünkârın hocası ve mukarreblerin eşeri olan Arab Reyhan Ağa ile İpşir'e göndertdi. Varıcak İpşir Paşa yanında olan Abaza Hasan Ağa ve sâir işbilür âdemler ile müşâvere eyledikde "aleyhinizde olanlar i'dâm olunmadıkça Âstâne'ye girmek olmaz" didiler. Lâkin vezîr Reyhan Ağa'yı mahfî çağırup istintâk itdikde "hakkınızda erâcîf peydâ idenler sizden havf idenlerdir. Taraf-gîrleriniz anlara gâlibdir. Pâdişâh ve vâlîde sultân sizden devlete nizâm me'mûl iderler" deyü aklını çelüp Âstâne'ye teveccüh itdirdü.

Mukarreblerin
Geçmeleri

Hukkâm
Meşrebini
Bildürmek
ve Sakal
Saydırmak
Mazarratı

Vezîr tekrâr mukâta'aları bey' itdikde akçesi mîrîye kalup mağdûr olanlardan Âstâne Gümrükçüsü Hasan Ağa vezîrin aleyhinde olanların biri idi. Ve ziyâde havfa tâbi' olmuş idi. Heman kîseler ile altunlar ve azîm tuhaf u tefârîk ile varup ibtidâ Abaza Hasan Ağa'ya buluşdukda önüne düşüp paşaya şefâ'atle buluşdırıcak hedâyâsı makbûle geçdiği için iki kat hıl'at ilbâs ve cürmünü afv itdi. Bu mâddeden sakalını saydırdı. Ve meşrebini bildürdü.

Garâbet bunda ki "falân ricâli paşanın falân etbâ'ısı afv itdirmiş. Ben de bunun hediyyesini alup paşaya buluşdurup afv itdireyim" deyü İpşir'in havâs-ı etbâ'ı birbirine hased ve yarış itdiler. Paşanın a'dâsını i'dâm yerine afv itdirdüler. "Eğer paşa a'dâsını i'dâm itmez ise hased-i kalb-i adüv lutuf ile zâil olmaz. Sonra a'dâ paşamızı i'dâm ider" fikrini idemediler. Ve paşa dahi hediyyesi (257a) çok olana çok ikrâm az olana az hiç olmayanı göz habsine vaz' itmekle meşrebini ifâde itdi. Ya'nî kendü indinde âdemin eyüsü nakdiyeyi çok getüren imiş. Zâta nazarı yok. Bir âdem her ne kadar şerîf olsa armağansız olıcak kaşların çatar. "Çünkü hediye yok ne gelüp

Hamâkat-
i Etbâ'ın
Mazarratı

Tama'dan
Zarar

siklet virürsin" yollu ammâ hediye getüren bir kefere olsa dahi iltifât ider. Velhâsıl Üsküdar'a geldiği gün ricâl istikbâl ve Üsküdar'da zevcesi Ayişe Sultân Sarâyı'na nüzûl ve irtesi müftî efendi ile bir kayıkda Sarây-ı Hümâyûn'a gelüp mahfî pâdişâha buluşup kürk giymekle emîn olup yine Üsküdar'a geçüp irtesi sebt günü Üsküdar'dan Eyüp'e çıkup azîm alay ile cümle ulemâ ve erkân-ı devlet istikbâlinde ve kicelü ve kaplan postlu sekiz şâir önünce çağırarak yirmibeş bin haşerât âdemisiyle Edirne Kapusu'ndan girüp Saray-ı Hümâyûn'a andan Paşa Kapusu'na gelüp anın gicesi zifâf eyledi. Ba'dehu tebdîlât-ı mansıb idüp mühüre tâlib defterdâr paşa ve reis efendi ile sâir mâldârları habs ve kâimmakâmı olgün Van'a irsâl eyledi. Bunun meşrebi dâimâ diz çöküp şâyed bir şey recâ iderler deyü kimesne ile ülfet itmez. Ve "tashîh-i devlet iderim" sevdâsında henüz kendüde bu tab' varken iki cihânda iş göremeyeceğini bilmez idi. Nihâyet Defterdâr Moralı Paşa'nın habsde cümle mâlını söyledüp aldıktan sonra katl idecek oldukda vâlide sultân recâ itmekle Kıbrıs'a nefy itdi. Ammâ yanına hıdmetkâr aldirmayup çavuş ile Hersek'e vardıkda soğuk olmağla paşaya bir kebe giydirdiler. Kırkgeçid Dağı'na vardıklarında girüden iki Tatar gelüp çavuşları çevirüp Tatarlar paşayı alup dağ içinde helâk idüp nâ-bedîd itdiler. Bununla mîrîye mâl geçüp mağdûr olanları gûşmâl itdi.

Ve Mevkûfâtî Mehmed Efendi'yi dahi "dûr-i ebvâb ider" deyü nefy sûretlü irsâl ve Hersek'e vardıkda katl itdirdü. Bu Mevkûfâtî Efendi mukaddemâ Mısır dîvânı efendisi iken Mısır Emîru'l-haccı Rıdvan Bey buna gayz itmekle mâlını alup habs idüp hacca gitmiş idi. Geldikde katl ideceği meczûm olmağla bu Mehmed Efendi bir söz anlar hıdmetkârına ta'lîm idüp Mısır yeniçerilerinin eşbehleri işret itdiği mahalle gönderüp hıdmetkâr efendisin ta'lîmi üzere meyhâneye varup "ma'lûmunuz Rıdvan Bey efendinin cümle mâlını alup gitdi. Geldikde katl ider. Cellâdlara kalmasun. Koç yiğidler beni rahmetle yâd ider deyüp yüz elli altun kalmuş. Düşmene kalmasun deyüp işte size gönderdi" diyerek altunu viricek serhoşlar altunu alup "selâm eyle. Elem çekmesün" didiler. İrtesi gayrete gelüp cümle yeniçeriyi bunlar cem' idüp varup habishânededen Mehmed Efendi'yi çıkarup gemi ile İslâmbol'a irsâl itdiler. Ol vakit eceli gelmemiş bu takrîb kurtuldu. Lâkin bu def'a hîle kâr itmedi.

Bu musâdereler cümle Müftî Ebu Said Efendi ta'rîfiyle olduğu ma'lûm oldu. Hattâ müftî nezâretinde olan evkâf müftî nezâretinden kaldırılıp Bolevî Mustafa Efendi nâzır olmuş idi. Vezîr recâsıyla şimdi yine şeyhülislâm nezâreti oldu. Bundan başka vezîr nezâretinde olan evkâf ve Haremeyn nezâretinde olan evkâf dahi cümlesi müftî efendiye havâle ve nezâretine ilhâk olundu.

Hîle-i
Pesendîde

Haremeyn ve
Vezîr
Teftişleri
Müftî
Efendiye
Havâle
Olunduğu

Gelelim sadede (257b) vezîr Âstâne'ye gelürken havfından kati çok âdemle gelüp ba'zısını Anadolu'da bırakmış idi. Anlar dahi "hıdmet" diyerek taşrayı gereği gibi harâb itdiklerine kanâ'at itmeyüp ırza ta'arruz itmeleriyle her sancakdan üçer beşer yüz şâkî gelmekle vezîr mezmûm oldu. Lâkin vezîre pâdişâh ziyâde ikrâm etmekle vezîr pâdişâha ziyâde itâ'at itdi. Ve envâ'-ı va'deler ile İslâmbol'a getürdüğü yirmibeşer bin âdeme bakmayup erâzil çölü ve türabı yiyüp hıdmetinden ve va'dlerinden ümîdi kesüp "bu herîf bizim kuvvetimiz ile vezîr olup himâyemiz ile katilden kurtulmuş iken bizi aç ve muhtâc itdi. Ve taşrada olan sekbânlar hânelerimizi harâb ve kasık mancası deyü haremlerimize ta'arruz iderler imiş" deyü hünkâra arzuhâl ve müftîye şikâyet itdiklerinde "sabr idin" dinildi. Lâkin sabra tâkat kalmayup hâllerini yeniçerilere bildürdüklerinde anlar gayrete gelüp erâcîf çoğaldı. Çünkü asılda vezîrden bunca asker ile geldiği için askerden gayrısı yüz çevirmiş idi. Şimdi yirmibeş bin âdemi tatyîb mümkün olmayacak anlar dahi yüz çeviricek vezîr mütehayyir oldu. Nice mütehayyir olmasun! Kendü taşrada iken azline ittifâk olunmuş iken Kapudan Murad Paşa gıyâbında bekâsına sebep olup mukarrebânlar husûmet peydâ itdiginde mâ'adâ helâk olayazmışken gelüp sadra oturdukda Murad Paşa'ya dahi mürâ'ât itmedi. Ve acele Murad Paşa'yı Akdeniz'e def'ine ibrâm itdiginde vezîrin yâr-ı gârı Abaza Hasan ve Kürt Mehmed "bu vezîr iyiliğe kemlik ideyor. Eğer Murad Paşa'yı def' ider ise bizi de helâk ider" deyü ihtirâzen Üsküdar'da eğlenürler idi. Murad Paşa'nın vezîr ile adâveti âşikâr olıcak Kürt Mehmed'i gice tersaneye getürdüp beşyüz altın virüp "babacığım vezîrin azline cümle ittifâk itmişken ben mâni' oldum. Az kaldı katl ola. Yine benim i'dâmı sa'y ider. Ne mürüvvetsiz âdem imiş?" didikde Kürt Mehmed dahi "bizim sebebimiz ile vezîr olup katilden necât bulmuşken bizi dahi i'dâma bahâne arıyor. Lâkin ben cümle sipâhîyi kendime uydurdum" deyü Murad Paşa ile ahidleşüp gice yine Üsküdar'a gitdi. Ve irtesi gice Murad Paşa mağdûr kibârlardan getürdüp tesellî itdikten sonra anlar ile dahi mu'âhede itdi. Dahi irtesi gice yeniçeri ağalığından mütekâ'id Kara Hasanoğlu Hüseyin Ağa ki bir nahîf âdem idi. Lâkin âkıl u müdebbir olmağla ocak avucunun içinde idi. Hüseyin Ağa dahi İpşir'in iki yüz kîse rahnesini görmüş olmağla anınla dahi ahd idüp ol dahi ocakda olan çırâğlarına ve Murad Paşa çırâğlarına mahfî ta'lîm idüp bir saded koyurdu ki "vezîr sipâh ile bir olup füc'eten yeniçeriyi kıracak imiş" deyü şâyi' olıcak yeniçeri vezîrden vahşet idüp kışla kapularına ve hânelerine zincîr çekdiler. Ve bir saded dahi ki "vezîr Anadolu'ya kaçacak imiş" Bu Murad Paşa'nın tedbîrinden peydâ olan güft ü gûdan vezîr bî-çâre oldukda Kürt Mehmed Üsküdar'dan

Süfehâ
Kuvvetiyle
Hâkim
Olmaktan
Zarar

Sekbânların
"Kasık
Mancası"
Deyü Irza
Ta'arruz
İtdikleri

İyiliğe
Kemlikden
Zarar

Kara
Hasanoğlu

Süfehâya
Va'd ve
Rağbetden
Zarar

Fitne

At Meydânı'na geçüp sipâhî başına cem' ve yeniçerileri da'vet anlar dahi ta'lîmli olmağla icâbet idicek sâiri anlara bakup meydâna geldiler. Cebeci ve topcu böyle şeye (258a) karıştığı yoğken anlar dahi cem'iyete geldi. Ve Kürt cümlesine nasîhat idüp "âlem zulüm ile doldu. Nizâm virelüm" didikden sonra ocaklar yârlığına gönüller birliğine fâtihâ okudular. Ba'dehu bir gürûh gönderüp şeyhülislâmı getürdüler. Ba'dehu müftûyi ve vezîri alup getürmeğe gönderdiklerinde vezîr müftûyi alıkoydu. Ve hünkâr tarafından kapucular kethudâsı meydâna gelüp cem'iyetden suâl itdikde "murâdımız vezîrin def'idir" dimeleriyle iki gün hünkârdan cem'iyete âdem geldi ve gitdi. Olmayacak pâdişâh tersane bağçesine göcde idi. İslâmbol Sarâyı'na nakl buyurdu. Üçüncü gün Anadolu'dan gelenler başlarına hasır yakup vezîrden şikâyet itdiklerinde asker ardlarınca Paşa Kapsu'na gelüp "vezîr ile müftû meydâna gelsün" didiklerinde paşa etbâ'ı silâhlu bulunup askerî silâhsız olmağla asker avdet itdiler. Ammâ müftû vezîre "gerçi bunlar gitdi. Lâkin şimdi silâhlanup gelürler" dimekle vezîr ile müftû kalkup hünkâr sarâyına gitdiler. Bir sâ'at sonra asker gelüp Paşa Kapsu'n basup yağma ba'dehu müftû konağını basup yağma ve nefis kitâblarını tâlân itdiklerinde pâdişâh cümle vüzerâ vü ulemâ ve erkân-ı devleti cem' ve müşâvere eyledikde vezîr "Sancağ-ı Şerîf çıksun" didi. Lâkin ulemâ "gerçi mukaddemâ sancağ ile zorba kırıldı. Anlar bâtil üzerine cem'iyet itmişler idi. Bâtil münhezim oldu. Ammâ şimdi vezîr bâtil, sancak çıksa dahi halk sancak altına cem' olup yine vezîri istemeyoz dirler" dinildikde hünkâr huzzâra "siz ne dirsiz?" deyü âşikâre hitâb buyurdukda kul kethudâsı "cümle kullar efendimizden hoşnûd. Ancak vezîr ile müftûyi istemezler" dirken askerden isticvâba giden Şeyh Veli dahi gelüp askerden böyle haber getürdükde vezîrden mühür alınup ikinci def'a Murad Paşa'ya virilüp ma'zûl, bostancıbaşı habsine virildi. Ve Müftû Ebu Said Efendi dahi bostancı başı habsine virilüp Sadr-ı Rum'dan munfasıl Hüssâmzâde şeyhülislâm nasb olundu. Ammâ cem'iyet yine dağılmayup "elbetde ikiside katl olunmadıkca dağılmayuz" didiklerinde vezîr katl olundu.

Zorba
Def'ine
Sancak
Çıkmak

Fitne Def'i
İçün Vezîr Katl
Olunduğu

Ve müftûnin dahi katline fermân olundukda cümle ulemâ cevâz göstermediler. Lâkin Nakîb Zeyrekzâde "ta'zîr herkesin hâline göre olur. Ulemâ avâm gibi değildir. Katl olunmaz. Bâ-husûs müftû cümle ulemâ katl olunmadıkça katl olunmaz" dimekle vezîrin başı leşkere gönderilüp müftû oğluyula Gelibolu'ya nefy olundu. Ve ashâb-ı cem'iyet vezîrin başını mızrağa geçürüp kenefler damına dikediler. İrtesi Kara Mustafa Paşa Türbesi'ne defn oldundu. Yine cem'iyet dağılmayup ba'zı teklîf şurû' itdiklerinde ulemâdan Minkarîzâde ile dört efendi cem'iyete varup nush u pend ve

Müftû Efendi
Fitne Def'i
İçün Katl
Oluncak
Oldukda
Ulemâ Râzî
Olmadıkları

merâmlarına müsâ'adeye ta'ahhüd ve huccet yazup yedlerini virüp irzâ itmeleriyle cem'iyeti dağıdup hünkâra geldiklerinde kürkler giydiler.

Ve Dellak Mustafa Paşa kapudan oldu. Lâkin beş günde azlini talep itmekle Surnazen Mustafa Paşa kapudan oldu. (258b)

Katl olan Sadrı'zam İpşir Paşa mukaddemâ büyük mîr-ahurlukdan çıkup Budin ve Şam ve Haleb vâfisi oldukda tafsîli mürûr itdiği üzere mühürü alup İslâmbol'a geldikten sonra üç ayda katl olundu. Lâkin katline Abaza Hasan Ağa râzî olmadığından mezbûrun katline bâ'is olan Murad Paşa ile Kürt Mehmed'e gücenüp maktûlün intikâmı için Anadolu'ya gitdi. Ve her ne kadar İpşir Paşalı var ise başına cem' itdi.

Abaza
Hasan

Ve Konya Seydi Ahmed Paşa'ya virildi. Lâkin Kürd Mehmed Türkmen Ağalığı'nı almış idi. Ammâ Abaza'nın havfından Türkmen'e gidemeyüp Konya'da oturur idi. Vaktâ ki Seydi Ahmed Paşa Konya'ya gelecek oldu. Kürd Mehmed Konyalı'yu iğva idüp "eğer Seydi Paşa gelür ise komayuz" didiler. Meğer Kürd'ün bu iğvâsı Seydi Paşa'nın Abaza ile yekdil olduğunu bildiğinden imiş. Nihâyet Seydi Paşa geldikde Konyalı ceng ve harb ile def'a sa'y itdiler. Lâkin Seydi Paşa cesûr olmağla Konyalı'yu gereği gibi kırdı. Ammâ kal'aya giremeyüp muhâsara üzere olduğu devletin ma'lûmu olıcak Seydi Paşa'ya Haleb mansıbını virüp Kürd Mehmed ref'inden Türkmen Ağalığı'nı dahi Abaza Hasan'a tevcîh idüp tatyîb itdiklerinde Kürd Mehmed duramayup sapa yollardan ilerü Haleb'e varup "Seydi Paşa'nın İpşir Paşa'dan askeri çok. Haleb'i harâb ider" deyü Haleblü'yü dahi iğvâ itmekle Haleblü Seydi Paşa'nın def'i için Âstâne'ye mahzar irsâl itdiklerinden sonra Seydi Paşa Haleb'e vardıkda Haleblü içerü komıyacak Haleb'i muhâsara idüp sularını kesüp etrâfını tahrib itdi. Eğer içerü girse bunun nısfı mertebe zarâr olmaz idi. Kürd Mehmed sebep oldu. Velhâsıl iki ay muhâsaradan sonra toprak sürer iken Vâlide Hânı'nda olan Haleblü bâzergânlar Seydi Paşa'yı Haleb'den azl itdirmeleriyle Seydi Paşa'ya Sivas virilicek paşa muhâsaradan fâriğ olup gitdi. Lâkin Haleb'in bu hasâretine sebep olduğu için Kürd Mehmed Haleb'den firâr Adana'ya geldikde Adana paşası gördü. Ahz u katl idüp kellesini Âstâne'ye irsâl itmekle İpşir Paşa'ya itdiğini Kürd bu vecihle buldu.

Seydi
Ahmed
Paşa

Ahâfî
Vâlîyi
Kabûl
İtmedikleri

Ve vezîr olan Murad Paşa va'di üzere İpşir Paşa mağdûrlarına mîrîden akçelerini doğrultdu. Tarhuncu Paşa sa'yiyle sipâhî yirmialtı bine ve yeniçeriyi ellibeşbine tenzîl olunmuş iken sipâhî ellibine ve yeniçeriyi seksen bine çıkardı. Yine halkı tatyîb idemedi. Henüz evvelki askere hazîne kifâyet itmiyor idi. Şimdi hiç ilâc kâbil olmadığı bilüp mütehayyir olmuş idi. Heman aklını başına cem' idüp bahr-i fenâda

Aded-i
Sipâh ve
Yeniçeri

Rızâsıyla
Vezîr
Mühürü
Bırakdığı

girdâb-ı belâyâ giriftâr olmadın irâdetiyle mühürü bıraktı. Ve "ben mühürde kalsam va'dime binâ'en askerden fitne peydâ olur. Lâkin benim azlimle bu mahzûr mündefi' olur. Ve eğer vezîr iderseniz Üsküdarî Çınar Süleyman Paşa münâsibdir" demekle mühür Süleyman Paşa'ya virildi. Gerçi Murad Paşa kapudan iken hîle tertîb idüp fitne peydâ itdi. Ve üç ayda mühre nâil oldu. Lâkin hîlekar felâh bulmaz. Mühürü aldıktan sonra zabtına kâdir olamadı. Ve safâ-yı hâtır ile bir gün geçüremedi. Nihâyet âciz olup üç ayda irâdetiyle bıragup hacca giderken Hama'da hummâdan vefât itdi. Bu Murad Paşa iki def'a mühür irâdetiyle (259a) bıraktı.

Sene 1066 Hurûc-ı Seydi Ahmed Paşa ve Abaza Hasan ve muhâsara-i îşân kal'a-i Haleb râ. Ve bâz âmeden-i îşân be-Âstâne bâ-şefâ'at-i mukarrebân-ı sultân ve cem'iyet-i eşkıyâ-yı Girid be-zîr-i kasr-ı sultân. Ve maktûlî-i ağayân-ı enderûn ve a'yân-ı bîrûn ve âvîhten-i îşân be Dıraht-ı Çınar der-Meydân-ı Esb be-fesâd-ı îşân der-şehr. Ve teferruk-ı zorba Hasan ve Şamlı Mehmed ve sâir zorbahâ ve a'vân-ı îşân ve maktûlî-i înnân ba'de ez-dû mâh be-seyf-i siyâset. Ve perîşânî-i donanma ez-sefâyin-i küffâr der-ceng-i Boğaz ve istîlâ-i küffâr Bozcaada ve Limni.

Sadria'zam olan Üsküdarî Çınar Süleyman Paşa şürekâ-i devlete mağlûb olup bir tedbîre kâdir olamayup Girid'de Kandiye kal'asın almak değil alınmış kal'aları muhâfaza idicek kudreti olmayup îrâd-ı devlet masrûfâ vefâ itmeyor ve vefâ itmemek şürekâ-i devletin tama'ından olduğunu bilüp göz göre şürekânın hıyânetini hazm idemeyüp ve def'ine elinden çâre gelmediğini bilüp hattâ meşveretlerde sâhib-i metn Hacı Halîfe gibi ehl-i târîh ve müdebbir ve tabîb-i vücûd-ı devlet âdem var iken nice fikre mebni havf ve recâ semtiyle tedbîr ider. Böyle tedbîrde fâide olmaz. Olsa dahi pek ezâ olur. Nice itsün? Elbetde tabîbin ilâcı ekserî acı ve tab'a kerîbe olur. Latîf olsa dahi ismi ilâc olıcak henüz ekl olunmadın istikrâh peydâ olduğu gibi hak söz mürûr-ı merîz tabîbe teslîm olmayıcak sûreta virilen ilâcdan fâide olmaz. Olsa dahi cüzî olduğu gibi olur. Gerçi Kâtib Çelebi merhûm müdâheneyi irtikâb itmez idi. Lâkin rütbesi atlu mukâbelesi kaleminde ikinci halîfe olmağla erbâb-ı müşâverenin cümlesinden dûn olduğu ecilden "aşağudan yukaru mu'âmele gibi olmasun" deyü bile bile aldatmak vechi üzre müdârâdan dûr olmaz idi. Her ne hâl ise yine anın sa'iyile münhedim olmuş devlet peydâ olur idi. Vezîr bu keyfiyetleri dahi görüp vezâretde kalsa gumûm u hümûm ile mezmûm olmakdan gayrı netîce olmayacağını idrâk idüp

Çınar
Süleyman
Paşa'nın
Mühür
Aldığı

Fâide-i
Ehl-i
Târîh

Şürekâ-i
Devlete
Vezîrin
Mağlûb
Olmasında
Zarar

"uzlet-i nefsi" didi. Ammâ mukarrebân "bu paşa bir mülâyim âdemdir. Recâmızı def' itmez. Yolsuz işlerimize niçün dimez? Ve başlu başına bizsiz iş görmez. Gayrısı gelse sadâkat ve sa'y-i hazîne dâ'iyesiyle bize bir dâhiye olu[r]" deyüp azline ruhsat virmezler idi. Bu mukarrebân hayır-hâhlık nâmıyla umûra müdâhale itdiklerinde kesb-i şöhret itmekle eyü ve kem zuhûra gelen umûr anlara nisbet olur. Giderek nîkû mestûr olup bedi şâyi' olarak mebgûz-ı âlem olurlar. Anlarda "vezîr ne zahmet çekerse çeksün biz kârımıza bakalum" dirler. Bu hâlleri ya'nî vezîrin aczini görüp vâlîde kethudâsı olan Mi'mâr Kasım Ağa müdebbir ü âkıl kimesne olup vezîre vardı. "Şu vakitte ocakda (259b) ve defterdârlıkda falan kimesne ve falan şahıs olsa masrafı taklîl idüp îrâdı tevfir iderler idi" deyü sevk idicek "mukarrebler o kimesneleri dâim bana zemm iderler. Anların zemm itdiği âdemleri ben nice ilerü çekeyim" didikde Kasım Ağa "ya sultânım mukarrebler işe yaramayan âdemi lisâna almazlar. Belki güzâr olup havf itdikleri âdem ilerü gelmesün deyü zemm iderler" didikde "amân belki câsûsları vardır. Ben kendimden dahi korkarım" deyicek "bâri Köprü'de iki tuğlu Mehmed Paşa vardır. Bir âkıl âdemdir. Anı kâimmakâm eyle. Ol âdem senin müşkillerine yine nizâm virür" didikde "behey âdem senin didiğin paşa her vardıği yerde hüsn-i sülûk ve hüsn-i zinde-gân idemeyüp gavgâ ile azl olunan müflis herfi bana sevk idersin. Henüz ana bilmem ne kadar harclık ve takım lâzım. Böyle teng vakitte akl u tedbîr kuru söz ile olmaz. Şimdi söz istemezler. Muzâyaka vaktidir. Ve akçe isterler" didi. Mi'mâr bildi ki bu vezîr bir iş becerecek değil. Belki mukarrebler ile eyü geçüneyim bana eyü desünler kaydında. Velhâsıl Süleyman Paşa dahi talebiyle beşbuçuk ayda mührü virüp kurtuldu. Ammâ mukarrebler "vezîr hâricden lâzım ki ahvâlimize vâkıf olmamış olsun" deyüp mührü Girid'de Hüseyin Paşa'ya irsâl itdirdiler. Ve Surnazen Mustafa Paşa'yı kâimmakâm itdirdiler. Lâkin vezîr-i ma'zûlun virdiği ulûfe züyûf olmağla esnâf almayup her gün yüz yerde "bu akçeyi bize pâdişâh virdi. Niçün almazsınız?" deyü gavgâ olunurken Girid'den yaralu ve aç birkaç yüz âdem gelüp Ağa Kapusu'na varup ulûfe taleb itdiklerinde kul kethudâsı teselli itmeyüp "bre edepsizler cem'iyetle kapuya gelmek ne dimek?" deyü unfla itâb itdicek beş on seneden berü taş yasdınup mecrûh olmuş aç ve muhtâc kimesneler ortalarına varup hâllerinden şikâyet itdiklerinde onların dahi züyûf akçe gavgâsından dünyâ başlarına teng olmuş idi. Sipâh dahi bunlara gelüp "pâdişâhımızın böyle şeye rızâsı yok. Cem'-i mâl sevdâsında olan şürekâ-yı devlet sebebine hazîne muzâyaka çekeyor. İttifâk ile devlete bir nizâm virelim. Pâdişâhımız ayak dîvânı itsün. Bi'l-müşâfehe arza muhtâcız" deyüp dükkânlar kapandıkda ulemâ ve erkân-ı devlet Sarây-ı Hümayûn'a

Âdet-i
Mukarrebân-ı
Devlet

Hasûdlar İşe
Yaramaz
Âdemi Lisâna
Almazlar Belki
İşe Yarar
Âdemi
Zemmm İderler

Köprülü
Mehmed
Paşa

Deli
Hüseyin
Paşa

Ulûfede
Züyûf
Akçeden
Zarar

Fitne

Unfla
Mu'âmeleden
Zarar

cem' ve çabuk yeniçeri ağasıyla kul kethudâsını tebdîl itdiler. Lâkin fâide itmeyüp askerî tâifesi "elbetde ayak dîvânı isterüz" deyü ibrâm ve müsellah sarây kapusuna vardıklarında hünkâr Alay Köşkü'ne gelüp pencereyi açup göründükde sipâhdan Hasan Ağa ve Şamlı Mehmed ve sâbık Galata Voyvodası Karakaş ilerü gelüp el kaldırup Hasan Ağa bir mufassal du'â ve asker "âmîn" deyü el yüze sürdükde "lillâhil hamd pâdişâhımız bâliğ oldu. İşini kendü görür. Berr ü bahirde küffâr ile ceng varken yine zulüm ile âlem dolmağla re'âyâ dârü'l-harbe firâr ideyor. Pâdişâh asker ile asker hazîne ile hazîne re'âyâ ile re'âyâ adl (260a) ile olur. Bizim hâlimiz dîğêr gûndür. Ulûfe yok. Olsa dahi züyûf akçenin fâidesi yok. Şürekâ-yı devlet tasallutundan defterdâ[r]lar mîrî tahsîline kâdir değîller. Ve vâkı'-ı hâli arz idemezler. Ve mukarrebân âlî binâ ve pâk hıdmetkârlar ile kâmrân himâyelerinde olanlar murâdlarınca hareket iderler. İtmezlerse azl ve i'dâm olunurlar. Ve mukarrebler birbirlerine bağılu bir dürlü def' olmayacaklarını yakînen bildik. Ve bu zahmeti irtikâb itdik. Afv buyurun" diyerek otuz kimesnenin defterin sunduklarında pâdişâh "kullarım bu defterlünün mâlları alınup nefy olunsunlar" buyurdukda "katl olunmadıkça olmaz" deyü musırr olduklarında defterin başında yazılan Kızlar Ağası Behram Ağa ile Kapu Ağası Ahmed Ağa boğulup cüsseleri dîvârdan atılıp "mâ'adâsı bulunsun" dinildikde cem'iyetle asker andan At Meydânı'na varup durduklarından gerçi mühür Girid'e Deli Hüseyin Paşa'ya gitti. Lâkin "böyle fitne vaktinde Âstâne'de sâhib-i mühr lâzım" deyü erbâb-ı hall ü akd sû-i tedbîr idüp kâimmakâm paşa olan Surnazen Mustafa Paşa'ya mührü virdiler.

Ve Müftû Hüssamzâde Efendi mukarreblerin mu'îni olduğundan havfe tâbî' olup talebiyle azl ve Kudüs kadısı olup yerine Memekzâde olundu. Dört sâ'at mürûrunda askerî tâifesi "Surnazen Paşa yavaş âdemdir. Vezâret idemez" deyü azl itdirüp Silistre'de olan Yusuf Paşa'yı münâsib görmeleriyle Siyavuş Paşa'yı mühre da'vete âdem gitti. Ve onüç sâ'at mürûrunda müftû azl ve "hak söylemekle meşhûr" deyü Anadolu'dan ma'zûl Mesud Efendi'yi müftû itdirdiler. Ba'dehu Hâsodabaşı ve Hâce Bilal Ağa ve vâlide musâhibesi olup yed-i rüşvet olan Meleki Hatun ve zevci Şaban Halîfe dahi boğulup cüsseleri irsâl olundukda Çınar Ağacı'na berdâr olundular. Mâ'adâ defterlü bulundukda katl şartıyla altı günde dükkânlar açılıp dağıldılar. Bir haftada Siyavuş Paşa gelüp vezîr oldu. Gümrükçü Hasan Ağa ve Deli Birader ve Mi'mâr Mustafası ve harâccı ve tersane emîni dahi berdâr-ı çınar olundular. Ve Deli Hüseyin Paşa'ya mühür vâsıl olmadın ardından âdem irişüp mührü gerü getürdü.

Fitne İçün
Hünkâr
Alay
Köşkü'ne
Çıkdığı

Şeyhülislâm
Kudüs
Kadısı
Olduğu

Mesud
Efendi

Kâtil ile
Maktûlün
Cenâzesi
Birden
Seng-i
Musallâya
Geldiği

Ve Siyavuş Paşa yoldan hasta gelmekle "bu esnâda fevt olur ise yerine defterdâr paşa olur" deyü söylenmekle "maktûller mâlından defterdâr çok mâl ketm itdi" töhmetiyle defterdârı vezîr gice katl itdirdü. Bak hikmete kim vezîr dahi ol gice vefât itmekle salât-ı zuhra ikisinin seng-i musallâda namâzları kılındı.

Ba'de'l-müşâvere mühür Şam Vâlîsi Boyunu Yaralı Mehmed Paşa'ya irsâl olunup Yusuf Paşa kâimmakâm oldu.

Erâzil sebebiyle mukarrebler def' oldu. Ammâ erâzilden Sipâhî Hasan ve Şamlı Mehmed ve Karakaş ve emsâli süfehâ nâm alup "meydân ağaları" deyü şöhet bulup halkın mâlını (260b) yağma iderek mâl-ı Karun'a mâlik olup "ferfere-i serrâc" ta'bîr olunur hıdmetkâr ile binüp birkaç kişiyi recâ ile mansıb itdirdüklerinde cümle halk anlara hediye ve mâl ile teveccüh ve intisâb idüp matlûblarını anlardan recâ ve anlar münâsib ve gayr-i münâsib nedir bilmezler. "Bize âdem deyü recâ itdiler" deyüp ibrâm ile iş görürler idi.

Meydân
Ağaları

Kara
Hasanoğlu

Bu esnâda kâimmakâm müftî ile meşveret ve "bu gâilenin def'ine çâre yeniçeri ocağın kola almak lâzım" deyüp yeniçeri ağalığından mütekâ'id Hüseyin Ağa'yı gice getirüp "çâre nedir?" dinildikde "yaramazı korkutmuş Keçecizâdeyi heman kul kethudâsı idin. Bir âkıl âdemdir" dimekle Keçecioğlu kul kethudâsı nasb olundu.

Zorbalar
Def'i

Ammâ meydân ağaları yine At Meydân'na cem'iyet idüp "Anadolu'da Seydi Paşa ile Abaza Hasan'ın zulmünü def' için bi'z-zât pâdişâh sefer itmeğe muhtâc" dimeleriyle sûret-i zâhirde ma'kûl görölüp tuğlar cebehâne önine çıkıcak Kara Hasanoğlu Hüseyin Ağa tertîbi ile sefer için huzûr-ı hümâyûnda meşver[et] tasvîb olunup erkân-ı devlet ve sipâh ve yeniçerü içerü da'vetle geldiklerinde kâimmakâm meydân ağalarına "tuğları niçün çıkartdınız?" didikde "Anadolu harâb olduğu için" didiler. Ba'dehu paşa müftî efendiye "bu husûs için bi'z-zât pâdişâh sefere gitmek lâzım mı?" deyü suâl idicek "değildir" didikden sonra yeniçerilere suâl itdikde heman kul kethudâsı ilerü gelüp "böyle şeye pâdişâh gitmez. Bir paşa kifâyet ider" didikde meydân ağaları meydâna atılıp "ya kethudâ bey sen dün kethudâ oldun. Bizim münâsib gördüğimizi niçün bozarsın?" deyü hücûm itdiklerinde Kara Hasanoğlu ilerü gelüp "tahakküm-i ale's-sultân idenlere müftî efendi şer'an ne lâzım gelür?" didikde "katl lâzım" deyicek kul kethudâsı birkaç hâzır yiğid ile dalkılıç olup Sipâhî Hasan ile Şamlı Mehmed'i ve Yamak Ali ve Kara Osman'ı katl idüp sâir için dahi hat virildiği duyulmağla taşrada olan erâzil firâr itdikleri için İstanbul kapuları iki gün kapanup yirmi kadar eşbehlerini dahi kul kethudâsı katl itmekle yetmiş günde zorbalar def' olunup tuğlar yine mekânına ric'at itdirüldü. Gerçi bu zorbalar dîn ü devlete muzırr

olan mukarrebleri def' etmekle ecre nâil oldular. Lâkin büyük vâlide sultân vak'asında pâdişâha sû-i kasd olduğunu haber viren Meleki nâm câriye pâdişâhın hayâtına sebep olduğu için mükerreme olan hatunu helâk itdirdükleri için bî-cürm ibâdullâhın mâllarını yağma itdikleri için dünyâda bu misillü cezâlarını bulup bed-nâm oldular.

Ve Seydi Paşa Sivas'a gelüp berbâd itmiş idi. Lâkin iğmâz olunup "güzeşte cürmün afv olunur" deyü Silistre mansıbı virildikde itâ'at idüp İslâmbol'a geldikde ikrâm olundu.

Seydi
Paşa

Hind
Elçisi

Ve üç sene mukaddem Hind'e irsâl olunan elçi ile bile Hind pâdişâhından dahi elçi (261a) geldikde Üsküdar'dan çekdiriyle geçirilüp hedâyâsını ikiyüz elli kapucu ellerine alup hünkâra arz eyledi.

Mesud
Efendi'nin
Encâm-kârı

Gelelim Mesud Efendi'nin encâm-kârına. Bu Mesud Efendi Hoca zâde Mesud Efendidir ki Burusa'dan ma'zûl iken ocak ağaları mâddesinde sâir ulemâ ağalar tarafını tercih idüp kapuya gitdiklerinde bunlar pâdişâh tarafına gidüp birden Anadolu sadrına nâil olduğundan başka cerî olup kelâmını esirgemediğinden müsteşâr-ı saltanat olup ta'ayyün kesb itmiş idi. Ba'dehu kadılar cehlinden şikâyet etmekle iltifâtdan sâkit oldu. Ammâ bu def'a meydân ağaları talebiyle müftî oldukda def'-i töhmet için erâzilin izâlelerine fetvâ virmekle yine ta'ayyün kesb itdi. Lâkin defterdâr paşa ve kâimmakâm paşa ve Kara Hasanoğlu ve yeniçeri ağası ve kul kethudâsı dahi zorba def'inde şerîk olmalarıyla anlarda müftîye şerîk olup ta'yînine mâni' olmuşlarken anlar dahi azl itdirüp mâni'leri def' etmekle tamâm-ı istiklâl peydâ itdi.

Tersane
Gemilerinin
Sâde Takım İle
Sefere
Gitmesinden
Zarar

Ammâ kapudanlığa "çok masraf göstermez" deyü Kenan Paşa'yı Mesud Efendi kapudan nasb itdirdü. Kenan Paşa didikleri ahmak dahi "ben Mesud Efendi'yi tasdik ideyim" sevdâsıyla "devleti masrafa giriftâr itmeyeyim" diyerek sâde takım ve noksân nefer ile Boğaz'a varup ceng itdikde tersane sefâyininden seksen sefneden altmışı ihrâk u gark ve esîr olup bâkî yirmi tekne ile münhezimen Canakkal'a önüne gelüp dinirledikde kal'a dizdârı "amân sefneleri kal'a önüne yatırma. Top atmağa mâni' olur" deyü feryâd ideyordu. Isgâ itmedi. Ve bu hâle kâfir vâkıf olup gelüp kal'a önünde on üç pâresini dahi ihrâk eyledi ki yalnız çekdirilerde olan sekiz bin Gürcü esîrimizi ve bin aded topumuz ve hisâbı nâ-ma'lûm müslimân neferâtımızı ve hisâbsız tüfeng ve cebehânemizi ahz ve esîr idüp küffâr kat ender kat kuvvete mâlik olup bizim olanca kuvvetimiz gidüp fakat yedi pâre sefnemiz kalmağla aslâ düşmen karşusuna varacak hâlimiz kalmamağa "sa'y-ı mîrî" diyerek Kenan Paşa sebep oldu. Bu hasâretin bir misli asr-ı Sultân Selim'de dokuz yüz yetmişdokuzda vâkı' olmuşdur. Bundan sonra küffâr gelüp dokuz günde Bozcaada'yı dahi alıcak kapudan paşa azl

Donanma-yı
Hümâyûnun
Muzmahil
Olduğu

Bozcaada'yı
a Küffâr
Müstevlî
Olduğu

olunup yerine Seydi Ahmed Paşa kapudan oldukda Kenan Paşa'ya eşed siyâset lâzım iken Mesud Efendi himâyesiyle katilden berî oldu.

Bu esnâda ya'nî ramazânda mühür irsâl olunan Boyunu Yaralı Paşa Şam'dan gelüp alayla İslâmbol'a dâhil oldu. Lâkin Müftî Mesud Efendi'ye i'tibâr itmeyüp hünkâra yalnız gidüp geldiğini müftî hazm itmeyüp "biz bu herfî sevk itdiğimizize hata itmişüz. Mezbûr bu postun racülü değil. Azl olunsun" deyü içerü haber gönderdikde "mukaddemâ kendü sevk idüp şimdi istiskâl ider. Birkaç günde bir vezîr tebdîli gayr-i münâsibdir" deyü cevâb virildikde müftî mahcûb ve muğber olduğuna vezîr vâkıf olcuk kizbi ihtiyâr idüp "bana böyle sâhib olunduğu için müftî muğber olup bana ve pâdişâhıma fikr-i fâsid ile Sultân Süleyman iclâsı (261b) amelindedir" deyü bir yaraşıklu iftirâ itmekle hünkâr Yalı Köşkü'ne inüp müftî efendiyi getürdü. Lâkin geldiği gibi birkaç bostancıyla bir kayığa vaz' olunup aslâ yanına kendü huddâmından alınmayup Burusa'ya nefy ve ardınca Diyarbekir kadılığı irsâl olunup "eğer gitmezse katl oluna" deyü emir gitdi. Herhâlde murâd-ı i'dâm olmağla ba'de'l-işâ müsâfir olduğu hânenin etrâfı muhâsara olunup yanına varıldıkda Mesud Efendi'nin yanında kılıç bulunmağla birkaç âdemi mecrûh itdikden sonra boğulup cüssesi birkaç gün mezbeledede durduktan sonra defn olundu. Eslâfından bu misillü siyâset olunmuş yoğ idi.

Vezîrin
Müftüye
İftirâsı

Şeyhülislâm
Katl
Olunduğu

Ancak meşrebi sağır ve kebîre lutf u merhamet bâbını sedd itdiğinden mâ'adâ recâ şeklinde vüzerâ ve erbâb-ı devlete tahakküm tarîkıyla iş gördüğünden ricâlden her biri her gün bulay ki "bu gün Mesud Efendi'den belâ-yı şefâ'ata mübtelâ olmadık" derler idi. Ve vüzerâyâ taklîd tezkireci kullanup arzuhâl kırâat itdirür idi.

Kesret-i
Şefâ'atdan
Zarar

Bundan başka on beş seneden berü cifr-i câmi' ve da'vet ve rûhâniyyet ve tasarrufât ve teshîrât ve havâss-ı hurûfa âşinâ ve ârif geçünüp ketmi vâcib olan esrârı keşf ile tahsîl nâm ve mâl iden Şeyh Salim Mağribî mezbûr Mesud Efendi'nin yâr-i gâri ve vâkıf-ı esrârı olup zamân-ı hayâtını ve müddet-i sadâretini kırk sene dahi tatvîl itdiğine i'tikâd itmekle cesûr olup ihtiyât u ihtirâzî terk itmiş idi. Ehl-i târîhe ma'lûm böyle ulûm-ı garîbe ile mağrûr olan vüzerâ vü ulemâ mağbûn olup kendü kendüyü varta-i helâka atdığı gibi bu dahi böyle telef itmişdir. Hattâ şeyh-ı merkûm sağ kalup Köprülü Paşa vezîr oldukda gümrükden nâ-müstehakların vazâyifini kat' itdikde şeyh sekiz yüz akçe vazîfesinden altıyüz kîse çalınup "ikiyüz akçe sana kifâyet ider" dindikde Mağribî haddenden ziyâde tekellüm idüp "görsün nice iderim?" dimekle boğulup deryâyâ atıldı. Bundan âşikâr oldu ki henüz kendü helâkını ve necâtını bilemeyen delîle helâkına sebep olan şahs-ı âhar nef'i mi olur? Ba'zıları kılıç kınını

Müneccime
İ'tikâddan
Zarar

Müneccim
Katli

kesmez dirlir. Bunda zâhir oldu ki kendüyü helâk itdiği gibi yâr-i gâri Mesud Efendi'yi dahi halâsa çâre bulamadı. Kaldı ki hâlâ bu sevdâda çok kimesne vardır. "Erbâbını bulsam" deyü mâl sarf ider. Vâsıl olsa sonu böyle olacağını fikr idüp ibret almazlar.

Ve bu esnâda Kazak keferesi yine nakz-ı ahd idüp Karadeniz'e hasâret itdikden sonra yüzbin Moskov keferesiyle ittifâken varup Lehlü'nün kal'asını muhâsara itdiklerinde Kazak kendü kal'asını tehiyy bırakmış. Tatar hanı vâkıf olup varup bilâ-zahmet Kazak kal'asını zabt itdikden sonra Leh memleketinde muhâsaraya meşgûl olan mesfûrân Kazak ile Moskov'un üzerine vardıkda içerüden Leh taşradan Tatar mesfûrânı ortaya alup kahr idecekleri zâhir olmağla Kazakla Moskov firâr itdiler. Ammâ Tatar mesfûrları bir dar boğaza kısıdırup yüz bin Moskov'dan fakat beşyüzü halâs olup varup memleketlerine haber virdi. Mâ'adâsı kılıcdan geçdi.

Ve bu sene Bosna Defterdârı Mustafa'dan hazînedede muzâyaka hasebiyle altmış kîse alınıp Habeş vâlisi nasb olundukda ol dahi dâyni Ahmed nâm kimesneyi tarafından (262a) mütesellimlik ile Habeş'e irsâl itdikde hazînedârını dahi üzerine nâzır itmiş idi. Varup Habeş'i zabt itdiklerinde Habeş'de Sevâkin İskelesi'ne gelen tüccârdan gümrük getürdüğü eşyânın onda biri alınmak iken eşyâ almayup bahâsını talep itdiklerinde gavgâ çıkup mücâdele olunurken meğer hazînedârda "açık mütesellimlik buyuruldusu var imiş ki şâyed mütesellim fevt ola" deyü lâkin hazînedâr def'-i gavgâya vesîle olur. Ve "müstakil bu bahâne ile mütesellim olurum" mülâhazasıyla buyuruldusu çıkaracak gavgâ müstedd olup "paşa olan bir hîlekar âdem imiş. Çifte mütesellimi var" deyü isyân itdiklerinde Mısır vâlisi asker ta'yîn idüp paşaya Habeş'i zabt itdirdü. Ammâ çok zahmet çekildi. Ve çok âdem telef oldu. İşte liyâkat-ı zâtiyyesine bakılmayup akçe ile mansıb virilecek paşanın ırzı ve devletin nâmûsu böyle hetk olur.

Ve Hind'e bu def'a Maanzâde elçi irsâl olundukda yekpâre kâşî bir zümrüdden bir sorguc ile bir cevâhir rahtlu ve üç serâsir cülal at hediye irsâl olundu.

Boyunu Yaralu Müftû Esad Efendi'yi telef itdikden sonra müftû-yi sâbık Esad Efendi'yi dahi Konya mevleviyetiyle ihrâc eyledi.

Vezîr-i merkûm def'-i mezâhim ve celb-i mâl sevdâsıyla olurken küffâr gelüp Limni Adası'nı dahi aldıkda vezîr havfa düşdü. "Şâyed küffâr donanması İslâmbol'a gele deyüp İslâmbol sûrunun Akdeniz tarafını düşmene mühîb görünsün" deyü badana ile ağardup beden üzerinde olan binâları kaldırdı. Ammâ halka bu sebebden vahşet düşmekle ba'zı zî-kudretler diyâr-ı âhara nakl itdi. Ve ba'zısı Üsküdar'a geçdi.

Moskov

Tatar'ın
Moskov'u
Kahr İtlediğiAkçeye
Tam'an Nâ-
müstahakka
Mansıb
Virmekden
ZararHind
ElçisiŞeyhülislâmın
Konya
Mevleviyetiyle
İhrâc
OlunduğuVezîrin Sû-i
Tedbiriİslâmbol
Kal'ası'nın
Akdeniz
Taraflarını
Ta'miri

Kaht

Ve boğaz mesdûd olup donanma müzmahil olmağla kaht zuhûr idüp pirincin kîlesi elli pâreye çıkdı. Vükelâ-yı devlet ise yine kendü kârlarına meşgûl "tok olan âdem hiç aç yok sanur" fehvâsı üzre garazlarını icrâ ve cem'-i mâl sevdâsında olup küffâra tedârükden âcizler. Ammâ ortalıkda güft ü gû çoğaldı. Devletin hâli böyle iken tedbîr sadedinde olanlar bir tedbîr itmeyüp ancak tedbîrleri konaklar ve yalılar alup mâl cem' itmek sevdâsında olayolar deyü arzuhâller virildikde hünkâr Yalı Köşkü'nde cem'iyetlü bir müşâvere idüp ba'de'l-yevm tersanede bir kalyon olmayup selef vâdîsinde cümle çekdiri ola ve zahîre Mihaliç'den nakl ve imdâdiye tahsîl oluna

Yalı
Köşkü'nde
MüşâvereRicâl-i
Devletin
Tedbîr
Kaydında
Olmayup
Safâlarına
Meşgûl
Olmalarından
ZararRicâlden
İmdâdiye
Tahsîl
Olunduğu

dinilmekle sultânlardan ve ricâlden ikiyüz kîse tahsîl olundu. Ba'dehu meşveret olundukda hünkâr "bi'z-zât sefere giderim" didikde vezîr izhâr-ı acz ile "böyle ihtilâl vaktinde İstanbul'u bırakmak ve hazîne bu rütbe muzâyaka var iken sefer müşkildir. Hareket-i hümâyûn ekall mertebe yirmi bin kîseye muhtâcdır" demekle fesh-ı meclis olunup vezîrin elinden iş gelmediği ma'lûm olmağla pâdişâh bir müdebbir âdem tefahhusunda oldukda Vâlîde Kethudâsı Mi'mâr Kasım Ağa ki "Köprülü Mehmed Paşa âkıl u müdebbir vezârete andan elyak yok" demekle [altı] sene mukaddem Kasım Ağa zindânda mahbûs olmuşken bu def'a (262b) devletin sû-i hâlini görüp merhamet idüp vâlîde sultân tarafına Köprülü'nün hâl u şânını ve akl u fikr ve diyânetini ta'rif itdi. Lâkin bu tavsîfi vezîrin tarfdârları hünkâr silâhdârı duyup vezîre âgâh itdikde vezîr Köprülü'ye iki tuğ ile Trablusşam'ı virüp "bir gün durmayacak" deyü ibrâm itdi. Lâkin Köprülü'nün bir pâresi yok. Vâlîde Hân'ndan akçe bulmak kaydında. Ammâ bir kimesne bir gurus virmez. Bir iki gün geçecek vezîr kethudâsına "eğer Köprülü bugün dahi gitmezse katl iderim" didikde vezîr kethudâsı ta'akkul itdi ki vezîr böyle yüz âdem katl itse yine vezâretde kalmaz. Zîrâ racülü değil ve Mehmed Paşa'nın müdebbir âdem olduğunu bilüp böyle vaktide böyle âdem ilerü geleceğin fehm idüp tarafında bulunmak kasdıyla "efendim gâlibâ siz Köprülü'den gocunuyorsuz. Size nifâk iden yanlış itmiş. Siz nâm ve şân sâhibinden vesvese idin. Yohsa henüz bu âdemin harçlığı yok. Beş kîse virin. Eğer gitmezse bana itâb idin" deyüp beş kîsesin alup Mehmed Paşa'ya virmiş.

Hazîne
Muzâyaka var
iken Hünkâr
Sefere GitmekKöprülü
Mehmed
PaşaHünkâr
Silâhdârının
Esrâr-ı
Saltanatı Keşf
İtildiği

Ammâ silâhdâr vezîrin câsûsu olduğu ma'lûm olıcak Şam paşalığıyla silâhdâr

Silâhdârın
Vezîre
Câsûsluğu

ihrac ve Şam'da olan Haseki Mehmed Paşa Âstâne'ye da'vet olundukda "mezbûr Haseki Mehmed Paşa şân sâhibi ve hasekîlikden çıkma olmağla içêrülüdür. Herkes vezâret için da'vet olundu" deyü imzâ idüp Köprülü'yü lisâna almaz oldu. Vezîr dahi Köprülü'den vesveseyi def' idüp Haseki Paşa endişesine düşdükde vâlîde Köprülü ile sohbet itmek murâd itdikde "yeniçeri ağası tebdîl olunmadıkça benim sarâya

Büyük
Mîrahurun
Yeniçeri
Ağası Olduğu

Köprülü
Mehmed
Paşa'nın
Mühür
Aldığı

varamamda hücnet var" demekle yeniçeri ağası azl olunup yerine büyük mîrahur Sührab Ağa yeniçeri ağası nasb olduğu gün tebdîl baltacı gelüp Mehmed Paşa'yı tebdîl vâlideye götürdükdde vâlide hazretleri "paşa hoş geldin. Sana mühür virmek murâd iderüz. Uhdesinden gelebilir misin?" buyurdukda "birkaç şartıyla kabûl idüp uhdesinden gelmeğe ta'ahhüd iderim. Şartın biri her ne tahlîs idersem tenfîz oluna. Ve biri tevcîhâtıma müte'allık şefâ'at olundukda iltizâm olunmaya. Zîrâ cümle ihtilâl şefâ'atdan peydâ olur. Ve biri üzerime nâzır ve emîn ve şerîk olmaya. Zîrâ istiklâlîme halel virür. Ve dördüncü beni nifâk idenlere ruhsat virilmeye. Zîrâ bu mansıbın hasûdu" çokdur didikde vâlide cümlesini kabûl ve "müsâ'ade olunur" deyü üç kerre yemîn eyledi. Andan Köprülü hânesine gelüp irtesi sabâh vakti vezîr içerüye da'vetle vardıkdan sonra Köprülü dahi Sultân Bayezid kurbunda hânesinden getirülüp vezîr huzûr-ı hümayûna vardıkda ba'de'l-itâb mühür alınıp bostancıbaşı habsine virilüp hatfîb minberde iken mühür Mehmed Paşa'ya virilmiş. Vezîr-i ma'zûl doksan yaşında pîr olmağla katilden afv ile Malgara'ya nefy olundu. Ba'dehu Kanize mansıbı virildi. Aslı Türkmen'dir.

Kadıızâdelü ve
Ehl-i Tarîk
Gavgâsı

Bu Köprülü vezîr oldukda ulemâ-yı zâhir ile ehl-i tarîk beyninde yine nizâ' zuhûr itdi. Bu nizâ' ise Hulefâ-yı Râşîdîn رضى الله عنهم zamânlarından berü Bağdad ve Mısır ve bilâd-ı sâirede bu gavgâ kirâren ve mirâren olduğu mahallerinde işâret olunmuşdur. Lâkin Sultân Ahmed At Meydânı'nda ki altı minârelü câmi'i binâ buyurdukda Sivasî tekyesin dahi binâ ve Sivasî Abdülmecid Halvetî'ye meşhatini ta'yîn ve câmi'-i mezkûra cum'a vâ'izi nasb buyurmuşlar idi. (263a) Balıkesriyeli Kadı Mustafa Efendizâde Eş-Şeyh Mehmed Efendi âlim u fâzıl bî-nazîr olup yoluyla Ayasofya şeyhi olmak Sultân Murad asrında vâkı' olıcak Şeyh Abdülmecid Sivasî yine Sultân Ahmed kürsisinde kaldı. Çünkü birden Sultân Ahmed vâ'izi olmağla meşâyihâ tasaddur itmiş idi. Ayasofya kürsisi mahlûl oldukda kudemâya ri'âyet eyledi. Bunlar ikiside ulemâdan olmağla bir yerde on altı mâddeden bahs itdiler ki biri hakâyik-ı eşyâ ve biri hayât-ı Hızır ve biri hurmet-i tağanni ve biri hurmet-i tasliye vü tarziye ve biri kahve ve duhân gibi muhdesât ve biri ebeveyn-i Rasûlüllâh ve biri rüşvet gibi müşkilâtdan Kadızâde'nin suâline Sivasî cevâb virdikde îmân-ı Firavun ve kelimât-ı Muhyiddin Arabi te'vîli ve la'n-i Yezid ve bid'at ve ziyâret-i kubûr ve nevâfilde cemâ'at-ı kesîre ve kibârın elin ve eteğin takbîl ve selâmda inhinâdan dahi bahs itdiklerinde cümlesinde Şeyh Sivasî Kadızâde'nin hılâfına zâhib olup muhâvereleri mücâdeleye ve tarafeyn ifrât u tefrîte vardı. Lâkin Sultan Murad kadr-dân pâdişâh olup Kadızâde ulemâ-yı zâhirden hak görölmeğle zâhiren in'âm-ı firâvân

ile ikrâm ve muhabbet izhâr buyurup Sivasî Efendi erbâb-ı bâtından olmağla sirran ikrâm buyurdularından böylece geçünürlerdi. Bin kırkbeşde elli yaşında Kadızâde Efendi ve bin kırk dokuzda yetmiş yaşında Sivasî Efendi vefât itdiklerinden sonra Üstüvanî mâddelerinde beyân olunduğu üzre Kadızâdelüler erbâb-ı devlete ve erbâb-ı tarîka dahl u ta'arruz iderlerdi. Köprülü vezîr olduğunun sekizinci cum'a günü Sultân Mehmed Câmî'i'nde na't okunur iken "câmî'de teğanni olmaz kes sadânî" deyü Kadızâdelü şamâta itdiklerinde dervîşândan bulunanlar "âdet terk olunmaz. Bu teğanni değil ta'zîmdir" gavgâ ve şütüm itdikden sonra "müslimân olan yarın bu câmi'e gelsün. Tekyeler hedm olunup toprağı deryâyâ ilkâ olunsun" deyü Kadızâdelüler nidâ ve irtesi "câmî'lerde birer minâreden ziyâdesi isrâfdır. Hedm olunsun" diyerek sûhte ve esnâf muta'assıbları müsellah gürûh gurûh câmi'e gitdiklerin vezîr haber alup böyle fesâda mü'eddî cem'iyeti men' için iki tarafın şeyhlerine haber gönderdi. Fâriğ olmadıklarından "bu makûle fesâda mü'eddî hareket idenlerin cezâları tertîbi lâzımdır" deyü vezîr ulemâdan fetvâ alup hünkâra telhîs itdikde muharriklerin katline hatt-ı şerîf geldikde Üstüvanî ve emsâli katle bedel Kıbrıs'a nefy olunmağla kâl u kâl def' olundu.

Sâbika Defterdâr Karagöz Mehmed Paşa vâlide sultânın mültezimi olduğuna vezîr bilüp vâlideyi tecrübe için Mehmed Paşa'nın cürm-i sâbıkını zikr iderek katlini telhîs itdikde ahd-i mîsâka incâz olunup katline ruhsat hattı çıkmağıyla katl olunup dermân-de tecrübeye fedâ oldu.

Hâsoda'dan
Mısır
Beyliği İle
Çıkmak

Ve Mısır'dan hazîne getüren bey fevt olmağla yerine Hâsodalı Hüseyin Ağa Mısır beyi oldu. Enderûn ve Bîrûn'da olan mukarrebân-ı saltanat "bu Köprülü'nün iştihâr-ı şânı yok kim ve nâm (263b) herîf ne iş görecektir ve ne işe yarayacaktır. Nihâyet vezâreti kırk gün" ve ba'zılar merhameten on gün dahi zamm idüp "eslâfî kadar dahi işin beceremez" deyüp mukarrebler etvârını bozmamışlar idi. Mukarreblerden vezîr ibtidâ Hâsodabaşyı çıkartdı.

Ve Limni'yi küffâr aldıkda muhâfız olan Ahmed Paşa müstahfızların akçesin alup izin virmekle küffâr hâlî bulup aldıkda bu cürüm için Ahmed Paşa'nın katli vâcib iken şefâ'atla halâs olmuş idi. Lâkin Köprülü getürdüp anı dahi katl ve bu esnâda sipâh ulûfe bahânesiyle defterdârın hânesini taşıdıklarında vezîr sükût idüp defterdârı azl itdi.

Sipâhdan
Fıtne

Ve Kapudan Paşa olan Seydi Ahmed Paşa sâhib-i mâl ve sâhib-i şân olmağla mukarrebler mühre lâyük görüp amel itdiklerinden Ahmed Paşa ve etbâ'ı mühri hümayûn koyunlarında bilürlerdi. Bu amele binâ'en vezîr Ahmed Paşa'yı azl idüp

acele Bosna'ya irsâl itdikde sipâh yine fesâda fûrce bulup At Meydân'nda cem'iyet idüp "kapudanlığa Seydi Paşa'dan elyak yoğken hakkında mühür sohbeti olmağla vezîr garaz idüp azl itdi. Elbetde yine kapudan olsun. Ve illâ birimiz sefere gitmeyüz" didiklerinde ukalâ geçinenler "sefer vakti askerî kısmına müsâ'ade lâzım" dirlerken vezîr gice müftîye varup müftî ile ahd u mîsâk itdikden sonra yeniçerilerin Hacı Bektaşî Kara Hasanoğlu'na varup "benden ve etvârımdan hoşnûd isen ve Seydi Paşa vezîr olsa İpşir'den rûsvây olacağını bilürsün ve devleti sıyânet idersin. Yeniçeriye zabt eyle. Sipâha karışmasunlar" didikde karışmayacaklarına ol dahi ta'ahhüd eyledi. Ve kul kethudâsıyla kavlı ü karâr itdiler. İrtesi sipâh dükkânları kapadarak önlerine gelenleri sürerek kesret bulup gelüp yeniçeriye da'vet itdiklerinde redd olunmalarıyla sipâhda sebât kalmayup dağıldılar. İrtesi Paşa Kapusu'nda meşveret olundukda vezîrin inhâsıyla "cülûsumdan bu vakte gelince sipâh eşkıyâsı hürmet-i saltanatı ferâmûş itdiler. Cezâları tertîb olunması vezîria'zamıma havâle olunmuşdur" deyü hat geldikde Sâbık Silâhdâr Ağası Ahmed Ağa ve cebeciler kethudâsı ve hünkâr kapucular kethudâsı Alay Köşkü altında katl ve İslâmbol ve Üsküdar hânları basılıp altmış aded meşhûr sipâh dahi katl olunmağla mâ'adâsı perîşân oldu. Ba'dehu sâir ocaklardan cem'iyetlere karışanlar ve esnâfdan olup yağma olan eşyâyı eşkıyâdan ucuz bahâ ile alup kâr idenler At Meydân'nda katl olundu. Ve vezîrin telhîsinin aksine hünkârı sevk itdikleri için Rikâbdâr Anber Ağa ve dülbend ağası ve silâhdâr ağa ve doğancı başı sarâydan tard u ib'âd olundılar.

Kara
Hasanoğlu

Sefer
Vakti
Askerînin
Te'dîb
Olduğu

Hünkâr İç
Ağalarından
Vezîrin
Aleyhinde
Olanlar
Sarâydan
Tard
Olunduğu

Ve Rum patrikinin Eflak voyvodasına "müddet-i İslâm az kaldı" deyü yazdığı mektûbu vezîr ahz idüp patriki Parmak Kapu'ya salb eyledi.

Rum Patriği
Salb Olundu

Ve meşhûr Katırcıoğlu üç tuğlu olup Girid'e gitmişdi. Girid'de yirmi bin kâfiri cengde helâk itdikde bin şehîd ile nusrete muvaffak olup "şecâ'ati dîn yolunda dahi zâhir oldu" haberi geldi.

Özü
Kazağı

Ve Özü Kazağı yine Devlet-i Aliyye'ye itâ'at idüp tabl [u] alem taleb itmekle virildi. Lâkin anların kavline i'tibâr olunmamağla "Tatar han ile dostluk itsünler. Zîrâ anın dostu bizim dostumuz" deyü yazıldı.

Ve İslâmbol Kadısı Abdurrahimzâde (264a) bir bakkâl yeniçeriye tabanına döğdükde "ben bakkâl döğerim, yeniçeri döğmem" didi. Lâkin yeniçeri ihtiyârları cem' olup "cedîd kânûn nedir?" deyü güft ü gû olmağla kadı nefy olundu.

İslâmbol
Kadısının
Bakkâl
Yeniçer
Dövdüğü

Ve geçen sene donanma helâkında toplar telef olmağla bin kıt'a top ile mühimmâta muhtâc olundukda hazînede muzâyaka olmağla vezîr iç hazîneden üç bin kîse karz alup ulûfe viridi.

Ve Bolevî Mustafa Efendi vezîr himmetiyle Anadolu Kadı'askeri olmuş idi. Heman Anadolu sadrından Sadr-ı Rumili oldu. Ve Rumili iken müftû oldu.

Sene 1067 Teveccüh-i asker encüm-sümâr ez-bahr u ber bâ-sadria'zam be-cânib-i Bahr-i Sefîd ve istirdâd-ı Bozcaada ez-dest-i küffâr der-zi'l-ka'de. Ve teveccüh-i Sultân Mehmed Han be-cânib-i Edirne ve fermân-ı kışlak-ı asker-i İslâm der-Edirne ve Rumili der-zi'l-Hicce. Ve vefât-ı el-Hâc Mustafa Halîfe eş-şehîr be-Kâtib Çelebi müellif-i î-n-kitâb-i *Takvîmü't-Tevârîh* fî yevmi's-sebti's-sâbi' ve'l-işrîn der-zi'l-hicce. رحمة الله عليه Ve muhârebe-i Tatar han be-Erdel.¹⁰¹

Vezîr
Himmetiyle
Anadolu
Kadı'askeri
ve Anadolu
iken Rumili
ve Rumili
iken
Şeyhülislâm
Olmak

İşbu binyüz altmış yedi şubatının yirmi üçünde hünkâr tuğları cebehâne önüne çıkdı. Geçen sene donanmamız muzmahil ve Boğaz mesdûd ve hazîne muzâyakada iken vezîr gayret ü himmet idüp acele otuz altı çekdiri binâ ve asker ile mühimmâtı tekml ve küffâr Boğaz'a sedd olmadın martın üçünde kar yağarken Kapudan Topal Mehmed Paşa ile irsâl ve küffâr me'mûl itmezken heman Boğaz'dan çıkup Sakız'a vardıkdan sonra İstanköy önünde iki Malta kalyonuna râst gelüp birini aldı. Ba'dehu vezîr ihtimâm idüp on dokuz kalyon ve on mavna ve otuz çekdiri dahi binâ idüp takımıyla vücûda getürdü. Ve yüzeli kadırğa ve firkata dahi tedârük idüp derûnuna sipâh ve yeniçeri doldurup mayısa donanmaya ilhâk için irsâl eyledi. İrtesi gün Sancağ-ı Şerîf ile sadria'zam Silivri Kapusu'ndan çıkup Çırpucu Çayırı'na nüzûl idüp Ankebût Ahmed Paşa'yı kâimmakâm itdi. Altı gün sonra vezîr çayırdan kalkup benâm-ı Muhammed doksan iki iç ağasından her biri doksan ikişer Sûre-i Feth kırâat ve cum'a günü vakt-i salâda cümlesi birden tekml ve yüz bir iç ağası günde binbirer Sûre-i Feth kırâat iderlerdi. Ta gurrenden avdete dek bu tertîb ile vezîr Gelibolu'ya andan karşı geçüp Çanakal'asına vardıkda sonra çıkan donanmamız küffâr ile kalyon kalyona, çekdiri çekdiriye, mavna mavnaya ceng itmek fermân olunmuşken kalyonlar birer yaylım atup Sakız'a kapudan paşa yanına gitdiler. Ve kapudan paşa dahi biri gelmedikde kalan çekdiriler Boğaz kurbunda Kâfir Bıçağı nâm mahalle girüp dururlarken vezîr kayıkla varup Rumili yakasına geçürdü. Ammâ zor ile sayda giden kelbden ne hayır olur. Küffârın önünden acele gûyâ isti'âze iderek geçüp kal'a altına cân atup bir kaç başdan kara itmekle sığlara urıcak ekseri gark ve garkdan halâs olan sekiz yüz yeniçeri dahi vezîr kılıçdan geçürdü. Lâkin bu hâl ile donanma münkesir

Hâssa-i
Sûre-i
Feth

Nusret-i
Ehl-i
İslâm

Tersane
Gemilerine
Yeniçeri ve
Sipâh Vaz'
Olunduğu

Cengden
Kaçan
Yeniçeriler
Kılıçla Katl
Olunduğu

¹⁰¹ +sah. Farsça arabaşlık derkenardır.

ve küffâr fişenk şenliği ider. Üç gün vezîr karadan küffâr donanmasıyla ceng iderken küffârın başdardası bizim başdardanın üzerine mağrûrâne yürürken karadan Ehl-i İslâm görüp âlâm u ekdâra müstagraklar iken vezîr karadan top yağdırmak fermân idüp kendü secdeye varup hizbu'n-nasr kırâatine meşgûl iken Kumburunu metrisinden Topçu Kara Mehmed bir top dânesin küffâr başdardesinin cebehânesine râst getürmekle sefînenin nısf-ı a'lâsıyla bin nefer kâfir buluta çıkdıkda Kôr Kapudan nâm kapudan paşası ki on seneden berü hîle ve cesâretle Boğaz'ı sedd ve Akdeniz'i kurutmuş ve geçen sene Âl-i Osmân donanmasını külliyyen muzmahil itmiş kâfir idi, (264b) bir mel'ûn idi. Ol dahi fi'n-nâr oldukda sâir küffâr sefîneleri vahşet ü haşyet ve dehşetle perîşân ve münhezim oldu. Eğer cümle donanması helâk olup Kôr Kapudan sağ kalmak lâzım gelse bir senede telef olandan ziyâde donanma tedârüküne kâdir bir kâfir idi. Lillâhi'l-hamd bu kâfir helâk olduktan sonra küffâr Boğaz'a mazarrat itmeğe kâdir olamadı. İşte tedbîr ve gayret böyle iş görür. Harb u ceng bir تكتدر. Sefâyinimiz perîşân olup halk havfindan ceng itmeyüp sığlar tekneleri oturdup ekseri gark olmağla inhizâm sûret bulmuşken serdâr-ı ekremin ihtimâmı ve fütûr getürmeyüp gayreti gâlib düşmenin bir top dânesiyle helâkına sebep oldu. Velhâsıl bu nusret ve bu fevz ve bu felâhdan sonra vezîr iskemleye ku'ûd idüp Topçu Kara Mehmed'e bir kat libâs ile yüz altun ve yetmiş akçe sipâhî esâmesi in'âm itdi. Ve bir yiğid piyâde kayıkla bir mavnamızı küffâr yed gelmiş iken ceng içinde varup mavnayı küffâr elinden halâs itdiğin vezîr görmüş imiş. Getürdüp samur kürkünü çıkardup yiğide giydirüp başına eliyle iki çeleng ve ikiyüz altun virdi. Ve yanında olan âdemlere taksîm için dahi bir kîse akçe virdi. İhsân itdikden sonra Sivas Vâlîsi Osman Paşa iki tuğlu Ferhad Paşa ve kul kethudâsı ve yedi yeniçeri çorbacısı süvâr oldukları sefîneleri cenge sürmedikleri için otağın ard kapusundan boğulup cezâları tertîb olundu. Ve neferâtdan dahi sekizyüz nefer¹⁰² kılıçla katl olundu. Ve beş sefâyin kapudanı salb olundu.

Fâide-i
Tedbîr-i
Hüsn ve
Gayret

İn'âm-ı
Vezîrâne

Tersane
Kapudanları
Salb
Olunduğu

Kul
Kethudâsı
ve
Çorbacılar
Boğulduğu

Andan orduyu eski İslâmbol'a kaldırup Bozcaada fethine mübâşet murâd itdi.

Lâkin kalan sefînelerin neferâtı firâr itmişler olmalarıyla Sakız'da olan kapudan paşaya kalyonları getürdüp gice Bozcaada'ya asker döküp sefîneler beri geldi. İrtesi gice yine imdâd-ı asker döküklerinde küffâr sefînelerinde olan kâfirler çıkup bir taraftan ve kal'a küffârı bir taraftan cenge girişdiklerinde beşyüz keferi ile kapudanını katl ve bir kapudanıyla iki yüz esîr alındıkda fakat otuz şehîd vâkı' olmak gibi fevze nâil olduklarında küffâr mağlûb ve me'yûs olup kal'ayı barut ile harâb idüp

Feth-i
Bozcaada

¹⁰² + dahi

gemilerine cân atup firâr itmeleriyle cezîre-i mezbûre bu vecihle feth olundukda rağmen li'l-a'dâ üç gün üç gice İslâmbol'da donanma olundu.

Ammâ zikr olunan kul kethudâsıyla çorbacılar katli için İslâmbol'da Kara Hasanoğlu "bu kârın netîcesi fenâdır. Fitneye bâ'is olur. Bu vezîr tebdîl olunmak lâzım" deyü taraf-ı saltanata sevk itmekle vezîrin azline azm ü cezm olunmuşken vezîrin çırâğı Şeyhülişlâm Bolevî Efendi "sefer üzeri vezîr azli münâsib değıl" deyü def' idüp ve Kara Hasanoğlu "vezîrin kalması muzırdır" deyü müftî efendiye gelen âdemisi muhâvere iderken Kara Hasanoğlu'nun fevti haberi geldi. Sübhânallâh Kara Hasanoğlu sağ kalsa Köprülü sağ kalmaz idi. Eğer vezîr azl olunmasa Kara Hasanoğlu sözünü isbât için fitne-i azîme peydâ ider idi. Lâkin Bârî te'âlâ te'yîd itdiğı abdinin aleyhine kâilin rûhunu gıyâbında böyle kabz ider.

Ve hünkâr cum'a günü alayla cum'aya çıkmayup tebdîl İslâmbol'da Gül Câmi'i'nde edâ buyurdukda hatîb hünkârın câmi'de olduğunu idrâk idüp يا داود انا جعلناك في الارض خليفة¹⁰³ (265a) âyeti-i kerîmesini kırâat itdikde pâdişâh ârif zât olup hatîb kendüyü bildiğın ve bir şikâyeti olduğın fehmi buyurup yanında olan tebdîl çukadarı "şikâyeti kimdendir?" deyü suâl buyurtdukda "Haremeyn evkâfından meşrût menzilin harâb oldu. Binâ itmiyorlar" didikde menzilin ta'mîrine emr-i hümâyûn sâdır oldu.

Ve bu esnâda Macar kralı Leh memlektini zabt idüp "Âl-i Osmân'ın Venedik keferesinden ve Anadolu Celâlî'sinden za'fı var deyü memâlik-İslâmiyye'ye hücum ideyim" deyü hareketde olduğü devletin ma'lûmu olıcak def'i bâbında Tatar hana emr olunmağla han yüz bin Tatar ile Macar'ın kurâ vü kasabâtını varup berbâd itdiğini Leh'e müstevli olan Macar kralı haber alup kendü vilâyetini tahlîs için Erdel'e geldikde yüzbin Tatar ile mukâbele vü ceng itdikde küffârdan yirmibini kılıcdan geçürilüp yirmibini esîr alınıp bin araba cebehâne ve yüz elli top ve cümle ordusuyla eşyâ vü nukûdu zabt olundukda mu'cize-i Peygamberî ile fakat doksan şehîd bulunmuşdur. Bu fütûhâtın akabinde "Macar üzerine sefer lâzım olmuşdur. Pâdişâh Edirne'ye teşrîf buyursunlar" deyü Sadrı'zam Köprülü Mehmed Paşa'dan haber geldi.

Sene 1068 İstirdâd-ı cezîre-i Limni ez-dest-i küffâr ve tuğyân-ı Dicle ve harâbîyeş ez-sîsad hâne der-Bağdad. Ve tebdîl-i voyvoda-i Eflak ve Boğdan. Ve donanma-yı şehir ve feth-i Yanova bâ-tedbîr-i Sadrı'zam Köprülü Mehmed Paşa. Ve muhâsara-i Abaza Paşa be-şehir-i Burusa. Ve

Kara
Hasanoğlu

Pâdişâhın
İrfânı

Macar'ın Leh
Memleketi'ni
Zabtı ve Âl-i
Osmân'a
Hıyâneti

Hünkâr
Tebdîl
Cum'a
Kıldığı

Tatar'ın
Gazâsı

¹⁰³ Ey Davud muhakkak ki biz seni yeryüzünde halîfe kıldık.

âmeden-i Sultân Mehmed be-İstanbul ve vefât-ı Hürrem Şâh pâdişâh-ı Hind ve cülûs-ı Evran Ferzendeş

Bu Limni Adası suyu çok, yüzyirmi mil çevürür bir ada olup harâb kalmışken Ebu'l-Feth şenlendirüp bu zamâna cek âsûde iken bir sene mukaddem on dokuz gün muhâsara ile küffâr emân virüp aldıkda setr-i avret mikdârı şeyi müslimânları yollamış idi. İki ay muhâsara ile bu def'a feth olundu. Ve ra'yyeden küffâra i'ânet idenler katl olundu. Bu fethin haberi vezîr Boğaz'dan Edirne'ye giderken Gelibolu'da vâsıl oldu. A'dâya rağmen pâdişâh Edirne'de üç gün üç gece donanma eyledi. Bu adada evâilde bir râhib marzâya tîn-i mahtûmdan virüp şifâ bulunur. Nâs bu sırrı râhibden bilür idi. Ba'de fevtihi hâssa tîninden olduğu âşikâr oldu. Şems esed burcuna tahvîl itdikde teraşşuh ile zuhûr iden ibtidâ kırmızı sonra sarı sonra beyâz çamur cümlesi hâssâlu. Lâkin kırmızı ziyâdedir. Ve ıtrıyeti nâzikedir. İkinci derecede bârid ve yâbisdir. Tâ'ûn ve hummâya ve fesâd-ı deme ve ishâle ve kan kat' itmeğe ve zehre ve susuzluk kat'ına devâdır. Ve bir sâ'at suda durup sonra suyun içmek bâd-zehirden ziyâde nâfi'dir. Ve mûmyâ gibi kırık ve bir tene sürmek şifâdır.¹⁰⁴

Pâdişâh-ı azîmü's-şân ve vezîr-i gayûr-ı pür-tedbîrin iltimâsıyla Hasan Paşa'yı Âstâne'ye ve Koca Nişâncı'yı rikâba kâimmakâm nasb idüp alayla Davudpaşa'ya andan Edirne'ye teşrîf buyururken Edirnelü sokaklara dîbâlar döşenüp istikbâl itdiler.

Yeniçeri ağasına Gümülcine kışlak ta'yîn olundukda "yeniçeri Edirne'de kışlaruz" deyü inâd itdiklerinde ağaları ve neferâtdan vâfiri siyâseten katl olundukdan sonra her gece yeniçeriden ve sipâhdan muharrik-i fesâd olanlardan kırk elli kişi telef olunur idi.

Ve bu sene şitâ gâyet şedîd olmağla Edirne'de hânelerin kerâstesini bey' idenler gereği gibi kâr itdi. Ve pâdişâhlar sefer için Edirne'ye teşrîflerinde kânûn-ı kadîme Eflak ve Boğdan voyvodaları rikâb-ı izzete yüz sürüp asker-i İslâm ile bile sefere eşmek iken gelmediler. Ve bu esnâda vezîr "kızlar ağasıyla Dilaver Ağa'dan emîn değilim" dimekle kızlar ağası azl olunup Hazînedâr Solak Mehmed Ağa nasb olundu. Çünkü Erdel kralı olan Rakoçi'nin isyânı ma'lûm olmağla ordu-yı hümâyûn ve sadrîa'zam Venedik seferine gidecek iken tahvîl olup Macar üzerine sefer muhakkak olmağla Limni fethinden sonra sadrîa'zam dahi Edirne'ye geldi.

Ve Silistre Vâlfisi Fazlı Paşa Boğdan voyvodasını kaçırdığı için ve Mora Muhassılı Abdi Paşa'dan şikâyet olunduğu için ve Silâhdâr Mustafa Paşa Köprülü

Şitâ-i
Şedîd

Fazlı Paşa
ve sâiri Katl
Olunduğu

¹⁰⁴ + sahh. Bu paragraf derkenardır.

vezîr olmazdan iki mukaddem hünkâr silâhdârı bulunup Köprülü'nün vezîr olacağına vâkıf olup vezîr bulunan Boynu Yaralu'ya câsûsluk itdiği için Şam vâflığı ile ihrâc olunmuş idi. Anı dahi getürdüp esrâr-ı mülûku ifşâ itdiği için üç vezîri bu takrîb katl eyledi.

Fitne der-
Edirne

Çünkü cengden firâr bahânesiyle Boğaz'da kati çok âdemi vezîr i'dâm itmiş idi. Nakkâş Hasan nâm sipâhî birkaç şakîyla ittifâk idüp ordu hâricinde "bu vezîr cümle ocakluyu kırıyor. Câmını halâs itmek istiyen yanına gelsün" deyü nidâ itmekle başına erâzil (265b) cem' itdiğini vezîr haber alup heman izâlelerü için yeniçeri ağasına fermân idicek ilerü kul kethudâsı varup eşkıyâ-i mezbûrûnu ahz idüp huzûr-ı vezîre getürdükdükde cümlesini katl eyledi. Ammâ mezbûrları kul kethudâsı getürürken sipâhîler ağası "yoldaşımızı vir" didiği için getürdüp anı dahi katl eyledi.

Abaza
Hasan
Paşa'nın
Şekâveti

Gelelim Abaza Hasan Paşa'ya. Haydaroğlu faslında ve ocak ağaları hikâyesinde ve İpşir Paşa makâlesinde beyân olunduğu üzre itdiği hasâretler ve yararlıkları iğmâz olunup merâmıyla tatyîb olunmuşken bu def'a "Köprülü vezîr Edirne'de Tunca kenârını insân cüssesiyle mâlâmâl itmiş bir hûnhârdır" deyü semt-i isyâna gidicek vezîrden havf-nâk olanlar Abaza yanına firâr ol dahi havfından İpşir Paşa vâdisinde Haleb vâlisi bulunmağla üç tuğla Şam vâlisi olan Ahmed Paşa'yı ve Anadolu vâlisi olan Can Mîrzâ Paşa'yı ve onbeş aded iki tuğlu paşaları kendüye uydurup sarıca sekbânı ve sâir eşkıyâyı dahi yanına cem' idüp otuzbin süfehâyla Konya sahrâsında cem'iyet itdiler. Taraf-ı vezîrden sefere da'vet olundukca bugün yarın diyerek harman vakti geldi. Yine Konya'dan hareket itmediklerinde dimâğ-ı fesâdı zâhir olmağla vezîr Macar seferine gittikde "tüz ordu-yı hümâyûnuma vezîrimin yanına mülhak olasız" deyü taraf-ı saltanattan hatt-ı hümâyûn varıcak "bu vezîr katl itmedik paşa komadı. Cümlemiz havf iderüz. Ta vezîr azl olunmadıkca gitmeyüz. Eğer vezîr azl olunursa cân ve baş ile pâdişâhımızın düşmeniyle ceng iderüz" deyü arzuhâlleri geldikde "çünkü vezîrden havflerinden sefere gitmezler imiş. Varsunlar Bağdad'a ta'yîn itdim. Bağdad'a gitsünler" deyü emr-i hümâyûn oldukda yine bir tarafa gitmeyüp "elbetde vezîr azl olunsun" deyü izhâr-ı isyân idüp Anadolu ve Burusa etrâfını harâb itmeğe mübâşeret itdiklerini pâdişâh haber alup vezîre tahrîr buyurdukda vezîr her ocakdan "eğer müslimân iseniz gelüp dîn düşmeniyle ceng idesiz. Vezîrden size zarar gelmeyeceğine biz keflüz. Eğer yine gelmezseniz ahd olsun ba'de'l-ceng varup sizinle ceng itmedikce kılıcımızı çıkarmayuz" deyü bir mektûb alup ocak ihtiyârlarıyla irsâl itdi. Lâkin eşkıyâya te'sîr itmedi.

Çünkü vezîr Edirne'den kalkup asker-i İslâm ile Filibe'ye vardıkda ikiyüz bin Tatar ve kırkbin Macar oniki bin Lehlü imdâd gelüp Macar serhadlerinden Yanova kal'asına varup bir günde muhâsara ve emânla feth olunup ve Tatar Macar memleketini yağma ve talân itmekle kralları olan Rakoçi Nemçe'ye firâr itmekle Macarlu'dan Barçkay Ekoş nâm beyzâde Erdel kralı nasb olunup senede kırkbin altun harâca kesüp peşin beş bin kîse dahi alup bu vecihle Macar mülküne dahi sadria'zam mâlik olup nasb itdiği krala topuz ve kuka ve hıl'at virüp Celâlî derdinden sâir nizâma bakmayup avdet itdikde fetihnâmesi pâdişâha Edirne'de vâsıl olıcak rağmen li'l-a'dâ on gün on gice donanma olundu.

Tatar'ın
Gayreti

Macar'a
Kral Nasb
Olunduğu
ve Macar
Harâca
Kesildiği

Ve sâbıka Edirne'de bostancıbaşı olan Kırkayak Sinan Paşa'ya yaramaz hakkından gelmeğe ve tedbîr ve hîleye kâdir olduğu meşhûr-ı âfâk olmağla İslâmbol kâimmakâmı nasb olunmuş idi. Lâkin Köprülü'den havfından izhâr-ı hamâkat ve Nasreddîn vâdîsinde hareket itdi. Hattâ birgün Yedikule'de bir kimesneden arzuhâl olundukda "Yedikule kadısına buyur" deyü tezkirecilere emr itmek gibi hâlâtı humkuna (266a) delâlet itmekle azl olunup yerine Büyük Mîrahur İsmail Ağa İslâmbol kâimmakâmı nasb olundu. Vaktâ ki Abaza vezîr azlinden me'yûs olup kat'-ı ümîd idicek "Rumili devletin olsun Anadolu bizim. Bildiklerinden kalmasunlar. Bizi de Şâh-ı Acem gibi düşmen bilsünler" deyüp Anadolu mansıplarını tevcîhe mübâşeret ve seferde olan Ehl-i İslâm'ın Anadolu'da olan ıyâllerinden birer mikdâr akçe alup teftîş kâğıdı virdiğini vezîr haber alup "Zeyd sefere me'mûr olmağla cem' itdiği asker ile tahakküm ale's-sultân ve tahrîk-i fesâd itmekle fesh-i azîmete bâ'is olan kâfirden eşedir" deyü fetvâ alup nefîr-i âm tarîkı üzre Diyarbekir Vâlîsi Murtaza Paşa'yı ser'asker ta'yîn idüp umûmen Kürdistan askeriyle Murtaza Paşa Abaza'nın üzerine gelürken Burusa muhâfazasında olan Kenan Paşa Abaza def'i için başına asker cem' itmiş idi.

Kırkayak
Bostancıbaşı

Zikri mürûr itdiği üzre kapudan paşa iken donanmanın izmihlâline sebep olduğunu yâd iden Köprülü vezîrden havfa tâbi' olup başına cem' olan asker ile varup Abaza'ya mülhak olduğu ve böyle bî-ârlık ve hıyânet irtikâb itdiği vezîrin ma'lûmu olıcak cesâretle meşhûr Kırkayak Bostancıbaşı didikleri Sinan Paşa Üsküdar muhâfazasına ta'yîn olunup metrisler ve hendekler kazıldı. Burusa ve İznikmid yahları ahâlîleri ıyâllerini İslâmbol'a geçürdüler. Hâlbuki vezîrin kesret-i siyâsetinden halk vezîrden nefret ve herkes cânından emîn olmayup azlini temennî iderlerken vezîrin pâdişâh ile ahd-i emân olmağla azl olmayacağını bilüp pâdişâhın dahi zevâlini temennî ve Abaza'nın gâlib olmasını ârzü idüp Abaza sâhib-i hurûc ve

Üsküdar'a
Metrisler
Kazıldığı

Pâdişâhın
Otakda Ayak
Dîvâmı İtdiği

müeyyed min indillâh" deyü meşâyih haber virürler idi. Pâdişâh halkın vezîrden nefretine ve Abaza'ya meyillerine vâkif olup vezîre bildürdükde vezîr Erdel seferinden avdet itmiş geliyor idi. Ağırılığı girü bıragup sebük-bâr asker ile yirmi günde Edirne'ye gelüp pâdişâha mülâkî oldukda pâdişâh Âstâne'ye azîmetle Edirne Sarâyı'ndan otağa teşrîf buyurup ayak dîvânı idüp vezîrin ta'rîfi üzre askerden ihtiyârları çağırup "ey kullarım küffârdan gereği gibi intikâmı alacak iken Abaza mâni' olup ma'nen küffâra imdâd itdi. Ve Anadolu'yu harâb itdi. Bu Abaza'nın üzerine seferim var gider misiz?" buyurdukda bir ağızdan "uğur-ı hümâyûnda cânımız fedâ ta haklarından gelmeyince kılıcımızı çözmeyüz" deyü yemîn itmeleriyle pâdişâh ve vezîr ve asker-i İslâm Edirne'den kalkup onbir günde Kağıdhane'ye gelüp ulûfe virildi. Lâkin kar yağar ve kasım soğuğu varken vezîr acele idüp sipâh ulûfesini gice meş'ale ile virür idi. İtmâmında pâdişâh ve vezîr ordu-yı hümâyûnla Üsküdar sahrâsına geçdiklerinde Abaza yanında olan sipâha ta'lîm idüp "ulûfe talebiyle varup Üsküdar'da vezîri şehîd idin" deyü mahfî tenbîhine binâ'en fevc fevc sipâh Üsküdar'a geldikde dokuz yüzden ziyâde sipâhîyi vezîr katl idicek mâ'adâsı girü firâr itdiler. Ammâ bizim askerimiz dahi gücenüp "bir vezîr için nice bin müslimân katl olunmak kangı kitâbda vardır. Heman buna çâre vezîri tutup (266b) hasmına virmekdir" didiklerini vezîr haber alup ve bu esnâda Ser'asker Murtaza Paşa Abaza ile Ilgun kurbunda cengde münhezim olduğunu dahi bilüp "zemheri geldi. Sefer evvel bahâra kaldı" deyüp askeri dağıtdı. Ve pâdişâh ve vezîr İslâmbol'a geldi. Ve Abaza dahi eyyâm-ı şitâyı geçürmek için Ayıntâb'a gitdi.

Pâdişâh ve
Vezîr Eyyâm-ı
Şitâda
Kağıdhâne'ye
Gelüp Ulûfe
Virmek ve
Üsküdar'a
Geçdikleri

Ve Murtaza Paşa'ya Haleb virilüp vezîrin tedbîri üzre ol dahi Karahisar'dan asker cem' idüp Haleb'e vardıkda nefîr-i âmm idüp Celâlîler ya'nî Ayıntâb'ın etrâfını kesüp zahîrelerini kat' itdikde şitâdan Ayıntâb'a zahîre dahi gelmemekle Abaza ordusunda kahtdan ıztırâb peydâ olıcak Murtaza Paşa cânib-i tedbîri ele alup Abaza'nın başbölük başısına iki tuğ ve envâ'-ı in'âm va'diyle kavline alup ol dahi bölükbaşlarına "pâdişâha isyân idenlerde necât bulmuş yok. Ve İnan vîrânesine gitseniz açlıktan telef olursunuz. Heman size emân buyruldu getüreyim" didikde bölük başıları râzî olmalarıyla Ser'asker Murtaza Paşa'dan hufyeten buyruldu getürdüp ellerine virdikde elli bayrak birden Abaza'dan ayrılıp Murtaza Paşa yanına gitdikde ser'asker bunlara firâvân ta'yîn ve ikrâm itdiğini sâiri işidüp gitmeğe başladıkda Abaza başbölük başısına "bayraklar niçün gitdi?" deyicek "anları ben gönderdim ki varup Haleb'e girsünler. Biz vardığımızda anlar içerüden biz taşradan Haleb'i âsânca teshîr iderüz" deyü iğfâl ve Ayıntâb müftîsi dahi Murtaza Paşa'nın

Murtaza
Paşa'nın Hüsn-i
Tedbîr İle
Abaza Hasan'ı
ve Refikları
Paşaları Katl
İtlediği

mahfî ta'limiyle Abaza'ya "efendim selefde devlete muhâlefet idüp sonra afva mazhar olup mükerem olmuşlar çokdur. Hattâ cenâbınıza birkaç kerre devletden afv vâkı' oldu. Bu kaht belâsını çekmekden ahd ü emân ile bir a'lâ mansıb alsanız hoş olur" deyü nabzına girüp irzâ itmekle Abaza serdârdan afva ilticâ itdi. Serdâr-ı kâr-güzâr dahi bir Mushaf-i Şerîf ve bir ahd ü emânnâme ile tarafından Arslan Paşa'yı vekîl idüp gönderdi. Arslan Paşa dahi Abaza'ya gelüp vekâleten ahd ü emânı teblîğ ve bi'l-vekâle yemînler idüp emniyet virmekle Abaza i'timâd idüp yanında olan paşaları dahi alup Ayıntâb'dan iki günde Haleb'e vardıkda Ser'asker Murtaza Paşa izzet ü ikrâm ile istikbâl ve "ahdime binâ'en sizi tahrîrâtımla pâdişâha irsâl ideyim. Yâhûd merâmınızı devlete tahrîr ideyim. Husûl-i merâmınıza değin bunda mihmân olun" didikde mihmân olmağı münâsib görmeleriyle afvları için tahrîrâtı Âstâne'ye gönderüp mezbûr Abaza Paşa ile mezkûr üç tuğlu Kenan Paşa'yı ve mesfûr üç tuğlu Tayyârzâde Paşa'yı ol gice da'vet ve kendü sarâyında ziyâfet ve helvâ bahânesiyle alıkoyup iki tuğluları etbâ'na müsâfir virdi. Ve müsâfir sâhiblerine "bu gice kal'adan top atıldıkda müsâfirlerinizi katl idin" deyü tenbîh itmiş idi. Ziyâfet tamâm oldukda Murtaza Paşa âbdest bahânesiyle taşra çıkup "salât-ı işâ için karındaşlarıma dahi abdest suyu götürün" dimekle paşalar âbdeste hâzırlanacak her birine birer leğen ya'nî üçüne üç leğen ve ibrîk ile ta'limle iç ağaları kimi mıkrame kimi fûtâ kimi misvâk hıdmeti diyerek başlarına biriküp paşanın üçünün birden katl itdiklerinde dizdâra âdem gidüp kal'adan bir top atılacak. Müsâfir sâhibi müsâfirleri olan iki tuğluları dahi (267a) katl itdiklerinde etbâ'ı kimi firâr ve kimi isti'fâ itmekle Murtaza Paşa tedbîr-i hüsn ile âlemi ve Devlet-i Aliyye'yi ve memâlik-i İslâmiyye'yi fesâda virmiş vücûd-ı habîseyi bir sâ'atde rû-yı arzdan izâle itmekle ihyâ-yı dîn-i mübîn idüp ilâ yevmi'l-kıyâme memdûh-ı âlemyân oldukları tevârîh-i mu'teberâta sebt ü kayd olmuşdur. Eğer bu müfsidler talebiyle ve askerimizin Köprülü vezîrden nefret itdikleri için vezîr azl olunmak lâzım geleydi kesr-i nâmûs-ı saltanatdan gayrı erâzil şerîk-i devlet olup evvelkiden bedter olur idi. Pâdişâh vezîr-i gayûra mâlik olıcak böyle kıymetini bilmek gerek, ¹⁰⁵شكر الله مساعيتهم. Bundan sonra nefîr-i âm muktazâsınca her taraftan Âstâne'ye günde ellişer altmışar sarıca sekbân kellesi gelüp bir seneye dek cümlesinden memâlik-i İslâmiyye tathîr oldu.

Sarıca
Sekbândan
Anadolu
Tathîr
Olunduğu

Deli
Hüseyin
Paşa'nın
Netîce-i Hâli

Ez-în-cânib Girid'de Ser'asker olan Deli Hüseyin Paşa onbeş seneden Kandiye kal'asın muhâsara vü ceng idüp fethine muvaffak olamadığından asker kendüden

¹⁰⁵ Allah (c.c) onların gayretlerini mükâfatlandırır.

nefret itmekle sarâyını yağma ve terzîl itmeleriyle azl olunup Âstâne'ye geldikde serdâr-ı cedîde ibret için vezîr katlini murâd itdi. Lâkin nâmdâr ve bahâdır olmağla enderûn ve bîrûn halkı kendüye muhabbet itdiklerin bilüp fetvâsız katle cesâret idemeyüp istiftâ itdikde müftî dahi halkın ta'nından vesvese idüp fetvâ vermeyicek katlini şikâyetçi zuhûruna te'hîr idüp sûret-i zâhirde ikrâmen kapudan paşa nasb itdi. Ammâ Hüseyin Paşa'nın dostları "sana bu iltifât gadr içündür. Amân şikâyetçi getürme" dimeleriyle Hüseyin Paşa adâlet üzerine hareket itmekle şikâyetçisi gelmediği için Rumili vâlîsi nasb olunup irsâl olundukda tahrîk ile Rumili'den şikâyetçileri arz ve mahzarlar ile gelicek Hüseyin Paşa'yı vezîr ikrâm ile yine Âstâne'ye da'vet idüp geldikde vezîrin inhâsıyla hünkâr Hüseyin Paşa'yı huzûruna çağırıp "onbeş sene Girid'de kal'a almayup hazîne telef itdikden sonra şimdi zulmünden dahi şikâyet olunur" buyurdukda "bana kasd idenler Allâh'dan bulsun. Ismarlama arzlardır. Aslı yokdur" deyeyordu. Fâide itmedi. Yedikule'ye habs olunup iki gün sonra katl olundu. Lâkin anın için âlem yas tutup mâtem eyledi.

Hasm
Hasmına
Gadr
İçün
İkrâm
İtdiği

Acem'den
Gelen Yay

Zîrâ Sultân Murad asrında Acem elçisi bir karaveli yay getirüp "bunu bozup yine kirişini takar var mı?" deyü arz itdikde kemânkeşlere arz olundukda mümkün olmayacak kızlar ağası yayı odasına koyup imkânını tefahhus iderken bu Hüseyin Paşa ol vakit baltacı olup "Deli Hüseyin" dirler idi. Ağanın odasına tenhâ girüp yayı alup bir iki kerre çeküp bıraktıkda ağa gelüp "yaya kim yapışdı?" deyü suâl itdikde Deli Hüseyin olduğunu haber virdiklerinde getürdüp yayı yanında dahi birkaç kerre çekicek pâdişâha müjde gönderüp yay ile Deli Hüseyin'i hünkâra getürdükde yine Deli Hüseyin yayı kepâze gibi çekmekle memnûn olup evvelen büyük mîrahur sâniyen üç tuğ virdi. Mezbûr Nasreddin meşreb lâübâlî kelâm söylemekle aslâ Sultân Murad yanından ayırmaz idi. Lâkin Kandiye fethine muvaffak olmayacak a'dâ fırsat bulup gamz ile azl ve katl itdirdiler. Hattâ bir kerre sefere gider iken seyirci avratlara "selâmun aleykum cennet reyhânları ve yer melekleri sürünüze bereket. Ulemâ ve sulehâ ve koç yiğidler sizden doğar" (267b) deyü çağırarak levendane tavrıyla gitdikde halk "vezîr olur ise böyle olsun" deyü du'âlar iderler idi. Avâm-pesend hareket bilür idi. Hazm olunmadı. Rahmetullâhı aleyh şühedâ zümresine lâhik oldu.

Sadr-ı
Anadolu'dan
Şeyhülislâm

Ammâ Köprülü Vezîr bu Hüseyin Paşa'nın katline kendü ilerü çekdiği Şeyhülislâm Bolevî Efendi'den fetvâ istedikde virmediği akd-i derûnunda kalmış imiş. Bolevî Efendi dahi fetvâdan azl olundu. Hattâ Anadolu'yu Celâlî'den tathîr için vezîr hünkârı Burusa'ya gitmeye sevk itdiğini müftî-yi ma'zûl Bolevî Efendi duyup "şimdi Venedik'e sefer lâzım iken ve Girid seferi böyle durur iken Anadolu'ya pâdişâh

geçmek ancak vezîrin nefsâniyyeti ve vezîr maksadı hıdmet-i dîn ü devlet değil ancak kendü mansıbını muhâfaza için katl-i nüfûs ve telef-i hazînedir. Bu rütbe vezîre ruhsat lâyük değil" deyü pâdişâha gönderdiği tezkireyi hünkâr vezîre virüp "şu herfî katl eyle" deyü buyurmuş iken vezîr Bolevî Efendi'yi Burusa'ya nefy ile iktifâ eyledi. Ve yerine Burusalı Sadr-ı Anadolu Mehmed Efendi şeyhülislâm oldu. Ve kapudanlıktan ma'zûl Topal Mehmed Paşa katl olundu.

Ve Mısır'da Circe beyi olan Çerkes Mehmed Bey "şimdi Âl-i Osmân askeri

Mısır
Beyinin
İsyâm

Rumili'de ve Abaza Anadolu'yu zabt itdi. Henüz Âl-i Osmân'da Anadolu'yu zabta kudret yok" deyüp Mısır'ı zabta kasdı ile Circe'den gönderdiği onikibin asker ile Mısır hâricine geldikde Mısır Vâlîsi Şah Gazi Paşa'ya "Mısır'dan çıksun. Ceng idelim" deyü haber gönderdikde paşa dahi ser-kerde olanlar ile toplara nizâm ve ser-kerde olanları yanına alıkoyup "eğer Circe beyi Mısır'a girer ise bu toplar ile Mısır'ı harâb iderim" deyicek Mehmed Bey girü çekildi. Ma'lûm oldu ki Circe beyinin Mısırlu'dan eli var imiş. Ba'dehu Mehmed Bey otuzbin leşker ile tekrâr Mısır'a gelürken paşa mukâbeleyle çıkup cengde Mehmed Bey'in başını kesüp Âstâne'ye gönderdikde Hâsoda'dan Turna Mustafa Ağa Circe beyliğiyle çıkup gitdi.

Hâsoda'
dan
Mısır
Beyi
Çıkdığı

Ve bundan akdem Maanzâde elçilikle Hind'e gitmiş idi. Hind Pâdişâhı Şâh Cihanoğlu Sultan Murad Bahş murassa' sorguçla ve vasatında elli kîrât bir tahta elmasıyla etrafı elmas küpelü idi. Ve bendleri ve glâfı elmaslı bir kılıc ve on boğça tuhaf u tefârîk hediyyesin pâdişâha getürdü.

Hind
Elçisi

Ve [Aziz Efendi] bin elli sekiz târîhinde Sultân Mehmed cülûsunda Sadr-ı Rum iken te'lîf itdiği târîhi hünkâra virmekle pâdişâh-ı kadr-dân fetvâ pâyesiyle hıl'at-ı beyzâ ilbâsı buyurdıkları ve sâir ahvâli mahallinde tahr[î]r olunmuşdur. Fetvâdan azl olundukda Sakız'a ve Sakız'dan Burusa'ya nefyolundukda gurre-i rebî'u'l-evvelde vefât itdi. Merhûm-ı mezbûr ma'rifetlü âlim iken müdârâ bilmez gazûb ve peder-mânde mâldâr ve sâhib-i akâr olmağla mesken ve libâs ve ta'âm ve huddâm ve ihtîşâmde vezîrâne olup ekser evkâtî yalnız eğlenüp mutâla'a-i kütüb ve tahrîre meşgûl olup beş altı pâk ve münşit tâze gulâm hoş-endâm istihdâm idüp kırım kesimli mîrzâ hey'etlü ince boğası cennetyân giydürüp topuk seyrine mâil idi. Kendüye teklîfsiz ahbâbı "hasûdunuz size ta'n iderler" didikde "nazra-i dîdârda be's yok. Hattâ İmâm Gazali hazretleri tâze huddâm için mat'ündür. Nazar-ı pâk ile pâk-ı tâze kalbi güşâda ve zihni müdrîk ve şevkı müzdâd ider dimişdir" deyü cevâb virmişdir. İlmi Bahayi Efendi'den ziyâdedir.(268a)

Müftî Aziz
Efendi'nin
Vefâtı

Tâze
Gulâmın
Fâidesi

Sene 1069 Teveccüh-i Sultân Mehmed be-teferrüc-gâh-ı Bursa. Ve binâ-i kal'a-i cedîd der-Boğazhisâr. Ve Feth-i tabur-ı Moskov be-hücûm-ı Tatar. Ve âmeden-i sîsad esîr be-Âstâne. Ve maktûlî-i Deli Hüseyin Paşa ve ta'yîn-i topcıyân ve cebeciyân be-Şam. Ve vefât-ı Kaya Sultân

Bursa'ya gitmek için hünkâr tuğları Üsküdar'a geçüp vâlîde sultân bir konak ilerü ve pâdişâh ve vezîr cemî-i erkân-ı devletle ardınca onsekiz günde Bursa'ya vardıklarında sokaklara dîbâlar döşediler. Bursa'ya varıldıkda hırka-i şerîf silâhdâr ağa odasına vaz' olundu. Ve Nemçe elçisi gelüp Rakoçi'yi şefâ'at itdikde redd olunup Erdel seferi tedârükü fermân olundu.

Anadolu
Müfettişi
İsmail
Paşa'nın
Zulmü

Ve bundan akdem Kâimmakâm İsmail Paşa Üsküdar'dan Arabistan'a varınca Anadolu Müfettişi olup sipâh ve yeniçeri ve kadı ve müderris ve mevâlî ve mîr-i mîrân dimeyüp Celâlî'ye muvâfakat itmişleri katl ve siyâdeti sâbit olmayanların destârların aldı. Hattâ Ereğli'de ikibin yeşil başlıdan yirmi neferden mâ'adâsının yeşilini aldı. Ve ra'yyede silâh komayup cümle aldı. Hattâ seksen bin tüfeng cebehâneye irsâl eyledi. Ve tüfengini aldığı âdemin her birinden "kirâ akçesi" deyü beşer guruş dahi zulmen aldı. Ve esâmesiz yeniçeri ta silâhcılarını re'âyâ defterine geçürdü. Ve on seneden berü cem' olan tekâlîfi re'âyâdan tahsîl eyledi. Hattâ bir Türk dağda otururken bir keklik başı ucunda öter görüp elinde âlet olmamağla sayd idemeyüp "öt gid bey keklîği öt İsmail Paşa gibi arkan var" demiş.

Müderrisden
Üç Tuğla
Çıkmak

Ve Köprülü vezîrin oğlu Ahmed Bey müderris olmuş idi. Tarîkda olanlarda hezzâl ve gammâzları ve ulemâya nâ-sezâ ef'âllerini görüp dâhil olduğuna peşîmân olup üç tuğ ile anlardan hâric oldu.

Ve Bursa Kadısı Numan Efendi Abaza Hasan'ı Bursa'ya girmekden hüsn-i tedbîr ile men' itdiği için mu'azzez olmuş idi. Lâkin sonra "sen Celâlî'ye selâm virmişsin" diyerek tecrîm itdiğinden şikâyet olunmağla azl olundu.

Akdeniz
Boğaz'ına
Kilid-i Bahr
ve Kum
Kal'a Binâ
Olunduğu

Ve Ebu'l-Feth rahmetullâhi aleyh İslâmbol'u feth itdikde Seddü'l-bahr ve Canakkal'a nâmân Boğaz'a iki kal'a binâ itmiş imiş. Lâkin küffâr boğaz ağzını muhâsaradan hâlî olmamağla işbu Sultân Mehmed-i Râbi' hazretleri dahi Kilidbahr ve Kumkal'a nâmıyla iki kal'a karşıya karşı üçeryüz zirâ' olmak üzere vâlîde sultân binâ idüp Boğaz'dan gâile-i mezbûreyi def' eyledi.

Tatar
Hamn
Gazâsı

Bu evân-ı ferah-fezâda Moskov keferesi "Âl-i Osmân'ın hazîneye muzâyaka ve askerinde killet olduğundan başka Rumili'de Venedik ve Macarla ve Anadolu'da Celâlî ile gavgâ olmağla Âl-i Osmân'ın za'fı ve perîşânlığı var imiş. Fursatdır" deyüp

Moskov

Kardeniz'de ihânet iden Ten Kazağıyla ittifâkı Tatar han haber alup han hazretleri dahi Özü Kazağıyla ittifâk idüp Moskov'un üzerine yürüyüp üç mahalde ceng itdikle yüzün bin Moskov keferesini kılıcdan geçürüp elli bin Moskov esîr alup han hazretleri avdet itdi. Haberi pâdişâha geldikde İslâmbol'da yedi gün ve yedi gice donanma olundu. Ve Silistre Vâlisi Can Arslan Paşa Eflak Voyvodası Mihne'nin göğsüne depme ile urup (268b) isyânına sebep oldu.

Sene 1070 Reften-i Sultân Mehmed es-Burusa be-cânib-i Edirne ez-Gelibolu. Ve serdârî-i Ali Paşa be-cânib-i Macar ve reften-i donanma be-Karadeniz. Ve harîk-ı kebîr der-İstanbul ve Galata. Ve Muhârebât-ı Seydi Ahmed Paşa ve inhizâm-ı asker-i küffâr ez-ceng-i o. Ve feth-i Varat be-dest-i Ali Paşa. Ve maktûlî-i Kadri Paşa ve Debbâğ Mehmed Paşa. Ve vefât-ı Mısrî Ömer Efendi Vâ'iz-i Süleymaniye.

Pâdişâhın
Burusa'ya
Varup
Geldiği

Pâdişâh Burusa'dan üç ayda avdet idüp İslâmbol'a gelecek iken Çartak'dan Gelibolu'ya geçüp yeni kal'aları seyr idüp Edirne'ye teşrîf eyledi.

Bu esnâda tersane kethudâsı Frenk Ahmed Paşa Boğaz'a gidecek olup Beşiktaş'a çıktığı gice esîrleri bir takrîb zincîrden boşanup yeniçerileri katl idüp ve çekdiri paşası olan mezbûr Frenk Ahmed Paşa'yı esîr idüp Akdeniz'e gitdi. Ardınca birkaç çekdiri gitdi. Nâm u nişânın haber alamadı.

Pâyzenler
Çekdiriyi Alup
nâ-bedîd
Olduğu

Çünkü Köprülü vezîr geçen sene Macar'a sefer idüp Erdel kralı olan Rakoçi'yi kaçırup yerine Ekoş'ı kral nasb itdiği tahrîr olunmuş idi. Mesfûr Rakoçi Nemçe'ye firâr ve Nemçe'den otuzbin kâfir imdâd alup vakt-i şitâda Erdel üzerine gelüp Ekoş'ı katl ve memleketini tekrâr zabt idüp taraf-ı devletden krallık ünvanı talep itdikle oğlu rehin talep olundu. Virmeyicek dimâğının fesâdı ma'lûm olmağla Ali Paşa serdâr nasb olunup Erdel'e vardıkda önüne geleni yağma ve esîr ve harâb idicek Macarlu devlete ilticâ ve Mihal nâm beyzâdelerin kral nasb olunmasını recâ itmeleriyle Mihal kral nasb olundukda günden güne Mihal'in askeri müzdâd ve Rakoçi'nin leşkeri taklîl oldukda Rakoçi yine Nemçe'ye firâr itdi. Ammâ yine gelüp basmak havfinde Mihal'in yanına Seydi Ahmed Paşa ta'yîn olunmuş idi. Fi'l-vâkı' eyyâm-ı şitâda Rakoçi yine gelüp basdı. Lâkin Rakoçi katl olunmağla ol gâile dahi mündefi' oldu.

Tekrâr
Macar'a
Sefer

Macar'a
Tekrâr Kral
Nasb
Olunduğu

Sene 1071 Âmeden-i Sultân Mehmed ez-Edirne be-İstanbul. Ve kûsûf-ı küllî-i şems der-Receb. Ve azîmet-i pâdişâh be-cânib-i Boğaz derzi'l-hicce. Ve maktûlî-i Haseki Mehmed Paşa vâlî-i Haleb ve

Sadreddinzâde Ruhullâh Efendi kadı-i İstanbul sâbıka ve Vecdi Çelebi ve Gâzî Mehmed Paşa der-Mısır ve Tavukçu Mustafa Paşa ve Seydi Ahmed Paşa. Ve vefât-ı Sarı Abdullah Efendi re'îsü'l-küttâb sâbıka ve Bostanzâde Velican Efendi ve Hasan Keferî ser-i müneccimîn.

Küsûf-ı
Küllî

Fi'l-hakîkâ şems on iki isba'dan aslâ bir eser kalmayup gice olup mumlar yandı. Birbuçuk sâ'atden sonra sabâh olur gibi tekrâr cihân rûşen oldu.

Ve mezkûr Ruhullah Efendi ve Beylikçi Vecdi Efendi ve Kapucubaşı Mehmed Ağa nücûma müte'allık ba'zı tahrîrâtları için Alay Köşkü tahtında fetvâ mücebince katl olundu.

Müneccimler
Katl Olunduğu

Sene 1072 Azîmet-i Sultân Mehmed ez-Boğaz be-cânib-i Edirne der-muharrem. Ve firâr-ı Murtaza ve maktûlî-i Köse Paşa ve Şaban Paşa ve mi'mâr ağa ve İmâm Murtaza Paşa ve harîk-ı (269a) cüzî der-Sarây-ı Cedîd. Ve ta'yîn-i ba'z-ı ümerâ be-cânib-i Anadolu berây-ı müdâfa'a-i eşkiyâ. Ve âmeden-i Sultân Mehmed be-İstanbul der-şa'bân.

Köprülü
Mehmed
Paşa'nın
Vefâtı

Altmışaltı târîhinden berü vekîl-i mutlak olan Köprülü Mehmed Paşa rukû'a varmış devleti günden güne bu vakte gelince kıyâmına sebep olup metinde ve şerhde beyân olduğu üzere paşaları ve zâbitları i'dâm ve mukarrebânı ma'dûm itdi. Ve İstanbul Boğaz'ı ele virmiş iken Venedik keferesini kahr itmekle Boğaz'ı açdı. Ve Venedik'in galebesine binâ'en "vakt-i fırsat" deyüp hareket iden Macar keferesini dahi varup makhûr eyledi. Ve devletin hazîneye müzâyakası var. Ve Venedik ve Macar'a seferi olmağla "vakt-i fırsattır" deyü isyân iden Abaza Hasan'ı dahi tedbîr ile tedmîr eyledi. Kezâlik "devletin hazîneye müzâyakası var ve donanması muzmahil oldu. Ve Venedik'e ve Macar'a seferi var. Ve askerinde itâ'at yok. Ve Anadolu'yu Celâlî zabt itmiş. Firsattır" deyü hareket iden Moskov keferesine dahi Tatar'ı havâle idüp yüzonbin Moskov'u kılıcdan geçürtmek gibi dîn ü devlete hıdmet-i meşkûre vücûda getürdükden sonra müderrislikden vezârete su'ûd idüp Şam vâfisi olan oğlu Fâzıl Ahmed Paşa'yı getürdüp İstanbul kâimmakâmı itmiş idi. Lâkin bu esnâda pîr-i pür tedbîrin mizâcında inhirâf olmağla Ahmed Paşa'yı İstanbul'dan Edirne'ye getürdüp vekâlet itdirürken rebî'u'l-evvelin yedinci gice doksan yaşında vedâ'-ı âlem-i fânî itmekle cenâzesi İstanbul'da binâ itdiği Dikilitaş kurbunda "Köprülü Dâru'l hadîsi" deyü meşhûr olan medrese ve sebîl ve kitâbhânesi ittisâlinde türbesine nakl olundu. Merhûm-ı mezbûr tâzeliğinde Köprü'den Âstâne'ye gelüp ba'zı kibâra

hıdmetden sonra Sarây-ı Âmire'ye duhûl ve yoluyla Hâsoda'dan mîrahurlukla çıkup Husrev Paşa iki tuğ virmekle gâh ma'zûl ve gâh mansûb sancaklarda deverân iderken vech-i meşrûh üzre sadrîa'zam olup beş sene iki ay müstakillen sâhib-i mühr olup dâr-ı bekâya rihlet itdikde mücerreb etbâ'ı dağılmasun için pâdişâh mührü merhûmun oğlu mezbûr Ahmed Paşa'ya inâyet buyurdu. Ba'zılar merhûma "kattâl" deyü ta'n ider. Böyle siyâset itmedikçe kocamış koca devlet nizâm bulur mu? Bulmaz. Bu devletde Kuyucu Murad Paşa ile Mehmed Paşa iki pîrdir. Pîr olmuş devleti nev-cevân itmişler, رحمهما الله تعالى.

Hattâ Şeyhülislâm Burusalı Mehmed Efendi vezîr ile huzûr-ı hümâyûna vardıkda "Mehmed Paşa'nın vefâtı isâbet oldu. Zîrâ nâ-hak çok kan dökdü" didikde Ahmed Paşa "babam senin fetvânla katl itmedi mi?" deyicek "havfımdan virdim" didikde "ya Tanrı'dan havf itmeyüp andan mı havf itdin?" didikde pâdişâh müftûden nefret ve azl idüp Sun'îzâde'yi müftî nasb itdi.

Ve İstanbul'dan ma'zûl Minkarîzâde Yahya Efendi'yi Sadr-ı Anadolu olmaksızın Sadr-ı Rum eyledi. Yahya Efendi'nin ilm ü fazl ve etvâr-ı pesendîde ve erbâb-ı temkînden olduğu için on ayda Sadr-ı Rum'dan sadr-ı fetvâya su'ûd itdirüldü.

Vaktâ ki Köprülü merhûm olup pâdişâh Edirne'den Âstâne'ye ve tekrâr Venedik'e sefer için (269b) tekrâr Edirne'ye teşrîf buyurduklarında bize tâbi' Macar mülküne Nemçe ta'arruz itdiği için nakz-ı ahdine hükm olunup Sadrîa'zam Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa Sancağ-ı Şerîf ile Nemçe seferine gidüp Belgrad'a vardıkda "İstanbul'da Nemçe balyosu sulha sa'y itdikçe azîmete fütûr getürür" deyü ruhsat virildi. Lâkin Belgrad'a varıldıkda iki elçisi dahi gelüp "sulh" diyerek iğfâl ideceği bilinüp i'tibâr olunmamağla biri girü ve biri alıkonuldu. Vezîr Ösek'e vardıkda yine elçisi gelüp "herşeye râzîyuz" didikde vezîr "Sultân Süleyman senede Nemçe'den otuz bin altun alur imiş. Taleb iderim" didikde elçi "İstanbul'da akçe sohbeti yoğ idi" deyicek vezîr "eğer ol zamân sulh olunsa sefer masrafı dahi yoğ idi" deyü cevâb virdi. Ordu Üstürgon'a varup köprü inşâsı için karşı üç bin âdem geçürdükde meğer mutarassıd on bin kâfir var imiş. Ceng itdiklerinde beş bini katl ve bini esîr alınup karşı geçildi.

Sene 1073 Âmeden-i Ser[dâr] Dellâk Paşa müstahfız-ı cezîre-i Midilli berây-ı te'addî vü zulüm. Ve reften-i Sultân Mehmed der def'a-i râbi'a be-Edirne der-Şa'bân ve irsâl-i sadrîa'zam be-sefer-i hümâyûn der-ramazân. Ve nehy destâr-ı nasârâ ve maktûlî-i Murtaza Paşa vâlî-i

Pâdişâh
Huzûrunda
Yüzsüz
Kelâmdan
Zarar

Macar
Seferi

Minkarîzâde
Yahya
Efendi

Nemçe

Bağdad. Ve vefât-ı Melek Ahmed Paşa sadria'zam-ı sâbıka. Sene 1074 Feth-i kal'a-i Uyvar ve Nevograd ve gayrı be-dest-i Sadria'zam Fâzıl Ahmed Paşa der-safer. Ve tamâm-ı binâ-i Câmî'-i Sultâniye der-nezd-i Gümrük der-Receb. Ve zelzele der-Tebriz. Ve inhizâm-ı küffâr der-muhâsara-i Kanize. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Mustafa ve zînet-i şehir der-zi'l-ka'de. Ve tulû'-ı zû-züvâbe. Ve maktûlî-i Re'îsülküttâb Şâmîzâde berây-ı te'hîr-i sefer. Ve vefât-ı Serdâr Ali Paşa ve Osman Efendi Vâ'iz-i Ayasofya

Vilâdet-i
Şehzâde
Sultân
Mustafa

Sadria'zam varup Uyvar'ı muhâsara itdikde Kiblelizâde Mustafa Paşa metrise girdi. Ve Tatar hanın oğlu Ahmed Giray yüzbin Tatar ve kırkbin Kalmuk ve Kazak ile ve Boğdan ve Eflak voyvodaları askerler ile geldiklerinde toprak sürülüp kal'a altına lağım alınıp kal'a dîvârları altına ağaç direkler virilüp ba'dehu direklere âteş virilüp yanup dîvârlar hedm olmağla bu iş olacak vakit küffâr emânla kal'ayı teslim itdikde içinden "küffâr tablını çalarak çıkmak" şart itdikde "arlanmazsanız çalın" didi. Ve Macar kralı orduya gelürken çavuşlar ve delüer ve Boğdan ve Eflâk voyvodaları karşılayup getürdüler. Şitâ gelmekle vezîr Belgrad'da kışladı. Ve Şitâda Tatar Nemçe diyârını akın idüp berbâd eyledi. Lâkin ellibin Nemçe zemheride gelüp Ösek'i muhâsara itdi. Haberi gelmekle üç bin âdemle heman vezîr sebük-bâr imdâda gitdi. Lâkin küffâr duramayup diyârına gitmekle vezîr yine Belgrad'a geldi.

Macar
Kralının
Orduya
Geldiği

Sadria'zamn
Sebük-bâr
İmdâda
Gittiği

Ve rûz-ı hızırdâ vezîr Belgrad'dan kalkup içerü gitdi. Lâkin yağmur yağmayup ot olmadığı için orduda istiska du'âsına çıkıldı. Bu Nemçe'nin âdeti sulha muğâyir harekât itmekle üzerine sefer olundukca sulha rağbet gösterüp iğfâl ider, idemezse "sulhumuz sulh idi. Nakz-ı ahd sizden oldu" dir. Yenikal'a ve Kumran feth olundu.

Orduda
İstiska
Du'âsı

Ve İstanbul gümrüğü kurbunda iki minârelü Vâlîde (270a) Câmî'-i şerîfi pâdişâh-ı cihân Sultân Mehmed Han hazretlerinin vâlidesi Turhan Sultân binâ ve itmâm itmekle cum'a namâzı için pâdişâh alayla teşrîf itdikde mukaddemce vâlîde sultân gelmiş idi. Yek zümürü kabzalı hançer ve bir elmas kuşak ve bir elmas sorguç ve on re's at vâlideden pâdişâha hediye olundu.

İstanbul'da
Bağçe
Kapsu'nda İki
Minârelü
Vâlîde Câmî'i
Binâ Olunduğu

Ve Vâni Efendi câmi'-i mezkûra vâ'iz ta'yîn olunup bi'l-cümle vüzerâ ve ulemâ ve erkân-ı devlete kürkler ve hıl'atlar hattâ şeyh-ı merkûma ve hatîbe ve imâmlara samur kürk ve sâir huddâma pâdişâh hıl'at ilbâs idüp alayla sarâya teşrîf itdikden sonra yine alay-ı mezkûr tekrâr câmi'e gelüp vâlideyi dahi alup yine alayla Sarây-ı

Vâni
Efendi

Hümâyûn'a götürdüler. Üç bin seksen kîse masrafla vücûda gelmiştir. Yerinde kararınca bir latîf câmi'dir. Taşrasından ve içerüsünden nazar idenlere ma'lûm dîvârları cinilidir. Kanarya kafesine taşrası müşâbihdir.

Sene 1075 Zuhûr-ı zû züvâbe der-cemâdiye'l-âhir. Ve muhârebe-i asker-i İslâm bâ-küffâr der-nehr-i Raba ve şehâdet-i nüfûs-ı kesîre ez-asger-i İslâm. Ve maktûl-i Lârî be-töhmet-i zendeka bâ-seyf-i şerî'at der-şâ'bân. Ve vefât-ı Arzî Mehmed Efendi şeyh-ı hânkâh-ı Mevleviye der-Galata ve Ferîd Mühürgen ve Safvetî Mehmed Efendi ve Ünsi Efendi ez-ulemâ ve Cennet Efendi şeyh-ı tarîk-ı Üsküdarî Mahmud Efendi.

Küffârdan
Köprü Binâ
Olunur iken
İhtiyât Lâzım
İdiği

Ordu-yı hümâyûn Nemçe diyârında Raba Suyu'na köprü binâ olunurken karşı geçen müslimîni küffâr basup cümlesini şehîd itdi. Ve iki senedir asker kışlada kalmağla ve küffârın dâimâ sulha rağbeti olmağla iki senedir hem mukâtele hem mükâleme olunur idi. Sulh olunup avdet olundu. Ve bu esnâda hünkâr bir kerre yirmibeş gün ve bir kerre kırk gün sayd u şikâr iderek Yenibolu'ya varup geldi. Ve vezîr ordusu Edirne'ye geldikde vezîr alayla şehre duhûl ve sancağı teslîmden sonra ordunun vasatına hünkâr otağı kurulup pâdişâh teşrîf ve dîvân idüp vüzerâ ve ruesâ-yı askere hıl'at ve askere inâm idüp tehniye-i gazâ eyledi.

Sene 1076 Memnû' şuden-i sûfiyye ve mevleviyye ez-semâ'-ı berpâ. Ve hâniyyet-i Adil Giray ez-evlâd-ı Çoban Giray ba'de ez-hal'-i Mehmed Giray. Ve rucû'-ı asker bâ-serdâr. Ve âmeden-i elçi-i Nemçe ve duhûl-i o be-Edirne. Ve âmeden-i Sultân Mehmed be-İstanbul der-rebî'u'l-âhir. Ve harîk-ı Harem-i Hümâyûn. Ve reften-i Sultân Mehmed der-def'a-i hâmise be-Edirne der-Şevvâl. Ve reften-i sadrîa'zam be-cânib-i Girid der-zi'l-ka'de. Vefât-ı Nisarî ez-şu'ârâ.

Âstâne'ye Nemçe elçisi geldikde vezîr Bahâyî Yalısı'nda ziyâfet eyleyicek elçi beş çekdiriyle etrâfı seyerân iderek götürüldü.

Nogay Tatarı
Devlete İlticâ
İtdiği

Ve bu esnâda Nogay Tatarı Devlet-i Aliyye ra'yyesi olmağı taleb itmekle kabûl olunup Nogay tâifesine Tatar han karışmakdan men' olundu.

Çünkü ellisekiz târîhinde Girid seferi açılıp Hanya ve Retmo feth olundukdan sonra Âstâne'de Sultân İbrahim'in şehâdeti ba'dehu Köprülü zuhûruna cek Âstâne'nin ihtilâli ve Köprülü vezîr oldukda devletin ihtilâlini def' ve mesdûd Boğaz'ın fethi ve

Celâlî def'î ve Macar seferi gâileleriyle imrâr-ı evkât ve ba'de vefâtihi oğlu dahi dört senedir Macar ve Nemçe seferleriyle evkât güzâr olup Girid'e ihtimâma mâni' olmuş idi. İşbu sene Ahmed Paşa hazretleri himmet idüp Girid'e gitdikde pâdişâh Edirne'ye teşrîf buyurdu.

Sene 1077 (270b) Reften-i sadrîa'zam ve asker-i İslâm be-cânib-i Girid ve vefât-ı ekser-i kibâr der-İstefe ve ubûr-ı sadrîa'zam ez-ân-menzil be-Girid ve muhâsara-i kal'a-i Kandiye. Ve zelzele der-Azerbeycan. Ve şüyû'-ı ahbâr-ı hurûc-ı Mehdi. Ve isyân-ı Hüseyin Paşa Vâlî-i Basra ve firâr-ı o be-cânib-i Acem. Ve fevt-i Şâh Abbas ve cülûs-ı Safi Süleyman Mîrzâ Şâh-ı Acem. Ve vefât-ı Nâilî Çelebi ez-şu'arâ-i Rum

Pâdişâhın
Yirmi Şâtır
İcâdı

Pâdişâh yirmi iç ağasına şâtır libâsı giydirüp cum'a takımına ilhâk buyurdu. Ve Musâhib Mustafa Ağa'ya üç tuğ ve bir sarây virilmekle vüzerâ ve erbâb-ı dîvân gelüp sarâydan paşayı alup konağına götürdüler. Ol dahi cümlesine kürk ve hıl'at ilbâs eyledi. Yine musâhib olmağla irtesi Müftî Minkarîzâde Efendi ile kâimmakâm ziyâretine vardılar. Ol dahi bir kürk ilbâs eyledi. Ba'dehu pâdişâhı da'vet ve ziyâfet idüp kapudan binek taşına varınca pâdişâhın atı ayağına dîbâ döşeyüp üzerine altun ve akçe nisâr eyledi. Ve ba'de'z-ziyâfe hünkâra bir cevâhir çep [ü] râstlu samur kerrâke kürk ve bir murassa' kemer ve bir mücevher hancer ve bir elmaslu sorguc ve bir a'lâ donanmış at hediye eyledi. Ve rikâb ağalarına ve dârüssaâde ağasına ve hazînedâr ağaya ve hekimbaşuya kürkler ve musâhib ağalara bir boğça ikrâm itdikden sonra pâdişâh dahi serâsire kaplu samur kürk musâhib paşaya ilbâs buyurup sarâyâya teşrîf eyledi.

Musâhib
Mustafa Paşa

Kitâb Te'lîf
İden Zâta
İkrâm
Olunduğu

Ve Sadr-ı Anadolu Abdurrahman Efendi *Mülteka Şerhini* te'lîf ve kâimmakâm paşa yediyle hünkâra arz itdikde mansıbı Sadr-ı Anadolu'dan Sadr-ı Rum'a nakl ile şâni terfî' olundu.

Mevlûd
Rebî'u'l-
Evvelin
Yirmisinde
Kırâat
Olunduğu

Vanî
Efendi

Ve bu sene mevlûd-i şerîf Edirne'de Sultân Selîm Câmî'i'nde kırâat olunacak lâkin pâdişâh mizâcsız olmağla te'hîr olunup rebî'u'l-evvelin yirmisinde kırâat olundu. Ve pâdişâh Şeyh Vanî Efendi hânesine teşrîf buyurmağla tatyîb buyurdu.

Bu esnâda Kürdistân'da bir şeyhın Seyyid Muhammed nâm mürâhik oğlu için "mehdidir" dimekle halk başına cem' olduğunu Musul vâlîsi görüp şâb-i mezbûru bir takrîb ahz ve Âstâne'ye irsâl itdikde huzûr-ı şehriyâriye getirülüp istintâk olundukda şâb-i merkûm da'vâ-yı merkûmesini inkâr itmekle katilden afv olunup sabiy-yi mezbûr Sarây-ı Hümâyûn'a alındı.

Sene 1078 mürd şuden-i Korsan Corci be-dest-i kapudan paşa. Ve musâlahâ-i Kazak bâ-Ehl-i İslâm. Ve alâmet-i garîbe der-Maşrık. Ve zelzele der-İstanbul. Ve vefât-ı Muslu Ağa ağa-yı dârüssaâde becâyeş Abbas Ağa. Ve vefât-ı Gaffûrî Mehmed Efendi Şeyh-ı Hankâh-ı Üsküdar ve Nasuhpaşazâde Ömer Bey hattât-ı meşhûr ve müneccimin re'îsü'l-müneccimîn.

Edirne kurbunda Baba-yı Atîk Kasabası'nda Kanber Baba Türbesi mu'tekad-ı avâm olmağla züvvâr istimdâd idüp "şirke sebep" deyü Vanî Efendi ta'rîfiyle türbe-i mezkûre hedm olundu. Bu abd-i fakîrin fehmine göre hâl böyle olsa türbe-i Hazreti Halid ve Emir Buharî gibi mezârlar kubbeleri dahi hedm iktizâ ider. اذا تحيرتم فى الامور فاستعينوا من اهل القبور¹⁰⁶kavl-i şerîfine binâ'en Ehl-i İslâm'ın mütehayyirleri kubûr-ı sâlihîn kurbuna varup tevessül tarîkı üzre Hazreti Allâh'dan -celle ve alâ- istî'âne iderler. واستعينوا عند اهل القبور.¹⁰⁷ (271a) me'âlinde hüsn-i zann itdikleri mevtâ yanına varup Tanrı te'âlâdan yardım taleb iderler. Yohsa bir kimesne her ne kadar nâ-dân olsa yine mevtâdan istimdâd idüp cenâb-ı celâl müşkilât celle şânuhdan istimdâdı terk itmek itmez. Bunda Vanî Efendi şân sâhibi olmak kasd itmek gerek. Yâhûd halka sû-i zann itmek gerek.

Ba'dehu pâdişâh[h] sayd için Filibe şehrine varup on dokuz gün meksden sonra avdet buyurdu. Ve Girid'de olan asker-i İslâm'a kalb-i kuvvet için bi'z-zât pâdişâh Yenişehir'e azîmet buyurdukda kâimmakâm ile şeyhülislâma dörder ve sadreyin ile vüzerâyâ ikişer defterdâr ile re'îse birer at ihsân buyurdu. Lâkin müftû efendi hummâdan hasta olmağla Edirne'de kalmış idi. Yirmi gün sonra ifâkat bulup pâdişâhın yanına vardı. Ve Siroz'da Musâhib Mustafa Paşa hasta oldukda bir kürk ile pâdişâh hâtırın suâl buyurdukdan sonra bi'z-zât pâdişâh iyâdesine dahi teşrîf buyurdu.

Ve pâdişâh-ı şâhbâz sayd u şikâr iderek Selanik'e, andan Yenişehir'e varup kışladıkda mîrî davarları ve erkân-ı devletin hayvânları için şehre karîb kazâlardan her dört hânedan bir davar ve her sekiz davara bir hıdmetkâr ve her dört davara bir kantâr saman ve hıdmetkârlara birer çift etmek ve yüz dirhem lahm ve odun ve rûz-ı hıdırâ dek ta'yînler sürsat hisâbınca şa'îrin kîlesi oniki akçeye ve samanın kantârı sekiz akçeye ve bir çift etmek bir akçeye ve bir vakıyye lahm üç akçeye ve bir yük

Vanî
Efendi

Ziyâret-i
Kubûr

Sürsat
Hisâbı

¹⁰⁶ İşlerinizde hayrete düştüğünüzde ehl-i kabirden yardım taleb ediniz.

¹⁰⁷ Kabir ehlinin indinde yardım talebinde bulununuz.

odun beşer akçe hisâbından davar sâhibi ra'yyeye vire. Ve mâ'adâsını re'âyâ çeke. Ve pâdişâh Müminzâde hânesinde sâkin olup ricâline umûm hıl'atı ilbâs buyurdu.

Sene 1079 Teveccüh-i pâdişâh be-cânib-i Yenişehir. Ve dâden-i tuğ ve sancak be-Doraşankov Hatman-ı bilâd-ı Ukrayna. Ve zelzele derkasaba-i Bolu. Ve vefât-ı şerîf-i Mekke Zeyd bin Hasan ve becâyeş veled-i o Şerîf Sa'd

Barabaş
Kazak'ın
Devlete
Teba'iyeti

Bu sene evâilinde Barabaş Kazakı'ndan elçi gelüp devlete arz-ı ubûdiyyet eyledikde tuğ, sancak virildi. Ve Moskov'dan dahi elçi gelüp arz-ı ubûdiyyet eyledi.

Ve Trablus sefîneleri vâfir zamândan berü Akdeniz'i kurutmuş Korsan Corci nâm kâfir ile Midillü kurbunda ceng idüp kâfir-i mesfûru katl ve sefînelerini ahz eylediler.

Korsan
Corci'nin
Katl
Olunduğu

Feth-i
Kal'a-i
Kandiye

Sene 1080 Feth-i kal'a-i Kandiye der-cezîre-i Girid be-dest-i serdâr-ı Ekrem Fâzıl Ahmed Paşa der-cemâdiye'l-âhir ve rucû'-ı asker-i İslâm ez-cezîre-i Girid ve musâlaha kerden-i küffâr-ı Venedik. Ve vefât-ı Erdebilzâde Ahmed Efendi Vâ'iz-i Ayasofya

Minkarîzâde
Yahya
Efendi

Pâdişâh-ı ârif şânın ilme ve âlime rağbeti olmağla bir gün asırdan işâyâ değin Müftî-yi Fâzıl Minkarîzâde Yahya Efendi'ye ders takrîr itdirüp takrîrden hazz itmekle lâbis olduğu sûfu çıkarup Yahya Efendi'ye ilbâs buyurdu. (271b) Ve tebdîl hânesine varup tatyîb buyurdu.

Vanî
Efendi

Ve Şeyh Vanî Efendi'nin dahi takrîrinden mahzûz olmağla otağ-ı hümâyûn kurbuna şeyh ile tâliblerine üç çadır ta'yîn buyurup haftada iki gün ders takrîrini istimâ' buyurur idi. Ve Hayatîzâde'yi ser-etibbâ nasb buyurdu.

Ve bu esnâda Fransız keferesi[nin] donanmasıyla Kandiye'ye imdâd itdiği ve Devlet-i Aliyye'ye hıyâneti haber alınmağla kralına "senin dahi nakz-ı ahdin ma'lûm oldu. Murâdın nedir? beyân eyle" deyü tahrîr olundu.

Hıyânet-i
Fransız

Çünkü üç sene mukaddem Köprülüzâde Sadria'zam Fâzıl Ahmed Paşa Kandiye fethi için ordu-yı hümâyûnla İstefe'ye varup donanma-yı hümâyûn ile Girid'e ubûr idüp yetmiş yedi senesi zi'l-hiccesinde Kandiye'yi muhâsara itdikden sonra adada toplar döküp bi-nefsihi vezîr metrise girmiş idi. Şitâ geldi yine metrisden çıkmayup hendek içinde kulübeler ve serdâblar binâ idüp asker ile kışlayup yirmi bin kantâr barut sarf idende sa'y-i ceng itmek gibi gayret ü cidd ü cehd itdiklerinde sulh için Venedik elçisi gelmiş idi. Vezîri'azama buluşmadın mürd olmağla diğer elçi geldi.

Hikmet-i hudâ ol dahi buluşmadın mürd oldu. Velhâsıl bir senede bizim tarafından küffâr üzerine bin ikiyüz lağım atıldı.

Ve Celâlî Katırcıoğlu ki hurûc-ı ale's-sultân tarîkası üzre Üsküdar'a gelüp firâr itdikden sonra isti'fâ itmekle afv olunup üç tuğ ile Girid'e irsâl olunmuş idi. Ol dahi tamâm bahâdırılık icrâ itdikden sonra bu esnâda şehîd oldu.

Ba'dehu Fransız'dan on altı bin kâfir kâfire imdâda gelüp metrisimize hücum itdikdiklerinde ceneralleri katl olunmağla münhezimen diyâr-ı nekbetlerine gitdiklerinde Kandiye'de olan küffâr isti'mân itmekle on mâdde üzerine sulh olunup seksen aded kal'a miftâhıyla seltatlar kethudâsı vezîre geldikde miftâhlar kul kethudâsına gümüş tepsiyle teslîm idicek şaykasına altıyüz altun dolduruldu. Ve küffâr çıkup İstendil Adası'na gitdi. Ve orduda yedi gün yedi gece donanma olundu. Ve pâdişâh Yenişehir'den Eğriboz'a giderken Kandiye müjdesi vâsıl oldukda memâlik-i mahrûsede üç gün üç gece donanma fermân olundu. Bu sefer-i Girid ellibeş târîhinde zuhûr ve işbu seksen sâlinde feth müyesser oldu. Devlet-i Aliyye'de ihtilâl peydâ olmağla küffâr Boğaz'a sedd olup vaktiyle Girid'e asker ve zahîre ve cebehâne ve hazîne irişdirilmediğinden yirmi yedi sene ceng mütemâdî oldu. Hattâ ellibeşde ser'asker paşa varup Hanya'yı feth itdikde askerimizden ba'zıları eline giren câriyeyi istifrâş ve ba'zıları ra'iyeye kızlarını nikâh idüp veled peydâ itmişler. Ve veled-i merkûmlar yirmişer ve yirmibeşer yaşına bâliğ olup varup bu Kandiye kal'asında ceng itmişler. (272a) Gerek memâlik-i Osmâniyye'de ve gerek sâir düvel-i İslâmiyye'de ve düvel-i Nasârâda ya'nî rûy-ı arzda bu Kandiye gibi metîn kal'a yokdur. Andan sonra yine memlet-i Âl-i Osmân'da Hanya kal'ası ve Mora'da Anaboli kal'asıdır. Gerçi bu kal'a böyle metîndir. Lâkin bu dîn-i metîn ve devlet-i mübîne bu kadar zamân dayanmak emr-i acîbdir. Ammâ ba'zı dânâlar "Hanya Fâtihi Yusuf Paşa Hanya'yı feth idüp metânetde Kandiye'ye karîb iken iki ayda fethine muvaffak oldum. Mukâbelesinde inâyet-i pâdişâhî lâzım ve me'mûl iken hussâd iğvâsıyla Sultân İbrahim Han mezbûr Yusuf Paşa'yı ganîmet mâlı talebiyle katl idüp peşîmân olup sonra Sultân İbrahim dahi ekdârdan felâh bulamadığından mâ'adâ bir Kandiye kal'asına Hanya masrûfuna nisbet yüz kat hazîne ve asker telef olmak gibi ni'metin şükürünü bilmemeğin mücâzâtı oldu" didiler. Bu devletde belki düvel-i sâire-i sâlifede yirmiyedi sene pey-â-pey ve ale't-tevâlî ceng olunmak vâkı' olmamıştır. Bu Devlet-i Aliyye'nin gayretine ve kudretine delâlet ider ki fütûr gelmeyüp zikr olunan Girid Adası "bî-hâsıl hâsılı harcına vefâ itmez. Tatalım feth olunmuş ne fâidesi olacak?" dimediler. Sa'y-i belîğ itdiler. Hâlbuki zamân zamân-ı ihtilâl idi. Sonra gelen ricâl-i

devlet gayretsizlik idüp devletde ihtilâl dahi yoğ iken Ebu'l-Fethin İslâmbol'a kilid olmak üzere binâ itdiği Azak kal'asına "mahall-i ba'îd ve nâfile masraf" diyerek hedm idüp otuz sene sonra Moskov'un Varna'ya gelmesine sebep oldular. Devlet-i Aliyye'de hall ü akd erbâbının sû-i tedbîri ne'üzü billâh böyle muzırdır. Ammâ pâdişâh-ı cevân-baht Sultân Mehmed Hazretleri gayretlü ve vezîrine sâhib ve vezîri olan Köprülü ve Köprülüzâde Ahmed Paşa tamâm pâdişâhın meşrebince gayretlü olmağla ikdâm-ı tâmm olunup Kandiyе fethine nâil olundu. Bu fetihden sonra pâdişâh gelüp Selanik'de kışlayup Müderris Osman Efendi hânesinde mu'âyede itdiklerinde İslâmbol ricâli İslâmbol'da ve ordu ricâli Girid'de olup mu'âyede erbâbı fakat rikâbda olanlar olmağla kalîl olduğu için Selanik müderrisleri ve şeyhleri dahi dâmen-bûs-i pâdişâhî ile müşerref oldular.

Sene 1081 Âmeden-i Sultân Mehmed be-Edirne ve nehy şarâb ez-bilâd-ı İslâmiyye. Ve vefât-ı Ömer Mehmed Efendi Vâ'iz-i Ayasofya ve Hüssamzâde Abdurrahman Efendi şeyhülislâm-ı sâbık

Pâdişâh Selanik'den Edirne'ye gelür iken Timurtaş sahrâsına teşrîf buyurdukda Girid'den Sadriâ'zam Ahmed Paşa dahi ordu-yı hümâyûn ile gelüp Sancağ-ı Şerîf'i pâdişâha teslîm ve böylece alayla Edirne'ye dâhil olduklarında mu'âyede makâmına taht çıkup tehniye-i feth olundukda umûm hıl'atları ilbâs olundu.

Ve Hamr Emâneti ref' olunup cemî'-i bilâd-ı İslâmiyye'de meyhâneler hedm olundu. (272b)

Ve Müftî Yahya Efendi'yi Sadr-ı Anadolu Karacaköy'e da'vet ve ziyâfet itdikde pâdişâh sayd u şikâr iderek Karacaköy'e geldikde ziyâfetgâha teşrîf buyurup ulemâyâ huzûrunda mübâhase-i ilmiye itdirüp tezzüz hâsıl buyurmağla hıl'atlar ilbâs buyurdu.

Emânet-i Hamr
Ref' Olunup ve
Meyhâneler
Hedm
Olunduğu

Minkarizâde
Yahya
Efendi

Mülâzım
Altı
Senede
Sadr-ı Rum
Olduğu

Ve müftî-yi mûmâ ileyh Yahya Efendi şeyhülislâm olundukda hıdmetinde olan Molla Ali'yi mülâzım ve az zamânda müderris idüp ordu kadılığı ile Girid'e irsâl itmiş idi. Fütûhâta mazhar olunmağla ikrâm lâzım olduğu için Mısır mevleviyetini virüp göndermiş idi. Mezkûr ordu kadısıyla Sadriâ'zam Ahmed Paşa'nın Girid'de hukûk-ı kâmile si olmağla molla-yı mezkûra Mısır mevleviyetini lâyı k görmeyüp Boğazhisâr'dan avdet itdirülüp geldikde birden Sadr-ı Rum nasb olundu. Sâir ulemâ mülâzım olduğundan yedi sene mürûrunda ba'de'l-imtihân hâric müderrisi olurlar iken bu Ali Efendi himetli efendiye musâdefe itmekle altı senede Sadr-ı Rum oldu. Gerçi Ali Efendi'de dahi liyâkat-ı zâtiye ve ilmiye var. Ammâ nice anın gibi fuzalâ

mülâzım oldu. Yine yedi seneyi tekâmîl itmedikçe müderris olamadı. Yahya Efendi'nin fazl ve ilimde yegâneliği olduğu gibi himmetde dahi yegâneliği zâhir u bâhir oldu.

Ve top kalıbı çamuru Âstâne'de Eyüp çamuruna münhasır olup cemî'-i nasâre kralları dahi ana muhtâc olmağla küffâr kalyonları sıfır yerine alup götürürler idi. Vezîr-i müşârun ileyh vâkîf olup ba'de'l-yevm küffâr gemilerine virilmemek fermân eyledi.

Top
Kalıbı
Çamuru

Sene 1082 Azl-i Adil Giray ve Haniyyet-i Selim Giray. Ve vefât-ı Şehzâde Sultân Selîm bin İbrahim Han

İki Eli
Çolağın
Yazu Yazdığı

İki elleri bileğinden iki ayakları topuğundan düşmüş bir şahs *En'âm-ı Şerîf* yazup pâdişâha arz itdikde keyfiyyet-i kitâbeti seyerân olunmak için huzûr-ı hümayûna getirülüp kâğıdı yere yaydı. Ve kalemi iki bileğine kısdırup bir kâ'ide bir satır yazu tahrîr itmekle tasdîk-ı müdde'â itdiği için gümrükden ulûfe ta'yîn olundu.

Venedik

Ve bu sene zarfında Bosna hudûdunda Venedik birkaç palanga ta'mîr itmekle nakz-ı ahdine haml olunup bi'z-zât pâdişâh sefere gitmek üzere tedârük görüldükde küffâr-ı mezkûr palangaları hedm itdikden sonra izhâr-ı acz itmekle seferden fârîğ olundu. Lâkin tedârük görülmüş bulunmağla Destpot teferrüc-gâhına varıldı.

A'râbın
Hüccâca
Mazarratı

Sarı
Kamış
Kazağı

Ammâ diyâr-ı Yemen'de Zeydî tâifesinin hüccâc-ı müslimîne hasâreti haber alınmağla bi'z-zât pâdişâh Arabistan'a sefer itmek için İslâmbol'a gelüp Burusa'ya geçmek üzere iken mukaddemâ Lehlü'ye tâbi' olup iki seneden berü bize itâ'at üzere olmağla tabl, alem ihsân olunan Sarıkamış Kazağı'na Lehlü te'addî itdiği pâdişâhın mesmû'u oldukda elbetde pâdişâhlar kendüye tâbi' olan velev kâfir olsun himâye lâzım olmağla Lehlü'nün nakz-ı ahdine hükm olunup Arabistan seferinden ferâgat (273a) olunup bi'z-zât pâdişâh Lehlü üzerine sefere azîmet buyurduğu Lehlü'ye i'lâm oldukda "Ukrayna nâm memleketimizde sâkin Kazak tâifesinin re'îsi Doreşenko bize isyân ve size tâbi' olmuş. Lâkin mâ-takaddümden bir mülk-i mevrûsumuzu re'âyâmız size temlîk itmekle sizin olur mu? Ve böyle mâdde için nakz-ı ahdimize hükm itmek olur mu? Ve üzerimize sefer itmek olur mu? Ve bu işe Allâhu te'âlâ râzî olur mu?" deyü cevâb-nâmesi geldikde "Mâlikü'l-mülk Bârî te'âlâdır. Zulmünüzden rûgerdân olan re'âyâ tarafımıza ilticâ itmişler. Kadîmden berü âdet ilticâ idenleri himâye itmekdir. Ve her devletin mülkü gâh ziyâde olur gâ[h] zulüm sebebinden böyle noksân olur. Vaktine hâzır ol" deyü tahrîr olunup irsâlden sonra âdet üzere Çirmen beyi konakçı ta'yîn olundu. Ve Adil Giray Han azl olunup Selim Giray nasb oldukda onbeş bin altun ve bir kılıç ve iki kürk pâdişâhdan ve bir hancer vezîrdan

Leh
Seferi

hana ve ikişer hıl'at kalgay ile nureddine ve elli kıt'a hıl'at Şirin beylerine ve mîrzâlara irsâl olundu. Ba'dehu erkân-ı devlet Sarây-ı Hümâyûn'a gelüp sefer için umûm hıl'atı giydiler.

Sene 1083 Teveccüh-i Sultân Mehmed be-sefer-i Leh ve muhâsara-i kal'a-i Kamanîçe ve feth şuden. Ve irsâl-i Tatar han be-kal'a-i İlbov ve tahrîb-i ân bilâd. Ve rücû'-ı pâdişâh be-Edirne ba'de ez-sulh. Ve azl-i Şerîf-i Mekke Sad bin Zeyd becây-i âmed-ı Şerîf Ebûlbereke Abdullah¹⁰⁸

Pâdişâhın
Garîb Hey'etle
Sefere Gitdiği

Mâh-ı saferde pâdişâh sefere çıkarken alayda başına yeşil şâl sarup çifte sorguç takup zırh giyüp kılıç ve terkeş kuşanup mücevher saçaklu kesmelü levendâne ata binüp otağa teşrîf buyurduktan sonra vezîre dokuz musâhib paşaya dört nişâncı ile yeniçeri ağasına ikişer ve müfî ile sadreyne birer at tevcîh buyurup sefere azîmetle Babadağı'na vardıkda haseki sultânı bıragup asker-i İslâm ile pâdişâh İsakçı Köprüsü'nden Tuna'yı geçdi. Köprü elliyedi tumbaz üzerine yediyüz elli zirâ' tûl ve on zirâ' arz ile inşâ olunmuş idi. İbtidâ beylerbeyi ve irtesi yeniçeri ve sâir ocaklar irtesi umûman asker ile pâdişâh geçüp Boğdan'da Çuçura'ya vardıkda Yaş kasabasını temâşâ buyurdukdâ Boğdan voyvodası sokaklara dîbâ döşedi.

Tuna
Köprüsü

Tatar Hamn
Orda
Pâdişâha
Gelmesi

Ve askere pâdişâh biner akçe bahşîş virüp Hotin'e vardıkda köprü inşâ olunup Turla geçildikde "Tatar han geliyor" haberi gelmekle istikbâline üç vezîr varup vezîri'azam çadırına getürdüler. Ve ba'de't-ta'âm sadrîa'zamlâ han pâdişâh otağına duhûl itdikde pâdişâh kıyâm idüp hanın ku'ûduna ruhsat buyurdukdâ celse-i hafîfe ile han kıyâm idicek bir sorguç ve kürk ve at kendüye ve ikiyüz hıl'at etbâ'ına ihsân olundu. Ba'dehu Sarı Kamış hatmanı geldikde çavuşbaşıyla ma'an huzûr-ı hümâyûna duhûl itdikde hıl'at ve at ihsân olunup dört sâ'at mesâfe olan Kamanîçe sahrâsında top menziline pâdişâh nüzûl buyurup toprak sürülüp Kamanîçe kal'asının bir burucu zabt olunup muhâsaranın onuncu günü lağım atılup yürüyüş vaktinde küffâr emân dileyüp kal'ayı teslîm idicek bu fetih için (273b) memâlik-i Osmâniyye'de üç gün üç gice donanma olundu. Ba'dehu pâdişâh-ı sâhib-i gayret hazretleri Kamanîçe'den altı konak dahi içeri girüp ان الملوك اذا دخلوا قرية افسدوها¹⁰⁹ mazmûn-ı şerîf üzre Leh memleketini berbâd idicek Leh'den elçi gelüp "Podolya ve Ukrayna memleketleri tamâmen Âl-i Osmân'ın olsun" ve beher sene yirmi iki bin altın pîşkeş dahi Leh kralından Âl-i Osmân'a gelmek şartıyla Burhaş (Pucaş) sahrâsında sulh olunup avdet-i hümâyûn

Sarı
Kamış
Kazağı

Feth-i
Kamanîçe

Podolya ve
Ukrayna
Memleketleri
Âl-i Osmân'ın
Olduğu

¹⁰⁸ Farsça arabaşlık derkenardır. Ve sonu sah ile bitmektedir.

¹⁰⁹ Melikler bir karyeye savaşıla girdikleri zaman orayı ifsad ederler.

buyurup Sert (سرت) Köprüsü'nden geçüp Çuçura'ya, andan İsakçı'ya, andan Edirne'ye teşrîf buyurdu.

Sene 1084 Reften-i Sultân Mehmed be-sefer-i kal'a-i Lazdin ve Evman (اومان) ez-kılâ'-ı Moskov ve gâret-i ekser-i bilâd-ı Kazak-ı Ak. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Mehmed der-ramazân. Ve vefât-ı Hattât-ı Cihân Derviş Ali¹¹⁰

Sulh-ı
Kâzib

Çün sene-i sâbıkda senevî yirmi bin altuna sulh olunmuş idi. Virmekden Lehlü ta'allül itmekle ve Moskov'un dahi hareketi mesmû' olmağla "ikisine birden sefer lâzım" deyüp yine bi'z-zât pâdişâh-ı âlem-penâh azîmet buyurmağla ricâl-i sefere

Umûm
Hıl'ati

umûm hıl'ati ilbâs buyurduğunun irtesi pâdişâh otağa teşrîf buyurdu. Lâkin sebük-bâr gidilmek fermân olunmağla pâdişâh dahi iki direkli çadır ile Edirne'den kalkup İsakçı'ya varıldıkda İslâmbol Vâdîsi'nde dîvân olunup örfler ve mücevveze ve

Pâdişâhın
Sefere
Sebük-bâr
Gitdiği

Seferde Örf
ve
Mücevveze
İle Dîvân

selimîler ile geldiler. Velhâsıl pâdişâh İsakçı'da altmışbir gün meksden sonra vezîri Sancağ-ı Şerîf ile Hotin'e irsâl buyurup kendüsü Babadağı kışlasına teşrîf buyurdu. Ammâ bu esnâda "Leh keferesi Turla'yı geçüp Hotin'i alup ser'asker ile ceng idüp ser'askeri bozdu" haberi yolda vezîre geldikde "şitâ karîb oldu. Sefer bahâra kalsun"

deyüp vezîr avdet ve İsakçı'ya geldikde pâdişâh Babadağı'ndan Hacıoğlu Bâzârcığı meştâsına teşrîf itmekle Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa İsakçı'dan Babadağı kışlasına geldi. Lâkin Hotin boğazında asker köprüden geçüp Kamanıçe tarafına firâr iderlerken köprü kırılıp üzerinde olanlar gark olduklarından mâ'adâ küffâr ile ceng idenlerin dahi ekseri şehîd olup ba'zıları necât me'mûluyla kendüleri Turla Suyu'na urmuş idi. Ol takrîb dahi nüfûs-ı keşîre suda telef oldu. "Evvel bahâr gele düşmenden intikâm alına" deyü keder üzerine iken Hacıoğlu Bâzârcığı'nda pâdişâhın Sultân Ahmed nâm şehzâdesi dünyâya teşrîf itmekle sürûr hâsıl olup Bâzârcık'da ve Edirne ve İstanbul ve Burusa'da üçer gün donanma olundu.

Pâdişâh
Hacıoğlu
Bâzârcığı'nda
Kışlayup Eb ve
Ced pâdişâhân
olmağa sezâ
Sultân Ahmed
nâm şehzâdesi
dünyaya
geldiği

Cengde
Köprü
Kırıldığı

Minkarîzâde
Yahya
Efendi

Çünkü Minkarîzâde Şeyhülislâm Yahya Efendi geçen sene Kamanıçe fethinde bile olup Edirne'ye varıldıkda damla illetine mübtelâ olmağla azli lâzım gelmiş idi. Ve kendüsü dahi isti'fâ itmiş idi. Lâkin pâdişâh-ı kadr-dân "böyle zât-ı mükerrerem heman hasta olmağla azl olunmaz. Şifâ bulunca Edirne'de kalup tarafından Sadr-ı Rum olan Ankaravî Mehmed Efendi fetvâ vekîli olsun" deyü emr-i hümayûn olmağla Ankaravî Efendi dahi bi'l-vekâle fetvâ virür idi. Lâkin bu kışla zuhûr itmekle vezîr gelüp "vekîl ile fetvâ müşkil. Sadr-ı fetvâ bulunmak böyle vakitte elzem" dimekle Çatalcalı Ali

¹¹⁰ Bu Farsça arabaşlık derkenardır. Sonu sah ile bitmektedir.

Efendi'yi getürdüp müftî nasb itdirdü ki mezbûr Ali Efendi'yi (274a) Minkarîzâde Efendi şeyhülislâm oldukda mülâzım ve müderris ve ordu kadısı ânifen tafsîl olunduğu üzere mülâzemetden altı senede Sadr-ı Rum olmasına himmet ve Sadr-ı Rum itdikden sonra mütâvaliyeten dört sene sadırda ibkâ ve kendüsü Edirne'de kaldıkda Ali Efendi dahi azl olunmuş idi. Sekiz ay ma'zûl durdukda Yahya Efendi şifâyâb olamayup ve sefer üzeri bi-nefsihî müftî lâzım olmağla pâdişâh "Yahya Efendi kimi münâsib görür ise müftî ol olsun" buyurulmağla Yahya Efendi'den istifsâr olundukda "bizim Molla Ali münâsib" deyicek Yahya Efendi yevmî bin akçe vazîfe ile mütekâ'id olup yerine mezbûr Çatalcalı Ali Efendi şeyhülislâm oldu. Bak Yahya Efendi'nin âlî himmetine ki onbir sene şeyhülislâm oldu. Ve şeyhülislâm oladukda mülâzım itdiği şahsı yerine şeyhülislâm itdirdü.

Sene 1085 Gâret-i A'râb-i bâdiye hüccâc râ der-menzil-i Alâ (علا) ve şehâdet-i nüfûs bî-kıyâ[s] ez-huccâc ve gâret-i emvâl-i kesîre. Ve âmeden-i pâdişâh ba'de ez-feth be-Edirne der-şa'bân

Bahâr gelmekle pâdişâh Hacıoğlu Bâzârcığ'ndan hareket ve Babadağ'na varup vezîr ile mülâkât ve ricâl-i sefere umûm hıl'ati ilbâs buyurdu.

Acem

Ve bu esnâda Acem'in Bağdad üzerine cem'iyeti haberi gelmekle yeniçeri ağası Bağdad vâlîsi nasb olunup menzil ile Bağdad'a irsâl olundu. Ve Trabzon yolundan Bağdad'a cebehâne ve zahîre irsâl olundu. Ve sekbanbaşı yeniçeri ağası oldu.

Umûm
Zahîresi

Ve ordu-yı hümâyûn Tuna Köprüsü'nden geçdikde askere umûm zahîresi virilüp Yaş Kasabası'na varıldıkda "Moskov keferesi gelüp Kazak palangalarını aldı" haberi gelmekle Leh seferinden ferâgat olunup Moskov üzerine azîmet olundu. Ve Hotin fethine ta'yîn olunan ser'asker Hotin'i feth eyledi.

Moskov
Seferi

Çehrin
Kal'ası

Ve Boğdan sınırunun nihâyeti olan Turla kenârında Sorika kal'asına pâdişâh varup köprü ile Turla'yı geçüp isyân iden Kazak kal'alarından Umman kal'ası feth olunup yine Kazak kal'alarından olup Moskov'un istîlâ' itdiği Çehrin kal'asına gidilürken Aksu geçülüp varıldıkda Tatar ile Kazak Çehrin kal'asını birkaç gün evvel feth idüp Moskov taburunu kaçırmalarıyla Tatar hana ve Kazak hatmanına pâdişâh hıl'atlar ilbâs itdikden sonra şitâ gelmekle meştâlarına gitmeğe Tatar'a ve Kazak'a izin virilüp pâdişâh dahi avdetle Aksu'dan beri geçüp Komaran'dan berü Turla Suyu'nu dahi geçüp Tuna'ya geldikde Tuna'yı dahi ubûr idüp İsakçı'ya, andan şa'bânda Edirne'ye teşrîf buyurdu.

Sene 1086 Sûr-1 hitân-1 Şehzâde Sultân Mustafa der-Edirne. Ve ibtâl-i sarây-1 gilmânân-1 İbrahim Paşa ve Galata ve Edirne

Sûr-1
Hitân-1
Şehzâde

Şehzâde Sultân Mustafa ve Sultân Ahmed'in sûr-1 hitânları için rebî'ü'l-evvelde Edirne'de ibtidâ gün vüzerâ, ikinci gün ulemâ gelüp ziyâfetden sonra huzûr-1 hümâyûna girüp mübâhese-i ilmiye itdiler. Ve Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi bir âyet-i kerîme tefsî eyledi. Ba'dehu topciyân ve fişekçiyân ve cân-bâzân ve sâir hüner-bâzân temâşâ olundu. Hattâ bir gice ceviz mikdârı dolu yağmağla seyerâna mâni' oldu. Onbeş gün günü gündend âlî zevk u sürûr (274b) olunup onbeşinci gün ba'de'l-asr esnâf alayı geçüp temâşâ olunup ve zindândan mahbûslar itlâk olundu.

Dolu
Yağdığı

Musâhib
Paşa

Ba'dehu Hadice Sultân Musâhib Mustafa Paşa'ya tezvîc olundukda Edirne'de vâkı' Sultân Selim Câmî' minâresinden Musâhib Paşa sarâyına ip kurulup cân-bâz menzile gitdi. Hattâ sırtında bir zimmî oğlanıyla giderken ip kırılıp bir zimmînin üzerine düşdüler. Lâkin hiç birine zarar olmadı. Ve zifâf gicesi vüzerâ dîvân takımı ve mücevvezeleriyle dâmâd paşa sarâyına cem' ba'de'l-işâ dâmâd paşa dahi mücevveze ile beyt-i zifâfa dâhil oldu.

Garîbe

Sene 1087 Âmeden-i Sultân Mehmed be-İstanbul der-safer. Ve bâzreften-i be-Edirne der-def'a-i sâdise fî-şa'bân. Ve vefât-1 Sadrıa'zam Ahmed Paşa der-çiftlik-i bahşâyış. Ve vezâret-i Kâimmakâm Mustafa Paşa ve firâr-1 Doraşenko Hatman be-Moskov. Ve zuhûr-1 sefer ân taraf. Ve vefât-1 Muzakî (مزاقى) Süleyman Efendi.

İhtilâl-i
Mısır

Defterdâr Ahmed Paşa Mısır vâlisi olup beş ay zabtından sonra ahâlî cem'iyet ve "biz senden emîn değılüz" deyü habs ve Ramazan Bey'i kâimmakâm nasb idüp Ahmed Paşa hakkında ba'zı iftirâ tahrîrleri mahzar devlete geldikde getürenler nefy olundu. Ve bi'z-zarûra Ahmed Paşa azl olunup yerine Bağdad Vâlisi Abdurrahman Paşa cesûr olmağla Mısır'a vâlî irsâl olundu.

Ve pâdişâh acele Edirne'den Âstâne'ye gelüp derûn-1 İslâmbol'a girmeyüp Davudpaşa'da elli gün meksden sonra Okmeydânı'na çadırları nakl anda dahi yüz gün meksde ulûfe dîvânı idüp otakda kîse kapıldı.

Pâdişâh
Çadırlar İle
Okmeydânı'nda
Sâkin Olduğu

Andan yine Çırpıcı Çayırı'na nakl yirmi gün dahi anda meksden sonra Edirne'ye gidilürken Sadrıa'zam Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa hasta olmağla Ergene Köprüsü kurbunda Bahşâyış Çiftliği'nde kalup vefât itmekle cenâzesi İslâmbol'da pederinin Dikilitaş'da medfûn olduğı türbeye nakl olundu. Vezîr-i mağfûr

Vefât-1
Köprülüzâde
Ahmed Paşa

onbeşbuçuk sene sadrıa'zamlık itdi bilâ-azl. Zîrâ âlim ü fâzıl ve ehl-i ma'ârifê râgıb hısâl-i hamîde sâhibi olmağla âlem kendüden hoşnûd idi, رحمة الله عليه. Pâdişâh Edirne'ye vardıkda vezîrin fevti haberi gelmekle onbir seneden berü kâimmakâm olan Kara Mustafa Paşa'ya mührü inâyet buyurdu.

Geçen sene seferden pâdişâh geldikde Lehlü ile cenge Tatar han havâle olunmağla Tatar Leh memleketini akın ile vîrân itmekle küffâr sulha tâlib olup ke'l-evvel Podolya ve Ukrayna memleketleri Âl-i Osmân'da kalup ancak sâl-be-sâl vireceği yirmi iki bin altun afv olunup sulh olundu.

Tunus ve
Cezâyir
Beylerbeyileri

Ve Tunus ve Cezâyir beylerbeyileri tebdîl olunup irsâl olunmuş idi. Ahâlîleri "biz anlardan emîn degîlüz" deyü kabûl itmemeleriyle girü geldiklerinde pâdişâh erbâb-ı devletle müşveretde "gerçi anları te'dîb lâzım oldu. Lâkin ba'îd mekânda olmalarıyla irtikâb-ı meşakkate bâ'is olur" deyü merâmlarına müsâ'ade münâsib görüldü.

Moskov

Ve yedi sene mukaddem bize tâbi' olan Kazak isyân ve Moskov'a tâbi' olup "Çehrin kal'asın Moskov'a teslîm eyledi" haberi geldikde İbrahim Paşa ser'asker ta'yîn olunmağla ol dahi Tatar han ile Çehrin'e vardı. Lâkin fethine muvaffak olamayup Bender'e (275a) gelüp kışladıkda Selim Giray hanlıktan azl ve Murad Giray nasb olundu. Ve Ser'asker İbrahim Paşa Âstâne'ye getirülüp Yedikule'ye habs olundu. Ve pâdişâh Edirne'den Âstâne'ye geldi.

Sene 1088 Azl-i Selim Giray ve hâniyyet-i Murâd Giray. Ve âmeden-i pâdişâh be-İstanbul der-muharrem. Ve vefât-ı Minkarîzâde Yahya Efendi Şeyhülislâm-ı sâbık ve Ümmî Sinanzâde Hasan Efendi ez-meşâhîr-i cihân ve Halil Efendi Şeyh-ı Mevlevî der-Kasımpaşa

Mısrî
Efendi

Bursa'da sâkin kibâr-ı meşâyih-ı Halvetiye'den Mısrî Efendi'nin kelâmının zâhirine Bursa ulemâsı kıl ü kâl itmeleriyle Limni'ye nefy olundu.

Ve Minkarîzâde efdalü'l-fudalâ ve sultânü'l-ulemâ ve himmeti a'lel-e'âli Şeyhülislâm-ı sâbık Yahya Efendi hazretleri civâr-ı Hakk'a âzim olmağla Üsküdar'da türbesinde defn olundu.

Minkarîzâde
Yahya
Efendi

Sene 1089 Reften-i pâdişâh be-Edirne der-def'a-i sâbi'a der-rebî'u'l-evvel. Ve serdârî-i Mustafa Paşa be-sefer-i Moskov ve muhâsara-i kal'a-i Çehrin ve feth ve ihrâk şuden-i o. Helâkî-i küffâr-ı bî-kıyâs ez-Kazak ve zînet-i şeh. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Bayezid ve vefâteş.

Moskov
Seferi

Bu def'a dahi pâdişâh Çehrin kal'ası fethi için bi'z-zât sefere gitmek murâd idüp Yalı Köşkü'nde ricâl-i sefere umûm hıl'ati ilbâs ve Âstâne'den çıkup Davudpaşa'da kırk gün meksden sonra rebî'u'l-evvelin sekizinde hareket ve Hacıoğlu Bâzârcığ'ında pâdişâh meks ve ordu-yı hümâyûnla Vezîr Kara Mustafa Paşa irsâl, ol dahi Çehrin kal'asına varup muhâsara itdikle "Moskov taburu geliyor" haberi alınmağla sedd-i râh için Tatar han ta'yîn olunmuş idi. Lâkin küffâr Tatar'a gâlib gelüp geçüp Çehrin kurbuna geldikle kal'a yirmi gün muhâsara ve iki lağım atılıp yürüyüş olundukda yirmi bin kâfir kılıcdan geçürölüp feth olundukda tabur firâr ve Özü Suyu kenârında eski taburuna mülhak oldu. Lâkin mülhak olunca ta'kîb olunup ekseri kılıcdan geçürüldü. Bakıyyetü's-süyûf tabura girdikle şitâ gelmekle bir pârça tabur için tazyî'-i evkât gayr-i münâsib olmağla nasîb olan fütûhât ile avdet ve gelüp Silistre'de pâdişâha mülâkât itdikle yedi gün yedi gece cemî'-i memâlikde donanma olundu.

Sene 1090 Âmeden-i pâdişâh be-İstanbul ve donanma şuden. Ve zelzele der-Revan. Ve seyl-i azîm der-Ka'be. Ve gark şuden-i nüfûs-ı bisyâr ez-huccâc. Ve harîk-ı azîm der-İstanbul. Ve vefât-ı Dahkî Mustafa Efendi ez-fuzalâ-yı Rum

Çün vezîr Çehrin fethinden Silistre'ye gelüp pâdişâha mülâkî olup donanma olunmuş idi. Andan pâdişâh ve ordu-yı hümâyûn hareket idüp Edirne'ye ve Edirne'den Âstâne'ye teşrîf buyurdu. Ve tekrâr üç gün üç gece donanma olundu.

Kaşıkçı
Elması

Ve bu esnâda Eğri Kapu mezbelesinde bir fakîr şey arar iken eline bir taş girer. Kıymetini bilmeyüp bir yaymacıyla üç kaşık değiş ider. Ve yaymacı dahi kıymetin bilmeyüp bir kuyumcu ile on akçeye mübâyaa ider. Kuyumcu dahi bir cevher-şinâsa gösterdikde elmas olduğun bilüp "seninle şerîk olalım" deyü münâza'a itdiklerini kuyumcu (275b) başı duyup ikisine birer kîse akçe virüp taşı aldı. Lâkin taşın kuyumcubaşıya geçdiğin pâdişâh haber alup isteddirdikle seksen dört kîrât bir adîmü'l-misl taş zuhûr itmekle hazîneye alınıp kuyumcubaşıya kapucubaşılık ihsân olundu. Hâlâ taş-ı merkûm "kaşıkçı elması" deyü be-nâmdır.

Binâ-yı
Sarây-ı
Beşiktaş

Ve bu sene hilâlinde pâdişâh hevâsımın letâfeti sâir sevâhile gâlib olan Beşiktaş sâhilhânesin ve Çinili Köşk didikleri tarhı zarîf binâsı latîf köşkü müceddeden binâ buyurdıklarında bin altıyüz kırk altı kîse masraf defteri hünkâra vâsıl oldukda teksîr olunup tekrâr keşf olunup ikiyüz kîsesi tenzîl olundu.

Ve Balat mahkemesinde sahte nikâh hucceti zuhûr itmekle mahkeme-i Balat ibtâl olundu.

Sene 1091 İbtâl şuden-i mahkeme-i Balat der-İstanbul. Ve recm-i zevce-i haffâf der-Meydân-ı Esb. Ve reften-i pâdişâh be-Edirne der-def'a-i sâmine. Ve zuhûr-ı necm-i Keyv[ân].¹¹¹ Ve vefât-ı Mermer Mehmed Paşa ve Kapudan Kaplan Mustafa Paşa.

Recm-i
Avrat

İslâmbol'dan ma'zûl Beyazîzâde Ahmed Efendi şöhet ü şân sâhibi olmağla Anadolu olmaksızın Sadr-ı Rum oldu. Lâkin İstanbul'da Haffâf Abdullah Çelebi'nin zevcesi bir Yahûdî ile zinâ itdiğine dört şâhid istimâ' idüp recm ile hükm itdiğine binâ'en At Meydân'ında yılan tasvîri kurbuna çukur kazılıp hünkâr Fazlı Paşa Sarâyı'na geldikde mezbûre avrat kollarına dek yere gömülüp mahşer misâl meydân-ı merkûma cem' olan her insân birer taş atıp helâk itdiler. Ve Yahûdî İslâm'a gelmekle recm olunmayup heman kılıçla bu cem'iyetde boyunu uruldu. Beyazîzâde'ye gelince sadr-ı İslâm'dan berü recm vâkı' olmamış idi. Gerçi âyet-i recmin lafzı mensûh ammâ ma'nâsı mensûh olmamağla fukahâ recmi كالميل في المكحلة¹¹² rü'yete dört şâhid ve şâhidler cümlesi ricâlden ve âdil olmak üzere şehâdet iderler ise vücûb-i recm ile hükm iderler. Sâir eşyâda Bârf te'âlâ iki şâhid hattâ katl-i nefisde dahi iki şâhid buyurup bunda dört şart buyurmasında recmin adem-i vukû'u murâd olmak ihtimâli gâlib olmağla "farazî dört şâhid getürmüş olsa yine şehâdet itmemesi evlâ" deyü ictihâd itdiler. Ma'a hâzâ şehâdeti ketm kizb-i şehâdet gibi sâir-i umûrda ism iken bunda ketmi evlâ gördüler. Ve ba'zıları bu husûsu muhâl add itdiler. Zîrâ zinâ gibi kabâhat mahfî olur. Cemâ'at içinde olsun dinülür ise dâhil-i meclislerin şehâdeti makbûl olmaz. Taşradan gelmelü dört kişi gelince anlar fesh-ı fisk iderler. Farazî itmemişler libâsları setr ider. Yine görülmez. Libâsını kaldırıp dört kişi bir bir görünce emr-i asîr olur. Anın için şâhidûn-ı mezbûrûnun üçü şehâdet idüp biri itmese şehâdet idenlerin her birine hadd-ı kazf ser[â]pâ yüzer değnek lâzım olur ki "biri birinden emîn olmayup itmesünler" deyü olmak (276a) zann olunur. Ve hukâm-ı hudûdun adem-i vukû'una sa'y itmek lâzım iken şânına şân katmak için şâhidleri istimâ' itdi.

Katl-i
Patburunoğlu

Bundan sonra rûznâmçe halîfelerinden Patburunzâde lâübâlî rindâne meşreb ve hezl ü mizâha mâil va harf-endâz ve lisânına bî-perhîz ve mülhidâne tekellüm ider makûlesinden olmağla kendüye incinmiş iki kimesne "bu Patburunzâde altı ay

¹¹¹ +der¹¹² Sürmedandaki mil gibi

mukaddem sebb-i Rasûl itdi" deyü şehâdetlerine binâ'en katline hükm itmekle Kağıthane'de huzûr-ı hümayûnda katl olundu. Bu şehâdet-i hasbiyede dahi altı ay sükküt itdikleri için tefsîk olunup şehâdetleri kabûl olunmamak lâzım iken cesâret itdi.

Cân-bâz
Kasımpaşa'dan
İstanbul'a İp
Kurup Geçtiği

Ve bu esnâda Cân-bâz Şahin Kasımpaşa'da Şahkulu İskelesi'nden Fener Kapusu'na yedi kıt'a kalyon üzerinden ip kurup üzerinden İslâmbol'a geçti.

Ve Nakîbü'l-eşraf Esadzâde'nin etbâ'ı şekâ tarîkıyle bir sùhtenin dübürüne mum sokmağla fevt oldukda babası bu fi'li nakîbin oğlundan da'vâ ittiği için nakîb nefy

Kibârın
Hıdmetkâr
Belâsı

Köprülüzâde
Mustafa Paşa

ve oğlu tarîk-ı ilimden ihrâc olundu. Bunlar hıdmetkâr belâsına uğradılar.

Ve Köprülüzâde sadr-ı sâbık Ahmed Paşa merhûmun birâderi Mustafa Bey'e üç tuğ virildi.

Ve bu esnâda Moskov'un cem'iyeti haber alınmağla pâdişâh Âstâne'den Edirne'ye teşrîf buyurup Sadrı'zam Kara Mustafa Paşa Âstâne'de kalmış idi. Bir ay sonra geldi.

Bir Meyhâne
Açıldığı İçin
Vezîr
Kethudâsı Katl
Olunduğu

Geçen sene emânet-i hamr ref' ve meyhâneler vîrân olunmuşken İslâmbol'da bozahâne açıldığını pâdişâh haber alup vezîrden unfla suâl buyurdukda kendü altmış kîse alup izin virmişken kendüden def'-i töhmet için "vezîr kethudâsı benden habersiz açmış" deyüp kethudânın başını kesüp hünkâra gönderdi. Ve dermân-de kethudâ şehîd oldu.

Ve bu sene Mekke'ye seyl gelüp bâb-ı Ka'be'nin üst eşîğinden bir zirâ' mürtefi' oldu. Ve yirmi dört sâ'atde ref' oldu. Ammâ yüzelli menzil harâb ve kati çok insân dâhil-i Harem ve hâricinde telef oldu.

Ka'be-i
Mükere'me'ye
azîm Seyl
Geldiği

Sene 1092 Âmeden-i Sultân Mehmed be-İstanbul. Ve harîk şuden-i Galata der-Kürkçü Kapusu. Ve binâ-i kasr der-Beşiktaş ve kasr-ı vâlîde der-Ebî Eyyûb. Ve muhârebe-i keştîhây-ı Fransa bâ-keştîhây-ı Trablus der-per-cezîre-i Sakız ba'de ez-muhâsara-i şeş mâh

Beşiktaş'da
Çinili Köşk
Binâ
Olunduğu

Pâdişâhın sefer için Edirne'ye teşrîfin Moskov haber alup acele elçi gönderüp Nehr-i Özü'nün beri tarafı Kiyev kal'asına varınca cümle Âl-i Osmân'ın ve Kiyev serhad olmak üzre sulh olundu. Ba'dehu pâdişâh sayd u şikâr iderek Âstâne'ye geldi.

Hıyânet-i
Fransız

Ve Trablus seffineleri Sakız'da bağlanırken Franca kalyonları gelüp Trablus seffinelerini ve Sakız cezîresini toplayup kırk bin gülle atdı. Binden ziyâde âdem telef ittiği arz olunmağla balyosu tazyîk olundukda "rızâmız yok falan" deyüp kralına pâdişâhımız iğzâb olduğunu bildürdükde elçisi gelüp yüzyirmi kîselik cevâhir ve tuhaf hediye getürmekle afv olundu.

Kurs Kralının
Osmanlı'ya
Tâbi' Olduğu

Ve bu sene havâdisindendir. Orta Macar gurufki Kurs (276b) kralı ta'bîr olunur. Ve bu kral-ı mezkûrdan başka birer ülke sâhibleri Zirinoğlu ve Bekanoğlu Peç kal'asına paskalyada cem' olmak âdet olmağla âdetleri üzre varup Peç'de cem' olduklarında Nemçe çasarı bunlara kendü mezhebini teklîf eyledikde bunlar "pek ma'kûl" diyerek Nemçe'nin elinden kurtulup Âl-i Osmân'a teba'iyetlerine takvîr vermek için hedâyâ-yı kesîre ile Zirinoğlu'nu irsâl ol dahi Devlet-i Aliyye'ye gelüp arz-ı ubûdiyyet idüp Nemçe'nin sû-i hâlini ifâde ve bunlara gayzı olduğunu beyân itdi.

Macar'dan
Zirinoğlu ve
Bekanoğlu'nun
Osmanlı'ya
Tâbi' Olduğu

Nemçe

İrtesi sene fi'lvâkı' Nemçe keferesi gelüp Kurs kralının ve Zirinoğlu'nun mülklerini zabt eyledi. Ve Kurs kralı olan Tökeli İmre devlete ilticâ itmekle Devlet-i Aliyye'den ser'asker paşa ta'yîn olunup Varat sahrâsına asker cem' olunup Nemçe'den iki kal'a alınup Kurs kralına virildi. Lâkin şitâ gelmekle askerimiz gir[ü] çekildikde "Nemçe yine gelüp zikr olunan kal'aları aldı" haberi devlete gelicek geçen sene kal'aları almak için olan masraf hebâ oldukdan sonra Nemçe ile olan sulhumuzun fesâdına sebep oldu.

Sene 1093 Vefât-ı Şerîf-i Mekke Ebü'l-Bereke Abdullah. Ve âmeden-i elçi-i Moskov ba'de ez-tertib-i mukaddemât-ı sulh. Ve reften-i Sultân Mehmed be-Edirne

Moskov

Moskov'dan elçi gelüp binyüz doksân sekiz dâne samur ile yirmi balık dişi ve on aded cenâh sungur hediye getürdü.

Ve Bosna-Sarây kadısı bir mahalde birkaç maktûl bulup teftîş nâmıyla nevâhî halkını şehre cem' ve ikişer gurus taleb itdikde nâs gulüvv idüp mahkemesini yağma ve kendüsünü helâk itdiler. Ukalâ cem'iyeti şehirden taşra çıkarur. Bu kadı cem'iyeti şehre getürüp kendüyü telef itdirdü. Ba'dehu taraf-ı pâdişâhîden bu hiyânete cesâret idenler ahz ve telef olundu.

Hamâkat-ı
Kadı

Tersaneden
Pâyzenler
Sandal ile Firâr
İtdikleri

Ve bu esnâda hünkâr iç ağaları sandallarından birini pâyzenler gice tersaneden alup Karadeniz'e gitdikleri duyuldukda bostancıbaşıya ve kavak ustalarına beşer yüz değnek darb olundu.

Ve bu sene Nemçe üzerine ser'asker ta'yîn olunup Kurs'dan Nemçe'nin aldığı kal'alar nez' olunup Tökeli İmre senede yüzaltmış kîse harâc ile taraf-ı devletden Macar kralı nasb olundu. Bundan sonra Nemçe'den elçi gelüp "مضى ما مضى"¹¹³ deyüp sulhâ tâlib oldukda Sadrîa'zam Kara Mustafa Paşa Engürüs seferine pâdişâhî teşvîk

Nemçe
Seferi

¹¹³ Olan oldu.

itmekle Nemçe elçisine i'tibâr olunmayup Nemçe seferi için pâdişâh Âstâne'den Edirne'ye teşrîf buyurdu.

Sene 1094 Reften-i Sultân Mehmed be-cânib-i Belgrad. Ve serdârî-i Sadrîa'zam Mustafa Paşa be-cânib-i Nemçe ve muhâsara-i Peç ve avdetes bâ-asker-i İslâm ber-kal'a-i Budin. Ve istûlâ-i küffâr ber-kal'a-i Estergon ve şehâdet-i nüfûs-ı kesîre ve şehâdet-i Gürcü Hüseyin Paşa ve Halil Paşa ve Kara Mehmed Paşa ve Bekir Paşa ve Hızır Paşa. Ve maktûlî-î Uzun İbrahim Paşa ve avdet-i pâdişâh der-Belgrad be-Edirne. Ve vefât-ı Defterdâr Ahmed Paşa ve Bezmi Efendi ez-şu'arâ¹¹⁴.

Kurşunlu
Mahzen
Yandı

Bu sâlde Galata Kurşunlu Mahzeni muhterik oldukda derûnunda bir Mısır hazînesi bahâsı eşyâ yandı. Hattâ Venedik bâzergânlarının eşyâsı gümrük için mahzen-i mezkûra vaz' itdirülmüş idi. Bu harîk vâkı' olup eşyâ telef oldukda Venedik kaska haml ve Bosna hudûduna ta'arruz itdikde üzerine sefer lâzım olmağla sefer levâzımı görüldüğünü Venedik haber alup i'tizâr-nâmesi gelicek "şimdi Nemçe seferi var. Şimdilik iğmâz olunsun" deyü vezîrin itdiği telhîse pâdişâh "münâsib" deyü hat çekdi. Ve mahzen-i mezbûr tamâm onbeş gün yandı.

Hîle-i
Efrenc

Ve pâdişâh Nemçe seferi için Edirne'den Belgrad'a varup meks buyurup vezîr Sancağ-ı Şerîf ile Peç üzerine gitdi. Ösek'e vardıkda Kurs kralı dahi gelüp askere mülhak oldu. Ve askere ulûfe virilüp (277a) serhad olan İstoni Belgrad'a varıldıkda Tatar han ve Macar'dan Zirinoğlu ve Bekanoğlu gelüp askere mülhak olduklarından sonra Raba Nehri kenârında vâkı' Yanık kal'a kurbuna varilüp bin zahmetle Raba Nehri'nden mürûr olunup Yanık kal'a muhâsara olunacak oldukda kal'ada ceneral olan hîle-kâr kâfir vezîre "varın Peç'i zabt idin. Bilâ-ceng bu kal'ayı size teslîm iderim. Eğer şimdi almak isterseniz kralımdan havf iderim. Cengsiz teslîm idemeyüp ceng iderim. Ve zahîre ve cebehânem çokdur. Bunu feth idince vâfir zamân mekse muhtâc olursuz. Bu sebebden Peç cenginin vaktini geçürsüz" deyü haber gönderdikde vezîr ma'kûl görüp "heman Peç'e gidelim" didikde meşveret olunup cümle paşalar ve erbâb-ı devlet sükût itdiklerinde Budin Vâlîsi Pîr Uzun İbrahim Paşa kâr-dân ve kâr-güzâr olup "izniniz olur ise bir hikâye nakl ideyim" deyüp "bir pâdişâh mukarreblerinin aklını tecrübe için yayılmış bir vâsi' kaliçenin ortasına üç bin altun vaz' idüp her kim bu kaliçeye basmadın şu altunu eliyle alabilürse anın olsun didikde

Hikâye

¹¹⁴ Bu Farsça başlık derkenardır. Sonu sah ile bitmiştir.

boyu uzun ve eli uzun âdemler bir dürlü el irişmek muhâl deyüp fikrinden fâriğ olduklarında içlerinden bir akl-ı kâmil sâhibi kaliçenin bir köşesinden düşürerek varup altunu aldı. Ve yine kaliçeyi yayarak girü geldikde şahs-ı mezbûrun aklını pâdişâh pesend idüp cümlesinden ziyâde i'tibâr eylediği gibi biz dahi ibtidâ kâfirin hîleli kelâmına firîfte olmayup bu Yanık kal'ayı alalım. Tatar'ı küffâr diyârına gönderüp tahrîb itdirelim. Askerimizden küffârın gözü korksun. Bu senelik şitâ geldikde Budin'de kışlaruz. Bahârda Peç'i varup âsân aluruz. Zîrâ küffârı girüde bıragup geçmek eyü ma'nâ değıldir" deyicek vezîr iğzâb olup "paşa sana ateh gelmiş biz Peç'i aldıkda Yanık bize bâd-i hevâ kalur" deyüp heman Raba Köprüsü'nden geçüp Tata ve Papa kal'aların alup nehr-i mezbûrun tarafeyninden kırk aded palanga zabt idüp recebin yirmisinde varup Peç kal'asın muhâsara idüp top ve humbara ve lağım ve püskürme ile ehl-i kal'ayı tazyîk ve berbâd itdiğinden mâ'adâ Tatar Peç'den beş altı konak içerü akın idüp peri çihre ve kamer-tal'at zenân ve gilmân esîr ve bî-hisâb ganîmetle geldiklerinde bakarın vakıyyesi dört pâreye ve bir sığır on pâreye bey' olundu.

Muhâsara-i
Kal'a-i Peç

Ba'dehu toprak sürerek hendeke varılıp girilmişken muhâsara elli güne vardı. Etrâfda ot ve alaf kalmayup yirmi sâ'at mesâfeden getirülmeğe muhtâc olmağla at ve camus kısmından ekseri açlıktan telef olup orduda kaht zuhûr itmekle askere her şeyden fütûr geldikde "Kurs kralı ile Hüseyin Paşa Pozin kal'asın almağa gidüp münhezimen avdet iderken suya gark oldukları" haberi gelmekle askere dehşet geldi. Ve kaht sebebine tamâm ta'yîn virilmediği ecilden askere müsâ'ade olunmağla asker itâ'atden çıkup fisk u fücûra mübâşeret ve terk-i salâtı âdet itdiklerin küffâr-ı dûr-bîn görüp bu vakti fırsat bilüp Rîm-i papa mübâşeretiyle cemî'-i milelden cem' eylediği askerden yüzbin kefereden mürekkeb bir tabur muhâsaranın altmışıncı günü Peç'e imdâd için karîb (277b) geldikde muhâsarada bir mikdâr âdem bıragılıp gelen tabura umûmen asker ile varılıp iki sâ'at ceng olundukda Uzun İbrahim Paşa kolundan inhizâm zuhûr idicek cümle asker firâr itmekle tabur-ı küffâr gelüp kal'aya girdiğin vezîr görüp kal'adan me'yûs iken cengden gelen asker dahi metrise girmeyüp Yanık semtine çekildiğini vezîr görüp bir dahi asker zabt u rabt olmayacağıın bildi. Ve bu hâli küffâr kal'adan müşâhede idüp Peç'den çıkup vezîr ordusuna yürüdükde mukâbele idicek asker olmamağla heman hazînede olan yüz kîse akçe ile onaltı samur kürk ve bin iki yüz hıl'at küffâra kalmasun deyü vezîr askere yağma itdirdü. Bu seferde olan asker bu târîhe gelince görülmüş değıl idi. Zîrâ "bu sefer Peç seferidir ve Nemçe'nin cümle mâlı andadır" deyü her taraftan asker kendü talebleriyle

Askere
Tül
Meksden
Zarar

Askerin
İtâ'atdan
Çıkup Fisk u
Fücûra
Mübâşeretlerin
den Zarar

Sû-i
Tedbîrden
Zarar

gelmişlerken böyle asılsız hezîmet ile firâr itdiklerinde küffâr gelüp cümle top ve cebehâne ve çadır ve sâir âlât ve orduyu zabt itmekle vezîre za'f küffâra kuvvet hâsıl oldukda vezîr kendü sû-i tedbîrine i'tirâf itmeyüp "Uzun İbrahim Paşa'ya muhâlefet itdiğimiz için bize iğzâb olup bu inhizâma sebep oldu. Görmez misin ki inhizâmın zuhûru İbrahim Paşa kolundan idi" deyüp kusûrunu setr için İbrahim Paşa'yı katl eyledi.

Lehlü

Andan Budin'e gelürken Leh kralı dahi nakz-ı ahd idüp Nemçe ile bir olup ellibin Lehlü füccârıyla Estergon üzerinde asker-i İslâm'a karşı gelüp ceng olundukda Bosna vâlisi şehîd olup Sivas vâlisiyle Silistre vâlisi esîr ve dîğer iki paşa dahi nâ-bedîd oldukda Estergon kal'ası imdâdına vezîrin ta'yîn eylediği asker kal'aya girmemekle ehl-i kal'a za'îf olup emân ile kal'ayı küffâra teslîm idüp vezîrin yanına geldiklerinde "niçün kal'ayı virdiniz?" deyü paşasıyla zâbitlarını vezîr katl iyledi. Ve kendüsü imdâd idemediğine te'essüf çekecek iken öyle mazîkdan cân kurtaranlar dahi katl eyledi. Tatar Han Murâd Giray dahi azl olunup yerine Hacı Giray nasb olundu. Bu avdetde vezîr Budin'e gelüp yirmi gün durduktan sonra Belgrad'a geldi. Çünkü pâdişâh Belgrad'da idi. Zuhûr iden inhizâm ve ekdârdan duramayup Edirne'ye geldi.

Venedik

Ve Nemçe keferesi Peç'de vezîr otağını zabt itdikde kurşunlu mahzen telhîsini bulup Venedik'e gönderdi. Ya'nî ordu Nemçe'ye gitmezden mukaddemce işbu doksan dört senesi evâilinde Kurşunlu Mahzen muhterik oldukda Venedik'in çok mâlî yandıkda Venedik kasta haml idüp Bosna kal'alarına ta'arruz idicek üzerine sefer olacağını bilüp "emân" deyü kal'aları bıraktıkda "şimdilik Nemçe seferimiz var. Ba'dehu Venedik'in hakkından gelinür. İğmâz olunsun" deyü vezîrin itdiği telhîse hatt-ı şerîf güşîde olunmuş idi. Vezîr-i merkûm ma'hûd telhîsi otağında bırakmış ve Nemçe gelüp ahz itdikde Venedik'e gönderüp Venedik Devlet-i Osmâniyye'nin kendüye sû-i kasdı olduğun bilüp ol dahi nakz-ı ahd idüp donanmasıyla Mora'ya gelüp Ayamavra kal'asını aldı. (278a)

Ve İslâmbol'da olan balyosu bir gice Topthane'de top kârhânesin yağlı paçavra ile tutuşdurup halk ihrâk gâilesinde iken hâzırladığı kayığa binüp Akdeniz'e firâr itmekle mahzen harîkının intikâmını dahi aldı. İşte ne'ûzu billâh hod-bîn olup ukalâ kelâmını ısgâ itmeyüp sû-i tebîre giriftâr olan vezîrin dîn ü devlete böyle mazarratı olur.

Harîk-ı
Kârhâne-i Top
ve Firâr-ı
Venedik
Balyosu

Salb-i

Reîsülküttâb

Sene 1095 Maktûlî-i Sadria'zam Kara Mustafa Paşa ve Defterdâr Hasan Paşa. Ve maslûbî-i Re'îs Mustafa Efendi. Ve istîlâ-i Venedik ber-

kal'a-i Ayamavra ve Preveze. Ve azl-i Murad Giray ve hâniyyet-i Selim Giray der-def'a-i sâniye. Ve fevt-i Safî Mîrzâ ve cülûs-ı Şâh Süleyman şâh-ı Acem. Ve muhâsara ve firâr-ı küffâr ez-kal'a-i Budin. Ve vefât-ı Şeyh Himmet

Ve zîrin Nemçe seferini açup müdebbir kelâmını ısgâ itmemekle münhezim olup Leh keferesinin fırsat bulup nakz-ı ahd itmesine ve telhîsi hıfz itmemekle Venedik keferesinin dahi nakz itmesine sû-i tedbîr ile sebep olduğu için hünkâr kapucular kethudâsı irsâl olunup Belgrad'da başı kesildi. Bu vezîrin aslı Merzifonlu'dur. Köprülü Mehmed Paşa buna oğlu gibi muhabbet ve küçük mîrahur ba'dehu iki tuğ ile kapudan ba'dehu rikâb kâimmakâmı ba'dehu yedibuçuk sene sadrı'zam olup elli yaşında katl olundu. Âkıl u reşîd ve gayûr ve kerîm ve vakûr olup İslâmbol'da ve Galata ve Merzifon ve Cidde'de câmi'leri vardır. Müverrihînin tahrîrleri üzre irtesi sene yine kalsa قضاء ما فات¹¹⁵ ider idi. Lâkin İbrahim Paşa'yı zulmen katlinin mükâfâtını buldu. Ba'dehu mühür Bosnevî İbrahim Paşa'ya virildi.

Sû-i Tedbîrin
Sebebine
Vezîrin Katl
Olunduğu

Barabaş
Kazağı

Ve bu esnâda Barabaş Kazağı dahi isyân ve Boğdan'dan ve re'âyâdan otuz bin kâfir cem' ve İsmail kasabasının gâret ideceğın İsmail Mütevellîsi Yusuf Ağa müdebbir ve âkıl olmağla vâfir zamândan berü İsmail'de mütevellî olmağla etrâfdan asker cem' ve kasabayı muhâfaza iderken Hacı Giray Han seferden avdetle İsmail'e geldikde sekiz sâ'at mesâfede tecemmu' iden kâfirin üzerine mütevellî ile varup ekserin kılıcdan geçürdüler. Gerçi bir mütevellî pârçası ammâ müdebbir olmağla hem kasabayı muhâfaza itdi. Ve han geldikde hem fırsatı düşürüp düşmeni helâk itdi.

Tedbîr-i İsmail
Mütevellîsi

Büyük
Mîrahura
Vezâret Pâyesi
Virildiği

Ve vezîr-i maktûlün müsteşârı re'îsülküttâb efendi Edirne'de salb olundu. Ve büyük mîrahura vezâret pâyesi virilüp pâdişâhın önünce paşa takımıyla gider idi.

Ve han nasb olunan Hacı Giray'dan Tatar şikâyet mahzarı itmeğın azl olunup vâfir zamândan berü Burusa'da menfâ olan Selim Giray nasb olundu.

Ve tersanede Mısırlıoğlu İbrahim Ağa ve Baba Hasan nezâretiyle on kıt'a kalyon inşâ olunup ba'de't-tekmîl süvâr olup Deryâ-yı Sefîd'e revân oldu. Bu Mısırlızâde doksan yedi târîhinde üç tuğla kapudan paşa olmuşdur.

Tersanede
Kalyon İcâd
Olunduğu

Ve Belgrad kışlasında yeniçeri ağası olan Mustafa Paşa'ya ser'askerlik ihsân olunmağla ordu-yı hümâyûnla bahârda Ösek'e vardıkda Nemçe kralı ikiyüz bin kâfir ile Estergon'a geldiğın haber alup varup küffârı basdıkdâ gâlib oldu. Lâkin askeri kalîl olmağla avdet itmiş idi. Tekrâr Vac semtinde mukâbele oldukda Tımışvar vâfîsi

¹¹⁵ Kaybettiği şeyi telafi ederdi.

(278b) ile vâfir müslimân şehîd olıcak asker girü gelicek küffâr Vac kal'asın dahi aldı. Ve Budin karşusunda Peşte kal'asında olan müslimleri havf istî'âb itmekle kal'ayı boşaldup Budin'e geldiklerinde küffâr Peşte kal'asın hâlî bulup Peşte'yi dahi zabt eyledikde ser'asker gelüp küffâra mukâbele olup ceng itdi. Lâkin küffârın kesretine tâkat getüremeyüp girü gelüp Budin'e girdi. Ammâ akabinden küffâr dahi gelüp Budin kal'asın dört ay muhâsara idüp yüzbin mikdârı kâfir helâk olduğundan gayrı şitâ gelmekle me'yûsen küffâr çekilüp gitdi.

Ve Leh keferesi dahi kal'a-i Kamanıçe'yi kırk gün muhâsara itmiş. Lâkin bir gün kal'adan müslimler çıkup küffâr ile Rüstemâne ceng itdiklerinde yedi balyemez topuyla dört havan hendeke atup mâ'adâsın çivileyüp merdâne şecâ'atlarını küffâra izhâr itdiklerinde küffâr me'yûsen çekilüp gitdi.

Sene 1096 İstîlâ-i küffâr-ı Nemçe ber-kal'a-i Uyvar ve şehâdet-i Hocoğlu Mustafa Paşa. Ve istîlâ-i küffâr-ı Venedik ber-kal'a-i Moton ve Koron ve Anaboli ve Avarin. Ve ser'asker şuden-i Ahmed Paşa be-cânib-i Nemçe. Ve maktûl-i İbrahim Paşa Vâlî-i Budin. Ve vefât-ı kâimmakâm-ı İstanbul Mahmud Paşa sâbika ve Vanî Mehmed Efendi şeyh-ı Câmî '-i Vâlîde der-İstanbul.

Geçen sene Ser'asker Mustafa Paşa bir iş görememekle azl olunup yerine Budin Vâlîsi İbrahim Paşa ser'asker nasb olundu.

Mora
Adası'na
Küffârın
İstîlâsı

Ve bu esnâda Venedik keferesi Mora kurbunda Manyadağı re'âyâsıyla ittihâd idüp cezîre-i Mora'da iki ay muhâsara itmişken Koron kal'asın alamayup girü çekildikten sonra bir hafta mürûrunda tekrâr gelüp muhâsara itdikde iki ay muhâsaradan halâs olup "cân baş kurtardık" zannında olan müslimler tekrâr muhâsarayı göricek adem-i mukâvemet ile kal'ayı küffâra virdiler. Muhâsara husûnda girü çekilüp tekrâr gelmek küffârın hîle-i harbinden biridir. Gaflet olunmaya.

Ve Nemçe ser'askeri olan İbrahim Paşa varup Estergon kal'asını onbeş gün muhâsara itdikde ellibin kâfirden mürekkeb bir tabur gelüp ceng olundukda ser'asker münhezim olıcak kal'a muhâsarasından fâriğ oldukda küffâr varup Ösek kal'asın muhâsara idüp zabt eyledi.

Ve bu esnâda At Bâzârı Şeyhî Osman ki fazl u kemâl ile şöhretine binâ'en ve va'zı gâyetle latîf olduğu için pâdişâh ekseriyâ va'zına hâzır olurken âlemin ihtilâlini kürsîde tafsîl idicek pâdişâh münfa'il olup Şumnu'ya nefy eyledi.

Kürsî Şeyhi
Kürsîde Umûr-ı
Devlet Söylediği
İçün Nefy
Olunduğu

Ve Sadriâ'zam Kara İbrahim Paşa hasta olmağla yevm-i îdde pâdişâh ile mu'âyedeye varamayınca kâimmakâm nasb olunup emr-i mu'âyedeyi kâimakâm tekmi'l eyledi. Ve Kurs kralı zabtında olan kal'aların ahâlîleri Nemçe'ye teba'iyet itmekle kal'aları Nemçe zabt eyledi. Ve Nemçe keferesi dahi gelüp Uyvar kal'asın iki ay muhâsara itdikde derûnunda olan müslimânların zahîreleri tamâm olmağla bî-tâkat olduklarında heman kapuları açup cümlesi birden çıkup ceng iderek cümlesi şehîd olup haşr olmağla (279a) küffâr gelüp kal'ayı aldı.

Bayramda
Vezîr Hasta
Olmağla
Mu'âyede İçün
Kâimmakâm
Nasb Olunduğu

Cezîre-i
Mora'ya
Küffâr
İstîlâ
İtdi

Ve Venedik keferesi onaltı gün muhâsara ile Moton kal'asın dahi aldı. Ve Mora ser'askeri Venedik ile iki mahalde ceng idüp mağlûb olmağla ser'asker tebdîl olundu. Lâkin cedîd ser'asker dahi ceng üzerinde zâbit olup mühimmât ve askeri kalîl ve nizâmsız olmağla ol dahi küffâra cengde mukâvemet idemedi.

Ve Nemçe ser'askeri olan İbrahim Paşa ahvâl-i âleme bakup Nemçe cenerali ile musâlahaya dâir sohbet itdiği için katl olundu. Mezbûrun murâdı eğer musâlahaya kuvvet-i karîbe gelür ise devlete ifâde idecek. Vücûda gelmez ise devletin haberi yok deyüp devlete şeyn vermeyecek idi. Lâkin hasûdlar katl itdirdü. Ammâ bu sefer mütemâdi olmağla hasûdlar ve mahsûdlar cümlesi zâyi' oldu. Yerine Ahmed Paşa ser'asker oldu.

Ser'asker
Devletden
İzinsiz Küffâr
İle Sulha Dâir
Sohbet İtdüğü
İçün Katl
Olunduğu

Vanî
Efendi

Ve Vanî Efendi Kürd ulemâsından olup Vezîr Fâzıl Ahmed Paşa'nın i'tibârıyla şöhet bulup pâdişâh dahi takrîrine mâil olmağla hünkâr şeyhi olup vükelâya ta'n ider olmuş idi. Vükelâ dahi fırsat bulup meclis-i hümayûndan tard olunup Burusa'ya nefy olunmuş idi. Burusa'da vefât itdi.

Sene 1097 Âmeden-i Sultân Mehmed Han be-İstanbul. Ve ser'asker şuden-i Sadriâ'zam Süleyman Paşa be-cânib-i Nemçe. Ve İstîlâ-i küffâr-ı Nemçe ber-kal'a-i Budin ve Segedin ve Peşte ve Ciğerdelen. Ve rucû'-ı sadriâ'zam ve asakir-i İslâm be-Ösek. Ve şehâdet-i Abdurrahman Paşa Vâlî-i Budin. Ve maktûlî-i Kara İbrahim Paşa sadr-ı sâbık. Ve vefât-ı Musâhib Mustafa Paşa ve Karahasanzâde Mustafa Paşa ve Silâhdâr Hüseyin Paşa.

Vefât-ı
Musâhib Paşa
ve
Karahasanzâde
Mustafa Paşa

Vezîri'azam Kara İbrahim Paşa'ya pâdişâh "elbetde sefere gid" deyü ibrâm buyurdukca "ser'asker gitmemesi münâsibdir. Zîrâ ser'asker bozulsa bir dahi asker cem' olunmak mümkün olmaz" deyüp selefi Kara Mustafa Paşa gibi "münhezim olursam katl olunurum" deyü azm ü cezm itmekle ta'allül ider idi. Yine pâdişâh ibrâm

Vezîrin
Temâruzu

idicek lâ-ilâc temâruz itdikde şifâ bulunca kâimmakâm nasb olundu. Lâkin vezîr vücûden hasta değil ki şifâ bula. Nihâyet umûr mu'attal olmağla mühür alınıp Bosnevî Süleyman Paşa'ya virilüp ma'zûl İbrahim Paşa talebiyle hacca ve hac vakti gelince Üsküdar'da ikâmete izin virilmekle Edirne'den gelüp Üsküdar'da meks üzere iken vezîr-i mezbûr kurb-i devletden teb'îd olıcak a'dâsı fırsat bulup iftirâyâ şurû' ve "ma'zûl-i mezbûr gerçi Üsküdar'da lâkin Anadolu'ya amel idüp eşkıyâ cem'ine ve bağıteten fitne hadesine sa'y ideyor" deyü bühtân itmeleriyle Rodos'a nefy olunup üç bin kîse nukûduyla mâ-meleki mîrîye zabt olunduktan sonra katl olundu.

Bühtân

Ve pâdişâh bunca ekdâr âlemi ihâta itmişken düşmen gülmesine aldırmaıup izhâr-ı sürûr ile "pâdişâhım" deyü teşvîk iden gâfil mukarreblerin sevkıyla Edirne'den sayd u şikâr iderek Çorlu'ya gelüp yine Edirne'ye avdet buyurdu.

Gümrükçüye ve Arpa Emînine Üç Tuğ Virildi

Ve bu esnâda gümrükçüye (279b) ve arpa emînine üç tuğ ihsân olundu. Ya'nî bey' olundu. Zîrâ liyâkat-ı zâtıyyesine bakılmayıp liyâkat-ı mâliyesine i'tibâr olundu.

Ve sadrî'zam olan Süleyman Paşa Sancağ-ı Şerîf ile Engürüs seferine gider iken "Budin kal'asını küffâr muhâsara itdi" haberi gelmekle sür'at idüp Budin'e vardıkda küffâr metrise girüp ardına dahi hendek hafr itmiş. Vezîr etrâfını ihâta idicek küffâr kal'a ile ordunun ortasında kalup muzmahil olması müteyakkın iken küffâr metrisden çıkup ordu ile ceng itdikde vezîr ordusu muntazam olmamağla vezîr bozulup girü çekildi. Kal'aya dahi imdâd idemedi. Kal'ada olanların dahi gözü korkup yetmiş sekiz gün mahsûr oldukdan sonra vire ile kal'ayı virdiler.

Budin Kal'asını Nemçe Aldı

Vezîrin Rüsvâyılığ

Ba'dehu vezîr olacak yâdigâr gelüp Üstoni Belgrad'a gûyâ metânet virüp Varadin'e gelüp sebük-bârca vezîr zahîre alup Segedin kal'asına götürürken küffâr önüne çıkup vezîrin elinden zahîreyi aldıkda vezîr rüsvâyılığla yine avdet itdi. Varadin'e gelüp andan Belgrad'a geldi, kışladı.

Ve onüç seneden berü Şeyhülişlâm olan Çatalcalı Ali Efendi elini ve eteğini takbîl iden avâm nâsdan ba'zılar şefâ'at ve ba'zıları pâre kuvvetine ve ba'zısı cengde ve seferde birer bahâne ile kaht-ı ricâl sebebine üçer tuğa nâil olanlara atık vüzerâyâ olan ikrâmı itmeyüp bizim paşa yollu edâsını cedîd paşalar hazm itmeyüp azline ikdâm itmeleriyle pâdişâh müftîyi Yalı Köşkü'ne da'vet idüp geldikde bostancıbaşı sandalıyla Burusa'ya nefy olundu. Ve yerine Ankaravî Mehmed Efendi şeyhülişlâm oldu. Meşâyih-ı İslâm dimekle bu zâtlar ya'nî Minkarîzâde Yahya Efendi ve anın yerine olan mezbûr Ali Efendi ve anın yerine olan işbu Ankaravî Efendi şâyeste ve şâyandırlar. Hâlâ ulemâ vü kuzât yedlerinde mütedâvil olan *Yahya Efendi Fetâvâsı* ve *Ali Efendi Fetâvâsı* ve Arabî Ankaravî *Fetvâsı* bunlarındır. Velhâsıl birbirini

Şeyhülişlâmın Cedîd Vüzerâyâ Atıklardan Noksân İ'tibâr İtmesinden Zarar

mü[te]’âkıb üç dâne müftî-yi fâzıl-ı bî-nazîrlerin her birinin biri birinden mu’teber te’lîfâtları diyâr-ı Rum'a münteşir olup ibâdullâhın müşkilleri anlardan hal olmağla müşârun ileyhim hayrât-ı câriye ashâbı olmalarıyla ervâhları şâd olmaktadır, رحمة الله عليهم اجمعين.

Sene 1098 Çünkü Sadrı’zam Süleyman Paşa Segedin kal’asına zahîre götürürken elinden kapdırmış idi. Sonra küffâr gelüp Segedin kal’asın dahi aldı.

Ve bu sırda Leh keferesine ve Venedik feceresine ve Nemçe düşmenine birden üç kola sefer olunarak hazînede akçe kalmayup îrâd dahi kifâyet itmemekle memâlik-i İslâmiyye'den karz nâmıyla ya’nî İstanbul'dan binbeşyüz kîse ve Bursa'dan ikiyüz ve Mısır'dan üçyüz elli kîse ve هذا¹¹⁶ قس على هذا her bir şehirden tahammülüne göre karz alınıp devlete vüs’at geldikde edâ olunmak tertîb olundukdan sonra İslâmbol'dan matlûb olan akçe için Paşa Kapsu'nda müşâvere ve herkesden talep olundukda cümlesi sükût ancak (280a) Sadr-ı Rum Hamid Efendi "bu ne dimekdir? Devletin bunca îrâdını sefersiz vakitte sayd u şikâr ve hevâ vü hevese sarf itdikde meşveret itdiniz mi?" deyü itâb ve muhâlefet semtine sülûk itdikde Kâimmakâm Receb Paşa "efendi bu ne gûne ifrât kelâmdır?" deyicek "ya sen dün papuç kîsesi koyununda cizme süngeri elinde bir çukadar iken şimdi samur kürklü hıdmetkârların var. Sen imdâd eyle. Bizim eşyâmızı bey’ itmekden gayrı çâremiz yok" dimekle meclis fesh olıcak Edirne'ye Devlet-i Aliyye'ye bu keyfiyyet bildirülüp Hamid Efendi Bursa'ya nefy olundu. Ve iki ay sonra Hamid Efendi fevt oldu. Hânesinde olan üçyüz elli kîselik eşyâ vü nukûdu mîrîye zabt olunup hazîneye vüs’at geldikde "edâ oluna" deyü veresesine fâidesiz kâğîd virildi.

Vilâyetlerden
Hazîneye Karz
Akçe Taleb
Olunduğu

Hamid
Efendi
Muhâlefeti

Fevt Olan
Kadı’asker
Mâlî Mîrîye
Kabz
Olunduğu

Kâimmakâm
ile Sadr-ı
Rum’un
Muhâveresi

Minkarîzâde
Abdullah
Efendi'nin
Kâimmakâm
ile Muhâveresi

Ve bundan sonra Minkarîzâde Yahya Efendi'nin oğlu olup sâbıka Anadolu Kadı’askeri Abdullah Efendi'den yeniçeri çukası tahsîline me'mûr yeniçeri çavuşu "mezbûr Abdullah Efendi mukaddemâ Selanik kadısı iken çuka sâliyânesi defteri harcı deyü benden yedi kîse aldı" deyü da’vâ itmekle Abdullah Efendi kâimmakâm huzûruna ihzâr olunup suâl olundukda "eslâfımız gibi aldık" deyü cevâb virmişken kâimmakâm paşa çavuş başına "meblağ-ı mezbûru tahsîl eyle" deyü işâret itmekle Abdullah Efendi giderken çavuş başı önünü alup alıkoymak kasd itdikde Abdullah Efendi çavuş başının sarığını boğazına geçürüp şetm iderek dâbbesine binüp giderken kâimmakâm pencereden bakup "efendi hayâ itmez misin?" deyicek "senin gibi sâyis

¹¹⁶Bunu diğerlerine kıyasla.

böyle makâma gelmekle bizim gibi âdemler böyle harekete muhtâc oldu" didiği hünkâra telhîs olunmağla Abdullah Efendi Sakız'a nefy olundu.

Akçe İle
Küffârdan Esîr
Almış Paşayı
Almak

Ve geçen sene esîr olan İsmail Paşa için vezîr otuzdört kîse ile samur kürk ve bir dizi incü virüp halâs itdi.

Ve bu eyyâmda Anadolu'da Yeğen Osman nâm türedi peydâ ve başına eşkıyâ cem' ve kasaba vü kurâya hasâret ider idi. Cezâsını tertîb lâzım iken "ele getürmekte su'ûbet var" deyü sühûlet cânibine gidüp mesfûrun rüşvetini alan ricâl-i devlet habîs-i merkûm "âdem soymakda bahâdır olduğu gibi küffâr ile cengde dahi bahâdırılık ider" diyerek vaz'-ı âcizâne mu'âmele ile afv ve matlûbu olan Karahisâr sancağıyla serçeşmelik ihsân ve tatyîb itdiklerinde ol dahi birkaç bin uğursuz şakîyle orduya varmış idi.

Yeğen
Osman

Sû-i Tedbîr
Ya'nî Şecâ'ati
ve Mehâbet-i
Devleti Terk
İdüp Âcizâne
Sühûlet
Cânibine
Gitmekden
Zarar

Çün vezîr Belgrad'da kışlayup bahâr gelmekle Ösek kal'asını küffârdan almak için giderken küffâr taburuna mukâbele vü mukâtele idüp asker-i İslâm gâlib ve küffâr münhezimen firâr idicek ta'kîbi müşâvere olundukda kâr-azmûde paşalar ve kâr-dân pîrlere münâsib görmemiş iken vezîrin sû-i karînleri "vüzerâ ve ricâl sizi mansûr olmasun deyü ta'kîbden men' iderler. Zîrâ perîşân kâfir ta'kîb olursa hem intikâm alınur ve hem asker ganîmet alır ve hem efendimiz şân alır" deyü igfâl itmeleriyle Şikloviş kurbuna varınca ta'kîb itdiklerinde küffâr bir omanlığa girüp yine ceng olunur iken çadırlar (280b) bozulmak fermân olundukda ashâb-ı tecrübe "böyle vakitte çadır bozulmaktan mahzûr peydâ olur" diyeyordu. Müfîd olmadı. Vaktâ ki herkes çadır kaldırmak dağdağasında iken küffâr hücum itmekle asker perîşân olıcak küffâr gelüp topları ve orduyu zabt itdikde vezîr heman Sancağ-ı Şerîf'i kapup

Ceng
Olunurken
Çadır
Bozulmaktan
Asker
Bozulduğu

Fitne
der-Ordu

Varadin kal'asına geldi. Ve akabinden Varadin kurbuna küffâr taburu geldiği haber alınmağla asker ta'yîn eyledi. Lâkin ağırlıkla vezîr kalup askeri çadırsız ve seyisanesiz sebük-bâr irsal ve üzerlerine Yeğen Osman Paşa gibi uğursuzlar serçeşmesi nâm habîsi ser'asker itmiş idi. Asker ber-minvâl-i muharrer ordudan sebük-bâr çıkup bir merhale gidüp gece oldukda bir azîm yağmur yağdı ki iki gün ve iki gece mümtedd oldu. Askere çadır yok ve tebdîl idecek libâs yok. "Bu tedbîrsiz vezîr bizi çadırsız göndermekle bu belâyâ uğratdı. Sahrâlar deryâ oldu ve hayvânlarımızın ekseri telef oldu. Âteş yanmaz. Her birimiz bir maraza uğraruz. Bu kıyâfetle adûya gidüp ceng olunmaz" deyü asker avdet idüp orduya karîb mahalle gelüp tecemmu' itdiklerinde "vezîr bu işi bize ihânet için itdi" deyü ittifak ve mühür ile Sancağ-ı Şerîf'i vezîrden taleb itdiklerinde vezîr bir dürlü def'ine çâre bulamayup Sancağ-ı Şerîf'i alup Varadin kal'asına girecek oldukda yeniçeri ağası ve ordu kadısı

Askeri Cenge
Çadırsız
Göndermekden
Zarar

Vezîrin
Ordudan
Fırârı

ve yanında olan paşalar "kal'aya girsek bu asker gelüp orduyu yağma itdikden sonra gelüp kal'ayı muhâsara ve bizi telef iderler" deyüp Tuna donanmasına binüp Belgrad'a geldiler. Ammâ asker orduya gelüp vezîr çadırına girüp müşâverelerinde "çünkü içimizden yaramazımız olan vezîr gitmiş. Bize kâimmakâm lâzım" deyüp Siyavuş Paşa'yı kâimmakâm nasb idüp cümle ricâl ve asker mushafa el urup ittifâk ve ahd ü yemîn itdiler. Ve her ocakdan ikişer âdemle vezîrden şikâyet mahzarın gönderüp bir mütediyyin vezîr taleb itdiler.

Ez-în-cânib vezîr Belgrad'da dahi duramayup sefîne ile Ruscuk'a andan Âstâne'ye gelüp ihtifâ ve sancağı defterdâr ile hünkâra îsâl eyledi. Ve askerden mahzar geldikde pâdişâh küçük mîrahur ile Siyavuş Paşa'ya kâimmakâmlık irsâl buyurup askerin de Belgrad'da kışlamasını fermân buyurdu. Mîrahur varup askere Belgrad'da bu fermânları teblîğ itdikde asker "mühür Siyavuş Paşa'ya gelsün. Ve Vezîr-i Sâbık Süleyman Paşa katl olunsun. Ve biz bunda kışlamayup Âstâne'ye giderüz" deyü teveccüh itdiklerini görüp mîrahur gelicek müşâvere olunup "mühür Siyavuş'a gitsün lâkin cümle zâbitlar ve menâsib sâhibleri tebdîl olunup Âstâne'den birer mu'temed âdeme virilsün. Ve her gürûh zâbitı yanına gelsün dinilse cümlesi gelüp zâbitı yanına cem' olmağla fitne teskîn olur" didiler. Meğer bu erbâb-ı meşveretde (281a) hiç akl u şu'ûr yoğ imiş. Böyle erbâb-ı fesâdı İstanbul'a getürmeyi hasen görüp kendü hân mânlarına kendü elleriyle âteş urdular. Meğer erbâb-ı hall ü akde ruesâ-yı eşkıyâdan mahfî mektûb gelüp "bizim murâdımız ancak Süleyman Paşa'nın katlidir. Gayrı yokdur" deyü yazdıklarına bu bî-nevâlar aldanup eşkıyânın Âstâne'ye gelmesini tasvîb itmişler. Cemî'-i zamânda erbâb-ı fitnenin ahd ü yemînine i'timâd olunmadığın bilür içlerinde bir kâmil ehl-i târîh bulunmadı. Ancak Kâimmakâm Receb Paşa "mührü bana virin. Ben varup cümlesinin hakkından geleyim" didikce mukarrebler "gavgâ sükûn bulacak iken alevlendirme" diyerek bir alay bî-şu'ûr pâdişâhı iğfâl idüp silâhdâr ağa mühür ile orduya irsâl olundu. Varup Siyavuş Paşa'ya mührü virüp iki kürk ilbâs başına iki sorguç ve miyânına bir kılıç takdıkdâ yeniçeriden Fetvâcı Çavuş sipâhdan Küçük Mehmed ve mülâzımbaşı ve Malatya ve Tokat ve Sivas ve Adana kethudâları ve Kandilci nâm eşkıyâ sâir şakîlere re'îs olup "devletden her ne taleb itdiysek dirîğ olunmadı. Hattâ mühür dilediğimiz âdeme geldi. Her zamân fırsat destimize girmez. Birkaç gün şu âlem de biz de atup tutalım. Ricâlden birkaç kişiyi i'dâm itsek devleti dahi ziyâde kabzaya alurduk" deyüp mühür geldiğinin irtesi umûm hıl'ati için ricâl vezîr otağına cem' oldukda eşkıyâ otağın etrâfını ihâta ve re'îsleri at üzerinde durup Defterdâr Mustafa Paşa'nın katlini

Sû-i Tedbîr
Ya'nî Erbâb-ı
Fesâdı
Âstâne'ye
Da'vet

Erbâb-ı
Fesâdın
Yemînine ve
Ahdine
İ'timâd
Olmaz

Eşkıyânın
Matlûbuna
Müsâ'adeden
Zarar

taleb itdiler. Vezîr çıkup def'ine sa'y itdi. Olmayıcak "bâri kendin çıkup recâ eyle" dimekle defterdâr çıkıcak kılıç üşürüp pârelediler. Ba'dehu tezkireciler ve defter emîni taleb itdiklerinde anlar çıkmadı. Heman eşkıyâ otağa girüp anları dahi pârelediler. Ba'dehu re'îs ile yeniçeri baş halîfesini taleb itdiler. Ammâ anlar mukaddemce firâr itmişler, bulamadılar. Ve Yeniçeri Ağası Tekfurdağlı Mustafa Paşa'yı azl itdirüp Kulkethudâsı Cadu Yusuf Ağa'yı ağa itdirdiler. Sağlıkla itmesünler. Küffâr bu ihtilâli duyup fırsat add idüp her birine Sultân Süleyman gibi pâdişâh bi'z-zât sefer idüp bin sa'y ile feth itdiği ve feth olunur iken vefât itdiği Sigetvar kal'asın ve Üstoni-Belgrad kal'asın küffâr muhâsara itdikde vire ile aldı.

Çünkü Kâimmakâm Receb Paşa mühre tâlib olduğu için asker geldikde kendüyü ve pâdişâhı sağ komayacakların iz'ân idüp mukaddem bir tedârük kasdıyla Müftî Ankaravî Efendi'ye netîce-i kârı tefhîm idüp "bâri ibâdullâha ve devlete zarar gelmemek için bu sû-i karînlerin def'ine muhtâc ve mukarreblerin def'i mümkün değil ancak hünkârın hal'ine muhtâc zarar-ı âmdan zarar-ı hâs evlâdır" didikde müftî redd itmemekle sekbânbaşıya keşf-i sır eyledi. Ol dahi redd itdikden sonra bu sırrı taraf-ı saltanata i'lâm idicek vezîr firârî Süleyman Paşa'nın bulunması için kâimmakâma pâdişâh tehdîd itdikde gerçi mekânını bilür idi "bilmem" dimekle pâdişâh bostancıbaşıya "var kâimmakâmı kapu arasına kaldır" deyü bir hatt "ba'dehu katl eyle" deyü hat ikisini birden alup bostancıbaşı câhil olmağla (281b) kâimmakâma gelüp ibtidâ katil hattını virüp "kapu arasına buyurun" deyicek kâimmakâm kıssayı duyup sûret-i itâ'atda "varayım yanıma altun alayım" deyü hareme gidüp ard kapudan firâr ve çarsuya gelicek ve halk kendüyü bildiklerin bilüp halka perîşânlık virmek için "ümme-i Muhammed ordu zorbaları geldi. Ne durursuz? dükkânları kapadın. Şimdi sizi yağma iderler" diyerek Edirne Kapsu'ndan çıkup gâib oldu.

Bostancıbaşı "paşa haremde çıkacak" deyü beklerken bu haber zuhûr idicek akli başından gidüp pâdişâha bildürdükde "elbetde bul" deyü fermân olunup Boğazhisâr Muhâfız Köprülüzâde Mustafa Paşa getirülüp kâimmakâm nasb olundu. Ol dahi ihtimâm ile arayup vezîr-i sâbık Süleyman Paşa'yı Karadeniz Kavağı'nda usta bulup getürdükde katil olunup ordu Filibe'ye geldikde kellesi irsâl olunup vâsıl oldu. Ve bir hatt-ı şerîfde "sizi tekdîr iden Süleyman Paşa katil olundu. Küffârın etrâfdan hüçümü varken biragup gelmeniz dîn ü devlete muzırdır. Bu sene Filibe'de kışlayasız" yazılmış. Kırâat olundukda "pâdişâhımız bunu mukaddem fikretmek gerek idi. Ve hayır-hâhlar kelâmıyla amel idüp sayd u şikâr ve hevâ vü hevesle hazîne telef itmeyüp askerine rağbet itmek gerek idi" deyüp orduyu Filibe'den kaldırıp Âstâne'ye teveccüh

Sû-i Karînler
Def'
Olunmamakda
n Pâdişâha
Zarar

Kâimmakâm
Gâib
Olduğu

Köprülüzâde
Mustafa Paşa
Kâimmakâm
Olduğu

itdiler. Ve hazînedâr ağa zorbalara tarafına amel itmiş imiş. Zorbalara "hazînedâr ağa kızlar ağası ve hattı getüren Musa Haseki bostancıbaşı olsun" deyü mahzar geldikde Musa Haseki bostancıbaşı nasb olunup Kızlar Ağası Yusuf Ağa Mısır'a nefy ve Hazînedâr Ali Ağa dârussaâde ağası oldu. Ve Müftî Ankaravî Mehmed Efendi heman hasta olup vefât itmekle yerine Debbâğzâde müftî olup Vanî Efendi merhûmun dâmâdı Es-Seyyid Feyzullah Efendi nakîb oldu.

Yeğen
Osman

Vaktâ ki ordu Edirne'ye geldikde Serçeşme Osman Paşa vezîr ile Edirne'de kalmak murâd itdikde sâir zorbalara "elbetde İstanbul'a giderüz" deyü nizâ' itdiklerinde Serçeşme "eğer vezîr bana yâr olur ise cümlesini kırarım" demişken vezîrin karînleri "efendim eslâfınız ocakludan münfek oldukları yokdur" dimeleriyle levend tarafını red ve ocaklu semtine meyl idüp Âstâne'ye gelmeyi münâsib gördü. Serçeşme vezîrin sû-i hareketin görüp bir tarafa çekildi. Ba'dehu ordu ricâli ve ocaklu İstanbul ricâline ve ulemâsına mahzar gönderüp "eğer biz varınca pâdişâhı hal' itdiniz fihâ ve illâ kalur ise cümleiniz mutazarrır olursuz" deyü yazup her ocakdan ikişer âdemle irsâl itdiler.

Sene 1099 Cülûs-ı Sultân Süleyman Han-ı Sânî ba'de ez-hal'-i birâdereş Sultân Mehmed Han. Ve âmeden-i Sadria'zam Siyavuş Paşa ve asker-i İslâm be-İstanbul. Ve cem'iyet-i sipâh ve yeniçeri der-Meydân-ı Esb. Ve maktûlî-i Receb Paşa kâimmakâm-ı sâbık ve Küçük Mehmed ve serzorba ve Fetvâcı Çavuş. Ve cem'iyet-i asker der-Meydân-ı Gûşt. Ve maktûlî-i ağa-yı yeniçeriyân Harputlu Ali Ağa ve Sadria'zam Siyavuş Paşa. Ve gâret-i sarây ve ihrâc-ı Alem-i Rasûlüllâh صلى الله عليه و سلم ve cem'iyet-i ahâlî-i şehir ve tavâif-i askerî der-zîr-i sancak. Ve maktûlî-i Deli Pîrî ve Ahmed Ağa ve Hacı Ali ve Haseki Mustafa zorbahâ-i îşânest. Ve istîlâ-i küffâr be-kal'a-i Belgrad ve Üstoni-Belgrad. Ve harâbî-i İzmir ez-zelzele. Ve reften-i Sultân (282a) Süleyman be-cânib-i Edirne. Ve maktûlî-i Zülfikar Paşa vâlî-i Girid bâ-hücûm-ı eşkiyâ. Ve vefât-ı Minkarîzâde Abdullah Efendi Sadr-ı Anadolu-i sâbık ve Ali Paşazâde Bey Mehmed Paşa ve Sipâhî Hattât.

Ânifen zikr olunan mahzar Kâimmakâm Mustafa Paşa'nın yedine vâsıl oldukda muharremin üçüncü günü sabâh namâzın Ayasofya'da kılmak üzere gice cümle ulemâ ve ricâle tezkireler irsâl anlar dahi Ayasofya mihrâb sofasına cem' ve ba'de's-salât

Cümle Erkân-ı
Devlet Sabâh
Namâzına
Ayasofya
Mihrâbına
Cem' Olmak

kāimmakām mihrâba ku'ûd idüp gelen mahzarı kırâat ve "işte âmme-i askerın matlûbu! Hünkârın gice ve gündüz sayd u şikâra meşgûl olup umûr-ı devlete mukayyed olmamağla küffâr dört taraftan hücum ve hayır-hâhları pâdişâh yanından tard ve mizâc-gîrlere i'tibâr iderek işi bu rütbeye getürdü. Ne dersiz?" deyicek cümlesi sükût itdikde "sükût ikrârdan" deyü kalkup Sarây-ı Hümâyûn'a duhûl idüp mu'âyede makâmına taht çıkardup nevbet-i saltanat kendinin olan pâdişâh-ı müşârun ileyh Sultân Mehmed Han hazretlerinin birâderi Sultân Süleyman'ı iclâs ve bey'at itdiler.

Mizâc-gîrlere
İ'tibârdan
Zarar

Cülûs-ı
Sultân
Süleyman-ı
Sânî

Kırk sene yedi ay pâdişâhlık itmiş devletlüyü mahbese vaz' itdiler. Yedi yaşında cülûs itmiş idi. Hîn-i cülûsu ve âlem-i sabâveti olmak takrîbiyle şürekâ-yı devlet peydâ ve her biri bir gûne kendü kârına meşgûl olmağla ta Köprülü vezâretine gelince ondört sene umûr müşevveş olup Köprülü dahi beşbuçuk sene nizâm virince zahmetler çekilüp yetmiş sekizden doksan dörde gelince onaltı sene Köprülüoğlu Ahmed Paşa vezâretinde kemâl-i safâ ve fütûhât ve sürûr ve arâzî-yi devlete vüs'at gelmekte idi.

Velhâsıl bu Devlet-i Osmâniyye zuhûrundan bu bin doksan dört târîhine gelince dörtyüz senede devlet nemâda ve artmakda nihâyet Girid ve Kamanıçe ve Çehrin dahi feth ve memâlik-i Osmâniyye'ye zamm u ilhâk ile teksîr-i bilâd ve ibâd oluyor idi. Ya'nî Moskov tarafından Kiyev'e varınca ve Lehlü cânibinden Kamanıçe'den içerü Ukrayna ve Podalya, Umman ve Çehrin hudûduna varınca ve Deşt-i Kıpçak tarafından Azak ve Nemçe semtinden Peç kal'asına varınca ve Venedik cânibinden cümle Mora bizde idi. Bu doksan dörtten sonra devletde inhitât zuhûr idüp yıldan yıla noksân bulmaktadır. Sebebi sû-i karîndir. Zîrâ sû-i karîn tama'kâr olur. Devleti kayırmaz ve veled-i zinâ olmağla hayır-hâh sûretinde görünür. Kelâmına bakılsa Aristo kadar akıllı var zann olunur. Lâkin ef'âlınden bilinür ki akılları yok. Zîrâ kendü nef'i için zarar-ı âmmı kayırmaz. Sonra zarar-ı âmma kendü dahi dâhil olur. Bunun dahi aslı karîn-i devlet olanlar mütedeyyin ve ehl-i târîh olmadıdır. Ba'zı vakit şürekâda olanlar ukalâdan olur. Ya'nî zulümden tehâşî idüp memdûh kâra mübâşir olurlar ki anları zemme mahal bulunmaz. Elbetde ef'âli memdûh olan zâtın akıllı kâmil ve irfânı ve tevârîhe intisâbı olduğu meczûmdur. Anların tevbîri dahi rezâletden masûn olmağla pâdişâh ve ibâdullâh râhat ve pâdişâh memdûh olur. Ammâ ba'zı vakit ukalâ pest-pâyede ve sadırda olanlar tâmi' vü zâlim olmağla (282b) halk kendülerden nefret idüp helâklarını temennî iderler. Ammâ bilürler ki mâdem bu

Beyân-ı
Hudûd-ı
İslâmiyye

Ahvâl-i
Sû-i Karîn

pâdişâh pâdişâhdır. Anlara zevâl mutasavver değildir. Böyle olıcak pâdişâhın zevâlini isterler.

Meşreb-i
Küffâr

Ve etrâf küffârî dâimâ teccessüs üzredir. "Müdebbir-i devlet tama'kârlar olur ise anlarda şecâ'at ve sâib-i akl olmaz" deyüp vakti fırsat bilüp anları mâl ile iğfâl ve "devlete zarar olmaz belki fâide" diyerek sevk anlarda sahîh ile bâtlı temyîze tama'dan kuvvet yok. Sefer açılır sonra tedbîri dahi noksân olmağla düşmene mağlûb olunur. Ve eğer sadra ukalâ gelse küffâr sulha tâlib olup sahîhan sulh olur. Eğer sadırda olanlar gâfil olur ise sulha taleb göstermekle dahi iğfâl idüp dahi ziyâde rahne ider. Velhâsıl küffâr âkıl ile gâfili bilüp ana göre hareket ider.

Bu Sultân Mehmed-i Râbi' hazretlerinin vakti olan kırk senenin vakâyî'i devletin dörtyüz senelik ömrüne mu'âdil olur. Belki ercah olur. Zîrâ vakit mu'ahhardır. Sonra gelen vakitler vakt-i karîbe kıyâs olunur. Ba'id kıyâs fâide itmediği ecilden râcihtir.

Yeğen
Osman

Ve's-selâm ba'dehu Receb Paşa Çatalca'da bulunup ahz u habs olundu. İrtesi Siyavuş Paşa alayla Âstâne'ye dâhil oldukda Serçeşme Yeğen Osman Paşa Çırpıcı Çayırı'na nüzûl ve sipâh cem'iyetle Fazlı Paşa Sarâyı'na ve At Meydânı'na ve yeniçeri Meydân-ı Lahm'e nüzûl itdiler. Ve rüesâ-yı sipâhdan Küçük Mehmed'e sâiri gücenüp üzerine hücum itdiklerinde firâr iderken ta'kîb idüp Darbhâne-i Atîk'da irişüp helâk ve ayağına ip takup sürüyerek At Meydânı'na getürdüler. Bu fesâdın mebdei Küçük Mehmed iken belâsını kendü kavminden buldu. Ve zorbalar vezîrden Receb Paşa'yı talep itdiklerinde "biz bunların matlûbuna müsâ'ade itdikçe azdırdılar. Çâre yok" deyüp Receb Paşa'yı hayyen virmeyüp katl idüp başını Bâb-ı Hümâyûn'a vaz' eyledi. Ve cülûsiyye virmemeye imkân olmamağla işlemiş üç kıst ulûfe virildi.

Fitne

Ve sipâha sergi olundukda "bahşışsiz ulûfe almayuz" deyü At Meydânı'na tecemmu' ve pâdişâh olan Sultân Süleyman hazretleri azîm teşvîşe düşdü. Lâkin "yekden çıkar yokdan ne çıkar?" fehvâsı üzre hazînede imkân olmamağla "nâfile tekdîrden ne fâide?" dinilüp cem'iyeti dağıtdıkları için Çolak Hasan'a Türkman Ağalığı ve Tokat kethudâ yeri olan Hamza'ya Tokat voyvodalığı ve Kel Hasan'a Galata voyvodalığını alıvirdiler. Ve şehirlüden mâldâr olanları zorbalar Fazlı Paşa Sarâyı'na mâl tahsîl itmek gibi cesâret itdiklerinde halk cânından bîzâr olup nâ-çâr ehl-i ırz olanlardan her biri bir zorbaya istinâd idüp âharden tahlîs-i girîbân ider idi. Ve ba'zısı ihtifâ ve ba'zısı tebdîl-i mekân ider oldular. Zorbalar yine râhat durmayup cülûsiyye bahânesiyle yeniçeri ağası itdikleri Cadu Yusuf Ağa'yı azl itdirüp yerine hünkâr silâhdârını yeniçeri ağası nasb itdirdüler. Ve Serçeşme Yeğen Osman'a Rumili

Hünkâr
Silâhdârı
Yeniçeri
Ağası
Olduğu

eyâleti virilüp levendatı alup gitdi. Ba'dehu yeniçeri mütakâ'idleri ve neferleri hisâb olunup otuzsekizbin yüz otuz bire bâliğ olup serhadlü dahi otuziki bin ikiyüz altmış üç ki yetmişbin (283a) dörtyüz yeniçeriye lâ-ilâc dörtbin kîse ve cebeciler Âstânelü ve serhadlü onikibin beşyüz elli kişiye ikiyüz kırk iki kîse ve beş bin topçuya yüz kîse ve altıyüz yetmiş arabacıya onüç kîse ve sipâh ile silâhdâra üçyüz kîse bahşiş virildi.

Aded-i
Ashâb-ı
Esâme

Cülûsiyy
e

Pâdişâh
Cülûsdan Elli
Gün Sonra
Kılıç
Kuşandıği

Ba'dehu ya'nî cülûsun ellibirinci günü kayıkla Sultân Süleymân-ı Sâni hazretleri Eyüp'e varup kılıç kuşanup alay-ı ma'hûd ile Edirne Kapusu yolundan Sarây-ı Hümâyûn'a teşrîf buyurdu.

Ez-în-cânib zorbalar talebiyle orduda vezîr olup gelen Siyavuş Paşa zorbaların tekâlifine tâkat getüremeyüp ve ibâdullâhın ve devletin pâymâl olduğun görüp def'leri kasdıyla silâhdârlıktan ağa paşa olan Mustafa Ağa Tunus pašalığıyla çıkup Sekbanbaşı Harputlu Ali Ağa'yı yeniçeri ağası nasb itdikde zorbalar kendülerden izinsiz ağa tebdîl itdiğinden şübhelenüp anlar dahi Müftî Debbâğzâde'yi azl itdirüp Nakîb Feyzullâh Efendi'yi müftî itdirdüler. Ve yedi günde kul kethudâsın dahi tebdîl

Sekbânbaşı
Yeniçeri
Ağası
Olduğu

Fitne

itdirdüler. Ammâ bu yeniçeri ağası zorbaların eşheri Fetvâci Çavuş'a bir çukadarını ta'yîn ve fırsatını düşürüp katlini tenbîh itmekle çukadar Dîvân Yolu'nda Fetvâci Çavuş'u hançer ile katl itdiğini sâir zorbalar haber alup ağa dahi kola binüp dolaşurken At Meydânı kurbunda zorbalar yeniçeri ağasını pârelediler. Ba'dehu Defterdâr Hüseyin Paşa'nın hânesini yağma itdiler. Ba'dehu Paşa Kapusu'na hücum itdiklerinde müftî ve sadreyn kapuda imiş. Kapuları sed itdirdüler. Lâkin eşkıyâ bir gün bir gice kapuyu muhâsara ve ulemâ çıkdıktan sonra seherî kapuya duhûl ve vezîr Harem Kapusu'nda eşkıyâyı def'a sa'y iderken vezîr şehîd olıcak eşkıyâ Harem'e girüp mal ve eşyâsını hammâm kurşununu ve pencere demürüne varınca yağma ve câriyelerini "gazâmız mâlı" deyü odalarına götürüp irtesi Nişâncı İsmail Paşa kâimmakâm nasb olundukda baş mülâzım ve ikinci mülâzım başı ve yeniçeri ağası nasb itdikleri Hacı Ali ve Kandilci ve emsâli Ağa Kapusu'na varup müftî ile sadreyni getürdüp "devletle da'vâmız var" deyü atup tutarlarken Bazâristân kurbunda birkaç şakî bir seyyidin eşyâsını gasb itdiklerinde sâireleri dükkânların kaparken mezbûr seyyid bir sırığa bir yağlık bağlayup "müslimân olan sancak altına gelsün" didikde heman halk başına cem' ve cânib-i gaybdan Üsküdar ve Galata ve Eyüp'de "Sancağ-ı Şerîf çıkmış" sadâsı peydâ olmağla gürûh gürûh halk sarâyâ tecemmu' itdiler ki orta kapudan At Meydânı'na varınca şehirlü mâlamâl oldukda gayretullâh zuhûr itdiği bilinüp Sancağ-ı Şerîf'i çıkarup orta kapu üzerine nasb itdiler. Ve cem' olan şehirlüye "murâdınız nedir?" deyü suâl olundukda "eşkıyanın elinden hâlimiz nice olacak?"

Yeniçeri
Ağası
Pârelendiği

Vezîri Eşkîyâ
Paşa
Kapsu'nda
Helâk İdüp
Sarâyı Yağma
İtdikleri

Zuhûr-ı
Gayretullâh

deyüp birkaç zorba re'islerin bulup katl itdiler. Şehirlü ol gice sarây meydânında ve Topçubaşı Ali Ağa dahi Tophanelü ile Yalı Köşkü'nde ve cümle ricâl ve ulemâ sarâyda eğlenüp irtesi bulunan zorbalar katl olunmağla gavgâ def' olup mekânlu mekânına gitdi. (283b)

Topçubaşının
Mu'temed
Olması

Dülbend
Ağasından
Yeniçeri Ağası
Olduğu

Ba'dehu cemâdiye'l-evvelînin yirmisinde mühür Kâimmakâm İsmail Paşa'ya virildikde bir gün evvel Ağa Kapusu'na vardıkları töhmet için müftî ve sadreyn ve kadı-i İstanbul dördü birden azl olunup dülbend ağası yeniçeri ağalığıyla çıkup zorbaların nasb itdiği yeniçeri ağası El-Hac Ali'yi katl ve Siyavuş Paşa mâlından yedinde bulunan esnâfi ve koltukçu ve dükkâncıdan birkaç kefer katl olundukda yedinde eşyâ olanlar eşyâyı gice sokaklara bırakmak ile irtesi cevâhir ve nukûd sokaklarda bulunup hazîneye teslim olundu.

Ve zîr-i maktûl Siyavuş Paşa Serçeşme'nin kelâmıyla Edirne'de bu zorbaları kıra idi. hem devlet hem pâdişâh hem kendü selâmet bulur idi. Sû-i tedbîr ile devlete bu musîbeti getürdükden sonra def'ine tedârükü yoluyla idememekle kendüyü telef itdi.

Ve bu ihtilâl esnâsında küffâr-ı Nemçe Eğri kal'asın muhâsara itdikde mahsûrların zahîresi olmamağla dalkılıç taşra çıkup ceng iderek cümlesi şehîd oldukda küffâr kal'ayı aldı.

Kal'ada Olan
Müslimler
Dalkılıç Çıkup
Cümlesi Şehîd
Olunca Ceng
İtdiği

Ve Bosna'da Nehri Zarmanta' nın deryâyâ mülâkî olduğu yerde Sedd-i İslâm ve Obruca nâm iki kal'a ile ondört palangayı ve Lika sahrâsında dokuz kal'ayı Venedik keferesi aldı. Haberi geldikde vezîr sefere gitmemek için Yeğen Osman Paşa'nın ser'askerliğini sevk itmekle Yeğen ser'asker nasb olundukda akrabâsından de Deli Veli'yi Rumili vâfisi itdürdü. Lâkin Yeğen eski fesâdlarını kat kat idüp zulümle halkın ciğerini kebâb ve Anadolu menâsıbını etbâ'ına ve Karaman kethudâsına alıvirmekle kuvvet bulup dimâğ-ı fesâdını iş'âr ider tahrîrâtı gelicek ricâl-i devlet müşâvere idüp izâlesini vâcib görmeleriyle ser'askerlikden azl ve Belgrad Muhâfızı Hasan Paşa ser'asker nasb olunup Bosna eyaleti Yeğen'e virildi. Lâkin Yeğen Bosna'ya gitmeyüp Hasan Paşa'yı katl için Belgrad'da yürüdükde Hasan Paşa Belgrad'da olan asker ile kavli ü karâr ve ahd u yemîn virüp Yeğen'e i'tibâr itmeyecekler iken Yeğen geldikde Belgradlu cümlesi Yeğen tarafına Yeğen Belgrad'ı ve ser'askerliği zabt idüp Hasan Paşa'yı Varna'ya ta'yîn itdi.

Yeğen Osman

Ve zîr İsmail Paşa sefere gitmeyüp ve böyle şakînin ser'asker olmasını sevk itdiği için ve makâm-ı sadârete lâzım olan afvı afv idüp mukaddemâ dil-gîr olduğu kimesnelerden ahz-ı intikâm kaydında olmağla İsmail Paşa azl olunup Tekfurdağlı Mustafa Paşa vezîr oldukda Yeğen gibi vâcibü'l-izâleyi azle dahi râzî olmayup

ser'askerliğini ibkâ "eğer bunun üzerine nefir-i âmm olsa sefere gidecek asker kalmaz" didi. Yeğenin zararı kefereden ziyâde olduğunu fehm idemedi.

Vaktâ ki Yeğen'in ser'asker olduğun küffâr görüp sû-i tedbîr olduğun fehm idüp gelüp Belgrad'ı muhâsara itdikde Yeğen didikleri habîs yer götürmez asker ile taşradan seyr idüp küffâra aslâ mâni' olmamak için Semendire semtine çekildiğini muhâsarada olanlar görüp "ser'asker gitdi. Hâlimiz nice olur?" deyü fütûr getirüp yirmibir günde küffâr lağım atup yürüyüşle Belgrad'ı alup içinde olanları şehîd itdikden sonra küffâr gelüp Semendire'yi dahi aldı.

Küffâr
Belgrad'ı
Aldığı

Yeğen Paşa böyle ihânet itmişken (284a) rüşvetini alan ricâl "şimdilik ukûbet vakti değil afv münâsibdir. Anınla meşgûl olunsa sâir işler kalur" deyü hayır-hâhlık yüzünden serhad muhâfazasına Yeğen'i ta'yîn itdirdüler. Ol ise önüne gelen köy ve kend ve kurâ vü kasaba dimeyüp mâllarını ahz u tahrîb iderek Vidin'e varup kışlayarak Sofya'ya geldi. İşler bundan sonra hâmî himâyesine sığmayup tekrâr üzerine nefir-i âmm olundukda Arnavudluk'da İpek kasabasına firâr itdikde İpek A'yânı Mahmud Bey "ocağımıza düşen selâmet bulur" diyerek ahd u mîsâk ile hânesine götürüp kuleye vaz' idüp devlete bildürüp ba'de'l-izin başını kesüp Deli Veli'yi dahi ahz ve başını kesüp devlete gönderdi. Lâkin bu takrîb Anadolu'da levend bölük başılar boş kalmağla bir yere tecemmu' itdikleri haberi alındıkda anlara dahi nefir-i âm lâzım iken sû-i tedbîr olunup sengde muzmer olan âteşe âb eser itmezken hased-i kalb-i adûyu lütuf ile zâil olur mülâhazasına düşüp bölük başıların her birini tatyîb için ikişer tuğ virilüp Gedik Bölükbaşı'ya Sivas ve Ciridoğlu'na Çorum virildikde anlarda zulüm ile ibâdullâhı berbâd idicek üzerlerine nefir olundu.

Rüşvetle
Zâlimlere
Sâhib Olanların
Yollu Kelâmı

Katli Yeğen
Osman

Nefir-i
Âmm

Ciridoğlu
Kartal'a
Geldikde
Bulgurlu'ya
Asker Ta'yîn
Olunduğu

Ciridoğlu haber alup asker cem' idüp Kartal'a geldikde Üsküdar ve Bulgurlu'ya yeniçeri ve bostancı ta'yîn olunup Cirid'in konakçısı Üsküdar'a geldikde cümlesi katl olunmağla Ciridoğlu Sivas'a Gedik Paşa yanına gitdi.

Gedik Paşa dahi asker cem' idüp "ben sefere İslâmbol'dan geçüp gideceğim" diyerek İznikmid'e geldikde izin virilmeyicek "Çartak'dan geçeyim" deyü Mihaliç'e vardıkda üzerine Müfettiş Hüseyin Paşa ta'yîn olunmağla Tavşanlı'da ceng iderken Hüseyin Paşa'nın levendleri Gedik tarafına geçmekle Hüseyin Paşa şehîd olup ordusunu levendât yağmâ itdi. Ba'dehu Ahmed Paşa ta'yîn olunup Beydilli Türkmeni'nden dörtyüz atlu gönderüp Turgudlu'da Gedik'i basup bin levendini katl ve kendüsünü kaçırdıklarında Na'luhân'da olduğu haber alınıp Ahmed Paşa gayret idüp varup basup Gedik'in başını kesüp devlete irsâl eyledi.

Gedik
Bölük
Başı

Mankır Kat'
Olunduğu

Seferler takrîbiyle ve devletin ihtilâli ve Celâlî'nin hıyâneti sebebine hazînedeki muzâyaka müştedd olup eyü kötü işbu doksan dokuz târîhine gelince "tedâhül falan" diyerek geçünüp bir dürlü ilâc kalmamağla İstanbul'da Sultân Bayezid kurbunda mankır darbhânesi binâ olunup Bosna-Sarâyı'nda dahi bir darbhâne binâ olunup bir vakıyye nuhâsdan sekizyüz mankır kat' olunup ikisi bir akçeye râyic olmak emr olunmağla böylece cârî oldu. Bir sene sonra dânesi bir akçeye nizâm virilmekle elinde mankır bulunan menfa'at itdi. Lâkin giderek "bir vakıyye bakır sekizyüz akçeye alınur mu? Hind'e ve Yemen'e ve Frenkistan'a gitmez" deyüp on pârelik eşyâ alacak olsa "mankır virürsen yirmi pâre üzerine virürüm" deyü nizâ'lar peydâ olmağla yasağ olundu. Lâkin elinde bulunanlar sahan ve tencere yapdı. (284b)

Nemçe'nin
Sulh Diyerek
İğfâli

Bu esnâda Flemenk tavassutuyla Nemçe sulha tâlib olmağla elçi gönderildi. Ammâ dört sene hem mükâleme hem mukâtele olunur idi. Meğer küffârın merâmı iğfâl ve teklîf-i mâlâ yutâk olmağla dört senede elçi avdet eyledi. Nâfile zahmet çekti.

Ve bu eyyâmında kul kethudâsı azl olunup solakbaşı kul kethudâsı oldu. Ve Hünkâr Silâhdârı Elmas Ağa iki tuğ ile nişâncı oldu.

Solakbaşından
Kul Kethudâsı
Olduğu

İzmir
Zelzelesi

Ve İzmir'de zelzele olup nısfı hedm oldukda ocaklarda olan âteşden harîk zuhûr idüp nısf-ı âharı dahi yanup tamâm oldu.

Arnavud
Askeri'nin
Küffâra
Mülhak Olması

Ve Venedik donanmasıyla küffâr leşkeri karaya çıkup Eğriboz'u muhâsara itdikde taraf-ı devletden asker cem' olunup vardıklarında meğer içlerinde Arnavud askerinden İslâm'ı müşevveşler var imiş. Bayraklarını alup küffâr tarafına geçdiklerinde küffâr kuvvet bulup kal'ada olan müslimlere za'f târî yüzbir gün muhâsaranın imtidâdına sebep oldular. Lâkin dîn-i mübîn kuvvetine asker-i İslâm metânet itdi. Hattâ küffâr lağım atup yürüyüş itdikde asker-i İslâm'a ye's gelmişken bir mühtedi Eğriboz kal'asında olan iki kıt'a ekber-i kebîr topun birine kâğıd kîselerine barut doldurup âteş idüp atıldıkda vâfir kâfir yanmağla küffâra ürkündülük viricek asker-i İslâm fırsat bulup çıkup ceng itdiklerinde küffâr münhezim ve yirmibin kâfir kılıcdan geçmekle bakıyyesi firâr itdi. Bu mühtedi sebebine kal'a muhâsaradan halâs oldu. Gerçi tevârih-i mu'teberât topun atılmasını bu minvâl üzere tahrîr iderler. Lâkin bizim sabâvetimiz âleminde Eğriboz cenginde bulunmuş pîrlerden menkûl mahsûrlara za'f-ı küllî târî ve kal'ayı emânla virmediklerine peşimân olup me'yûs olduklarında zikr olunan iki top dâimâ dolu durur imiş. Çokdan atıldığı olmadığından işe yaramaz i'tikâdıyla kimesne i'tibâr itmezken Ayişe nâm hatun bir âteşli odun ile gelüp âteş viricek top atıldı. Ve mezkûr topun içinde dikici dikiş dikebilir. Böyle vüs'atli olmağla derûnunda olan güllesi ve üzerine ufak tefek

Eğriboz'u
Kâfir
Muhâsara
İtdiği

Nusretullâh

taş dâneleri cem' olmuş imiş. Anlar çıkup küffâra saçıldıkda yalnız bir topdan ikibinden ziyâde kâfir helâk olıcak küffâr perîşân oldu. Hattâ mezbûre Ayişe hayâtdadır. Yüzü açık kahvelere gelüp merdâne mu'âmele ider. Ve ihtiyâr olmağla herkes "Ayîşe Beşe" deyü rağbet iderler idi. Ve tevâtüren rivâyet iderler idi. Gerek mühtedi ve gerek Ayişe Beşe rahmetle yâd olmak için rivâyeteyn tahrîr olundu, رحمة الله عليهما. Muhârebe şatranca müşâbihdir. "Bir mansûbe ile şâh mat olur" didiklerini tasdîk eyledi.

Sarıca
Sekbân
Ref'
Olduğu

Ve Sarıca Sekbân didikleri Celâlî ve türedi ve kapusuz bozmaları habîsler râst geldiklerini soyarlar. Şehirlere varıcak "biz kapuluyuz" deyü sığınurlar. Ve cengden ibtidâ firâr iderler. Sâirin inhizâmına sebep oldukları için ba'de'l-yevm serçeşme ve sarıca sekbân nâmı ref' ve yerine gönüllüyân ve delilân ve fârisân azebân bayrakları açılıp levend bayrakları düşürüldü.(285a)

Sene 1100 İnhizâm-ı Moskov ez-ceng-i Tatar. Ve reften-i Sultân Süleyman be-cânib-i Sofya. Ve İstîlâ-i küffâr be-kal'a-i Niş. Ve rucû'-ı pâdişâh-ı âlempenâh be-Edirne. Ve maktûlî-i Yeğen Osman Paşa ve Gedik ve tevâbi'uhâ ve Receb Paşa ser'asker-i sâbık. Ve vefât-ı Hasan Paşa ser'asker-i sâbık.

Cümle Ehl-i
İslâm'a Cihâd
Farz Oldu
Deyü Fetvâ
Virildiği

Birkaç seneden berü küffâr bilâd-ı İslâmiyye'ye müstevlî olmağla virilen fetvâ mûcebince ehl-i İslâm'dan olanların cümlesine cihâd farz olmağla İstanbul ve Üsküdar ve Galata ve Eyüp'de sâkin askeri mahalle be-mahalle suâl ve sefere irsâl olundukdan sonra mahallelerin avâızları in'âm ve tahammülüne göre silâh ve zahîre ve harchı ile sefere âdem çıkarmak emr olundu.

Ve hânlarda olan tüccâr ve esîrci ve navluncu ve muhtekirlerin dörtde biri hıdmetkâlarıyla sefere gidüp izinsiz gelmemek şartıyla imâmlara kefillerin almak tenbîh olundu.

Ba'dehu her hâne-i avâızdan ikişer süvâri taleb olundu. Lâkin mahallelü âdem göndermekde birbiriyle nizâ' itmeleriyle her bir süvâriye yüz elli guruş bedel tahsîl olundu. Ya'nî her hânedan üçer yüzer guruş her mahalleden cem' olunup taraf-ı mîrîden âdem irsâl olundu.

Her Hâne-i
avâızdan
Üçeryüzer
Guruş Tahsîl
Olunduğu

Altı Günden
Sonra Top
Döküldüğü

Tophâne kârhânesinde top dökülmek için ocaklar altı gün altı gice yandı. Bakır erimeyüp ve dökiciler mütehâyir olduğuna küffâr balyosları "bu kâr Âl-i Osmân'ın zevâline alâmetdir" deyü teşe'üm itmişler idi. Elhamdülillâh yedinci gün yedi top döküldükde ehl-i İslâm mesrûr küffâr mağmûm oldu.

Ve Ser'asker Receb Paşa Fethulislâm kal'asın küffârdan alup gelürken bir gice orman arasına konmuş idi. Gâfilen küffâr gelüp basdıkdı paşa orduya firâr itmekle orduda eşkıyâ peydâ olup "ordu bozuldu" deyü feryâd ve yağma idüp firâr itdiklerinde sonra küffâr gelüp topları ve cebehâne ve çadırları zabt eyledikde eşkıyâ suçlarını basdırmak için "bizim vezîr ile da'vâmız var" deyü tecemmu' ve fesâd idecek olduklarında tahvîf olunmağla dağıldılar. Ve Niş muhâfazasına ta'yîn olundular. Küffâr bu misillü askerinin muhâfazaya ta'yîn olunduğın bilüp takayyud itmeyeceklerin iz'ân idüp gelüp ceng itdikde bozup Niş kal'asını ba'dehu Vidin kal'asını ba'dehu Fethulislâm kal'asını alup Eflâk vilâyetini zabt eyledi.

Küffârın
Nişe
Geldiği

Sene 1101 Zelzele-i azîme der-İstanbul. Ve ser'asker şuden-i Sadrı'zam Köprülüzâde Mustafa Paşa be-cânib-i Nemçe ve feth-i Niş ve Semendre ve Vidin. Ve esîr şuden-i Hayzer ceneral ser'asker-i Nemçe be-dest-i Kurs ve Tursun Paşa. Ve şehâdet-i Çerkes Ahmed Paşa. Ve maktûlî-i Kâimmakâm Kethudâ Mehmed Paşa ve Muhzır Bektaşzâde Mehmed Ağa ve Seferî Ahmed ve Tokmak Bölükbaşı ve Sarı Yazıcı. Ve vefât-ı Tekfurdağlı Mustafa Paşa sadr-ı sâbık ve Hamza Paşa vâlî-i Mısır sâbıka

Geçen sene pâdişâh Sultân Süleyman Han bi'z-zât sefere teşrîf buyurmuş idi. Lâkin küffâr Tuna'nın berü tarafına geçüp bu kal'aları aldı. Ve re'âyâ ile ittifâkı olmak hasebiyle her taraftan hücum olmağla "hünkâr böyle vakitte Niş semtinde durması gayr-i münâsib" deyü Filibe'ye (285b) ba'dehu Edirne'ye avdet buyurdu. Arab Receb Paşa'nın kul kethudâsıyla adâvetleri sebebine asker münhezim ve askerinin inhizâmı sebebine küffâr kal'aları aldığı için ikisi birden katl olundu.

Çünkü küffâr kangî cânibe teveccüh itdi ise karşı durulmadığın görüp Sofya'yı almak kasdıyla Drağman Boğazı'na geldikde asker-i İslâm gâfil bulunmağla bozuldu. Lâkin ser'asker olan Kemankeş Ahmed Paşa "biz bu inhizâm ile orduya varsak katl olunup kıyâmete dek bed-nâm olacağımıza küffâr ile ceng iderek şehîd olsak fevz ü necâta vâsıl oluruz" deyü kendü gayret idüp askerine dahi gayret virmekle tekrâr cenge mübâşeret itdiklerinde gâlib oldular. Şöyle üçyüz şehîd ile beşbin küffâr lâşesi bulundu. Dâimâ böyledir. Ve Hak sübhânehu ve te'âlânın dahi Kurân-ı Kerîm'de va'd-i kerîm-i böyledir. Eğer ehl-i İslâm sabr u sebât iderlerse yüz müslim ikiyüz kâfire gâlib olur. Ba'dehu küffâr gelüp Kilis'i yağma vü ihrâk eyledi ve gitdi.

Ser'askerinin
Gayreti

Ve re'âyâdan Karpoza nâm zimmî başına haydûd cem' itmekle Kumanova krallığıyla nâmıyla Nemçe'den başına kalpak giydikde erkân-ı devlet kendü re'yleri sakîm olduğuna nâ-çâr mu'terif olup meşveretlerinde "bu habîse ilâc bir âkıl u gayûr ve müstakîm kimesne vezîr olmağa muhtâcdır" dimeleriyle Köprülüzâde Mustafa Paşa vezîr oldukda ba'zı ahmaklar "ceng üzeri vezîr azl olunmaz" didiler. Gerçi ceng üstü vezîr azli gayr-i münâsibdir eğer vezîr mansûr olursa. Ve illâ mansûr olmayan vezîri azilde be's yokdur yerine gelen gayûr ve müdebbir olursa.

Köprülüzâde
Mustafa Paşa
Mührü Aldı

Re'âyâdan Kral
Peydâ Olduğu

Çünkü Tekfurdağlı Mustafa Paşa yerine Köprülüzâde Mustafa Paşa vezîr oldu. Karındaşı ve babası gibi târîh-şinâs bir zât olmağla mührü aldığı gibi Hamr Emâneti'ni ve iştirâyı ve nezl ve sürsatı ve sâir mezâlim bid'atları ref' ve paşalardan îdiyye hediyyeyi dahi afv ve adâlete şürû' itdikde ba'zı gâfiller "hazînedeki muzâyaka ziyâde. Henüz mezâlim ve bida'lardan cem' olunurken yine hazîne vefâ' itmiyor. Bu vezîr sonra akçeyi nereden bulacak? Ve nice bir iş görülecek?" dirler idi. Lâkin adâletin muktazâsı herkes cân u gönülden bu vezîr ile sefere gitmeye ârzû itdi. Vezîr-i mezbûr nâ-mustahaklardan yirmibin esâme çaldı. Ve ahur ve matbah ve sâir masârıfıdan tenzîl itmekle mîrî senede onbin kîse sa'y eyledi. Mezâlimden ikibin kîse hâsıl olacak ise almayup beş katını mîrîye bu takrîb sa'y eyledi.

Bid'atların ve
Hamr
Emâneti'nin
Ref'i

Moskov

Bu vakte gelince Leh ve Nemçe ve Venedik üç kola sefer olunurken Moskov dahi hareket itmekle vezîr Tatar hanın Kırım'da kalup Moskov'a sedd olmasını münâsib görmüş idi. Ellibin Moskov geldikde han ceng itdikde gâlib olup küffâr münhezimen firâr idicek toplarıyla ordusunu han zabt ve Moskov gâilesini def' idüp han hazretleri orduya teşrîf eyledikde tefe'ül ve vezîrin kademinin meymeneti ve adâletin semeresi zâhir (286a) oldu. Ve krallık iddi'âsında olan Karpoza zimmîye vezîr ser'asker gönderüp esîr eyledi. Ve cümle askerini katl eyledi. Bunda dahi adâletin semeresi zâhir oldu. Ve Pirizrin tarafında cem' olan küffâr ile Kalgay Sultân ceng idüp küffârı hâk ile yeksân itmekle dahi adâletin semeresi zâhir oldu.

Bu esnâda Edirne'de vâlîde sultân vefât itmekle cenâzesi İslâmbol'da Süleymaniye Câmi'i'nde Sultân Süleyman-ı Evvel'in vâlidisi türbesine bu dahi defn olundu.

Bu eyyâmda Hünkâr Hocası Arabzâde Abdulvehhâb Efendi ile kızlar ağası mukarrebânın a'lâsı ve herkes anlara mürâca'at itdiğinden vezîrin istiklâline mâni' oldukların görüp anları def' ve istiklâl kesb itmek için mezbûrânın nefiyelerini telhîs itdikde tereddüd olunduğun görüp heman ulemâ ile erkân-ı devleti Paşa Kapusu'na cem' ve kul kethudâsı ta'lîm olunduğu üzre ayağ üzerine kalkup "umûr-ı devlet

muhtel ve zevâle varmışken bu sadrıa‘zam hazretleri hüsn-i tedbîr ve hüsn-i ihtimâm ile kıyâm virür gibi olduğu cümleye ma‘lûm iken ba‘zı kimesneler sadrıa‘zâmın def‘i kaydında olurlar imiş. Ne dersiz?" didikte cümlesi "vezîrin hilâfında olanı teb‘îd itsünler" dimeleriyle sadreyn ile kâimmakâm huzûr-ı hümâyûna varup nakl-i meclis itmeleriyle hoca ile dârussaade ağası ikisi birden nefy olundu.

Kızlar Ağa
Yazıcısı Salb
Olunduğu

Ve Ağa Yazıcısı Sarı Ali Efendi'yi Edirne'de üç şerefeli önünde salb eyledi. İstiklâli kemâl buldu.

Ve İslâmbol'da zelzele olmağla Ebu'l-Feth Câmi'i'nin harem kubbeleri ve Topkapu hedm oldu.

Zelzele-i
İstanbul

Zuhûr-ı
Fütûhât

Ve vezîr şevvâlde Edirne'den ordu ile çıkup ibtidâ Eşherköyü'nü (Şehirköyü) feth ba‘dehu Musa Paşa Palangasını feth ba‘dehu Nemçe tarafından Erdel kralı nasb olunan Haydoz nâm kâfir üzerine asker ta‘yîn idüp Haydoz'u dahi esîr idüp askerini kılıcdan geçirdi.

Ve Tuna Kapudanı Mezemorta donanmayla Vidin'i feth eyledi. Ba‘dehu vezîr varup Niş kal‘asını dahi feth itdi. Sekiz seneden berü tahrîr olunan havâdis *Melhame Kitâbı* gibi muvahhiş iken lillâhi'l-hamd bu Köprülüzâde vezîr olalı iki kralı esîr ve feth feth üstüne tahrîr olundu.

Mezemorta

Cülûs-ı Sultân
Ahmed-i Sâni

Sene 1102 Feth-i kal‘a-i Belgrad be-dest-i sadrıa‘zam der-muharrem ve avdeteş bâ-asker-i İslâm be-İstanbul. Ve azl-i Selim Giray ve haniyyet-i Saadet Giray. Ve âmeden-i elçi-i Özbek. Ve reften-i Sultân Süleyman be-cânib-i Edirne. Ve azîmet-i sadrıa‘zam be-cânib-i Belgrad. Ve cülûs-ı Sultân Ahmed ba‘de ez-fevt-i birâdereş Sultân Süleyman der-Edirne.

Bu sene-i mübârekede Sadrıa‘zam Köprülüzâde Mustafa Paşa hazretleri orduyla varup Semendire'yi feth itdikden sonra Belgrad'ı muhâsara idüp on ikinci günü bir humbara dânesi küffârın cebehânesine isâbet itmekle cebehâne atup kal‘anın derûnu ve dîvârları münhedim olmağla yürüyüş olunup sekizbin kâfir katl ve sekiz bin kâfir esîr ve mâ‘adâsı (286b) ümîd-i necât ile kendüyü Tuna'ya atup derûn-ı âb-ı lezîzden zakkûm-ı cahîmi nûş idüp gark oldu. Belgrad gibi kal‘a böyle sühûletle feth olundukda mu‘annidler dahi semere-i adâlet olduğuna mu‘terif oldular. Bu cengde binbeşyüz şühedâya Anadolu vâfisi ve Rumili vâfisi re'îsler olmuşlardır, **ونفعنا الله**

Feth-i
Belgrad

بشفعاتهم¹¹⁷ Vezîr-i gayûr kable'l-feth askere viridiği bahşışden mâ'adâ ba'de'l-feth dahi kendü mâlından yetmiş kîse in'âm eyledi. Ve bu sürûr ile pâdişâh Edirne'den İslâmbol'a geldikde sadrîa'zam dahi muzafferden Belgrad'dan Âstâne'ye geldi.

Ve Venedik küffârı Avlonya ve Kanina kal'alarına müstevlî olmuş idi. Halil Paşa ta'yîn olunup vardıkda cengle üçbin kâfiri katl ve bin kâfiri esîr idicek küffâr mukâvemetten me'yûs olup kal'aları lağım ile atup firâr itdikde zabt olundu.

Kıyâme
Miftâhı
Rum'dan
Alınup
Fransız'a
Virildiği

Ve Kudüs-i Şerîf'de vâkı' Kıyâme'nin miftâhları Hazreti Ömer رضى الله عنه hazretleri zamânından berü Rum tâifesinde idi. Lâkin Rum keferesi Moskov ile hem mezheb olup Moskov isyân ve ihânet üzre olup Rumlar anın câsûsu ve mu'îni olmağla vezîria'zam miftâhı mesfûrlardan alup Franca'ya viridi.

Ve Tatar Han Selim Giray izin ile hacc-ı şerîfe gitmekle yerine Saadet Giray han oldu.

Tatar Hann
Hacca Gitdiği

Yaldız Altun
Üçyüz Akçeye
Olduğu

Ve akçenin revâcı gurus yüzüymü akçe ve şerîfî altun ikiyüz yetmiş akçeye ve yaldız altun üçyüz akçe hisâbına hazîneye alunup gurus yüz yetmiş şerîfî üçyüz altmışa yaldız dörtyüze ve pâre dört akçeye sarf olunmak nizâmı virildi.

Elvân Harâc
Kâğıdı Zuhûru

Ve kefer ve Yahûd cizyesine a'lâdan dört şerîfî evsatdan iki ednâdan bir şerîfî altun alınup ehilâdan on pâre evsatdan sekiz ve [ednâdan] dört pâre cizye-i dâriye alınup altun kâğıd îcâd olunmağla senede dört bin kîse dahi hazîneye nef' hâsıl oldu. Ve duhân gümrüğü ellibeş yük akçe ile îcâd olundu.

Duhân
Gümrüğü
İcâdı

Ve Filibe kazâsından Mekke pâyesiyle ordu kadısı olan Abdullah Efendi arpalığı olan Circe'ye nefy olundu.

Vezîr
Kethudâsı
Yeniçeri
Ağası Oldu

Vezîr kethudâsı yeniçeri ağası oldu. Ve sâbık Sadr-ı Rum İbrahim Efendi ve dâmâdı Hasan Efendi ve Şaban Efendi ve İslâmbol'dan ma'zûl Mîrzâ Mustafa Efendi ve Tevkî'izâde Efendi ordu sefere gidicek oldukda nâ-sezâ kelâmlarından vezîr muzafferden gelüp vâkıf oldukda cümlesini bir çekdiri ile Kıbrıs'a nefy eyledi.

Ve Amucazâde Hüseyin Paşa'yı Âstâne'ye kâimmakâm nasb idüp pâdişâh olan Sultân Süleyman Han ve vezîr-i gayûr Mustafa Paşa ile Edirne'ye vardılar. Pâdişâh Edirne'de kalup sadrîa'zam Nemçe seferine gidüp Filibe'ye vardıkda pâdişâh-ı asr Sultân Süleyman-ı Sâni'nin ömrü âhir olmağla yerine birâderi Sultân Ahmed Han-ı Sâni hazretleri Edirne'de cülûs idüp merhûmun cenâzesi İslâmbol'da Vâlîde Câmi'i Türbesi'ne îsâl eyledi. Kırk yedi yaşında saltanata geçüp üç sene sekiz ay saltanatla ve âhir-i ömründe Mustafa Paşa gibi vezîr-i muvaffak (287a) olmağla fütûhâta mazhar

Amucazâde
Hüseyin Paşa

¹¹⁷ Allah (cc) onların şefaatlarıyla bizleri faydalandırısın.

olup dâr-ı sürûra intikâl eyledi. Ve Sultân Ahmed Han Edirne'de Eski Câmî'de alayla kılıç kuşandı.

Ve sadria'zam Belgrad'a varup Zemun'a geçdikde küffâr karşıda olmağla köprü geçilüp iki gün ârâm olundukda küffâr havf idüp Varadin'e gidicek ta'kîb olunup ve İslankamin Geçidi'nde önü alınmağla küffârın dört tarafı mahsûr olıcak me'yûs olup var kuvvetin bâzûya alup asker-i İslâm sabâhdan asra dek ceng itmeğe müteheyyi olup ba'de'l-asr küffâr gelmez zannıyla herkes çadırına râhata vardıkda küffâr birden hücum itdikde vezîr Sancağ-ı Şerîf'i önüne alup ceng iderken Türkman ile levend yüz çevirüp küffâr çadırlara duhûl itdikde katı çok kâfir helâk olmağla küffâr münhezim olurken vezîr kurşun ile şehîd oldukda ketmi vâcib iken kethudâsı ağlamakla askere vahşet gelüp Belgrad'a firâr itdiler. Bu def'a cümle seferlerden ziyâde kâfir kırılmışken vezîrin şehâdetini kethudâ ifşâ itmekle asker perîşân oldu. Sonra bu töhmetle kethudâ dahi katl olundu. Ammâ ne fâide? Vezîr-i şehîdin her etvârı müslim ve şer'a mutâbık ve memdûh iken böyle kazâya uğraması umûr-ı narha karışmayup "bey' u şirâ rızâ ile olur" dimekle bî-insâf esnâf iki kat bahâsına mübâyâ'a itdiklerinden fukarâ zahmet çekdikde "narha karışmak kitâbda yokdur dir idi" deyü illet bulur. Bu abd-i pür-taksîrin zannı umûr-ı izâmından umûr-ı narha ihtimâma vakti olmaz idi. Kaldı ki "kazâya uğradı" didikleri kazâ değildir. Belki evvelen gâzîlik rütbesi sâniyen şehâdet mertebesine nâil olmaktadır, رحمة الله عليه.

Ordu vezîrsiz kalıcak ittifâk ile orduda Koca Halil Paşa'yı kâimmakâm itdiklerinde ibtidâ cengden firâr iden Sipâh Ağası Gümüş Ağa'yı katl eyledi. Bu haber pâdişâha vâsıl oldukda mühür Edirne kâimmakâmı olan Karaca Ali Paşa'ya virilüp müşâvere olundukda "şitâ karîbdır" deyü vezîr Edirne'de kalmak murâd idenlerinde ulemâ gitmesini münâsib gördüler. Hattâ Sadr-ı Rum Yahya Efendi "belki vezîr varup Belgrad'da kışlamak lâzım" deyü tekrâr itdikde vezîr "pek ma'kûl" deyüp dağıldıklarında Sadr-ı Rum azl olunup vezîre hevâdâr olan Anadolu Kadı'askeri A'rac Es-Seyyid Ali Efendi Sadr-ı Rum oldu. Vezîr yine sefere gitmeyüp bahâra dek Edirne'de kaldıkda Rumili'nin her tarafında haydûd peydâ oldu. Hattâ Edirne kurbunda dahi peydâ olmağla Devebağırından nâm mahal muhâfaza olundu.

Leh Keferesi

Ve Leh keferesi Kamanıçe'yi muhâsara itdikde muhâfız olan Kahraman Paşa çıkup gereği gibi küffârı kırmağla kal'ayı tahlîs eyledi.

Sene 1103¹¹⁸ (287b) Avdet-i asker-i İslâm be-Edirne. Ve azl-i Saadet Giray ve haniyyet-i Safa Giray. Ve âmeden-i elçi-i Şâh-ı Acem Süleyman bâ-fîl der-cemâdiye'l âhar. Ve serdâr şuden-i Sadria'zam el-Hac Ali Paşa be-cânib-i Nemçe der-şevvâl. Ve istîlâ-i küffâr be-kal'a-i Yanova. Ve maktûlî-i Kemankeş Ahmed Paşa. Ve vefât-ı Esîrî Ali Efendi Vâ'iz-i Ayasofya

Sene-i esbakda Ciğerdelen cenginde Leh keferesine esîr olan Halil Paşa bir mikdâr akçe ve incü virilüp tahlîs olundukda Erzurum eyaleti virilmiş idi. Şimdi zulmünden şikâyet olunmağla katl olundu.

Mekke Şerîfinin Âstâne'ye Geldiği

Ve Mekke şerîfi ma'zûlen Âstâne'ye geldikde Kırkkilisa sancağı virilmiş idi. Ba'dehu Hama ve Humus Sancağı virildi. Mukaddemâ Mekke şerîfi olan Şerîf Ahmed fevt oludukda Şerîf Galib tagalluben zabt ve tüccârın mâlını gasb iderken taraf-ı devletden nasb olunan şerîf vardıkda andan dahi şerâfeti zor ile aldı. Ta Şerîf Sa'd'a virilüp nizâm bulunca birkaç sene ehl-i Mekke'yi bî-huzûr itdi.

Ve Yeniçeri Ağası Eğinli Mehmed Ağa azl yerine cebecibaşı yeniçeri ağası oldu.

Cebecibaşı
Yeniçeri Ağası
Olduğu

Ve tebrîk-i cülûs için Acem elçisi gelüp bir fil ve üç re's Acem çapkunu bârgîr ve kırkbeş Acem devesi ve bir mücevher kalkan ve bir murassa' kılıc hediye getürmüş idi. Ulûfe dîvânında pâdişâha arz olundu. Bu dîvânda Yeniçeri Ağası Daltaban Ağa ve sipâh ve silâhdâr ağaları ve defter emîni ve dört kapucubaşı ve kul kerhudâsı ve zağarcıbaşı ve samsuncubaşı arza girdiler. Ve elçiye elli kîse i'tâ olunup avdet itdirüldü.

Müftü Vezîri
Gamz İtdiği
içün Müftü Azli

Ve Müftü Ebu Saîdzâde vezîri gamz itdiğine pâdişâh gücenüp müftüyi azl ve yerine ikinci def'a Ali Efendi'yi şeyhülislâm nasb buyurmuş idi. Kırk gün mürûrunda Ali Efendi vefât idicek yine Ebu Saîdzâde müftü oldu. Lâkin Sadr-ı Rum Erzincanî Ali Efendi'nin fetvâya amel itdiği duyulup nefy olundu.

Sadr-ı Rum
Fetvâya Amel
İtdüğü İçün
Nefy Olunduğu

Vezîr Kız
Ağasını Azl
İtdürdüğü İçün
Azl Olunduğu

Lâkin fevt olan Ali Efendi müftü oludukda vezîr sözü bir idüp "ben Ebu Saîdzâde'yi fetvâdan azl itdirdüm. Şimdi seninle kızlarağasını dahi azl itdürelim" deyü müttefikan varup Kızlarağası İsmail Ağa'yı azl itdirüp Hazînedâr Nezir Ağa'yı nasb itdirdü. Meğer çavuşbaşının yağmurluk kisesinde kürk götürmüş imiş. Cedîd ağaya

¹¹⁸ Sene 1103'den sonra "Vilâdet-i Şehzâdegân tev'emân Sultân Selim ve Sultân İbrahim ibni Ahmed Han der-Edirne. Ve rucû'-ı sadria'zam ve asâkir-i İslâm be-Edirne der-rebî'u'l-âhır. Ve azl-i Safa Giray ve haniyyet-i Selim Giray der-def'a-i sâlise. Ve harîk-ı İstanbul der-Aşık Paşa" metni yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Kâimmakâm
Yeniçeri Ağası
Olduğu

ilbâs itdirüp Paşa Kapsu'na gelüp bostancıbaşıya bir araba ile bir buyuruldu ki "bu araba ile ma'zûl ağayı taşra çıkar" deyü "ammâ bu Devlet-i Osmâniyye'de Sarây-ı Hümâyûn'dan menfî olanlar taşradan buyuruldu ve araba geldiği yokdur" deyü hünkâra bildirdikde pâdişâh gazaba gelüp vezîri içerü getürdüp mührü alup mezkûr araba ile vezîri Rodos'a nefy eyleyüp üçbin kîselik mâlını mîrîye zabt eyledi. Ve ismi lisân-ı nâsda Arabacı Ali Paşa oldu. Anın yerine el-Hac Ali Paşa'ya mühür virildi. Ve Kâimmakâm İsmail Paşa yeniçeri ağası oldu.

Ve Kıbrıs Vâlîsi Ali Paşa kadıya şetm ve ruhbânlardan cizye almak töhmetiyle katl olundu.

Ve bu sâlde Sayda dağlarında sâkin Dürzî tâifesinden Maanoğlu ve yeni peydâ (288a) olan Serhanoğlu isyân idüp mîrîyi virmemekle Trablusşam vâlîsi üzerlerine ta'yîn olunmağla Serhan katl olunacak Maanoğlu itâ'ata geldi. Recâ-yı afv itmekle afv olundu.

Sayda'da
Dürzîler'in
isyânı

Kıbrıs Vâlîsi
Kadıya Şetm
İtdüğü İçin
Katl Olunduğu

Sene 1104 Vilâdet-i şehzâdegân tev'emân Sultân Selim ve Sultân İbrahim ibney-i Ahmed Han der-Edirne. Ve rucû'-ı sadrıa'zam ve asker-i İslâm be-Edirne der-reb'û'l-âhir. Ve azl-i Safa Giray ve haniyyet-i Selim Giray der-def'a-i sâlise. Ve harîk-ı Aşık Paşa der-İstanbul. Ve istîlâ-i Urbân ber-kal'a-i Basra. Ve ser'asker şuden-i Bıyıklı Mustafa Paşa be-cânib-i Nemçe. Ve muhâsara-i küffâr be-kal'a-i Belgrad. Ve vefât-ı Sultân Mehmed-i Râbi' der-Edirne.

Re'îs
Efendi'ye
Riyâset Te'bîd
Olunduğu

Re'îsülküttâb olan Ebu Bekir Efendi her fende mâhir bir zât olmağla Acem'e yazdığı nâme pesend ü tahsîn olunmağla ber-vech-i te'bîd-i riyâset kendüye ibkâ hatt-ı şerîfî virildi. Lâkin iki sene sonra azl olunup Râmî Efendi re'îs oldukda bu te'bîd hattının aslâ fâidesi olmadı.

Çünkü Köprülü Mustafa sadrıa'zam oldukda vüzerâdan ve yeniçeri ağasından îdfıye hediyyeyi ref ' itmiş idi. Şimdi yine talep olundu.

Bu esnâda onaltı bin Venedik keferesi gelüp kırkbeş gün Hanya'yı muhâsara itdi. Zafer bulamayup hâiben gitdi.

Vefât-ı Sultân
Mehmed Han-ı
Râbi'

Bu neş'e-i ûlâda cihâna kırk sene sultân olan Sultân Mehmed Han hazretleri beş sene mukaddem terk-i tâc u taht idüp köşe-i inzivâda safâ-yı uzlet tasfiye-i derûn itdikden sonra terk-i cihân bî-emân idüp ravda-i rıdvâna âzim olmağla cenâzesi

Edirne'den İstanbul'da Vâlide Câmî'ine nakl olundu. Hulûsu pâk bir devletlü idi. Selâtîn-i Âl-i Osmân'a şimdiden sonra eb ve cedd oldu, رحمة الله عليه.

Ve defterdâr olan Cânibî Ahmed Efendi asdikâdan olmağla katli irtikâb ider kizbi ihtiyâr itmez. Ve mâl-ı mîrîyi telef itmez bir zât iken Belgrad'a zahîre naklinde fukarâya merhamet itmediğinden şikâyet olundukda vezîr ibkâsına sa'y itdi. Lâkin Ahmed Efendi kimesneye bir akçe mâl-ı mîrîden soydurmaz olduğundan mukarrebler gücenmiş idi. Bu şikâyetle azl itdirdüler. Ve yerine hilâfî'l-âde başbâkî kulu ağayı defterdâr efendi itdirdüler.

Başbâkî Kulu
Defterdâr
Olduğu

Cânibî Ahmed
Efendi

Vezîr el-Hac Ali Paşa rikâba vardıkda "niçün defterdâr azline dayandın?" buyuruldukda "anın gibi mu'temed âdem bulamam. Ve cedîd defterdâr işlere vâkif olunca hazîneye bin kîse zarar olur" didikde pâdişâh "ben fukarânın şikâyet itdiği kimesneyi istemem" buyurdukda vezîr "ben de mührü istemem" deyü mührü teslîm ve takâ'ud ihtiyâr itmekle mühür Kâimmakâm Bozoklu Mustafa Paşa'ya virildi. Ve Boğdan Voyvodası Kantemir mürd oldu.

Vezîr Mührü
Bırakdığı

İşbu ramazânda vakt-i gurûbda Edirne'de kayyimler minârelerde kandîller yakarlarken Sultân Selim Câmî'i'nin iki minâresine sâ'ikâ inüp beş âdemi helâk itdi.

Sû-i Tedbîr-i
Kâimmakâm

Ve İslâmbol'da Demürkapulu Şeyh Süleyman ramazânda Sultân Mehmed Câmî'i'nde tefsîr-i hatmî ider iken bir rütbe ricâl ü nîsvân cem' oldu ki câmî'in derûn u bîrînu mâlâmâl (288b) ihtiyât kâimmakâm paşa kol ile câmî' havlusundan geçerken nâs ürküp taşra uğradıklarında izdihâmdan iki sabi helâk oldukda herkes kâimmakâma düşnâm itdiklerini pâdişâh Edirne'de haber alup kâimmakâmı azl ve Trabzon'a ta'yîn eyledikde katline dahi fermân olduğun fehm idüp ihtifâ eyledi. Sû-i tedbîrin hâli böyledir. Hiç aslı yoğken kendü kendüyü varta-i helâka ilkâ eyledi.

Edirne'de
Sultân Selim
Câmî'ine
Sâ'ikâ Nüzûlu

Birkaç sene mukaddem Limni'ye nefy olan Burusevî Mısırî Efendi hazretleri bu esnâda itlâk olunup Burusa'ya gelmiş idi. "Gazâya me'mûruz" deyü vâfir ahbâb ve dervîşân ile Tekfurdağı'na geldikde istikbaline bir silâhşor ile koca irsâl olunup ağzını aramak fermân olundu. Silâhşor ba'zı rümûz ile kelâmından şübhelenüp devlete tahrîr itdikde seferden ferâgati için küçük mîrahur irsâl olundu. Lâkin şeyh-ı müşârun ileyh dinlemeyüp Edirne'ye gelüp doğru Sultân Selim Câmî'ine nüzûl itdikde züvvârın kesreti olmadın heman kâimmakâm ve yeniçeri ağası câmî'e varup i'zâz u ikrâm ile "pâdişâhımız sizi ister" deyü taht-ı revâna bindirüp küçük mîrahuru vâfir levendât ile yanına koşup Gelibolu'ya, andan yine Limni'ye nefy itdiler. Sekiz ay sonra şeyh-ı mûmâ ileyh vefât itdi, رحمة الله عليه.

Mısırî Efendi

Ve geçen sene vezîr sefere gidüp "Belgrad kal'ası ta'mîri lâzım" deyü Belgrad kal'a ta'mîri ile meşgûl olup vakit geçmiş idi. Bu sene vezîre ikiyüz kîse harçlık virilüp irsâl olundukda Macar tarafına gitmeyi münâsib görüp Ruscuk'a varup Tatar han ile görüşüp Totrakan'dan Oltenice nâm mahalle geçüp giderken yüzbin kâfir Belgrad kurbuna geldiğini haber alup Vidin karşusundan Vidin'e geçdi.

Sene 1105 Harîk-ı kebîr der-İstanbul. Ve muhârebe-i asker-i İslâm bâ-Nemçe der-Belgrad. Ve inhizâm-ı küffâr ve rucû'-ı asker-i İslâm be-Edirne der-rebî'u'l-evvel. Ve serdârî-i Sadria'zam Defterdâr Ali Paşa be-cânib-i Nemçe der-zi'l-ka'de. Ve vefât-ı Şâh-ı Acem Şâh Süleyman ve cülûs-ı veledê Şâh Hüseyin

Ammâ Belgrad kurbuna gelen kâfir Sancağ-ı Şerîf uzak mahallelere gitmekle arîz ve amîk taburuna hendekler ve etrâfına çitler ile metîn dîvârlar ve kal'a-mânend tabyalar binâ itdikden sonra iç tarafına tekrâr hendekler kazup temekkün itdikden sonra onikişer altun bahşiş ile ondört bin kâfir ifrâz idüp Belgrad'a yürüyüş itdiklerinde kal'a dilâverleri şöyle gâlib geldi ki yüz şehîd ile sekiz bin kâfir lâşesi bulundu. Bu inhizâm akabinde sadria'zâmın yakîn mahalle geldiğin kâfir haber alup firâr itdi. Ba'dehu vezîr Belgrad'a gelüp Muhâfız Cafer Paşa'ya ve askere in'âmlar itdi. Ve kal'ayı ta'mîr idüp avdet idüp Edirne'ye gelüp Paşa Kapsu'nda hünkâra ziyâfet itdikde ulemâ ve ricâl-i devlet dahi getirülüp müşâvere olunup îrâd masrafa kifâyet itmemekle sürsat bedeli düşürmeğe nizâm virdiler.

Ganâyim-i
Tatar

Ve Tatar Han'ı Saadet Giray azl ve Selim Giray nasb olunup (289a) iki ay Edirne'de meksden sonra Kırım'a giderken Erdel'e akın bî-hisâb esîr ve ganâyim ahz ve diyâr-ı Macar'ı berbâd itdi.

Ve bu esnâda vezîr ile dârussaade ağası birbirinden emîn değil idi. Ahır-ı kâr vezîr azl olundu. Ve Defterdâr Ali Paşa'ya mühür virildi. Lâkin pâdişâh ağanın vezîr azline sebep olduğu için ağayı dahi azl idüp yerine İshak Ağa'yı kızlarağası itdi. Ammâ vezîr olan Defterdâr Ali Paşa hattâ Müftî Ebu Saîd Efendizâde Feyzullâh ile huzûr-ı hümâyûna vardıkda vezîr hilâf-ı vâkı' kelimât idüp müftîyi şâhid tutdukda müftî inkâr u tekzîb itmekle vezîr müftîyi azl itdirdü.

Ve sefer vakti gelmekle vezîr ordu ile Edirne'den serhadde azîmet itdikde cebecibaşı kâimmakâm paşa oldu.

Pâdişâha
Etbâ'im
Geçdiği İçün
Münâfık azl
Olduğu

Cebecibaşından
Kâimmakâm
Paşa

Sene 1106 İstîlâ-i Frenk ber-cezîre-i Sakız der-muharrem. Ve âmeden-i sadrîa'zam ve asker-i İslâm be-Edirne. Ve feth-i Sakız be-dest-i Amucazâde Hüseyin Paşa ve Ser'asker Mısırlızâde İbrahim Paşa der-cemâdiye'l-âhar. Ve cülûs-ı Sultân Mustafa ba'de ez-fevt-i ammeş Sultân Ahmed-i Sâni der-Edirne. Ve harîk der-Tophane. Ve reften-i sadrîa'zam bâ-asker-i İslâm be-câniib-i Belgrad. Ve maktûlî-i Ali Paşa sadr-ı sâbık. Ve vefât-ı Bülbülcüzâde Abdülkerim Efendi Vâ'iz-i Ayasofya

Bu târîhde Ayazma Kapusu'nda iki def'a harîk zuhûru İslâmbol kâimmakâmının tekâsülüne haml olunup azl olundukda yerine Kalaylıkoz Ahmed Paşa nasb olundu. Ol dahi hâb u râhatı terk ve erâzil başını çıkarmağa hasret oldu. Ve ahâlî-i İstanbul râhat itdi. Ve Yahûd ve Nasârânın elvân çuka giyüp samur kalpak giyinmelerini yasağ itdi. Ve hammâmda Yahûd ve Nasârâyâ na'leyn giydirmeyüp ayaklarına çingirak bağlamak gibi tehdîd itdi. Ahmed Paşa'nın bu avâm-pesend harekâtından halk memnûn olup "kâimmakâm olur ise böyle olsun. Vezîr olursa dahi böyle olsun" didiklerini vezîr hazm idemeyüp azl itdirüp yerine Amucazâde Hüseyin Paşa'yı kâimmakâm itdirdü.

Amucazâde
Hüseyin Paşa

Kalaylıkoz'un
Kâimmakâmlığı

Ve Dobra-Venedik harâc bedeli devlete viridiği senevî oniki bin beşyüz altunu götürüp teslîm eyledi.

Dobra-Venedik
Harâcı

Ve Venedik küffârı donanmasıyla Sakız Adası'nda Çölmekburnu'na asker döküp günde ikibin humbara ve top atup kal'ayı vîrân itdikde azl olan Müftî Ebu Saidzâde Efendi anda menfî idi. "Bunda küffâra mukâvemet asker yok, kal'ayı küffâra teslîm idelim" didikde Sakız muhâfızı olan Dâmâd Hasan Paşa ve "aleyhi'l-fetvâ" deyüp dokuz gün muhâsara olunmuş idi, Çeşme yakasına müslimânları geçürnek şartıyla kal'ayı küffâr virdiler. Ammâ küffâr müftî ve paşa ile sâir müslimîni gerçi Çeşme yakasına geçürdü. Lâkin yirmi gün sefînesinde alıkoyup tamâm eziyet itdi. Bu töhmetle mezbûr Hasan Paşa bir eyyâm Edirne'de habs olundukdan sonra Azak muhâfazasına irsâl olundu. Ve müftî Tire'ye ba'dehu İbrim'e nefy olundu.

Venedik'in
Sakız'ı Aldığı

Râmî
Efendi

Ve bu esnâda Edirne'de bir şahıs mehdîlik da'vâsını itmekle güft ü gû çoğalmış idi. Ahz olundukda "fakrımdan bu kizbi ihtiyâr itdim" dimekle bir mikdâr harçlık virilüp Bozcaada'ya (289b) nefy olundu. Ve Râmî Efendi re'îs oldu.

Mehdîlik
İddi'â[sı]

Fitne-i
Garîbe

Ve Benli Hüseyin Paşa gibi devlet küskünü ittifâk idüp bir gün Edirne'de Sultân Selim Câmî'i'nde sabâh namâzı kıldındıktan sonra nüzûl emînini minbere çıkarup

devlete ba'zı taksîrât îrâd ile "cülûs lâzımdır" deyü tahrîk-i fitne murâd itdiler. Lâkin cemâ'at muvâfakat itmediği haber alındıkda hıtâbet iden ve tahrîk iden ve ittifâka dâhil olanlar cümle katl olundu. Hattâ "bu iş vücûda gelür" deyü istihrâc iden Arab Müneccim dahi katl olundu. Müneccimler böyle kazâyâ ve belâyâ uğradıkları gibi görüşdükleri müslimânları dahi böyle firîfte ve telefe sebep olup hem dâl hem mudill oldukları tevârîh-âşinâlara rûşendir. Lâkin nâs yine ibret almayup müneccim tefahhus itmekden hâlî olmayup bu süfliyete dâhil olmak isterler.

Müneccim
Hatâsı
Belâsına
Uğradığı

Ve bu sene vezîr seferde bir iş göremeyüp Edirne'ye geldi. Ve firâr iden Kâimmakâm Hüseyin Paşa'ya afv olunup Kıbrıs virildi.

Ve Kefe'ye irsâl olunan dört çekdiriye ser'asker olan Solakzâde Ahmed Bey'in levendleri taşra çıkdıkda esîrler çekdiriyi hâlî bulup demürlerin kırup vardiyânların ve Ahmed Bey'in başını kesüp çekdiriyi kaldururlarken refkî olan çekdiriden duyup gelüp zabt itdiler.

Çekdiri
Esîrlerinin
Tuğyâmı

Ve Sadr-ı Rum-ı sâbık Paşmakçızâde Gemlik'e ve Sadr-ı Rum-ı sabık Yahya Efendi kelâm-ı hak tekellüm itdiği için Haleb'e nefy olundu. Ve bazâristân kurbunda harîk zuhûr idüp etrâfında olan dekâkîn cümleten muhterik oldu.

Haftada Dört
Gün Hünkâr
Dîvânı Olduğu

Âdet-i kadîme bazar ve salı günlerinde hünkâr dîvânı olurken mesâlih-i nâs tamâm görülsün için pâdişâh bazarirtesiyle cum'airtesini dahi zamm idüp hafta[da] dört gün dîvân-ı hümâyûn olmak fermân eyledi.

Ve bu sâlde Cezâyirli ile Trabluslu ittifâk idüp Tunus üzerine gelüp muhâsara itdiklerinin haberi devlete geldikde barışdırmağa âdemler ta'yîn olundu.

Birkaç günden berü pâdişâh hasta idi. Dîvân sürülürken vefât itdiğini vezîre haber virdiklerinde vezîr dîvânı tekmîl idüp herkes mahalline vardıkdan sonra mu'âyede makâmına taht çıkup erkân-ı devlet varup Sultân Mustafa'yı cülûs itdirüp bey'at itdiler. Merhûm-ı mebrûr birâderi Sultân Süleyman gibi üç sene sekiz ay saltanat idüp ellidört yaşında vedâ'-ı âlem-i fânî eyledi. Ve cenâzesi İstanbul'da Vâlîde Câmî'i'ne nakl ve defn olundu.

Cülûs-ı
Sultân
Mustafa

Câlis-i serîr-i saltanat olan Sultân Mustafa Han "benim niyetim ve murâdım bi'z-zât sefere gitmekdir. Müşâvere olunsun" deyü hat göndermekle üç gün müşâvere olunup "kesret-i masrafa muhtâc olunur" deyü men' itdiler.

Mekke Kadısı
Ohcak İken
Sadr-ı Anadolu
Olmak

Ve bu esnâda Ebezâde Mekke kadısı olup giderken Üsküdar'dan avdet itdirülüp birden Sadr-ı Anadolu nasb olundu.

Ve Vâlide Sultân İstanbul'da Eski Sarây'dan çıkarılıp Edirne'ye giderken sadrîa'zam Hafsa'dan ve pâdişâh Solak Çeşmesi'nden istikbâl itdiler. Ba'dehu İlyas Paşa kâimmakâm oldu.

Ve tersane sefâyininden yirmidört çekdiri ve yirmi kalyon Sakız kurbunda küffâr donanmasına râst gelicek kalyon kalyona çekdiri çekdiriye mukâbil olup ceng olunurken bizim kapudanadan [düşmen] kapudanasına top paçavrası düşüp kıçığı üstünde tutuşup söyündürmeğe (290a) gelen riyalesinin gabyası tutuşan kalyona takılıp ikisi bile yandı. Mâ'adâsı firâr itmiş idi. Üç gün sonra yine mukâbil olundukda Aşçı Mehmed kalyonundan küffâr batronasının cebehânesine top dânesi isâbet itmekle batronayı buluta çıkarup askeriyle telef itdikde ser'asker olan Mısırlızâde dahi başdarde ile küffâr başdardesini ve birkaç çekdirisini dahi helâk ve bir kalyonu ile dört çekdiri ve dört firkatesini esîr ve kapudan paşasını katl ü helâk idüp nusret-i azîme ve fevz-i kesîreye nâil oldular.

Aşçı
Mehmed
Kapudan

Nusret-i Bahr

Hazînede muzâyaka olmağla cülûsiyye için her ocağa topdan ya'nî ikiyüz elli kîse yeniçeriye, onbeş kîse cebeciye ve onbeş kîse sipâha ve on kîse silâhdârluya ve beş kîse topçuya virildi. Pâdişâh fevt oldu, hal' yok, cülûsiyye viricek hazîne yok iken yine cülûsiyye virildi.

Cülûsiyye

Ve Şeyhülislâm Sadık Efendi halîm ü selîm olmağla azl olunup Sadr-ı Rum Mehmed Efendi nasb olundu. Ve İslâmbol'dan ma'zûl Mîrzâ Mustafa Efendi nefiyden gelüp Sadr-ı Rum oldu. Ammâ şeyhülislâm olan Debbâğzâde Mehmed Efendi sekiz günde azl olunup yerine Ebu Saidzâde Feyzullah Efendi olmuş idi.

Sekiz
Günde
Müftî Azli

Müneccimler sadrîa'zam olan Defterdâr Ali Paşa'ya "sana Feyzullah semtinde müftûden zarar gelecek" deyü haber virdiklerinde akîdesi çürük âdem imiş i'timâd idüp onüç günde her ne yaptı ise yaptı bu Feyzullah Efendi'yi fetvâdan azl itdirdü. Ve bir gün[â]hıda bu idi ki pâdişâhımız cülûs buyurdıkları gün şehzâdeliğinde hocası olup bin doksan dokuzda on dokuz gün müftî olup Erzurum'a nefy olan Es-Seyyid Feyzullah Efendi'ye âdem gidüp da'vet itdi. Zâhir oldu ki geldikde müftî olacak. "Bâri gelmedin müftî tebdîl olunsun ki cedîd müftî bulunur. Akalli bir senede azl olunmaz. Sonra def'ine çâre buluruz" deyü bu iki fikir ile bilâ-cürm Ebu Saidzâde Feyzulah Efendi'yi azl itdirmiş idi. Lâkin hoca geldikde hünkâr ile halvet idüp mübâlağa ikrâm olunduğun vezîr görürüp "aslı yokdan bu Seyyid Feyzullâh Efendi'yi kendümüze düşmen itdik. Bâri bir çâre iderim" mülâhzasıyla birkaç gün mukaddem Belgrad'a irsâl olunan binbeşyüz yeniçeri cülûsiyye talebiyle bir konak şehirden çıkdıktan sonra avdet itdiklerin vezîr duyup havf u haşyet izhâr iderek erkân-ı devleti Paşa Kapsu'na

Fitne-i
Kâzibe

Onüç Günde
Müftî Azli

cem' itdi ki merâmî "asker Feyzulâh Efendi'yi istemiyorlar" demek idi. Ammâ hünkâr tebdîl askere varup vezîrin tahrîkiyle olunan hurdeyi fehm itmekle "elbetde bu askeri def' eyle" deyü vezîre hat gelicek her bir nefere dörder guruş ve ikişer guruş çuka bahâ diyerek cem'an altışar guruş virüp askeri def' itdikde vezîr kapu arasına habs olunup mühür Elmas Paşa'ya virildi.

Elmas
Paşa

Altmış Günde
Müftî Azlı

Cedîd müftî olan Mehmed Efendi dahi altmış günde azl olunup Es-Seyyid Feyzullah Efendi şeyhülislâm oldukda "vezîr-i ma'zûl benden ne isterdi ki benim def'ime ve izâleme sa'y itdi" deyüp vezîri Çeşme kasabasına nefy itdirüp ba'dehu yine Edirne'ye getürdüp kapu arasına (290b) habs itdirüp katl itdirdü.

Şeyhülislâm
Es-Seyyid
Feyzullah
Efendi

Müneccim
Kelâmına
İ'timâddan
Zarar

Bu vezîr dahi müneccim kelâmının zararına uğradı. "Feyzullah Efendi'den sana zarar gelecek" dimese Feyzullah Efendi ile ülfet kendüye bir şey olmaz idi. Lâ'in şeyin müftîyi kendüye düşmen itdi. Olmayıcak fitne tahrîkini irtikâb itmekle katl olundu. Müneccimin haber virmesinin ne fâidesi oldu? Ancak mütlif zararı oldu. Müneccim kelâmına rağbet iden vüzerânın ekseri maktûl idi. Biri dahi bu oldu. Tevârîh âşinâlara ma'lûmdur.

Ve Emîrül-Hacc Ahmed Paşa "ba'zı husûs mükâleme ideceğim" deyü devletden izin almaksızın menzil ile Edirne'ye geldikde "hac vakti karîb iken niçün bilâ-izn geldin?" deyü katl olundu.

Emîrül-Haccın
İzinsiz Gelüp
Katl Olunduğu

Ve Dört Elli ve
Dört Ayaklı
Çocuk

Ve Bursa'da bir zimmînin dört el ve dört ayak ve bir başlı bir veledi zuhûr itdiği pâdişâha haber virilmekle getürdülüp temâşâ olundu.

Ve pâdişâh bi'z-zât Nemçe seferine azîmet buyurdu. Hîn-i cülûsda bulunan ricâl ve ulemâ seferden pâdişâhı men' itmişler idi. Yeni müftî ve yeni vezîr men' itmediklerinden pâdişâh sefere teveccüh buyurdu.

Ve Diyarbekir vâlîsi noxsân asker ile geldiğinden başka geç geldiği için tuğları ref' olunup üçyüz akçe ile tekâ'ud olundu.

Üçyüz Akçe ile
Üç Tuğlu
Mütেকâ'id
Olduğu

Kıptî
Harâcına
Nizâm
Virildiği

Ve Kıptî harâcına nizâm virilüp müslim Kıptî'den beşyüz zimmî Kıptî'den altıyüzyirmi akçe alınmak üzere topdan doksan kîseye virilür idi. Şimdi Yahûd ve Nasârâ gibi kâğıd virilmekle beşyüz yirmi kîse hâsıl oldu.

Sene 1107 İnhizâm-ı tabur-ı küffâr ve feth-i Lipva ve Göle ve Titel ve Şebeş ve Lugoş der-safer der-ceng-i pâdişâh. Ve inhizâm-ı küffâr der-Bahr-i Sefîd ez-ceng-i Kapudan Mezemorta Hüseyin Paşa. Ve âmeden-i Sultân Mustafa Han-ı Sâni be-İstanbul der-rebî'u'l-âhir. Ve bâz reften-i o

be-Edirne der-ramazân. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Mahmud der-Edirne.
Ve harîk-ı Galata der-zi'l-hicce

Fütûhât

Çünkü pâdişâh sene-i sâbika âhirinde azîmet buyurmuş idi. İşbu muharremde Belgrad'a teşrîflerinde ba'de'l-müşâvere Belgrad kurbundan Tuna üzerine köprü binâ olunup Tımsıvar yakasına ubûr idüp Tımsıvar'a andan Lipva kurbuna varıldıkda altmış bin kefereden mürekkeb taburu var idi. Asker-i İslâm tabura bakmayup der-ceng-i evvel yürüyüşle Lipva kal'asın feth ve kırk top ile beş havan ve cümle ahâlîsi esîr olundu. Ba'dehu küffâr taburu Tımsıvar muhâsarası niyetiyle meğer küffâr Lipve'ye zahîre cem' itmiş. Zahîresi dahi zabt olundu. Ve Tatar geldi. Ve Topcubaşı Ali Ağa'ya arabacı başlık dahi virildi.

Topcubaşıya
Arabacılık
Zamm
Olunduğu

Fütûhât

Ve küffâr taburu etrâfı bataklık bir ormanlığa girmiş idi. Pâdişâh Lagoş'da meks buyurup Tatar han ile vezîr Tameş suyun geçüp küffârın ardını alup dört taraftan hücum olundukda küffârın ekseri katl ve esîr olundu. Hattâ cenerelleri ahz ve katl olunmağla cümlesi muzmahil olmağla ordusu ve topları zabt olundukdan sonra açıktan yürüyüş olunup Lugoş kal'ası dahi feth olundu. Ve küffâr havfından Şebeşi dahi hâlî bırakmağla ol dahi bilâ-ceng top ve cebehânesiyle zabt olundu. Bu cenglerde şehîd olan iki paşadan gayrı paşalar ve ricâl gelüp pâdişâha tehniyet-i (291a) gazâ itdiklerinde umûm hıl'atlar ilbâs olundu. Kasım gelmekle avdet olunup Niğbolu'ya gelindi. Zîrâ cengden mukaddem pâdişâh Belgrad'dan Niğbolu'ya irsâl olunmuş idi.

Ba'dehu Anadolu'da kuttâ'-ı tarîk iden sarıca sekbân tâifesi yollarda kat'-ı tarîk idüp şehirlere vardıklarında "kapuluyuz" dirler. Taşra çıkıcak "müftüym" deyicek alup âdem soyarlar. Ve bunları te'dîb için ta'yîn olunan paşalar bir iş göremezler. Paşaların askeri dahi anlardan. Gerçi anlar kapulu. Lâkin yarın anlarda "kapusuz oluruz ihtimâliyle ocakdaşımız" deyü sâhib olurlar idi. Bu habîsler Eğri Fâtîhi zamânında zuhûr itdiler. Bunlara "Celâlî" tesmiye olundu. Ba'dehu anlar mahv olundu. Yine anların yerine "türedi" tesmiye olundu. Ba'dehu "levend" tesmiye olundu. Ba'dehu "sarıca sekbân" tesmiye olunmuş idi. Pâdişâh bunların küffâra yüzü olmadığından başka ibâdullâha ve Anadolu'ya hasâretlerini bilüp ba'de'l-yevm levend bayrağı açılmayup vâcibü'r-re'âyâ ve delü ve gönüllü bayrakları küşâd olunmak fermân olmağla orduda olan paşaların levend bayrakları ihrâk olundu.

Sarıca Sekbân
Ref' Olunduğu

Cânibî Ahmed
Efendi

Ve Defterdâr Cânibî Ahmed Efendi azl olunup çekdiri beyliği virildi. Ve bu sene dahi donanma-yı hümâyûn Sakız önünde küffâra râst gelüp iki def'a ceng itdiklerinde beş kâfir kalyonunu gark ve ikisini ihrâk itdiler.

Nusret-i Bahr

Defterdâr
Çekdiri
Beyi
Olduğu

Ve seferlü üçer tuğlulardan dört vezîr gerçi bunlar pâdişâhın paşaları ammâ cesâretleri olmadığı için ve kendülerden hıdmet me'mûl olmadığı için üçeryüz akçe ile bunlar tekâ'ud kılındı. Andan pâdişâh Âstâne'ye teşrîf eyledi.

Moskov

Ve ikiyüzbin Moskov keferesi Azak kal'asını muhâsara itdikde Kırım hanı Çerkes ve Yaman Sadak ve Ulu Nogayla varup doksan altı gün ceng idüp altmış bin kâfir helâk itmekle me'yûsen Moskov diyârına çekilüp gitdi.

Envâ'-ı Tatar

Küçük
Mü'ezzinin
Hünkâr
Musâhibi
Olduğu

Ve bu sâlde fenn-i mûsikîde "hoca-i sâni" dimeğe şâyeste Küçük Müezzin Mehmed Efendi hünkâr musâhibi olmağla hâcegândan Anadolu muhâsebeciliği virildi. Ve Amucazâde'nin tuğları ref' olundu. Ve Kantemüroğlu nâm zimmî Boğdan voyvodası oldu.

Ehl-i Manâsıb
Vekîllerinden
Sefere asker
Taleb
Olunduğu

Ve cesîm evkâf mütevellîleri sefere ta'yîn olundu. Ya'nî üçyüz âdemle İbrahim Hanoğlu ve ikiyüz elli âdemle Cevâncapucubaşı oğulları ve yüz elli âdemle Köprülüoğlu sefere me'mûr oldular. Ve defterdârdan yüz elli âdem sefere talep olunduğu gibi her mansıb ricâlinden tahammülüne göre talep olundu. Ve İstanbul bostancılarında bin ve Edirne'den beşyüz nefer sefere ta'yîn olundu.

Evkâf
Mütevellîleri
Sefere Ta'yîn
Olunduğu

Kürekdeki
Kâfire Tabl [u]
Alem Virildiği

Ve bundan akdem Malta keferesi Mora'ya ta'arruz itdikde "Mora kocabaşlarından Limbraki tahrîkiyledir" deyü haber virilmekle Limbraki küreğe vaz' olunmuş idi. Bu esnâda Manyadağı re'âyâsı dağılmış "eğer mesfûr Limbraki'ye i'tibâr olursa cem' itmeye kâdirdir" dinilmekle kürekden çıkarılıp tabl [u] alem ihsân olunup irsâl olundu. Vardıkda "Malta'ya (291b) firâr eyledi" haberi geldikde kürekdeki kâfire tabl u alem virilmeği savâb görüp devleti teşvîk idenler lâ-yu'kal ve rüsvây oldular. Ve pâdişâh Âstâne'den Edirne'ye ve andan Sofya'ya vardı.

Sene 1108 İstîlâ-i Moskov ber-kal'a-i Azak. Ve reften-i pâdişâh be-cânib-i Belgrad der-def'a-i sâniye. Ve feth-i tabur-ı Nemçe ez-ceng-i o ve inhizâm-ı küffâr der-Bosna. Ve inhizâm-ı sefâyin-i küffâr der-Bahr-i Sefîd. Ve avdet-i pâdişâh be-Edirne. Ve âmeden-i elçi-i Acem bâ-fîl der-rebî'u'l-evvel. Ve itmâm-ı câmi'-i cedîd-i vâlide sultân der-Galata der-receb. Ve reften-i Sultân Mustafa be-cânib-i Belgrad der-zi'l-ka'de. Ve binâ-i kal'a-i Açu

Fütûhât

Bu eyyâmda "küffâr Tımışvar'ı muhâsara itdi" haberi gelmekle askere yirmi günlük umûm zahîresi virilüp arabalar ile Tameş Suyu'na tumbazlar nakl ve köprü binâ olunup pâdişâh ve ordu geçüp küffârın üzerine vardıkda küffâr tabura giricek

asker-i İslâm dahi araba taburuna girmek dağdağasında iken küffâr basup çadırlara duhûl itdikde pâdişâh sâbit-i kadem olmağla onbeş bin kefere kılıçdan geçüp bâkîsi münhezimen firâr itdikde top ve cebehânesi zabt olunup ser'askerleri olan Haydoz helâk olmağla asker-i İslâm ganîmet aldı. Bu cengde sâhib-i devletin birâderi Mustafa Paşa ile Yeniçeri Ağası Baltaoğlu Mahmud Paşa şehîd oldu. Mâ'adâ paşalar ile ricâl ve zâbitân pâdişâha tehniyet-i gazâ itdikde askere in'âm ruesâya hıl'atlar ihsân olunup mansûren avdet olunup Belgrad'a geldindikde Tuna Kapudanı Aşçı Mehmed Paşa Tuna'da küffârın dört kalyonunu telef eyledi.

[Altı] sene mukaddem duhân gümrüğü îcâd olunmuş idi. Şimdi dönüm îcâd olunup dönüm başına bir altun ta'yîn olunup seksen yük hisâb olunmağla gümrüğe zamm olunup gümrük yüz otuz yüke çıkdı.

Duhân
Dönüm İcâdı

Ve Venedik donanmasıyla onaltı bin kefere gelüp Ülgün kal'asını muhâsara itdikde derûnunda olan dilâverler çıkup beş bin kâfir helâk itmekle küffâr münhezimen firâr eyledi.

Ve seferler takrîbiyle Anadolu nizâmı muhtell olmuş idi. Fazl-ı isti'dâdıyla rüşd ü sedâd sâhibi Çerkes Osman Paşa müfetiş ta'yîn olundu idi. Sonra şikâyet olunmağla katl olundu. Bu teftîşe ta'yîn olunanlardan cân kurtaran kalîldir.

Altunda
Tuğra
İcâdı

Ve altunda tuğra îcâd olunup üçyüz akçeye râyic oldu. Ve İstanbul ve Edirne ve İzmir'de darbhâne îcâd olundu. Ve bu tuğralı altun zuhûrundan cizyeyeye iki kat fâide oldu.

Edirne ve
İzmir'de
Darbhâne İcâdı

Azak Kal'asını
Moskov Aldığı

Ve geçen sene Azak kal'asını Tatar han Moskov muhâsarasından tahlîs itdikde ta'mîrinde müsâmaha olunmağla bu sene küffâr gelüp Azak kal'asını aldı.

Galata'da
Vâlîde Câmi'i
Binâ Olunduğu

Harâccı
Vaktinden
Evvel Boğça
Açmağla Katl
Olunduğu

Ve Galata'da muhterik kilisa arsasına işbu Sultân Mustafa Han hazretlerinin vâlidesi bir güzel câmi' binâ eyledi.

Ve İslâmbol harâccısı vaktinden on gün evvel boğça açmağla katl olundu. Ve Belgrad ile Niş beyninde olan re'âyâ seferler takrîbiyle perîşân (292a) olmağla Arnavud'dan re'âyâ getirülüp iskân murâd olundu. Ammâ mümkün olmamağla İçil'den getirülen re'âyâ iskâmî kâbil oldu.

Açu
Kal'ası
Binâ
Olunduğu

Ve top yuvalığı İstanbul'da ve Banaluka'da dökülüyor idi. Seferlere ziyâde lâzım olmağla Praveşte'de bulunan demür ma'denine bir kârhâne binâ olunup topçu çorbacılarından Ali Ağa emîn nasb olundu. Bu abd-i fakîr şârih Süleyman yüz yetmiş altı târîhinde hükûmet-i şer'iyye niyâbetiyle Praveşte'yi zabt eylediğimde kârhâne ahvâline vâkıf oldum. Senevî çorbacıya otuz kîse fâide olurken ricâl-i devletden ba'zıları bunu me'kel idinüp çorbacıları azl nasbt itdirmek bahânesiyle kırkar ve

Praveşte'de
Top Kârhânesi
İcâd Olunduğu

ellişer kîse sîm alup şefâ'at itdiklerinden çorbacı derd-mendleri halef selefe bahâne bulup yedlerinde bir akçe yok. Kârhâne bu takrîb mu'attal kalur. Arar yok.

Ve Çerkes içinden Azak deryâsına cereyân iden nehr-i Kuban'a üçyüz seksen zirâ' tûl ve yüz altmış zirâ' arz Açu nâm kal'a binâ olunmağla ol havâlîde olan Kalmuk keferesiyle Azak'da olan Moskov'a dâg-ı derûn oldu.

Ve nakîbü'l-eşrâflar seferde ve hazarda pâdişâh ile bile bulunmak kânûn iken bu sene seferden afv olundu. Ve pâdişâh bu sene dahi Nemçe için Edirne'den kalkup Sofya'ya vardı.

Ve üç tuğla Diyarbekir vâlisî olan Daltaban Mustafa Paşa'dan re'âyâ ve fukarâ şikâyet itmekle ihzâr ve müftû ve sadreyn huzûrunda murâfa'a itdirüldükde sâbit olan hukûk ba'de't-tahsîl katle bedel Bosna'da bir kal'aya nefy olundu. Lâkin irtesi sene Bosna vâlisî fevt olmağla küffâr Bosna-Sarâyî'na gelüp yağma itdikde Daltaban afv ve itlâk olunup Bosna eyaleti tevcîh olundu.

Sene 1109 Ceng-i azîm-i asâkir-i İslâm bâ-Nemçe ve şehâdet-i Sadria'zam Elmas Mehmed Paşa ve Yeniçeri Ağası Mahmud Paşa ve Vâlî-i Rumili Cafer Paşa ve Vâlî-i Anadolu Mısırlızâde İbrahim Paşa ve şehâdet-i nüfûs-ı kesîre ez-asker der-safer. Ve avdet-i pâdişâh be-Edirne der-rebî'u'l-âhir. Ve ser'asker şuden-i Amucazâde Hüseyin Paşa be-cânib-i Balgrad der-zi'l-hicce.

İşbu muharremde pâdişâh Belgrad'a vardıkda ibtidâ vezîr otağında ba'dehu huzûr-ı hümâyûnda müşâvere olundukda orduda olan paşalar vezîre dilgîr olmağla "kurb-i pâdişâhîden vezîrin bir dürlü infikâkı maksud değil. Bâri bir sû-i tedbîre sevk idelim belâsın bulsun. Arada bize de olursa olsun. Zîrâ küffârdan necât maznûn. Lâkin vezîrden değil. Eğer mansûr olursa cümlemizi telef ider" deyü cezm idüp Tımyşvar yakasına geçmeyi münâsib gördüklerinde Belgrad Muhâfızı Amucazâde muhâlefet idüp "Tımyşvar yakası muhâtaraludur. Zîrâ dokuz su köprü ile geçmek iktizâ ider. Ya sulardan geçülürken ya iki su arasında küffâr bassa şaşırur. Ammâ Varadin semtine gidilse ancak Sava geçilür" deyeyordu. Sâir paşalar Tımyşvar yakasını tercîh itmekle vezîr dahi münâsib görüp ibtidâ Tuna, ba'dehu Tameş Suyu, ba'dehu Bega, ba'dehu (292b) Felvar, ba'dehu Varadin kurbunda Tise Suyu kenârında Sente nâm mahalle konulup köprü kurulup pâdişâh ile askerın ekseri geçüp vezîr ile paşalar ve ocaklar zâbitları ve ba'zı ortalar kalmış idi. Ammâ vüzerânın ihtilâfından asker zâbitlarına itâ'at itmez olduklarında küffâr "fursat" deyüp saferin

Daltaban
Paşa

Fukarâ ile Paşa
Murâfa'a
Olduğu

Sû-i Tedbîr

Vüzerâ
Sadria'zandan
Dilgîr
Olmaktan
Zarar

Amucazâde

Sente Bozgunu

yirmiyedinci günü vezîrin üstüne geldikde asker köprüden Tımışvar yakasında hünkâr ordusuna birbirine basarak geçerken köprü kırılıp küffâr askerinin ardın alup kalan asker karşudan me'yûs ve imdâd ve firâr muhâl olmağla cânların dişlerine alup cümle şehîd olunca ceng ve her biri ikişer kâfiri katl iderek şehîd oldular. Derûn-i metinde mezkûr vezîr ve sâir paşa ve ağalar ve altmış yeniçeri çorbacısı şehîd olduğun hünkâr tarafından müşâhede olunuyor idi. Lâkin el irmez, güç yetmez idi. Ne hâl ise beri tarafda kalan asker karşunun sekiz kısmından biri idi. Hünkâr tarafında olanlara ne oldu? Gerek pâdişâh gerek asker durmayup ordularını bıragup ol gice gidüp irtesi gice Tımışvar'a vardılar ki sefer görmüş atıklar orduda kalup tuhaf ve nukûd cem' idüp götürebildikleri kadar sâhibsiz mâldan aldılar. Hattâ üç gün sonra bir helvâcı kutularına tuhaf doldurup arabaya yükledüp Tımışvar'a geldi. Dâimâ bu köprü kırılması muhavvif olayor. Zîrâ karşı geçenler köprü kırıldıkda suya düşüp kırılan âdemleri görüp ba'dehu öte yakada kalanlara küffâr sataşup şehîd itdiğini görüp imdâd itmek mümkün olmayıcak "keşki dünyâyâ gelmeye idik" deyü temennî ve havf istî'âb itmekle mâl ve menâli bıragup firâr ideyorlar. Heman köprü binâ olunur iken pek kavî binâ olunup ve asker geçer iken nısfı kaldıkda küffâr basmasından sakınmak gerek.

Köprü Kırıldığı

Amucazâde

Bundan sonra çünkü meşveretde Amucazâde'nin takrîri cümle gelüp çıkmağla akl ü rüşdü ma'lûm olup Belgrad'dan getürdülüp mühür virildikde Tımışvar'dan orduyu kaldırup Belgrad'a getürdü.

Küçük Mü'ezzin Musâhiblikden Tard Olundu

Ve Küçük Mü'ezzin didikleri hânende asılda basgun virüp kötek yemiş süfehâdan iken musâhib-i pâdişâhî olmasını münâsib görmeyüp tard itdiler. Ve Küçük Çelebi'yi riyâsetden azl itdirüp Râmî Efendi'yi re'îs itdirdü.

Râmî Efendi

Ve kahve bid'atini îcâd ya'nî âdetâ kahveden gümrük alındıktan sonra her bir vakıyyeden beş pâre bid'at fermân itmekle yirmibin ferde kahve gelürse sekizyüz kîse îrâd peydâ oldu.

Kahve Bid'ati İcâd Olundu

Kebîr Balık

Ve iki cemre arasında Kağıthane Suyu donmuş idi. Altı karış arzı tûlünü var hisâb eyle. Bir balık sayfda helâk oldukda karnından dokuz aded kılıç balığı çıkdı. Yalnız ciğeri bir kayığı doldurdu. Ve Enderûn'dan çıkma Yahya Paşa'ya üç tuğ virildi.

Ve kâimmakâmdan yirmi ve cebecibaşı ve bostancibaşı ve defterdâr vekîli ve darbhâne emîni ve tersane emîninden beşer kîse imdâd-ı seferiye alınup izdiyâd-ı evkâf-ı selâtından dahi yüzkırk kîse alındı.

İzdiyâd-ı Evkâfdan İmdâd-ı Seferiye Alındığı

Ve Basra'da [Mâni']¹¹⁹ nâm şakî Basra'yı geçen sene zabt itmiş idi.(293b) Bağdad vâflileri üzerine varamadığından Hüveyze hanı Basra'yı alup miftâhını Acem şâhı elçisiyle Edirne'ye irsâl itmekle ikrâm olundu. Lâkin Basra'dan Kızılbaşlar çıkmayup Kurna kal'asının dahi zabt itdikde Urbân dahi anlara bey'at itdi. Lâkin yüzün iki târîhinde Daltaban Bağdad vâflisi oldukda Aşçı Mehmed Paşa dahi Birecik'den altmış sefîne ile Şat'dan Bağdad'a vardıkda Daltaban Paşa cesâret idüp Basra ve Kurna kal'aların zabt eyledi.

Kızılbaşlar
Basra'yı Zabt
İtlediği

Daltaban
Paşa

Ve re'îslikden ma'zûl Mehmed Efendi Acem'e elçi irsâl olundukda bir balıkçın sorguç ve bir murassa' hançer ve bir incü terkeş ve bir mücevher çevgân ve iki elmas koyun sâ'ati ve bir âyinelî çalar sâ'at ve bir mercân tesbîh ve yedi Cezâyir tûfengi ve dört tonluk İstanbul zerbefti ve oniki top Frenkî dîbâ ve beş tonluk telli bürüncük ve oniki tonluk telli sandal ve on tonluk şâfî çuka ve on çift Frenk pesend yasdık sekiz aded kesme ve hasse ile hediye irsâl olundu.

Acem
Şâhına İrsâl
Olunan
Hediye

Onaltı seneden berü cengden gerek kâfirler tarafı ve bizim taraf askerden ve hazîneden tehî olmuş iken Amucazâde vezîr olalı evvel ki senelerden ziyâde asker tedârük ittiğinden ve geçen sene gerçi Sente bozgunu bizim tarafda sûret gösterdi. Lâkin küffârın ekseri belki cümleten güzîde askeri ta'lîmlî leşkeri telef olmağla sulha rağbet gösterdikde vezîr eslâfı gibi aslâ sulha rağbet itmeyicek İngiliz ile Flemeng'i tavassut itdürmekle meşveret olunup tavassuta müsâ'ade olundu. Lâkin vezîr-i pür-tebdîr i'timâd itmeyüp sinîn-i sâbıkadan ziyâde tedârük görüp pâdişâhı dahi sefere azîmet itdirüp Edirne taşrasında çadırlara çıkarmış idi. Sulh-ı sahîh gibi göstermekle pâdişâhın çadırlarda meksini münâsib görüp kendü külliyyetlü asker ile sefere âzim oldu.

Sulh Sohbeti
Olunurken
Sene-i
Sâbıkadan
Ziyâde asker
İle Vezîrin
Sefere Gitmesi

Sene 1110 İhrâk şuden-i baruthâne der-kurb-ı Şehremîni der-İstanbul der-safer. Ve âmeden-i sadria'zam ve asâkir-i İslâm ba'de ez-musâlaha bâ-küffâr-ı Nemçe be-Edirne. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Mehmed ve Sultân Hüseyin. Ve zelzele der-İstanbul. Ve harîk der-havâlî-i Molla Gürani

Mükâleme-i
Sulh

Vezîr-i gayûr Belgrad'a vardıkda Varadin ile Belgrad beyninde Karlovice nâm mahal mahall-i mükâleme olup Nemçe ve Leh ve Moskov ve Venedik dahi sulha tâlib olmağla dört kralın murahasaları ve İngiliz ve Flemenk elçilerinin ya'nî altı çadırın

Râmî Efendi

¹¹⁹ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât Tahlîl ve Metin* (1066-1116/1656-1704) (haz. Abdülkadir Özcan) Ankara 1995, s 627

ortasına Devlet-i Aliyye murahhası olan Râmî Efendi ile dîvân tercümânî İskerletzâde irsâl olunup vezîria'zam ordu-yı İslâm ile Belgrad'dan Edirne'ye geldi.

Bu vakte gelince "musâlaha mükâlemesi ancak iki senede olur" diyerek Moskov ve Leh elçileri imrâr-ı vakt eyledikte re'îs ve murahhas-ı devlet olan Râmî Efendi âkıl u kâmil olmağla âbâdi kâğıda altun tuğralı (293b) bir ruhsâtnâme kendü için çıkarup anlardan dahi ruhsâtnâme taleb itdikde birer çâr-çûbe kâğıdı çıkarup hacîl oldular.

Râmî Efendi bu altı kâfirin vasatına bir mükemmel çadır kurup her gün kâfirler Râmî Efendi çadırına gelüp mükâleme iderek dört ayda Nemçe ile yirmi mâtde üzerine ki tarafeynden olan esîrler mübâdele oluna. Ve bir tarafda ziyâde esîr kalursa yâhûd esîrlerde mu'teber âdem olursa büyük elçi Âstâne'ye vardıkda nizâm virile. Ve nâs yedinde olan esîrler ma'kûl bahâ ile yâhûd aldığı bahâ ile elinden alına. Sirem sınırbaşı olup Tımışvar ve Belgrad Âl-i Osmân'da yirmi beş seneye sulh ve Nemçe Latin lisânınca ve bizden Türkî lisân ile temessükler yazılıp alındı verildi.

Ve yüz on recebi târîh vaz' olundukdan sonra Lehlü ile on bir mâtde ki Kamanîçe ve Podolya ve Ukrayna Leh'in olup eski hudûd olan Hotin bizde olmak üzere sınır kesilüp Latin lisânınca temessük alındı.

Ba'dehu Venedik ile dahi on altı mâtde ki büyük kıyı Osmanlu'nun olduğunu İnebahtı'yı ve Mora'yı Venedik almış idi. Tamâm-ı Mora Venedik'de kalup İnebahtı'yı bize vire. Ve Hırvat cânibinden Knin kal'ası yanında hudûd ola ki bir tarafı Nemçe ve bir tarafı Venedik ve bir tarafı ehl-i İslâm ola. Ve Dobra-Venedik arâzîsi Osmanlu'ya muttasıl ola deyü Latin lisânınca ol dahi temessük virüp bu takrîb üç düşmen ile musâlaha müyesser oldukda bin yüz onda buldu. "Dünyâ râhat sulh u salâh" lafzen ve ma'nen târîh vâkı' olmuşdur.

Kaldı ki Moskov didikleri hîlekar nev-devlet-i mu'annid "iki sene sonra yüz on iki târîhinde elçimiz Âstâne'ye varup mükâleme olunacaktır" dimekle Râmî Efendi Edirne'ye gelüp Firdevsî Efendi Nemçe'ye elçi irsâl olundu. Ammâ mutavassıtlar sınır başında bulunup mübâdele ideler. Ya'nî bizim elçiyi öteye Nemçe elçisini buraya geçireler. Ve Belgrad ve Tımışvar re'âyâsına bir senelik cizyeyi pâdişâh bağışladı. Ve memâlik-i İslâmiyye'de tekâlîf-i seferiyeden birer mikdâr bakâyâ kalmağla üç bîn kîse hisâb olunmuş idi, afv olundu.

Ve bu sâl derûnunda Âstâne'de vâkı' Şehremîni nâm mahalde olan baruthâne bin doksan dört târîhinde seferler için baruthâne binâ olunmuş idi. Çarhın harâretinden peydâ olan kıvılcımdan âteş alup üçyüz kantâr barut yanmağla yedi amele helâk ve civârından dörtyüz yirmi beş menzil harâb hattâ Aksaray ve Edirne

Kapusu'nda olan menzillerin dahi camları rahnedâr oldu. Ba'dehu baruthâne İslâmbol hâricinden İskender Çelebi Bağçesi'ne binâ olundu. Fi'l-asl baruthâne Gelibolu'da idi.

Hoca Sadeddin Efendi ibn-i Hasan Can Efendi'nin oğlu Ebu Saidzâde Feyzullah Efendi mukaddem fetvâdan azl olunup Sakız'a nefy olundukda Sakız'ı kâfir alıcak İbrim'e nefy ve itlâk olunup vezîr "Feyzullah nâmlı (294a) müftûden bana zarar geleceyin müneccimler haber virdi" deyü azl itdirüp Fındıklı'da İbrim'den gelüp sâkin iken vefât itdi. Her fende mâhir pâk ve emn ve icrâ-yı hakka sâ'î bir molla idi.

Kırım Hamı
Hanlığı Kasr-ı
Yed İtdiği

Ve otuz seneden berü Kırım hamı olan el-Hac Selim Giray hanlığı oğlu Devlet Giray'a ferâgat ve kasr-ı yed eyledi.

Sene 1111 Âmeden-i Sultân Mustafa be-İstanbul der-safer. Ve teslîm-i kal'a-i Kamanîçe be-küffâr-ı Leh. Ve küsûf-ı şems der-rebî'u'l-evvel. Ve âmeden-i elçi-i Nemçe ve Flemenk ve İngiliz ve Leh ve Moskov ve Venedik berây-ı te'kîd-i sulh der-cemâdiye'l-ûlâ. Ve ma'zûlî-i Selim Giray ve haniyyet-i pesereş Devlet Giray. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Selim

Nemçe'ye İrsâl
Olunan Hedâyâ

Bu eyyâmda çekdiri paşalarından İbrahim Paşa müstekîm âdem olmağla büyük elçilik ile Nemçe'ye irsâl olundukda bir murassa' raht ve bilan ve rikâb ve dopuz ve eyer ve zer-endûd pûş ve bir mücevher sorguç ve otuz ser-â-ser hıl'at ve dû hezâr destârdan yüz destâr ve se hezârdan elli destâr ve onbeş Uşak seccâdesi ve altı Acem kalîçesi ve bir ibrişim seccâde ve üçyüz elli miskâl bir şemmâme anber ve yirmi nâfe-i misk ve onbeş bâd-zehr ve bir sâyebânlı mükemmel otak ve bir sîm raht ve bir abâî ve on altı yelegendes at hediyeye irsâl olundu. Pâdişâh Edirne'den Âstâne'ye geldi.

Moskov

Ve Moskov üç seneye mütâreke itmiş idi. Sâir düşmenler sulh olup yalnız kalıcak sulha râğbet idüp murahhas orta elçisini Azak'da binâ eylediği on iki kalyondan biriyle Âstâne'ye geldikde Kumkapu'da konak virilüp yevmiyye yüz altmış zolata ta'yîn olundu.

Venedik
Elçisine
Ta'yînât

Ve Venedik'den büyük elçi geldikde kırk tavuk ve üç mısır tavuğu ve on kaz ve otuz güvercin ve yüzelli vakıyye un ve on vakıyye meyve ve otuz vakıyye sebze ve üç öküz ve bir bızağu ve on koyun ve elli kîl şa'îr ve on kantâr saman ve üç araba ot ve otuz çeki odun ve yüz vakıyye kömür ve bir vakıyye bahâr ve yüzelli guruş yevmiyye ta'yîn olundu.

Bu esnâda Kerkük'den Bebe Süleyman peydâ ve başına ekrâdı cem' ve Âl-i Osmân ve Acem hudûduna ta'arruz ve saltanat da'vâsıyla ve Bağdad'a ve Diyarbekir'e

Bebe Süleyman
Saltanat
Da'vâsı

elçi gönderdikde Kerkük kurbunda Şehrizor vâlisi ve Haleb ve Diyarbekir vâîleri üzerine ta'yîn olundukda Bebe firâr itmekle etbâ'ı ve akrîbâsı katl olunup mâlî mîrîye kabz olundu.

Kamaniçe'nin
Leh'e Virildiği

Ve Boğdan ülkesinden Çucura ve Dupiçe ve Sorika'yı Leh zabtetmiş idi. Kamaniçe'ye mübâdele olunup zikr olunan Çucura ve Dupiçe ve Sorika'yı kefer bize virmekle Kamaniçe muhâfızı olan Kahraman Paşa yüzkırk sekiz tuc ve yüzyirmi iki demür top ile üç havan Bender'e nakl idüp Kamaniçe'yi küffâra teslim eylediği gün gün[eş] tutuldu ki âlem zulümâtda kalup mumlar yandı. Kamaniçe'de olan selâtîn câmi'lerin rızâmızla küffâra teslim olunduğuna Allâh-ı gayûr celle şânuhu hazretleri râzî olmadığını i'lân buyurdu.

Güneş
Tutulduğu

Sene 1112 Gâret kerden-i Urbân huccâc râ der-menzil Alâ der-muharrem. Ve feth-i Basra ve Kurna (294b) be-dest-i Daltaban Mustafa Paşa Vâlî-i Bağdad. Ve refthen-i Sultân Mustafa be-Edirne. Ve vefât-ı Nazmî Mehmed Efendi Şeyh-ı Câmî'-i Vâlîde ve La'îl Mehmed Efendi Şeyh-ı Hankâh-ı Gülşenî der-Edirne.¹²⁰

Moskov

Çünkü Moskov elçisi geldikde Kumkapu'da iskân olmuş idi. Ayasofya kurbunda bir konak tahliye olunup hafta[da] bir gün Re'îs Râmî Efendi ve mesfûr Moskov elçisi gelüp mükâleme iderek ondört mâdde üzerine sulh ki Azak ve Kazak Moskov'da Özü ve Nogay ve Çerkes devletde kalup Ur Boğazı'ndan oniki sâ'at mesâfe hâlî kalup Özü Suyu'nda Potkalı Şehri'nden Özü'ye gelince iki taraf hâlî kala. Büyük Rus ve Küçük Rus Moskov'un ola deyü yüzon iki saferinde temessük alup virdiler.

Leh krallığı Ne
Güne Olduğu

Kadîmden Leh kralı mürd olup evlâdı kalmayacak gâh İsveç tarafından gâh İsveç'e tâbî' Purus tarafından kral nasb olunurken bu def'a Lehlü'den kral itmişler idi.

Nalkıran

¹²⁰ Rebî'ul-evvelin onikinci günü Medîne-i Münevvere'de mevlûd-i Nebî عليه السلام kırâati cem'iyeti ve ramazânın onyedinci günü bi'set-i fahr-ı âlem صلى الله عليه وسلم için Mekke-i Mükere-me'de dahi bir cem'iyet tertîb ve senevî masârifına üçbin üç yüz gurus pâdişâh-ı asr olan Sultân Mustafa Han-ı Sâni işbu sâl-i meymenet-i mîsâlde vakf ve ta'yîn buyurmağla hayrât-ı kâmileye muvaffak oldu. Ve bu sene urbân huccâca hasâret itmekle emîru'l-hâc getirülüp Yedikule'ye habs ve Sakız'a nefy olundu. Ve İskenderiye ile Reşîd mâbeyni kârgîr sedd onsekiz bin zirâ' olup vîrân olmağla ol havâliyi su basacağı zâhir olmağla taraf-ı devletden kırk kîse sarf olunup ta'mîr olundu. Ve pâdişâh Karışdırân'da kırk gün sayd u şikârdan sonra Edirne'ye gitdi. Ve Nemçe talebiyle Âstâne'de olan Kurs kralı İznikmid'de iskân olundu. Ve Tatar hanlara sekbân ücreti için senevî kırk bin gurus irsâli kânûn olmağla bu sene yine irsâl olundu. Bu metnin üzeri müstensih tarafından çizilmiştir.

Ol dahi mürd oldukda Nemçe tarafından Nalkıran Leh kralı oldukda Moskov dahi râzî oldu.

Surre-i Urbân

Ve doksan târîhine gelince şeyhu'ş-Şam ve kabâil-i Urbân-ı Âl-i Ma'mûre ve kabîle-i Vasîdân ve kabîle-i Sahr ve kabîle-i Gazze ve sâirine kırk sekiz kîse surre virilürken ba'zı kabîle ziyâde surre talebiyle huccâca zarar kasıdlarını bildürdükçe "def'-i yesir" deyü sene be sene zamm olunarak iki yüz yirmi kîseye bâliğ olup emîru'l-hac edâ idememekle Urbân cem'iyet ile mâbeyn-i Haremeyn'de huccacı urup ekserîni şehîd ve cümle mâllarını yağma ve Emîru'l Hâc Ebu Faruk Mehmed Paşa yalnız firâr itmekle paşalığı ref' ve vatanı olan Amasya'ya nefy olundu.

Hasâret-i
Huccâc

Cânibî Ahmed
Efendi

Ve defterdârlıktan çekdiri beyi olan Cânibî Ahmed Efendi'den beylik ref' olunup yine defterdâr oldu. Ba'dehu altı ayda azl olunup Muhsinzâde Mehmed Efendi defterdâr oldu.

Muhsinzâde
Mehmed
Efendi

Tatar
Fitnesi

Ve Selim Giray hanlığı oğlu Devlet Giray'a geçen sene kasr-ı yed itmiş idi. Ammâ bu Devlet Giray karındaşı Şahbaz Giray'ı zehirledikde dîğerkarındaşı Gazi Giray karındaşına te'essüfünden başka kendüden (295a) dahi başına Nogay alup Leh'e akın idüp Bucak'a mâl ve esîr alup geldikde Bucaklı dahi bey'at itmekle Nogaylu ve Bucaklu handan yüz çevirüp "Tatar hanı istemeyüz" deyü mahzar itdiklerinde Özü Muhâfızı Yusuf Paşa âkıl u müdebbir olduğu için bu umûr Yusuf Paşa'ya sipâriş oldukda ne didiyse deyüp isyân iden Gazi Giray'ı yanına getürdü. Ve töre didikleri fi'l-i şenî'i ba'de'l-yevm işlemeyüp pâdişâha ve Tatar hana âsî olmayup Leh'e akın itmemeğe ahd itdirüp Bucaklu'nun dahi sekiz de bir öşrüyle aded-i ağnâmdan gayrı tekâlîflerin ref' idüp bu fitne-i azîmeyi bu vech-i suhûletle def' itdikden sonra Gazi Giray gönderüp Âstâne'ye geldikde kapu arasına ba'de'l-habs Rodos'a nefy olundu. Ve karındaşı ve refîkı Kaplan Giray dahi geldikde Akdeniz Boğazı'na nefy olundu.

Sene 1113 Gâret kerdên-i Urbân huccâc râ der-menzil-i Bi'r-i Ganem der-nezd-i Alâ (علا). Ve harîk-ı enderûn ve bîrûn-ı kal'a-i Edirne. Ve harîk-ı etrâf-ı bazâristân-ı cedîd ve atîk der-İstanbul. Ve fermûde-i binâ-i kârgîr ve cem'iyet-i ta'lîm-i kırâat-ı Sultân Mahmud der-Edirne. Ve vefât-ı Kapudan Mezemorta Hüseyin Paşa. Ve maktûlî-i Bıyıklı Mehmed Paşa müfettiş ve Emîr Paşa

İstanbul'da bazâristân kurbunda harîk zuhûr ta Bit Bâzârı ve Mercan Carsusu ve abâcılar ve yorgancılar ve haffâflar ve sâiri ki kayyûmi ve kolancı ve fincancı ve

Harîk-ı Etrâf-ı
Bazâristân der-
İstanbul

kavukçu ve sipâh çarsusu ve takunyacı ve çukacı gibi cümlesi yandı. Ya'nî çarsu itlâk olunan dekâkîn muhterik oldu. Kârgîr binâ olunmak emr olundu.

Medîne'de
Mevlûd ve
Mekke'de
Bi'set
Meclisleri

Ve pâdişâh-ı asr Sultân Mustafa Han rebî'u'l-evvelin on ikinci günü Medîne-i Münevvere'de mevlûd-i nebî cem'iyetini ve ramazânın on yedinci bi'set-i fahr-i âlem صلى الله عليه وسلم için Mekke-i Mükere-me'de bir cem'iyet olunmasını îcâd ve senevî masârîflarına üç bin üçyüz guruş vakf itmek sa'âdetine muvaffak oldu.

Hasâret-i
Huccâc

Ve bu sene dahi Urbân huccâca hasâret itmekle emîru'l-hac getirülüp Yedikule'ye ba'de'l-habs Sakız'a nefy olundu.

Sedd-i
İskenderiye

Ve İskenderiye ile Reşîd mâbeyni onsekiz bin zirâ' kârgîr sedd olup vîrân olmağla havâlî-i mezkûreyi su basacağı zâhir olduğu için devlet tarafından kırk kîse sarf olunup ta'mîr olundu. Ve pâdişâh Karışdıran'da kırk gün sayd u şikâr idüp yine Edirne'ye gitti.

Kurs kralı
Âstâne'de
Olduğu

Ve Nemçe iltimâsıyla Âstâne'de olan Kurs kralı İznikmid'e iskân olundu. Ve Tatar hanlara beher sene sekbân akçesi kırk bin guruş devletden gider idi. Bu sene yine gitti.

Tatar Hanın
Sekbân Akçesi

Sene 1114 Kırân-ı aleviyyîn fî 13 der-muharrem. Ve maktûlî-i Kiblelizâde Ali Bey mîrahur-ı evvel. Ve maktûlî-i Sadria'zam Daltaban Mustafa Paşa. Ve sadria'zam şuden-i Râmî Mehmed Paşa. Ve azl-i Devlet Giray ve hâniyyet-i pedereş Selim Giray der-def'a-i râbi'a. Ve harâbî-i kazâ-i Denizli ez-zelzele

Müftî Es-
Seyyid
Feyzullah
Efendi

Yüz altı târîhinde şeyhülislâm olan Es-Seyyid Feyzullah Efendi müftî olduktan sonra bir senede oğlu Fethullah Efendi'yi sahn müderrisi itdi. Ve irtesi sene Beyşehir kadısı ve birkaç gün mürûrunda İstanbul pâyesi ba'dehu Anadolu (295b) kadı'askeri nasb itmiş idi. Yüz onda Anadolu'dan azl ve nakîbü'l-eşraf nasb itdi. Ve işbu târîhde pederi fevtinde yerine şeyhülislâm olmak üzere veliyy-i ahd idüp fetvâ pâyesiyle hıl'at-i beyzâ ilbâs olundu. Ya'nî yedi senede mülâzemetden pâye-i fetvâya su'ûd itmekle cemî'-i ulemâ ve vüzerâya tasaddur itdikde tav'an ve kerhen cümle nâs¹²¹ اهلہ و محلہ didi. Ve müftî-i müşârun ileyh ikinci oğlu Mustafa Efendi'yi bi'l-fi'l Sadr-ı Anadolu itmiş idi. Pâye-i Rum dahi kerem eyledikde Sadr-ı Anadolu pâyesiyle Burusa kadısı olup altı ayda İstanbul ârzû itmekle azl olunup İstanbul'a gelen üçüncü oğlu Ahmed Efendi'ye dahi pâye-i Rum inâyet itdikde dördüncü oğlu olup şehzâde-i hoca olan Es-

Şeyhülislâm
Pâyesi
Virildiği

¹²¹ Onun ehli ve onun makamıdır.

Seyyid İbrahim Efendi dahi mahzûn olmasun için pâye-i Sadr-ı Rum'u ana dahi in'âm olundu.

Bu esnâda mîrahur-ı evvel olan Kiblelizâde Mustafa Bey şehzâdelerden birine hufyeten intisâb itdiği ma'lûm olmağla kapu arasına habs ve katl olundu.

Naîmâ Çelebi

Ve Naîmâ Çelebi mübâşeret itdiği târîhden birkaç cüz Sadriâ'zam Amucazâde Hüseyin Paşa'ya virdikde vezîr-i kadr-dân yüzyirmi akçe yevmiyye ve bir kîse akçe i'tâ itmekle şevkını müzdâd eyledi.

Ve Sadr-ı Rum-ı sâbık Yahya Efendi'nin arpalığı olan Konya nâibinden şikâyet olundukda azl itmediği için Haleb'e nefy olundu.

Kalyon
İnmekte Usret
Çekildiği

Ve tersane de inşâ olunan kalyon indürmeğe kâimmakâm paşa vardıkda kalyon bir mikdâr hareket idüp durmağla bin dürlü sa'y itdi. Nüzûl mümkün olmayıcak kâimmakâm azl olunup Yusuf Paşa kâimmakâm oldukda Şile'den cerr-i eskâl fenninden mâhir bir zimmî getürdüp sühûletle inzâl itdikde zimmîye gümrükden ulûfe ta'yîn olundu. Ve Özü kal'ası cebehânesine sâ'ikâ isâbet itmekle kal'a vîrân oldu.

Öz[ü]
Cebehânesine
Sâ'ikâ İsâbet
İtdiği

Ve onaltı seneden berü devlet rahnedâr oldukda erbâb-ı devletden ilâc ve tedbîrden fütûr ve be's gelmişken Amucazâde Hüseyin Paşa sadra gelüp ahsen-i vecihle dört düşmen ile sulh ve inhidâma karîb devleti kıyâma sebep olmuşken müftî-i zamân ve hoca-i sultân olan Feyzullah Efendi hazm itmeyüp vezîr-i müşârun ileyhe tekdîr itmekle vezîr infi'âl ve infi'âli vücûduna te'sîr itmekle hasta olup elli gün dîvâna çıkmayup azlini taleb itdikde pâdişâhdan "senden hoşnudum lâkin talebinle tekâ'ude müsâ'ade itdim" deyü hat geldikde Silivri'de çiftliğine meks ve mâlik olduğu cevâhir ve atları bilâ-taleb pâdişâha irsâl itmiş idi. Yirmi gün mürûrunda vefât eyledi, رحمة الله عليه. İslâmbol'da Saraçhâne karşusunda binâ eylediği sebîl ile medrese kurbunda türbesine defn olundu. Vezîr-i mağfûr Köprülü Mehmed Paşa'nın karındaşı Amuca Hasan Ağa deyü meşhûr olan zâtın oğlu olmağla Amucaoğlu deyü be-nâm idi. Beş sene iki ay vezâret itmişdir. (296a)

Vefât-ı
Amucazâde

Daltaban Paşa

Ba'dehu mühr-i hümayûn Bağdad Vâlîsi Daltaban Mustafa Paşa'ya irsâl olunup menzil ile geldikde müftî efendi mü'ezzini olan Pîrîzâde'yi câsûsluk için vezîre imâm eyledi.

Ve Kırım'da Kerş Boğazı'na Azak bedeli Yenikal'a binâ olunup Azak Deryâsı'na sandûklar bırıgılıp ancak sefâyîn mürûr idecek mikdâr kal'a önünde ağız bırıgılıp suya beraber toplar vaz' olundu.

Kırım'da
Yenikal'a Binâ
Olunduğu

Vüzerâya
Kallavi İcâdı

Ve bu ana cek hünkâr dîvânında vüzerâ sâir ehl-i dîvân gibi mücevveze giyer idi. Kallavi giymek emr olundu. Ve Aşçı Mehmed Paşa kapudan paşa oldu. Ve

Aşçı
Mehmed
Paşa

Râmî
Efendi

pâdişâh Edirne'den Çorlu'ya gelüp elli gün sayd ile cevelân itdikden sonra Edirne'ye gitdiğinden İstanbulu mahzûn oldu. Ve Re'îs Râmî Efendi'ye üç tuğ virilüp kubbe vezîri nasb olundu.

Tatar
Fitnesi

Bu Tatar kısmı felâhat ve ticâret bilmez. Ancak Leh'e ve Moskov'a çapul itmekle ganîmet alup ta'ayyüş ider olmağla sulhdan hazz itmeyüp ifsâda sa'y ider. Ve Kalgay Bucak'a gelüp "küffârın hareketi var" deyü mahzar gönderdikde aslı olmadığı ma'lûm olmağla "mahzarı Kırım'dan han ider. Kalkup Kırım'a gidesin" dinilüp Kırım Hanı Devlet Giray azl ve babası Selim Giray dördüncü def'a han nasb olunup ve Özü Vâlîsi Yusuf Paşa'ya Babadağı'nda eğlenüp ihtiyât üzre olmak emr olundu. Ve ma'zûl olan han başına asker cem' itdiği için Yusuf Paşa İsmail Kasabası'na hendekler kazdıkdâ ma'iyetine yeniçeriden ve kalyoncudan asker ta'yîn ve Balkan'ın öte tarafı kezâlik müte'ayyine ta'yîn ve "Tuna müncemid olur ise Tatar berü geçer" deyü havf olunup Anadolu ve Rumili'nin erbâb-ı tîmârı Edirne'ye ihzâr olundu. Lâkin "bu fitneyi vezîr olan Daltaban Paşa tahrîk itdi" sadâsı zuhûr itdi. Zîrâ vezîr bir cesûr u gayûr iken müftûye ve etbâ'ına zebûn olup müftûnin bunca evlâd u etbâ'mın rızâsında olmak müşkil nihâyetinde telef olacağını idrâk itmiş idi. Ne hâl ise müftû Paşa Kapusu'na geldikde paşa nâ-çâr sarây kapusundan istikbâl ve arabası önünce binek taşına gelince koca içine uzanup efendinin elini takbîl idüp koltuğuna girüp çıkarmağla ta'zîmde böyle ifrât iderken müftû bu Tatar hareketini vezîrden bilüp heman mühür vezîrden alınup kapu arasına habs ve üç gün sonra katl olundu. Ve mühür Râmî Paşa'ya virildiğini Tatar haber alup ve Kefe müftûsi "pâdişâha isyân iden Tatar'ın keferi gibi katli meşrû'dur" deyü risâle irsâl itmekle ma'zûl hanın başından Tatar dağılacak yalnız han Çerkes'e firâr itmekle gâile def' oldu.

Râmî
Paşa

Köprülüzâde Mustafa Paşa'nın oğlu Abdullah Paşa'yı müftûnin dâmâdı olmağla İstanbul kâimmakâmı idirüp diğêr dâmâdı Es-Seyyid Mahmud Efendi'yi İstanbul kadısı itdürmekle gûyâ İstanbul'dan emîn oldu.

Kalyonlar
Defterdârının
Dîvânda Darb
Olunduğu

Ve vezîr olan Râmî Paşa Kalyonlar Defterdârı Hasan Efendi'ye gazabı var imiş. Dîvânda (296b) üçyüz değnek urup habs itdi. Lâkin zahm-i mezkûrdan vefât itdi. Ve hâlâ defter emîni olan Şabanzâde Mustafa Efendi'den sâbika tersane emînliğinde esnâfa deyn itmiş. Esnâf Mustafa Efendi'den arzuhâl itdikde vezîr edâsına tenbîh idicek Mustafa Efendi "efendim mîrîde şu kadar akçem var. Kerem buyurun deynimi edâ ideyim" didiği için dîvânda onbeş değnek urıcak "yeniçeri efendisi olmuş âdemdir" deyü halâs olunup orta çavuşa habs olundu.

Defter
Emîninin
Dîvânda
Darb
Olunduğu

Sene 1115 Perîşân-ı Urbân der-menzil-i Ma'ân ez-Emîri'l-Hâc Mehmed Paşa Kürd Bayramzâde der-muharrem. Ve husûf-ı küllî der-şeb-i 13 safer. Ve cem'iyet-i cebeciyân ve topçuyân ve yeniçeriyân ve esnâf ve sâdât ve ahâlî-i şeh'r der-İstanbul. Ve reften-i îşân be-Edirne. Ve cülûs-ı Sultân Ahmed-i Sâlis ba'de ez-hal'-i birâdereş Sultân Mustafa-i Sâni der-Edirne fî 10 rebî'u'l-âhir. Ve âmeden-i pâdişâh be-İstanbul

Müftî es-
Seyyid
Fezullâh
Efendi

Bu Sultân Mustafa Han cülûsundan berü dokuzbuçuk sene şeyhülislâm olup pâdişâhın kendüye ziyâde i'timâdı ve i'tikadı olmağla i'tibârı olmakdan nâşi hall ü akd-i ümûr-ı saltanat yedinde olan Hoca Es-Seyyid Fezullah Efendi ki Sultân Mehmed-i Râbi' asrında hünkâr şeyhi olan Vanî Efendi'nin dâmâdı olmağla şehzâde hocası idi. Ba'dehu Sultân Süleyman asrında zorbalı talebiyle yirmi gün müftî olmuş idi. Zorbalı def'inde bu dahi vatanı olan Erzurum'a nefy olundu. Yedi sene mürûrunda Sultân Mustafa cülûs itdikde hakk-ı üstâda ri'âyet buyurup şehzâdeliğinde hocası olan Es-Seyyid Fezullah Efendi'yi itlâk ve nâmûs-ı dîn ü devletimi sıyânet ider mülâhazasıyla herşeye nezâret sipâriş ve hayır-hâhlik ve sıyânet me'mûluyla müftî nasb ve yedine istiklâl virdikde mazarrâtdan ve lisâna gelecek şeylerden pâdişâhi ve devleti sakınmak şöyle dursun. Henüz kendüyü muhâfaza itmeyüp halkın ta'n ideceği ef'âle mübâşeret ve inkisâr ve bed-du'â alınca a'mâle mübâderet ve "ko ne derler ise disünler tuta gör yâr eteğin" fehvâsı indinde medh ü zem müsâvî olup âlî sarâylar ve yalılara kanâ'at itmeyüp ta'addüdüne sa'y itdi. Ammâ akrânından ziyâde ve eslâfından ihtişâmlı dâire peydâ itmek ve olur olmaz işlere karışmak gerek nîk gerek bed halk hazm itmez. Zevâlini isterler. Tevârîhde mastûrdur. Her kangı şahs ve her kangı kavm haddini tecâvüz itse her ne kadar kerîm olsa ve her ne kadar ahlâk-ı hasene sâhibi olsa fâide itmez. Bir fesâd zuhûruna sebep ve kendü zevâline belki helâkına bâ'is olur. Lâkin halîfetullâh-ı fi'l-arz hazretleri olan selâtin-i Turan tecâvüz idenleri te'dîb itmekle nâsın harâreti teskîn ve fitne fevt olur. Gâh olur pâdişâh i'timâdına binâ'en ihmâl yâhûd garaza haml belki haber vireni münâfık deyü tekdîr ve ricâl ve ulemânın sû-i hâlini aramaz. Ve istiklâl kesb iden şahs dahi kendü kendüye gelüp muktazâ-yı tab'mdan kusûr itmez. Kinâyeye ta'arruz olursa kusûr (297a) ve rehâvet alçaklıktır deyü ihtiyârıyla istidrâcdan çıkmayüp merdlik azîmeti başa çıkarmaktır. Ya'nî ömrüm âhir olunca günden güne terakkî koymaktır deyü câmi' ve medrese gibi ba'zı hayrât binâ ider. Lâkin bu evzâ'da olan kişinin hayrâtı dahi halkın zem ve nefretine bâdî olup "âlemi fakîr itdi. Kendü dâiresine tamâm-ı nizâm

viridikden sonra hayrât deyü sarf ideyor" derler. Eğer pâdişâh vâkıf olup te'dîb ider ise def' olur. Ve illâ âh-ı mazlûmân yabanda kalmaz. Gayretullâh zuhûr ider. Lâkin âdetullâh muktezâsı kuru yanınca yaşda yanar. Böyle olanlar mest-i gurûr ile mesrûr olsun. Ya hediye virsün deyü şefâ'at ider kimesne şefâ'atini redde kâdir olmaz. Bilmez ki bir âdem mesrûr olur ammâ sekiz âdem mahzûn olur. Bu mollanın keyfiyeti bu mezkûrâtı mültezem olduğundan nâsda ve zamânda fitneye isti'dâd peydâ olmuş idi.

Vak'a-i
Edirne ve
Fitne-i Azîme

Vaktâ ki Daltaban gibi nâmdâr ve cesûr vezîr taban diremeyüp tevâzu'da dahi envâ'-ı züllü irtikâb itmişken yine müftî iğzâb olup bir iftirâ ile katl itdirdükde halkın kînine kîn katdı.

Râmî
Efendi

Çünkü vezârete isti'dâd için Râmî Efendi'yi üç tuğlu itdirmiş idi. Mührü dahi ihsân itdirdükde Râmî Paşa fi'l-asl Eyüp'de tevellüd idüp re'îs kalemine şâkird olup müste'id çelevi olmağla Musâhib Mustafa Paşa'ya masraf kâtibi oldukda dahi musâhib paşanın Nabi Efendi kethudâsı olmağla gice ve gündüz Nabi gibi zâtdan ma'rifet ve nasîhat ve terbiyet ahz idüp ve Nabi Efendi ile hacc-ı şerîfe bile gidüp *Tuhfetü'l-Harameyn* nâm kitâbı te'lîf idince herşeyden ibret alarak kemâl bulmağla re'îs oldu. Ve riyâsetinde dahi dört düşmen ile pâdişâhın musâlahasına mübâşir olup yoluyla başa çıkaracak ikrâmen evvelen üç tuğ sâniyen mühür virildikde müftî veliyyü'n-ni'met ve evlâd u etbâ'ı vezîre "kapu yoldaşımız" yollu mu'âmele itdiklerinden mülâhaza ider. Bunca şürekâya muvâfakat nice kâbil-i farz olunsun? Kâbil olsun yek dîğerinin hilâfına şefâ'at ider. Herhâlde ikisinden birinin hâtırı kalur. Vakt olur ki dördü birden recâ ider. Elbetde biri olur. Üçünün hâtırı kalur. "Selefim Daltaban gibi cândan cüdâ olacağım. Yâhûd vakitte fitneye isti'dâd var. Belki fitne gayrı güne zuhûr idüp veliyyü'n-ni'am âlem-i pâdişâh hazretlerine ve kendü nefsimde sirâyet itmedin yalnız müftî dâiresiyle def' olsa halk ferah-yâb ve râzî olur. Ve İstanbul'dan zuhûr iden fitne pâdişâhı olduğu mahalden zuhûru gibi değil. Çâre bulunur. Bulunmaz ise dahi firâr idüp ba'de-zamân zuhûr idüp yine bir mansıba nâil olurum. Olmaz isem bâri sağ kalmak ihtimalim var. Ammâ bu müftî ednâ kusûr ile ya iftirâ ile beni katl (297b) ider" deyüp cebehâne nizâmı için Âstâne'ye cebecibaşı gidecek oldukda cebecibaşı kendü çırâğı olmağla hufyeten müftînin izâlesine sebep olacak bir hareket sipâriş itmekle cebecibaşı Âstâne'ye geldikde ikiyüz mikdârı cebeci rebî'u'l-evvelin beşinde güzeşte ulûfe talebiyle cem'iyet itdiklerinde müftînin dâmâdı olup İstanbul kâimmakâmı olan Köprülüzâde Abdullah Paşa cem'iyeti dağıtmak için nasîhat itdirdükde dağılmayup dahi ziyâde oldular. Ve bayrak açup

Meydân-ı Lahm'e vardıklarında ulûfelerini viricek oldu. Kabûl itmeyüp "müftî kendüyü ve etbâ'mı hazîne sâhibi itmek için âlemi fakîr itdi" dimeleriyle dimâğlarının fesâdı fehm olıcak heman kâimmakâm hünkâr sarâyına varup ulemâyı ve ricâli getürdüp ol gice sarâyda meks irtesi "sekbânbaşı neferâtıyla gelsün ve bostancılar silâhlansun. Sancağı çıkarup üzerlerine varılsun" deyü tedbîr itmeleriyle irtesi sekbânbaşı ocaklusunu ve neferâtını cem' idüp Bâb-ı Hümâyûn'a geldikde kapu ağası "kânûn değildir. İçerü nefer dolmak olmaz" deyü kapuyu açmadığından ocaklu münfe'îl olmuşken yine içerüden habere muntazırlar idi. Ammâ eşkıyâ Ağa Kapusu'na gelüp mahbûsları itlâk ve cem' iyyetlerine ilhâk idüp Paşa Kapusu'na gelüp "içerü girelim" dirlerken paşalular mümâne'at fikriyle kurşun atıcak bir cebeci helâk olmağla tahavvür ve tuğyânları artup hücum ile kapuyu kırup cümle eşyâyı yağma idüp Bâb-ı Hümâyûn'a vardıklarında yeniçeriler sarâyı alınmadıklarından gücenüp eşkıyâya karşı durmamalarıyla sekbânbaşı firâr ve tavuk bâzârına varurken bârgirinden tekerlenüp kalkar iken eşkıyâ irişüp sekbânbaşıyı ahz idüp yine müftînin dâmâdı olup İstanbul kadısı olan Mahmud Efendi'nin dahi hânesine varup mâmelekini yağma ve kendüsünü ahz itmekle sekbânbaşıyla beraber ikisini habs itdiler. İrtesi gün oldukda Sekbânbaşı Haşimzâde Murtaza Ağa eşkıyâya nush u pend idüp "bağy u tuğyân idenlerin dâimâ encâmı harâb olmuşdur. Ferâgat idin" didikde kılıç üşürüp pârelediler. Ve ulemâyı Meydân-ı Lahm'e da'vet için mezkûr İslâmbol kadısından mürâseleler aldıklarında kâimmakâm ilâcdan me'yûs olup hünkâr sarâyından firâr ve ihtifâ idicek sarâyda olan ulemâ dağıldıkda ba'zısını tav'an ve ba'zısını kerhen eşkıyâ meydâna getürüp "adâlet-i pâdişâh yokdur. Cum'a kılınmasın" didikden sonra "Eyüp Türbesi'nde olan sancakları eşkıyâ almasun" deyü sarâyı almışlar idi. Eşkıyâ cem' iyyetle hünkâr sarâyına varup sancağı taleb itdiklerinde virilmeyicek Bâb-ı Hümâyûn'u hedm idicek oldukları gibi sancağı virdiler. Ve eşkıyâ bostancıbaşıyı yakalamağla cümle bostancıyı dahi kendülere ilhâk itdiler. Sefer senelerinde dahi bu rütbe asker cem' olduğu yok idi.

Bundan akdem (298a) Karakaş nâm sipâhînin tîmârını müftînin telhîscisi âhara recâ idüp virdürmekle Karakaş Anadolu'dan Edirne'ye varup telhîsçiye tazallüm-i hâl ve bükâ ve niyâz itdikce redd itmekle vezîre arzuhâl itdi. Telhîsçi lafzî olmağla arzuhâl şakk olundu. Her kaç kerre arzuhâl itdi ise kâğıd şakk olıcak "mâ-dâme müftî hayâtdadır hakkın hakk olmaz" deyü âkıllar haber virmekle me'yûsen Âstâne'ye geldikde bu furtuna hudûs idicek levend nâme görmüş bir atîk kimesne olmağla eşkıyâya irâ'e-i tarîk eyledi. Anlar dahi iki def'a Sadr-ı Rum'dan munfasıl

Paşmakçızâde'yi ibrâm ile müftî nasb itdiklerinde temâruz itmekle fetvâdan ma'zûl İmâm Mehmed Efendi'yi müftî nasb itdiler. Ve ma'zûl Kulkethudâsı Çalık Ahmed Ağa'yı sekbânbaşı ba'dehu yeniçeri ağası itdiler. Ve Amuczâde dâmâdı Ahmed Paşa'yı kâimmakâm idüp birkaç gün mürûrunda mühürsüz vezîr itdiler. Ve "Müftî Feyz[ullâh] ile oğullarıyla da'vâmız var. Pâdişâh Âstâne'ye irsâl itsün" deyü mahzar yazup Mısır'dan ma'zûl Hasan Efendi ve Filibe'den ma'zûl Şaban Efendi ve Sultân Selim Vâ'izi İsa Efendi ve Şehzâde Vâ'izi İsezâde Efendi ve meşâyıhdan Taşçızâde Abdullah Efendiler ile ve her ocakdan ve her esnâfdan ikişer âdemi elçi idüp mahzar ile Edirne'ye irsâl itdiler. Ve "dükkânlar kapansa kârsız âdemler cem'iyetimize gelmekle kesretimize bâ'is olurlar" deyü kasâb ve bakkâl ve habbâzdan gayrı dükkânlar kapanmağla askerde vefret peydâ olmağla meydân dar gelicek bir hafta mürûrunda Yenibağçe çayırına çadırlar nakl ve tuz ve etmek ve kılıca el urup ahd u peymân itdiler.

Ez-în-cânib Müftî Feyzullah Efendi Edirne'de yevmen fe-yevmen şân u şöhreti arturmakda ve etbâ'ına ilticâ idenlerin bâtl da'vâsını icrâ ve intisâbı olmayanların hakkı ibtâl olunup "doğru işden pâre olmaz ve yollu işi herkes görür. Ma'rifet yolsuzu görmektir" diyerek safâlarında iken bu haber geldikde müftî ocakluyu konağna getürdü. Ba'dehu vezîri çağırtdı. Müşâvere idüp "otuz kîse cebeci ulûfesiyle kul kethudâsu def'-i fitne için Âstâne'ye irsâl oluna" didiler. Ammâ bu gezinmeyi pâdişâh tefahhus itdikde "birkaç cebeci ulûfe için İstanbul'da cem'iyet itmiş. Otuz kîse irsâliyle def' olundu" didiler. İrtesi müftî Paşa Kapusu'na gelüp müşâvere itdiklerinde "kul kethudâsı def' idemez ise ilâc nedir?" dinildi. Çünkü cebeciler sekbânbaşyı katl itmişler. Cümlesine kısâs lâzım deyü huccet itdiler. Ammâ varak-ı mührü vefâyı kim okur kim dinler dimediler. Akılları ne rütbede imiş var kıyâs eyle.

Çünkü pâdişâhın silâhdâr Çorlulu Ali Ağa'ya muhabbeti olup cevân-ı bî-hemtâ dahi hıdmetini pâdişâha beğendirmekle silâhdâr olup ikbâli ziyâde olmuş idi. Pâdişâhın silâhdâra ikbâlini müftî hazm idemeyüp def'ine bahâne ararken "böyle vakitte birkaç paşa lâzım ve silâhdâr ağa münâsib" diyerek üç tuğla kurb-i pâdişâhîden taşra çıkarup "def'-i rakîb itdik" deyü mesrûr (298b) oldular. Vakitleri zevâle irmişken yine def'-i rakîbe sa'y itmek salhâneye cem' olan koyunların birbirine tos urduğuna benzer.

Vaktâ ki İstanbul'dan mahzar Hafsa'ya geldikde müftînin emriyle bostancıbaşı varup mahzarlarını ihrâk ve elçileri Eğri Dere Palangası'na nefy itdiğini hünkâr haber alup vezîre "niçün böyle fitne vaktinde eşkıyânın şekâvetini kat kat olacak hareketi

itdin?" didikde "pâdişâhım bu işi ben senin emrinle itdim. Zîrâ bana mühür virürken zinhâr hocamin re'yinden hâric iş işleme deyü tenbîhinize binâ'en itdim" didikden sonra fırsat bulup müftînin tafsîl-i hâlini ve pâdişâhın gafletini ve halkın nefretini beyân itdikde nefy olan elçileri itlâk ve evlâdıyla müftîyi Erzurum'a nefye hatt alup vezîr Paşa Kapusu'na geldikde müftî Paşa Kapusu'nda bulundu. Aslâ işrâb itmeyüp ikrâm u ziyâfet itdikden sonra müftî ahşam olup konağına gidicek heman çavuşbaşığı gönderüp müftî ile evlâdını ve dâmâdlarını gice çıkarup nefy itdirüp sarâylarını temhîr eyledi. Ba'dehu İstanbul'ya "menfûrunuz olanları nefy itdim. Her kimi kangı mansıba isterseniz irsâl idin. Nasb ideyim. Ve cem'iyeti dağıdın. Ben de İstanbul'a varayım" deyü hatt-ı şerîf küçük mîrahur Âstâne'den gelen elçilere ikrâm olundukdan sonra bilece Âstâne'ye irsâl olunup geldiklerinde "devlet bu sâhte kul ile bizi dağıtmak ve sonra çuvalın ağzına koyup dibini delen kimdir diyerek cümlemizi telef ider. Zîrâ hünkâr hocadan geçmez. Yine getirür" deyüp heman müftînin ve evlâdıyla etbâ'nın İstanbul'da olan hânelerini açup cümle nukûd ve eşyâlarıyla bazâristânlarda ve câmi'lerde de olan mâllarını dahi bulup Bâb-ı Hümâyûn'a nakl ve bu cem'iyetin masrafını andan itmek üzre Darbhâne Emîni Muhsinzâde Abdullâh Efendi'yi defterdâr itdikden sonra "Edirne'ye giderüz" deyü tekrâr mahzar ile mîrahuru avdet itdirüp çadırlar ile Davudpaşa'ya ve mukaddemâ Amuczâde kethudâlığından üç tuğ ve Şehrîzor Vâlîsi Hasan Paşa'nın başına Kapucubaşı Kara Musa Ağa vardıkda başını kesüp firâr ile İslâmbol'da Cânbâz Emir'in meğer hânesinde ihtifâ itmiş imiş. Meydâna çıkdıkda kâimmakâm itdiler. Ve yeniçeri hasekisi deyü Ali Ağa'yı kul kethudâsı nasb idüp serdengeçdi bayrakları açup onbin yeniçeri ve altıbin terakkîlü sipâh ve dört bin cebeci ve bin topçu ve İstanbul gümrüğünden onar akçe ile bin seyyid ve Uzunçarşu'da İbrahim Paşa Câmi'i kayyimi Emîr'i nakîb idüp birkaç bin sûhte ve birkaç bin esnâf ve bî-hisâb gönüllü ve altmış top ve iki havan ve yolda zahîre sefîneler ile Silivri'ye nakl ve Anadolu yalılarında kati asker cem' ve hâzır olup müftî mâlından herkesin hâline göre harclık ve mekteb çocuklarının başında Mushaf "âmîn" (299a) diyerek Çorlu'ya vardıklarında mîrahur Edirne'ye gelüp eşkiyâ sukûn bulmadığını haber getürdükde "bunları kılıçdan gayrı şey pâk itmez" dinüp Rumili askeri ve evlâd-ı fâtihân ve onbin Arnavud ve cümle ocaklu Edirne'ye cem' olundukda vezîria'zam askere "İslâmbol zorbaları geliyor imiş. Ne dersiz?" didikde bir ağızdan "biz pâdişâhımızdan hoşnûduz. Cümlemiz kırılınca ceng iderüz" didiler.

Muhsinzâde
Abdullah
Efendi

Müslimân
Müslimân İle
Ceng İtmez. Ne
kadar asker ahd
ider ise İ'timâd
Olunmaz

Bundan sonra vezîr "biz ricâl-i¹²² devletle ahd u mîsâk itdik. Sizinle dahi mu'âhede idelim" deyüp bir tepsiye Mushaf-ı Şerîf ve etmek ve tuz ve kılıç vaz' idüp Silâhdâr Kâtibi Sebzî Efendi her nefere birer birer el urdurup yemîn virdikden sonra sâhib-i devlet umûmen asker ile sefer alayı üzre Edirne'den çıkup Karabayır'a geldikde askere yüz kîse bahşış virüp Hafsa'ya geldi. Ammâ pâdişâhın dahi orduya gelmesi tasvîb olunmağla pâdişâha ifâde olundu. Ve der-akab hakan-ı mu'azzam dahi orduya sâye-i endâz olduklarında asker sûret-i sadâkatda metrisler kazdılar. Ve eşkıyâ Baba-yı Atık merhalesine gelmekle iki leşker beyni altı sâ'at kalmış idi. İstanbullu askerinden orduda olan askerin eşbehlerine "biz sûret-i isyânda herket itmekle cümlemiz ölüm eri olduk. Bir kalınca ceng iderüz. Ve illâ bizi sağ komayacakları ma'lûmumuzdur. Böyle olıcak sizler dîn karındaşlarımız ve ocak yoldaşlarıdır. Âmmeye musallat olan müftûnin vücûdu def' için hâb u râhatımızı terk idüp¹²³ zarar-ı âm def' olacak iken ümmet-i Muhammed birbirimizin kanını seyelân itdirmek lâyük ve sezâmıdır? Müslimân müslimâna kılıç çekmek olur mu? Bizim ki zarûrîdir. Siz a'lemsiz" deyü mahfî gönderdikleri haber ordu askerine vâsıl oldukda ahd u mîsâkı ferâmûş idüp ya'nî ibâdullâh müftûden bir rütbe nefret itmiş ki dünyâ mâlî gözlerinde değil. Ve vaktiyle pâdişâh müftûyi def' itmeyüp halka musallat itdi. Mâdemki pâdişâh pâdişâhdır. Müftî müftüdür deyüp müftûnin def'i için pâdişâhın zevâlini talep ider olmuşlar idi. Du'âmızın kabûlünün alâmeti zuhûr itmiş iken hiç fetv-i merâm için ceng idermiyüz? حصل المطلوب¹²⁴ didiler. Ve müftûden ve etbâ'ından rahne görenler gördükleri felâketi yâd ve derûnlarından âh iderek her biri âharin harâretini tecdîd ve intikâmlarını mezîd idüp heman ahşam oldukda cümlesi bir fitilden tüfenglerin boşaldup ordu-yı hümayûndan Hafsa'da olan İslâmbollu askerine mülhak olduklarında orduda erbâb-ı menâsıbdan gayrı bir nefer kalmayıcak Sadrı'zam Râmî Paşa علاجها¹²⁵ deyüp gaybet idicek pâdişâh dahi avdet idüp Edirne Sarâyı'na geldi.

Râmî
Paşa

Çünkü iki asker birbirine şîr ü şekker gibi munzam olmalarıyla yürüyüp Edirne kurbunda Tophâne kenâr[ına] nüzûl itdiklerinde İslâmbollu'nun (299b) İstanbul'da ihtiyârlarıyla vezîr i'tibâr itdikleri Hasan Paşa'ya mühr-i hümayûn i'tâ ve sâire menâsıba mâbeynlerinde lâyük gördükleri âdemlere mansıplarının takrîri ahkâmıyla

¹²² + ve

¹²³ + t

¹²⁴ İstenilen hasil oldu.

¹²⁵ İlacı çıkarılmasıdır.

hıl'atlar ve müftî nasb itdikleri zâta hıl'at-ı beyzâ ilbâs için cânib-i pâdişâhîden nevende¹²⁶ ve in'âm olundu.

Cülûs-ı
Sultân
Ahmed-i
Sâlis

Lâkin fâide-mend olmayup irtesi ya'nî rebî'u'l-âhirin üçüncü günü mu'âyede makâmına taht çıkarılıp üç sorguçlu yûsufî ta'bîr olunur. Destâr ile hüdâvendigâr-ı müşârun ileyhe ile li-ebeveyn er karındaş olup kemâl-i rüşd ü sedâd sâhibi olmağla kendüden sıyânet-i ibâd me'mûl ve nevbet-i taht-ı saltanat vusûl bulan Sultân Ahmed-i Sâlis hazretleri iclâs ve erbâb-ı hall ü akd emr-i bey'ati itmâm itdiklerinden sonra sonra re'îs-i sâdâtlık nâmıyla Âstâne'den gelen Kayyim Emîri sünnet-i seniyye-i Ahmedî olan müdârâyâ sülûk buyurup hünkâr imâmı nasb ve hem-an-dem Karabayır nâm mahalle otağ-ı hümâyûn çıkup ve pâdişâh pür intibâh otağa teşrîf ve bir hafta meks ve nizâm u intizâm buyurup İslâmbol'a azîmet itdikde askerden bir galgale ve "arzuhâlimiz var" sadâları peydâ olmağla ruhsat virilüp birkaç hazele huzûr-ı hümâyûna duhûl ve bahşîş taleb itdiklerinde "birkaç gün sabr idin" deyü pâdişâhâne cevâb ile def' badehu üçbin altıyüz seksen kîse cülûsiyye tedârük ve tevzî' olundu.

Cülûsiyye
Bahşîşi

Çünkü fitne zuhûrunda müftî evlâdıyla Varna yoluyla Erzurum'a nefy olundukda şâyed eşkıyâ taleb ider deyü Biravadid'de meks olunmuş idi. Şimdi taleb itmeleriyle Müftî ve Hünkâr Hocası Es-Seyyid Feyzullah Efendi ve büyük oğlu olup fetvâ pâyesiyle nakîbü'l-eşrâf olan Fethullah Efendi ve ikinci oğlu olup Sadr-ı Rum pâyesiyle Sadr-ı Anadolu olan Es-Seyyid Mustafa Efendi ve üçüncü oğlu olup Sadr-ı Rum pâyesiyle Burusa'dan ma'zûl Ahmed Efendi ve dördüncü oğlu olup Sadr-ı Rum pâyesiyle Yenişehir'den ma'zûl ve şehzâde hocalığı ile bekâm olan Es-Seyyid İbrahim Efendi ve dâmâdı olmağla dört sene mülâzemetden hâlâ Sadr-ı Rum olan Dede Efendi Biravadid'den Edirne'ye getirüldü.

Halk Nefret
İtdiği Hâkimin
azliyle Kanâ'at
İtmeyüp Katl
Olunduğu

Çünkü molla-i mûmâ ileyh menâsıb-i ilmiyye evlâdına ve dâmâdlarına ve etbâ'ına ve rüşvetde fâik olanlara hasr idüp ulemâ-i tarîkdan ve mevâlî ve sudûr ma'zûlleri Âstâne'de medyûn yedi sekiz seneden berü mansıb gördükleri yok. Ba'zısı kuru etmeğe muhtâc olmağla eşkıyâdan olup mevâlî-i İstanbul'un hâllerine vâkıf olanlar "câiz ki menfîler bir vakitte dahi baş kaldırup ehl-i ilmin zevâline bâ'is olalar" deyüp mezbûrları Ağa Kapusu'na habs ve sipâhîden Karakaş ve yeniçeriden Torucanlı Ahmed ve cebeciden Küçük Ali mahbûslara üç gün şikence ve mâllarını takrîr itdürdüler. Acebâ müftî-i merkûmun telhîşçisi tîmârını çalmağla şedd-i rahl idüp Anadolu'dan Edirne'ye gidüp derdine dermân (300a) bulamayup me'yûsen âh u enîn

¹²⁶ + ş

ile ric'at iden mezkûr Karakaş eşkıyâya baş ve terk-i eb ve eş idüp müşârun ileyhimin şikencesine mübâşir oldukda ne gûne molla-yı merkûma cefâ ve ne gûne itâb ve ne gûne ikâb ve ne gûne azâb itmişdir. Bundan sonra katillerine gelen müftî fetvâ virmekle zindândan çıkarılıp hamâl bârgîriyle Bit Bâzârı'na götürülüp şehîd itdiklerine kanâ'at itmeyüp ayağına ip takup üçyüz kefere ellerine alup önünde ruhbânlar gümüş buhûrdânlar ile âyîn-i küfrü icrâ iderek yeniçeri ordusuna getürdüklerinde vücûdu târumâr olmuş idi. Tophâne'ye ilkâ itdiler.

Hayâtlarında ehl-i tevârîhden ba'zı nâsihlerin "lisâna geldiniz bir mikdâr boşlasanız" didikde "bizim hâlimiz deryâdaki sefîneye benzer. Ya liman-ı selâmet ya gark" dirler idi. "Ya sultânım sefîne furtunaya musâdefe itdikde mellâhlar yük dökerler. Beleşini aşağı kor. Bu takrîb selâmete çıkar" didikde "lillâhil hamd cümle ehl-i ma'ârif yanımızda bâ-husûs müneccimîn ve cüffârın re'îsleri indimizde kırk sene fetvâda karârımızı istihrâc itdikden sonra i'timâd itmediğimizi ve müdâheneye hamlimizi fehm idüp yek dîğerin haberi yoğken" îmân-ı gılâz ile kelâmalarını te'kîd itmişlerdir. Yalnız bir fenn-i tevârîhden kıyâs ile söylersin. Anın için müverrih olanlara fenn-i necmden âşinâlık şartdır. Böyle boş boğazlık itmez deyü kelâmalarını ağzına tıkdılar. Bunlarda müneccim hazelesinin kelâmına mağrûr olmağla istidrâcları vaktinde hak kelâmı istimâ'dan âtil olmuşlar. ¹²⁷فاعتبروا يا اولى الابصار.

Ba'dehu pâdişâh Âstâne'ye teveccüh ve Silivri'ye geldikde ricâl-i İstanbul ve ulemâ-i ma'zûlîn gelüp istikbâl itdiler. Ve Büyükçekmece'ye gelindikde Turıcanlı Ahmed'e üç tuğ virildi. Ve Davudpaşa'ya gelindikde mahlû' Sultân Mustafa Han hazretleri vâlidesiyle ve dört şehzâdesiyle Ayvansaray'dan kayıkla Sarây-ı Hümâyûn'a irsâl olunup irtesi alay-ı ma'hûd ile Sultân Ahmed Han hazretleri Davudpaşa'dan Hazreti Hâlid رضى الله عنه hazretlerini ziyâretten sonra silâhdâr ağa ve nakîbüleşrâf ve yeniçeri ağası mübâşeretleriyle Peygamber عليه الصلاة والسلام hazretlerine mensûb olan kılıcı kuşanup yine alayla Edirne Kapsu yolundan Sarây-ı Hümâyûn'a teşrîf buyurmağla âlem şâdumân ve handân olup top şenliği olundu.

Çünkü Edirne'de müftî telef oldukda oğulları ve dâmâdı habsde kalmış idi. Bile getürülüp Yedikule'ye habs olunup fetvâ pâyesini celb ve babasını tağrîr iden Es-Seyyid Fethullah Efendi katl ve kellesi Bâb-ı Hümâyûn'a vaz' olunup sâir evlâdı nefy ile def' olundu. Ve zorbalar dahi tedrîcle ba'zısının hakkından gelünüp ve ba'zısı afv ve ba'zısına ikrâm olundu.

Sâhib-i İstidrâca Nâsîhat Kâr İtmediği

Müneccim Kelâmına Mağrûr Olmaktan Zarar

Pâdişâhın Kılıç Kuşandığı

¹²⁷ Ey akıl sahipleri ibret alınınız.

Vefât-ı
Sultân
Mustafa

Ve cülûsdan yüz kırk gün mürûrunda (300b) hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Mustafa hazretleri taht-ı saltanat-ı bî-sübûtdan endahte-i tahta-i tâbût olmağla kırk bir yaşında namâzı kılınup İstanbul'da Bağçekapusu kurbunda vâlidesi câmi'i türbesine defn olundu. Dokuz ay onyedî gün saltanatda müftû-i maktûl ne güne inkisâr aldırmiş ki böyle tâzeliğinde hal' olup az vakitte ömrü âhir olduğundan başka nesli dahi munkarız oldu. Ya'nî ba'de zamân iki oğlu Sultân Mahmud ve Sultân Osman sâhib-i tâc ve taht-ı Osmânî olup yirmi sekiz sene saltanat sürdüklerinde dünyâyâ veledleri gelmek nasîb olmamağla te'sîr-i âhin âsârı müşâhede olundu.

Râmî Paşa'nın
Hâtîme-i Hâli

Ve Râmî Paşa firârından dört ay mürûrunda zuhûr itdikde Kıbrıs'a ba'dehu Mısır'a vâli olup bir buçuk seneden sonra Mısırlı sadrında tenzîl itmekle Rodos'a getirülüp müsâdere olunur iken on dokuz târîhinde vefât itdi. Merhûm-ı mezbûr kendü selâmeti zannıyla hulefâ-yı Abbâsiye'ye vezîr İbni Alkamî'nin itdiği kâra karîb bir kâr bu Devlet-i Osmâniyye'nin başına çıkardı. Kendüye afv ile mu'âmele olunmuş iken kendü dahi hayâtının safâsını bulamadı. ¹²⁸لَعْنُ اللَّهِ مِنْ اَبْقَطَهَا tîrine nişâne oldu. تجاوز الله عن سياته.

Bu sâlde Alaca Hammâm'dan harîk zuhûr ve kârgîr Ketâncılar Hânı'na sirâyet itmekle cümle ketân mahzenleri muhterik oldu. Kârgîrlik kâr-ger olmadı.

Kârgîr
Ketâncılar
Hân'ının
İhtirâkı

Fitne-i
Bostancıyân

Ve bu esnâda bostancılar sekiz kıst ulûfe talebiyle bir gice Sarây-ı Hümâyûn'da cem'iyet itdiklerini pâdişâh duyup taşra teşrîf buyurup pend u nush eyledi. Te'sîr itmeyicek irtesi gün yeniçeri ağası Yalı Köşkünden içerü alınup bostancılara ulûfelerin virüp enselerine birer selle urup kapuya çıkardı. Ya'nî yeniçeri itdi. Ve ortalara taksîm eylemekle yediyüz yetmiş üç şakîyi sarâydan tard itdi. Bu ma'rekeye dâhil olmayan bostancılar yine sarâyda kaldı. Ve matrûdların yerine âdet-i kadîme üzre kul kethudâsı devşirme yazmağla Rumili'ye gitdi.

Ve yeniçeri ağası olan Çalık Ahmed Paşa hilâfû'l-âde pâdişâhı kapuya da'vet itdikde iktizâ-yı vakt ü hâle göre pâdişâh müdârâ buyurup cum'ayı Süleymaniye'de edâdan sonra Ağa Kapusu'na varup ziyâfetini tenâvül buyurdu. Ammâ Çalık pâdişâh da'vetine kanâ'at itmeyüp mührü taleb ve ibrâm itdikde def'-i leyyin ile def' buyurdu. Ammâ hakkından gelmeği zamîrinden lâzım bilüp bu hâli vezîre bildürdükde vezîr dahi habislerinden iken hilâf-ı me'mûl böye zuhûr idicek "ya biz anımla ahd u mîsâk itmiş iken böyle mi itdi?" deyüp gayz itdi.

Ağa
Kapusu'nda
Pâdişâha
Ziyâfet

¹²⁸ Allah (cc) fitneyi uyandırana lanet etsin.

Huzûr-ı
Hümâyûnda
Ders

Pâdişâh Edirne'den geleli müftûye huzûrunda ders takrîri için haftada üç gün müftî Sarây-ı Hümâyûn'a gider idi. Bir güzel san'at itdiği elbetde ders istimâ'ından ilm-i şerîfe intisâb peydâ ve sevâb hâsıl olur. Ve "ilme pâdişâhımızın rağbeti var" deyü ulemâ muhabbet ider. Ve avâmm-ı nâs dahi (301a) "pâdişâhımız lu'b u lehve mâil değil. Takvâsı var" deyü medh itmeleriyle mahbûb kalup olmağa sebep oldu. Bir dahi ders takrîbiyle müftî sohbet ider. Taşranın ahvâline pâdişâh vâkıf olup suâl ve cevâb olunur idi.

Tedbîr-i
Hüsn

Bir gün müftî ders takrîrine geldikde "müşâvere var" deyü paşalar dahi da'vet olundu. Yeniçeri ağası mezbûr Çalık Ahmed Paşa geldikde Kıbrıs eyaleti tevcîh olunup heman çekdiriye süvâr ve irsâl ve yerine sekbânbaşı ma'zûllerinden Çelebi Mehmed Ağa yeniçeri ağası nasb olundu. Ve gurre-i recebde kul kethudâsı deyü Ali Ağa Bursa'ya nefy olundukda vezîr "def'-i rakîb itdim" deyü râhat idüp istiklâl kesb itmiş idi. İrtesi sebt günü yine müftî derse girdikde vezîr dahi rikâba da'vet olundu. Gerek vezîrin gerek yeniçeri ağasının ve gerek sâirlerin te'dîbinin te'hîri ancak bu Çalık Paşa ile vezîrin istizhârından idi. Kendülerden olup beynlerinde muhâlefet peydâ olmağla Çalık def' olicak vezîr yalnız kalmış idi. Bugün vezîr içerüye geldikde andan dahi mühür alınıp çekdiriye İnebahtı'ya irsâl olunup Enişte Hasan Paşa sadrı'zam nasb olunup birer birer haber aldığı eşkiyâyı ahz ba'zısını ortalarında ve ba'zısını Boğazkesen'de i'dâm idüp birkaç günde İstanbul'u tathîr eyledi.

Enişte
Hasan
Paşa

Nizâm-ı
Mevâcib

Ve bu vakte gelince ulûfeler çıkdıkda yeniçeriye tamâm virilüp sâir ocaklara birer mikdârı peşîn mâ'adâsı havâle olunur idi. Ba'de'l-yevm havâle ref' olunup cümlesine tamâm virilür oldu.

Şa'bânda
Mevlûd
Kırâati

Ve vak'a zuhûru sebebine mevlûd kırâati te'hîr olunmuş idi. Eşkiyânın Enişte Hasan Paşa kökünü kesmekle şa'bânın dördünde Sultân Ahmed Câmî'i'nde mevlûd-i şerîf kırâatine pâdişâh alay-ı ma'hûd ile teşrîf buyurdu.

Ve Küçük Osman Paşa kapudan paşa nasb olundukda selefi Aşçı Mehmed Paşa kalyon kapudanı oldu. Ve yine sebt günü müftî ders takrîri için sarâyâ geldikde kendüsünü "ben pâdişâhın hâyır-hâhı olduğumdan beni ziyâde sever. Ve bana herşeyi arz ider. Ya'nî her umûru benimle müşâvere ider" mülâhazasında iken ders afv olunup heman çekdiri ile Rodos'a nefy olundu.

Kapudan
Paşalıktan
Azl Olup
Kalyoncu
Kapudanlığına
Tenezzül
İtdiği

Ve Süleymaniye Hatîbi Mehmed Efendi hünkâr imâmı olup üç senede İstanbul kadısı olup ma'zûl oldukda üç senede bu kadar rütbe kat' itdiğine kanâ'at itmeyüp Anadolu sadrı talebiyle ta'cîz itdiği için yirmibir târîhinde azl olunup Sultân Bayezid İmâmı Arabzâde hünkâr imâmı oldu.

Ve hünkâr silâhdârı Fındıklılı Mehmed Ağa mütekâ'id oldu. Ehl-i târîh ve ehl-i hayır bir âdemdir. Enderûn ahvâlini beyân ider bir güzel târîh te'lîf idüp Fındıklı'da Kazgancı mahallesinde bir çeşme binâ eyledi.

Ve maktûl müftînin dâmâdı olup İstanbul kâimmakâmı iken vak'a zuhûrunda ihtifâ iden Köprülüzâde Abdullah Paşa köşe-i hafâdan zuhûra gelmekle Hanya mansıbı virildi.

Gürcistan
İhtilâli

Ve Gürcistan'da (301b) Açıkbaş ve Dadyan ve Güril vilâyetlerinde başı açık eşkiyâ zuhûr itmekle Bağdadçık ve Batum nâm kal'alar binâ olundu.

Ve Kandîlkıran nâm kadı Sadr-ı Anadolu'dan şikâyet arzuhâli virdikd[e] şikâyet olınacak işde bulunmak ulemâya yaraşmayup mekrûh olmağla dört ayda Sadr-ı Anadolu azl olundu.

Bir Kadı
Şikâyetiyle
Sadr-ı Anadolu
Azli

Sene 1112 Ma'zûlî-i Şerîf-i Mekke Şerîf Sa'îd ve becâyeş Şerîf Abdurrahim ba'de ez-muhârebe-i bisyâr. Ve tashîh-i sikke ve harîk-ı cüzî der-havâlî-i Kantarcıyân ve Ebî Eyyûb. Ve vilâdet-i Fâtıma Sultân der-cemâdiye'l-âhir. Ve binâ-i kal'a-i cedîd der-nezd-i Nehr-i Özü. Ve vefât-ı Selim Giray becâyeş velediş Gazi Giray. Ve harîk-ı mahzen-i tersane. Ve maktûlî-i Kapudan Abdurrahman Paşa

Pâdişâhın
Tîr-i kemânda
Kemâli
Zâhir Olduğu

Pâdişâh-ı asr dokuz yüz geze ok atmağla Okmeydânı'na taş dikdi. الناس على دين ملوكهم¹²⁹ muktezâsınca nâsî âlât-ı harb ve cenge tahrîs u teşvîk itdi. Gerçi ok atmak sünnet-i şerîf. Lâkin top ve tüfeng zuhûr ideli küffârın âteşine yine top ve tüfeng ve humbara ile mukâbele olunduğundan bu âteş fennine bu devletde mâhirler gerek. Ve halkı tahrîsa pâdişâhın i'tibârı gerek. Bu abd-i fakîr pâdişâh ile sohbet itmek lâzım gelse pâdişâhı top ve humbara atmağa sevk ider idim.

Ve bu sene-i mübârekede mevlûd-i şerîf Bağçe Kapusu'nda vâkı' Vâlîde Câmî'i'nde kırâat olundu.

Vâlîde
Câmî'i'nde
Mevlûd
Kırâati

Süleyman Ağa
Kızlarağası
Olduğu

Ve Vâlîde Ağası Süleyman Ağa dârussaade ağası oldu. Ammâ vezîr olmamasına sa'y itmiş imiş. Ol dahi vezîrin azline dâmen-i der-miyân idüp mukaddemâ Kalaylıkoz Ahmed Paşa İstanbul'da kâimmakâm oldukda avâm-pesend harekâtından âlem hoşnûd olup "vezîr olur ise böyle olsun" dinildiği için vaktin vezîri hazm idemeyüp azl itdirmüşd[ü]. O lezzet halkın dimâğında bâkî olmağla "halk hâlâ Kalaylı Paşa sadra gelmeyince İstanbul nizâm bulmaz derler" diyerek tab'-ı

Kalaylıkoz
Ahmed Paşa'nın
Vezîr Olduğu

¹²⁹ İnsanlar yöneticilerinin dini üzeredir.

pâdişâhîyi meyl itdirüp Kalaylı Girid'de olmağla da'vetine sırran hatt-ı şerîf alup ağanın mahremi olan Haseki Eski Ahmed'e hattı virdi. Eski Ahmed dahi mahremi olan Kalyoncu İbrahim nâm kayıkçıyla bir şityeye binüp musâdif havâ ile Girid'e varup hufyeten hattı virdikde etbâ'ı girüden gelmek üzre kethudâsına sipâriş idüp beş on huddâmla kendüsü ve haseki bir sefîneye râkib olup birkaç günde musâdefe-i havâ ile tebdîl Yedikule'ye geldiklerinde Eski Ahmed kızlarağasına geldikde Kalaylı'yı huzûr-ı hümayûna getürdüler. Ve sadrîa'zam olan Enişte Hasan Paşa'ya kapucular kethudâsı gidüp mührü alup getürdükde Kalaylı Paşa'ya virildi. Bu sırrı sarây halkından dahi bir ferd âgâh olmadığına sarâyılı hayrân oldu. Ve vezîr-i ma'zûl zevcesi Hadice Sultân ile Eyüp'de yalısına ve yalıdan çekdiri ile zevc ile zevce İznikmid'e nefy olundu. Sonra ondokuz târîhinde itlâk ve Mısır'a vâlf oldukda Hadice Sultân Âstâne'ye geldi.

Ve Sadr-ı Rum Abdurrahimzâde arpalığı olan (302a) Ankara'ya nefy olundu. Ve nefyine sebep günde birkaç mâdde recâsıyla erbâb-ı menâsıbı bîzâr ve devlete istîlâ itmesidir. Def' olundu.

Abdurrahimzâde
Efendi

Ve bu avânda Galata İskelesi'nde bir Fransız kalyonu cebehânesinden tutuşup içinde olan keferenin kimi hark ve kimi gark oldu.

Fatma
Sultân'ın
Vilâdeti

Ve cemâdiye'l ülâda Fatma Sultân dünyâya geldiği için üç gün üç gice donanma olunup dördüncü günü ordu alayı misâl cümle esnâf icrâ-yı san'at iderek Alay Köşkü altından geçdi.

Galata'da
Fransız
Sefinesi
Muhterik
Olduğu

Çünkü zulümden tehâşî iden pâdişâh mansûr ve saltanatı ma'mûr ve hazînesi mevfûr ve a'dâsı makhûr olduğu için cümle kazâlara adâlet fermânları neşr olundu.

Fâide-i
Adâlet

Donanma
Karadeniz'de
Telef
Olduğu

Ve Karadeniz'de olan donanma Kestane Karası fırtınasına tesâdüf itmekle Kevken (Kefken) önünde dokuz çekdiri gark ve mâ'adâsı kırık ve sınık İslâmbol'a geldi.

Ve sadrîa'zam olan Kalaylı Ahmed Paşa'nın kuşakdaşı ya'nî Ahmed Paşa dahi fi'l-asl baltacı ocağından olmağla refîkı Baltacı Mehmed Ağa büyük mîrahur nasb olunup paşayla sohbet ve mîzâc-ı devleti ta'lîm ve terbiye sipâriş olundukda vezîrin nâ-şâyeste hareketi kendüye ni'met olduğun baltacı bilük aksine terbiye itmekle vezîrin hareket-i cünûniyesi zuhûr itdikçe pâdişâh mîrahuru çağırıp "niçün terbiye itmezsin?" buyurdukda "terbiye ile bu kadar zabt idebileyorum" diyerek pâdişâh ile sohbet ve bu gûne hıdmet vezîri mecnûn ve kendüyü âkıl göstererek pâdişâhın kalbini cezb idicek hıdmeti mukâbili üç tuğla kapudan paşa nasb olundukda memnûn olacak iken mahzûn oldu. Her vakit pâdişâh ile sohbet itdiğinden mührü me'mûl ider imiş.

Baltacı Mehmed
Paşa'nın Hileleri
ve Kalaylı Ahmed
Paşa'nın Hâli

Kapudan olmağla sohbet-i pâdişâhîden dûr oldu. Ammâ yine her gün vezîr ile görüşüp terbiye olunmak sipârîş olundu. Ol dahi vezîre "pâdişâhın tab'ına muvâfık hediye göndersenize" didikde "ne münâsib?" deyü suâl idicek "pâdişâh berş ma'cûnu ekl ider. Çokça berş gönder" dimekle dört gümüş güğüme ma'cûn doldurup pâdişâha ihdâ ider. Pâdişâh bu acîb hediyyeyi görüp kapudan paşayı çağırup "be cânım bu herîfi terbiye itmiyorsun" buyurdukda "efendim terbiye ider iken işte hâli böyle. Bundan hâlini kıyâs buyurun" didi. Ma'a hâzâ bu iş ve bundan yolsuz işlere vezîri sevk iden kendüdür. Yohsa vezîr kâimmakâmlığı âleminde alemin memdûhu hareket ider iken şimdi böyle olması ancak Baltacı Paşa'nın sû-i karînlîğinden oldu. Gerçi vezîrde lâfâzanlık var idi. Hattâ bir Morina balığı Yalı Köşkü'ne atılıp kalmakla pâdişâh temâşasına gelüp vezîri dahi getürdüp vezn olundukda bin altı yüz vakıyye geldi. Hâlâ kemükleri Topkapu'da zincîrler ile asılmışdır. Meclis-i merkûmda vezîr "bu balık ne olacak? Ben kapudan iken Yalı Köşkü'nden uzunluğu Eyüp'e varur balık gördüm" didikde sâmi'ler hande itdi. Farz idelim gördüğü ifrât olsun (302b) lâkin deryâda gezenler "evvelen ada zann itdiğimiz sonra balık zuhûr itdi deyü ve yelkenli çekdiri zann itdiğimiz balık zuhûr itdi" deyü nakl iderler. Ve yevm-i mezbûrda paşanın seffineler ile Girid'den etbâ'ı geldi. Geçerlerken pâ[di]şâh görüp "lâlâ senin ne çok etbâ'ın var" buyurdukda "bir zamân âlem benim etbâ'ım idi. Hattâ benim ummallarım biner kîse zekât virür idi" didi. Lâkin bu sohbeti tevîk-i kâbil birkaç kerre kapuyu dak iden kimesne bin kerre kapuyu dak eyledim didikde mubâlağadan kinâyeye haml olunup kizb olmadığı gibi mubâlağa ola. Bunları ta'mîr kâbil. Lâkin Baltacı Paşa'nın itdirdüğü hareket-i cünûniyesine bunlarda izâfe olunup mecnûn itlâk olunur oldu. Ve "Edirne Vak'ası benim tahrîkimle vücûda geldi" deyü gûyâ pâdişâha imtinân itdi. Eğer bu kelâm sahîh olsa zorba olması lâzım gelür. Ma'a hâzâ aslı yok. Kendü kendüye iftirâ itdi.

Vezîr[i] Girid'den alup getüren Haseki Eski Ahmed hıdmeti mukâbili haseki ağa nasb olundu.

Çünkü Baltacı Mehmed Ağa büyük emîr-i ahur iken her gün pâdişâh ile mükâleme itdiğinden mührü koynundan bilürken paşa olup huzûr-ı hümayûndan ba'îd olduğuna mağmûm olup yerine emîr-i ahur olan Baltacı Osman Ağa dahi ocakdaşı ve sırdaşı olmağla bu gammımı ana keşf itdikde ol dahi pâdişâhın Baltacı Paşa'dan hazz itdiğine vâkıf olmuş idi. "Sen vezîr oldukda beni kethudâ ider misin? Sana tarîkını irâ'e ideyim" deyüp "ibtidâ sana lâzım olan ana sâhib kızlarağasıdır ki sevk u ta'rîf idüp sadra getürmüşdür. İbtidâ vezîr ile ağayı aduvv itdikden sonra vezîrin azline sa'y

Zarar-ı
Sû-i Karîn

Topkapu'da
Olan Balık
Kemikleri

Bühtân

olunmalı. Lâkin azli dahi bir töhmetle olup töhmet zımnında senin sadâkatin meydâna çıkmalı ki mühür sana teveccüh ide" deyü ta'lîm itdikde "bu vezîr Sultân Mehmed asrında kızlarağası olup nefy olan Yusuf Ağa ile dost imiş. Kızlarağası Süleyman Ağa'yı azl itdirüp Yusuf Ağa'yı nasb itdirecek imiş" sohbetini meydâna koyuverdi. Giderek bu kelâm Süleyman Ağa'nın kulağına gidicek "biz buna sâhib olup Girid'den san'atla getürmüş iken şimdi bu hareket nedir?" deyü infi'âl ve vezîrin azline bahâne-cû oldu. Ba'dehu "şeyhülislâm ile beyinlerine adâvet ilkâsı lâzım" deyüp Baltacı Paşa vezîre "haberın var mı müftî senin aleyhinde? Eğer sen anı azl itdüremez isen seni azl itdirür. Bizi öksüz idersin" didikde vezîr-i sâdedil "ilâcı nedir?" didikde "pâdişâha varup müftî fitne tahrîk ideyor. Azl olunsun deyü ibrâm idersin ve kızlarağa senin yâr-i gârındandır. Ol dahi sana mu'în olur " demekle vezîr pâdişâha varup "müftî fitne tahrîk ideyor azl olunsun" didikde pâdişâh-ı dakîka-dan bu kelâmın garaz-âmîz olduğun fehm buyurup "kimden haber aldın?" didikde kelâmım redd olunmaz mülâhazasıyla cevâb-ı hâzır itmemiş. Kendü mütehâyir olup "âlemin lisânında" didi. "Var eyüce tashîh eyle" buyurmağla vezîr gidicek (303a) pâdişâh kızlar ağasına "vezîr şimdi şöyle bir şey söyledi. Seninde haberın var mı?" buyurdukda çünkü ağa vezîre münfa'îl idi. Ta'mîr itmeyüp "hâşâ pâdişâhım müftî sâdık kulundur. Bu iftirâdır. Bu husûsda vezîr kendü kendüye özr itmiş" deyüp Yazıcı İbrahim Efendi'yi müftî efendiye irsâl idüp "hakkında şöyle bir iftirâ zuhûr itdi. Ammâ biz ta'mîr itdik elem çekmesün" didi. Bu takrîb vezîrden müftî dahi nefret itdi.

Ez-în-cânib vezîr sarâydan kapuya gelüp heman kapudan paşayı çağırdup "bana ta'lîmin üzre söyledim. Lâkin kimden haber aldın buyuruldukda cevâb bulamadım. Hâlim nice olur?" deyicek "niçün yeniçeri ocağından işitdim dimedin? Yarın huzûr-ı hümâyûna var böyle di. Benim ocakludan dostum var. Seni tasdik itdirürüm" demekle tekrâr vezîr hünkâra varup "dünkü gün niçün benim kavlime i'timâd buyurmadığınız? Dünkü çehârşenbe ben efendimden ayrılıp kapuya geldiğimde ocaklu kapuya gelüp biz pâdişâh hâini müftîyi istemeyüz didiler" didikde "biz de tashîh idelim" buyurdu. Çünkü kapudan paşa pâdişâhın çırâğı ve vezîrin hayır-hâhı mulâhazasıyla bu sırrı pâdişâh kapudan paşadan tefahhus itdirdükde cevâbını ferdâya salup Zağarcıbaşı Tortumlu İbrahim Ağayla hukûku var imiş. Görüşüp "vezîrin şöyle bir kabâhati zuhûr itdi. Ve mühür bize teveccüh itdi. Ben de seni yeniçeri ağası iderim. Ve bu husûs için seni pâdişâhımla görüşdürürüm. Sen dahi ocak ricâlinden benden gayrısı vezîre uydu deyü söyle" deyüp irtesi pâdişâh tarafından istihbâr olundukda ocak ricâlının cümlesi sûret-i inkârda. Lâkin zağarcıbaşı mu'ammer olsun sadâkat idüp "tahrîk-i fitne

müftüden değil. Belki vezîrdir deyü bana işrâb itdi. Mâ'adâsın bi'z-zât pâdişâhıma söylerim didi" deyü haber göndermekle pâdişâh tebdîl tersaneye gelüp zağarcıyı getürdükde Baltacı Paşa'nın ta'lîmi üzre "vezîr müftüyi azl itdürmek için bir fitne hudûsunu murâd ve cümle ocakluyu kola aldı. Ancak ben kulun küfrân-ı ni'met değilim" demekle Kalaylıkoz'a seng-i bühtân uruldu. Andan pâdişâh sarâya varup Kalaylıkoz Ahmed Paşa'yı getürdüp hışımla mührü alındı. Çünkü Baltacı Mehmed Paşa pâdişâhın çırâğı ve mahremi iken böyle sadâkat itdi. Ve fitneye vâkıfdır. Bu fitnede yekdil olanları bilüp def' ider deyü mührü Mehmed Paşa'ya virdikde ol dahi va'd üzre Mîrahur Osman Ağa'yı vezîr kethudâsı idüp bu bühtânı musaddak olsun için yeniçeri ağasıyla kul kethudâsını birden azl idüp zağarcıbaşıyı kezâlik va'di üzre yeniçeri ağası nasb itdi. Bu şîvenin emsâli erbâb-ı menâsıbdâ ekseri cereyân ider. Ancak bu tarzı *Hümâyûnnâme*'de olan hiyel-i müta'addîdeye ser-nâme olabilir. Çok cesâret çok irtikâb. Zîrâ bir âdem bâ-husûs sâhib-i mühr (303b) kendüye i'timâd itdiği için azline sebep ola ve azli de böyle töhmetle ola. Ve kızlar ağası vezîrin hâlis dostu iken ve biribirinden nef' görecekler iken biribirinden cüdâ ola. Ve yeniçeri ağasıyla kul kethudâsı ve dermân-deler aslâ bir şeyden haber ve âgâhları yoğken böyle töhmetlü iftirâ ile mansıblarından dûr ola. Belki ile'l-vefât mansıb yüzü görmemelerine bâ'is ola. Ve illeti ne olduğun bilmeye. Ve pâdişâh çırâğımdır deyü i'timâd itmiş iken mührü almak için pâdişâhu birkaç gün vesvese ve endîşede koya. Bu misillü şahısların şerlerinden hâfazallâhu celle şânuhu mahfûz eyleye.

Ma'zûl-i mezkûr Kalaylı Paşa nefy olundu. Gâh nefy ve gâh mansıb olarak azilden sonra on sene mu'ammer olup yirmi altı târîhinde vefât itmiştir. Aslı Kaysariyalı'dur. Nizâm-ı libâsa mâil olduğu için Kalaylı dinilmiştir, رحمة الله عليه.

Ve Sadr-ı Anadolu Mecdi Efendi nerdübândan düşüp ayağı amel-mânde olmağla azl olundu. Vezîr kethudâsıyla çavuşbaşı şeker-âb olup birbirlerine bedmu'âmele ve şetm itmekle çavuşbaşı azl ve yerine dîvân hâcelerinden İbrahim Efendi çavuşbaşı oldu. Ve yeniçeri ağası olan Tortumlu İbrahim Ağa'dan pâdişâh nefret itmekle nefy olundu.

Sene 1117 Vebâ-i azîm der-İstanbul. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Mehmed ve zînet-i şehir. Ve âmeden-i Elçi-i şâh-ı Acem bâ-fîl. Ve vilâdet-i Sultân İsa. Ve harîk-ı sûk-ı Yahûdiyân der-havâlf-i Mahmud Paşa der-zi'l-ka'de. Ve vefât-ı Şeyh Seyyid Bostanî Efendi şeyh-ı hânkâh-ı Mevleviye der-Konya.

Leh Keferesi

Lehlü kralları olan Feriderinkoş zulmünden ittifâk ile üzerlerine hücum itdiklerinde Moskov tarafına firâr idüp Kamanıçe'yi Moskov'a virmek şartıyla Moskov'dan azîm tabur alup Kamanıçe üzerine geleceği devletin ma'lûmu oldukda Lehlü'ye cedîd kral olan Yagoni'ye imdâd için Kırım hanına ve Bender kal'asını tevsî' ve ta'mîr ve muhâfaza için ve Babadağı Muhâfızı Yusuf Paşa'ya fermânlar gitdi.

Moskov

Müneccime
İ'tibârdan
Zarar

Şa'bânda Şehzâde Sultân Mehmed tevellüd itdikde pâdişâhı âlî-câhın ibtidâ şehzâdesi olmağla on gün on gice cemî'-i bilâdda donanma olundu. Ve kapu ağası müneccime ve rimâle i'tibâr itdiği için nefy olundu.

Ve âhir-i ramazânda tersanede kerâste mahzeni kalafatçı âteşi sirâyetinden tutuşdukda pâdişâh gelüp "niçün karîb mekânda kalafat âteşi yakdırdın?" deyü kapudan paşa olan Abdurrahman Paşa'yı katl eyledi.

Tersanede
Mahzen
İhtirâkıBüyük
Rûznâmçeci
Kapucular
Kethudâsı Oldu

Ve büyük rûznâmçeci efendi hünkâr kapucular kethudâsı olmuş idi. Sonra büyük mîrahur sonra defterdâr oldu.

Büyük
Mîrahur
Defterdâr
Oldu

Ve Mısır'dan ma'zûl Kara Mehmed Paşa'dan altıyüz kîse mâl-ı mîrî talebiyle habs olundukda edâya kudreti olmadığı pâdişâhın ma'lûmu olmağla merhamet buyurup mansıblardan kazanup edâ itmek üzre itlâk ve Sayda mansıbını inâyet buyurdu.

Deryâda
Cân-bâz
Seyerân

Ve Şehzâde Sultân İsa tevellüd itdikde bilâd-ı selâsede beşer gün donanma fermân olundu. Ve hitâmında İstanbul'da Fenar Kapusu'ndan (304a) Âyinelikavağ'a yedi kıt'a kalyon üzerinden ip kurulup menzile gitmekle Cân-bâz Şahin acâyib ma'rifet izhâr eyledi.

Acem
Hânendeleri

Ve tebrîk-i cülûs için Acem'den Murtaza Kulu Han nâm elçi gelüp fil getürdü. Vezîr Göksu'da Amucaoğlu Yalısı'nda ziyâfet itdikde elçi bile getürdüğü Acem hânendelerine fasl itdirdükden sonra bizim hânendeler kâr u nakşa âgâz itdikleri gibi Acemler ne halt itdiklerin bildiler. Ve bi'z-zarûra tahsîn ve ikrâr itdiler.

Sene 1118 Husûf-ı cüzî ve kûsûf-ı cüzî der muharrem. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Ali. Ve âmeden-i elçi-i Nemçe. Ve husûf-ı cüzî der-receb. Ve vefât-ı Şehzâde Sultân İsa ve Sultân Mehmed ve Sultân Ali. Ve azl-i Gazi Giray. Ve hâniyyet-i birâdereş Kaplan Giray.

Baltacı
Mehmed Paşa

Sadria'zam Baltacı Mehmed Paşa yüz onaltı târîhinde envâ'-ı hîle vü bühtânlar ile mührü alup rakîb add itdiği âdemleri def' iderken nevbet Silâhdâr Ali Ağa ile Yazıcı İbrahim Efendi'ye gelüp bunlara pâdişâhın i'tibârını hazm itmeyüp hîle ile

Yazıcı İbrahim
Efendi

Çorlulu Ali Paşa

anları dahi taşra atmak sevdâsında olup sözü geçmeyecek "ben olmasam Kalaylı Paşa bir fitne çıkarur idi" deyü imtinân itdikde henüz Kalaylı mâddesinin mahz iftirâ olduğunu Yazıcı İbrahim Efendi pâdişâha tafsîl idicek, mühür Baltacı'dan alınup Çorlulu Ali Paşa'ya virildi. Ve pâdişâh on iki peyki şâtır kıyâfetiyle rikâb-ı hümâyûna ta'yîn eyledi.

Rikâba
Şâtırlar
Ta'yîn
Olunduğu

Ve ânifen vezîr olan Çorlulu Ali Paşa'ya "Kamaniçe" ta'bîr olunur istiklâl kürkü ilbâs olundu. Ve Karadeniz'de Köplüağzı nâm mevki'de altı kalyon birden inşâ olundu.

Vezîre
İstiklâl Kürkü

Ve Basra'da kaht olmağla Megamis¹³⁰ kabîlesinin Basra'ya istîlâ itdiğini Bağdad vâlisî haber virmekle Bağdad vâlisî mezbûr Hasan Paşa Basra'yı tahlîse me'mûr oldu.

Kudüs Nakîbi

Ve Kudüs nakîbinin tagallübünden paşa ve kadı zebûn olduğu devletin ma'lûmu olmağla paşaya i'ânet için ikibin yeniçeri irsâl olundu.

Kürd
Bayramoğlu

Ve Emîru'l-hac Kürd Bayramoğlu kendüye vezîrin sû-i kasdı olduğun haber alup Kırım'a firâr eyledi.

Ve Nemçe çasarı mürd olup yerine oğlu geçmekle sulhu te'kîd için hedâyâ ile gelen elçisi kabûl olundu.

Ve İslâmbol pâyesiyle Burusa'dan ma'zûl Dâmâdzâde Ahmed Efendi İstanbul kadısı oldu. Ve Müftî Paşmakçızâde'nin etvârı memdûh idi. Lâkin üç aded sâhib-i mührün azline sebep olduğundan Çorlulu Paşa havfa tâbi' olup azline ikdâm itmekle azl olundukda re'îs efendi alup çiftliğine götürdü.

Ve yerine müftî olan Fındıklılı Mehmed Efendi hall ü akd-i umûra etbâ'ına mağlûb olmağla vezîr tarafından Hüseyin Efendi kethudâ nasb olundu. Ve silsileler sadreyn müşâreketiyle tevcîh olunmak emr olundu. Lâkin bir silsile vukû'unda her biri mizâcına muvâfık tevcîh itdürmekle silsile medhûle olmağla güft ü gû olduğu için müşâreket ref' olundu.

Ve pâdişâhın (304b) Hadice Sultân nâm kerîmesi vefât itdikde müftî-i merkûm namâzını kılar iken bayram namâzı gibi tekbîrâtda ellerin kaldırmağla pîrlikten mağşûşiyeti nümâyân olduğu için azl olunup Fındıklı'da olan hânesinde üç sene sâkin olup vefât itdi. Sadreddin Şirvânî evlâdındandır, رحمة الله عليه.

Ve bu sâlde Beşiktaş'dan donanma kalkarken vezîr ile hünkâr başdarda[ya] teşrîf buyurup baruthâneye değin gidüp çıkdıktan sonra İskender Çelebi Bağçesi'nde vezîrin ziyâfetini tenâvül buyurdu.

¹³⁰ Muntefik aşiretinin lideri Megamis Basra'ya saldırmıştır. bk. Enver Ziya Karal, "Ahmed III", İA İstanbul 1940, I, 165

Pâdişâh Salât-ı
İdi
Ayasofya'da
Kıldığı

Ve bu sâlin kurban bayramı gicesi pâdişâh mu'âyede-i vakt fecirde idüp gelüp sabâh namâzıyla bayram namâzını Ayasofya'da edâ buyurdu.

Sene 1119 Husûf-ı küllî der-Muharrem. Ve harîk-ı sûk-ı Vezneciyân. Ve maktûlî-i Firârî Hasan Paşa Vâlî-i Rumili. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Selim ve Sultân Murad. Ve harîk-ı der-liman-ı Çubukçuyân der-Tophâne ve bâb-ı elli iki.

Lale
Çırâğânı

Ve bu sal-i ferhunde-i fâlda Sarây-ı Hümâyûn'da Çimşirlik nâm mahalde işâya dek pâdişâh lale çırâğânı idüp vezîr ile müftûye kürkleri ilbâs buyurdu. Ve top dökümüne pâdişâh teşrîf buyurup itmâmında vezîre kürk ve sâire hıl'at ilbâs olundu.

Ve Çorlulu vezîrin tersanede binâ eylediği fevkânî kârgîr câmi' tamâm oldukda ibtidâ cum'asına pâdişâh teşrîf buyurup va'z iden Ayasofya ve Sultân Ahmed ve Sultân Bayezid câmi'leri şeyhlerine kürkleri ilbâs olundu.

Baruthâne

Ve Gelibolu Baruthânesi'nde çarhdan peydâ olan kıvılcımdan hâsıl olan âteşden berhevâ altıyüz âdem helâk oldu. Ve Emîru'l-hac Süleyman Paşa Şam'da dükkânları kapadup Mekke'de Şam mahfilini Mısır'a takdîm için nizâ' peydâ itdiğinden azl olundu.

Kapucubaşı Kara Musa'yı katl ve firâr iden Hasan Paşa İstanbul'da Cân-bâz Emîr'in hânesinde ihtifâ idüp Edirne Vak'ası zuhûrunda zuhûra gelüp kâimmakâm olup sonra Rumili vâlîsi olmuş idi. İstanbul'a geldikde ve huzûr-ı hümâyûna da'vet olunup Mısır mansıbı inâyet oldukda kabûl itmedi. Meğer mu'temedi olan müneccimler ve cüffârlar "sen mührü alursun" deyü tebşîr itmişler. Ana mağrûren "Mısır'a gid" deyü lisânen emr-i hümâyûn vâkı' oldukda kabûl itmeyicek sandal ile sarâydan Fenârbağçesi'ne irsâl olunup katl olundu. Subhâneallâh. Müneccime i'tibâr iden vüzerânın ekseri maktûl olduğu tevârihde mezkûrdur. Bu Firârî Hasan Paşa dahi vüzerâ-i maktûlîne mülhak oldu.

Müneccime
İ'tibârdan
Zarar

Geçen sene vâkı'âtında tahrîr itdiğimiz üzre tagallüb iden Kudüs nakîbi için iki bin yeniçeri irsâl olunmuş idi. Birkaç def'a cengden sonra Tarsus'a firâr itdikde paşa ahz ve Âstâne'ye ihzâr oldukda bir mu'annid ve şâb dîvâne olduğu ma'lûm olup katl olundu.

İki Def'a
Sadr-ı Anadolu
Olmak

Bundan akdem iki ayda Sadâret-i Anadolu'dan azl olan Kara Halil Efendi tekâmîl-i müddet için tekrâr Sadr-ı Anadolu nasb olundu. Ve Boğdan voyvodası olan Kantemiroğlu'ndan re'âyâ şikâyet itmekle azl olundu.

Kantemiroğlu

Ve Hekimbaşı Nuh Efendi (305a) Efrenc'den mühtedî olup devr-i Sultân

Hekimbaşı
Nuh Efendi

Mustafa Hanî'de hekimbaşı olmuş idi. Hazâkatine binâ'en işbu Sultân Ahmed Han-ı Sâlis hazretlerine dahi hekîmbaşı iken bu eyyâmda Eyüp'de yalısına gider iken kayığına bir çanlıh çatup parmakların hurd itmekle cerâhet-i merkûmdan vefât itdi. Ve Çavuşbaşı Şehr Mehmed Ağa çiçek didikleri illetden vefât itdi.

Çavuşbaşı
Çiçekden Vefât
İtlediği

Nizâm-ı
Ashâb-ı Tîmâr

Ve ashâb-ı tîmâr defterlûsüne hadd yoğ idi. Çorlulu Vezîr nizâm virüp Kırım hanına yirmişer çavuş ve sipâh ve silâhdâr ve za'îm ve vüzerâya her birinden onar kapulu kaydıyla mazbût itdi.

Sene 1120 Kûsûf-ı cüzî der-cemâdiye'l-âhir. Ve kırân tahsîn-i seratân der receb. Ve harîk-ı der-Hoca Paşa. Ve azl-i Kaplan Giray ve hâniyyet-i birâdereş Devlet Giray der-def'a-i sâniye. Ve vefât-ı Şehzâde Sultân Murad ve Sultân Selim. Ve şehâdet-i cem'-i kesîr ez-ricâl-i Devlet-i Kırım bâ-gadr-i Çerâkise ve sebep-i azl-i Kaplan Giray.

Kapudan El-hacc İbrahim Paşa bu esnâda Eski Sarây karşusunda bir hammâm ile bir câmi' binâsına mübâşeret itmiş idi, tekmi'l oldu. Mezbûr İbrahim Paşa bundan sonra mu'ammer olup yüz otuz yedi târîhinde vefât itdi.

Sultânlar
Tezvîci
ve Nişânları

Ve sultân kerîmelerinden Emine nâm hanım sultânı pâdişâh Çorlulu Ali Paşa hazretlerine ve Ayişe Sultân'ı Köprülüzâde Numan Paşa'ya yirmişer bin altun mehr-i mü'eccel ile akd olundukda paşaların her birinden birer elmas istifan ve birer elmas çep u râst ve birer elmas bilezik ve birer la'l salkım küpe ve birer mücevher âyine ve birer elmas nikâb ve incülü mest babuc ve mücevher na'leyn ve iki bin altun ve kırkar tabla şeker nişân olmaz üzre vezîr ağaları mücevveze ve orta kuşağla alup götürdüler. Ba'dehu Emine Sultân alayla Paşa Kapusu'na zifâf için getirüldükde pâdişâh dahi teşrîf buyurup iki gice kapuda müsâfir oldu. Ve Zeyrek'de vâkı' maktûl müftînin sarâyı Ayişe Sultân'a virilüp Numan Paşa zifâf eyledi.

Pâdişâh
Çiçek
Çıkardı

Ve pâdişâh Karaağaç'da çiçek didikleri marazı çıkardıkda çavuşbaşının maraz-ı mezbûrdan fevt olduğu yâd olduğunda ziyâde havf olunmuş idi. Felillâhi'l-hamd ifâkat buldu.

Ve Ayasofya Vâ'izi Esîrî dâmâdı Mustafa Efendi vefât idüp yer[ine] Süleymaniye Vâ'izi Fâzıl Süleyman Efendi oldu. Ve Serge Osman Paşa'ya maktûl Tırnakçı Paşa mahlûlesi sultân tezvîc olundu. Ve Hoca Paşa'dan zuhûr iden harîk Mahmud Paşa Carsusu'nu dahi ihrâk eyledi.

Fâzıl
Süleyman
Efendi

Tersanede
Kalyon
Yandığı

Ve Akdeniz'den Yekçeşm Ali Kapudan kalyonu tersaneye gelüp barutunu çıkarur iken cebehânesi tutuşup neferâtını havâya atdı. Hattâ Fenar Kapusu'nda olan menâzilin pencerelerini harâb itdi.

Ve ramazânda yeniçeri Sarây-ı Hümâyûn'dan baklava alup gider iken yol üzerinde olan dükkânların camlarını kırmak gibi bî-edeplik itmekle kul kethudâsı ve on odabaşı nefy olundu.

Ahvâl-i
Çerâkise

Ve Çerkes tâifesi Kırım hanlarının kulları mesâbesinde ve zâbitları gerçi içlerinden bey ve sipâhî ta'bîr olunur. Lâkin han tarafından nasb olunup (305b) bir töhmetleri zuhûr itdikçe ayıblık nâmıyla birkaç esîr virürlerken zâbitlardan ba'zısı isyân idüp Kûh-ı Elburuz'da sa'b mekâna urûc itmeleriyle itâ'ata getürmek için Tatar han olan Arslan Giray sefer murâd idüp itâ'atında olan Çerkes tâifesinden Ata-i Şâhî¹³¹, [den]¹³² Zana¹³³ beyleri ve sipâhîleri askerleriyle gelüp ve Nogay ve Yaman Sadak ta'bîr olunur Eşterek (اشترك) oğlu Divarlık (ديوارلق) ve Katay ve Kıpçak ve Yedisan kabîleleri ve Kefe ve Kırım Tatarları han ile bile Belh-Necader (نجادر) bendine varup cengde han münhezimen firâr itdiğü için azl ve yerine ikinci def'a Devlet Giray han nasb olundu.

Tavâif-i
Tatar

Tersanede
Kalyon Demür
İcâdı

Bu ana cek kalyon demürü İngiliz'den iştirâ olunur idi. Usta Ali tersanede seksen kantâr demür yapmağla tersanede kârhâne binâ olundu. Ve Cezâyirli Vahran nâm kal'ayı onbir ay muhâsara ile İspanya elinden unûfen aldıklarında sekiz bin şehîd ve onbeş bin kâfir helâk olmuş idi. Lâkin azîm ganâyim ahz idüp müstahkem bir kal'aya dahi mâlik oldular.

Ve Limni kal'ası cebehânesine sâ'ikâ isâbet itmekle cümle binâlar harâb oldu. Ve İstanbul'da Paşa Kapusu kurbunda vâkı' Bıyıklı Mustafa Paşa Sarâyı defterdâr kapusu ittihâz olunmuş idi. Şimdi defterdâr ve küttâb Yerebatan Sarâyı'na nakl olunup Bıyıklı Sarâyı Fatıma Sultân'a virildi.

Limni Kal'ası
Cebehâbesine
Sâ'ikâ İsâbeti

Silâhdâr
Dâmâd
Ali Paşa

Ve dört seneden berü silâhdâr olup ilm ve akl ile şân sâhibi ve mahbûb-i pâdişâhî olan Ali Ağa'ya Fatıma Sultân'ı pâdişâh tezvîc murâd buyurup Çorlulu vezîre işrâb buyurdukda vezîr fikr ider "silâhdârın şimdiki hâlde bu kadar şâm ve şöreti var. Dâmâd olur ise bana rakîb olur" deyü def'i kaydına düşüp "dört yaşında sultânın tezvîcinin te'hîri evlâ" didi. Ba'dehu vezîr kethudâsı Abdurrahman Paşa'yı dâmâdlığa sevk ve bağçe kapusunda kasâbbaşı hânesin iştirâ ve ta'mîr ve pâk-ı ferş idüp ziyâfet

¹³¹ Taman Adası

¹³² +ve

¹³³ Bu Çerkes boyunun isminin Zani, Cana, Jana olarak kaydedilmesiyle alakalı olarak bk. M. Fahrettin Kırzioğlu, *Osmanlılar'ın Kafkas Elleri'ni Fethi* (1451-1590), İstanbul 1993, 61, 71,

tertîb itdikden sonra pâdişâhı da'vet itdikde pâdişâh bir gün evvel silâhdârı arabasına alup rağbet-i tâm göstermiş idi. İrtesi pâdişâh vezîrin ziyâfetine varıcak vezîr pâdişâha "efendim biz bu kadar tedârük gördüğümüz şâyi' oldu. Halka rüsvây oluruz" didikde pâdişâh-ı kadr-dân Fatıma Sultân'ı Ali Ağa'ya ve anın küçük karındaşı Hadice Sultân'ı Abdurrahman Paşa'ya deyü va'd buyurup bu meclisde dâmâdlık kürkünü Ali Ağa'ya ilbâs buyurdu. Ve irtesi sene rebî'u'l-evvelinde Fatıma Sultân Ali Ağa'ya ve Hadice Sultân Abdurrahman Paşa'ya akd olunduktan sonra ulemâ ve ricâl cihâz seyrine Sarây-ı Hümâyûn'a gelüp cevâhir kafesine birer hediye-i lâyika vaz' itdiler.

Sultânların
Cihâz
Alayı

Ve irtesi gün yine erkân-ı devlet ve meşâyih cihâz seyrine geldikde At Meydânı'nda altı minâreli câmi'î Sultân Ahmed merhûm binâ itdikde câmi'e şeyh ta'yîn itdiği Sivasî Abdülmecid Halvetî'nin oğlu olup hâlâ pederi gibi câmi'-i mezkûr şeyhi olan Abdülbaki Efendi yüz yaşında pîr olmağla hürmet olunup bâb-ı sa'âdeye varınca at ile varmağa ruhsat virildi. Ba'dehu Silâhdâr Ali Ağa üç tuğ ve alayla Sarây-ı Hümâyûn'dan çıkup kendü sarâyına gitdi. Ve yevm-i mezbûrda (306a) akd için erkân-ı devlet Sarây-ı Hümâyûn'a gelüp kırk bin altın mehir ile akd ve alayla cihâz alınup Eyüp'de Vâlide Yalısı'na nakl ve irtesi alayla sultânı Edirne Kapusu yoluyla yalıya götürürler iken nahillere mâni' olan binâlar hedm olundu. Ve sultânın nakl alayını hünkâr Kaya Sultân Yalısı'ndan temâşâ buyurdu. Ve nahiller geçerken yollarda mâni' olan binâlar hedm olundu. Ve pâdişâh mezkûr Vâlide Yalısı'na varup dört gice müsâfir olup gicelerde yalı önünde fişenk şenliği olundu.

Şeyh Sivasî

Sene 1121 Perîşânî-i Urbân be-dest-i Emîrû'l-Hâcc Osmanoğlu Nasuh Paşa. Ve maktûlî-i Küleyb ve etbâ'eş be-dest-i o der-muharrem. Ve sûr-ı zifâf-ı Fatıma Sultân der-rebî'u'l-evvel. Harîk der-Halıcılar Köşkü ve sûk-ı Mercan. Ve âmeden-i elçî-i Özbek ve İsveç ve Moskov ve Venedik. Ve vilâdet-i Şehzâde Abdülmâlik. Ve husûf der-zi'l-hicce. Ve vefât-ı Şeyh-ı Hankâh-ı Emîr Buhârî.

İstanbul'da Esîr Bâzârı kurbunda vâkı' Sırmakeşhâne yerine Sadriâ'zam Çorlulu Ali Paşa'nın binâ eylediği câmi' ve tekve ve dâru'l-hadîs ve hankâh ve imâret tekâmîl oldu.

Yazıcı İbrahim
Efendi

Ve altı seneden berü Yazıcı İbrahim Efendi'ye olan i'tibârı enderûn ve bîrûn halkı hazm itmeyüp hasûdlar tekâsür itdiğini ve semt-i mekr-i hîleye sülûk idüp kazâyâ uğrayacağını bilüp talebiyle Haremeyn muhâsebecisi olup çıkdı.

Emîru'l-Hacc
Osmanoğlu

Ve Urbân yüz oniki ve yüz on üç târîhlerinde huccâca hasâret itdiklerinde yedi sekiz seneden berü Kürd Bayramoğlu gibi birkaç emîru'l-hac nasb olundu. Lâkin Urbân'ın hakkından gelinmemekle beher sene Urbân hasâretinden hâlî değil idi. Bâ-husûs Şeyh Salim Küleyb ki Şam'ın salma develerini rü'yet ider iken sâir Urbân'a muvâfakat ve Emîru'l-hac Hüseyin Paşa'yı şehîd itmiş idi.

İşbu senede Osmanoğlu Nasuh Paşa Emîru'l-hacc olup avdetde Vâlide Kapusu'na geldikde zuhûr iden dört bin Urbân'a heman kendü levendâtıyla hücum kimini katl ve kimini perîşân itmekle huccâca zahmet virmemiş idi. Ve eğer gayrı emîru'l-hacc olmak lâzım gelse sinîn-i sevâbıktan ziyâde gâret olunacağı zâhir idi. Andan Zeyrab (زيرب) nâm mahalle gelindikde Küleyb dahi azîm asker ile nisf-ı sâ'at mevkıfda tevakkuf ve huccâca hasârete muntazır iken Emîru'l-hacc Osman Paşa heman huccâc ile Urbân beynine bir çadır kurup bahâdır on dâne hizmetkârıyla çadıra varup Küleyb'e haber gönderdi ki "hüccâca hasâret itmesün matlûbu ne ise gelsün görüşelim. Bir nizâm virelim" demekle Küleyb kırk nefer etbâ'ıyla çadıra geldikde Nasuh Paşa etbâ'ına işâret idicek Küleyb'i katl idüp etbâ'ıyla cenge tasaddî ve ekserini katl idüp lâşelerini Urbân semtine atdırdıkda "baş gidicek ayak pâyidâr olmaz" mü'eddâsınca cümle Urbân perîşân ve uryân olıcak Nasuh Paşa muzafferin ve sâlimen hüccâcı alup Şam'a geldi.

Ve sadria'zam pâdişâhı Kuruçuşme Yalısı'na da'vet ve ziyâfet itdi. Ve Beşiktaş'da (306b) mîrîye zabt olan Kara Mehmed Paşa Yalısı'na pâdişâh nisf göç ile teşrîf itdi.

Seyl der-
İstanbul

Ve cemâdiye'l-evvelîde İstanbul'da azîm seyl oldu ki Kağıdhane toplarının arabalarını ve bostanlardan kavunu ve karpuzu deryâya indirmekle Eyüp ve Kasımpaşa önlerinde deryâdan düşerdiler.

Ve Moskov'un şimâl tarafı İsveç ve bir tarafı Tış (طیش) Deniz olmağla mukaddemâ Moskov'un hazîneye muzâyakası olup İsveç'e birkaç kal'a rehin idüp akçe almışlar. Vakt-i mezbûrdan berü kral olanlar edâ idememekle kal'alar İsveç elinde kalmışken hâlâ Moskov kralı olan Ak Bıyık İsveç'den kal'aları talep itdikde anlarda akçeyi talep idicek "mukaddemâ kral olanlardan akçeyi almak gerek idiniz. Ve illâ üzerinize sefer iderim" didikde mukaddemâ kralları İsveç tarafından olurken bu def'a Nemçe tarafından Saksonya Hâkimi Nalkıran Moskov rızâsıyla kral olduğun İsveç hazm idemeyüp bahâne-cû iken bu takrîb İsveç Leh memleketine yürüyüp gâlib oldukda Nalkıran mağlûben Saksonya'ya firâr ve İsveç takîb iderek Saksonya'ya geldikde Nalkıran anda dahi duramayup firâr itdikde Nalkıran'ın babasını İsveç esîr

Nalkıran

Moskov ve İsveç

idüp şitâda askeriyle Saksonya'da kışlayup harâb itmekle şefî'ler tavassut idüp bir dahi Leh'e ayak basmamak şartıyla gelüp İsveç'e itâ'at ve ahd itmekle babası âzâd olundukda Nalkıran ârından kendü memleketinde dahi duramayup Nemçe'ye dahi varamayup Moskov'a ilticâ itdikde Moskov intikâmın alıvermek iltizâmını idüp azîm asker ile Moskov Leh memleketine geldikde İsveçle cengde her def'ada İsveç gâlib olarak Moskov ordusunu ve tamâmen Leh'i ve Moskov'un dahi ba'zı memleketini zabt ve Kiyev kurbunda Özü Suyu'n geçüp Barabaş Kazağı'na geldikde Kazak dahi İsveç'e yirmi târîhinde tâbi' olmağla İsveç Baltova'ya gelmiş idi. Ammâ Moskov'un İsveç ile seferi olmak takrîbi askeri ayakda olup Âl-i Osmân memleketine dahi ta'arruz hattâ Benderlü'nün davarlarını ahz itdiği devletin ma'lûmu olıcak hilâf-ı ahd Moskov'un bu hareketi suâl ve istirdâd murâd olundukda "İsveç ile cengimiz olmak hasebiyle askerimizden eşyâ-i mezkûreyi istirdâd kâbil değil. Vaktiyle edâ iderüz. Sulhumuz sulhdür" deyü da'vâ itmekle ricâl-i devlet gaflet idüp "bu mikdâr ile nakz-ı ahd olmaz. Lâkin İsveç ile dost olup Moskov'a nisbet balyosu İstanbul'a iskân olunsun" deyü Sadriâ'zam Çorlulu Ali Paşa tedbîr ve Özü muhâfızı olan Yusuf Paşa çok zamândan berü akl u tedbîr sâhibi olmağla ve devlete çok hıdmet vücûda getürmüş paşa olmağla İsveç ile dostluk peydâ itmesi için kâğıd yazılmağla Yusuf Paşa bir emîn âdemini tebdîl Macar içinde İsveç'e irsâl itdi. Lâkin Nemçe bilüp mezbûru ahz ve kâğıdlarına nazar idüp geçmeğe ruhsat virdi. Mezbûr İsveç'e vardıkda İsveç "devletle dostluk cânımıza minnet. Lâkin Karadeniz yolumuz yok. Ve deryâdan sefînemizi Cezâyirli alır" didikde "devlet ocaklara tenbîh ider size zarar olmaz" didi. Ammâ İsveç "ben şimdi (307a) devletden imdâd taleb iderim" deyicek "devlete ifâde idelim" deyüp emîn-i merkûm avdet idüp Yusuf Paşa'ya ve Yusuf Paşa vezîre bildürdükde vezîr dahi Kırım hanını fermân ile Baltova'ya varup İsveç'e imdâda ta'yîn itdi. Ve İsveç bu husûsu haber alup mesrûr olmuş idi. Ve Çorlulu Vezîrin bu tedbîri dil-pezîr bir olup iki taraftan Moskov'a hücum belki Moskov ma'dûm olması me'mûl idi. Lâkin vezîrin hasûdları dîn ü devlete enfa' olanı kayırmayup icrâ-yı garaz-ı maraz sevdâsıyla "pâdişâhım vezîr başlu başına Moskov ile nakz-ı ahd idüp pâdişâhımın safâ ideceği vakitte huzûr-ı hazarı maşakkat-i sefere tahvîl itmeğe sebep olacak" dinilmekle pâdişâh vezîre itâb ve "han imdâda gitmesün" deyü fermân gitdi. Ammâ dermân-de İsveç han imdâd idecek deyü mağrûr iken Moskov haber alup ikiyüz bin kâfir ile İsveç'in üzerine varup ceng itdikde İsveç kralının ayağı top dânesinden şikest olmuş iken gayreti elden komayup ihtimâm itdi. Lâkin askeri cerâhatin te'sîrini fehmi itmekle perîşânlık ârız olmağla Barabaş'a geldiler. Ve bunları Moskov ta'kîb itmekle

kendü memleketlerine gitmek muhâl oldu. Ya'nî Moskov'un ardında iken geçüp Kazak meskenine gelmişler idi. Anda dahi duramayup Özü'ye ya'nî Âl-i Osmân memleketine dâhil düşdüler.

İsveç kralının
Âl-i Osmân
Memleketine
Geldiği

Ammâ Özü'den otuz altı sâ'at içerü Devlet-i Osmâniye'nin mülkü iken Moskov kâfiri gelüp İsveçle ceng iderek mesâfe-i mezbûreyi çiğnedi. Özü vâlisî mûmâ ileyh Yusuf Paşa heman acele Bender hâricine bir sarây binâ ve İsveç kralını sarâyaya iskân eylediği haberi devlete geldikde şân-ı devlete şâyân ta'yînât krala ikrâm emr olundu. Ba'dehu Moskov Boğdan sınırına geçüp devletin müsâfiri İsveçlüyü basup iki bin âdemisini helâk itdi. Bu husûs tamâm-ı nakz-ı ahd iken hîlekar Moskov'un rüşvetini alup ağzına aldanan ricâl-i devlet gelen Moskov elçisi "düşmenimizi memleketinizden çıkarın kangı yoldan vilâyetine gider ise mâni' olmam. Ve Kamâme miftâhını Franca'dan alup bana virin. Sulhumuz sulh" didiği tezvîr kelâmları ma'kûl gördüler. Gerçi vezîr "bu fi'l nâmûs-ı devlete muhill ve Moskov'un böyle tahakkümâne edâsını çekmeğe sebep nedir?" deyü rızâ vermedi. Lâkin râhat ve rüşvet talebinde olan ricâl sonunu fikirden fâriğ olup İsveç'i selâmet vatanına geçürmek şartıyla Moskov ile tecdîd-i sulh eylediler. Ve İsveç kralına on bin altun ve bir mükemmel ve yirmi yelegendes at taraf-ı devletden harclık ve hediye deyi irsâl olundukda vezîr dahi dört at irsâl idüp vatanına gitmeğe İsveç'e izin virdiler.

Sene 1122 vilâdet-i Şehzâde Sultân Süleyman. Ve harîk (307b) der-hâric-i bâb-ı bağçe ve der-havâlî-i Halıcılar Köşkü. Ve zelzele der-ramazân der-İstanbul. Ve vefât-ı Şehzâde Abdülmâlik ve Sivâsîzâde Şeyh Abdülbaki Efendi Şeyh-ı Câmi'-i Sultân Ahmed ve Genc Ali Efendi Vâ'iz-i Câmi'-i Selim Han der-Edirne ve Himmetzâde Abdullah Efendi Vâ'iz-i Süleymaniye der-İstanbul ve Bebe Süleyman der-Kasaba-i Vize

Tersanede Üç
Kalyon Birden
İnzâl Olunduğu

Kapudan paşa pâdişâha tersanede ziyâfet idüp inşâ olunan üç kıt'a kalyon birden deryâya inzâl eyledikde vezîr ile müftîye ve Dâmâd Ali Paşa'ya kibel-i pâdişâhiden kürkler kapudan paşa ile sâir huddâm-ı tersaneye hıl'atlar ilbâs olundu.

Ve donanma tersaneden Akdeniz seferi için çıkup âdet üzre vezîr ve müftî çekdiriyle Dolmabağçe'ye gelüp ziyâfet olunur iken "Moskov'un sulhuna i'timâd olunmaz. Donanma Karadeniz'e gitsün" deyü hatt-ı şerîf gelmekle donanma Karadeniz'e gitdi.

Ve Sultân Mehmed Câmi'î İmâmı Arabzâde hoş sadâ olmağla imâm-ı sâni-i sultânî nasb olundu.

Ve sâhib-i devlet Çorlulu Paşa Arnavudköyü'nde vâkı' yalısına pâdişâhı da'vet etmekle pâdişâh ale's-seher yalıya teşrîf idüp ta gice sâ'at beşe cek mum donanması gibi zevkiyyât ile imrâr-ı vakt itdikden sonra vezîre kürk giydirüp Sarây-ı Hümâyûn'a gice teşrîf buyurdu.

Ve hudâvendigâr-ı sâbık Sultân Mustafa kerîmelerinden Maktûlzâde Ali Paşa'ya akd olunan Safiye Sultân Ağa Kapusu kurbunda vâkı' sarâya nakl ve zifâf olundu. Ve leyle-i zifâfin ferdâsı gice pâdişâh gelüp dâmâda kürk ilbâs buyurdu.

Şeyh Sivâsî

Ve Sultân Ahmed Câmî'î Şeyhi Sivâsîzâde Abdülbaki Efendi yüz yaşını mütecâviz vefât eyledi. Pederi câmî'-i mezkûr binâ olunduğu bin yirmi altı târîhinde câmî'-i mezkûra vâ'iz olup fevtime işbu Abdülbaki Efendi müderris idi. Medreseyi terk ve babası kürsüsüne nâil olmuş idi. Baba oğul doksan altı sene câmî'-i mezkûra vâ'iz olmuşlardır, رحمة الله عليه.

Medreseden
Şeyh
Olmak

İsveç Kralı

Sene-i sâbıkada zikr-i mürûr itdiği üzre İsveç kralına vatanına gitmek için hedâyâ vü harçlık irsâl olunmuş idi. Vusûlünde kabûl itmeyicek kabûl itdirülmesi Babadağı Muhâfızı Yusuf Paşa ile Kırım hanına emr olunmağla han kralı da'vet temâruz etmekle sahrâya bir çadır kurulup görüşülmek tedbîr olundukda yine i'tizâr idicek nâ-çâr han krala vardı. Ve "Moskov'un talebiyle Devlet-i Aliyye senin Nalkıran ile sulh olup Nakıran'a Leh'e kral olmasını murâd ider" didikde "benim ahdim vardır olmaz" deyü cevâb eylediğini devlete han haber bildirdikde "bâri Leh içinden İsveç kralı vilâyetine gitsün" buyuruldu. Yine gitmeyicek "bu İsveç kralını devletin başına Çorlulu Ali Paşa derd itdi" deyü Dâmâd Ali Paşa geçdi.

Çorlulu
Ali Paşa

Çünkü Fatıma Sultân mâddesinde Dâmâd Ali Paşa silâhdârlıktan çıkdıkda Çorlulu def'ine sa'y itdiği için Dâmâd Paşa Çorlulu'ya gayz (308a) idüp Kızlar Ağası Süleyman Ağa ise Çorlulu Paşa'nın yâr-ı garı iken Yazıcı İbrahim Efendi'yi taşra atırdığı için Süleyman Ağa dahi vezîre kîn idüp fırsat gözedirler idi. Ammâ Çorlulu'ya pâdişâhın meyli olup Çorlulu'nun dahi yolsuz işi olmamağla hayli zamân geçmiş idi. Bu İsveç kralının bârid edâsı sebebine pâdişâhın infi'âli vesîlesiyle bâ'is-i nefret ba'zı kelîmât dahi pâdişâha beyân ve isnâd itmeleriyle pâdişâhın vezîre olan muhabbeti kalb-i pâdişâhîden ihrâc ve Çorlulu'nun nefy itirdüğü Paşmakçızâde Es-Seyyid Ali Efendi'yi medh ve "böyle vakitte bu molların Âstâne'de bulunması lâzım, hayır-hâh-ı devletdir" deyü itlâkına hatt-ı şerîf alup hufyeten Ali Efendi'yi Âstâne'ye getürdüklerine vezîr vâkıf olıcak kendüden habersiz itlâk zuhûruna gâyet vezîr münfa'il ve hasûdların kendü aleyhine zafer bulduklarına ziyâde müte'ellim oldu. Lâkin pâdişâh yine Çorlulu'yu azl itmeyicek dârüssaâde ağasıyla dâmâd paşa ittifâk

idüp "Köprülüzâde Numan Paşa'ya halkın teveccühü var. Eğer mühür virilse nâs memnûn u mutayyeb olurlar" diyerek pâdişâhı tergîb itmeleriyle Çorlulu'dan mühür alınıp Numan Paşa'ya virildi. Ve Çorlulu Midilli'ye nefy olunup Numan Paşa'ya Kabaniçe ta'bîr olunur İstiklâl kürkü ilbâs olundu. Bir sene sonra Çorlulu katl ve şehîd olundu.

İstiklâl
Kürkü

Bu Sultân Ahmed Han-ı Sâlis hazretlerinin yirmi yedi sene saltanatında on dört mühür sâhibi olmuş vezîri var. İşbu Çorlulu Ali Paşa cümlesinden dîndâr ve âkıl u gayûr ve sâhibü'l-hayırdır. Mühür şirket kabûl itmez. Eğer şürekâsı olsa mühür sâhibi mezmûm olur. İstiklâl sâhibi olanlar nâmdâr olur. İstiklâl sevdâsıyla hâsidler peydâ itmekle harekât-ı memdûhasını sûret-i mezmûmeye hâsidler ifrâğ itmekle gadr itdiler. Lâkin gaddârlık iden Dâmâd Ali Paşa sâhib-i mühr oldukda merhûm Çorlulu Paşa'nın nısfı mertebe müddet-i vezâret ve hayrat idemediği gibi Süleyman Ağa dahi telef oldu, gitti.

Çünkü Numan Paşa vezîr oldu. Şeyhulislam bulunan Ebezâde Efendi tama'la mezmûm ve müftî-i ma'zûl Paşmakçızâde iffetle meşhûr olduğu için Ebezâde azl ve yerine Es-Seyyid Ali Efendi oldu. Gerçi vezîr olan Numan Paşa'ya istiklâl kürkü ilbâs olunmağla şürekâsı kat' olundu. Lâkin kendüde umûr-ı hâriciye olmamağla etbâ'ına mağlûb ve etbâ'ı kendüye şerîk mesâbesinde. Hâlbuki etbâ'ında dahi bir âkıl yok. Cümlesi "fursat elimizde iken celb-i mâl idelim" sevdâsında oldular. Ve Numan Paşa âlim ve fâzıl ve sâlih vezîr olmağla halkın kendüye hüsn-i zannı var. Otuz yıllık da'vâlar taşradan gelüp İstanbul'a doldukda kendüde ilzâma kuvvet olmadığı (308b) gibi kuvvet-i dâfi'a dahi olmamağla etbâ'ı kendülere şânı ve devlete şe'n virecek harekâtda olmalarıyla iki ayda Numan Paşa'dan mühür alındı.

Paşmakçızâde

Baltacı
Mehmed
Paşa

Pâdişâh mühre lâyık âdem tefahhus buyurdukda Dâmâd Ali Paşa "şimdi taşradan vezîr getirülse hâli mechûl olmağla Numan Paşa gibi olur. Lâkin Baltacı Mehmed Paşa sâbıkda vezîr olmağla hâli ma'lûmdur. Gerçi sadâretinde hîleler ile pâdişâhımızı iğzâb itdi. Lâkin bu def'a biz terbiye iderüz" diyerek mührü silâhdâr ağa ile Haleb'de Baltacı Mehmed Paşa'ya irsâl itdirdüler.

Ol dahi menzil ile gelüp ikinci def'a sadr-ı vezârete ku'ûd itdikde Kırım hanıyla Benderlü'den "geçen sene Moskov devletle tahdîd-i sulh itdiği iğfâldir. Zîrâ tedârükü ziyâdedir. Heman habersiz zuhûr ider" deyü tahrîrât gelmekle han İstanbul'a da'vet ve gelüp huzûr-ı hümâyûna dâhil oldukda ihrâm üzerine ku'ûd itdirülüp

Moskov

Tatar Hann
Âstâne'ye Geldiği

Müşâvere

Moskov'dan istihbâr olundukda "bu Moskov bir hilekâr kâfirdir. Eğer ahbine ve sulhuna i'timâd olunur ise fenâ olur. Hele Kırım şimdiden elden gitti. Ve Rumili

Rum re'âyâsı sebebine kabza-i tasarrufdan çıkmağa az kaldı. Rum ile Moskov'un dîni bir olmak takrîbiyle İslâmbol'a dahi sû-i kasdı vardır" didikde kürk ve sorguç ve kalpak ve kılıç ve terkeş ve at ihsân olundu. Ve ramazânın âhirinde huzûr-ı hümâyûnda Sofa Köşkü'nde cümle ulemâ ve ricâl ve ocaklu meşveret itdikde "bu Moskov sulh olalı on senedir râhat durmayup devlete hîle ve rahnedan hâlî değıldir. Niçün hilâf-ı ahd hareket idersin dinildikde sulhumuz sulhdur diyerek tedârük-i külliyyededir. Ve Lehlü'nün Aksu ile Turla nehri beyninde Ukrayna memleketine Moskov asker doldurdu. Ve Azak Deryâsı'na sefîneler çıkardı. Ve İsveç'i ta'kîb diyerek otuz altı sâ'atlik yerimizi çiğnedi. Ve devlete ilticâ iden İsveçlü'den Boğdan'a müsâfir virilenleri gelüp basup helâk itdi. Ve Lehlü'yü tav'an ve kerhen kendüye itâ'at itdü. Yine sulh u salâh diyerek elçi gönderür" deyü ta'dâd olunup nakz-ı ahbine hükm birle vücûb-i sefere fetvâ virildi. Ve müceddeden otuz bin yeniçeri ve on bin cebeci ve yedi bin topçu ve üç bin Mısırlı ve donanma tertîb olunup nevrûzdan mukaddem asker Edirne'ye cem' olunmağa fermân gitdi.

Yusuf Paşa

Fi'l-asl İsmail mütevellisi olup rüşd ü sedâd ve şecâ'atine binâ'en üç tuğla yirmi seneden berü Özü vâlisî olup İsmail'de kârgîr câmi' binâ iden Yusuf Paşa'yı Kırım hanı¹³⁴ hazm itmeyüp "mâ-dâme Yusuf Paşa andadır. Ben hıdmet idemem" dimekle azl olundu. Ve Kantemiroğlu'ndan han rüşvet almağla İskerletoğlu gibi sadâkatli zimmîyi Boğdan'dan azl itdirüp Kantemiroğlu gibi hâini voyvoda itdirdü. Ve çapula izin alup han İstanbul'dan Kırım'a gitdi.

Moskov
Balyosu
Yedikule'ye
Kalkdı

Ve Moskov'da olan tüccâr selâmet gelince Moskov balyosu Yedikule'ye habs olundu. Ve "Moskov ile gerçi seferimiz (309a) var. Sizinle dostluğumuz kâimdir" deyü sâir krallara vezîria'zandan mektûblar gitdi.

Ve Safiye Sultânzâde Mehmed Bey hünkâr kapucular kethudâsı olmuş idi. Mansıbı şikk-ı şânî defterdârlığına nakl olundu.

Kapucu
Kethudâsından
Defterdâr
Olmak

Sene 1123 Vilâdet-i Şehzâde Sultân Süleyman. Ve itmâm-ı Câmi'-i Vâlîde Sultân der-Üsküdar der-muharrem. Ve ser'asker şuden-i Sadrıa'zam Baltacı Mehmed Paşa be-cânib-i Moskov ve istîmân-ı küffâr-ı hâk-sâr ve taleb kerden-i musâlaha ez-ceng-i o. Ve zelzele der-İstanbul. Ve fermân şuden-i hedm-i binâ-i Dikilitaş der-bâzâr-ı zenân der-şa'bân. Ve âmeden-i sadrıa'zam ve asâkir-i İslâm be-İstanbul der-şevvâl. Ve

Avrat
Bâzâr'ndaki
Dikili Taş'ın
Hedmi

¹³⁴ +nı

Katl-i
Çorlulu
Ali Paşa

harâk-ı cüzî der-dâhil-i Balat ve hâric-i Bâb-ı Zindân ve havâlî-i Koca Mustafa Paşa. Ve maktûlî-i Çorlulu Ali Paşa der-cezîre-i Midilli. Ve vefât-ı Seyyid Abdurrahman Efendi Şeyh-ı Hankâh-ı Kadiriyye der-Tophâne ve Naci Ahmed Dede Şeyh-ı Hankâh-ı Mevlevî der-Bâb-ı Cedîd ve Erzincanî Mustafa Efendi Şeyh-ı Hankâh-ı Üsküdarî Mahmud Efendi.

Üsküdar'da
Vâlîde Câmî'i
Tekmîli

Vâlîde sultân hazretlerinin binâsına mübâşeret itdiği ikişer şerefeli iki minâreli câmi' ve imâret Üsküdar'da Balaban İskelesi kurbunda istikmâl bulup bed-i salât için pâdişâh-ı zamân Sultân Ahmed Han-ı Sâlis hazretleri pencşenbe günü Ayazma Sarâyı'na teşrîf buyurup irtesi cum'a günü azîm alayla Ayazma'dan câmi'-i merkûma gelüp edâ-i salât-ı cum'adan sonra ihsânlar itdi. Ve irtesi sebt günü yine Ayazma'dan câmi'-i merkûma varınca hâneler tahliye olunup sûklara perdeler çekilüp halvet olunmağla vâlîde sultân harem-i hümayunla câmi'-i mezkûra varup temâşâ ve atâyâyı mütekâsire ile avdet buyurdu.

Moskov
Seferi

Ba'dehu Moskov seferi için tuğlar kapu arasına çıkdı. Ve yirmi gün mürûrunda yeniçeri alayı irtesi cebeci irtesi topçu ve arabacı alayıyla üçyüz şâhî ve yirmi havan topu Alay Köşkü tahtından güz[â]r itdi. Ve balyemezler sefineler ile Tuna'da Kili İskelesi'ne irsâl olundu. Ve vezîr-i merkûma Sancağ-ı Şerîf teslîm olundukda Tatar hanın re'yiyle ummal sipâriş olundu. Ol dahi azîm alayla Topkapu'dan Davudpaşa'ya varup nüzûl ve yirmi gün meksinde iki kıst ulûfe virdi.

Ve Dâmâd Ali Paşa kâimmakâm nasb olunmuş idi. "Ehl-i menâsıbın asılları Âstâne'de kalup vekîlleri sefere gitsün" didikde vezîr "kânûn-ı kadîm asıllar sefere gitmekdir" deyü recâ itdi. Müfîd olmayacak pâdişâh gazab itdi. Lâkin müftî efendi ta'mîr iderek azl itdirüp "ke'l-evvel râhatında ve safâsında olsun" dinilüp müftûnin mültezimi olan yeniçeri ağalığından mütekâ'id Çelebi Mehmed Ağa kâimmakâm nasb olundu.

Ve birkaç sene mukaddem emîru'l-haclıktan ma'zûl olan Kürt Bayramoğlu havfından Kırım'a firâr itmiş idi. Katline fermân olunmuşken şecâ'atle şöretine binâ'en sefer vukû'u bahâne olup afv olunup Edirne mansıbıyla sefere ta'yîn olundu.

Ve kapudan paşa üçbin üç yüz levendlü yirmi iki çekdiri ve on altı bin levendlü yirmi iki kalyon ve ikişer yüz yirmişer levendlü otuz kalite ve seksener levendlü altmış firkate ve otuzar levendlü yüz yirmi kancabaş ve yedişer levendlü yüz brolik cem'an üçyüz altmış (309b) sefînde cem'an otuzbeş bin nefer ve Akdeniz'e giden sekiz kalyonda beş bin nefer ile kırk bin nefere bâliğ oldu. Ve saferin evâsıtında

Sefâyin-i
Tersane
Tertîbi

Kırkbin
Kalyoncu
Tahriri

tersaneden donanma ve Davudpaşa'dan ordu-yı hümâyûn kalkdı. İrtesi pâdişâh Davudpaşa'ya gelüp Sancağ-ı Şerîf'i teşyî' eyledi.

Ve Kalaylıkoz Ahmed Paşa mühür almazdan mukaddem üç tuğluğu âleminde

Kalaylıkoz

Azak muhâfazasına ta'yîn olundukda geç varmağla Moskov Azak'ı aldıkda katline emr olunduğun bilüp firâr ve İstanbul'da iki sene ihtifâda ikenecessüs olunarak kırk elli menzil basıldı. Lâkin bulunamamış idi. Ba'dehu vâlide şefâ'atiyle mansıb ba'dehu mühür virülüp azl ve İstanköy'e nefy olundukda ihtiyâcdan şikâyet arzuhâli gelmekle Kandiyе virildi. Şimdi Baltacı vezîr olup Kalaylı'ya vâlidenin merhamet itdiğin haber alup rakîb add itmekle "Kandiyе'de kilisalardan gümüş kandîlleri alup raht yapıdı" deyü şikâyet itdürmekle yine İstanköy'e nefy olundu. Ve bu sene şitâda han çapula gitmiş idi. Şiddet-i şitâdan muvaffak olamadı.

Rışvanoğlu

Ve Mar'aş Beylerbeyisi olan Rışvanoğlu Halil Paşa sefere me'mûr kılındıkda mezâlim-i sâbıkasından havfa tâbi' olup e'zâr-ı bâtıla ile gitmediği için Rakka Vâlîsi Yusuf Paşa'ya hufyeten katl için emr vârid oldu. Lâkin Rışvan askeri başında ve mekânı sa'b dağlar, ahzi müşkil idi. Lâkin Yusuf Paşa cesûr ve müdebbir olmağla bî- haber dağların etrâfını ihâta idüp sarâyını basup ahz ve katl eyledi.

Mezâlim-i
Sâbıkasından
Havfen
Paşaların
Sefere
Gitmediği

Sefer Du'âsı
İçün
Okmeydânı'na
Çıkıldığı

Ez-în-cânib asker-i İslâm küffâr ile mukâbeleye karîb oldukda ibtidâ Okmeydânı'nda ba'dehu tertîb üzre du'âya mübâşeret olundu.

Ve vezîr İsakçı'dan köprü ile Tuna'yı geçdikde Moskov kralı Boğdan'dan

Çurçura nâm mahalle gelmiş idi. Cemâdiye'l-ûla guresinde ordu-yı hümâyûn ile vezîr Brut Nehri kenârında Falcı Geçidi'ne vardıkda Moskov bahâdîrlarından Şirmetoğlu nâm ceneral on bin kâfir ile karşı tarafa gelüp "köprü binâsına mâni' olayım" didikde ehl-i İslâm bahâdîrları heman suya atlayup karşı geçüp ceng iderek küffâra gâlib olmalarıyla küffâr perîşân olıcak heman bu gice üç yerden üç köprü binâ ve ale's-seher kırkbin yeniçeri ve sipâh geçüp karşıda olan kefereyi taburuna kaçırdılar. Ve irtesi umûmen asker ile vezîr geçüp altı sâ'at mesâfede olan kral taburuna yürüdü. Ve vakt-i asırda mülâki oldu. Ve mülâki olduğu sâ'at cenge mübâşeret itdiklerinde küffâr meğr akl-i sahîfiyle "Osmanlu'ya köprü binâ itdürmem. Ve binâ itdikleri sûretde birkaç günde tekâmîl idemezler. Ve ba'de't-tekmîl birkaç günde ancak geçerler. Ve geçdikden sonra birkaç günde kendülere nizâm virürler. Ba'de karîb mahalle gelüp hamlemize muntazır olurlar" fikrinde tedârüksüz gâfil iken asker gice köprüyü binâ ve mürûr ve uykusuzluğa bakmayup altı sâ'at yaya piyâde yürüyüp yine yorgunluğa dahi bakmayup küffâra sataşdıklarında küffâr mukâvemeden me'yûs olup firâr kaydında oldukda mâverâsını Tatar han ve bir cânibini su ihâta itmiş göricek (310a) nâ-çâr

Köprü
Kurmakda
Tedbîr-i
Hüsn

Tedbîr-i
Hüsn
der-
Mukâbele vü
Ceng

Asker Ayağı
Tozuyla
Cenge
Mübâşeretden
Fâide

kefen-ber gerden "elamân" diyerek baş aşağı bayraklar zuhûr itdikde "emân taleb idene kılıç olmaz" deyü cengi terk ve Şirmetoğlu boyununda mîkrame arzuhâl ile gelüp "kralımız emân taleb ider. Her ne taleb olunursa makbûlüdür" didikde vezîr İsveç kralını ve Kırım hanını da'vet ve ordu ricâliyle meşveret idüp "Moskov arzuhâlinde her ne isterseniz vireyim. Sulh olalım deyü yazmış. Ma'kûl nedir?" didikde ba'zılar "istediğimiz Azak kal'asıyla Taygan ve Kamanke kal'aların ve Samaru ırmağı kenârında binâ itdiği Yenikal'a'yı virüp Lehlü'ye ve Lehlü'ye tâbi' Kazaklar'a karışmayup İstanbul'da elçisi ve balyosu dahi oturmamak şartıyla olursa sulh münâsib" didi. Ve İsveç ile Tatar hanı hastayı döşekde mazmûnunca "fursatı fevt itmemek gerek. Zîrâ Moskov bî-âr ve hîlekârdır. Kavline i'timâd olunmaz. Necât buldukda sözünden rucû' itmekden âr itmez" didi. Lâkin vezîrin marziyesi sulh olduğu fehm olunmağla cümle ricâl sulhu tercîh idüp "şimdi küffâr necâtdan me'yûs ölüm eridir. Ve ölüm eriyle ceng müşkildir. Ve gâlib olacağımız nâ-ma'lûmdur. Ve gâlib olduğumuz sûretde Moskov'un memleketinde bizim işimize yarar yer yok. Yine matlûb olan bu kal'alardır. Ve Leh'e karışmamasıdır. Ve kral add olunmamak için balyosu Âstâne'de oturmamaktır" deyüp heman sulhu akd ve temessük alup temessük virdiler. Ve zikr olunan kal'alar teslîm olununca Moskov Şirmetoğlu ile iki ceneral dahi rehin alınıp Moskov kralına ruhsat virildikde meğer açlıktan Moskov ağaç kabuğu yemiş. Recâsına binâ'en peksimed ve zahîre virildi. Ve "Tatar beni geçmeğe koymaz" dimekle Maktûlzâde Ali Paşa Deli Petro didikleri Moskov kralının yanına ta'yîn olunup Tatar'dan muhâfaza iderek sınırına dek götürdü. Kral-ı mesfûr pâdişâh âzâdlaşması oldu.

İsveç
Kralı

İğfâl-i Moskov
ve Gaflet-i
Baltacı Vezîr

Moskov Kral
Add
Olunmamakla
Âstâne'den
Balyosu Men'
Olunduğu

Bu beşâretle Vezîr Kethudâsı Osman Efendi Âstâne'ye geldi. Âdeten böyle müjdeye vezîr kethudâsı orduyu bırakup gelmek olmaz idi. Ammâ kethudâ-yı merkûm müstakil ve müdebbir-i umûr olup vezîr dahi anın re'yiyle amel ider olmağla gûyâ bu nusret benim tedbîrimle vücûda geldi demek istedi. Bu hâlden İstanbullu mesrûr oldu. Lâkin vezîrin hilâfında olan Dâmâd Ali Paşa ve anın hâtırı için Müftî Ali Efendi ve Kızlar Ağası Süleyman Ağa "bu rütbe zebûn olan kâfiri devlete bildürmedin salıvermek ne demek?" diyerek pâdişâhı iğzâb itdiler. Ve kelâmlarını musaddık bu sulh esnâsında hîlekâr Moskov İbrail'e onbin kâfir gönderüp azîm hasâret itdi. Ve kendüden suâl olundukda "İbrail'e giden askerimin sulhdan haberi yoğ imiş" didikde vezîr ve kethudâsına pâdişâh infi'âl itdi. Vaktâ ki kral diyârına vardı. Zikr-i ma'hûd kal'aları "bugün yarın teslîm iderim" diyerek avk itdiği için vâfir

Osman
Kethudâ

Hîle-i
Moskov

zamân ordu-yı hümayûn Kartal'da bekledi. Yine teslîm itmeyicek vezîr kat'-ı ümîd idüp sulh olduğuna peşîmân oldu. Ammâ çe fâide?

Dostluğuna
İtimâd
Olunmamakdan
Zarar

Bu vezîrin meşreb ü mezâkı bir dostundan on kusûr görse cüzî bahâne ile geçmek olup bir sohbetin sıhhatine ve özüne vâsıl olmadın (310b) hukûk-ı kadîmeyi ferâmûş ider idi. Ve gazabını hazm itmeyüp mahrem ve nâ-mahrem yanında diline geleni söyler idi. Semt-i müdârâyı terk itdiği ecilden müftû ve refîkleri "be cânım biz bu âdemin gıyâbında iyiliğine sa'y ve tekeffül ve şehâdet iderek mühre getürdük. Bu sadra geldikde ba'zı evhâm-ı hayâl ile bizim pâdişâha takarrübümüzü hazm itmeyüp bize hased ve bizi def' ve tekdîr kaydında olmak ne dimek?" deyü ta'accüb idüp "eğer herîf mansûr gelür ise bizi telef ider. Lâkin tama'kârdır. Mansûr olamaz. Ol vakit biz anı def' iderüz" derken me'mûlden ve tahmînden ziyâde nusret zuhûr idicek "bunu İstanbul'a gemedin def' lâzım" deyüp pâdişâha "bin senede bir ele giren fursata nâil olup nâmımız tevârîhe cihângîr deyü tahrîr oluncak iken vezîr araba ile gice gelen altuna rağbet itdi" didiklerinde pâdişâh i'timâd itmeyüp garaza haml buyurdu. Ve "böyle gazâda bulunmuş âdemi tatyîb ve ikrâm lâzım iken azl münâsib değil" buyuracak gayrı tedârük fikrine düşüp "âdet yolda yeniçeri ordusu vezîrden bir konak ilerü gelmek iken bu vezîrin dimâğı fesâdda olmak gerek ki beraber getirür imiş" didiler. Yine i'timâd olunmayacak İsveç kralından ve Tatar handan kelâmalarını tasdîk için mektûblar getürdüp pâdişâha gösterdiler. Yine azl olmayacak vezîr Edirne'ye gelüp "asker mevâcib ister" deyü meks itdikde fırsat bulup "pâdişâhım vezîrin meksinin aslı vezîr askere dir imiş ki bizim ve sizin gazâmız makbûle geçmedi. Ve beni ve zâbitlerinizi kahr idecekler imiş. Başınızın çâresini görün deyü zîrâ kral ahdine durmadı. Pâdişâh vezîre bu iş için elbetde muâhaze ideceğın bilüp İslâmbol'a gelmeğe havf idüp ricâl-i devleti ve sâireyi tebdîl ü tağyîr diyerek fesâd-ı azîm çıkarmak murâdı olduğu fehm olunur. Korkaruz Râmî Paşa gibi havfindan bir iş çıkarur" didiler. Yine olmayacak bu siyâkda mektûblar peydâ itdiler. Bu def'a pâdişâhı tahvîl idüp vezîre istikbâl kürkü götüren kapucular kethudâsı sipâriş olduğu vech üzere vardığı gün kürkü ilbâs irtesi gün mührü alup yeniçeri ağası olan Yusuf Paşa'ya virdi.

Hased-i
Hasûd

Gazabını Hazm
İtmemekden
Zarar

Bu vezîrin mu'azzez ü mükerem olması me'mûl iken böyle olması ya'nî azl olunup bir sene sonra Midüllü'de menfiyyen fevt olması ¹³⁵الجزاء من جنس العمل yedi sene mukaddem Kalaylı Paşa'nın kendüye i'timâd-ı tâmmı var iken töhmet ve isnâd-ı

Cezâ Amel
Cinsinden Zuhûr
İtdiği

¹³⁵ Ceza amelin cinsindedir.

iftirâ ile pâdişâha azl itdirdükden sonra pâdişâh vâkıf olup inkisâr itmiş idi. Ve Kalaylı hâlâ hayâtda Baltacı böyle telef oldu. Ben dirim ki bu mahalde Raşid Efendi merhûm tevârîhinde hâsid ile mahsûdu bu vech üzre bu mazmûnda îrâd itmesi gâlibâ iktizâ-i vakt ü hâle göre olmak gerek. Tahkîk-ı makâm oluna.

Moskov ağaç kabuğu ekl itdikde ne mertebe muzâyakası var imiş. Böyle aç asker iki gün avk olursa kılıc kaldırmağa kuvvetleri kalmaz idi. Mukaddemâ [] târîhinde Tatar hanı yine Moskov keferesini böyle aç avlayup birkaç gün te'hîr itmekle küffâr fevc fevc esîrliği ihtiyâr (311a) ve kabûl itdiler. Bu leşker anlardan ziyâde olur idi. Eğer bunlar olmaz idi dinilür ise za'f ciğerine işlediğinden ağaç kabuğu ekl iden leşkerde kuvvet kalmaz cümlesi ya kılıçdan geçer ya esîr olurlar idi. Eğer bu rütbe za'fı olduğun bilmedin. Ta küffâr kalkdıktan ağaç kabuklarından bildin dirler ise kabâhat-ı azîmedir. Zîrâ serdâr olanlar düşmenden haber ve âgâh olmamak câsûs irsâl itmemek dil almamak ne dimek? Bu kabâhat şöyle dursun. Küffâr emân dileyerek arzuhâl ile geldikde karîne-i hâliye ve makâliyeden küffârın za'fını fark itmemek fark idecek kadar akılları yoğ ise bâri birkaç gün sabr idüp özüne vâkıf olalım diseler düşmenin hâlini tashîh iderler idi. Ve pâdişâhı ve ümmet-i Muhammed'i şâdumân ve şevket-i İslâm mâlâ-keâm iderler idi. Bu fâide fevt olduğundan mâ'adâ küffâr ahdine durmayup iki sene dahi sefer zahmeti ve masrafı olmağa bâ'is olup envâ'-ı hasret ve peşmâniye mübtelâ olundu. Bu dahi şöyle dursun küffâr "Osmanlu'da hiç akıllu kalmamış ki benim hâlimden âgâh olamadılar. Ba'dehu beksimed ve yanına paşa taleb itdiğimden dahi idrâk idemediler" didi. Ve sâir nasârâ kezâlik "Osmanlu'nun küffârdan ne mertebe gözü korkmuş ki bu rütbe za'fı bildikten sonra ceng itsek kim gâlib olacağı nâ-ma'lûm deyüp sulhu ni'met bildiler" dimişler.

Velhâsıl Kalaylı hakkında ber-minvâl-i muharrer hîleyi irtikâb iden hîlekârın doğru işde aklı za'îf olur. Zîrâ hîleyi irtikâb dahi za'f-ı akıldandır. Böyle âdemin bekâsı muzırdır, تجاوز الله عن سيأته.

Vezîr olan Yusuf Paşa mührü aldığı gibi orduyu alup şevvâlde Âstâne'ye alayla gelüp Sancağ-ı Şerîf'i teslîm eyledi.

Çünkü orduyla Tatar han dahi gelmiş idi. Pâdişâha buluşdukda "hall ü akd Osman Kethudâ ile Mektûbî Ömer Efendi'nin yedinde iken böyle fırsatı hebâ itdiler" didikde vezîr kethudâsı ordudan gelince büyük mîrahur nasb olunmuş idi. Heman Osman Kethudâ ile Ömer Efendi ikisinin birden Bâb-ı Hümâyûn'da başları kesildi.

Hîleyi
İrtikâb Za'f-
ı akıldandır

Osman
Kethudâ

Sene 1124 Teslîm kerden-i Moskov kal'a-i Azak râ ve tuğyâneş be-cânib-i İslâm der-muharrem. Ve zelzele der-rûz-ı cum'a der İstanbul der safer. Ve âmeden-i elçi-i Nemçe der-receb. Ve harîk der-Galata ve harîk der Âşık Paşa ve der-hâric-i Yedikule. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Mehmed der-İstanbul. Ve reften-i pâdişâh be-cânib-i Edirne. Ve vefât-ı Baltacı Mehmed Paşa der-cezîre-i Midillü ve Seyyid Sadreddin Şeyh-ı Hankâh-ı Mevlevî der-Konya ve Nâbî Yusuf Efendi ez-şu'ârâ.

Moskov

Geçen sene zikr olunduğu üzere Moskov teslîm ideceği kal'aları teslîm itmeyüp ahbine durmadığı için bahârda tekrâr sefer lâzım olmağla han çapula irsâl olundu. Ve sefere hâzırlanırken rehin olan ceneralleri mu'âhede olunan kal'aları teslîm ta'ahhüdlerine binâ'en müşâvere olunup "seferden ferâgat olundu" deyü etrâfa fermânlar gitdi.

Ve bu esnâda bir mîrâs da'vâsının bâtil tarafına çavuşbaşı sâhib olduğu arzuhâl (311b) olunmağla azl olundu.

Zikri mürûr itdiği üzere seferden bu sene ferâgat olunup şevvâle değın sabr olunup Moskov'un hâli teccessüs olundukda Moskov'da sefer tedârükü olup nakz-ı ahd itdiği zâhir ve rehinlerin iğfâl olmak için ta'ahhüdlere bâtil olduğu ma'lûm olmağla sefer lüzûmuyla tekrâr hükm olundu. Ammâ vezîr olan Yusuf Paşa Dâmâd Ali Paşa ile imtizâc idemediğinden "sefere gitsem Baltacı gibi telef ve rüsvây olurum" deyüp azlini talep itmekle azl olunup yerine Nişâncı Süleyman Paşa sadria'zam nasb olundu. Gerçi sefere azm ü cezm olundu. Lâkin geçen sene gibi sonra aslı çıkmaz fesh olur deyüp asker şâyed gelmeye deyü vesvese olunup asker dahi azm ü cezm itsün ve seferi tahkîk bilsünler deyü pâdişâh bi'z-zât eyyâm-ı şitâda sefer takımıyla Âstâne'den Edirne'ye gitdi. Hattâ gider iken Baba-yı Atîk merhalesine vardıklarında vakt-i asırda bir şedîd rûzgâr zuhûr idüp cümle çadırları havâyâ atdı. Ve gicesi yağmur yağdıkdâ çadır olmamağla herkes ayağ üzere durdu. Ve sahrâlar göl oldu. Ve sabâhisi azîm kar yağup şedîd sovak oldu.

Şâ'ir Sâbit ve Nâbî Efendi

Mevâliden Şâ'ir Sâbit Mehmed Efendi ve hâcegândan Şâ'ir Nâbî Yusuf Efendi vefât itdiler. Bunları vasfa hâcet yok. "Kelâmından olur ma'lûm kişinin kendü mikdârı" mîsdâkınca dîvânlarından ve nu'ût ve inşâ ve âsâr-ı sâirelerinden ma'lûm olur. Vefâtlarına Vehbi Efendi'nin didiği târîh

Şu'ârânın iki pîri gitdi

Pîrsiz kaldı sahn erbâbı
Harf-i menkût ile olur târîhi
Kalmadı günde Sâbit Nâbî

Ve bunların tahrîrâtı latîf olduğu gibi sohbetleri dahi latîf idi. Hattâ Sâbit Efendi yüz sâlinde Bosna kadısıyken Bosna mahkemesinin başkâtibine Bîçâre Efendi derler imiş. Bir gün hammâm kapusunda bir sağır çocuk bulup mahkemeye getirdüklerinde Sâbit Efendi merhamet-güne "vâh bîçâre veled-i zinâ" didikde Bîçâre Efendi kendüye ta'rîz olduğun bilüp "inşâllâh babası sâbit olur" deyü cevâb virdikde târîhlerde sâbit olacak bir latîfe olmuştur, رحمة الله عليهما.

Sene 1125 Azl-i Devlet Giray ve hâniyyet-i birâdereş Kaplan Giray der-def'a-i sâniye. Ve harîk der Gedik Paşa râ darbhâne-i atîk ve der-Meydân-ı Esb ve der-Müftî Hammâmı ve der-hâric-i Bâb-ı Kule-i Heft der İstanbul ve der-Üsküdar. Ve âmeden-i elçi-i Moskov ve Leh berây-ı tecdîd-i sulh. Ve maktûlî-i İvaz Paşa Vâlî-i Sivas der-Edirne ve Yusuf Paşa sadrı'azam-ı sâbık der-cezîre-i Rodos. Ve vefât-ı Şehzâde Sultân Mehmed der-Edirne ve Dâmâd Hasan Paşa sadrı'zam-ı sâbık der-Rakka ve İ sazâde Ömer Efendi Vâ'iz-i Câmi'-i Sultân Selim

İsveç Kralı

İsveç kralı memleketine gitmek için Çorlulu vaktinde dahi sonra birkaç tarîk ile birkaç tarîk bulundu. Lâkin yine gitmedi deyü Kırım hanından tahrîrât geldikde müşâvere olunup "müsâfir ise müsâferet tamâm oldu. Gidecek ise gitsün. Gitmez ise dahi zimmî olup cizyeyi kabûl itsün. İtmez ise (312a) habs olunsun" deyü fetvâ virilmekle "İsveç kralını def' idesin" deyü Bender Muhâfızı İsmail Paşa'ya fermân vardıkda İsmail Paşa krala "var git" deyü ibrâm itdikde "böyle vakt-i şitâda gidilmez" deyü i'tizâr itdiği muhâlefete haml olunup üzerine hüçûm ve bir mikdâr cengden sonra ahz u habs itdiğini i'lâm itmekle Dimetoka'ya nefy olundu. Lâkin bir kral Âl-i Osmân'a ilticâ ve muztarr olup müsâfir olmuş iken bu misillü istiskâl ve tekdîr ukalâya ve gufelâya kerih görünüp nâs beyninde kâl u kâl ve sû-i fâl ve "bu istihkâr saltanata sezâ değildir" didiklerini pâdişâh istimâ' idüp bu kral mâddesini müşâverede Müftî Ebezâde "kralın cizyeyi kabûl itmez ise zecri lâzımdır deyüp kitâb ile fetvâ ile cevâb virdim" kavline binâ'en huzzâr-ı meclis الوبال عليك الفتوى بل عليه الفتوى¹³⁶ dimeleriyle bu ta'nîfe ve bu kesr-i nâmûs-ı saltanata sebep olduğü için Ebezâde azl olunup yevm-

Müşâverede
Kesr-i
Nâmûsa
Sebeb Olur
Hâle Sevkdin
Zarar

¹³⁶ Fetva onun aleyhine olsun. Öyle ise vebal de senin üzerine olsun.

i müşâverede "müsâfire unfla mu'âmele lâyük değıldir" deyü mukâbele iden Sadr-ı Rum Ataullah Efendi şeyhülişlâm oldu. Kezâlik bu kâra sebep olduğı için Kırım Hanı Devlet Giray dahi azl ve Rodos'a nefy olundu.

Ve yevm-i müşâverede Ebezâde'ye mutâva'at itdiğı için Sadria'zam Süleyman Paşa'dan dahi mühür alınup kapudan paşalığa tenzîl olundu. Ve kapudan paşa olan iki tuğlu İbrahim Hâce Edirne'ye getirülüp mühür-i hümayûn i'tâ olundu. Gerçi sadria'zam olan İbrahim Hâce deryâda şecâ'atla şöretlü. Lâkin sekiz sene mukaddem kalyon neferi ve kayıkçı makûlesinden olup Kalaylıkoz'u Girid'den getürdükde rûzgâr-ı müsâdif tîz Girid'e varup gelüp bir ahad vâkıf olmaksızın tekmîl-i hıdmete muvaffak olmağla i'tibâr-ı pâdişâhî ve iltifât-ı vüzerâ ile kapudan paşa olup akrânından mümtâz olıcak şân u şöret sâhibi olup rûzgâr müsâ'adesiyle mühre dahi nâil oldu. Lâkin âdâb-ı saltanatdan bî-haber olup ef'âl ü akvâliyle pâdişâhî iğzâb itmeğın yirmibir günde mühür alınup katl olundukda Dâmâd Ali Paşa rikâb kâimmakâmı bulunup ke'l-evvel hıdmetine ve umûr-ı ibâda meşğul ve imzâsına kâimmakâm kitâbet itdiğinden havâs ve avâm bir dürlü tahmîn idüp kimi "mühür falana gitmiş" didikde "yok falana gitmiş gâlibâ filana gitmiş". Ve kimi "zann-ı gâlib falana gitmek gerek" didikde tahmînen falana gitmiş. Yok aklımın zâhib olduğı falandır" didiklerini Ali Paşa zevklenüp nâsın fikrini tecrübe itdi. Ma'a hâzâ İbrahim Hâce katlinde mühürü almış lâkin solak ve peyk ile çıkmayup imzâsını tebdîl itmediğinden fehm olunmadı. Ammâ kırk elli gün mürûrunda rehin olan ceneralleri getürdüp "ahd-i sâbık üzre kralınız kal'aları teslîm itsün ve illâ sizi katl itdikden sonra varup kralınız olacak köpeğe kılıgını bildürüm" dimekle küffârın cân başına sıçrayup (312b) kal'aları teslîme isti'câl itdiklerinden ve bu Ali Paşa fâzıl olup Müftî Ataullâh Efendi câhil olmağla kapusu mazbût olmayup etbâ'ı olur olmaz yerlerde hazele gibi gezüp kimi serhoş kimi tiryâki kimi mağrûr kimi müstehzi oldukları için Ali Paşa azl itdirüp yerine iffet ile mevsûf Mahmud Efendi'yi müftî nasb itdirdükde ve bâb-ı rüşveti külliyyen sedd itdiğinden ve erbâbını redd itdiğinden ve ocaklusundan rüşvet alur imiş deyü yeniçeri ağasını azl idüp sekbânbaşığı yeniçeri ağası nasb itdiğinden ve birkaç günde cedîd yeniçeri ağasının dahi rüşvet aldığını haber alup onu dahi azl itdiğinden ve defterdârı ve çavuşbaşığı tebdîl itdiğinden sâhib-i mühür olduğunu ukalâ fehm ve cezm itmişler idi. Ba'zıları dahi sonra ve ba'zıları dahi sonra idrâk itdi. Ve ba'zı ahmaklar ta imzâsına sadria'zamı tahrîr itmedikçe iz'ân idemedi. Sonra cümlelerin ma'lûmu oldu. Ancak bu cünbişden uyûn-ı nâsa eslâfdan kırk kat mehâbetlü

Yirmibir
Günde
Vezîr Azl
Olunduğı

Dâmâd Ali
Paşa

Etbâ'ı Mazbût
Olmamaktan
zarar

görüldü. Bâb-1 rüşveti sedd itmesi mehâbete kâfî iken ilm ü fazlı fazla ve tafazzula sebep oldu.

Hak budurki ilimsiz kadı ve müftî sermâyesiz bâzergân gibidir. Bâ-husûs meşîhat-1 İslâmiyye makâm-1 İbn-i Kemâl ve Ebussuud 'dur. Haklarında efdalu'l-fudalâ ve e'lamu'l-ulemâ deyü berâtlarında ve fermânlarında tahrîr olunur. Hakikatda efdal şöyle dursun fazlı dahi olmayacak bu tahrîrât kizb u iftirâ olur. Eğer böyle liyâkatsiz âdem ömrünün tûlu sebebine sadr-1 merkûma su'ûd itdikte mahcûb olur. Akli olsa mevtini temennî ider. Bâ-husûs böyle vezîr-i fâzılın asrında şeyh-1 meşâyihî'l-İslâm hıl'atini iktisâb itmiş ola. Tamâm mağbûn olur. Hele sudur-1 ulemâda hilâf-1 cins bulunmak ya'nî câhil bulunmak müşkildir. Kendü emânete ehil olmayacak emâneti ehline nice tevcîh ider? Belki sermâyesiz ömürdür deyüp ehl-i hüner ve ehl-i ilme ihânet ider.

İlimsiz
Kadının
Rüsvâyılığı

Osmanoğlu
Nasuh Paşa

Ve emîru'l-hacc olan Osmanoğlu Nasuh Paşa hem Şam paşası ve hem emîru'l-hac ve hem Aydın muhassılı olduktan sonra huccâcı himâye ve Urbân'a şecâ'atine binâ'en recâsına müsâ'ade olunarak Cidde ve Habeş ve Payas mansıblarını dahi evlâd u etbâ'ına getürdüğüne kanâ'at itmeyüp bu def'a Sayda ve Beyrut mansıbını dahi taleb ve "eğer virilmez ise cebren zabt iderim" demekle dimâğının fesâdına haml olunup izâlesi için üzerine Tavîl Yusuf Paşa ta'yîn olundu. Ol dahi sene-i âtiye ya'nî yirmi altı sâli ibtidâsında mezkûr Osmanoğlu hacdan avdet idüp Şam'a iki konak karîb geldikte Yusuf Paşa'nın on bin âdem ile üzerine geleceğin haber alup kendü askerini çağırıp "bu vakte cek benim size in'âm u ihsân ile müsâ'adem bugün içündür. Göreyim sizi ne gûne merdlik idersiz" didikte "şöyle iderüz ve böyle iderüz" didiklerini beğenmedi. Yusuf Paşa tarafından askere amel olunmuş fehm eyledi. Fi'l-vâkı' Yusuf Paşa Osmanzâde'nin bölük başlarına haber gönderüp "benimle ceng iderseniz pâdişâha isyân itmiş olursuz. Sonra bir dürlü kahr-1 pâdişâhîden duracak yer bulamazsınız" demiş imiş. Ammâ Osmanoğlu askerinin rüşvetden gevşekliklerini fehm (313a) itdiğini bildirmeyüp altun ve cevâhir makûlesini yanına alup mâ'adâ mâ-melekini askerine yağma itdirüp "göreyim sizi ne gûne bahâdîrlık ile ceng idersiz" didi. Vaktâ ki Şam'a altı sâ'at mesâfeye geldikte Tırhalahanı nâm hândan kısrağına binüp bir sefîneye cân atmak ârzûsuyla Yafa'ya firâr idüp Yafa'ya karîb bir ağaca atının ayağı çarpmak ile tekerlenicek Yusuf Paşa levendlerinden ta'kîbe şitâb iden Türkmanlar irişüp ahz itdiklerinde Yusuf Paşa dahi irişüp başını kesdi. Ve mâlını kabz idüp kellesini devlete irsâl eyledi. Bu Osmanzâde'nin aslı Aydın sühtelerinden olup vâfir okuyup yazdıktan sonra başına âdem cem' idüp kat'-1 tarîka heves ve telef-

i nefis itdikde üzerine bostancıbaşı ta'yîn olunacak basup bostancıbaşıyı berbâd itdi. Lâkin bu kâr-ı nâ-hemvâr yanına kalmayacağını iz'ân idüp Cezâyir'e firâr itmiş idi. Sonra gelüp isti'fâ itmekle afv olunup Aydın muhassıllığını tahsîl itdikde eslâfından ziyâde mahsûl virmeğin ve kibâra alâ tarîkî'l-hediye rüşvet yürütmekle emîru'l-haclığı dahi tahsîl ve muhassıllığına munzam kıldıkdan sonra Kaynı Hamza Balioğlu'nun Aydın muhassıllığına tâlib olduğunu haber alup "hisâbım var" diyerek devlete yazup yanına taleb itdikde dermân-de Hamza Balioğlu "amân beni göndermeyin. Benimle hisâbı yokdur. Beni katl ider" didikde Vezîr Çorlulu Ali Paşa tekeffül idüp irsâl itdikde "sakınup vücûduna keder itme sen" deyü recâ tahrîr itmiş iken dinlemeyüp yine katl itdi. Vezîr vâkıf oldukda "Urbân'a hâil oldu" deyü iğmâz itdi. Lâkin âh yerde kalmaz. ¹³⁷بشر القاتل بالقتل mazmûnu üzre Osmanoğlu dahi böyle katl olundu. Hele âhdan sakıncaktır. Bu Osmanoğlu ashâb-ı hayrâtdan ve selâmet-i tarîk-ı huccâca sebep olmuş ve Küleyb gibi kelbi katl itmiş yarar olmağla mu'ammer olması me'mûl idi. Lâkin böyle kısâs oldu.

Sene 1126 Harîk der-kasaba-i Kasım Paşa ve der-hisâr-ı Rumili ve der-hâric-i Karaköy der-Galata ve der-Bâb-ı Kule der-Galata. Ve cem'iyet-i ta'lîm-i kırâat-i Şehzâde Sultân Süleyman der-Meydân-ı Tîr. Ve maktûlî-i Abdurrahimzâde Yahya Efendi der-Ankara kadı'asker-i Rumili sâbıkâ bâ-hücûm-i eşkıyâ der-şa'bân. Ve vefât-ı Şehzâde Sultân İbrahim bin Sultân Ahmed ve Çelebi Mehmed Paşa muhafız-ı kal'a-i Azak ve Seyyid Nesîb Yusuf Dede Şeyh-ı Mevlevîhâne-i Bâb-ı Cedîd der-İstanbul.

Vezîria'zam Dâmâd Ali Paşa idâre-i kemâl-i akl ve fikr ile kânûn üzre Devlet-i Aliyye'ye peyderpey nizâm virüp diyâr-ı Mısır'ın dahi nizâmını murâd itdi. Evvelen "bu Mısır'a meydân-ı fatk u ratkda bahâdır sâhib-i tedbîr bir vâli lâzım" deyüp Abdi Paşa'yı münâsib gördü. Lâkin paşayı Âstâne'ye getürdüp sonra irsâl olunsa Mısırlu vehme tâbi' olur. Savâb olan "rüşd ü sedâd ile fazl u hüner sâhibi bir kadı lâzım" deyüp Haleb'den ma'zûl Yahya Efendi'yi eskilerine tercîh ve maksûdu mahfîce Yahya Efendi'ye ifâde idüp paşa ile bir sefîneye süvâr olmasını sipâriş ve mahfî makasadı sefînede Abdi (313b) Paşa'ya tefhîm tenbîh eyledi. Fi'l-vâkı' sipâriş üzre Mısır'a vardılar. Aslâ kendülerden kimesneye şübhe îrâs itmeksizin dostluk sûretinde Mısır

Nizâm-ı
Mısır

¹³⁷ Katilin cezâsı katilledir.

defterdârı olup bağı u tuğyânı efvân olan Kaytas Bey'in vaktini düşürüp bilâ-ceng katl itmekle sâir eşkıyâyı dahi def' idüp mâllarını devlete irsâl itdiler. Bu Sadria'zam Ali Paşa aslâ zoruna iş görmez ve gördürmez idi. Ba'zı şeyde zâhir a'naf ve zor sûretinde gösterse dahi zımnında yine sühûlet mülâhaza itmiş bulunur idi.

Karadağlı

Ve Karadağ re'âyâsı Venedik'e karîb olmağla tuğyân itmişler idi. Üzerlerine Bosna vâlisî ta'yîn olundu. Gerçi Karadağlı mekânları gâyetle sa'b zafer tasavvur olunmaz idi. Lâkin vâlî-i merkûm vezîrden necât bulamayacağı mülâhaza idüp erbâb-ı vukûfdan tefahhus iderek Hersek sancağında Gelimlik (كلملك) Karyesi'nde tecemmu' iden Karadağlı'yu bulup envâ'-ı su'ûbeti irtikâb iderek muzaffer ve gâlib olup ba'zısını katl ve ba'zısını esîr itdikde mâ'adâsı itâ'ata geldi.

Ve fetvâdan ma'zûl Ebezâde Abdullah Efendi ve Ataullah Efendi vezîrin eliyle azl olduklarından dilleri durmayup vezîrin etvârına ta'n itmeleriyle Ebezâde Trabzon'a ve Ataullâh Efendi Sinop'a nefy için birer sefîne ile irsâl olunduklarında Kasım Furtunasına tesâdüf idüp Ereğli önünde Ebezâde sefînesiyle gark ve Ataullâh Efendi sefînesi Ereğli limanına düşmekle Ataullâh Efendi çıkup Bolu'ya vardıkda vefât itmekle İstanbul'da güft ü gû peydâ olicak Müftî Mahmud Efendi azl olundu. Gûyâ müftînin işâretiyle nefy olundukları izhâr olunmağla kâl ü kâl sükûn buldu.

Vezîre
Ta'n
İtmekden
Zarar

Zuhûr-ı
Sefer-i
Venedik

Zikri mürûr iden Karadağ re'âyâsından Venedik'e firâr idenler taleb olundukda Venedik virmeyp "Akdeniz'den iki kayık aldığı" haber alınmağla müşâvere olunup lüzûm-ı sefer ile hükm ve du'â olundu.

Ve beş seneden berü müsâfir olan İsveç Kralı Karloviş (Demir Şarl) rızâsıyla gidecek olup kendüye harclık ve devâbb ihsân olunmağla mutayyeben Dimetoka'dan ma'iyetine ta'yîn olunan kapucu başı Eflak'dan Erdel'e geçüp mukaddem sekiz on âdemine sakal saldırmış. Askeri olan ikibin beşyüz âdemi beş bölük itdi. Ve her bölüğe ikişer sakallu ilhâk itmekle kendüyü gayb itdi. Ya'nî kangı bölükde olduğu bilinmedi. Bu takrîb selâmet memleketine geçdi gitti. Bu sühûletle bu sakıl müsâfirin def'i dahi vezîrin tedbîri ve mehâbeti ile oldu.

İsveç
Kralı

Galata
Kulesi

Sene 1127 Küşâden-i Sarây-ı Galata ve iskân-ı gılmânân-ı harem-i hümâyûn der-muharrem. Ve reften-i pâdişâh be-cânib-i Edirne der-def'a-i sâniye. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Selim der-Edirne. Ve serdâr şuden-i Sadria'zam Dâmâd Ali Paşa be-cânib-i Mora. Ve kûsûf-ı cüzî der-rebî'u'l-âhir. Ve ta'mîr-i kule-i kebîr der-Galata. Ve reften-i Sultân Ahmed be-cânib-i Yaylak-ı Destpot. Ve feth-i kal'a-i Kordus be-dest-i

Sadriâ'zam Ali Paşa. Ve feth-i cezîre-i İstendil be-dest-i Câmım Hâce Kapudan Paşa. Ve harîk-ı kebîr der-Sultân Bayezid ve Bâb-ı Kum ve Bâb-ı Cedîd der-İstanbul. Ve feth-i Anaboli be-dest-i sadriâ'zam der-receb. Ve feth-i kal'a-i Moton ve Koron (314a) ve Kastel be-dest-i sadriâ'zam. Ve feth-i kal'a-i Benefşe ve cezîre-i Çuka be-dest-i Câmım Hâce. Ve âmeden-i pâdişâh be-Edirne der-Ramazân. Ve feth-i kal'a-i Ayamavra be-dest-i Sarı Mehmed Paşa ve cezîre-i Suda ve İspersing be-dest-i Hâce. Ve harîk der-Sûk-ı Şehremîni der-İstanbul ve der-Sarây-ı Atîk. Ve âmeden-i sadriâ'zam be-Edirne. Ve vefât-ı vâlide sultân der-zî'l-ka'de. Ve âmeden-i pâdişâh ve asâkir be-İstanbul ve zînet-i şehri. Ve maktûlî-i İsmail Paşa der-Sinop ve Kara Mustafa Ağa ağa-yı yeniçeriyân sâbıkan der-Malgara ve Köseci Halil Paşa muhafız-ı Kal'a-i Cedîd ve Hüseyin Ağa emîn-i tersane sâbıkan ve Mustafa Efendi halîfe-i mukâta'a-i ma'den sâbıkan der-cezîre-i Kıbrıs ve Osman Paşa Vâlî-i Erzurum der-Anaboli ve Süleyman Paşa sadriâ'zam-ı sâbık ve Ahmed Paşa kâimmakâm-ı sâbık der-Rodos ve Abdurrahman Paşa der-İstanköy ve Mehmed Paşa kâimmakâm-ı rikâb sâbıkan der-Hotin. Ve vefât-ı Bosnevî Mustafa Efendi Vâ'iz-i Sultân Selim ve İsa Efendi Vâ'iz-i Süleymaniye der-Şam ve Kalaylı Ahmed Paşa sadriâ'zam-ı sâbık der-İnebahtı

Sultân Mehmed-i Râbi' asrında [1086] sâlinde Galata Sarâyı gılmânı isyân idüp sipâha mülhak olmağla At Meydânı gavgâsına bâ'is oldukları için Galata Sarâyı ibtâl olunup onbir müderris i'tibârıyla medreselere vazîfeleri ta'yîn olunmuş idi. Şimdi Dâmâd Sadriâ'zam Ali Paşa sâbıkı üzre müderrisleri ref' ve hocalar ve vâ'izler ta'yîn idüp erbâb-ı isti'dâddan gılmânân terbiyesine meşgûl olunmak fermân olundukda Beyinoğlu'nda olan Efrenc keferesine dâg-ı derûn eyledi.

Ve Galata'da harîk oldukda kardan ve furtunadan vezîr geçemeyüp Kağıdhane'den dolaşmak niyetiyle Eyüp'e vardıkda harîk def' olmağla avdet eyledi.

Mâlikâne ashâbı "serbestdir" diyerek ziyâde fâide tama'ıyla fukarâya cevr [u] cefâ iderek memâliki harâb ve şer'î tahkîr itdiler. Ve Devlet-i Aliyye'den mültezim

Feth-i
Sarây-ı
Galata

Ref'-i
Mâlikâne

olmağla sâye-i devletde kâmrân olanlar dahi fakîr olmağla ricâl-i devlete za'f târî olur deyü ibtidâ âdet-i ağnâm mâlikânese ba'dehu külliye mâlikâneleri vezîr ref' eyledi.

Birbirine
Muttasıl
İki Kız

Ve bu eyyâmda Çatalca'da bir hatun Fatıma ve Rukiye nâm tev'emleri omuzları arka arkaya birbirine muttasıl sâir a'zâları munfasıl vezîr dîvânına getürdüklerinde vezîr temâşâ idüp sabîlere onar akçe ulûfe ta'yîn eyledi.

Ve müverrihden Naîma Efendi baş muhâsebeden azl olup silâhdâr kâtibi oldu.

Naîma Efendi

Ve Mektûbî Abdurrahman Efendi Yenişehir kadısı oldu.

Sihirbâz

Ve hâlâ Acem şâhı Şâh Hüseyin'in "birâderiyim" deyü Abbâs nâm şahıs Van semtinde ahz olunmuş idi. Halâs olup Trabzon'dan bir sefîne ile Kavağa geldikde hakikat-i hâli ma'lûm olunca Midüllü'ye irsâl olunup şehriyye ikişer yüz gurus ta'yîn olundu. Lâkin ta'addîsinden şikâyet olunmağla Limni'ye irsâl olundukda firâr ve Bozok karyelerinde mum sövündüren ba'zı karyeler var imiş. Anlara mülhak ve başına melâhide cem' olup (314b) hurûc sadediyle Mecidözü kadısını katl ve Şâh Abbâs-ı Sâlis mührüyle Çorum sancağına paşa nasb itdiği için ol havâliye nefîr-i âm fermân olunmağla ceng olundukda mesfûr katl olundu. Meğer maktûl-i mezbûr sihirbâz imiş. Ceng olunur iken kendü tarafı güneş beri taraf kar ve yağmur ve ra'd ve berk zuhûr itmiş idi. Katl olunduğu anda furtuna def' oldu.

Eyüp'de
Hünkâr
Mevlûdü

Gurre-i rebî'u'l-evvelde İstanbul'dan ordu alayı ve ocaklu alayı ba'dehu vezîr Davudpaşa'ya çıkıdı. Ve ordu Davudpaşa'da iken rebî'u'l-evvelin onikisi gelmeğle Eyyûb Câmî'i'nde kırâat-i mevlûd olundu.

Ve Venedik donanması geliyi olmağla tersaneden yetmiş kalyon ihrâc olundu. Ve Davudpaşa'da pâdişâh Sancağ-ı Şerîf'i vezîre teslim idüp hareket olunmağla vezîr Büyükçekmece'ye gidüp pâdişâh Küçükçekmece'ye nüzûl itdi. Bu tertîb Edirne'ye varıldı. Ve Saliha Sultân tevellüd eyledi. Ve vâlide kethudâsına üç tuğ virilüp İstanbul kâimmakâmı nasb olundu. Edirne Kadısı Kebîrîzâde'den şikâyet olunmağla azl olunup vekîli müdde'îler ile ordu kadısında murâfa'a olundu. Ve yerine Beybazârî Mehmed Efendi oldu.

Tersaneden
Yetmiş
Kalyon
Donandığı

Yollarda
Adâletin
Alâmet-i
Zafer
Olduğu

Ve rûz-ı hızırdan on altı gün mukaddem vezîr Edirne'den kalkdıkdâ sipâh ve silâhdâr çavuşlarıyla dîvân çavuşları yollara durup bir ehade bir dâne ekin yedirmediler. Hattâ bir kimesnenin hayvâmı bir mikdâr ziyân itmiş bahâsı sâhibinden alıvirirdi. Ve askerîden tecâvüzlük idenleri yoluyla vezîr te'dîb itmekle herkes vezîrden havf ve recâda olup adâlet olunduğundan "alâmet-i zaferdir" deyü cezm olundu.

Ve ulemâ mülâzemeti bey' olunmağla ulemâ mahrum kaldığın vezîr bilüp bey'i men' eyledi. Ve mülâzemetde her şahsın şöhreti, kaç yaşında olduğu ve kimden okuyup ne okuduğu tahrîr olunmağla bey' mümkün olmaz oldu. Lâkin ulemâzâdeler ma'lûm şahıslar olmağla ancak kimin oğlu olduğu yazılmağla iktifâ olundu.

Nizâm-ı
Mülâzemet-i
Ulemâ

Ve sipâh ile silâhdârlu Siroz'da at çayırına kalup mâ'adâ ocaklarıyla vezîr Selanik'e varup sekiz gün at çayırladup ve kapudan paşa dahi donanmayla Selanik'e gelmiş idi. Bir gice gelüp vezîr ile görüşdükdde irtesi vezîr ile kapudan paşa başdardaya süvâr ve kapudana kalyonuna çıkup mahfî sohbet ve İstendil fethini sipâriş itmiş. Fi'l-vâkı' kapudan paşa olan zât şecâ'at şî'âr Cânım Hâce nâm kâr-güzâr hazretleri varup dört yüz seneden berü Venedik yedinde olmağla birkaç def'a mahsûs Âl-i Osmân Donanması gidüp fethi müyesser olmayan İstendil Adası'nı birkaç günde feth ü zabt itdi. Ve bu esnâda vezîrin iç oğlanlarından üç gulâm mürtedd olup Venedik'e firâr iderler iken ikisi ahz ve katl olundu.

Feth-i
İstendil

Ve Yenişehir a'yânından olup Bosna kadısı pâyesini ihrâz iden Abdülmümin Efendi'den re'âyâ şikâyet itmekle vezîr kethudâsı Mümin Efendi'nin başından ulemâ kavuğunu alup iki tuğla paşa kavuğu giydirüp kendü mâlından bin nefer ile sefere me'mûr eyledi. Ve vezîr Yenişehir'e vardıkda ağırlığıyla câriyelerini bırakup defterhâneyi dahi bazâristâna hıfz eyledi. (315a) Ve ricâl dahi ağırlığın bıragup hayvânlarına zahîre tahmîl eyledi. Ve menziller rü'yeti kazâ a'yânına sipâriş olunmağla mehâbet-i vezîrden nizâm buldu. Vezîr İstefe'ye vardıkda otağında müşâvere eyledi. Lâkin cümle zâbitân ve ihtiyârân ve pašalar ve ordu ricâlî "siz a'lemsizden" gayrı tekellüme kâdir olamamağla ref'-i meclis olundu. Ve heman kırkbin asker ile Diyarbekir Vâlîsi Mustafa Paşa Kastel fethine irsâl olundu. Ve vezîr *Dîvân-ı Hâfiz*'dan tefe'ül itdikde nusret beyitleri zuhûr itmekle mesrûr oldu.

Mevâlîden İki
Tuğlu Olduğu

Tefe'ül

Çünkü pâdişâh Edirne'de kalmağla Müftî Mîrzâ Mustafa Efendiyle Sadr-ı Rum Dâmâdzâde Ahmed Efendi ve Sadr-ı Anadolu Hamid Efendi Edirne'de kalmış idi. Sadreyin ef'âlini beyân ider bir manzûm arzuhâl hünkâra virildikde ikisi birden azl olundu. Ve Abdurrahim Efendi Sadr-ı Rum ve Uşşakizâde Anadolu oldu. Lâkin "merkûm arzuhâl Müftî Mîrzâ Efendi tarafından virildi" dinilmekle Mîrzâ Efendi azl olundu. Bu Mîrzâ Efendi vezîr ile bile at başı beraber İstanbul'dan alayla çıkar iken Aksaray'da at üzerine hastalık ârız olup at üzerinde duracak hâli kalmamağla alaydan çıkup hânesine gitmiş idi. Sonra ifâkat bulup bile Edirne'ye gitdi. Lâkin bu arzuhâl sebebine azl olundukdan sonra kendüye müntesib Karaferiyelü Liibnihizâde gibi dört kimesne "arzuhâl viren bunlardır" dinilmekle Azak gibi uzak menzile nefy olundular.

Manzûm
Arzuhâl

Gerçi İstefe'den Kordus üç merhale mesâfe. Lâkin sefer zuhûrundan berü beş ayda güçle top nakl oluncak mertebe tarîk tathîr olundu. Ve İstefe'de bir gice rûzgâr zuhûr idüp çadırları havâya atdı. Ve hayvânları birbirine katdı.

Topal
Osman
Paşa

Ve kapucu başılıktan martalosbaşılıkla tekâ'ud iden Topal Osman Ağa Anaboli'ye karîb varup da'vâ-yı bahâdırılıkda meydâna çıkan dörtyüz kâfir ile ceng idüp yüz kâfiri katl mâ'adâsını esîr ve dil aldı. Ve piyâde tahrîrinde dahi me'mûlünden ziyâde iş görmekle iki tuğ virilüp Topal Osman Paşa oldu.

Ve pâdişâh Edirne kurbunda otağıyla Timurtaş'da meks buyurmuş idi. Kalkup Destpot Yaylası'na vardı.

Bağdad
Vâlisi
Hasan Paşa
ve Oğlu

Ve Bağdad vâlisi olan Hasan Paşa Bağdad etrâfını eşkıyâdan tathîr itmekle oğlu Ahmed Bey'e iki tuğ recâsına müsâ'ade olunup iki tuğla Şehrizer mansıbı virildi. Ba'dehu Hasan Paşa Sancar Dağı'na sefer idüp sacı Yezîdiler'i kırup Tay kabîlesi beyini Yezîdiler'e dahi bey nasb itdi. Ve Huveyze'de sâkin Benî Lâm Kabîlesi'ni dahi itâ'ata getürdü.

Tedbîr-i
hüsn

Ve ordu-yı İslâm Kordus kurbuna varup müşâvere olundukda "Kordus bir sa'b kal'adır. Anınla meşgûl olunsa vakit geçer. Ammâ köşe-i memleket olan Anaboli feth olunsa Kordus bilâ-ceng bizimdir" kelâmına i'tibâr itmeyüp "düşmeni arka bırakmak iki düşmen arasına girmektir. Bir ucdan feth iderek giderim" deyüp Kordus'u muhâsara itdikde dört günde ikdâm-ı tâmm ile sa'y olundukda küffâr vire itdi. Lâkin i'tibâr olunmayup top atılırdu. Lâkin her top atıldıkda (315b) küffâr atlayup "elemân" didiği için emân virildi. Ammâ asker kal'aya girdikde bir mikdâr barut âteşlenüp birkaç müslim şehîd olmağla küffârın hıyânetine asker haml idüp yağma ve esîr ve katl iderek kal'ayı zabt itdiklerine vezîr iğzâb oldu. Ellerinden esîrleri alup âzâd itdi. Ve tehniyet-i feth için ruesâyâ hıl'atlar ilbâs eyledi.

Feth-i
Kordus

Feth-i
Anaboli

Ve recebin sekizinde Anaboli'ye varup muhâsara itdikde dil ve kelle getürenlere birer kîse akçe bahşîş virmekle asker gayrete gelüp yedi günde lağım atıldıkda Palamoda'ya (Palamidi Hisarı) yürüyüş idüp feth itdiklerinde firâr iden küffâr Anaboli'ye girer iken asker dahi beraber girüp burclarında ezânlar kırâat ve bayraklar nasb itdiklerinde gören müslimîn bi'l-cümle yürüp bir sâ'atde feth itdiler. Küffâr ise "Anaboli'ye havâle Palamoda binâ olundu" deyü Kandiye'den metîn add idüp "beş on sene Osmanlu muhâsara itmedikçe alamaz" deyü memleketinin cümle mâlını Anaboli'ye hıfz itmiş imiş. Cümlesini asker-i İslâm iğtinâm itdiler. Tıraş pâresi olmayan onar yirmişer kîse ile oğlanlara ve kız oğlanlara mâlik oldu. Donanma-yı hümâyûn dahi gelmiş idi. Bu feth akabinde azîm şenlikler olundu.

Mâl-ı
Ganîmet

Anaboli kal'ası zabt olunduktan sonra tucdan ve demürden yüz yirmi top ile otuz beş bin yuvalak ve ikişer yüz vakıyyelik on iki bin humbara ve altı bin şîşe ve demür el humbarası ve iki bin kantâr barut ve iki bin kantâr demür ve beşbin kantâr kurşun dahi mîrî için kabz olundu. Lâkin ganîmet mâlî ve bî-hemta esîre mâlik olan asker mâlını hıfz kaydına düşüp "çadırda hıfz kâbil değil" deyü vatanları ârzûsuyla firâr itdiklerinde girü çevirildi. İnâd idenlerden vâfir âdem katl olundu. Bu beşâretle bostancılar odabaşısı hünkâra geldikde bir samur kürk ile yirmi kîse in'âm olundu.

Feth-i
Kastel

Ve mukaddemce Kastel fethine me'mûr olan Mustafa Paşa dahi Kastel'i feth eyledi. Ve Manyadağı dahi zabt olundu. Ve kapudan paşa dahi İğne cezîresini feth eyledi. Ve ordu-yı hümâyûn Beyinoğlu Değirmenleri nâm mahalle nakl olundu ki Moton Koron ve Anavarin kal'aları tamâm dörder sâ'atdır. Koron hâlf bulunup zabt olundu.

Emâna Rağbet
Olunmadı

Kefere Moton'a cem' olmuşlar imiş. Muhâsara olundukda vezîrden "eğer bilâ-ceng kal'ayı teslîm iderseniz emân bulursuz. Ve illâ cengden sonra emân talep iderseniz emân muhâldir" deyü haber gitdikde kefere mütenebbih olmayup dört gün ceng itdikden sonra emân talep itdiler. Ammâ va'd-i mezkûra binâ'en emân virilmeyüp yürüyüşle feth olundu. Bununla tamâm-ı cezîre-i merkûma kabza-i İslâmiyân'a girmek müyesser olmağla vezîr-i mansûr avdet itdi. Ve bu haber pâdişâha geldikde üç gün donanma idüp Edirne'ye avdet buyurdu. Ba'dehu kapudan paşa Çuka Adaları'nı dahi feth itdi. Ve Benefşe kal'asını Anadolu vâlîsi muhâsara itdikde küffâr istîmân murâd itdi. "Lâkin asker emânına durmayor deyü kapudan paşaya virürüm" dimekle Cânım Hâce varup zabt eyledi. Vezîr Moton'dan Anaboli'ye geldikde tatyîb için pâdişâhdan bir kılıç ile şeyhülislâmlara (316a) mahsûs olan beyâz çukaya kaplu samur kürk geldi. Velhâsil vezîr Kordus Boğazı'ndan yüzbir günde girüp çıktı. Ve mecmû'-ı cezîre yirmi iki günde feth olundu. Mukaddemâ Ebu'l-Feth ve babası Sultân Murâd oğlu Sultân Bayezid yirmi yedi sene bi'z-zât sefer itmekle feth itmişler idi. Hâlbuki Manyadağı gibi ba'zı mahalleri yine zabt idememişler idi. Ve ol vakit Anaboli kal'ası böyle metîn değil idi. Ve Palamoda belâsı yoğ idi. Ve Girid fethinde Suda limanıyla Suda ve İşperlinga kal'aları küffâr elinde kalmış idi. Bu def'a Hanya ve Kandiye paşaları varup Suda'yı muhâsara itdiler. Ammâ fethi kâbil olmamış idi. Kapudan paşa varup kalyonlardan alabenda sağup canaklıklardan kurşunlar ile küffârı kırup yürüyüş oluncak oldukda küffâr emân dileyüp kal'a ile limanı teslîm eyledi. Bu fetih dahi ziyâdeden ziyâde olup Suda'dan dahi doksan dokuz pâre top ahz olundu. Bu Mora ikibin ma'mûre karyelü cezîre-i ma'mûredir. Bin dörtyüz kılıç tûmâr tahrîr

Vezîre Hıl'at-i
Beyzâ

olundu. [] Sene mukaddem cezîre-i merkûma küffâr yedinde iken re'âyâ mâlik oldukları mülkleri yedlerinde ibkâ olundu. Ve dağlanlar getirülüp iskân olundu.

Tercümân
Salb
Olundu

Ve bu sefer vukû'unda Venedik balyosu Yedikule'ye kaldırıldıkda tercümânî câsûsluk itdiğini vezîr haber alup İstanbul kâimmakâmına fermân gönderdiği üzere tercümân Parmakkapu'ya salb olundu.

Tabîb
Salb
Olundu

Ve Menekşelioğlu nâm zimmî tabîb yirmi sene İstanbul ricâline hıdmet ile nabızlarına girüp sûret-i hakdan "küffârın merâmı şudur ve kasdı kendüye ve devlete menfe'atdır" diyerek muzır tarîka sevk ve Venedik'e nefi'lü kârlar terğîb ve tama'ı olan ricâle altun ve kumâş alıvirüp esrâr-ı devlete vâkıf olup bu takrîb inceden inceye câsûsluk ider iken vezîrin herşeyden âgâh olduğunu görüp Mora fethinden mukaddem firâr ve Menekşe kal'asına zâbit olmuş imiş. Şimdi feth olundukda esîr olunmağla getirüp kıyâfetiyle İstanbul'da salb olundu. Elân ya'nî işbu tesvîd târîhlerinde bundan zengîn tabîbler ve tercümânlar vardır ki nabza âşinâ olmağla vâkıf oldukları esrâr-ı devlete sekbânbaşı vâkıf olamaz. Bâ-husûs Rum keferesi Moskov olmağla Moskov'a Venedik'den ziyâde hıdmet için nabız-gîrlige ihtimâm belki Devlet-i Osmâniyye'ye enfa' şudur budur diyerek gufelâyı tahvîl ve i'timâd ve me'mûldan ziyâde mâl ile arz-ı ubûdiyyet ve envâ'-ı va'dler ile itmâ' iderler. Gâfilûn-ı merkûmun dahi eyyâm-ı müşâverede kendü fikr-i dakîkleri ile bulmuş yollu zâhiri hayırlu kelâmları pesend itdiler. Ma'a hâzâ tahtında nice mazarrat mündericidir. İz'ân idemezler. Sonra mazarrât-ı mezkûrât zuhûrunda dahi tesvîk olunan kelâmdan vücûda geldiğini ferâset idemezler. Moskov'un galebesine bevâ'is ve mâtde-i fesâd bunlar olmuşdur, اللهم اخذل¹³⁸ من خذل الدين وانصر من نصر الدين.

Seferden
Firâr
İdenler

Zikr olunan (316b)Mora seferinden hıfz-ı mâl için firâr id[enler] Anadolu'ya geçmemek için Gelibolu ve Üsküdar iskelelerine geçürmemek yanında fermânlar vârid olmağla firârîleri meks itmişler idi. Lâkin firârîler giderek kesretle cem'iyet peydâ idüp zabtı mümkün olmadığından başka bir fesâda bâ'is olacakları bedîhi olmuş idi. Hele Ayamavra'nın dahi fethi haberi gelmekle sefer tamâm olup askere icâzet virilmekle galebe-i mezkûra ref' oldu. Ehl-i târîhe ma'lûm askerî tâifesi aç olsa işe yaramaz. Ve ziyâde sâhib-i mâl olsa kezâlik işe yaramaz. Beyne beyne olmak gerek. Sefer nihâyetinde çapula izin olmağla asker mâl sâhibi olmak mümkün olsa güzel olur. Mâlik olduğunu varup muhâfaza ider. Ve bu lezzetle kendü sene-i âtiyeye sefere isti'câl itdiğinden başka hemşehrileri dahi görüp andan evvel sefere varmağa sa'y

¹³⁸ Allahım dinini yüzüstü bırakanı sen de yüzüstü bırak. Dinine yardım edene sen de yardım et.

iderler. Asker kullanmak başka bir kârdır. Ve seferden yüz çeviren leşkeri çevirmek ya 'nî bir asker böyle mâl-ı ganîmet alup gitmek yâhûd نعوذ بالله cengden mağlûben firâr itmek kaskında olan asker azlık olur ise belki avdet itdirülü[r] ve illâ beş onbin olıcak kâbil değildir. Envâ'-ı hasârete sebep olurlar. Serdâr olanlar ilâcını mukaddemce fikr ve tedârük itmek gerek. Tedârükü dahi semtine ve mahalline ve vaktine göredir. Erbâb-ı vukûf ve şu'ûrdan tahsîl ile olur.

Ve Muhsinzâde Mora defterdârı oldu. Ve Anadolu pâyesiyle hekimbaşı olan [] efendi azl ve rütbesi tenzîl olunup Kudüs kadısı nasb olundu. Ba'dehu Kudüs'den dahi tenzîl olunup Basra kadısı oldu.

Anadolu
Kadı'askeri
Basra Kadısı
Oldu

Ve sadrîa'zam avdetle Edirne'ye gelür iken yolda kar ve yağmur olmağla Sancağ-ı Şerîf sandûka vaz' olundu.

Ve îd-i fitır gicesi İstanbul'da Sarây-ı Atîk'da harîk zuhûr idüp dört sâ'atde binâları muhterik oldu.

Ve zi'l-ka'denin sekizinde vezîria'zam Edirne'ye karîb geldikde pâdişâh seherî meş'aleler ile varup Sancağ-ı Şerîf'i istikbâl ve orduya teşrîf buyurdu. Ba'dehu pâdişâh avdetle Edirne'ye geldikde vezîria'zam dahi alayla ve envâ'-ı fütûhât ve sürûr ile geldi.

Pâdişâhın
Sancağ-ı Şerîfi
İstikbâli

Lâkin bu dâr-ı mihnetden gâh şâdî gâh gamdan pâdişâhlar dahi emîn değildir. Yevm-i mezbûrda Vâlide Sultân Gülnûş Sultân hazretleri şâd-merg yollu dâr-ı sürûra rûh-i pür-fütûhu ubûr itmekle Üsküdar'da binâ eylediği câmi'de ihzâr itdiği türbeye cenâzesi nakl ve defn olundu. رحمة الله عليها'nın çok tâli'li başı var imiş. Sultân Mehmed'e haseki olup Mekke'de Hasekiye imâretini binâ itdi. Varşud evlâdı işbu Sultân Ahmed'e vâlide olup mârrü'z-zikr Üsküdar'da mu'allâ ve müzekkâ iki minârelü Vâlide Câmi'i'ni ve imâretini binâ eyledi. Velhâsıl altmış sene devlet-i dünyâ sürer iken devlet-i âhirete vesîle olur hayrât-ı merkûmâta muvaffak olmağla dû-cihân ma'mûre oldu.

Rağmen li'l-a'dâ akîb-i fütûhâtta asker Edirne'ye geldikde üç gün üç gice şehir donanması (317a) olup pâdişâh ve vezîr ordu-yı İslâm ile alay-ı azîm nizâmıyla zi'l-hiccenin beşinde İslâmbol'a dâhil oldular. Ammâ vezîr avdet idüp sene-i âtiye seferi tedârükü için Eyüp'de sâkin olup umûr-ı seferiyyeyi rü'yet ider ve kâimmakâm-ı İstanbul umûrunu rü'yet ider idi. Bir hafta sonra donanma-yı hümâyûn dahi tersaneye geldikde yedi gün yedi gice İstanbul'da dahi şehir donanması olundu.

Vezîrin
Eyüp'de
Kışladığı

Tevâşi
Men'
Olunduğu

Ve tevâşi Arablar'ın her ne kadar âlât-ı racüliyyesi olmasa dahi şer'an sâir ricâl gibidir. Ve ecnebiyye nisâya nâ-mahremdir. Vezîr-i fâzıl âlim-i bi'l-mes'ele olmağla

Mısır'da tevâşî itmek için âlât kat' olunmağı men' eyledi. Harem-i pâdişâhî ekseri cevârî olmağla gerçi câiz. Lâkin sultânlar hürriyâttan olmağla gayr-ı câizdir.

Ve bu esnâda İstefelü Hasan Bey'in çekdirisi Ahurkapu önünde yatur iken cebehânesi tutuşup derûnunda olanlar hark u gark oldu.

Râşid Efendi

Sadria'zam ehl-i târîh olmağla musâhibi dahi ehl-i târîhden olan Müderris Râşid Efendi'yi orduda vâk'anüvislikde istihdâm ve bu fütûhâtı terkîme hıdmeti sebk itdiğı için bir mertebe medresesi terfî' olundu.

Ahurkapu'da
Çekdiri
İhrâkı

Sene 1128 Kal'-ı kenîse-i Mavramoloz der-mukâbele-i Kavak der-İstanbul der-Boğaz-ı Bahr-i Siyâh. Ve harîk der-Küçükkaraman der-Galata der-hâric-i Bâb-ı Garb ve der-Sarâchâne. Ve binâ-i kasr-ı Kurşunlu Mahzen. Ve reften-i pâdişâh be-cânib-i Edirne. Ve Serdârî-i Sadria'zam Dâmâd Ali Paşa be-cânib-i Engürüs ve şehâdet-i o ez-ceng-i Nemçe der-şa'bân. Ve istîlâ-i küffâr-ı Nemçe ber-kal'a-i Tımışvar. Ve azl-i Kaplan Giray ve hâniyyet-i Kara Devlet Giray ez-evlâd-ı Çoban Giray. Ve maktûlî-i Veli Paşa vâlî-i Mısır sâbika ve Abdülbaki Efendi kâtib-i çavuşân sâbika ve Kassâbbaşı Mehmed Ağa ve Yusuf Paşa vâlî-i Trabzon ve Taylı İsmail Efendi defterdâr-ı sâbık ve kethudâ-yı sadria'zam İbrahim Ağa. Ve salb kerden-i Mekni Ahmed Efendi be-hod Şeyh-ı Hankâh-ı Mehmed Paşa der-Liman-ı Kadırğa. Ve vefât-ı Çelebi Şeyh Mehmed Efendi Vâ'iz-i Câmi'-i Sultân Ahmed

Haremeyn
Müfettişi
Rûfi'a
Olunduğı

Vezîria'zamlar pâdişâhın vekîl-i mutlakı olmağla nezâret-i nefis-i hümâyûna meşrûta evkâfın umûrunu kızlar ağalardan ref' ve vekâlet-i mutlakası hasebiyle kendü görüp Haremeyn müfettişini dahi ref' idüp kendü müfettişi ya'nî vezîr müfettişi olan Sunullâh Efendi'ye havâle ve evkâf defterlerini Haremeyn muhâsebesinden kaldırıp küçük evkâf kalemine nakl eyledi.

Ve Karadeniz Boğazı'nda Yoros mukâbili Rumili tarafında vâkı' Mavramoloz nâm kenîse sonradan muhdes ve cem'iyetgâh-ı kefere-i Rum olmağla kal' olundu.

Ve maktûl Müftî Es-seyyid Feyzullah Efendi'nin mektûbcusu ve Süleymaniye müderrisi iken efendisi şehâdetinde tarîk-ı ulemâdan ihrâc olunup Burusa müderrisliği virilen Selim Efendi'nin zâtında ma'rifet ve kemâl olduğun vezîria'zam bilüp devlete nişâncı nasb eyledi. Çünkü vezîr-i reşîdin dâimâ nazarı zât u liyâkat ve ma'rifete olup

Müderrisden
Nişâncı
Olduğı

(317b) haseb ü neseb ve şefâ'ata olmamağla merkûm Süleyman Efendi menkûb iken nişâncılık rütbesiyle şânını terfî' eyledi. Hattâ vezîr-i mezbûr şehîd olduktan sonra mezbûr Süleyman Efendi nişâncılıktan azl olunup Üsküdar kadısı olmuştur.

Nizâm-1
Tarîk-1
Kazâ

Ve tarîk-1 kazâda heman eskiliğe nazar olunup ilm ü amel aranmadığından cühelâ vü füsekâ tarîkı olduğun görüp "şimdiden gerü ehliyet ü kabiliyete nazar olunsun. Ve bilâ imtihân tarîk-1 kazâyâ kimesne dâhil olmasun. Ve mansıbların ekseri ma'îşet olmuş. Mahlûl olan ma'îşetler mansıb olunsun" deyü nizâm virdi. Hak budur ki bu husûs pâdişâhlara ve vezîrlere ve şeyhülislâm ile sadreyn olanlara dâimâ vâcibdir. Ve vâcib olduğu Kur'ân-ı Kerîm ile sâbitdir. Emâneti ehline tefvîz itmek ile me'mûrlardır. Anadolu ve Rumili kadılar ile ta'mîr ve kadılar ile tahrîb olur. [1016] sâlinde kuzâtdan Vildan Efendi Ankara şehrini Celâlî'den ne gûne sıyânet idüp Bursa şehri üç Ankara misillü iken kadısı tedbîrsiz olmağla Bursa'yı Celâlî âteşlere yakdığı mahallinde mestûrdur. Dâimâ kadılar âlim ü müdebbir ve ehl-i insâfdan olsa Anadolu'da Celâlî olmaz. Kadı zulüm itmeyicek voyvoda ve serdârlar zulüm idemez. Lâkin işbu Mür'i't-tevârîh te'lîfimiz sâllerinde ya'nî yüzseksen yedi ve seksen sekiz senelerinde kişinin kadıyım demeye hicâbı vardır. Kadı'askerler yarış idüp "selefin kahveci ve duhâncı gibilerden otuz etbâ'mı çırâğ itmiş. Ben kırk idebile ideyim" diyerek cühelâ vü süfehâ tarîka dolmuş. Ehl-i hiref beyninde san'atını bilmeyeni halîfe ve üstâd itmezler iken fıkıh ve ferâiz ve sarf ve nahiv bilmeyenleri kadı ider. Böyle olduğundan berber ve dellâkdan kuzât kısmı rezîl olmuştur. Bir hâle vardı ki ba'zen kuzâtda okur yazar bulunsa sâiri anı ma'yûb ve hilâf-1 cins add iderler. Ve ulemâdan olan kadı bir kazâyâ varsa gûyâ yeni kitâb ile hükm ider zann iderler. Zîrâ hilâf-1 şer'-i hükûmet mu'tâd olmuş. Beş on senede bir ahkâm-1 şer'iyeyi icrâ ider. Hâkim gördüklerinde sovak gelir. Husûsan zaleme makûlesine ya'nî voyvoda ve serdâr ve a'yân makûlesine pek güç gelir. Kendüle intifâ' olmak için hilâf-1 şer' maddeler teklîf ve mahsûl arz iderler. Kabûl itmeyicek kendüler dahi mahrum olup gücenürler. Ve dürlü cefâ iderler. Eğer hâkim âciz olup mütâva'at ider ise febihâ ve illâ şikâyet iderler ve mâl-1 mîrî tahsîline mâni'dir deyü yazarlar, azl itdirürler. Olmaz ise arpalık sâhibine ya kadı'askerlere rüşvet arz ve kadı hakkında müftereyât mahzarı irsâl idüp azl itdirürler. İstanbul'da azl ü nasb yedinde olanlar bu kadı ulemâdan ve dîndârdır. Bunu azl idüp yerine kimi nasb idelim dimezler. Elân kadılar hakkında olan şikâyet a'yâna ve zâbita mutâva'at itmediği içündür.

Ve sadrı'zam yüzü yüz on dirhem fındık altunu kat' itdirüp üçer kuruşa râyic oldu.

Fındık
Altun
İcâdı

Ve bu vezîr herşeyden haber olduğu için ba'zılar "huddâm (318a) sâhibidir. Ve ba'zılar sırr-ı hamzavî didikleri âlemgîrlîğe mâlikdirdir" dirler idi. Heman cifir aklı ile mütecessis olmak gerek.

Vezîrin
Tecessüsü

Hattâ Çavuşlar Emîni Şeyhi Ağa'dan menkûl "Ali Paşa bana harçlık virüp kimesneden bir pâre alma deyü tenbîh idüp beni Mora'ya hıdmetle irsâl eyledi. Ben dahi varup tekmîl-i hıdmetle avdet idecek olduğumda Mora vâfisi halvet idüp bir atlâs kîse ile mahfî olduğumuz hâlde bana üç bin altun virdikde alamam deyecek ibrâm idüp kimesne vâkıf değildir deyü yemînler itdi. Lâkin yine almadım. Nihâyet avdetle yolda gelür iken bir hammâma girüp dellâka kîse süründüm. Ammâ dellâk ile göz âşinâlığım var fikr iderek bildim. Sadrı'zam çukadâridir. Hâlinden suâl itdiğimde vezîr beni tebdîl-i kıyâfet teccessüs için bu hıdmete ta'yîn itdi didi. Ali Paşa'nın teccessüsü bu rütbeleredir. Vaktâ ki gelüp vezîre buluşduğumuzda niçün atlâs kîse altun almadın deyü keşf itdi" deyü emîn-i merkûm ser-güzeşt olmak üzre nakl ider idi.

Ve kapudan paşa kethudâsının sekiz yaşında sağır oğlunu Fenar'da hânesi önünde durur iken meyve-fürûş bir yahûdi "şunda dahi a'lâ meyve var" diyerek bir Yahud hâneye atdığı bir yeniçeri görüp çocuğu suâl itdikde "iftirâ idersin" deyü Yahûdiler başına üşüp mağlata iderler iken yeniçeri "müslimân yok mu?" deyü feryâd idicek biraz müslimân cem' olmağla çocuğu çıkartdılar. Ve yeniçeri çocuğu Eyüp'de vezîre götürdükde Fenar havâfîsinden kırk elli Yahûd getirüp "seni sirkat iden kangısıdır?" deyü sabiye suâl olundukda üç Yahûdî'yi gösterdi. Tekrâr Yahûdler'i karışdırup suâl olundukda sabiy-yi merkûm yine mesfûr üç Yahûdîyi işâret itmekle üçü birden siyâseten salb olundu.

Yahûdîlerin
Müslim Sabiye
Hıyâneti

Ve Manyas Ovası'nda Kızıl Kilisa nâm karyede sekiz yaşında bir kız bir kuş ile ülfet idüp gâhî mezbûr yeşil kuş gelüp kızı pencereden alup kanadıyla Mekke gibi mekân-ı ba'ide götürüp seyerân itdirüp yine getürdüğünü konşular nakl iderler idi.

Bir Kızın
Bir Kuş ile
Ülfeti

Çünkü vezîr sene-i sâbıkada Venedik'den Mora'yı alup Korfuz seferi kasdıyla Âstâne'ye dâhil olmayup Eyüp'de kışlamış idi.

Rebî'u'l-evvel geldikde hünkâr mevlûdü Eyüp Câmî'i'nde kırâat olundu. Ve rebî'u-l âhirin beşinde Korfuz seferi için ocaklar Davudpaşa'ya çıkup vezîr dahi çıkdıktan sonra ulûfe virdi. Ve ongün sonra pâdişâh dahi alayla Davudpaşa'ya çıkıcaak vezîre sancağı teslîm ol dahi solak ve peykler ile vezîr ordusunu kaldırup Vidoz Bağçesi'ne nakl eyledi.

Mevlûd
Eyüp'de
Kırâat
Olundu

Çünkü vezîr fazl u hüner ve şecâ'at sâhibi mütevekkil bir vezîr iken nücûmda mahâreti olan La'lîzâde'yi kendüye musâhib ve cifir-âşinâ İbrahim Ağa'yı kethudâ

Müneccime
Ragbetden
Zarar

idüp bile Mora'ya götürmüş idi. Ammâ bunlar Mora'ya gider iken "muktazâ-yı ilm sen Mora fâtihsin" deyü tebşîr itmişler idi. Mora fethine muvaffak olıcak mezbûr ana i'tikâd u muahbbet idüp (318b) bir emre mübâşeret idecek olsa anlara mürâca'at itmekle cânib-i tevekkülü ferâmûş itmiş idi. Meğer mezbûrân "vezîr yevm-i mezbûrda nakl-i mekân ider ise salât-ı îdi Budin kal'asında edâ ider" deyü istihrac itmişler imiş. Lâkin zurefâ bu naklin nakl-i nücûmî olduğunu fehm ve ehl-i tevârîh olanlar "şimdiden girü bu vezîrden felâh gayr-i me'mûldür. Zîrâ nücûma i'tibâr iden vüzerâda felâh bulmuş yokdur" deyü istihrac itdiler.

Nemçe
Seferi
Zuhûru

Ba'dehu Korfuz seferi için Davudpaşa'dan hareket murâd olunup yeniçeri ve cebeci ve topçu ocakları irsâl olunup irtesi vezîr ve pâdişâh kalkacak iken yevm-i mezbûrda Nemçe başvekîlinden bir mektûb vürüd idüp "Venediklü ile bizim ahdimiz vardır. Kangımıza Âl-i Osmân sefer ider ise uhrâ ile dahi itmiş olur deyü eğer Venedik'den aldığınız yerleri ve esîrleri ve eşyâları ve maktûllerin diyetlerini virüp Venedik ile sulh olursanız febihâ ve illâ balyosumuzu bize gönderesiz" deyü yazmış. Heman Eyüp'de Vâlide Yalısı'na erbâb-ı müşâvere da'vet ve vezîr huzûrunda bu mektûb kırâat ve müşâvere olundukda "Nemçe'nin bu teklîfi bir rütbe mâlâ yutâk ki merâmı fesh-ı sulha bahâne. Heman Nemçe'ye sefer vâcib oldu" deyü fetvâ virildikten sonra "vezîrin kangı tarafa gitmesi münâsibdir. Bu gice erbâb-ı müşâvere mülâhaza idüp yarın hünkâr otağında huzûr-ı pâdişâhîde karâr virilsün" dinilüp irtesi huzûr-ı hümâyûna cem' olundukda "bu fetvâya efendiler siz ne dersiz¹³⁹ deyü suâl itdikde Anadolu'dan ma'zûl Mîrzâzâde Şeyh Mehmed Efendi "küffâr hudûd-ı İslâmiyye'ye tecâvüz itmedin başvekîlden gelen bir kâğıd ile nakz-ı ahde niçe hükm olunur? Tekrâr taraf-ı devletden âdem gidüp tashîh olunsun" deyicek vezîr "dinle efendi. Senin didiğin nebiz mes'elesidir. Ya'nî devlet bi-hasebi'l-iktizâ za'findan küffâr ile sulh olunduktan sonra devlete kuvvet geldikde üzerinize seferim var deyü düşmene bildirmek lâzım. Şimdi ise kâfir bize bildürür iken tekrâr haber ü suâl dimek ne dimekdir? Hudûda tecâvüz itmedi dimek ne dimekdir? Eğer habere te'hîr olursa henüz nevrûzdan kırk gün mürûr itdi. Şitâ gelür vakit geçer. Zâhir küffâr Belgrad'ı almayınca küffârın nakz-ı ahbine i'timâd itmeyeceksin. Bu mes'eleyi kangı kitâb yazar?" deyü mukâbele ve kendü Nemçe üzerine gidüp Venedik Korfuzu'na deryâdan donanma ve karadan ser'asker gitmeğe karâr virüp Ayasofya Şeyhi Fâzıl Süleyman Efendi du'â ve fâtiha kırâat olundu. Pâdişâh bu meclisi istimâ' buyurup aslâ lâ ve

¹³⁹ Deyü kelimesinden önce didikde yazılmış ve üzeri çizilmiştir.

ne'am buyurmadı. Ve Mîrzâzâde'nin i'tirâzından meclis gerçi fesh olmadı. Ancak avâm askere şübhe ve fütûre bâ'is oldu. Nemçe keferesi gördüğü bir senede misli gayr-i mesbûk fütûhâta Osmanlı nâil olup Venedik za'îf oldu. Bu sene Korfuz'u alacağında şübhe yok. Ve Venedik nâmı rûy-ı arzdan kalkacak. Eğer Âl-i Osman Korfuz'u teshîr ider ise Peç'e ve Budin'e karîb olacak. Bizimle sefer murâd itdikde gemiler ile cebehâne ve zahîresin Korfuz'a çıkardup bir dahi Belgrad semtinden zahmete hâcet kalmaz. Bu takrîb Engürüs (319a) memleketini Âl-i Osmân zabt ider deyü Venedik'in işi tamâm olmadın bâri ben de nakz-ı ahd itmekle iki koldan Osmanlı'ya halecan virelim mülâhazasıyla Nemçe bu mektûbu irsâl eyledi. Bu kâfire Ali Paşa'nın virdiği cevâb tamâm-ı vezîrâne ve cesûrâne cevâbdır. Lâkin Mîrzâzâde'nin hâlif tu'raf yollu i'tirâzı nâsı şübheye bıragup sû-i hâtimeye sebep oldu. Böyle meclislerde böyle kelâmı aklı olup dîn [ü] devleti sıyânet iden efendi âşikâre söylemez. Ve sipâh ocağında gizlü me'kel zâbitân olmuş esâmeleri vezîr bulup çaldığından hâinler vezîre gücenmişler idi. Bu Mîrzâzâde kelâmını sened ittihâz idüp fursata mütarassıd oldular. Çünkü Mîrzâzâde böyle abes-gûluk itdi. Vezîr dahi bu sene Nemçe seferini serhad muhâfazasıyla iktifâ ve Korfuz'u pâk itmek idi. Zikri mürûr itdiği üzere müneccim hânesine firîfte oldu. Yohsa Nemçe'yi terk ve Korfuz'u feth müyesser olsa Nemçe bir dürlü nakz-ı ahd idemez idi. Zirâ Peç ve Budin karîb olmağla Nemçe sulhu fesh idemez idi. Tedbîrde taksîrât olundu. Mukadder böyle imiş. Velhâsıl "yarın sefere gideceğüz" deyü ehl-i beytine vedâ' idenler sefer tahvîl olmağla Belgrad semtine zahîre ve Tuna'ya donanma tedârük olunca bir ay dahi hânelerine gelüp gitdiler. Ve sadrıa'zam bir ayda Tuna donanmasına ve sâir levâzıma nizâm virüp vezîr Büyükçekmece'ye ve hünkâr Küçükçekmece'ye tertîbi üzere yola revân olundu. Ve mu'âraza iden Mîrzâ[zâ]de arpalığı olan Pravadi'de kendü hükûmet itmek üzere nefy olundu.

Zuhûr-ı
Sefer-i
Nemçe

Abes
Tekellümden
Zarar

Ve ordu Edirne'ye vardıkda pâdişâh Edirne'de kalup vezîr ordu-yı hümâyûn ve asker-i İslâm ile Nemçe cânibine gider iken Filibe'ye vardıkda Tatar han gelüp Leh ile Moskov'un ittihâdlarına binâ'en nakz-ı ahd itmeleri ihtimâli olduğunu haber virmekle ol tarafları muhâfazaya han irsâl olundu.

Leh ve
Moskov

Medîne
Şeyhülharemi
Beyâz Olmak

Medîne'de şeyhülharemler karaağalardan olur iken "bu hıdmete bir yüzü ak âdem lâzım" deyü üç tuğdan mütekâ'id El-hâc Mehmed Paşa'yı vezîr şeyhülharem nasb eyledi.

Ve Karaman Beylerbeyisi Can Arslanzâde Hüseyin Paşa levendâtına kırkyedişer kuruş virmiş lâkin "ellişer tekâmî olunmadıkça biz alay göstermeyüz" demeleriyle paşa-yı merkûm vezîr yanında mahcûb oldu.

Vaktâ ki vezîr Belgrad'a vardı. Müşâvere olundukda yeniçeri ağası "Tımışvar yakasına geçelim. Küffâr üzerimize gelir ise ceng iderüz. Gelmez ise diyâr-ı küffârı tahrîb iderüz. Zîrâ bu sefer vakitsiz zuhûr itmekle Anadolu'ya yedişer kerre âdem gitmiş iken asker gelmedi. Askerimiz kalîldir" didikde Rumili Beylerbeyisi Sarı Ahmed Paşa "düşmenin taburu Varadin'de imiş. Üzerine varalum. Düşmen gelir ise ceng iderüz. Gelmez ise Varadin'i muhâsara iderüz" deyicek vezîr câsûsdan ihtirâzen kangı tarafı tercîh itdiğini i'lâm itmedin def'-i meclis itmiştir. Sonra Ahmed Paşa kavline binâ'en Varadin tarafını tercîh ve Sava'dan köprü ile salı günü öyleden sonra geçdi.(319b) Adet isneyn ve hamîs günü geçmek ve sabâhdan geçmek iken hem salı günü hem öyleden sonra geçicek ârâ-i müneccimîn olduğu zâhir oldu.

Vaktâ ki Varadin'e bir buçuk sâ'at Karlovça'ya varıldıkda küffâr çarhacısı zuhûr ve bizim çarhacılarımız ile cenge mübâderet ve geçen sene Mora'daki gibi asker birer kîse bahşîş ümidiyle dil ve kelle getürdükde vezîr kethudâsı İbrahim Ağa "efendim bu askere seferde ve hazarda ulûfe virildiği böyle ceng günü için değil mi? ve bahşîş virildiği sûretde anlar adedine bakmaz heman merâmları çelenk almak gibi bir iftihârdır. Yirmişer kuruş kifâyet ider" deyüp iki sâ'at mesâfede ceng idüp baş kesüp seğirderek kelle getürenlere bu kethudâ yirmişer kuruşu virdikde almayup dillerine geleni söyleyüp vezîr çadırına yürüyüp yüze çıkdılar. Ve "ayağımız tozuyla küffâra yürüyelüm. Zîrâ küffârın yüzü dönmüşdür" didiler. Lâkin Türk Ahmed Paşa "girüden top ve cebehânemiz gelsün. Nizâmımız düzülsün. Sabâh ceng olunmak münâsib. Zîrâ asker yorgundur" didi. Ammâ Baltacı vezîrin Moskov'a itdiği gibi yorgunluğa bakmayup ayak tozuyla yürünse nusret âşikâr iken te'hîr olunup irtesi [] fî ondört ceng alayları tertîb olundukda küffâr dahi görünmekle üç sâ'at at üzerinde muntazır duruldu. Ahşam olmağla gice metrisler olunup toplar mahalline vaz' olundu. Ve vezîr yüksek depeden Sancağ-ı Şerîf yanında cenge muntazır sabâh oldukda Türk Ahmed Paşa "siz hareket itmeyin. Şimdi küffârdan hareket yok. Ben haber virürüm" dimekle herkes çadırına gitdikde küffâra imdâd gelmekle toz belüricek "küffâr firâr ideyor" deyü tekrâr haber gönderdiğinden herkes çadırında istirâhata vardı. Yine ahşam olup seherden mukaddem küffâr Anadolu vâlisi mezbûr Türk Ahmed Paşa kolundan yürüdükde metrisde olan Arnavudlar girü Anadolu askeri üzerine firâr itmekle anlar dahi girü çekilicek umûman küffâr yürüdükde sabâh vakti idi. Vezîre bu haber geldi.

Cengde
Askere
Bahşîşi
Noksân
Virmekden
Zarar

Heman sancağı çıkarup at üzerine geldi. Ve istihrâclara binâ'en küffâr müzmahil olur derken hilâf-ı me'mûl askerinin inhizâma yüz tutduğuna vücûd virmeyüp iki sâ'at yerinden hareket itmedi. Ve mütehayyir dûr beyn ile seyerân ider iken ricâl kethudâya gelüp "böyle durmak olmaz. Yüzü dönmüş askere kalb-i kuvvet olalım" didiklerinde "siz karışmayın" dir idi. Vaktâ ki mezbûr Türk Ahmed Paşa şehîd olup asker yüz çevirdikde vezîr "ilerü" deyü yürüyüp firâr iden askeri çevirmeğe sa'y idüp "Sancağ-ı Şerîf'i bıragup nereye gidersiz" didi. Dinlenilmeyecek vezîr ve etbâ'ı dal kılıç olup firârîleri ihâfa murâd itdi. Lâkin küffâr orduya girdikde sipâh gayz-ı sâbika binâ'en ceng itmeyüp anlar dahi firâr itmekle vezîr etbâ'ıyla kaldı. Ve etbâ'ı küffâra hücum itdi. Vezîr ardlarında idi. Alnından kurşun ile uruldukda atından düşer iken İkinci Çukadarı Deli Ömer ve Silâhşör Kürd Veli atlarının arkasına alup ba'dehu bir cebehâne arabasına koyup Karloviça yolundan Belgrad'a getürdüler. Meğer arabada şerbet-i şehâdet nûş idüp teslîm-ı rûh (320a) itmiş. Heman Sancağ-ı Şerîf yanında kalan defterdâr ve re'îs ve tezkireciler ve Mevkûfâtî İbrahim Efendi ve müverrihînden Vak'anüvîs Râşid Efendi Sancağ-ı Şerîf'i alup on iki sâ'at mesâfe olan Belgrad'a kuşluk vaktinden asra dek ılgar ile erişdirdiler. Cengâver olan orta kol ile sol kol küffâra galebe idüp kâfirin metrislerini zabt itmişler iken sağ koldan küffâr hücum ve Türk Ahmed Paşa'yı şehîd itmekle Arnavud âdeti üzere firâr ider iken vezîr mukaddem hareket itmeyüp tamâm-ı küffâr orduya gelüp sipâh dahi hıyânet idüp yüz çevirdikten sonra ikdâm itmekle vezîrin şehîd olduğu sol kol ile orta kolun dahi ma'lûmu olıcak başsız ayak peydâ olmayup anlar dahi perîşân oldular. Ve şehîd-i mezbûru Belgrad kal'asında Sultân Süleyman Câmî'i'ne defn itdiler. رحمة الله عليه'in aslı Akâbâd kurbunda Sölöz karyesinden paşalara kethudâ olur Hüseyin Ağa nâm kimesnenin oğlu olup hadd-i bülûğa vâsıl oldukda Sultân Ahmed-i Sâni' asrında Sarây-ı Hümayûn'a duhûl ve Sultân Mustafa-i Sâni' asrında hisân vechine ve isti'dâd u ma'rifetine binâ'en sirkâtibi ve sadâkatine binâ'en Sultân Ahmed-i Sâlis asrında silâhdâr ba'dehu üç tuğ ba'dehu dâmâd ba'dehu mühre nâil olup şer'-i kânûn üzere devletin nizâmına şürû' ve her tarîkı mâ vuzi'a lehine vaz'a ihtimâm ider iken Mora seferi zuhûr ve Âl-i Osmân vüzerâsından bir vezîre nasîb olmayan fütûhâta mazhar oldu. Hak budur ki tevârîh şinâslara ma'lûm fâtih-i Mısır Selim Han'dan sonra az vakitte böyle muzaffer olmuş yok. Bu lutf-i hakkın şükrânesiyle meşgûl olup Venedik'e bunca rahne kifâyet ider. Hersek'den ve Klis'den matlûb olan yerleri alivirelüm deyü tavassut ve recâ iden

Ali Paşa'nın
Şehîd Olduğu

elçileri tatyîb ¹⁴⁰والعفو زكاة الظفر mazmûnuna ri'âyet itmiş olsa nâmûs-ı dîn ü devleti tekâmîl itmiş olur idi. Lâkin Kethudâ İbrahim'in kizb ü nifâkına ve anasına ve babasına merhameti olmayup cifir san'atı sebebine şeytân gibi hulûl iden bî-mezhebin akvâline i'timâd itdi. Ve ukalâ-yı müverrihîn ile meşveret ü sohbeti terk ve ilm ü fazl ile mütevekkilînden iken ve ¹⁴¹ان الله يحب المتوكلين bilür iken ¹⁴²ولا يعلم الغيب الا الله der iken ve muhbir-i sâdik ¹⁴³كل منجم كذاب صلى الله عليه و سلم hazretlerinin kizb hadîs-i şerîfini kırâat ider iken ve lafz-ı kül ve lafz-ı kezzâbın mübâlağa sîğası olduğunu fehm ider iken bu Ceffâr İbrahim ile Müneccim La'lîzâde'ye i'tibâr idüp tevârîhde nücûma i'tibâr iden vüzerânın ve ulemânın âkıbet-i hâlleri yine müncer oldu. Ba'zan isâbet ider ise çok kerre hata itdiklerine nazar idüp anlardan uzlet ve ashâb-ı ukûl ve ashâb-ı tevârîh ile ¹⁴⁴وشاورهم فى الامر emrine imtisâl itmediğine isâbet-i ayn vâkı' oldu dinilür. Ba'zıları vezîrin şehâdetinden ferâh-yâb olup "mâl ve cânımıza mâlik olduk" didiler. Zîrâ cümle nâs beyne'l-havf ve'r-recâda idi. Fâtih-i Mısır Sultân Selim'in vakti dahi böyledir. Ve "gerçi münhezim olduk. Hele bu vezîrden halâs olup (320b) emîn olduk. Vaktiyle küffârdan dahi intikâm alınur" didiler. Lâkin böyle vezîr gitdi. Yerine kim gelüp intikâm alabilecek dimediler.

Şunda bir fâidelü sözüm var. Otuz kırk seneden berü devlet emekdârı olup

Mazlûma
Sû-i
Kasddan
Zarar

istikâmetle muttasıf Defter Emîni Hüseyin Paşazâde Mehmed Bey'e vezîr iğzâb olup iki tuğ ile Habeş eyâletini virüp ve devletden tard itmiş iken katl itmek kasdıyla azl ve "Kud[üs]-i Şerîf'e gelüp meks itsün" demiş idi. Vaktâ ki mezbûr Mehmed Bey Efendi Kudüs'e geldiği vezîrin ma'lûmu oldukda asker ile cenge karîb olmuş idi. Yine gayzını terk itmeyüp katline fermân ile irsâl eylediği mübâşir İstanbul'a gelüp Üsküdar'a geçdikde vezîrin şehâdeti haberi gelmekle mübâşir ric'at itdi. Sıdk u istikâmetin semeresi olan ¹⁴⁵النجاة فى الصدق zâhir olup Mehmed Bey necât buldu. Eğer vezîr bir gün dahi sağ kalsa Mehmed Bey telef olur idi. Bir mazlûma sû-i kasd itmekle hem şehîd oldu hem asker münhezim oldu. Ve Tımışvar ve Belgrad gibi kal'alar küffâr yedine girdi. Ve iki def'a ordu-yı hümâyûnunun muzmahil olmasına sebep oldu. Eğer der isen nice hanedanı harâb ve nice bî-cürm şerîfleri katl itdi bulmadı da bunda mı buldu. Cevâb virilür ki gerek selâtîn ve gerek düstûr-ı mükereş olanlar ma'zûrlardır. Siyâseten yüzbin âdem katlitse ve maktûllerin istihkâkı olmamağla

¹⁴⁰ Afv zaferin zekatıdır.

¹⁴¹ Muhakkaki Allah (cc) tevekkül edenleri sever.

¹⁴² Gaybı Allah'dan (cc) başka kimse bilmez.

¹⁴³ Her müneccim yalancıdır.

¹⁴⁴ İşlerinde onlarla müşaverede bulun.

¹⁴⁵ Kurtuluş doğrudur.

mağdûr olsalar anlar şehîd olur. Ve nizâm-ı âlem için kâtil ecre nâil olur. Gâliben sâir maktûller garaza mebnî olmayup nizâm-ı âlem için niyetini tashîh itmek gerek ki anlar halâs olup vezîr şe'âmetine uğramadı. Ammâ bu Mehmed Bey hakkında sırf garaz ve nefsâniyet olmak gerek ki Mehmed Bey necât buldu. Ve kendü helâk oldu.

Ez-în-cânib bu inhizâmdan sonra ordu ricâli keyfiyyet-i hâli Belgrad'dan mahzar idüp Mevkûfâtî İbrahim Efendi ile pâdişâha irsâl itdiler. Ve bu cengde yeniçeriden onbinden ziyâde şehîd olup sipâhîden bir dâne olmadığını bildürdüler. Ve acele İbrahim Efendi gelüp vâkı'âtı pâdişâha bir bir takrîr itdikde fi'l-asl İbrahim Efendi Ürgüb'den İzdin Voyvodası Ali Ağa'nın oğlu olup yüz târîhinde Eski Sarây'a baltacı olup ma'rifeti sebebine yazıcı ve akl u rüşdüne binâ'en pâdişâhın mu'teberi olmağla altı sene yazıcılığında vüzerâdan ziyâde mergûb ve kesb-i şân itdikde hasûdlar kendüyü telef ideceklerini iz'ân itmekle azlini talep idüp Haremeyn muhâsebecisi olmuş idi. Şimdi pâdişâh gördükde alâka-i kadîme hâtırına gelüp azîm hazz itdi. Ve "Ali Paşa şehîd oldu, sen sağ ol" didi. Ve büyük mîrahur nasb buyurdu.

İbrahim
Paşa

Ve Korfuz'a giden Ser'asker Kara Mustafa Paşa ve Cânım Hâce varup Korfuz'u muhâsara itmişler idi. Bu inhizâm zuhûrunda "anda olan asker duymadın avdet idesiz" deyü emr gitmiş idi. Lâkin asker duyup mühimmâtı ve topları biragup ric'at itdiler.

Cânım
Hâce

Ve nefy olan Mîrzâzâde Efendi itlâk olundu. Hâlbuki bu perîşânlığa bâ'is bu Mîrzâ Efendi'nin i'tirâzıdır. Zîrâ avâm-ı nâs "nakz-ı ahd bizden olmuş" diyerek sefere çok kimesne gelmedi. Ve gelenler ceng itmedi.

Şehîd-i merkûmun hazînesinden bin kîse nukûd çıkdı. Ve inhizâmdan (321a) sonra küffâr Tımişvar'ı muhâsara itdikde ordu ricâli bu akçeden yirmibeşer kuruş bahşîş ile üç bin âdem yazup Tımişvar imdâdına irsâl itdiler. Lâkin küffârın galebesinden Pançova'dan ilerü geçemeyüp dahi asker talep itdiler.

Bu esnâda Belgrad muhâfızı olan iki tuğlu Halil Paşa'ya mühür geldi. Lâkin Tımişvar'a imdâda kudreti olmayacak yeniçeri ağası "ben Tımişvar'a giderim" didiği için ağalığına üç tuğ virildikde ol dahi "merd olan yanıma gelsün" dimekle onbeş bin âdem cem' idüp Pançova'ya vardı. Lâkin Tımişvar'ı muhâsara iden yüzelli bin kâfirden kal'aya geçmek için küffâra hücûm itdi. Lâkin çokluğa darı saçılmaz geçmek mümkün olmayacak yine Belgrad'a geldi. Ve küffâr ehl-i kal'aya "işte imdâdınız girü gitdi. Eğer kal'ayı teslîm iderseniz mâl ve cânınıza emân virilür" yemîn itmeleriyle yetmiş iki gün muhâsaradan sonra Tımişvar gibi kal'ayı küffâra teslîm itdiler. Mukaddemâ küffâr Belgrad'ı aldı. Bu Tımişvar'ı alamadı. Ol zaman Cafer Paşa gibi gayretlü muhâfızı var idi. Ammâ şimdi muhâfız olan âciz Mustafa

Tımişvar'ı
Küffâr
Aldığı

Paşa gayretsiz olmakla derûnunda beş senelik zahîre ve cebehâne var iken bu Ali Paşa inhizâmı halkın derûnunu yakmış iken "bu Tımişvar ahvâli dahi duyulur ise dört kat derd olur" deyü beynennâs kimi "alınmış" dir kimi "aslı yoĝ imiş" diyerek halkı eleşdürüp şâyi' itdiler.

Ba'de şehîdin kethudâsı olan İbrahim Aĝa'nın aslı vakıf câbîsi sonra Ali Paşa'ya hazînedâr sonra kethudâsı olmuş idi. Hakikat-i hâlden paşasını âĝâh itmemekle paşanın şehâdetine sebep olduğu için pâdişâh hatt irsâl itmekle Belgrad'da vezîr olan Halil Paşa mezbûr İbrahim'i katl eyledi. Ve kethudâ kâtibi olan Bozoĝlan Tolça kal'asına ve Selanik kadısı itdirdüğü Müneccim La'lîzâde Limni'ye kal'a-bend olundu. Ve Tımişvar'ı küffâr aldığı ordudan pâdişâha bildürdüler. Lâkin haber gelince "meks olunsun asker dağılup Sancaĝ-ı Şerîf yalnız kalur" deyü izne bakmayup Belgrad'dan kalkdılar. Lâkin kalkdıkları gün bir yağmura musâdefe itdiler ki Varadin inhizâmından ziyâde perîşânlık itdiler.

Müşâverede
İsâbet
İdememekden
Zarar

Sarı Ahmed Paşa Belgrad muhâfızı oldu. Ammâ şehîd-i merhûm Belgrad'da "kangı cânibe gitmek evlâ?" deyü meşveret itdikde Varadin'e gitmeyi bu Sarı Paşa tercîh itdiğiinden ve Karlovica'da küffâr görünmekle ayak tozuyla cenge mübâşeretden men' itdiğiinden ve cengde kendü tarafı sâlim olduğundan "mürteddir" deyü şöhet bulmuş idi. Bu def'a Belgradlı "biz mürted paşayı istemeyüz" deyü sarâyını basup ahz idüp kal'adan çıkardıkdan sonra pâraleüyüp eşyâsını ma'rifet-i şer' ile tahrîr itdürdüler. Âl-i Osmân'ın üç tuĝuna nâil olan şahs mürtedd olmayacağı bedîhidir. Lâkin müşâverelerde tedbîri müntec olmayacak böyle isnâd u iftirâ ile kazâyâ uğrayup telef olmuş çokdur. Halkın sû-i zann ideceği ef'âlden ve sû-i tedbîrden erbâb-ı müşâvere kendüyü pek sakınmak gerek. نعوذ بالله kendüyü helâk itdirdükden sonra böyle mürtedd deyü bed-nâm olurlar.

İbrahim
Paşa

Ânifen mîrahur-ı evvel olan İbrahim Aĝa'ya üç tuĝla (321b) rikâb kâimmakâmlığı ihsân olundukda şehîdin nefy ve kahr itdiği kimesneleri itlâk ve maktûllerden mîrîye kabz itdiği mâlı vereselerine redd itmekle celb-i kulûb itdi.

Ve zikri mürûr itdiği üzere Sadria'zam Halil Paşa Sancaĝ-ı Şerîf ile îd-i adhâ günü Edirne'ye geldi.

Eflak
Voyvodasının
Nemçe'ye
Esîr Olduğu

Ve dört yüz Nemçe kâfiri varup Eflak voyvodası olan İskerletzâde Nikola'yı Bükreş'de basup etbâ'ını katl ve kendüyü esîr ve çıplak boyununa ip takup götürdüler. Çünkü İskerletoĝlu devlete sadâkat ile Nemçe'yi tecessüs iderek Nemçe'nin ahvâlini vezîre yazdığı kâğıdlar Varadin bozgununda orduyu küffâr zabt itdikde mezkûr kâğıdlar Nemçe'nin eline girmiş. Anın için bu ihâneti itmiş.

Sene 1129 Vilâdet-i Şehzâde Sultân Mehmed der-Edirne. Ve harîk der-dâhil-i Bâb-ı Kapan der-Galata der-Karaköy. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Mustafa der-Edirne der-safer. Ve azl-i Kara Devlet Giray ve hâniyyet-i Saadet Giray ibn-i Selim Giray. Ve zelzele der-Kaysariya. Ve zelzele-i dîğ̃er der-Denizlü ve helâkî-i nüfûs-ı kesîre ve harâbî-i ebniye-i kesîre. Ve serdârî-i Sadriâ'zam Halil Paşa ve refren-i o bâ-asker-i İslâm be-cânib-i Belgrad. Ve refren-i pâdişâh be-cânib-i Sofya der-şa'bân. Ve muhâsara-i asker tabur-ı küffâr-ı râ der-nezd-i kal'a-i Belgrad ve ric'at-i îşân be-cânib-i Niş. Ve istîlâ-i küffâr be-kal'a-i Belgrad der-ramazân. Ve âmeden-i pâdişâh be-Edirne der-zi'l-ka'de. Ve âmeden-i sadriâ'zam der-zi'l-hicce. Ve maktûlî-i Sarı Mehmed Paşa defterdâr-ı sâbık der-Kavala. Ve vefât-ı Meczûb Cafer Dede ve Meczûb Hasan Dede der-İstanbul.

Tatar hanı

Vâfir zamândan berü Kırım hanlığı Selim Giray ve evlâdına tahsîs kılınmağla kavm-i Tatar hânedân-ı merkûm ile ülfet itdiklerinden bu def'a hâricden Kara Devlet Giray nâm pîr han nasb olunup Ruscuk'a vardıkda tâife-i Tatar "biz seninle gitmeyüz" didikleri devlete ma'lûm olıcak Selim Giray evlâdından Saadet Giray Edirne'ye getürülüp han nasb olundu.

Ve şehîd-i merhûmun vaktinde üç tuğlu nâdir kalmış idi. Ekseri katl olunmuş idi. Hele ordusunda hiç yoğ idi. On kadar münâsib zâtlara üçer tuğ virildi.

Cânım
Hâce

Ve sene-i sâbıkada kapudan paşa olan Cânım Hâce gereği gibi erlik ve merdlik ile dîn [ü] devlete hârik-ı âde deyicek mertebe gâzîlik itmiş idi. Lâkin bu sâlde serdâr-ı ekremin şehîd olması donanmada mesmû' oldukda asker perîşân olmağla donanmanın tehî kalmasından havf idüp mühimmâtı ve topları ser'asker bırakmış idi. "Sen niçün alup bile gelmedin ve kalyonlar defterdârını niçün kalyon cundasına salb itdin?" deyü müşâvere olunup azl olunmağla yerine El-Hâcc İbrahim Paşa nasb olundu. Ve Cânım Hâce Yedikule'ye habs olundu. Erbâb-ı müşâverede bir âdem bulunup ser'asker askerini zabt ve mühimmâtını ya hıfz ya nakl idemeyicek kalyoncu kalyonları muhâfaza itdikde sonra karadan olan mühimmâtı nakl iderler mi? ve kalyonlar defterdârını kendüye muhâlefet itdiği için salb itmesi sâire ibret içündür. Bunun gibi gâzî zâtı tekdîr küffârı terfihdir diyemedi. Böyle perîşânlık vaktinde sefâyini selâmet getürmek bilinmedi.

Kefereden
Ulûfe ile
asker
Yazıldığı

Ve Macarlu'dan gelüp ordu-yı hümâyûna ilticâ idüp (322a) ulûfe ve bahşış alup cengci asker tahrîr olundu.

Ve şehîd-i merhûmun halîle-i mahlûlesi Fatıma Sultân henüz onüç yaşında bâkire olmağla kâimmakâm olan İbrahim Paşa'ya tezvîc olundu.

Fatıma
Sultân

Ve pâdişâh Edirne'de bulunup rebî'u'l-evvel dâhil olmağla hünkâr mevlûdü Sultân Selim Câmi'inde kırâat olundu.

Ve ta'likda İmâd-ı sâni olup Mekke pâyesi virilen Hattât Durmuşzâde Ahmed Efendi vefât itdi. Hattâ Galata Üsküdar vâlide câmi'leriyle tersanede İstanbul'da Çorlulu câmi'lerinin ve Eski Sarây kurbunda Kapudan Paşa câmi'lerinin yazuları anındır.

Muhsinzâde

Ve Kadı Halil Ağa Silâhdâr Ağası oldu. Ve Muhsinzâde Abdullah Ağa hünkâr kapucular kethudâlığından vezîr kethudâsı oldu.

Ve recebde ordu-yı hümâyûn ile Sadrî'zam Halil Paşa Edirne'den çıkup Filibe'ye vardıkda "küffâr köprüyle Tuna'dan geçüp Hisarcık'a gelüp Belgrad'ı muhâsara itdi" haberi gelmekle pâdişâh Edirne'den hareketle Sofya'ya teşrîf eyledi. Ve Kâimmakâm İbrahim Paşa Sofya'da hasta oldukda pâdişâh gelüp hâtırın sormağla muhabbetini izhâr buyurdu.

Bu Belgrad'a gelüp muhâsara iden küffâr taburunun ardına hendekler kazup tabyalar binâ idince ellibin re'âyâmızı istihdâm idüp Belgrad'dan mefîn bir şey itmîş idi. Vezîr varup tabur-ı küffârı muhâsara itdikde küffâr kal'a ile ordu-yı hümâyûn arasında kaldı. Ve yetmişbin Tatar ile Tatar han dahi geldikde her gün orduda müşâvere olunurken bir müdebbir âdem ve bir kâr-dân baş olmamağla işlerine karâr viremediler. Lâkin Bazarırtesi yürüyüş itmek üzre kal'aya bir kâğıd ulaşırmak çâresinde olup bir şinâver yiğid "Tuna'dan yüzerek götürürüm" deyü kâğıdı alup gitmiş idi. Meğr küffâr kimesne geçmesün deyü su içine ağ kurmuş imiş. Balık gibi yiğidi ahz ve yürüyüş olunacağına vâkif olmuş. Yevm-i ma'hûd ki ramazânın dokuzuncu isneyn gicesi fecirden mukaddem küffâr Mısırlı kolundan basup sabâha dek ceng olunup sabâh oldukda küffâr yeniçeri metrislerin dahi basdikda yeniçeri aslâ dayanmayup perîşân olmalarıyla küffâr bilâ-ceng metrisleri zabt ve toplarımızı bize çevirüp bizim tarafı toplamağa başladıkda küffârın orduya geldiğini vezîr henüz duyup metrise vardı. Ammâ küffârın metrisleri zabt itdiğini görüp Sancağ-ı Şerîf'i selâmete çıkarmak kasdıyla avdet ve yedi merhale olan Niş'e geldi. Ve küffâr Belgrad'ı almak için Sava'nın karşı tarafına tabyalar binâ idüp Belgrad'ı tazyîk itmekle kal'ada olan yiğidler bir gün Tuna donanmasına girüp varup tabyayı basdılar.

Küffâr Su İçinde
Balık Ağıyla
Âdemimizi Ahz
İdüp Kâğıdlara

Vezîrin
Gafleti

Yeniçeri
Ceng
İtmedi

Lâkin Tuna kapudanı şehîd olmağla münhezimen kal'aya geldiler. Ve kal'anın cebehânesine humbara isâbet itmekle nisâ ve sıbyândan çok cân şehîd oldu. Lâkin yetmiş gün muhâsaradan ehl-i kal'aya fütûr gelmekle Niş'e selâmet çıkmak şartıyla kal'ayı küffâra teslim itdiler ve Niş'e geldiler. Bu husûsda yeniçeri ceng itmediği için müttehem olup kal'anın ve ordu-yı hümâyûnun küffâr eline girmesine sebep olmuşlar iken kendülerden def'-i töhmet için vezîri zemm ü şetm idüp yüze çıkmalarıyla zabt u rabtdan kaldığı için huzûr-ı hümâyûnda müşâvere olunup "vezîrin hayyiz-i feyzi kalmadı. Tebdîli münâsib" dinilmekle Kâimmakâm İbrahim Paşa'yı (322b) münâsib görüp mühürü teklîf itdiler. Lâkin kabûl itmeyüp "ben rikâbda sâir umûru temşît itdüreyim. Orduda nişâncı olan Mehmed Paşa münâsibdir" demekle haseki ağa ile mühür Nişâncı Mehmed Paşa'ya gidüp Halil Paşa'ya Selanik virildi. Ammâ askerden havfından firâr u ihtifâ itdi. Sonra İbrahim Paşa sadâretinde recâsıyla çıkup Boğazhisâr muhâfızı oldukda kethudâsından şikâyet olunmağla kethudâ katl ve Halil Paşa Limni'ye nefy olundu.

Kal'amn
Cebehânesi
Atdığı

Belgrad'ı
Küffâr
Aldığı

Vezîrde
Mehâbet
Kalmamakta
Zarar

Vezîrin Firârı
ve İhtifâsı

Çünkü vezîr tebdîlinden askere emniyet geldi. Ve ordu Belgrad'a gider iken kırk bin âdemle Receb Paşa Eflak yakasına geçüp Paçova'da küffârın Tuna Köprüsünü zabt eylese küffâra perîşânlık virür idi. Lâkin korkaklık idüp Mohadya kalesiyle uğraşdı. Ayak sürüdü. Ve küffâr Belgrad'ı aldıkda Receb Paşa Vidin'e geçdi. Böyle vâkitde umûr sâhibi olan zât Aristo tedbîr olsa şu'ûr kalmaz. Ammâ Kâimmakâm İbrahim Paşa fütûr getürmeyüp heman Sofya ve Arnavudluk'dan bahşîş ile asker cem' ve Niş'i ve Sofya'yı muhâfaza itdi.

Ve pâdişâh Sofya'dan Tatar Bâzârcığı'na geldikde Belgrad'ı küffâra viren Sarı Mustafa Paşa'ya "Nemçe'den haber gelüp sulh murâd olunur ise murâdımızdır" deyü vezîr olan Mehmed Paşa bu kelâmı pâdişâha telhîs ve pâdişâh dahi kâimmakâm ile müşâvere itdikde "askerde sebât yok giderek dahi fenâ olur.¹⁴⁶ Ba'de's-sulh bu askere bir nizâm virilmedikçe bu asker işe yaramaz. Heman küffâr tâlib olmuş iken sulh münâsib. Fi'l-asl tavassuta İngiliz ile Niderlanda elçileri mübâşir olmağla yine mesfûrâna tavassut sipâriş olundu.

Sohbet-i
Sulh

Muhsinzâde

Ve pâdişâh Edine'ye geldi. Ve Vezîr Kethudâsı Muhsinzâde Abdullah Ağa'ya üç tuğ virilüp Vidin muhâfazasına ta'yîn olundu. Ve asker kendülerden töhmeti izâle için "vaktiyle yürüyüşe izin virilmedi. Zîrâ murâdları ceng değil. Bizi kırdırmak" deyü haltıyyâta cesâret itdiklerinde Sofya'da iki kıst ulûfe virildikde cedfid tahrîr

¹⁴⁶ Olur kelimesinden sonra bilüp yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Cedîd
Yeniçerilere
Ulûfe İşlemedi
Deyü
Virilmediği

olunan serdengeçdiler bir işe yaramamış iken ve henüz ulûfeleri işlememekle anlara ulûfe virilmedi.¹⁴⁷ Lâkin anlar vezîr çadırına hüçûm ve ulûfe talep itdiklerinde vezîr bu habîslere yüz verdikçe haddi tecâvüz itdiler. "Bunları kılıçla uslandırmalı" deyüp iç ağalarına "silâhlanın" deyicek الخائن خائف¹⁴⁸ afv recâsına başladılar. Bu takrîb def'-i fitne olunmağla askere izin virilüp ordu Edirne'ye geldi.

Ve Bosna Vâlîsi Numan Paşa Bosna'ya gelen küffârı münhezim itdi. Ve donanma-yı hümâyûn Anaboli karşusunda küffâr ile cengde gâlib oldu. Lâkin akabinde Belgrad inhizâmı haberi gelmekle askere fütûr gelüp avdet ile gelür iken iki kalyon gark oldu. Ve vakt-i gurûbda¹⁴⁹ Yedikule'ye geldiklerinde meks itmeyüp Sarayburunu'ndan içeri girdiler. Lâkin Kumkapu ile Yenikapu beyninde iki kalyon dahi zâyî' oldu. Mâ'adâsı Tophane önünden tersaneye girer iken Uzunçarsu nâm kalyon cebehânesi atup içinde olanları ber-hevâ olup nüzûl iderler iken kayıklarda çok âdem helâk oldu.

Hasâret-i Kalyonhâ

Uzunçarsu nâm Kalyon Muhterik Olduğu

Hattâ Tophâne'de meşhûr Poğaçacı Araboğlu seherî kalyon-ı merkûma varup sinide olan poğaçaları bey' ve semeni tepside iken bu kazâ zuhûr idicek kendü ber-hevâ buluta çıkup nüzûl ider iken Ortaköy önünden geçen buğday (323a) mavnasına buğday üzerine arkası üzre düşüp ayakları dümen tutan Etmekçi zimmînin başına râst gelüp helâk itmiş. Bak hikmete üç feleğe Tophâne'den su'ûd ve Ortaköy gibi mesâfeye nüzûl itmiş iken Araboğlu'nun vücûduna aslâ keder olmadığından başka elinden tepsi dahi zâyî' olmamış. Ammâ kendü hâlinde giden zimmînin ömrü tamâm olmağla helâk olmuş.

Sene 1130 Vilâdet-i Şehzâde Sultân Selim ve vefâteş der-Edirne. Ve harîk şuden-i kalyon-ı cedîd ve anbar-ı kerâste der-tersane. Ve harîk-ı kebîr der-İstanbul der-şa'bân. Ve harîk der-Karagümrük ve der-dâhil-i Kapan-ı dakîk ve der-Molla Gürânî der-İstanbul ve der-karye-i Cengel ve der-Bülbül Dere der-Üsküdar ve der-mahkeme-i Edirne. Ve husûf-ı küllî der-şevvâl. Ve muhârebe-i donanma ve münhezim şuden-i donanma-yı küffâr der-Moton. Ve musâlaha kerdin-i Sadriâ'zam Dâmâd İbrahim Paşa bâ-Nemçe ve Venedik. Ve âmedeneş asker be-Edirne. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Bayezid der-Edirne. Ve âmeden-i pâdişâh ve asâkir be-

¹⁴⁷ Virilmedinin altına "virilmeyecek idi" yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

¹⁴⁸ Hain korkaktır.

¹⁴⁹ Bu kelimenin altına gice yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

İstanbul der-zi'l-ka'de. Ve harîk der-Tavuk Bâzârı der-İstanbul. Ve harîk der-Mağnisa ve der-Ruscuk ve der-Kili. Ve vefât-ı Vahyî Seyyid Mehmed Efendi Vâ'iz-i Sultân Selim der-İstanbul ve Şeyh Nasuhi Mehmed Efendi ez-meşâyih-ı tarîk-ı Halvetiye der-Üsküdar.

Fuzûli
Eflak'dan
Alınan
Esîrlerin
İstirdâdı

Vidin¹⁵⁰ muhâfızı olan Muhsinzâde yeniçeri ağası olmağla ağa paşa oldu. Ve isyânı olmayan Eflaklu'dan Tatar esîr almış idi. Eflâk voyvodası ve Tatar han mübâşir ve Hezargrad kadısıyla han kadı'askeri mevlâ ta'yîn olunup Bükreş'de akd-i meclis itdiler.

Ve bu vakte cek paşalar seferiye nâmıyla devre çıkup mâl tahsîl iderler idi. Lâkin ne mikdâr akçe aldı ve ne mikdâr asker getüreceği mu'ayyen olmamağla insâflarına göre aldıklarından re'âyâ berbâd olmuş idi. Kâimmakâm İbrahim Paşa nizâm virüp "gerek iki gerek üç tuğlu paşalar devre çıkmasun ve hazariyenin iki katı seferiye olsun. Ol dahi hazariye gibi hâkim defter ile tahsîl olunup paşalara virilsün. Ve paşalar dahi nısfını harçlık idüp nısfına yetmişer kuruşa atlu nefer yazup her kaç nefer ider ise hisâbıyla orduya gelsün" deyü kânûn itdi. Hak budur ki İbrahim Paşa'nın bu nizâmına söz olmaz.

Paşaların
Hazariye ve
Seferiyelerine
Nizâm

Ve Köprülüzâde Mustafa Paşa'nın oğulları Numan ve Abdullah Paşa üçer tuğlu olup karındaşları Esad Bey dahi tâlib olmağla üç tuğ virilüp Esad Paşa oldu.

Ve tersanede yeni inzâl olunan kalyon kalafat olunurken tutuşup yanarken yanındaki kalyona sirâyet itmekle ol dahi yanarken kerâste mahzenine sirâyet idüp yirmi sâ'at yandıkda kalyonlar tamâm yandı. Mahzenin nısfı halâs oldu. Bu keder için kapudan paşa ile emîn azl olunup sâbıka kapudan paşalıktan kapudan olan Süleyman Paşa üç tuğla kapudan paşa oldu. Ve ma'zûlün vaktinde levend yüz bulup âdem soyup katl itmeğe cesâret itmeleriyle ehl-i ırz mâl u cândan (323b) havf iderler iken Süleyman Paşa kapudan paşa oldukda "bu kalyoncu tâifesinin tecâvüzlüğünün nühûseti tersaneye sirâyet idüp gark u hark eksük olmuyor" deyüp töhmet idenlerin cezâlarını tertîb ve etrâfa kalyoncu kollukları vaz' itmekle ve odalarından fâhişe avratları def' itmekle bir haftada nizâm virüp ümmet-i Muhammed'e emniyet hâsıl itdi.

Kalyon
Kalafat
Olunur iken
Muhterik
Olduğu ve
Kerâste
Mahzeni
Yandı

Kalyoncuları
Zabt u Rabt

Hakikatde bir kavim tecâvüzlük idicek ûlû'l-emr olanlar müsâmaha ider ise müsâmahadan tasavvur itdikleri fâide fevt olduğundan başka nühûset hâsıla olup dürlü dürlü beliyye zuhûr ider. Neden olduğunu dahi fehm idemezler. Görmez misin

Tecâvüzlük
iden Askere
Müsâmahadan
Nâşî Cânib-i
Hakdan
Beliyye Zuhûru

¹⁵⁰ Vidin kelimesinde önce "paşa kapusu kurbunda" cümlesi yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

geçen sene Belgradlu paşalarını mürted deyü nâ-hak yere helâk itdiklerinde cânib-i pâdişâhîden "vakt-i seferdir" deyü iğmâz olundu. Lâkin pâdişâhın kal'ası gitdi. Ve pâdişâha gadr idenlerin hânâmîni gitdikden sonra kendüleri dahi telef oldu. Bunlarda böyle kalsa tersane tamâm olmağla az kalmış idi. Yaramazın hakkından gelmekle sâlim olundu. Bu şîvenin emsâli zulümden neş'et ider. Nühûset alan eksük değıldir. İdrâk ider gâh bulunur gâh bulunmaz.

Ve Dâmâd İbrahim Paşa himmetiyle şeyhülislâm olan Kara İsmail Efendi'ye pâdişâhın ikbâli olmağla şöret buldukda hazmı lâzım iken evlâdı ve etbâ'ı nâmünâsib hareket itmeleriyle halkın lisânına düşdüğünden ve kendüye ilticâ idenleri ve müte'allıkâtını medh idüp ilticâ itmeyenleri zemm itdiğı için altı ayda azl ile tenkîl olundu. Ve üç sene mukaddem Bursa'dan ma'zûl ve Mora'da ordu kadısı olmağla akb-i fütûhâtta Şehîd Ali Paşa himmetiyle Anadolu Kadı'askeri olan Abdullah Efendi'nin akl u fazl ve iffeti Dâmâd İbrahim Paşa pâdişâha ta'rîf itmekle Anadolu'dan Rumili pâyesiyle azl olunup İstanbul'a irsâl olundukdan sonra der-akab menzil ile Edirne'ye getürölüp şeyhülislâm nasb olundu.

Cildeyn-i evveleyni min-*Tevârîhi'r-Râşid* tekmîl şud.

Hâlâ vezîr olan Mehmed Paşa muvaffak olamamağla azl olunup işbu cemâdiye'l-evvelînin sekizinci günü hâtem-i vekâlet kâimmakâm olan Dâmâd İbrahim Paşa'ya i'tâ olundu. Hattâ taltîfen pâdişâh kendü parmağında olan zümrüd mührü ihsân buyurdu. Ve Rakka vâlîsi olan Maktûlzâde Ali Paşa menzil ile getürölüp rikâb kâimmakâmı nasb olundu.

Ve Rakka'da ağvan ta'bîr olunur hey'et-i mahsûsa ile gelen askeri Edirne'ye dâhil olduklarında seyerân olundu. Ve vezîr recebin altısında ordu ile Edirne'den çıkup Sofya'ya gitdi. Ve Yeni Dünya nâm türedi sefere ta'yîn olundukda binbeşyüz âdem hâzır itdi. Gelen mezâlim-i sâbıkasından havf ile Rumili'ye geçmeyicek kâimmakâm olan Maktûlzâde "eğer itâ'at idüp geçer isen tekeffül iderim. Eğer inâd ider isen kendim üzerine varurum" deyü yazmağla emîn olup geçdi.

Varna Beylerbeyisi Abdurrahman Paşa gerçi Edirne'ye gelüp alay gösterdi. Lâkin zulmünden şikâyet olunmağla şâkîleriyle kadı'asker huzûrunda mürâfa'a fermân olundukda firâr u gaybet itdi.

Ve Cibali hâricinden zuhûr iden harîk Unkapanı'na gelüp içeri duhûl (324a) itdikden sonra bir kolu Süleymaniye ve Vefa ve Şehzâde Havlusı'nda ve Şehzâde Câmi'i derûnunda olan kaliçalara varınca hâneleri muhterik olmağla eşyâları zikr

Şeyhülislâmın
Etbâ'ı
Nizâmsız
Olmakdan
Zarar

İbrahim
Paşa'nın
Mührü
Aldığı

Paşanın
Husemâsıyla
Ordu
Kadısında
Mürâfa'a
Olduğu

Harîk-ı
Kebîr-i
Unkapanı

olunanlar meydânlara nakl iden kimesnelerin eşyâları dahi açıktan muhterik oldu. Ba'dehu eski odalar ve acemi oğlan meydânları yanup Laleli Çeşme'den Lanka'ya (لنقه) ve bir kolu Aksaray'dan Davudpaşa ve Altımermer'e ve bir kolu Zeyrek'den At Bâzârı ve Sultân Mehmed havlusuna müntehi olup bir kolu Avrat Bâzârı'nda Çınar nâm mahalki Koca Mustafa Paşa mahallesidir. Bu minvâl üzere yirmiyedi sâ'at yanup müntafî oldu.

Çünkü vezîria'zam olan İbrahim Paşa Varadın inhizâmında mevkûfâtçı olmağla askerîn hâline muttali' olup "Şehîd gibi mehâbetlü vezîre hıyânet idüp ceng itmeyen asker bir ziyye ve nizâma vaz' olunmadıkça işe yaramaz. Bu sefere sulhdan gayrı çâre yok" deyü pâdişâha ifâde itdikden sonra kâimmakâm oldukda Bosna Vâlîsi El-Hâc Mustafa Paşa'yı Edirne'ye getürdüp "çünkü küffâr senin tarafından sulha tâlib olmuş. Göreyim seni. Dîn ü devlete hayırlı mükâleme eyle" deyü hufyeten pâdişâh ile görüşdürüp sipârîş itdüdü. Ve İngiliz ve Flemenk balyoslarının getürdüp tavassutlarını münâsib gördü. Ve Mustafa Paşa Belgrad'a varup musâlahaya şürû' itdikde bir alay-ı lâ yu'kal "Tımişvar dest-i düşmende kalmak üzere sulh olmaz. Zîrâ küffâr bizim askerimizi ceng ile bozmadı. Belki vezîr şehîd olmağla asker firâr itdi. Yohsa asker ceng ide idi. küffâr münhezim olur idi. ve Tımişvarlı metânet itmeyüp kal'ayı viridi. Yohsa beş senelik zahîre ve cebehâneleri var idi. Gelecek sene Tımişvar'ı alup kâfirden intikâm alalım. Sonra sulh olunsun" deyü hezeyân söylediklerini rüesâ-yı devlet dahi pesend itdikde İbrahim Paşa "bu asker henüz ceng itmez. Geçdik bir keder dahi virmesünler Tımişvar'ı gir[ü] almak demek ne demek?" didi. Ammâ rüesâ-yı kavm ve erbâb-ı müşâverenin sefer gâilesiyle itdikleri yanlarına kalup bildikleri gibi oynarlar iken sulh olunsun oynamak şöyle dursun mu'âhaze olunacakların bilüp sulha rızâ virmediler. Cânib-i sulhda Kâimmakâm İbrahim Paşa'dan gayrı olmayup cümle ulemâ vü ricâl "Tımişvar küffârın yedinde iken sulh demek ne demek? Tımişvar'ı virmeyüz. Be cânım Tımişvar'ı kâfir aldı virmeyüz demek olur mu?" didikde "Tımişvar'ı kâfire virüp sulh olunmakda hatar vardır. Bu kâimmakâm paşa elçiler ile sulh sohbeti ideyor, Sulh olunacak deyü askere fütür getüreyor. Söz ayağa düşer deyü havf olunur. Ve bu sulha talebden küffâr zebûnluğumuza haml ider" deyü ulemâ müttelik olup sulha rızâ virmeyecek nâ-çâr pâdişâh cümhûr tarafını tercîh buyurup Vezîr Halil Paşa'yı Tımişvar fethine irsâl itmiş idi. Ol dahi sene-i sâbika vekâyi'inde tafsîli mürûr itdiği üzere Tımişvar'ı almak değil kendü ordusu perîşân ve rüsvây oldukdan sonra Belgrad gibi kal'anın küffâr eline girmesine askerîn ceng itmediği sebep olduğu ayân olıcak sulh lâ yecûz deyü inâd

iden (324b) efendiler birkaç gün mütehayyir oldukdan sonra âr itmeyüp "böyle asker ile sefer olmaz" ¹⁵¹ "الصلح خير" deyü evvelki kelâmlarına münâkız tekellüm itdiler. Lâkin ne fâide? Devlete sefer masrafı çekdirüp re'âyâyı tekrâr berbâd itdirdükden sonra Belgrad gibi hısn-ı hasînin küffâra gitmesine sebep oldular. Küffâr Tımışvar ile sulh olacak iken râzî olmayup bu musîbet vâkı' oldukdan sonra râzî oldular. Gerçi târîhlerin bu makâmda hülâsası budur. Lâkin tahkîk olursa erbâb-ı müşâverede akılsızlar var ise akıllu dahi vardır. Ve akılluların ba'zısı tama'kâr olup kendü intifâ'ı için seferin temâdîsini talep iderse affleri dahi olup dîn [ü] devlete hayırlusunu ister vardır. Eğer İbrahim Paşa'nın sulhu tercîh itmesi asker ceng itmeyüp askere nizâm virilmedikçe olmaz deyü olsa idi. Ba'dehu onüç sene İbrahim Paşa hâmil-i mühr-i hümayûn oldukda bu askere bir nizâm u intizâm virmek kaydında olup terk-i zevk ü safâ ider idi. Ba'de's-sulh cânib-i safâ vü sürûra meyl idüp ve itdiği zevkler fuşşiyâtı ve fücûru mütezammin olup ricâl u nisâyâ dahi virdiği ruhsat ibtidâ Âl-i Osmân'dan zamânına gelince nice fütûhât sâhibi pâdişâhlar ve vezîrler asrında olmamış. İfrâtdan ifrât ve âyîn ve oyunlar ve lu'b u lehv ve ferah u şâdîler ile meğgûl olmak olup aslâ askerin nizâm u intizâmı olmadığından ma'lûm oldu ki sulha sa'y u rağbeti ancak gâile-i seferi bertaraf idüp ancak zevk itmek ve zevk idenleri zevklenmek imiş. Elbetde pâdişâhın dâmâdı ve makhbûl ü mahbûbu olan zât sulha mütevassıtlar arayup sulha rağbet itdiğini küffâr bilicek kuvvetlenür. Ve asker-i İslâm bilicek sulh olunacak. Nâfile ta'b u meşakkat çekerüz deyü fütûr ve za'f hâsıl iderler. Bu sulh sohbeti zuhûr itdikden sonra nusret zuhûr itdiği yokdur. Ve dîndâr olan hall ü akd erbâb gerek hâl-i gâlibiyetde ve gerek mağlûbiyetde sulh sohbetini lisânına almaz. Ve doksan dört sâlinde zuhûr iden Peç seferinden berü otuz yedi senedir askere bir nizâm virilmediğinden her taraf düşmeninden zuhûr itdikçe inhizâm-ı hâzır buna bir nizâm lâzım nun gibi mâ vuzi'a lehine her kavmi ve her tâifeyi vaz' itmek gibi meselâ yeniçerinin cemâ'at ortalarını yüzer ve bölükleri ellîşer neferlü yâhûd bölükleri dahi yüzer neferlü ve neferler acemiden devşirilüp bekâr u azeb olup cümlesi kışlarında kışlayup gayrı kâr u kesb bilmeyüp zikr u fikri çorba kapmak ve tûfeng atmak ve kılıç çalmak olup topçuların nişân uranları top ustası olup yalnız top doldurup atmak bilenler nefer olmağla "ben de nişâ[n] urup usta olayım" deyü sa'y itmek ve top atar makûlesi olmayanlara esâme virilmemek gibi nizâma muhtâcdır. Ve libâsları dahi vaz'-ı kadîme üzre yelek ve çuka olup al kaput olmamak gibi olmamağla olur. Ammâ

Nizâm-ı
Askerin Tarîkı

¹⁵¹ Sulh hayırlıdır.

bu nefer makûlesnin nizâmı eğer zâbitlarıyla ricâl-i devlet dahi a'mâl u elbiselerinde selef mutâbık olur ise olur. Ya'nî ulemâ ve gayrısı selef ulemâ gibi libâs u ta'âm ve huddâm istihdâm idüp kanâ'at ider ise ricâl dahi (325a) kezâlik sefâheti terk ve kânûn-ı kadîm üzre libâs u ta'âm ve şarâblarına nizâm virüp etbâ'ı u müte'allıkâtları kıyâfet ve hareketlerinde sefihâne olmaz ise ve gerek ulemâ ve gerek ricâl etbâ'ına ve ahbâbına ve esâme ve tîmâr recâ vü şefâ'at itmez ise olur. Bu tahrîrâtımız ihtisâr üzre metin gibi bir işâretidir. Avâm-pesend şerh u hâşîye olunmağa muhtâcdır. Bir mahalde dahi inşâ'allâh tafsîl iderüz.

Gele[lim] sadede. İbrahim Paşa mührü alup Sofya'ya vardıkda tekrâr balyosları getürdüp sulh sohbeti idüp "Mora köprüsü hudûd olmak sulha râzî isek mükâlemeye şürû' olunsun" didikde Nemçe "biz Âl-i Osmân ile birkaç def'a sulh olduk. İbtidâdan hudûd sohbeti olunduğu yok" didikde "ibtidâ iş ma'lûm olsun. Nâfile vakit geçmesün" deyü böyle tertîb itdi.

Ve şitâ gelmekle vezîr Niş'den avdet idüp Tatar Bâzârcı'ğı'na geldikde hünkâr silâhdârlığından muhrec İbrahim Ağa şikk-ı sâni pâyesiyle ve hâlâ Tophâne Nâzırı Yirmisekiz Çelebi dimekle arîf Süleyman Ağazâde Mehmed Efendi şikk-ı sâlis nasb ve murahhas ta'yîn olunup Nemçe tarafından murahhas olan Mikhail Talman ve Virmondogrof (Wirmond) murahhas olduklarında "mukaddemâ mükâlemeye devlet re'îsi gelir idi. Yine re'îs gelsün" deyü Nemçe ibrâm itdi. Lâkin "bunlar rütbelüdür" deyü cevâb virildi. Ammâ Nemçe murahhaslarında beylerbeyi rütbesi olmağla bizim murahhaslara dahi beylerbeyi rütbesi virildi.

Pozorofça mahall-i mükâleme ta'yîn olunmağla mükâleme çadırı ortaya ve bizim murahhaslar çadırları bin altıyüz hatve berü ve Nemçe murahhaslarının çadırları bin altı yüz adım öteye kuruldu. İngiltere kralı ve Niderlanda İstati (استاتی) tarafından mütevassıtlar dahi hâzır olup mükâleme olunacak oldukda iki taraftan bir vakitde kalkup hatve hatve mükâleme çadırına beraber karşıya karşı gelüp çadıra ma'an duhûl oldular. Ve mütevassıtlar bir yere cem' olduklarına hamd idüp "tarafeynin arz ve şânına lâıyk mükâlemeye bed olunsun" didiklerinde Nemçelü mütekebbirâne "sözünüz ne ise söyleyin" deyü murahhaslarımıza hitâb ve "Venedüklü'yü ibtidâ irzâ idüp sulh olmayınca ve Rakofçioğlu kayd u bend ile bize teslîm olmayınca mükâlemeye şürû' olunmaz" didikden sonra dîrâdûr kal'alar ve yerler taleb itmekle teklîf-i mâlâ yutâk itdikde murahhaslarımız bu tekâlîfden Nemçe'nin garazı adem-i sulhdur. Zîrâ Nemçe'nin kemâl-i mertebe sefer tedârükü dahi olduğu ma'lûmları olmağla sadrıa'zama "bu mükâleme sûret-i sulhda mütâreke ve iğfâl fehm olunur.

Sulh

Murahhaslara
Mükâlemede
Nemçelü'nün
Seyyi'esi

Gâfil olmayın" deyü yazdıklarında vezîr tedârûke mübâşeret itmiş idi. Velhâsıl dört def'a murahaslar mükâleme idecek oldukda Nemçeli böyle huşûnet gösterüp sulhdan kat'-ı ümîd ile beşinci def'a mükâlemeye varmak istemeyüp imtinâ' itdiklerinde mütevassıtlar "hele bu def'a dahi mükâleme olunsun" deyü ibrâm itmeleriyle mahall-i mükâlemeye âğâz olunmağla sekizinci mükâlemede şa'bânın yirmisinde kırkbeş günde mükâlemeyi tekâmîl ve yirmi dört sene müddetle musâlaha-i akd ve yirmi mâdde ki¹⁵² Yedikule'de olan esîrler ile (325b) İskerletoğlu mübâdele oluna ve Macar kralı olup Fransa'ya iltica iden Rakofçioğlu'nu şehîd-i merkûm getürmek için amel itmiş idi. Şehîd vefât itdi. Rakofçioğlu dahi devlete gelmiş bulunmuş idi. Çâre yok hudûddan ba'îd mahalle iskân oluna. Ve sulhun müddeti tekâmîl olmadın tarafeynden tecdîd-i sulh taleb olunur ise muhâlefet olunmaya. Ve Eflak yakasında Olta Suyu (Oltu) hudûd ola deyü Nemçe sefîneleri Tuna'dan Kili'ye varınca varup köle ticâreti ide. İllâ Karadeniz'e çıkmaya. Ve yüzde üç gümrük ve her sefîneden üç yüz akçe selâmet akçesi zarar-ı kasâbiyye ve masîriyye alınmaya.

Ve başka ahidnâmede tüccâr ahvâli dahi yirmi mâdde üzerine şurût ta'yîn olundu ki Nemçe tüccârının üç bin akçeden ziyâde da'vâsı Âstâne'den gayri mahalde görülmeye ve Osmanlu'dan Nemçe'ye giden¹⁵³ tüccârın beytü'l-mâlim devlet tarafından nasb olunacak şâhbender kabz eyleye. Ve Nemçe sefîneleri Akdeniz'de dilediği tarafa gide ve Âstâne'ye vara deyü şurût bağlandı.

Ve yevm-i mezbûrda Venedik ile dahi yirmi altı mâddeye sulh olunup geçen sene feth olunan Çuka Adaları Venedik'e teslim olunup Ülgün firkataları ref' oluna. Ve Venediklü'den biri bir gayrıdan da'vâ idüp akçesi tahsîl olundukda yüzde iki kadıya ve yüzde iki tahsîl idene virile deyü temessük alup virdiler. Ve ramazân guresinden ahidnâmeler tahrîr olundu.

Ammâ Edirne'de olan sığâr u kibâr gerçi murahaslar gitdi. Lâkin küffâr kılıç yemeyince sulh olmak kâbil değildir deyü lâf iderler idi. Tevârîhde mestûr olan gâh gâlibâne gâh mağlûbâne sulhlardır. Vezîrin ihtimâmıyla sulh kıyâm buldukda kîl ü kâl def' olup bilgeclik idüp "sulh mümkün olmaz diyenler mahcûb oldu.

Ve Ayasofya Şeyhi Fâzıl Süleyman Efendi dâd'ı zâ mahrecinde okumak lâzımdır da'vâ itmekle İstanbul'da kîl ü kâle ve güft ü gûya bâ'is olduğu devletin Edirne'de ma'lûmu olıcak şeyh-ı müşârun ileyh Sarıyar Karyesi'ne nefy olundu. Ve

Dâd
Gavgâsı

¹⁵² Mâddeki kelimesinden sonra "Yevm-i mezbûrda Venediklü ile akd ü sulh itdiler" cümlesi yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

¹⁵³ "Giden" kelimesinden sonra "Tüccârın beytü'l-memâlik" yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Sultân Ahmed Câmî'î Vâ'iz'i Esîrîzâde Efendi dahi bu da'vâda idi. Men' u tahzîr mektûbu irsâl olundu. Gerçi bu mahreç da'vâsı ulemânın da'vâsı gibi olduğunda şübhe yok. Lâkin huffâz ile avam fehm idemeyüp anadan ve babadan ve üstâddan ahzlarının hilâfi olmağla gavgâya vesîle olacak bir ma'nâ olmağla müdde'î olan âlimler men' olundu. Ve pâdişâh alayla Edirne'den İstanbul'a teşrîf buyurdu.

Ve Müderris Turşucuzâde iki ayakdaşı tercîh olunmağla şeyhülislâmı zem ve hünkâra şikâyet arzuhâli sunduğu için biri hakk olundu.

Sene 1131 Harîk der-Üsküdar ve der-Bâb-ı Edirne ve der-Kasımpaşa ve der-Galata ve der-Gedikpaşa ve Kadirga Limanı ve Kumkapu ve der-Yenibağçe ve der-Üsküdar. Ve âmeden-i elçi-i Dobra-Venedik be-İstanbul. Ve azîmet-i elçi-i¹⁵⁴ İbrahim Paşa be-cânib-i Nemçe. Ve zelzele der-İstanbul der-receb. Ve âmeden-i elçi-i Nemçe der-ramazân. (326a) Ve âmeden-i elçi-i Venedik be-İstanbul der-zi'l-ka'de. Ve vefât-ı sadrîa'zam-ı sâbık Numan Paşa der-Kandiye ve meczûb-ı İlâhi Maden Dede der-İstanbul.

Müderris
Şeyhülislâm'dan
Şikâyet İtdiği
için Yeri Hakk
Olunduğu

Tebdîl-i
Paşa
Kapsu

Paşa Kapsu kurbunda Fatma Sultân Sarâyı'na muttasıl Abdurrahman Paşa Sarâyı' dahi Fâtıma Sultân Sarâyı'na ilhâk olunup kalemler Eski Paşa Kapsu'ndan kalku[p] mülhak olan sarây-ı mezkûra nakl olunmağla Paşa Kapsu ittihâz olunup sarây-ı mezbûrun evvânında dîvân sürülmek âdet oldu.

Mikdâr-ı
Masârif-ı
Sefer

Çünkü İbrahim Paşa sefere gidüp sulh sebebine bilâ-ceng avdet eyledikde beş bin kîse ile idâre eyledi. Ammâ seneteyn-i mâziyeteynde berran ve bahran seferlere yirmibeş bin kîse sarf olunur idi.

Gerçi [1099] sâlinde Köprülüzâde Mustafa Paşa sarıca ve sekbânı ref' itdi. Lâkin sadrîa'zamlar yanında serçeşme olmağla sarıca ve sekbânın şekâveti külliyyen münkatı' olmadığı için İbrahim Paşa serçeşmeyi dahi ref' itmekle sarıca ve sekbân külliyyen mündefi' oldu.

Ref'-i
Serçeşme

Şâhid-i
Zûr

Ve bu İbrahim Paşa şâhid-ı zûrun kesretini görüp iki ağasını birbirinden sâhte da'vâ itdirüp ve müdde'î olan zûr şâhidler tedârük ve Mahmudpaşa Mahkemesi'nde isbât itmekle hükm itdirüp i'lâm aldıkdan sonra şâhidlere kizbleri ikrâr itdirülüp teşhîr olundukdan sonra refikleri haber alınup nefy u tedmîr olundu.

¹⁵⁴ Burada "Elçi" kelimesinden sonra "Dobra-Venedik" yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

İsveç

Devlet-i Osmâniyye'de müsâfir olup evvelki sene giden İsveç kralı yerine varup evvelki gibi Moskov ve Danemarka ile cenge mübâşeret itmiş idi. Lâkin cengde maktûl olmağla yerine hemşîresi kraliçe olduktan sonra krallığı zevcine kasr-ı yed itdi.

Ve pâdişâh Sarây-ı Hümâyûn'da Arz Odası'yla Hâsoda¹⁵⁵ ve Hazîne Odası beynine bir kitâbhâne binâsına mübâşeret buyurup teberrûken kendü eliyle temeline taş bıraktı.

Ve Nemçe sulhunda Kamame ta'mîri sohbeti olunmuş idi. Nemçe ibrâm itmedin Kamame miftâhı Fransız yedinde olmağla Fransız ma'rifetiyle taraf-ı devletden mevlâ ta'yîn olunup yasağ-ı şer'î üzere ta'mîr olundu.

Ve Nemçe sulhunda murahhas-ı evvel olan Silâhdâr İbrahim Ağa Nemçe'ye büyük elçi nasb ve irsâl olundukda beylerbeyi pâyesi ihsân olundu. Ve و عارینه vüzerâ takımıyla yetmiş kîse harçlık virildikten sonra onbeş kîse dahi karz virildi. Ve Nemçe'ye hediye olmak üzere bir sûzan oba ağır döşmesiyle ve üç elmaslı tabanca ve bir balıkcın sorguç ve elmaslu altun raht elmaslı bilan ve rikâbıyla ve zümrüd ve yakut taşlı eyer ve dîğer altun raht ve bilan ve rikâb ve eyer ve dört su sırma seccâde kaliça ve yirmi iki top dîbâ ve yüz elli hünkârî destâr ve onbeş Uşâk seccâdesi ve otuz sekiz bâd-zehr ve yirmi nâfe misk ve iki Cezâyir ihrâmı ve dört zerbeft ve iki top ağır İstanbul dimisi ve üçyüz miskâl bir şemâme anber ve on iki at elçi yediyle irsâl olundu.

Mikdâr-ı
Kal'a-i Niş

Ve Niş kal'ası tevsî' olunup altıyüz doksan beşbin yediyüz altmış bir zirâ' terbi'i olup erbâb-ı tîmâr bilâ-ücret hıdmet itmiş iken cerâhor ve sâir amele ve levâzımata bin altı yüz kîse sarf olundu.

Ve Sadrı'zam İbrahim Paşa'nın (326b) yazıcılığından baltacı olup hıdmetinde olur iken taşra çıkdıkda dahi evkât-ı usrunda ve yesrinde yanından münfekk olmayup zekâ ve sadâkati zâhir olmağla kendüye hazînedâr ba'dehu dâmâd itdiği Mehmed Ağa'yı vezîr kethudâsı nasb ve cümleten mülk idindi. Ba'dehu mültecâ-yı sağır u kebîr olmağla beylerbeyilik rütbesi ihsân olundu.

Mehmed
AğaSerhad
Yamaklarında
Fitne Zuhûru

Ve Niş ve Vidin kal'aları yamakları beşer kıst ulûfeleri talebiyle tuğyân idüp dükkânlar kapadup paşalarını ve ağalarını habs gibi mahzûrât zuhûr itmiş iken Muhsinzâde Abdullah Paşa Niş'e irişüp ulûfelerini getürmekle nizâm virdi.

¹⁵⁵ Hâsoda'dan sonra "beynine" kelimesi yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Sarây-ı
Hümâyûn'da
Kitâbhâne
Binâ
OlunduğuNemçe'ye Elçi
Gitdikde İrsâl
Olunan Hedâyâ

Ve Vidin Kadısı Abdurrahman Efendi ibâdullâhî gice ve gündüz bî-huzûr iden eşkıyâyı çağırıp "sizler bâğî misiz yohsa ocaklu musuz?" deyicek "ocakluyuz" didiler. "Eğer ocaklu olsanız şer'a itâ'at idersiz" didi. Anlar dahi "biz de itâ'at iderüz" didiler. Ammâ ba'zıları ulûfeye ibrâm itdiklerinde harâc vakti yakındır. Açıldıkda kimi harâc mâlından kimi sâir yerden ulûfelerini virmeğe ta'ahhüd itmekle gavgâ sükûn buldu. Lâkin ba'zıları şekâvetde isrâr idicek kadı mekteb sıbyânını cem' idüp "şer'-i şerîfi tahkîr idenleri yâ rabbî sen kahr eyle" deyü feryâd itdürmekle eşkıyânın bu du'â kalblerine te'sîr idüp anlar dahi sâkin oldu. Ve paşa ile ağa mahbesde olup cânlarından ümîdi kat' itmişler iken anların dahi necâtlarına sebep olup halâs itdi. Kadı âlim ve âkıl olup tama'dan perhîz ve hilâf-ı şer' sefhâne hareketden berî olup müttehem olmayıcak taşrada vüzerâdan ziyâde böyle hükmünü icrâ ve sefil ve mahbûs olan vezîri ve yeniçerilerin zâbıtı ve ocaklarının ağasını dahi kadı selâmete çıkardı. Ve eşkıyâ paşaya ve ağaya gâlib olmuşlar iken kadıya mağlûb oldular.

Müdebbr
Kadidan
Fâide

Seferler takrîbiyle pâdişâh sarâyıları ve yalıları bakılmayup vîrân olmuş idi. Lâkin İbrahim Paşa nâmûs-ı devleti sıyânet vezîr olmağla vezâret îrâdından ta'mîr eyledi. Ve kebîr cibali harîkından cevâmî' vü mesâcid ve mektebler arsa-i sarfa kalmış idi. Evkâflarını ihtimâm üzre arayup vakıflarından ta'mîr itdirdü. Vakfı olmayanların ba'zısını kendü mâlından ve ba'zısını kibâra havâle idüp binâ itdirdü.

Hünkâr Yalıları
Ta'mîr
Olunduğu

Ve recebde vâkı' olan zelzele üç dakîka mümtedd olmağla ekser sûr-ı Kostantaniyye vîrân oldukda İznikmid Gümrüğüyle Karamürsel Mahkemesi münhedim olup nâib efendi ile gümrükçü etbâ'ıyla helâk oldu.

Zelzele

Ve Gedikpaşa'dan bu esnâda zuhûr iden harîk Kumkapu'ya varınca mümtedd olup kenîse-i meşhûre dahi muhterik oldu. Ve Beşiktaş Sarâyı tevsî' vü ta'mîr olundu.

Harîk-ı
Kebîr-i
Gedikpaşa

Ve Anadolu kadı'askeri olan Kevâkibizâde'den "rüşvet alup cedîd kadıları eskilerine takdîm itdi" deyü kuzât hünkâra arzuhâl virildikde vezîr def'iyle meşgûl oldu. Lâkin kîl ü kâl ve kelâl u melâl virmekle kadı'asker ve tezkirecisi ve matlabcı ve iki muhzır dahi tahtabaşıyla bile nefy olundu.

Kuzât Şikâyetiyle
Anadolu
Kadı'askeri Nefy
Olunduğu

Ve gümüşün dirhemi yirmi memâlik-i Osmâniyye'de yirmibir akçeye lâkin Acem'de ve Frenkistan'da ziyâdeye olmağla Osmanlı zolatasını düşürüp diyarlarına (327a) götürmeleriyle gümüş Âstâne'de bulunmaz olup darbhânedede beyâz akçe kesilmedi. Zahîreye giden sefînelere beyâz akçe lâzım olmağla cümle esnâf kethudâlarıyla Mahmudpaşa nâibi darbhâneye getirülüp onaltı zolata yüz dirhem ve yüz dirhemenin altmışı hâlis gümüş ve kırkı bakır olmak üzere ya'nî her bir zolata sekiz dirhem bir denge nizâm ve her bir zolata seksener akçeye cârî vü râyic iken doksana

Nizâm-ı
Sikke ve
Darbhâne ve
Zolata

çıkarılmağla gümüşün dirhemi yirmi iki akçeye mübâya'a fermân olunup sarrâflar behermâh ellibeşbin dirhem ya'nî yüzkırk iki buçuk vakıyye gümüş virdikden sonra dahi ziyâde peydâ itdiklerini dahi mübâya'a emr olundu.

Nemçe'den
Gelen Elçi

Ve Nemçe'ye giden elçi sınırbaşına vardıkda mübâdele ya'nî bizim elçi Nemçe'ye ve Nemçe elçisi Âstâne tarafına geçüp hudûddan Nemçe elçisi elli günde seksen kîse masrafla Âstâne'ye götürülüp yevmiyye kırkbin akçe ta'yîn virildi. Ve elçiye sadrîa'zam Anadolu Hisârî'nda Amucaoğlu Yalısı'nda ziyâfet itdikde elçi çekdiri ile götürülüp envâ'-ı sâz u söz ve lu'b ve âhengden sonra elçi çekdiriyle gider iken vezîr dahi kayığa râkib oldukda hisârlardan vâfir toplar atıldı.

Sene 1132 Tamâm şuden-i kitâbhâne-i cedîd-i şehriyârî der-Enderûn-ı Sarây-ı Hümâyûn. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Abdullah ve vefâtes. Ve harîk şuden der-Tophâne der-Sarıköz ve Şehremîni ve kurb-ı Sultân Hammâmı der-dâhil-i Bâb-ı Balat ve der-karye-i cedîd ve der-câmi'-i Cihângîr. Ve tamâm şuden-i kitâbhâne ve sebîl-i Sadrîa'zam-ı Dâmâd-ı Şehriyârî İbrahim Paşa der-kurb-ı Câmi'-i Şehzâde. Ve sûr hıtân-ı şehzâdegân Sultân Süleyman ve Sultân Mehmed ve Sultân Mustafa ve Sultân Bayezid der-Meydân-ı Tîr der-zi'l-ka'de. Ve vefât-ı Şeyh Murad Efendi ez-kibâr-ı meşâyih-i tarîka-i Nakşibendiyye.

Çerkes tâifesi âdet-i kadîme üzre Kırım hanlarına virdikleri esîrleri virmeyüp muhâlefet itdiklerinde "Çerkes'e sefer ideceğim" deyü Tatar han izin taleb itdikde ruhsat ve harçlık virildi.

Şehzâde Sultân Abdullah dünyâyâ geldikde üç gün üç gice donanma fermân olunup bir gün zevk-i sūrûr olunup irtesi vefât itmekle donanma bozuldu.

Moskov'un
Mü'ebbed
Sulhu

Moskov keferesinden elçi gelüp "çünkü devletle biz sulh olduğumuzda muvakkat olmuşduk. Mü'ebbed olsun" didikde "ne hâcet? ve mü'ebbed sulh şer'an câiz değil" dinildikde elçi izhâr-ı merâm idüp "Burut senesi biz mağlûben musâlaha olmağla şânımız hakîr oldu. Hattâ Âstâne'de balyosumuz oturdulmayup cemî'-i krallardan dîn olduğumuza biz âr iderüz. Eğer tekrâr mükâleme ve tecdîd-i sulh olunur ise febihâ ve illâ sulh fesh olunur" didikde erbâb-ı hall ü akd müşâverede "Moskov'a sefer olunsa işe yarar memleketi yok ki varup alavuz. Ana sefer nâfile masrafdır. Heman merâmına müsâ'ade olunup sefer gâilesi def' olmak evlâdır" deyüp Moskvov ile mükâleme itdiklerinde Âstâne'de balyosu oturup nâmede ünvanı sâir

krallar gibi olup ve cemî'-i matâlibine müsâ'ade olundu. Ancak Leh Memleketine girmesün mâddesine geldikde "cümhûr-ı Leh kralları olan Nalkıran'a hasımdır. Lâkin Moskov'dan i'âne olmadıkca galebe idemezler. Ve Nalkıran anları (327b) tav'an ve kerhan kendüye ittibâ' itdirür. Böyle olıcak Nalkıran müstakil olur. Ve müstakil oldukda memleketi memâlik-i İslâmiyye'ye karîbdır. İstiklâli Devlet-i İslâmiyye'ye muzırdır. Bizim Osmanlu'ya dostluğumuz olduğu için Nalkıran'ın istiklâlini kesr kasdıyle Leh'e girelüm dirüz. Ve Leh'de bu işi görüp durmayup çıkaruz" deyü hayır-hâhâne cevâbına erbâb-ı hall ü akd olacak zâtlar firîfte olup belki mahzûz olup mükâleme ve tecdîd-i sulh itdiler. Bu faslı bir sabi istimâ' itse "olmaz" deyü fetvâ virir. Lâkin vaktin vezîri İbrahim Paşa'ya vaktin ricâli pâdişâhın ikbâline bakup taraf-ı rızâsında olurlar idi. Vezîr ise lafz-ı seferi elfâz-ı küfürden ziyâde add idüp "zevk u safâ ve râhata mâni' olur" dir idi. Nemçe sulhunda vezîrin i'tikadı böyle olduğunu Moskov fehm idüp "nakz-ı ahd iderim" dimekle İbrahim Paşa Moskov'un i'tikadını tahkîk itmekle gâile-i seferi bertaraf eyledi. Lâkin sonra Moskov kendü vakitlerinde yine tecdîd-i sulh diyerek azîm rezâleti kendü Leh'e irtikâb itdirdüğünden mâ'adâ pâdişâh-ı asrın evlâdının câlis-i serîr-i saltanat oldukda bu müsâ'adenin ve taleb-i râhatın şe'âmeti çekilüp Moskov keferesinin Varna'ya ve Kamaçı suyuna gelmesine bâ'is oldu. Vaktinin râhatı mülâhazasıyla dîn-i Muhammedî'ye böyle hasâret olunur mu? Ve dîn-i İslâm ibtidâ zuhûrundan berü salâbetle fütuhât ide gelmiştir. Yohsa düşmenin kelâmını bize hayır-hâhlik ideyor i'tikadında olsalar olmaz idi. Bu ne gaflet bu ne i'tikâd. Aslâ sonunun saymamak ne dimek? Ebu'l-Feth İstanbul'u feth itdikde devletin bekâsını suâl idüp ukalâ kavliyle kânûn vaz' ve Azak kal'asını sedd olmak üzere binâ itmekle bekâ-i devlet için üçyüz sene mukaddem ibâdullâhın zararını ve fâidesini mülâhaza itmiş iken bunlar beş on sene zevk için evlâdlarını dahi kayırmadılar. Yazık anlara. Vâh yazık anlara.

Şeyh
Murad
Efendi

Ve Nakşibendî tarîkı meşâyihından Şeyh Murad el-Buhârî ilm-i zâhir u bâtını mükemmel ve gayretlü hattâ meflûc iken seyâhatle âlemi seyerân idüp ibret almışdır. Ve birkaç hacc-ı şerîf idüp Şam'da tevattun itmiş iken doksana bir târîhinde İslâmbol'a geldikde nâm u şânı âfâka münteşir oldu. Ve yedi sene meks idüp yine Şam'a gidüp yirmibeş sene dahi Şam'da yine meksden sonra İstanbul'a geldikde Çorlulu Vezîr azîz-i merkûmu istiskâl ve Burusa'ya göndermekle altı sene dahi Burusa'da meksinde mâni' gidüp memnû'-ı avdet itdi. Meâlince yine İslâmbol'a gelüp kâl ü hâl ile irşâdını ulemâ-yı zâhir ve bâtını mu'terifler iken sinni doksana mütecâviz ve sakalı siyâh dişleri tamâm beşeresi beşâsetlü olduğu hâlde dünyâdan uzlet ve halvethâne-i kabra

niyet itdikle Dâmâdzâde Fazîletlü Ahmed Efendi hazretlerinin Otakçılar'da binâ itdiği medrese civârına azîmet eyledi, روحه الله روحه.

Bu eyyâmda Burunsuz Korsan nâm kâfir mukaddemâ ahz ve tersanede habs olunmuş iken firâr idüp yirmibeş sene Akdeniz'i kurutmuş idi. Bu sâl-i zafer-me'âlde yine ahz olunup Âstâne'ye sefinesiyle bile getirüldükde sefinesinin (328a) cundasına salb olundu.

Ve Nemçe elçisi Âstâne'de ikiyüz seksen gün meks idüp gidecek oldukda Eyüp'de Kara Mustafa Paşa Yalısı'nda vezîr tekrâr vedâ' ziyâfeti idüp yedi bin kuruş in'âm eyledi. Bu elçi hudûda girüp çıkınca yollarda ve İstanbul'da virilen hedâyâ ve atlar ve ilbâs olunan kürklerden mâ'adâ üçyüz yetmiş bir kîse masraf olmuştur.

Masârif-1
Elçi-i
Nemçe

Ve Lale Mevsimi oldukda Beşiktaş'da binâ olunan Çırağan Yalısı'nda Vezîr İbrahim Paşa pâdişâhı da'vet ve bir hafta ahşam ve sabâh ziyâfet ve harem-i hümayûn ve şehzâdeler hazerâtıyla pâdişâh teşrif ve müsâfir olup gicelerde Çırağan safâsı gündüzlerde envâ'-ı mużhikât ve melâhî ile temâşası olunup hâtimesinde vezîrden pâdişâha ve etbâ'ına mücevher hedâyâlar ile dahi itmâm-ı hıdmet olundukda pâdişâh mahzûz oldu. Hattâ bu eyyâmda kula mevâcib ihrâc olunmuş idi. Tekmîl oldukda pâdişâhdan vezîre âdet üzere bir kürk ve bir hançer ile hatt-ı şerîf vârid oldu ki "Bârî te'âlâ seni bana bağışlasun" deyü taltîf buyurulmuş.

Lale Çırâğâm

Ve bu esnâda vezîr eski odalar başında binâ eylediği dâru'l-hadîs ve kitâbhâne tekml olmağla sudûr-ı ulemâ ve vüzerâ gelüp müderrisînden Numan Paşa Hoca [] Efendi dersâm ta'yîn olundu. Ve bu eyyâmda Kadı'asker Câmî'i'nden zuhûr iden harîk itfâ olunur iken yeniçeri ağası ve vezîrin kethudâsı ve defterdâr etbâ'larıyla bir damdalar imiş. Düşüp bir hafta zahmet çekdiler. Ya'nî rüesâ-yı devlet bu gûne itfâ-yı nâra sa'y-i belîğ iderler idi.

İbrahim
Paşa
Hayrâtı

Ve Şehzâde Sultân Süleyman ve Sultân Mehmed ve Sultân Mustafa ve Sultân Bayezid hazerâtının hıtânları için Matbah Emîni Halil Efendi sûr emîni nasb ve onbin ağaç tepsi ve sekiz bin tavuk ve binbeşyüz Mısır tavuğu ve üç bin piliç ve iki bin kebûter ve onbeşbin kandîl ile diyâr-ı ba'îdden ehl-i hüner lu'bde bâz ve cân-bâz ve söz ve sâz erbâbı dahi ihzâr ve her bir şehzâdeye Eski Sarây'da sağîr nahil ve beşer tablalı onüçer zirâ' kâmetlü kebîr nahiller ve birer şeker bağçesine altışar zirâ' tûl ve ikişer zirâ' arzı olup elvân-ı şükûfe ve meyve ve envâ'-ı tuyûr ve hayavân şekerden resm olunmuş. Ve yüzyirmi tulumcu meşînden yağlu acîb libâslar ile seyircilerin hücumunu def'a me'mûr oldular. Ve beşbin sünnet olacak çocuklara libâslar ve yeniçeri kışlalarından ve imâretlerden ve kibâr konaklardan kazgan ve tencere ve sini

Okmeydâm'nda
Hünkâr Düğünü

cem' u ahz olunup işbu zi'l-ka'denin dokuzunda Okmeydânı'nda musallâ kurbuna pâdişâh için yüksek adâlet köşkü binâ ve kurbuna ağzı Kağıdhane'ye güşâde otak-ı hümâyûn ve ittisâline vezîr otağı ve civârına müsâfir oba ve çergi ve çadırları kurulup yirmi orta yeniçeri (328b) ile kul kethudâsı muhâfazaya ta'yîn olunduktan sonra harem-i hümâyûn ile pâdişâ[h] tersane bağçesine nakl buyurdukda Okmeydânı'na şenlik için otuz top hâzırlandı. Vaktâ ki yevm-i mezkûrda pâdişâh sa'âdetle Okmeydânı'na teşrîf buyurdukda erbâb-ı devletden erbâb-ı mu'âyede âmâde idi. Libâs-ı mu'âyede ile eyyâm-ı îdde Sarây-ı Hümâyûn'da ne gûne mu'âyede olunur ise bilâ-fark ibtidâ nakîbüleşrâf tebrîk-i sûr-i hitân idüp sümme ve sümme tamâm oldukda bayram günü gibi yeniçeri pilav ve zerde kapup ulemâ vüzerâyâ ziyâfet olunur iken gümüş sakâları ve çanşigirler mücevveze ile sofrâ ve peşkîr vaz' idüp zülüflü baltacılar sahnaları tepsîye vaz' ve ref' eyledi. Ve şerbet ve kulâb ve buhûr hıdmetini dahi Eski Sarây baltacıları gördü. Ve yevmiyye ikiyüz elli sabi sünnet olunur idi. Hitân çadırına alayla hünkâr önünden geçüp ta'yîn olunan yüzelli cerrâh sünnet ider idi. İrtesi selâtîn hatîbleri ve imâmları dahi irtesi kadılar ba'dehu mahallât imâmları ve talebe-i ulûm ve yeniçeri ve cebeci ve topçu ve arabacı ve kalyoncu ve tersanelü ve sipâh ve silâhdâr ve tekyeler meşâyıhı ve sûfîler ve her esnâf ordu alayı vechi üzre şehriyâr-ı zîşân önünden icrâ-yı san'at iderek mühr-i felek ve reşk-i melek sırma yelekli hulefâlarıyla gelüp hedâyâlarını arz idüp ziyâfet olunurlar idi. Hattâ Efrenc balyosları ve elçileri ve kapukethudâlar ve tercümânları dahi ziyâfet olundu. Ve yevm-i âhirde nisâ tâifesi dahi Aynacılar Tekyesi'ne cem' olunup bin tabla pilav ve zerde ile it'âm olundu. Tamâm onbeş günde tamâm oldu. Her gün çengi ve cân-bâz ve perende-bâz ve zor-bâz ve hokkabâz ve hayâl-bâz ve şîşe-bâz ve kukla-bâz ve rakkâsân-ı dırâz ve cirid ve ayu ve samsun ve mızrâk ve behlüvânân ve matrakçıyân ve matrabân ve hânende ve sâzende ve kıssa-hânân ve sâir esbâb-ı zevk u sürûr ile pür-neşât ve handân olunur iken otuz zirâ' bir direk nasb olunup depesine bir gümüş meşrebe ile âfâk akçe doldurulup "kim çıkup alur?" deyü salâ olunmuş idi. Vâfir heveskârân nisfından avdet ider iken pâyzen çıkup alıcak i'tâk oldukda İslâm'a gelmekle doksan akçe ulûfe ta'yîn ile kalyon re'îsliği virildi. Ve karadan çekdiri yürüdüldü. Ve gicelerde kandîller ve mâhyalar ve mumlar ve meş'aleler ve envâ'-ı fişenk Tophâne'den ve cebehâneden ve tersaneden ve Gümrükçü'den ya'nî dört taraftan her gece fişenk getirülüp mütehâyir olunacak san'atlar icrâ iderler idi. Ve ba'zı gece Tersane Bağçesi önünde rûy-ı deryâda sallâr üzerinde âteşler saçıldığı seyerân olunuyor idi. Onbeş gün tamâmında Sarây-ı Hümâyûn'a nakl olunup sarây

meydânında iç cebehâne önünde çadırlar kurulup bâkî sıbyân dört gün Okmeydânı tarzında alay gösterek hitân olurlar idi. Ba'dehu nahil alayı ki Sultân Bayezid'in Vezneciler Kapusu (329a) hedm ve cümle vüzerâ ve ulemâ ve ocaklu ve erkân-ı devlet Sarây-ı Atîk'da cem' ve neferât Sarây-ı Atîk'dan Sarây-ı Cedîd'e varınca iki keçelü selâma muntazırlar. Ve Eski Sarây'da alay kurulup Vezneciler Kapusu'ndan çıkup Saraçhâne başından Horhor'dan ve Aksaray'dan dîvân yoluyla Sarây-ı Cedîd'e gindiklerin pâdişâh Ayasofya kurbunda nakkâşhânededen seyerân eyledi. Ya'nî bir azîm alay ile nahiller nihâyetinde hünkâr takımıyla ekber şehzâde Sultân Süleyman hazretlerinin solaklar ve peykler rikâbında ve bâkî şehzâdeler koçu içinde geçüp sarâya vardıklarında sonra zi'l-hiccenin sekizinci günü ehl-i dîvân ve ulemâ yine sarâya da'vet teberrüken hırka-i şerîfi ziyâret ba'dehu Sünnet Odası nâm mevki'de şehzâdeler sünnet olundu. Ba'dehu vüzerâ ve ulemâyâ kürkler ve ashâb-ı manâsiba hıl'atlar ilbâs olunup sadrıa'zama yüz kîse kıymetlü bir donanmış at inâyet buyurulmağla hitân hitâm buldu. Düğüne gelen vüzerâ ve ulemâ ve ricâl-i devlet ve taşra vilâyetlerde olan vüzerâ ve ümenâdan hâllü hâlince hedâyâ ile isbât-ı vücûd itmişlerdir. *Vehbî Efendi* merhûmun *Sûriyye*'sinde keyfi ve kemmi beyân u ayândır.

Ve îd-i adhânın üçüncü gününe değin vezîrin oğlu Mehmed Bey'in hitânı için dahi Paşa Kapusu'nda ziyâfetler olunup yevm-i mezbûrda şevketle sa'âdetle pâdişâh dahi tevâzu'an teşrîf ve sadrıa'zamını taltîf ve şânını taz'îf buyurup mîr-i merkûm hitânından sonra Sarây-ı Hümâyûn'a avdet buyurdu. Ve şehzâdelere mîr-i müşârün ileyhe birer donanmış midillü hediye geldi. Böyle sûr-ı sürûr her pâdişâha nasîb olmadı. Belki Âl-i Osmân'dan bununla dört pâdişâh nâil olduğı tevârîhde mazbûtdur.

Sene 1133 Harîk-ı şema'hâne der-kurb-ı Eyüp ve der-hâric-i Bâb-ı Cedîd ve der-Tersane Bağçesi ve der-kurb-ı Sultân Selîm ve der-dâhil-i Balat ve der-Sarıköz. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân İbrahim ve vefâteş. Ve ta'lîm-i kırâat-i Şehzâde Sultân Mehmed ve Sultân Mustafa ve Sultân Bayezid der-Sarây-ı Hümâyûn. Ve âmeden-i elçi-i Moskov. Ve maktûlî-i Ali Paşa Vâlî-i Mısır. Ve vefât-ı Abdülvehhab Efendi Vâ'iz-i Câmî'-i Sultân Bayezid Şeyh-ı Tarîk-ı Halvetiyye ve Kapudan Süleyman Paşa der-Sakız.

Pâdişâh Sünnet
Düğünü için
Paşa Kapusu'na
Geldiği

Köprülüzâde
Esad Paşa

Köprülüzâde Esad Paşa'nın dâiresi mülûkâne olduğı gibi harekâtı dahi mülûkâne olup halkdan ihticâb ya'nî etbâ'ı dahi beş günde bir paşanın yüzün

göremez. Bu hâletine pâdişâh gazab idicek vezîr ta'mîr iderek Hanya'dan azl ve Resmo mansıbıyla tenzîl ve ta'zîr itdürdü.

Seferler takrîbiyle es'âra bakmağa el değmemiş idi. Şimdi vezîr ihtimâm ider oldu. Hattâ İstanbul kadısı olan Dürri Efendi'yi adem-i ihtimâm için bî-vakt azl eyledi.

Ve sefer takrîbiyle mîr-i mîrân kesret bulup anlara sancak ve mansıb kifâyet itmediğinden her biri fakîr ve muhtâc ve sâil kıyâfesinde İslâmbol'da dolaşdıkları devlete âr ve vezîre güç gelüp ba'zısına mansıb ve ba'zısına harclık virüp vatanlarına irsâl idüp bilâ-izn (329b) Âstâne'ye gelmekden nehy eyledi.

Sefer
akabinde İki
Tuğluların
Hâli

Ve Sivaslı Bostancıbaşı Mehmed Ağa'ya pâdişâh i'tibâr itmekle nâs kendüye ilticâ idicek kendüye müte'allık olmayan işlere "ben karışmam" deyü def'i lâzım iken tama' idüp herşeye karışıp recâ ile olmaz ise ibrâm ile karışdığı işi başa çıkararak herkes tarafına meyl idince yolsuz işlere dahi karışıp nâsın zemminden tehâşî itmez oldu. Ve vezîrin sükûtundan âciz zu'muyla oniki yaşında oğlunu Amasya paşası ve karındaşını beylerbeyilik ile Sivas vâlisî ve diğêr karındaşî olup defterdâr mehterini cizye muhâsebecisi itdirüp sâir akrîbâ vü müte'allıkâtını dahi birer gûne çırâğ itdikde vezîr yine tegâfûl itdiğinden pâdişâhın iltifâtına mağrûr olup kurb-i sultân âteş sûzândan gaflet idüp fütûr getürmemekle erbâb-ı masâlih kapusuna izdihâm itdiğini gören hayır-hâh-ı devlet "bu âdeme bu rütbe müsâ'adeden mizâc-ı devlet muhtell oluyor" deyicek vezîr pâdişâha "bostancıbaşımın üç tuğla çıkması iktizâ itdi" didikde pâdişâh-ı zarîf "böyle herîfi üç tuğla çıkarmak izhâr-i aczdır" buyurup heman azl ve vatamı olan Sivas'a nefy olundu. Ve Sivas vâlisî olan karındaşından dahi şikâyet olunmağla katl olundukda kendü havfa tâbi' olup firâr u gaybet eyledi.

Sivaslı
Bostancıbaşı

Kibârın
Herşeye
Karışmasından
Zarar

Kurb-i
Sultân Âteş
Sûzân

Bu sene dahi lale mevsimi gelmekle vezîr pâdişâhı Çırağan Yalısı'na da'vet itdikde pâdişâh ve harem-i hümayûn ve şehzâdeleriyle teşrîf ve on gün müsâfir oldukda paşa dahi kurbunda vâkî' yalıya nakl gündüzlerde âheng ve gicelerde çırâğân ile safâda olunup vezîri seherî Paşa Kapsu'na gider ve ba'de'l-asr gelür idi. Hitâmında pâdişâhın evlâdı olan Sultân Süleyman ve Sultân Mehmed ve Sultân Mustafa ve Sultân Bayezid ve Ümm-i Gülsüm ve Hadice ve Âtike ve Saliha ve Ayişe ve Rabia ve Zeyneb sultânlarla ve hemşîre-i pâdişâh olan Hadice Sultân'a ve Haseki kadınlara ve başkadından beşinci kadına ve şehzâdeler vâlideleriyle sultânlar vâlidelerine ve ikbâl kadınlar ve dârüssaâde ağasıyla musâhib ağalara ve silâhdâr ağayla gedikli ağalara ve rikâb ağalarıyla silahşörlere her birinin hâline ve rütbesine

Lale Çırâğânı

göre ve cevâhir ve murassa' ve emti'a ve nüküd ve akmişe ve hediye virmekle pâdişâha azîm hizmetler eyledi.

Bu yakînlarda Mısır'da semt-i tagallübe sülûk iden İsmail Bey'in izâlesini devlet murâd idüp Receb Paşa'yı Mısır'a vâlî ve Kethudâzâde'yi kadı idüp fırsatı düşdüğe kaydı görülmesi tenbîh olunmuş idi. Lâkin mezburânın hareketinden İsmail Bey sût-i kasdı tefehhüm itmekle paşayı sadrından indirüp hüsn-i hâline mahzar alup devlete irsâl itdikde devlet tecâhül idüp mu'âmele-i afv ve mücâmele buyurdu. Böyle husûsu gâyetle ilgâya dakîk-ı fikr ve tedbîr-i bâ-tefekür ile tutmak lâzım iken paşa ile kadı bî-shu'ûrluk idüp sırlarını fâş itmekle devletin merâmını te'hîre sebep olduklarından başka kendülerini rezîl itdiler.

Akdeniz'den ve Karadeniz'den gece Âstâne'ye vürüd iden sefâyine nef'-i azîm olmak için sadria'zam Kız Kulesi'ne fenar ihdâs eyledi.

Ve bir sene mukaddem Mekke Şerîfi olan Şerîf Yahya'ya şerâfet te'bîden virilmiş idi. (330a) Bu vaz'ı sâir şürefâ duyup hazm idememekle ittifâk idüp şerâfetden tenzîl eylediklerinde firâr iderek menzil ile Âstâne'ye gelicek Eyüp'de konak ve ta'yînât virildi. Ve huzûr-ı hümayûna vâsıl oldukda hünkâr nîm kıyâm idüp ku'ûda izin virdikten sonra kahve ve şerbet ve buhûr ile ikrâm ve kürk ilbâs buyurdu. Ve on kîse harçlık virilüp evlâd u etbâ'ıyla Şam'a irsâl olundu. Bu gâile şerâfetin te'bîdinden iktizâ itdi. Sâir menâsıb belki mansıb-ı sadria'zam dahi böyle mü'ebbed olduğunu nâs fehm idicek fitneye bâ'is olur. Tarafına mütekeddir olanlar yakında azl olunur deyü kendüleri tesliye iderler iken te'bîd zuhûr idicek me'yûs olup helâkına belki te'bîd iden zâtın zevâline sa'y iderler. Gerçi şerîf-i merkûm yine şerâfet talebinde oldu. Lâkim emr-i âsîr ve zahmetlü olmağla yerine şerîf olan Şerîf Mübârek dahi devletin rızâsında olduğu için Şerîf Mübârek ibkâ olundu.

Ve Ali Beyinköyü'ne havuzlar binâ olunup Husrevâbâd tesmiye olundu. Hattâ binâ olunur iken pâdişâh gelüp sâyebânlarda iftâr eyledi.

Ve bu sâlde Sultân Selim'de harîk zuhûr itdikde aslı Fransız ba'dehu Flemenk diyâr gidüp sonra Âstâne'ye geldikde mühtedi olan Gerçek Davud yankın tulumbasın kendü kendüye îcâd ve harîk-ı mezkûra getirüp i'mâlinden nef' müşâhede olundukda pâdişâh mesrûr olup Şehzâdebaşı'nda Acemoğlanı Meydânı nihâyetinde tulumbacı kışlası binâ itdirüp başka bir ocak olmağla neferâtına yevmiyye ta'yîn ve Gerçek Davud'u tulumbacıbaşı ta'yîn buyurdu.

Ve bu zamâna gelince İstanbul'da ramazânlarda Süleymaniye ve Sultân Ahmed ve Vâlîde Câmî'lerinden gayrıda minârelerde mâhya yoğ idi. Pâdişâha ve vezîre

Mısır'da
İsmail
Bey'in İsyâm

Sırrı
Fâşdan
Zarar

Kız
Kulesine
Fenar Vaz'ı

Mekke
Şerîfinin
Âstâne'ye
Geldiği

Mekke
Şerîfine
Şerâfet Te'bîd
Olmaktan
Zarar

Ali Bey'in
Karyesi Ta'mîr
Olunduğu

Yankın
Tulumbası
İcâd
Olunduğu

Üsküdar
Câmi'inde
Mâhya İcâd
Olunduğu

mukarreb olan hâlâ Anadolu Kadı'askeri Yahya Efendizâde Feyzullah Efendi Üsküdar'da sâkin olup Üsküdar'da mâhya olmasını murâd itmekle Üsküdarlu'ya arzuhâl virdirüp kendü dahi tasvîb idicek Üsküdar'da Cedîd Vâlîde Câmi'inde mâhya olmasına fermân olundu.

Ve bir sene sonra Eyüp Câmi'inde ve Sultân Selim ve Sultân Mehmed ve Sultân Bayezid ve Ayasofya ve Şehzâde cevâmi'inde dahi mâhya fermân olundu.

Ve evâilde îd-i fıtırda yeniçeri ağaları Eyüp'de vezîre ziyâfet itdikden sonra vezîre sipâh ve silâhdâr ocakları çavuşları ve ricâli ve küttâb ile yeniçeri ağasının

Cemî'-i
Cevâmi'-i
Selâfında
Mâhya
İcâdı

Bayram
Alayı İcâd
Olunduğu

hünkâr dîvânına kendiyile takım ile ya'nî çorbacılar piyâde başda sorguç orta kuşak rikâbında bir azîm alayla Eyüp'den karadan Paşa Kapsu'na gelmek âdet iken mensûh olmuş idi. Bu İbrahim Paşa kânûn-ı kadîmi icrâ eyledi. Ve bu İbrahim Paşa sulhddan berü işliyen mevâcib ondört kıst ûlûfeyi vaktiyle ihrâc itdikden sonra masraftan ve mahlûlden üçbin kîse tankîs idüp beşbin yediyüz kîse îrâda zamm eyledi.

Ve "on seneden berü taşradan Âstâne'ye gelenler vatanlarına gitsün" deyü (330b) emr olundu. Lâkin kâbil olmayıcak ba'de'l-yevm gelmelerine yasağ olunup iskelelere tenbîh olundu.

Taşradan
Âstâne'ye
Gelüp Tevattun
İdenler
Mekânlarına
İrcâ' Murâd
Olundu. Lâkin
Kâbil Olmadı

Ve Yirmisekiz Çelebi elçilik ile Franca'ya gitdikde ibtidâ Tolon nâm iskeleye, andan Buka (Puka) limanına, andan Set kal'ası limanına varup kırk gün Nazarto'[da] bekleyüp Ağda nehrine Bahr-i Sefîd'den seffîne-i nehr ile Bahr-i Muhît'a geçmek mümkün olmuş. Ya'nî yüzyirmişer zirâ' havuzdan havuza nakl olunarak a'nî seffîne havz-ı ûlâya dâhil oldukda suyun mahreci sedd oldukda gelen su havuzda mürtefi' olarak yukaruki havuza müsâvi oldukda seffîne havuz-ı sâniye nakl kezâlik havuz-ı sâni mahreci sedd oldukda âb mürtefi' olarak yukaruki havuz-ı sâlise beraber oldukda seffîne havuz-ı sâlise nakl iderek seksen havuzla firâze olan Montaruzem (Montanruz) nâm mahalle vâsıl oldukda yirmi dört havuzla dahi Toloz (Toulouse) nâm mevki'e nüzûl olunur. Su'ûd ve nüz[û]lde nice cibâlden mürûr olur. Hattâ bir mahalde ikiyüz zirâ' bir dağ altından geçülür. Ve bir mahalde havzın tahtından köprüyle âhar nehre geçer. Ve köprünün üstünden seffîne geçer. Ve nehr-i mezbûrun iki tarafı şehirler ve kasabalarıdır. Toloz şehrine varıldıkda Garona (Garonne) nehrine seffîne ile mürûr ve Borda (Bordeaux) kal'asına andan Balanha (Blaye) kal'asına varıldıkda karaya çıkup hintov ile Paris şehrine varırken ricâ[l] u nisâ yolda alayını seyerân ve temâşâ itdiklerine kanâ'at itmeyüp pâ-yı taht olan Paris şehrinde elçi-yi paşaya tahsîs olan konağa elçi nüzûl itdikde dahi avratlar gelüp Osmanlu'nun ta'âm ekl ve tenâvül itdiklerini bâ-husûs hâlet-i nevmde gelüp Osmanlu'nun uyhudan bîdâr

Franca'ya Elçi
Gittiği ve Evsâf-ı
Memleket-i
Franca

olup ne güne kaldığını ve libâs göyneklarine nâzır olurlar idi. Bu âdet-i Efrenciye'dir. Anlar krallarının bu hâllerini varup temâşâ iderler. Ve kralları onüç yaşında bir cevân idi. Elçi buluşdukda azîm ikrâm itdi. Ve hazîne seyr itdirdükde İngiltere'den altı bin kîseye iştirâ olunmuş yüz otuz yedi kırât elmas müşâhede olundu. Ve opara ta'bir olunur. Lu'bhânedede her bir kıssa hikâyesini aynıyla resm itmişler. Meselâ menâkibde yağmur yağdı deyicek olıcak san'atla bulut peydâ ve ipek ve ibrişimden yağmur gösterür. Bir kâ'ide meydân-ı merkûmda bârân nüzûl ider. Zann olunur. Hele gice lâ-farkdır. Sâir lu'bları buna kıyâs ve musanna' bağçeler ve havuzlar ve nevâdir meyve ve şükûfelere vasf ile ma'rifet nâ-kâbidir. Ve bir kilim kârhânesi var. Beşbin kuruşa değin sırmalı kilim nesc olunur. Ve âyine kârhânesinde dörder zirâ' mir'âtlar vardır. Ve bu Paris şehri Kostantaniyye vüs'atında vardır. Yedişer kat kârgîr binâdır. Vasatından Sen Nehri cereyân ider. Dükkânlarında zenân bey' u şîrâ ider. Dükkâncıları zendir. Ve müneccimhânesi ve rasadı müheyyâdır. Ve elçi mülâki oldukda kral kıyâm ider idi.

Sene 1134 Âmeden-i elçi-i Özbek ez-cânib-i Ebu'l-Feyz Muhammed Bahadır Hân. Ve harîk der-Yenibağçe der-Beşiktaş der-kurb-ı Lalelü ve der-Küçükbâzâr der-kurb-ı Emîr Buhârî (331a) der-Karagümrük ve der-Kasımpaşa ve der-Eyüp ve der-Mehmed Ağa Câmi'i der-İstanbul. Ve âmeden-i elçi-i şâh-ı Acem Murtazakulu Han be-İstanbul. Ve vürûd-ı haber-i istîlâ-i İbn-i Mîr Veys Mahmud Han be-İsfehan. Ve sudûr-ı fermân berây-ı tertîb-i mahya der-minârât-ı cevâmi'-i selâtîn. Ve binâ-i kasr-ı sultân der-Kağıdhane ve müsemmâ şudeneş be-nâm-ı Sa'dâbâd der-zi'l-ka'de. Ve vefât-ı eş-Şeyh Fâzıl Süleyman Efendi Vâ'iz-i câmi'-i Ayasofya ve Maktûlzâde Ali Paşa emîru'l-hacc.

Özbek Elçisi

Vâfir sinînden berü Özbek'den senede üçer beşer elçi gelüp nâme-i arz-ı hulûs getirür idi. Bu sene üçü bir yere cem' oldu.

Ve küffâr ile barışık olmağla Ülgünlü'den iki tüccâr sefinesi Venedik'e vardıkda kral-ı murdâr beş bahânesiyle kayığa binüp top şenliği itdirdükde sefîneleri top dânesine nişâne itdürmekle sefîneteyn-i merkûmeteyni ikisini birden telef itdirdükleri içün Ülgünlü Âstâne'ye feryâda geldikde balyosu tazyîk olunup yirmi kîse diyet bahâ alıvirildi.

Venedik'in
Ülgün'e
Hıyâneti

Kesret-i
Yağmur

Ve bu sene zemherîde lodoslar esmekle şitâ gûyâ sayfa mübeddel olmuş idi. Poyraza tahavvül itdikde şiddet-i rûzgâr ile kesret-i bârândan vâfir menâzil münhedim oldu.

Ve şikk-1 sâni rütbesiyle hâcegândan Dürri Efendi Acem'e elçi irsâl olunmuş idi. Bağdad'dan on günde sınura ve beş günde Kirmanşâhân'a ve sekiz günde Hemedan'a ba'dehu Kazvîn'e ve beş günde şâh sâkin olduğu Tahran'a varup dokuzuncu günü i'timâd-1 devlete ya'nî sâhib-i mühre da'vetle elçi buluşup onaltıncı gün Şâh-1 Acem-câh Hüseyin Şâh'a buluşmağa gider iken Dürri Efendi nâmeyi taht-1 revâna vaz' ve etrâfını çukadarlar ve Acemler'e ihâte itdirüp kendü at üzerinde alay ile sarây-1 şâha varup üçüncü kapuda nâmeyi alup başı beraber tutarak dîvânhâneye vardıkda şâh bir yüksecek sofada yalnız fakat bir yasdık ve başı ucunda kırk dâne ra'nâ cevân hanzâdeler ile Çerkez ve Abaza güzelleri kıyâm itmiş ve beş zirâ' ba'îd sofada vezîri ve defterdârı ve re'îs ve ricâl-i devleti ve karşı sofada yeniçeri ağasıyla beylerbeyiler cümlesi kâ'id ve şâhın sağ tarafında kara ağalardan kızlar ağası ve musâhibler ve hâric-i dîvânhânede müsellağ üç bin nefer kıyâmında ve ortalarından geçüp şâh sofasına bir zirâ' karîb varup temennâ idüp¹⁵⁶ "هذا كتاب ينطق عليكم بالحق"¹⁵⁷ şevketlü azametlü kudretlü sultânü'l-berreyn ve'l-bahreyn Gâzî Sultân Ahmed Han hazretlerinin nâmesidir. Şâh-1 Acem-câh'a selâm iderler" deyü ezân perdesiyle itmâm-1 kelâm itdikde şâh diz çöküp elini uzadup nâmeyi alup öpüp başı üzre koyup elinde tuttuğu hâlde "üç kerre ku'ûda emr itdi ben te'eddüb idicek kapucular kethudâsı gelüp beni ikinci vezîrin altına zor ile ku'ûd itdirdü". Ve tabak ile şeker getürdüler. Ve altun ibrîk ile kahve ba'dehu çay getürdüler. Ba'dehu sâde nakkâra faslı olunur iken ta'âm döşenüp itmâmında hânemize geldik. Ba'dehu vezîr da'vetine vardıkda vezîria'zam mektûbunu virüp şu'arâsıyla (331b) sohbet-i şî'riyye ve mûsikî fasılları ve ziyâfet olundu. Ba'dehu nâme almağa şâh dîvânına vardığımda ke'l-evvel ikrâm ve pâdişâhımızın hâtırın suâl idüp nâmesini virdi.

Dürri Efendi
Acem'e Elçi
Gidüp
Geldiği

Tatar Envâ'ı

Meğer İran'ın semt-i şimâlîsi ile şarkîsi beyninde ve Dağistan'da müslim ve keferi doksan dört kabîle Tatar nev'inden mevcûd imiş. Anlardan ve Özbek ve Moskov'dan elçiler gelmiş idi. Bu dîvânda buluşdular. Ba'dehu şâh Devlet-i Osmâniye'ye mahsûs elçiyi irsâl idecek olup nasb itdiği elçi bize ziyâfet ve üç def'ada şâhdan bize elli üç kîse nükûd harclık ile beş at ve bir katâr katır ve bir katâr deve virdi. Ve Dürri Efendi avdetde Revan ve Erzurum yolundan Âstâne'ye geldikde

¹⁵⁶ "temenna idüp" kelimesinin altına "itdiğimizde" yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

¹⁵⁷ Bu hakkı söyleyen bir kitaptır.

takrîrinin meâlî şâhın hükmünde olan memâlikin tûlü kırk konak ve arzı kırk merhaledir. Ve beldeleri ve ahâlîsi ma'mûr ve tüccârı çok. Lâkin rençberi kalîl olmağla me'kûlât Âstâne'nin iki kat bahâsına çıkmış ve libâsları kendü diyârından hâsıl olur. Fakat Fransız çukasıyle Keşmirî şal taşradan gelür. Ve memâlik-i İran'da fakat üç kal'a vardır. Biri Hind serhaddinde Kandahar ve biri Moskov serhaddinde Ezderhan'dır. Ve biri Osmanlu serhaddinde Revan'dır. Mâ'adâsı Üsküdar gibi açık şehirlerdir. Ve top ve cebehâneye rağbetleri yokdur. Tîr ü kemân ile tüfengde mâhirlerdir.

Afgânî
Tâifesi

Ve binyüz on sekiz sâlinde İran serhaddinde sâkin Afgânî tâifesinin nısfı Hind toprağında ve nısfı Acem arâzisinde Türkmen gibi göçebede sâkin olup Ehl-i Sünnet ve'l-cemâ'atdan bir kebîr kabîledir. Acem'in bâtıl teklîfine gücenüp ya'nî ya Ehl-i Sünnet mezhebinden rucû' idüp Râfizi olurlar. Yâhûd cizyeyi kabûl iderler didikleri için gayret-i İslâmiyyeleri hareket idüp re'îsleri olan Mîr Veys isyân ve hurûc ve Kandehar kal'asın zabt idüp altı sene şâh tarafından gelen asker ile ceng idüp gâlib olur iken vefât itdikde yerine karındaşı cülûs itdi. Ammâ uhdesinden gelmemekle hal' olunup yerine Mîr Veys'in oğlu Mîr Mahmûd cülûs itdikde her sene Kızılbâş ile cengde babası gibi gâlib olarak yirmi konak berü geldi. Bunlar Ehl-i Sünnet olduğu için Acem pûç ta'bîr ider idi. Bunlar Tatar gibi sebük-bâr askerdir. Üçü bir deveye binüp sefer ider. Ve Ehl-i Sünnet'den Lezki tâifesi dahi Acem'e isyân idüp Gence gibi vâfir kasabalarını zabt itmiş. Bu Acem'in memletleri ma'mûr ancak kaht-ı ricâl sebebine devletleri muhtel kânûnları ve ünvanları şâhâne ama ne fâide? Düşmenleri def'ine ve askerîlerinin zabtına ve nizâmlarına kudretleri yok. İçlerinde tedbîre kâdir bir müdebbir ricâlî yok. Ricâl-i devletini söyletsen fuzûllüğü ve ünvanı elden komayup "Mîr Veysoğlu bizim re'âyâmızdır Şâhımız ile nâz ve niyâzdır. Yakında gelüp şâhımıza ilticâ ider. Şâhımız dahi afv ider" derler. Ammâ askeri mukâvemetden kat'-ı ümîd itmiş ve ser'askerleri me'yûs olur. Emr-i ma'bûd-ı bi'l-hakk ile üzerlerine nuhûset çökmüş. Ba'z-ı ukalâ-yı Acem "bizim devletimiz[de] müdebbir kalmadı. Re'îslerimiz (332a) lâ yu'kal. Eğer şâh aklını başına götürüp bu müdebbirleri ve erbâb-ı müşâvereyi tebdîl ve mukarreblerini tard idemez ise ikiyüz seksenüç yıllık Safeviye Devleti muzmahil olur" deyü âşikâre söylerler. Lâkin ukalaya mukârenete muvaffak olamadı. Ve sadırda olanları tahvîlden havf eylemekle iki seneye varmadın kendü ve etbâ'ı ve mukarrebleri muzmahil oldu. Tafsîli sene-i âtiye vekâyi'inde zikir olunur.

Mîr Veys

Mîr
Mahmud

Düşmeni
Küçük
Bilmekten
Zarar

Âstâne'ye
Acem
Elçisi
Geldiği

Şâh Hüseyin Dürri Efendi'ye nâme virüp ircâ' itdikden sonra tarafından elçi nasb ve irsâl eylediği Murtaza Kulu Han Üsküdar'a geldikde çekdiri ile istikbâl ve Âstâne gümrüğüne çıkarılıp kahve ve şerbetden sonra dîvân çavuşları ve sipâh ve silâhdâr çavuşları ve ağaları dîvân libâslarıyla alayla elçiyi alup Bağçe Kapusu'ndan duhûl idüp Yeni Bağçe'de Nakkaş Paşa Sarâyı'na inzâl eylediler. Ve birkaç gün mürûrunda elçi Paşa Kapusu'na getirüldükde sadria'zam kallâvi ve vezîr kethudâsıyla re'îs mücevveze ve elmas kuşak ve elmas hançer takınmışlar. Erkân kürkleriyle vezîrin hıdmetinde yirmi serd kâmet refâtârî âfet tâze iç ağaları dahi elmas kuşak ve mücevher hançer ile makâm-ı hıdmetde olup bu İbrahim Paşa elçiye bir rütbe ünvan gösterdi ki selefde vâkı' olmamış idi. Ve paşa Kağıthane'de elçiye ziyâfet itdikde eyyâm-ı şitâ olmağla otakda gümüş mankallar mevzû' idi.

Ve elçi şu'arâdan olmağla hatt-ı ta'lik ile mûsikî diyâr-ı Acem'e mahsûsdur da'vâsıyla yanınca hânende ve yazular getürmüş idi. Hattât Ekşiaşzâde Veli Efendi getürdüğü yazulara nazîre tahrîr idicek bi'z-zarûre insâf ve getürdüğü yazulara tercîh itdiği gibi bizim hânendeleri istimâ' idicek getürdüğü hânendeleri istiskâl itdi.

Ve vezîr yine elçiye Beşiktaş'da ziyâfet itdikde pâdişâh vezîrin hâtırını hatt-ı şerîf ve siyâh dilki kürk ile suâl buyurdukda meclisde bulunan vüzerâ tebrîk-i hatt için sadria'zamin dâmenini takbîl itdiklerinde elçi dahi kalkup rûy-mâl eyledi.

Ve kapudan paşa tersanede elçiye ziyâfet itdikde elçi kalyonlara girüp seyerân eyledi.

Bizim elçi olan Dürri Efendi şâha vardıkda "هذا كتاب ينطق بالحق"¹⁵⁸ diyerek ezân perdesiyle tahiyât-ı pâdişâhîyi bî-mehâbe teblîğ eylediğini gelen Acem elçisi görmüş iken iki def'a huzûr-ı hümayûna vusûl buldu. Mehâbet-i pâdişâhîden zemîn bûsdan gayrı ağzından bir harf tekellüme kudreti olmadı.

Ve elçinin ba'zı etbâi Emîr Buharî kurbunda bir menzilde iskân olunmuşlar idi. Menzil-i mezburdan harîk zuhûr itdiğinde nâmesini dahi almış idi. Heman Üsküdar'a geçürülüp diyârına irsâl olundu.

Ortaköy'e
Câmi' Binâ
Olunduğu

Ve vezîr kethudâsı Mehmed Kethudâ Ortaköy'de vâkı' bir sağîr mescidi fevkânî ve kârgîr câmi' binâ eyledi.

Ve Ayassofya şeyhi olan Fâzıl Süleyman Efendi şehîr olup müderrisînden olmuş iken terk idüp selâtîn şeyhi olmuş idi.

Müderrişden
Selâtîn Şeyhi
Olduğu

¹⁵⁸ Bu hakkı söyleyen bir kitabdır.

Dâd Gavgâsı

Ve alâ mukaddemesinde beyân olunduğu (332b) üzre dâd harfini mahrecinde icrâyâ sa'y itdikde huffâz ve kurrâlar kur'ân ahzıyla deyü mağlata itdiklerinde kesretlerine binâ'en iki ay Sarıyer karyesine nefy olunup itlâk olunmuş idi. Bu sâl derûnunda âzim-i ravza-i kubûr oldu, رحمة الله عليه. Da'vâsı hakdır.

Ve Benî Harb Kabîlesi Urbân'ı Medîne-i Münevvere'de şeyhü'l-harem ve sâir ağalara gayz idüp gelüp Medîne'yi muhâsara ve hasârete cesâret itdiklerinde ehl-i Medîne bi'z-zarûre şeyhü'l-harem ile kara ağaları kal'aya habs itmekle def-i fitne eylediler.

Binâ-yı
Sa'dâbâd

Ve sadrîa'zam Kağıdhane'de Sadâbâd binâsına mübâşeret itdikde Kuleli Bağçe'de vâkı' mermer kule münhedim kılınup taşlarıyla çağlağan ve havuzlar ve köşkler ve hünkâr sarâyı ve sahrânın etrâfına dîvârları binâsı altmış günde vücûda getürmüştür. Nazar-ı hakîkatla bakılsa çok işdir. Çok himmetdir. Dikkatle nazar olunsa iki senelik işdir. Ve Devlet-i Aliyye'ye böyle bir muntazam mahal lâzım idi, a'dâ elçileri gelüp görmek için. Hitâmında vezîr pâdişâhı da'vet itdikde sa'âdetle pâdişâh teşrîf buyurup sudûr ulemâsıyla vüzerâsını dahi getürdüp ziyâfet olundu. Ve at koşusu ve piyâde koşusu ve atlu koşusu olunup öndül virildi.

Ehl-i
Târîhden
Râşid Efendi

Ve müderrisînden ve ehl-i tevârîhden Raşid Efendi bî-nizâm ve sâhib-i ihtiyâc bir efendi iken Şehîd Ali Paşa vak'anüvîslik ile Mora'ya götürüp enîs ü celîs idinmiş idi. Sonra yirmi dokuz ay İstanbul kassâmı ba'dehu Haremeyn müfettişliği ile ta'ayyüş ider iken İbrahim Paşa'nın dahi ashâb-ı tevârîhe meyl ü muhabbeti olmağla ol dahi kadrine ri'âyet idüp rütbesini terfî' itdirmiş idi. İşbu sene evâhirinde Haleb kazâsıyla ikrâm olundukda kîse kîse altunlar ve sincab samur kürklerle ikrâm olundu. Ve mevlânâ-yı merkûm Haleb'e gitdikde tebyîz itdiği târîhine yine müderrisînden Çelebizâde Âsım Efendi vak'anüvîs olup zeyl ider oldu.

Sene 1135 Harîk der-Beyt-i Bâzâr der-Üsküdar ve der-Halıcılar Köşkü ve der-kurb-ı Şehzâde ve der-Karye-i hâs ve der-kurb-ı Süleymaniye ve der-Cellâd Çeşmesi ve der-Karaman. Ve vilâdet-i Sultân Numan. Ve tamâm şuden-i kasrîhây-ı Sadâbâd. Ve nüzûl-i sâ'ikâ be-Câmi'-i Topkapu. Ve feth-i Tiflis. Ve zelzele-i hafîfe. Ve vefât-ı Mîrzâ Mustafa Efendi

Kazâ-i Medîne muhricden dûn iken Mekke pâyesi i'tibâr olunup Medîne'den ma'zûller dahi Mekke'den azl olunmuş gibi İslâmbol kazâsına müteheyi olmak üzere bilâd-ı selâse ya'nî Edirne ve Burusa ve Mısır'dan ma'zûl olan efendilere Medîne

Medîne Kazâsı
Mekke Pâyesine
Terfî' Olunduğu

virilmek üzere hat vârid oldu. Ba'dehu bilâd-ı selâseye dahi Şam kazâsı idhâl olunmağla bilâd-ı erba'a i'tibâr olundu.

Ve Şam pâyesiyle Galata'dan azl olan Sâcidîzâde Efendi vezîr kethudâsına varup kahve içer iken füc'eten vefât itdi.

Ve helvâ sohbeti için pâdişâh harem-i hümâyûn ve şehzâdeleriyle Paşa Kapusu'na teşrîf ve bir hafta müsâfir olup zevk u sürûr itdiler.

Ve müteveffâ Hekimbaşı Nuh Efendi'nin (333a) oğlu silâhşör ve kapucubaşı olan Ali Bey'i Şehîd Ali Paşa Zile voyvodalığıyla kurb-ı pâdişâhîden def' itmiş idi. İbrahim Paşa vezîr oldukda Türkmen Ağası nasb itdi. Ol dahi üç sene Türkmen Ağalığı'ndan memdûh olmağla Adana eyâleti iki tuğ ile kendüye ihsân ve Türkmen Ağalığı dahi üzerinde ibkâ eyledi.

İzmir'e kadı olup giden Mustafa Efendi'yi kapusuzlar İzmir'e dört sâ'at mahalde şehîd itdikleri haberi vezîre vâsıl oldukda Anadolu'da eşkıyâdan ferd-i vâhid kalmamak üzere evâmîr ile ihtimâm eyledi ve köklerine kibrit suyu kodu.

Geçen seneler misillü lale çırâğâmı için Beşiktaş'da Çırağan Yalısı'na vezîr da'vetine pâdişâh teşrîf buyurmuş idi. Lâkin şehzâdeler kızamuk nâm illete mübtelâ olup def' olunca onaltı gün meks buyurdu.

Ve eyyâm-ı îd ikinci günü Sarây-ı Hümâyûn'da Gülhâne'ye pâdişâhlar teşrîf ve sadrîa'zam ile sadr-ı fetvâ gelüp yevm-i mezbûrda izhâr-ı sürur ve beşâset kânûn-ı kadîm olup pâdişâh-ı zamân dahi kânûna beher îd ri'âyet ider iken işbu îd-i fitrın ikinci günü pâdişâh Paşa Kapusu'na gelüp icrâ-yı âyîn-i îd-i saîd ve ihyâ-yı abd ve abîd eylemekle sadrîa'zama olan alâka ve muhabbetini i'lân buyurdu.

Ve îdin üçüncü günü vezîr Nakkâş Paşa Sarâyı'nda yeniçeri ağasının ziyâfetini tenâvül ve geçen sene vekâyi'inde tahrîr itdığımız vech üzere ba'de'l-asr alayla Eski Sarây dîvârında geçer iken pâdişâh Süleymaniye'ye nâzır Alay Köşkü'nden seyerân ider iken vezîr atdan nüzûl ve üç kerre zemîne bûs eyledikde pâdişâh tarafından ihzâr olunan ata süvâr olup Paşa Kapusu'na geldikde kapudan paşa ile yeniçeri ağasına samur kürk mâ'adâya hıl'at ilbâs eyledi.

Ve Sadâbâd'dan Karaağaç'a gelince iki cânibden ricâl-i devlete birer mikdâr mahal temlîk olunmağla yüz yetmiş dâire binâ olundu ki her biri musanna' köşkleri ve bağçeler ve bağlar ile ârâste kılındı.

Zuhûr-ı Sefer-i İran

Pâdişâhın
Helvâ
Sohbetine
Geldiği

Hekimbaşızâde
Ali Paşa

Yolda İzmir
Kadımsı
Kapusuzlar
Helâk İtdiği

Lale
Çırâğâmı

Bayramda
Gülhâne Günü
Pâdişâhın Paşa
Kapusu'na
Geldiği

Vezîrin İcâd
İtdiği
Bayram
Alayı

Sadâbâd'da
Köşkler
Binâ
Olunduğu

Zuhûr-ı
Sefer-i
İran

Memâlik-i Şîrvân ahâlîsi müslim olup şâh-ı revâfız istîlâ ideli mezbûrlara "ya râfiziyeti kabûl idin yâhûd harâc virin" deyü müslimlerden harâc almağla müslimlerin katline bâdî olup cemâ'ati terk itdirmüş idi. Hattâ salât-ı terâvîhi müslimler nısfu'l-leyde cemâ'atla edâ itdiklerini şâh haber alup cümlesini habs ve ulemâdan sâhib-i te'lfât mollalarını katl ve Ehl-i Sünnet kitâblarını ihrâk ve câmi'lerini ahur itdikde müslimler Bârî müte'âla tevekkül ve ittikâ idüp dağlara firâr ve nice kerre Kızılbaş ile muhârebe idüp Erdebil ve Şemahı ve Şabran ve Hudaverd ve Ereş ve Berde'a kasabalarını feth ve câmi'lerine minber vaz' idüp Âl-i Osmân nâmına hutbe kırâat ve Devlet-i Aliyye'ye kul olmak ârzûsunda olduklarını mahzar ile bildürdüklerinde Paşa Kapusu'nda ba'de'l-müşâvere bunlar Acem ile Moskov beyinde olmağla bizim Acem ve Moskov ile fesh-ı sulhumuza sebep olurlar. Sulhu sıyânet lâzım. Ancak müslimleri sıyânet dahi ziyâde lâzım ve elzem olmağla Kırım hanlığı gibi Şîrvân (333b) hanlığı içlerinden El-Hac Davud Bey'e tevcîh olunmağla sıyânet olundular.

Şîrvan
Hanlığı
Kırım
Hanlığı
Gibi
Tevcîh
Olunduğu

Ve onaltı seneden berü Ehl-i Sünnet ve'l-cemâ'atdan Afgânî Tâifesi ehl-i revâfızın zulm ü adâvetine tâkat getüremeyüp şâh-ı revâfızın itâ'atinden hurûc ve ahz-ı intikâm için Kandeher kal'asını zabt ve re'îsleri olan Mîr Veys ba'dehu oğlu Mîr Mahmud her sene revâfız ile cengde gâlib olarak İsfehan'a iki merhale kalınca gelüp tahrîb ve zabt itdiklerinde şâh bî-şu'ûr olup müdâfa'a zu'muyla İsfehan'dan asker tertîb ve İsfehan'a karîb mahalde tekâbül vâkî' oldukda Mîr Mahmud rüesâ-yı revâfızdan vâfirini katl idicek şâh askeri perîşân ve firâr ve derûn-ı İsfehan'a girüp tahassun itdiklerinde Mîr Mahmud dahi İsfehan kurbunda Eramine mahallesine nüzûl ba'dehu İsfehan'a girüp Şâh Hüseyin'i ve şehzâdeleriyle ıyâlini ve etbâ'ını ve vüzerâsını ve ulemâsını ve ümerâsını ve erkân-ı devlet ve ricâlini ve ocaklusunu esîr eyledi. Ve sonra cümlesini helâk eyledi. Ve taht-ı İran olan İsfehan'a Mîr Mahmud cülûs idüp Şâh Mahmud oldu. Bu keyfiyyet işbu binyüz otuzbeş sâlinde vâkî' oldukda Şâh Hüseyin'in sağır oğlu Tahmasb Kazvin'de bulunmağla sağ kalmış. Ol dahi şâhlık iddi'âsıyla Azerbeycan ülkesinde zuhûr ve Tiflis'e ocaklık tarîkıyla mâlik olan Rahtan Han üzerine Muhammed Kulu Han'ı ta'yîn ve Tiflis'i Rahtan'ın yedinden ahz idüp zabtına yine Muhammed Kulu Han'ı ta'yîn eylediği haberi Âstâne'ye geldikde Paşa Kapusu'nda müşâvere olundukda "devletin Şâh Hüseyin ile olan sulhu tamâm oldu. Bu Tahmasb yâhûd Mîr Mahmud civârda bulunan yerleri zabt itmedin mukaddemâ Âl-i Osmân'nın mülk-i mevrûsu olup ba'dehu şâh yedine giriftâr olan yerler taraf-ı Devlet-i Aliyye'den zabt olunmak enseb görölüp bu râfiziler cennetden rü'yatullâhı inkâr ve ekser ashâb-ı güzîn ve Ayişe-i Sıddîka رضى الله عنهم hazarâtına sebb ü la'n ve

Mîr
Veysoglu

Mezheb-i
Revâfız ve
Ahkâmı

kazf itdikleri ecilden mürted hükmünde olup diyârları dâru'l-harb ve İslâm'a gelmeyen revâfızın ricâli istisâl vechi üzere katl ve nisâ ve sıbyânı esîr olunup İslâm'a gelmelerine cebr olunur. Lâkin nisâ ve sıbyânı katl olunmaz. Ve İslâm'a gelmeyen nisâsı vatı olunmaz. Ve diyâr-ı İran'da sâkin re'âyâ keferesi dahi harbî gibidir. Ricâli ve nisâsı ve sıbyânı esîr olunur. Ve İslâmlarına cebr olunmaz. Ve İslâm'a gelmeyen nisvânı vatı olunur" deyü şeyhülislâm bulunan Abdullah Efendi fetvâ virmekle serhad vâlîlerine fermânlar irsâl olundu.

Semtlü semtine hudûd-ı İran'a yürüyüp beldelerini feth ü zabt ideler. Çün Muhammed Kulu Rahtan'dan Tiflis'de Gori kal'asını alup zabt itmiş idi. Erzenü'r-rum vâlîsi asker göndericek Muhammed Kulu Âl-i Osmân'a itâ'at ve kal'ayı teslim eyledi. Bu fetih haberi gelicek Sadâbâd'da yeni binâ olunan köşklerde mum ve kandîller ve fişenker ile donanup izhâr-ı sürûr olundu.

Tiflis
Donanması

Lâkin "bundan akdem kenâr-ı Bahr-i Hazar'da Hisâr-ı Bâbü'l-Ebvâb'ı Acem'den Moskov (334a) almış. Sâirine dahi istilâ itmedin zabt olunsun. Zîrâ Şemahı ve Şirvan Ehl-i Sünnet'dendir" deyü Şemahı ve Şirvan zabtına fermânlar gitdi. Ve "Şemahı ve Şirvan müslimleri olup bize tâbi' olmuşlar. Sakınup anlara zarar itmeyesin. Sulha fesâd gelür" deyü Moskov'[a] tahrîr olundukda cevâbı "devletle sulh üzere olan Acem Devleti'ne isyân iden Şivanîler Moskov tüccârını katl itdiklerinde ben Acem şâhına eğer sen Şirvanîler te'dîb itmez isen ben intikâmımı alurum deyüp hareket itmişdim. Lâkin devlete ilticâ itmişler. Seferden fâriğ oldum. Ancak bu husûs Âstâne'de balyosum ile mükâleme olunsun" deyü tahrîrâtı gelicek balyosla mükâleme murâd olundukda mükâleme tekâmül olunca "Acem seferini terk idersiz" didikde Azerbeycan ve Gürcistan ve Dağistan ve Şirvan ve Bâbü'l-Ebvâb Âl-i Osmân'ın mülk-i mevrûsu olup Şâh Hüseyin Devleti münkariz olmağla sulh münfesih olduğu için Âl-i Osmân mülk-i mevrûsunu zabt itmekden mükâlemeye ne zarar var?" dinildikde balyos "bana kralımdan ruhsat böyledir. Sizler ceng ider iken ben mükâleme idemem. Eğer böyle ruhsat gelür ise mükâleme iderim" deyü doksan gün mühlet aldıkda Paşa Kapusu'nda müşâvere olunup "Bahr-i Hazar sevâhili aceleten zabt olunsun. Zîrâ Moskov'un böyle mükâlemeyi te'hîrden murâdı devleti iğfâl idüp ol yerleri zabt itmekdir. Sonra müşkil olur" deyüp serhad vâlîlerine kurblarında olan diyârları alup zabt itmek fermânları gitdi. Bu makâlden hisse-yâb oluncak iki mâdde var. Biri Moskov keferesinin hîlesi ya'nî geçen sene te'bîd-i sulh diyerek matlûbuna vâsıl olduğu ve bu sene mükâleme diyerek iğfâle sa'y itmesi. Moskov'un her işi dakîk hîledir. Zâhirde cüzi görünüyor, tahtında dîrâdûr nice zarar çıkar. Bu Moskov yaban âdemi gibi terbiyesiz kavim olup

Hile-i
Moskov

Devlet-i Aliyye'de ulemâ ve hukemâ ve müntesib-i tevârîh zâtlar var iken Moskov'un hîlesinin menşe ve muhte[te]mine sarf-ı zihin olunmamağla Moskov hîlesini icrâ ve merâmını tahsîl itmek devletimize kati ayıbdır.

Ve biri Şâh Hüseyin Devleti ki Âl-i Osmân Devlet'e gâh bî-gâh mukâbil olur.

Ukalâ
Kelâmını
Dinlemeyüp
Gafletden
Zarar

Hasm iken re'âyâsından bir Türkmen kabîlesi yedinde muzmahil olmak, Elçi Dürri Efendi'nin Acem ukalâsından getürdüğü haber ki Şâh Hüseyin Devleti'nin sadedinde olanlara "akıllu ve müdebbir kalmadı. Şâh sû-i karînlere mübtelâ oldu. Gerçi diyârımızda ukalâ var iken pespâyede olmağla aranup bulunup ilerü çekilmedi. Eğer ukalaya rağbet olunmayup böyle hodbinlik ile kalınur ise bu devlet munkariz olurlar" dirler idi. Anın için Dürri Efendi gelüp "şâh devleti gâlibâ iki üç seneye dek kesr u noksân bulur" demiş idi. Lâkin bir senede tamâmen muzmahil olduğudur.

Sene 1136 Harîk der-Çırakçı Çeşme ve der-dâhil-i Bâb-ı Bağçe ve der-Sûk-ı Mîrahur. Ve vürûd-ı haber-i feth-i Kirmanşâhân ve Erdelan ve feth-i kal'a-i Hoy ve Cors. (334b) Ve zelzele-i hafife der-ramazân. Ve feth-i kal'a-i Hemedan. Ve vefât-ı ağa-yı yeniçeriyân Mehmed Ağa ve Vâlî-i Bağdad Hasan Paşa.

Esîr olan Şâh Hüseyin'in emir oğlu mezbûr Tahmasb hazîne ve askere mâlik olmamağla etrâfdan hücum idenlere cevâba kudreti yoğ iken "tâc u taht kendüye mîrâs olup intikâl itdi" zu'muyla şâhlığı te'yîd için nâme talebiyle devlete irsâl itdiği elçi Kars'da meks olunup Bağdad ve Van ve Kars'dan ya'nî üç koldan üç ser'asker diyâr-ı Acem'e hücum itdi. Bağdad'dan Hasan Paşa Kirmanşâhân'a vardıkda vâlisi olan Abdülbaki Han emân ile belde-i mezkûreyi teslîm ve Ehl-i Sünnet Mezhebi'ni kabûl itmekle câmi'lere minberler vaz' olunup ve Âl-i Osmân nâmına hutbeler kırâat itdirüp bir dahi cemâ'ati terk itmemek şartıyla emân virüp Erdelan memleketine dahi asker ta'yîn itdikde anlar dahi Ehl-i Sünnet Mezhebi'ni kabûl ve irsâl olunan vâlîye itâ'at itdiler. Hasan Paşa'nın bu hüsn-i tedbîr ile fütûhâtı mukâbilinde oğlu Ahmed Paşa'ya üç tuğ ve Basra eyâleti ihsân olundu. Lâkin babası Kirmanşâhân nizâmında iken vefât idicek kaptanı dağılmasun için ve ol taraflara vukûf-ı tâmmı olduğu için müşârun ileyh Ahmed Paşa'ya Bağdad eyaletiyle ser'askerlik ihsân olundu. Merhûm-ı merkûm Rumili'de Katerin'de tevellüd ve Sarây-ı Hümâyûn'a duhûl ve yoluyla Has Oda'ya vusûl ve Çakırcıbaşılık ile çıkup Rumili beylerbeyiliği pâyesiyle kapucular kethudâsı olmuş idi. Yüz dokuz târîhinde üç tuğ ile Bağdad vâlisi nasb olundukda varup berbâd ve harâb olmuş Bağdad'ı âbâd eyledi.

Acem Hanının
Âl-i Osmân'a
Tâbi Olup

Vefât-ı Vâlî-i
Bağdad Hasan
Paşa

Ve zikri mürûr iden Bâki Han'dan sonra Feridun Han dahi itâ'at itdikde beylerbeyilik ile Meraga eyâleti tevcîh olundu. Ve bunlardan mâ'adâ birkaç han dahi itâ'ata gelmekle mükerrerem oldular. Ba'dehu elli dört gün muhâsara ile Hoy şehrini ba'dehu Cors şehrini anveten Ahmed Paşa feth eyledi.

Ve Van muhâfızı ve Tebriz ser'askeri olan Köprülüzâde Abdullah Paşa ve Kars ser'askeri olan [] paşa dahi İran'a hücum kaydında iken Âstâne'ye Moskov balyosu gelüp vezîrle buluşup "kralımız Tahmasb'a şâh i'tibârın eyledi ve şâh dahi Gilan ile Mazenderan'ı ve Esterâbâd'ı Moskov'a virmek şartıyla kral ile mu'âhede eyledi. Ve Moskov'un kuvvetiyle Tahmasb mülk-i mevrûsuna mâlik olacaktır. Böyle olıcak Âl-i Osmân diyâr-ı Acem'den elini çeksün ve illâ Moskov ile nakz-ı ahd idüp muhârebe itmek iktizâ ider" deyü tahakkümâne cevâb virdikde Paşa Kapusu'nda umûm müşâveresi olundu. Ve lillâhi'l-hamd Devlet-i Aliyye'de olan kuvvet ü kudret ile Acem'e üç koldan hücum olunduğu gibi Moskov'a dahi belki ziyâde hücum ve sefer iderüz deyü ulemâ ve vüzerâ ve ricâl-i devlet ve ocaklu ittifâkan cevâb-ı kat' itdiklerinde mâbeyne tavassut iden Franca Elçisi Bozankiz (Marquis de Bonnac) "güzel sizler iki tarafa asker tedârükünde olun. Moskov sulhü bozamaz. Bir ayak patırdısıyla merâmını icrâ (335a) murâd ider" deyü haber virdi. Ve pâdişâh dahi Paşa Kapusu'na teşrîf buyurdu. Ve meclisde olan erbâb-ı müşâvere dâmen-bûs idüp vezîr Moskov'un kelâmını takrîr idicek pâdişâh "benim Moskov âzâdlu kulum iken böyle yukarudan aşağı kelâm haddi midir? Maksûdu ne ise disün. Çünkü nakz-ı ahde kendü tâlib olmuş. Heman sefer olunsun, tedârük görülsün" buyurdukda Şeyhülislâm Abdullah Efendi bu niyete fâtiha itdi. Ve bu karâr eyü karâr idi. Lâkin Moskov seferin tahakkukunu göricek Fransız elçisiyle vezîre gelüp "bu esnâda Moskov'un Acem'den aldığı Bakü ve Bender kal'alarıyla kanâ'at itsün. Bir mükâleme idelim" deyüp ehl-i İslâm'a tâbi' olan Şemahı ve Şirvan'a ta'arruz itmesün. Ve Şemahı'dan Derbend yirmi dört sâ'at ve Şemahı'dan Gilan oniki sâ'at sülüsü İslâm'da ve sülüsânıyla mecmû'-ı Bahr-i Hazar Moskov'da kala" deyüp birgünde kat'-ı hudûd ve Moskov menzil ile krala âdem irsâl ve kabûlünü müş'ir ahidnâme gelicek taraf-ı devletden dahi Şirvan Hâkimi olan Hacı Davud Han Kırım hanı gibi han ola ve Şirvan tarafından Gür Suyu kurbunda Ereş kal'ası Âl-i Osmân'ın serhaddi olup Gence ve Gürcistan dahi devletin olmağla devletimle mü'ebbed sulhü olan Moskov Kralı Petro Alekseyiç bundan akdem Şirvan ülkesinden Derbend ve Bakü kal'alarıyla ihtilâl-i İran sebebine Bahr-i Hazar kenârlarını zabt ve memleket-i Gilan ve Mazenderan ve Esterabad dahi Tahmasb'ın va'di ve ahdi üzre Moskov'a virile. Ve Moskov'un tavassutuyla

Hile-i
Moskov

Müşâvere ve
Hile-i
Fransız

Tahmasb'ın yedinde olup devletin matlûbu olan yerleri Tahmasb rızâsıyla virmez ise devletle Moskov ittifâk idüp Tahmasb'dan zor ile alına. Ve Lezki tâifesi ehl-i İslâm'dan olup Âl-i Osmân'a ilticâ itdiği için Şemahî kürsiy-yi memleket olup Kırım hanlığı gibi başlu başına zabt ide. Ve Şemahî'dan Bahr-i Hazar kenârı olan Gilan'a varınca oniki sâ'atin sülüsü Şemahî'nin ve sülüsânı Moskov'un ola. Ve nehr-i Gür ile nehr-i Aras mukâbil olduğu yerin kara tarafı devletin ve bahr tarafı Moskov'un ve taraf-ı sâlisi Acem'in ola. Ve memâlik-i Acem'den Erdebil şehri kenârında hudûd-ı selâse i'tibâr olunup mecma'u'n-nehreyne doğru hatt çekile. Bu hattın Ordubâd ve Tebriz tarafından Tebriz Gölü ve Merend ve Meraga ve Rumiye ve Hoy ve Cors ve Selmas ve dahi dâhil-i hatda olan memleket-i Azerbeycan ve Gence ve Berde'a ve Karabağ ve Nahçıvan ve Revan ve Üçkilise ile Erdebil'den Hemedan'a doğru çekilen hatta dahi Hemedan ve Kirmanşâhân ve Erdelan ve Kürdistan devletin ola. Eğer Tahmasb bu yerleri rızâsıyla virür ise Acem şâhlığına istikrârname ve elçi irsâl olunup iltifât oluna. Ve Moskov dahi ta'ahhüd üzere Tahmasb'a babası tahtı olan İsfehan'ı Mîr Eşref yedinden alıvire. Ve eğer Mîr Eşref'den devlete tuğyân zuhûr ider ise ve üzerine sefer olunur ise Moskov devletle ittihâd idüp Mîr Eşref'in mülküne hücum ideler deyü Moskov'[a] devletden böyle bir ahidnâme irsâl (335b) olundu. İşte Moskov'un hilesi bu kârdan ayân olur. Henüz matlûbu olan yerleri sühûletle aldıktan sonra Gilan gibi memleketi ve anın gibi nice yerleri dahi Lezgi yedinden aldı. Bu yerleri Moskov çok zamân ceng itse Lezgi yedinden alamaz idi. Ve dermân-de Lezgiler Âl-i Osmân'a itâ'at itmekle cebren ve kahren müslimânlar ihrâc olunup Moskov kâfirine teslim olundu. Zîrâ Lezgi hem Acem'e hem Moskov'a hem Âl-i Osmân'a muhâlefete mecâli olmadığından bu yerler ellerinden gitdi. Lâkin bu mâddenin böyle olduğuna ve bu rütbe fenâ vü muzırr olduğuna Şirvânîler tızden vâkıf olamadı. Tadrîc ile duyuldu. Hattâ erbâb-ı devletden ve ulemâdan dahi çok kimesne ba'de'l-vukû' vâkıf olup te'essüf itdiler. Ba'de'l-vukûf Şirvan hanı olan El-Hâc Davud Han "bizim Osmanlu'ya tâbi' olmamız bizi küffârdan tahlîs için idi. Yohsa yedimizde olan câmi'leri ve mescidleri tav'an küffâra pîşkeş çekmek için değil idi. Bu kangı kitâbın hükmüdür? Buna Allah ve Resûlü kâil olur mu?" didiği için azl ve Rodos'a nefy olundu. Hakikatde şeyhülislâm efendinin rûz-i müşâverede Fâtiha tilâvet itdiği üzere Moskov için sefere hareket olursa küffâr bu sevdâlardan fâriğ olup emân dir idi. Lâkin küffâr devletin mezâkını fehm idüp mukaddemâ sulh-i mü'ebbed diyerek kendüsüne şân u şevket kesb itdi. Bu def'a dahi bu kâr-ı nâ-savâbı devlete irtikâb itirdü. Ol vaktin devletlülere vakitlerinin safâsına mâni' olmamak mülâhazasıyla

Moskov'a kuvvet virüp Moskov böyle kuvvet bularak devlete büyük düşmen olur dimediler. Fi'l-vâkı' bu târîhe gelince Moskov devletle her muhârebede mağlûb idi. Bundan sonra ya'nî yüz kırk dok[uz] sâlinde ve seksen üç senesinde vukû' bulan muhârebelerde mağlûb olmayup bu kuvvet sebebine Devlet-i Aliyye'ye çok hasâret eyledi. Bu bahisden devletin gafleti ve taleb-i râhatla irtikâb olunan ma'sıyyeti ve rezâleti ve hasâreti ve Moksov'un hîlesi ve iğfâli nümâyân olur.

Ve bu sâl havâdisindendir: Fındıklı Câmî'i kurbunda Tophâne Mahkemesi Kâtibi Mustafa Efendi'nin hânesinden zuhûr iden âteşden vâfir menâzil ve dekâkîn muhterik oldu.

Tophâne'ye
Şâhî Top
Ocağı
Binâsı

Ve Tophâne'ye Şâhî top dökmek için küçük ocak binâ olunmağla odun masrafı taklîl olundu. Ve Tophâne'de âb-ı lezîz kalîl olmağla Tophâne ahâlisinin kifâyet-i mikdârı tahmîn olup kârhâne derûnuna bir kebîr sahrîc binâ olundu.

Tophâne'ye
Sahrîc
Binâsı

Pâdişâhın
Helvâ
Sohbeti

Ve pâdişâh helvâ sohbeti için harem-i hümâyûn ve şehzâde hazerâtı ile bile Paşa Kapusu'na teşrîf buyup altı gün altı gece zevk ü safâ kesb itmekle vezîrin oğlu Mehmed Bey'e üç tuğ ihsân buyurdu. Aslında üç tuğlu düstûr mükerem-i vüzerânın ma'rifeti bahâdîrlık ile nice fütûhât vücûda getirüp nizâm-ı âleme bâ'is harekât husûle getürmek olup hıdmeti mukâbelesinde vezâret ihsân olunur idi. Şimdi helvâ sohbetinde olan zevk mukâbelesinde virildi. Emâneti ehline virmek vâcibesi hâtra gelmedi.

Emânet
Ehline
Virilmek

Ömer
Paşa

Ve Çorum Paşası (336a) Mamalizâde Ömer Paşa kabîlesine istinâd ile bî-pervâ mezâlîme cesâret itdiği için Sivas Mütesellimi Rişvanzâde Ömer Bey'in i'dâmına me'mûr kılınmağla varup katl eyledi.

Rişvanoğlu

Isyân-ı
Abaza
Kavmi

Ve Abaza keferesini Laz kavmi ta'cîz idüp Moskov iltifât itdiği için devlete itâ'atdan hurûc itdiklerinde aslı Abaza Zaîm Ahmed Ağa ile Abaza Bey'i Rüstev Bey'e nâme ve hıl'at ve müzeyyen at ile ümerâsına onyedî aded تلى hitâbı irsâl olup Batum ve Gönnye'ye hasâretten el çekmek fermân olundu. Belki muhâlefet iderler mülâhazasıyla bir kalyon ve altı firkate gönderildi. Lâkin Ahmed Ağa vardıkda itâ'at idüp oğlunu rehin deyü devlete irsâl eyledi.

Abaza
Beyinin
Âstâne'ye
Geliş
İslâm'a
Geldiği

Ve Abaza içinde Keçiler İskelesi beyi olup sünnetsiz müslimlik iddi'âsında olan Arslan Bey mezbûr Rüstev Bey'e hased itdi. Ve Kırım hanı ma'rifetiyle Âstâne'ye gelüp tecdîd-i îmân ve Matbah Emîni Halil Efendi'de müsâfir olup ricâl-i devlete ba'de'z-ziyâfe hitân olduktan sonra mîr-i mîrânlık ile mezbûr iskele ihsân olundu. Vardıkda kabîlesi dahi İslâm'a gelmekle nâm-ı müslimîleri üzre mülk-nâme ile

memleketleri ibkâ olundukda Abaza diyârına İslâm münteşir oldu. Ve Resto'nun cevân oğlu dahi dîn-i İslâmı kabûl itmekle Sarây-ı Hümâyûn'a alındı.

Ve ânifen zikri mürûr iden Sadrı'zam İbrahim Paşazâde Mehmed Paşa'ya duhter-i pâdişâh-ı asr Atike Sultân tezvîc olunup vezîrin birâderzâdesi Kethudâ-yı Bevvâbîn-i Şehriyâri Ali Bey'e dahi üç tuğ virilüp Ümm-i Gülsüm Sultân tezvîc olundu. Ve Osman Paşazâde Ahmed Paşa'ya dahi üç tuğ ve Hadice Sultân tezvîc olundu. Ve her birer sultâna onar bin altun mehir tesmiye olundu. Ve isneyn günü alay-ı ma'hûde ile cihaz ve hamîs günü arûs alayla ki cümle ehl-i dîvân ve ocaklar ağaları ve sadreyn ve müftî ve sadrı'zam ve şehzâdeler ile altı bâ[r]gîrli sîm depuzlu kocayla vakt-i duhâda nakl olundu. Ve gelin sultânın vahşetini def' için gerçi sâir selâtn gitmiş idi. Ba'de'z-zuhr pâdişâh dahi kendü takımıyla sultân sarâyına teşrîf itmekle def'-i gurbet itdirdü. Ve ba'de'l-mağrib Sarây-ı Hümâyûn'a geldi. Lâkin sadr-ı fetvâ ile sadrı'zam ba'de'l-işâ dâmâd-ı pâdişâhîyi beyt-i zifâfa idhâl itdikden sonra hânelerine gitti. Ve irtesi yevm-i cum'ada ba'de edâi'l-cum'a yine sultân sarâyına gelüp ba'de'l-asr Sarây-ı Hümâyûn'a gitti.

Zifâf-ı
Selâtn

Ve İstanbul kadısı olan İshak Efendi iffetde kemâl gösterüp harc-ı i'lâm yirmi ve harc-ı huccet kırk pâreden ziyâde olmadı. Huccet-i merkûm yüz kîselik olsa dahi yine harcı bu kadarca idi.

İstanbul
Kadısı İshak
Efendi'nin
İffeti

Mu'âyede-i
Devlet

Ve ramazânın yirmi altıncı günü vezîr mu'âyede için ba'de'l-asr müftî efendiye ve irtesi müftî ve sadreyn ve sadreyn ma'zûlleri ve vüzerâ sadrı'zama geldi. Dahi irtesi ocaklu ve mevâlî ibtidâ vezîre sonra müftîye vardı. Dahi irtesi müderrisîn (336b) ve hâcegân ziyârete gelüp arefe günü ta'tîl ancak ba'de'l-asr Sarây-ı Hümâyûn'da çavuşbaşı du'â ve dîvân ider. Ve selâtn imâmları ve hatîbleri huzûr-ı hümâyûnda tilâvet-i Kur'an itdikde i'lân-ı îd için Sarayburunu'ndan ve Tophâne'den toplar atılıp ve nısfî'l-leylden sonra erbâb-ı mu'âyede sarâya cem' ve ba'de salâti's-subh tebrîk-i îd ve ba'de tulû'-i ş-şems pâdişâh îd alayıyla Sultân Ahmed Câmî'i'nde salât-ı îdi ba'de'l-edâ sarâya geldikde erbâb-ı dîvânı it'âm ve yeniçeri pilav ve zerde kapup ba'de'z-zuhr pâdişâh Yalı Köşkü'ne nüzûl ve ikinci gün sarâyda Gülhâne'ye ve üçüncü gün Eski Sarây'a. dördüncü gün vezîr ziyâfetine teşrîf buyurdu. Ve gonca isti'mâl idenler peydâ olmağla diyâr-ı İslâmiyye'den def' olundu.

Gonca
Yasağı

Ahval-i
Osmânzâde

Ve Osmanzâde müderris oldukdan sonra paşa kethudâsı olduğu için yeri hakk olunmuş idi. Ba'dehu bir takrîb yine müderris oldukda hicvi sebebine yine yeri hakk ba'de şefâ'atla yine rüfekâsı rütbesiyle tarîka duhûl ba'de tersine hareket itdirüldü. Ya'nî mûsıla-i sahndan ikinci dâhile tenzîl olundu. Ba'dehu İbrahim Paşa'ya şî'r ve

muzhiklikle musâhib olmağla himmet-i vezîr ile akrânına tasaddur ve Haleb mansıbıyla bekâm oldu. Ve geldikde çiftliğinde sadrı'zam ve sadr-ı fetvâ ve sâir vüzerâyı da'vet ve ziyâfet itmekle şânı bâlâ ve hânesi mecma'-ı zurefâ olmuş idi. Yine himmetle Mısır kadısı olup Mısır'da vefât itdi. Mużhik latîfeleri ve bî-bedel kıt'aları vardır. Lâkin anın gibi muzhik âdeme taklîd-i kazâ sahîh olur mu? Bilmem. Ancak himmet-i vezîr ile oldu. Mezbûrun vâdîsi ulemâyaya muhill olmağla def'i lâzım dinüp Mısır'a gitdikde nâibi yediyle Mısır hazînesinde mevcûd sîmden sîm virilüp ihlâk olunduğu tahkîk olundu.

Ve bu târîhe gelince Eyüp Câmi'i minâreleri birer şerefelü idi. Vezîr tedbîriyle Hadice Sultân ikişer şerefelü binâ itdi.

Sene 1137 Azl-i Saadet Giray ve hâniyyet-i birâdereş Mengli Giray. Ve feth-i Revan ve Ordubâd ve Nahçıvan be-dest-i Arif Ahmed Paşa. Ve harîk der-Fındıklı der-safer der-Kasımpaşa ve der-Beyoğlu ve der-Atbâzârı ve der-Hacepaşa ve der-Karye-i Cedîd ve der-Macun ve der-Gedikpaşa ve Baruthâne ve der-Sarây-ı Cıgalazâde ve der-Müftî Hammâmı ve der-Karagümrük. Ve âmeden-i elçi-i Moskov. Ve vilâdet-i Şehzâde Abdülhamid. Ve zelzele-i hafîfe. Ve feth-i Tebriz ve maktûlî-i İbn-i Mîr Veys Mahmud Han be-dest-i Eşref Han.

Müslime
Fâhişe ile
Zimmî Zinâ
İtdiği

Bazâristân kurbunda Gümüşendâze nâm dülbendci Acem Ermenisi zen-i dostluk ider iken zevci seferde olan bir müslime kahbe ile Vefâ'da basılmağla vezîr salbine emr idicek İslâm'a geldi. Lâkin i'tibâr olunmayup vezîr Han Kapusu'na salb olundukda yine mürtedd oldu.

[Bir] sene mukaddem fevt olan Bağdad Vâlîsi Hasan Paşa Kethudâsı Kara Mustafa Paşa Hemedan ser'askeri nasb olunmağla varup devresi iki buçuk sâ'at olan "Hemedan kal'asını yürüyüşle feth idüp askere azîm ganîmet aldırđı" haberi Âstâne'ye geldikde üç gün üç gece şehir donanması olunup Haleb rütbesiyle Hemedan kadısı nasb olundu.

Feth-i
Hemedan

Hekimbaşızâde
Ali Paşa

Ve Hekimbaşızâde beylerbeyilik ile Haleb vâlîsi ve Türkmen Ağası idi. Şark seferine me'mûr oldu.

Ve Revan Ser'askeri Köprülüzâde Abdullah Paşa Nahçıvan'ı feth idüp Revan'ı muhâsara itdi. Lâkin muhâsara mümtedd olmağla ekser asker dağılup barut dahi dükenüp şitâ gelmekle fâriğ olunup "sefer evvel bahâra kaldı" deyü arzı Âstâne'ye

Mühimmâta
Vezîrin
İhtimâmından
Fâide

geldikde vezîr ikdâm idüp acele zahîre ve asker ve müstevfâ cebehâne erişdü. Hattâ otuzbeş lağımcıyı onsekiz günde Âstâne'den Revan'a îsâl idüp muhâsara yüz on (337a) gün oldukda A'câm bî-tâb olup emânla teslim eylediler. Ya'nî vezîrin ihtimâmı ve gayreti bu kadar bu fethে sebab oldu. Altı aded sîm miftâhı Üsküdar'a geldikde sandal ile istikbâl ve Bağçe Kapusu'na getirüldükde alay ile Paşa Kapusu'na gelicek vezîr alup hünkâra götürdü. Ve irtesi vezîr ve müftî ve Tatar hanı ve vüzerâ ve sudûr-ı ulemâ ta İslâmbol kadısını varınca ve ehl-i dîvân ve cümle ocaklar ağaları tebrîk-i feth için Sarây-ı Hümâyûn'a varup huzûr-ı hümâyûnda zemîn-bûs eylediler. Ve top şenlikleri olunup Eyüp'den Karadeniz Boğazı'na varınca iki keçeli yalılar ve Yalı Köşkü önüne çıkarılan kalyonlar ve çekdiriler kanâdîl ve şümû' ile tezyîn ve derûnlarında salıncaklar ve dolablar ve fişenkler ile on gice zevk ü safâ ile izhâr-ı sürûr olundu. Hattâ üçüncü gice cümle piyâde kayıklar ve onuncu gice fakat vüzerâ ve kibâr kayıkları kanâdîl ile donanup Yalı Köşkü önünden ubûr eylediler. Ve gündüzleri zikr olunan kayıklar bayrak ve elvân flandralar ile müzeyyen kılınup Yalı Köşkü'nden güzâr eylediler.

Bu esnâda Fındıklı'da harîk olup vâfir menâzil ve dekâkîn muhterik olmağla geçen sene vâkı' olan arsa ve vîrânelere ilâve oldu.

Ve geçen sene misillü pâdişâh yine Paşa Kapusu'na teşrîf buyurup bir hafta helvâ sohbeti eyledi. Ve Nihavend'in fethi haberi geldikde Çavuşbaşı Bekir Ağa'ya uç tuğ ile Cidde virildi. Ve Büyük Tezkireci Habeşizâde Efendi ve Küçük Tezkireci Haşim Efendi hünkâr dîvânına gelüp eyyâm-ı şitâ ve nezle illetinden vezîr gelince kafesi destâr ile meks itdiklerin hünkâr görüp mücevveze giymeyüp hilâf-ı kânûn bî-edeblik itdiklerine gazab idüp azillerine emr buyurmağla azl ve yerine gayrıları nasb olundu. Lâkin bu azl vezîrin talebiyle olmadığı için mansûb-i pâdişâhî olanlar bir günde azl olunup yine ma'zûleyn-i evveleyn tekrâr mansıblarıyla mekîn oldular. Bu husûsda İbrahim Paşa nâmûs-ı saltanatı kesr eyledi. Bâri gazab-ı pâdişâhî ile azl olunanlar altı ay ma'zûl durmak lâzım idi. Bundan sonra erbâb-ı hâcât hall ü akd-i pâdişâhîye rağbet itmeyüp himmet-i sadria'zamîye ilticâ ider oldular. Ve ukalâ İbrahim Paşa'dan nefret idüp zemm ü ta'yîb ve zevâlini temennî ider oldular. Mülâhaza olunsa ma'zûlleri altı aya dek vezîr olan şahıs pâdişâha ta'rîf itmekden havf itmek idi. Havf şöyle dursun gûyâ sen bilmezsin ve yolsuz itdin deyüp nasb itdi. Lâkin cümle erbâb-ı dîvânın ve ahâlî-i İstanbul'un ma'lûmu bir şey olmağla bu hâlet cümleye şâyi' oldu. Pâdişâhların nâmûsunu böyle sıyânet itmeyen vüzerânın lâyıkını bî-şebîh ve bî-nazîr olan pâdişâh virsün.

Revân
Feth
Olunup
Miftâhları
Geldiği

Tebrîk-i Feth

Helvâ
Sohbeti

Habeşizâde

Azl-i Garîb

Ve işbu sâl-i ferhunde fâlin eşhür-i hurumundan şehrollâhi'l-harâm recebi'l-müreccebin eşref-i a'dâd-ı eyyâmı olan beşinci yevm-i âlî salıda pâdişâh-ı cihânın cihânda hamîde hısâl melek misâl Abdülhamid nâm bir şehzâde-i cevân-bahtı (337b) dünyâya teşrîf itdi ki sa'âdet burcunun mühür dıraşânı ve saltanat burcunun dıraşânı hasr-ı hümâyûn sâyeşte-i hâtem-i Süleyman ve fark-ı fûrkat-sâye-i sezâvâr tâc-ı sultân ve bir mehpâre ki hıl'at-i lütf u kerem ve kemâl-i kâmet mukavveme-i hüsn-i cemâli için hayır halef sözünü ile dinlemiş idi, طول الله عمره ايدا.¹⁵⁹ Bu beşâretten vâlid-i mâcidleri hazretleri izhâr-ı sürûr buyurup teşrîfât ihsân eyledi. Ya'nî yirmi mülâzemet sadr-ı fetvâ ve otuzaltı mülâzemet vezîr ile sadreyin ve kadı-i İstanbul ve nakîbe ve imâm-ı sultânîler ile ser-etıbbâ vü cerrâhân ve ser-müneccimîn ikişer mülâzemet in'âm buyurdu. Gûyâ bu mübârek vilâdet ulemâya ta'zîm ile oldu. Mahdûm-ı hümâyûn dahi ulemâdan ve muhibb-i ulemâdan olacağı istifâde olundu.

Vilâdet-i
Şehzâde
Sultân
Abdülhamîd

Ba'dehu Tophâne kurbunda Salı Bâzârı'nda vâkı' Kara İbrahim Paşa Yeğeni Osman Bey'in vefâtında mîrîye zabt olunan yalıyla ittisâlinde vâkı' Gümrükçü Hüseyin Ağa Sâhilhânesi ve habbâz fırın dahi iştirâ olunup bâzâr meydânından dahi bir mikdâr arz ilhâk ve kırk beş zirâ' dahi tûlen kazıklar ile deryâya çıkup doldurdular. Bir vâsi' arsa peydâ olıcak Mehmed Emin Ağa mübâşeretiyle İbrahim Paşa bir sâlhâne binâ itdikde Eminâbâd tesmiye olunup halîlesi Fatıma Sultân ile İbrahim Paşa nakl eyledi.

Salı
Bâzârı
Yalısı
Binâsı

Ve şa'bânda sinîn-i sâbika misillü vezîr Çırağan Yalısı'na pâdişâhı da'vet itdikde pâdişâh şehzâdeleriyle ve harem-i hümâyûn ile nakl ve iki hafta mevsim-i laledede gice çırâğân ve gündüzlerde envâ'-ı lu'b u lehv ile zevk [ü] sürûr olundu.

Lale
Çırâğânı

Ve vezîr Çırağan kurbunda bir yalıya nakl itmiş idi. Nehârda varup Paşa Kapusu'nda mesâlih-i ibâdı görüp ba'de'l-asr huzûr-ı hümâyûna geldikde sâir kubbe vezîrleri nevbetle Paşa Kapusu'nda beytütet idüp harîk zuhûr iderse def'iyile mukayyed olurlar idi. Hattâ bir gice sadrîa'zam ve sadr-ı fetvâ ve sâir vüzerâ Anadolu'dan ma'zûl Feyzullah Efendi ve Defterdâr İbrahim Veys Efendi Üçanbarlı Mehmed Efendi ve Defter Emîni El-Hac Mustafa Efendi da'vetle huzûr-ı hümâyûna gelüp çırâğân temâşâ itmeleriyle ihtisâs buldular.

Mukarrebân-ı
Pâdişâhî

Ve pâdişâh-ı asrın büyük vâlidesinin Bağçe Kapusu'nda binâ itdiği iki minâreli câmi'de vâkı' türbesi ittisâline bir kitâbhâne binâ buyurdu. Ta'accüb olunur ki yirmi yedi sene pâdişâhlık iden zât büyük vâlidesi kadar bir hayrât binâ idemeyüp türbesinin

¹⁵⁹ Allah (cc) ömrünü uzun eylesin.

bir köşesine bir kitâbhâne binâsıyla hayrât-ı pâdişâhî add itdiler. Garâbet bundaki pederleri kırk sene saltanat itdikde dahi bu kadar hayrâta mazhar olamamışlar.

Çini

Ve mukaddemâ Yavuz Sultân Selim Tebriz'i feth itdikde kâşî çinileri pesend idüp çinicileri getirüp İznik'e iskân ve "çinizlik" deyü şöhretâr kılınmış idi. Lâkin çiniye i'tibâr sâkit olmağla mensâ olmuş idi. Lâkin vezîrin sa'yiyle erbâbı bulunup İslâmbol'da Tekfur Sarâyı'nda kârhâne binâ olunup kâşî çiniler (338a) işlemek emr olundu.

Ramazânda
Huzûr-ı
Vezîrde
Ders
Tahrîri

Ve ramazânda Paşa Kapusu'nda huzûr-ı vezîrde ders tahrîr iden efendilere Neylizâde Ahmed Efendi ve Pîrîzâde Sâhib Mehmed Efendi zamm olundu.

Ve îd-i fitrın üçüncü günü vezîr seherî Sadâbâd'a varup kesb-i şadumânîden sonra ba'de'z-zuhr Eyüp'e andan Unkapanı'ndan Ağa Kapusu'na gelüp yeniçeri ağasının ziyâfetini ekl idüp ba'de'l-asr îcâd itdiği bayram alayıyla ya'nî çorbacılar sargoçlarıyla kaftancı rikâbında yürüyerek eski odalar önünden Eski Sarây Alay Köşkü altına geldikde pâdişâh köşke gelmiş olmağla atından inüp zemîn bûs itdikde pâdişâh cânibinden bir donanmış at gelicek süvâr olup Paşa Kapusu'na geldikde yeniçeri ağasına kürk sâire hıl'at ve çorbacılar altın in'âm eyledi. Ba'dehu Topçular nâm mahalde gümrükçünün binâ eylediği çiftliğe pâdişâh gelüp ziyâfetini tenâvül eyleyüp hîdmetinden mahzûz oldu.

Vezîrin
Bayram
Alayı

Zalemeyi
Himâyeden
Zarar

Ve ba'zı hasekîlerin zulmünden şikâyet olundukda te'dîb emr olunmuş iken bostancıbaşı himâye ve halâslarına sa'y itdiği için azl olundu.

Ve kal'a-i İstanbul binâ olalı bin üçyüz elli sene mürûr itmekle dîvârları rahnedâr olmuş idi. Dosta düşmene karşı me'vâ-yı pâdişâhî harâb durmasını vezîr münâsib görmeyüp ikiyüz elli altı kîse masrafla ta'mîr eyledi.

Ta'mîr-i
Sûr-ı
İstanbul

Ve Ebu İshak İsmail Efendi fetvâdan azlinden berü Kayalar Yalısı'nda ikâmet ider iken vefât itmekle İstanbul'da Ceharşanba Bâzârı'nda binâ itdiği kârgîr câmi' kurbuna defn olundu. Merhûm-ı mezbûr bir ednâ kadının oğlu iken sâhib-i fazl olmağla şeyhülislâm olmuş idi, رحمة الله عليه.

Zikri sebk iden Van Ser'askeri Abdullah Paşa varup Tebriz'i bir ay muhâsara itmiş iken bilâ-zafer avdet eyledi.

Yeniçerilerin
Ser'askere
isyânı

Ve Revan ser'askeri olan Ahmed Paşa ma'iyetinde olan yeniçeriler isyân ve paşanın sarâyını basup üç yerinden mecrûh olup firâr itdikde yüz kîse akçesini yağma itdiler. Paşa dahi Üçkilisa'ye gelüp erbâb-ı fesâdın zâbitları ve re'îs-i fitne olanlardan ikisini katl ve mâ'adâsını te'dîb itmekle yağma olunan akçeyi tahsîl idicek cümle harekât-ı sâbıkalarına nâdim olup gelüp recâ-yı afv ile yine paşayı Revan'a götürdüler.

Ve Tiflis semtinde olan Kazak tâifesinin içlerinden Mîr Ali'ye beylik ihsân olundu. Bundan sonra Revan ser'askeri azl olunup yerine Erzurum Vâlîsi El-Hâc Mustafa Paşa nasb olundu.

Tiflis
Kazağı

Mîr Veys'in oğlu Mîr Mahmud Kandehar'dan hurûc ve yüz otuz dört sâlinde İsfehan'ı zabt ve Şâh Hüseyin'i evlâd u ıyâliyle ve vüzerâ ve erkân-ı devletle esîr idüp şâh-ı İran olmuş idi. İşbu otuzyedî târîhinde illet-i sevdâdan aklı perîşân oldukda mukaddemâ adâvetine binâ'en habsinde olan am[ca]zâdesi Eşref Sultân fırsat deyüp İsfehan tahtına mâh-ı şa'bânda cülûs idüp iki gün sonra Mahmud Han'ın yatdığı odaya iki ermeniye bir takrîb gizleyüp yatar iken boğdular.

Mîr
Mahmud

Sene 1138 Vür[û]d-ı haber-i feth-i belde-i Gence be-dest-i Sarı Mustafa Paşa. Ve feth-i Karadağ. Ve harîk-ı sarây-ı balyos-ı İngiliz ve ba'z-ı menâzil der-hâric-i Galata. Ve harîk-ı sîmkeşhâne der-Altı Mermer ve der-havlu-yı Câmi'-i Sultân Bayezid ve der-Bâb-ı Kum (338b) ve der-Tahte'l-kal'a ve der-Bakırcıyân der-Sultân Bayezid. Ve vürûd-ı haber-i feth-i kal'a-i Rumiye. Ve nakl-i bâzâr-ı Nisvân be-otağyân der-hâric-i Bâb-ı Edirne. Ve âmeden-i elçi-i İbn-i Mîr Veys Eşref Han be-İstanbul ve avdeteş.

Revan Ser'askeri Hacı Mustafa Paşa kırkbin asker ile varup beş gün muhâsara ile Lori kal'asının feth itdikden sonra Gence'ye varup yürüyüşle bir günde anı dahi feth eyledi. Haberi geldikde Eyüp'den Karadeniz Boğazı'na varınca yalılar mumlar ve kandîller ile donanup sallar üzerinde fişenk şenlikleriyle deryâ donanması oldu.

Feth-i
Gence ve
Kayık
Donanması

Çünkü Haleb vâlîsi iki tuğlu Hekîm Paşazâde Ali Paşa Tebriz'e ta'yîn olunmuş idi. Vezîrin himmetiyle üç tuğ ihsân olundu.

Hekîm
Paşazâde
Ali Paşa

Dört seneden berü Acem esîrleriyle memâlik-i Osmâniyye'ye mâlâmâl olup İran re'âyâsız kalmasun için ba'de'l-yevm üsârâ-yı Acem bey' u şîrâ olunmasun deyü yasağ u men' olunmağla tâife-i askeriyeden yedine asker giren şikârim aldım deyü vatanına ric'at idüp ordu tehî kalmak hatarından mahfûz olundu. Ve Acem re'âyâsı Şâh Hüseyin vaktinde viregeldükleri virgüleriyle iskân oluna deyü fermân olundu. Ve Bağdad Vâlîsi Ahmed Paşa Hürremâbâd'ı zabt eyledi.

Acem
Esîrlerine
Yasağ

Ve Tebriz'de darbhâne binâ olunup İslâmbol Zincîrlisi dörtyüz akçeye ve Mısır Zincîrlisi üçyüz otuz ve Tuğralı Altun üçyüz onbeş ve Osmanlı Kuruşu yüzyirmi, cedîd zolata doksan, yaldız altun üçyüzyetmişbeş, Macar Altunu üçyüz altmış ve

Tebriz'de
Darbhâne
Binâsı

Revâc-ı
Nukûd
Beyânı

sekiz buçuk direm gelen atık Esedî gurus yüzaltmış dört Sevilya ve Riyâl ikiyüze ve Kara gurus yüzseksen bire ve Pulya gurus yetmiş dörde ve büyük lipor yirmi dörde ve küçük lipor on akçeye ve tamâm Acem Abbâsîsine tuğra darb olunup kırksekiz akçeye nizâm virildi.

Tatar

Ve Tatar bâ-fermân Erdebil'i feth eyledi. Ve Acem şâhı olan Eşref Han'dan Abdülaziz Sultân ve Menla Abdurrahim nâmân elçiler Âstâne'ye gelüp Paşa Kapusu'na götürüldükde haşmete mâil Vezîr İbrahim Paşa dîbâ kaftânlu cevher kuşaklu mücevher hançerli zîbâ revâyic oğlanları ve selefde görülmemiş ve işidilmemiş müzeyyenât ile Arz Odası'nı ziynetleyüp gelen elçiye tafra satdı. Ve elçinin getürdüğü nâmede Eşref Şâh'ın taht-ı Isfahân'a cülûsu ve Tahmasb'a galebesi tahrîr olunup taht-ı Isfahân'a tâbi' olup Âl-i Osmân zabtına geçen yerleri taleb ve ta'addüd-i imâmın cevâzına zâhib olan Kızılbaş ulemâsının virdiği fetvâları getürdükde asr-ı vâhidde iki imâmın cem'î câiz olmadığına Şeyhülislâm Abdullah Efendi fetvâ virdikde dokuz kadı'asker ve yetmişbir mevâlî ve on selâtîn şeyhü ve altmışbeş müderris ve iki Anadolu ve iki Rumili kadıları imzâ ve İmâd ve Rum Hattât Veli Efendi'nin tahrîr itdiği nâme elçiye virilüp elçi yolsuz teklîf ile geldiği için hünkâra buluşdurulmadın on kîse harcılık virilüp Bahr-ı Hind gibi hâciz-i hasîn olmadıkça ¹⁶⁰فان بغت احدهما على الاخرى فقاتلوا التي تبغى حتى تفيى الى امر الله deyü cevâb ve eğer Kırım hanlığı gibi Isfahân hanlığı kabûl ider ise ne güzel ve illâ vaktine hâzir olsun deyü ircâ' olundu.

Afgân
Elçisi
GeldiğiCümle
Ulemâdan
İmzâ ile
Acem'e
Fetvâ

Ve Şehzâde Tahmasb Âl-i Osmân kabzasına giren yerleri ibkâ ve aslâ dahl ü ta'arruz itmemek üzre babası gibi musâlaha (339a) olunca üç sene mütâreke recâ itmekle Büyük Rûznâmçeci Mustafa Efendi mükâleme için Tebriz Ser'askeri Abdullah Paşa yanına irsâl olundu.

Bağdad
Vâlisi
Ahmed
Paşa

Ve Hemedan Ser'askeri Bağdad Vâlisi Ahmed Paşa birkaç seneden berü Hemedan semti nizâmında olmağla Bağdad havâlsinde olan Urbân bâ-husûs Benî Cümeyl kabîlesi tuğyân itmekle me'mûren Bağdad'a gelüp cümle Urbân'a mikdârların bildürdü.

Fitne-i
Mısır

Ve birkaç sene mukaddem Mısır'da İsmail Bey'in katline me'mûr olan Receb Paşa falya virmekle tekdîr ve azl ve İsmail Bey'in cürmü afv ve sadr-ı sâbık Mehmed Paşa Mısır vâlisi olduğu sene-i sâbıkada tahrîr olunmuş idi. Ve mezbûr Mehmed Paşa

Mısır'da
Çerkes
Mehmed Bey
Vak'ası

¹⁶⁰ O halde müminler içinden iki gurup çatırsa onlar arasında barışı sağlayın; ama sonra, iki guruptan biri diğere haksız şekilde davranırsa davranışını Allah'ın buyruğuna uygun hale getirinceye kadar haksızlık yapan taraf ile mücadele edin yaptıklarında vazgeçerlerse adil bir şekilde aralarını bulun ve onlara eşit davranın: çünkü Allah eşit davrananları sever. Hucurat Süresi/Ayet 9

mesfûr İsmail Bey'in fursatını düşüp katl itmekle gâileyi def' itmiş idi. Lâkin İsmail Bey'in yerine şeyhu'l-beled olan Çerkes Mehmed Bey dahi zulm ü udvâna mübâderet ve şerî'ata ihânet ve paşaya muhâlefet ve mâldârların mâlını gasba cesâret ve Mısır'ın kâffe-i umûruna istîlâ ve kesret-i hevâdârâne mağrûran bî-pervâ hareket itmekle الخائن حائف¹⁶¹ paşadan ihtirâz idüp paşayı sadrından tenzîl ve hakkında iftirâlar tahrîr ve mahzarlar göndermekle bi-hasebî'l-iktizâ Mehmed Paşa'ya Kandiye virilüp Kandiye'de olan Moravî Ali Paşa Mısır'a irsâl ve Çerkes'in katline hufyeten sipârîş olundu.¹⁶² Ve vâlî-i ma'zûlün hisâbını rü'yet diyerek çavuşbaşı dahi iki kalyon ile Mısır'a irsâl olundu. Vaktâ ki Ali Paşa Bulağ'a vardıkda¹⁶³ kânûn üzre istikbâle beyler geldikde çavuşbaşı "katl idelim" deyeyordu. Ali Paşa vehhâm olmağla cesâret idemedi. Mısır'a dâhil oldu. Ve selefi Bulağ'a indikde çavuşbaşı müdebbirînden olup Mehmed Paşa ile sözü bir idüp Zülfikarlu'yu kola alup Sultân Hasan Câmi'î'ne mezbûr Çavuşbaşı Mustafa Ağa ve Mehmed Paşa ve Zülfikarlu tecemmu' ve Mustafa Ağa hatt-ı hümayûnu âşikâre kırâat idüp ocaklara bildürdükde Çerkes ol gice ocaklara yetmiş bin altun va'd itdiği duyulup heman ocaklardan terakkîlü tahrîr ve irtesi Çerkes'in hânesine hücum olundukda Çerkes'in ma'iyyeti olan Kasım Bey yolda karşularına gelicek katl olundukda Çerkes duramayup refîki olan birkaç bey ile firâr itdikde beylikleri müstahiklarına tevcih ve firârîler ahz u katl olunup başları Âstâne'ye irsâl olundukda Mısırlu Mehmed Paşa'nın bu vaz'ından hazz idüp Ali Paşa'nın vehhâmlığından azl ve tenzîl itdiler. Ve Mehmed Paşa'yı tekrâr nasb itdiler. Bu haber devlete geldikde mahzûz olunup Mehmed Paşa'ya Mısır ibkâ olundu. Ve Ali Paşa vehhâmlığıyla bed-nâm oldu.

Fâide-i Müdebbir ve Fâide-i Hüsn-i Tedbîr

Mısır Beyinin Re's-i Maktû'u Âstâne'ye Geldiği

Vehhâm Zâbıtın Rûsvây Olduğu

Ve pâdişâhın Esmâ Sultân nâm bir duhteri dünyâya geldi. Hâkim merhûm tahrîrâtında Asime tahrîr ider. Anların âsime olduğunda şüphe yok. Esmâ-i esmâdan olduğu müsellemler olduğundan gâliba zühûl itmiş. Hallâk-ı cihân جل شانہ cihânda ibkâ eyleye. Âmîn.

Esmâ Sultân'ın Vilâdeti

Bir Mansıbın Te'bîd Olunmasından Zarar

[1132] sâlinde Mekke Şerîfi olan Yahya'yı şerâfet te'bîd olduğuna için şürefâ hazm itmeyüp tagallüble şerâfeti yedinden almışlar idi. Ol dahi Âstâne'ye gelüp pâdişâha buluşup Şam'a gitdi. Ba'dehu bir takrîb yine Mekke şerîfi oldu. Lâkin (339b) yine şürefâ mezbûru bî-râhat itmekle biragup Şam'a geldikde vefât itdi.

Mekke Şerîfi Yahya

¹⁶¹ Hain Korkaktır.

¹⁶² "Olundu"dan önce "olunmağla" yazılmış üzeri çizilmiştir.

¹⁶³ "Vardıkda" kelimesinden sonra "çavuşbaşı dahi ma'zûl Mehmed Paşa ile" cümlesi yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Ve sinîn-i sâbika misillü yine pâdişâh lale mevsiminde vezîrin çırâğâmına gitdikden sonra Kapudan Kaymak Paşa'nın Vefâ'da vâkı' bağçesine teşrîf idüp çırâğân safâsı eyledi.

Lale
Çırâğâm

Vezîrin
Ramazâniyye
Hediyesi

Ve bu senenin ramazânında vezîr sudûr-ı ulemâya birer boğça ile birer takım kürk mevâlîye yalnız birer boğça in'âm idüp ۰۷۱ keremiyle dillerini kesdi.

Ve ramazânda Hırka-i Şerîf ziyâretine mu'tâd olan zevât gelüp Ayasofya Şeyhi İspîrîzâde Ahmed Efendi gelmeyecek hastalığına haml olunmuş idi. İrtesi va'za çıktığı mesmû' olıcak ziyârete gelmediği suâl olundukda "da'vet tezkiresi gelmedi" didikde tezkire irsâline me'mûr olan çavuşlar kâtibi azl olunup şeyhe bir ağır boğça irsâliyle tatyîb olundu.

Garîbe

Ve bu sâle gelince leyâlî-i ramazânda minâreler kandîl ile tezyîn olunup bayram gicesi terk olunur idi. Lâkin Arabistan'da leyle-i îdde izhâr-ı sürûr itdikleri vezîrin ma'lûmu olmağla bayram giceleri ramazân gibi minârât tezyîn olduğundan mâ'adâ selâtîn ve vüzerâ minârelerinde şerefeden külâha varınca kanâdîl âvîze olunmağla leyle-i îde imtiyâz virildi.

Bayram
Gicesi
Minârelerde
Kandîl İcâdı

Ba'dehu Eski Sarây dîvârında zuhûr iden harîk derûn-ı sarâya sirâyet idüp baltacılar odaların yakdı. Ammâ vezîr oda-i mezbûrdan neşv ü nemâ bulmuşlardan olmağla evvelkinden âlî binâ ve bir hammâm zamm eyledi. Ve iki sene sonra oda-i mezbûreye mevlûd cem'iyeti vakf eyledi.

Bayramda
Gülhâne
Günü Hünkâr
Paşa
Kapusu'na
Geldiği

Ve bayramın ikinci günü vezîr ve müftî Gülhâne'ye varup pâdişâhı ziyâret itmek kânûn iken pâdişâh Paşa Kapusu'na gelüp elli kîse kıymetli bir yüzüğü vezîrin parmağına takdı.

Ve avratlar libâslarını bu esnâda tatsız itmişler idi. Yakaları bir karış ve yemenileri üç değirmi ve şeridleri parmak mikdârından ziyâdeden men' olundu. Ve ehâd nâs kakım giymekden men' olundu.

Ferâce
Yasağı

Bebek
Bağçesine
Köşk ve
Hammâm ve
Kasaba Binâ
Olunduğu

Ve Bebek Bağçesi'nde bir vîrân kasırdan gayrı yoğ idi. Vezîr i'tibâr idüp bir a'lâ kasr ve bir câmi' ve bir hammâm ve dekâkîn binâ ve yalılar ve menziller binâsına izin virmekle bir kebîr karye olundu.

Ve vezîrin maskat-ı re'si olan Niğde sancağında Muşgara kasabasına cevâmî' ve hammâm ve hânât ve carsu binâ idüp etrâfına dîvâr çekmekle bir medîne resmine koyup Nevşehir tesmiye eyledi. Ve Ürgüp mahkemesini ve serdârını kaldırıp bu Nevşehir'e nakl eylemekle حب الوطن من الايمان¹⁶⁴ olduğunu iş'âr eyledi.

Nevşehir
Binâsı

¹⁶⁴ Vatan sevgisi imandandır.

Ve İstanbul'da Yeşillioğlu'nun ve Cıgalazâdeler'in muhterik arsaların alup Yeşillioğlu Arsası'nın cânib-i esfeline bir kârgîr mekteb ve bir sebîl ve kurbunda Acı Musluk nâm mahalle bir câmi' ve bir medrese ve bir hammâm ve üst başına pâdişâha neş yeri olmağa şâyân bir vâsi' meydân vasatına bir köşk binâ itmekle teksîr-i hayrât ve ta'mîr-i kulûb-i ibâd ve ta'mîr-i bilâd eyledi. Ve Çorum sancağında Hacı Hamza karyesi tarîk-ı câdde olmağla Sinan Paşa merhûm mukaddemâ han ve mescid ve imâret binâsıyla ihyâ itmiş imiş. Mürûr-ı eyyâm ile vîrân olduğun vezîr haber alup cümle ebniyesin ta'mîr ve etrâfını dîvâr çekmekle âbâdân eyledi.(340a)

İki Tuğludan
Edirne
Bostancıbaşısı
Olduğu

Ve Edirne bostancıbaşısından şikâyet olunmağla Tırhala Mutsarrıfı Karayılanzâde Mehmed Paşa mansıbına mütesellim nasb idüp kendüsü Edirne bostancıbaşılığını zabt eyledi. Hattâ mukaddemâ babası dahi iki tuğla Edirne bostancıbaşısı olmuş idi. Bir sene sonra Tırhala mezbûr Mehmed Paşa'nın üzerinde iken getirülüp hünkâr kapucular kethudâsı nasb olundu.

İki Tuğludan
Hünkâr
Kapucular
Kethudâsı
Olduğu

Beşiktaş
Sarâyı
Taşlandığı

Ve bu sâlda İslâmbol'da tâ'ûn kesîr olup pâdişâh Beşiktaş Sarâyı'na nakl itmiş idi. Dört beş gece kebîr taşlar ile sarây taşlanur. Ammâ camlar kırılmaz. Bir alâmet idi. Lâkin ihtiyât etrâfında olan hâneler tahliye olunup bostancılar adem-i takayyud töhmetiyle istiskâl olunup Topcular Kethudâsı Mehmed Ağa muhâfazaya ta'yîn olundu. Ammâ kemâ kân taş kesmeyüp sâir ricâl hâneleri dahi taşlanup dâribi ma'lûm olmamağla vahşet geldiğinden pâdişâh Karaağac'a nakl ve harîkdan tahaffuz için tahta-bend ya'nî tam üzerinde olan tahta bevşler hedm olunmak için mi'mâr ağaya emr olundu.

Sene 1139 Harîk der-Çukur Hammâm ve der-Sûk-ı Mahmud Paşa ve der-Çinili Hammâm ve der-Karaman ve der-Molla Gürânî ve der-Yenibağçe ve der-Nişâncı-i Cedîd. Ve azl-i voyvoda-i Boğdan Mihâl ve nasb-ı İskerletzâde Ligor. Ve zuhûr-ı ra'd ve sâ'ikâ be-Câmi'-i Nişâncı ve Câmi'-i Hafız Paşa. Ve vefât-ı Uşşâkîzâde Seyyid Abdullah Efendi Sadr-ı Rum ve Köprülüzâde Esad Paşa ve Kevâkibîzâde Veli Efendi Sadr-ı Rum sâbika. Ve zuhûr-ı san'at-ı tab' ve temsîl-i kütüb-i edebiyeye ve hikemiyye. Ve zuhûr-ı Şâh Kulu Han ve indifâ'-ı fitne-i ân mülhid-i bî-îmân. Tevcîh-i eyâlet-i Kâhet be-Muhammed Kulu Han bâ-rütbe-i mîr-i mîrân

Kevâkibîzâde

Ahvâl-i
Kapusuz ve
Ref'-i
Serçeşme

Levendât eşkıyâsı Anadolu'da katl-i nüfûs ve hetk-i ırz-ı nisâ ve nehb-i mâl idüp sefere gitdiklerinde müddetleri gelmedin sancağı bıragup firâr itmeleriyle sâir askere dahi perîşânlık virdikleri için süvâri sekbân ve serçeşme ref' olunup yerine delü ve gönüllü ve gureb ve fârisân bayrakları açılmağla râhat olunmuş iken Acem seferi sebebine Anadolu'dan vâlîler sefere gidüp vilâyetler hâlî kalmağla levendât sefere gidüp sekbân misillü işe yaramadıklarından başka ekseri sefere gitmeyüp Anadolu'da re'âyâyâ hasâret itmeleriyle fetvâ mücebince katillerine nefîr-i âmm emrîleri olunup buldukları mahalde i'dâmları fermân olundu.

Köprülüzâde
Esad Paşa

Geçen sene Köprülüzâde Esad Paşa "mülûkâne edâsı var" deyü Resmo'ya muhâfız kılındıkda vezîre gücenüp

Döndüm yüzümü pâdişâh-ı bî-zevâle ben

Sultân-ı berr ü bahre minnetim nedir?

deyü vezîre gönderdiği gazele vezîr bî-huzûr olup "bunun vezârete rağbeti yok" deyü i'dâm murâd itdikde pâdişâhın rızâ virmeyeceğini bilüp Esad Paşa'nın büyük birâderi ve Tebriz Ser'askeri Abdullah Paşa'dan "benim karındaşımın vezâreti idâreye kudreti yokdur" deyü arz getürdüp pâdişâhı iğfâl itmekle Resmo sancağı mahsûlüyle Resmo'da tekâ'ud ve tebâ'ud fermân olunmuş idi. Bu sene vefât itdi. Pederi gibi bir gayûr vezîr olmağla sâhib-i devletin oyuna ve düğüne ve fisk u fücûra ve ünvâna (340b) gündüz seyr gice seyerân ve nev-îcâd edâlara ve şenliklere ve zenpâreler ile gulâm-pârelere yüz virmemekle "nice mestûrâtın fevâhişâtından ve nice ehl-i ırzların deyyûsünden olmasına sebep oldu" deyü teşnî' itdiğini İbrahim Paşa çekemeyüp mevtine sebep oldu, رحمة الله عليه.

Ve vezîrin tergîbiyle pâdişâhın lalaye rağbeti olduğundan lalenin kıymeti piyâzı gibi kat kat olup hevesi olanlar nâil olamaz oldu. Hattâ mahbûb tesmiye olunan lale beşyüz altuna, remânî lale dört yüz altuna alınup satıldığından İslâmbol kadısına emr olunup laleler esmâsıyla narh defterine kayd olunup mahbûb bin guruşa sâiri rağbetine göre narh virilüp ziyâde ve noksâna bey' u şîrâdan tahzîr olundu. Doğrusu bu mâdde târîhe yazılacak acâyib ü garâyibden ve ibret alınacak keyfiyâtdan olmağla İbrahim Paşa'nın ve sâirinin ahvâlini mübeyyin olduğu için bu muhtasarda bu kadarca işâretle iktifâ olundu.

Laleye
Narh
Virildiği

Helvâ
Sohbeti

Ve Kapudan Kaymak Paşa Bağçe Kapusu'nda vâkı' konağında ve Vezîr Kethudâsı Mehmed Paşa Kazgancılarbaşı'nda vâkı' konağında birer gice vezîre helvâ sohbeti itdikden sonra birer gice dahi pâdişâha helvâ sohbeti itdiler.

Ve tersanede inşâ olunan iki karavel birden deryâya inzâl olundu. Ramazâna karîb ulûfe virildikde bâzâr günü ulûfe dîvânı olunup kîse kapıldı.

Ve Karesi Mutasarrıfı Deli Ömer Paşa Mihaliç kurbunda Susıgırlığı nâm mahalde gice yatar iken şakî basup şehîd itdikleri haberi geldikde ahzine âdemler ta'yîn olundu.

Ve lale çırâğânı için pâdişâh vezîrin Çırağan Yalısı'na şa'bânda gelüp takvîmlerde gurre-i ramazân salıdan işâret olunmağla isneyn gicesi vezîr ve müftî ve Sadr-ı Rum Feyzullah Efendi ve sâir mukarrebân-ı şehriyârî da'vet olunup âheng -ve cengî ve cefâ neler- ile safâ ve şümû' ve kanâ[d]îl ile zevk olunur iken vakt-i işâda minârelerde câbecâ kandîller yandığı görüldü. Meğer rü'yet-i hilâl İslâmbol kadısı olan Şeyhzâde Efendi huzûrunda sâbit olmuş imiş. Ümmet-i Muhammed câmi'den çıkmadın terâvîhi kılsunlar deyü pâdişâha i'lâm itmedin yakdırup âhir-i şa'bânın ramazânında fazîleti noksân olmayup bâ-husûs yevm-i şek gicesi böyle sâz u söz ve menâhi ve melâhî irtikâb olunup i'lân-ı fîsk olunması nâs indinde mezmûm olduğunu gûyâ İstanbul kadısı i'lâm itdi. Hele bu takrîb leyle-i mübâreke sıyânet olundu. Ve Çırağan'ın yıldızı düşmüş gibi mumları söyündü. Dâ'î ve med'uv mahcûb u nâdim oldu. Ve halk kendülerden nefret itdi. Esad Paşa mâddesi ve lale narhı husûsu ve bu Çırağan sohbeti birbirini te'âkub itdikde ukalâ devletin bu kârlarını meş'ûm tuttular. "Askere nizâm virilmedikçe Nemçe'den intikâm alınmaz deyü Tımışvar'ı ve Belgrad'ı virüp sulh olundu. Meğer vezîrin askere nizâm didiği bu işler imiş" didiler.

Lale
Çırâğânı

Selâtîn
Meşâyih

Ve bu vakte gelince selâtîn şeyhi sekiz ve Eyüp Câmi'i (341a) zeyl idi. Şehzâde Câmi'i ile Bağçe Kapusu'nda vâkı' Vâlîde Câmi'i ve pâdişâhın vâlidesinin Üsküdar'da ve Galata'da vâkı' câmi'leri ya'nî dört câmi'in kürsîleri selâtînden i'tibâr olmağla selâtîn şeyhi oniki oldu.

Ve Sîmkeşhâne'de harîk zuhûr itdikde kurbunda sâkin olan kolluk varup kapu aralığından iki bekçisi maktûl olduğunu haber virdikde ma'lûm oldu ki şakîler girüp bekçiyi katl ve duyulmasun için âteş virüp gümüşleri almışlar. Koltukçular ahz ve istintâk olundukda biri ikrâr mâ'adâsı inkâr ikrâr iden katl olunup refîkî olan altı kimesne nefy olundu.

Ve Anadolu Kadı'askeri Dürri Efendi tezkirecisinin ağzına bakup cedîdi atîka tercîh itdiğinden kuzât şikâyet itdiler. Pâdişâhın murâdı mansıb zabt iden kadıdan gayrı bir müvakkatdan ziyâde olmasun idi. Şimdi ise ikişer ve üçer müvakkat bulunduğuna için bî-câ Dürri Efendi azl olundu.

Kuzât
Şikâyetiyle
Anadolu
Kadı'askeri Bî-
câ Azl Olundu

Ve Midüllü karşusunda Baba Burunu'na Bahr-i Sefîd korsan[ın]dan sıyânet için bir kal'a binâ olundu. Ve Âstâne'de büyük gümrükden duhan gümrüğüne gelince câmi' yakîn olduğu için fetvâ mücebince Yahûd hâneler def'ine fermân olundu. Garâbet bunda ki işbu şerhimiz târîhine gelince elli sene mürûr itmiş hâlâ mevki'-i merkûmda bir müslim menzili yok. Cümlesi Yahûd hânedir. Gâlibâ İbrahim Paşa'nın fermânları idüp icrâsına bakmaz imiş.

Akdeniz'de
Baba
Burunu'na
Kal'a Binâ
Olunduğu

Kitâb Basmak
San'atı İcâdı

Ve Franca'ya elçilik ile gidüp gelen Yirmisekiz Çelebi kitâb basmak san'atın görüp teksîr-i kütübe vesîle olduğun ta'rîf ve teşvîk itmekle Mühtedî İbrahim Efendi san'at-ı tab'ı bilüp ta'ahhüd itmekle *Lugat-ı Vankulu* ve sâir kütüb basmak fetvâ ile tecvîz olunmağla kitâb basmak emr olundu.

Geçen sene elçi ile Eşref Han'a irsâl olunan fetvâ ile mektûblar vardıkda asker cem'î tedârük itdiğinden râzî olmadığı bilinüp Bağdad Vâfisi Ahmed Paşa ser'asker ta'yîn olundu. Ol dahi elli bin âdemle Hemedan'dan geçdikde Afgânîler mukâbele eyledi. Lâkin Afgânîler münhezim olur iken Eşref Han tarafından Ahmed Paşa askerîsinden Ekrâd tâifesine hufyeten enva'-ı va'dler olunmağla birden Ekrâd firâr itmekle sâire askere vehm gelüp hiç aslı yokdan perîşânlık zuhûr ve ağırlık biragılıp Hemedan'a gelindi. Sol kolu yalnız Ekrâd'a i'timâd itmek töhmetiyle Ahmed Paşa tekdîr olunmak lâzım iken tağrîr bi'l-afv semtine gidilüp ser'askerliği ibkâ ve geçen senenin intikâmını almak emr olundu.

Sene 1140 Harîk der-Üsküdar ve der-Bâb-ı Hatab ve der-Avrat Bâzârı ve der-Cerrâh Paşa ve der-Kurşunlu Mahzen ve der-Kule-i Heft ve der-Lutfî Paşa ve der-Avrat Bâzârı mükerreren. Ve zelzele-i hafîfe. Ve vilâdet-i Şehzâde Sultân Seyfeddin. Ve şikest yâften-i kabâil-i Şâhseven der-Erbil. Ve me'zûn şuden-i ahâlî-i Anadolu be-izâle-i eşkiyâ. Ve mürden-i Çariçe-i Moskov. Ve bed-i ta'lîm-i Kur'an be-Şehzâde Numan. Ve in'ikâd-ı sulh be-Eşref Han. Ve ibkâ-yı vezâret-i sadr-ı sâbık Halil Paşa ve katl-i (341b) Ömer Ağa kethudâ-yı Çavuşân-ı Mısır. Ve katl-i Seyfî hazînedâr-ı Çerkes Mehmed Bey. Vefât-ı tezkire-i evvel Habeşîzâde Abdurrahim Bey Efendi. Ve vefât-ı Mîrzâ Mehmed Paşa. Ve katl-i Yeni Dünya Hüseyin Ağa. Ve itâ'at-i ahâlî-i Hüveyze. Ve zuhûr-ı İsmail Kalenderî ve indifâ'-ı fitne-i eşkiyâ-i İzmir. Ve isyân-ı Adil Giray

ve fitne-i Tatar. Ve âmeden-i Bahti Giray Sultân be-asker-i Kalmuk be-cânib-i kal'a-i Kuban. Ve itâ'at kerden-i Bahti Giray be-hân.

Sulh-ı Acem
ve Zabt
Olunan
Memâlik

Çün geçen sene Ekrâd ihânetiyle Ahmed Paşa mağlûb oldukda ser'askerlik Ahmed Paşa'ya ibkâ olunup kat kat zehâyir ve mühimmât ile ellibin asker irsâl olunduğun Afgânîler görüp sulha tâlib olduklarında müşâvere olunup Acem seferi zuhûr ideli İran'dan ahz olunan Kirmânşâhân ve Hemedan memleket-i Sine ve Erdelan ve Nihâvend ve Luristan memleketinin pâ-yı tahtı olan Hürremâbâd ve mecmû'-ı Luristan ve Megri ve Meraga ve Toy ve Sergan (سرکان) ve Azerbeycan ve kürsîsi olan Tebriz ve Gence ve Revan ve Karabağ ve Ordubâd ve Nahçıvan ve Tiflis ve Gürcistan ve Şirvan ve kürsîsi Şemahı ve Hüveyze ve Sultâniye, Ebher ve Zencan ve Tarım devletin yedinde ibkâ olunup geçen sene Ahmed Paşa inhezâmında Afgân yedine giren top ve cebehâne devlete gelmek şartıyla oniki mâdde üzerine rızâ virilmek münâsib görülmekle Ahmed Paşa minvâl-i meşrûh üzre sulh oldu.

Düstûr-ı
Amel-i
Esfâr

Sadriâ'zamin kendü kalemiyle Bağdad vâlisine tahrîr itdiği kâimenin hulâsasıdır ki düstûru'l-amel-i esfâr olmağa şâyân olduğu için bu mahalle sebt olundu. Geçen sene bilâ-tedbîr cenge varılmağla ya'nî karagola ve çarhacılara adem-i ihtimâmdan düşmene vâkif olamayup buğteten Afgân zuhûrunda metris alınmadın cenge mübâşeret iktizâ itdiğinden ve bir kola yalnız Ekrâd askeri ta'yîn itmekle bahtın Kürtler vehle-i evvelîde firârlarından inhezâm zuhûr itdi. Sen ser'askersin umûrunda müstakill olup zuhûr iden işleri devlete bildürüp haberine muntazır olur isen fırsat fevt olur. Heman erbâb-ı vukûf ile müşâvere ve hayırlusunu fikr idüp yüz aklığına sa'y idesin. Ve düşmene karîb varıldıkda hazm u ihtiyâtda dakîka fevt itmeyüp her konakda sancak mutasarrıflarından ve mütebassır umûr bilen paşalardan ordunun etrâfına ta'yîn ve yanlarına mu'temed asker virüp muhâfaza ve karagollar gündüz karagolu başka ve gice karagolu başka ola. Ve gice sabâha dek karagollar at arkasından inmeye. Zîrâ şeb-hûn mazarratından hazer lâzımdır. Ve otluğa gidenleri muhâfazaya âdemler ta'yîn oluna.¹⁶⁵ Ve otlukçular karagolu tecâvüz itmeye dahi karîb varıldıkda bir yarar paşayı intihâb idüp çarhaya ta'yîn ve yanına güzîde asker virile. Ve hudûd-ı muhârebeye varıldıkda çarhacı ilerüde ve ağırlık askerin verâsında ve ağırlık verâsında dahi bir nâmdâr paşa ve medâr ola. Ve düşmen ne kârda olduğun görüp ve bilüp haber getirebilür çâ[pâ]rın verene ayâr peydâ idesin. Ve ser'asker olan

¹⁶⁵ Ve hudûd-ı muhârebeye yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

sağlık fikrin itmez. النار ولا العار¹⁶⁶ dır. Zîrâ (342a) münhezimen sağlıktan mevt evlâdır. Ve iş bilür ihtiyârlar ve kâr-güzâr paşalar ile ülfet idüp askerın gönüllerini el ile dil ile ele alup ittihâd-ı kulûba sa'y idesin. Ve ceng karîb oldukda sâlihler e ahşam ve sabâh hizbu'l-bahr ve cennetü'l-esmâ ve hatm-i hâcegân kırâat itdirüp ricâl-i gayb dâiresine mürâ'at ve tazarru' u niyâz idüp kendin Bârî te'âlânın fazlına kalb-i kuvvet ve ittikâ ve vakt-i mukâbelede metrisler alınup piyâde vaz' olunup kol kol toplar yerleşdirilüp metrislerin verâsında atlu asker at arkasında âmâde itdirülüp ne gûne hareket ideceklerin kendülere ifâde ve birkaç bin atlu dahi kendü kafanızda ve Kürt ve Türkmen ve Tatarı düşmenin ardına ceng olunur iken gönderüp şaşgunluk virdürüyle ve düşmen kurşun menziline geldikde بسم الله ile bir yaylım top ve metrisden bir yaylım kurşun atılup düşmenin yüzü döndükde yirmi bin atlıyu dört kol idüp birden düşmene hücum ideler. Ve ser'asker bu vakitte yüzün yere sürüp "yâ Rabbi beni hacîl itme" deyü niyâz ide. Ba'dehu belinden kılıncın çıkarup bir kerre düşmene karşı ve bir kerre yemîn ve yesârına sallayup a'dânın hezîmetine işâret ve tefe'ül idüp birkaç hatve ilerü yürüyüp sâbit olup الحرب خدعة¹⁶⁷ yı icrâ ve kubeyl-i cengde askere gayret virecek kelâmlar ya'nî "benim cânım tende iken girü dönmem siz ne dersiz? Bu devlet sâir devletlerden azîmdir. Babalarınız ve dedeleriniz ile geçen pâdişâhlar ve paşalar bu yerleri feth idüp ganîmete nâil olmuşlar. Siz de dahi yiğidlik var mıdır?" diyerek ahd ü peymân itdirüp iktizâsına göre atıyyeler virüp bu mezkûrâtı her cengde düstûru'l-amel bilüp bu tedbîr ile Allâhu te'âlâdan kerem ve nusret ola gelmişdir. Temme.

Habeşîzâde
Efendi

Her ma'rifetden behre-dâr olan Habeşîzâde Abdürrahim Bey Efendi büyük tezkireci iken vefât itdi. Pederi bir müddet Habeş vâlisi olmağla Habeşîzâde dinilmişdir. Yohsa kendü İstanbul'da tevellüd itmişlerdendir.

Ve vezîr geçen seneler gibi ibtidâ vezîr kethudâsının sonra Kapudan Kaymak Paşa'nın helvâsına geldikde erbâb-ı tabî'at gazeller ve kasîdeler sunup cevâiz ü atâyâ ahz itmişlerdir. Ve ba'de't-ta'âm sâz ve söz ve kıssa-hânândan Şekerci Sâlih istimâ' olunmuşdur. Ba'dehu pâdişâh dahi birer gice mezbûrânın helvâsına ve onbeş gün onbeş gice Harem-i Hümâyûn ile vezîrin helvâsına teşrîf idüp kesb-i safâ itmişdir. Ve Topkapu dâhilinde vezîr iştirâ eylediği bağçeye müta'addîd kasırlar ve tarhlar binâsıyla âbâdân idüp pâdişâhı götürmüşdür.

Helvâ
Sohbeti

¹⁶⁶ Ateş olsun utanç olmasın.

¹⁶⁷ Harb hiledir.

Tuğyân-ı
Abaza
Kavmi

Ve Abaza kavmi bu esnâda tuğyân idüp Sohum'a zarar itdikleri haber alınmağla Tiflis vâlfisi ta'yîn oluncak Abaza beyi akıllanup afv u emân talebiyle bir oğlunu ve beş bellü başlarını rehn virmekle emniyyet hâsıl oldu.

İngiliz'e
Cidde'de
Gadr
Olunduğu

Ve bir İngiliz (342b) sefinesi Bengale'den Hind metâ'ıyla Cidde'ye gelüp hamûlesini bey' itdikde azîm intifâ'ına binâ'en tekrâr yükledüp iki sefîne ile yine Cidde'ye geldikde ve deryâda birkaç lâşe bulunmağla Ciddelü "bu işi İslâm'a garazan İngiliz kâfiri itdi" deyüp cem'iyet ve "kâfirlerin hakkından gelsün" deyü paşaya hücum ba'dehu iki kalyon kapudanlarıyla birkaç neferini katl ve mâllarını yağma itdikleri haberi devlete geldikde telef olan eşyânın nısfı buldurulup ashâbına teslîm olundu.

Fitne-i
İzmir

Ve İzmir'de voyvoda âdemiyle bir yeniçeri mücâdele ider iken yeniçeri "ocak gayreti yo mu?" deyü feryâd idicek yeniçeriler gayret-i câhiliyye ile cem'iyet ve voyvodayı kaçırup kadıdan ve ahâlîden hilâf-ı vâkî' arz ve mahzar irsâl itdiklerinde vezîr ukdeyi fehm idüp sûret-i zâhirde voyvodayı azl idicek yeniçeriler "itdiğimiz yanımıza kaldığından başka devlet voyvodayı dahi azl itdi" deyü cedîd voyvodaya ve kadıya istîlâ ve cerh u ta'dîl yedlerinde ve mezaklarını icrâda olmalarıyla üzerlerine Aydın Muhassılı Abdullah Paşa ta'yîn olunup vardıkda eşkiyânın ser-i gürûhunu kola alup iğfâl iderek şehre duhûl itdikde ser-i gürûhlarını ve muharriklerini ve şekâveti zâhir olanları sühûletle ahz ve i'dâm eyledi.

Korkak
Kadı
Zararı

Ve bu gavgâda İzmir'de kadı bulunan Recebzâde korkak âdem olmağla eşkiyânın fürce bulup cem'iyetleri birkaç ay dağılmamasına sebep olduğu için bî-hengâm azl olunup İzmirli ikiyüz kîse nez[î]re kesilüp nizâm virildi.

Ve nev-îcâd âhenglerden nev-rûz günü yeniçeri ağası Ağa Kapusu'nda sadrı'zam ile sâir vüzerâya nevrûziyye ziyâfet itmekle kâ'ide-i sürhserâna ri'âyet eyledi.

Nev-rûz
Ziyâfet İcâdı

Fitne-i
Tatar

Ve bu sâlde Tatar han olan Mengli Giray Han kalgâyı olan Adil Giray'ı azl itmekle Adil Giray Rumili'ne gelür iken Bucak'da Nogaylu'ya uğradı. Çünkü geçen sene Nogaylu Boğdan hudûdundan ihrâc ve İsmail Geçidiyle Akkirman beyninde yirmi sâ'at tûl ve iki sâ'at arz Halil Paşa yurduna iskân olundukda dayyık olup kifâyet itmemele ittisâlinde Bucak'dan hâlî yerlere dahi iskân olunup Boğdan'dan keff-i yedlerine tenbîh olunmuş idi. Bu Adil Giray içlerine geldikde "biz eğer derûn-ı Boğdan'da olan yurdlarımıza iskân olunmaz isek terk-i diyâr idüp Leh içine firâr iderüz. Ve Mengli Giray azl olunup Kaplan Giray han olsun" deyü mahzarlar geldi. Ve Kırım ahâlîsinden dahi "hâlâ han olan Mengli Giray'dan hoşnûduz" deyü mahzar

Evsâf-ı
Bucak

gelmele Adil Giray ile Nogaylu'ya nasihat-nâmeler irsâl olunup eğer cem'iyetinizi dağıtmaz iseniz virilen fevâ mücebine cezâları tertîb olunacağı bildirülüp Rumili'nin zu'âmâ ve erbâb ve ocaklusuyla Rumili Vâfisi Muhsinzâde Abdullah Paşa ta'yîn olunup İsmail Kasabası'na vardıkda Kırım hanı dahi Kırım'dan berü geleceğini Adil Giray bilüp afv recâ itmekle çiftliğine gelmeğe izin virildi. Ve Nogaylu'ya Boğdan'dan bir mikdâr yer virilüp irzâ olundu. Ve han ile Abdullah Paşa İsmail Kasabası'nda görüşüp yağma itdikleri (343a) eşyâyı tazmîn ve senede bir kerre her bir hânedan birer rub' virmek üzere nizâm eğer bir dahi tuğyân iderler ise bin kîse nez[î]re kesdiler.

Muhsinzâde
Abdullah Paşa

Ve Han Kadı'askeri olan Ebussuud Efendi fazlını kemâle irdirmiş bir zât olmağla Haleb kazâsı pâyesi virilmekle mevâfiden add olundu.

Tatar Han
Kadı'askerine
Haleb Pâyesi
Verildiği

Lale Çırâğân
der-Ramazân

İşbu senede lale mevsimi ramazâna musâdefe itmiş iken mu'tâd olan zevk gûnâ gûn icrâsı için pâdişâh vezîr kethudâsının Kazgancılar başındaki konakda seyr-i lalezâr ve safâ-yı hezâr idüp ba'dehu Sarây-ı Hümâyûn'da Mermerlik Bağçesi'nde dahi ba'de'l-iftâr çırâğân oldukda vezîr ve müftî ve Sadr-ı Rum Feyzullah Efendi ve İstanbul'dan ma'zûl İshak Efendi da'vet olunup temâşâ olundu. Ba'dehu Kapudan Kaymak Paşa'nın Vefâ Sarâyı'nda olan bağçesine dahi ramazândır dimeyüp pâdişâh teşrîf idüp dil-şâd eyledi.

Paşa
Kapsu'nda
Ramazânda
Ders Taktîri

Ve geçen seneler gibi Paşa Kapsu'nda vezîr huzûrunda Edirne'den ma'zûl Râzî Ahmed Efendi ve Haleb'den ma'zûl Alemî Ahmed Efendi ve Mısır'dan ma'zûl Neylî Ahmed Efendi ve Arabzâde Salih Efendi ve Şer'iyâtçı Halil Efendi ve Sâmî Ahmed Efendi ve Derendeli Mehmed Efendi ve Nedim Efendi ders taktîr iderler iken pâdişâh teşrîf buyurup atıyyeler ihsân buyurdu. Ve arpalıklarına zamm-ı zamîme olundu.

Zifâf-ı
Selâtîn

Ve pâdişâhın kerîmelerinden Saliha Sultân Deli Hüseyin Paşazâde Mustafa Paşa'ya ve Silâhdâr Mehmed Ağa'ya dahi üç tuğ virilüp Ayişe Sultân tezvîc ve vezîrin birâderzâdesi Küçük Mîrahur Mustafa Bey'e kezâlik üç tuğ virilüp Zeyneb Sultân¹⁶⁸ nikâh olundu ki Sinek Mustafa Paşa deyü ma'rûf oldu.

Pâdişâhın
Matbah
Emîni
Yalıısına
Teşrîfi

Ve Acem hanlarından devlete ibtidâ itâ'at iden Abdülbaki Han Âstâne'ye geldikde pâdişâh vüzerâsıyla Matbah Emîni Halil Efendi'nin Balta Limanı'nda binâ itdiği yalıya ve bağına teşrîf idüp kuşluk ta'âmını tenâvül ve ba'de'z-zuhr Akındı Burunu'nda Mehmed Kethudâ yalıısına teşrîf ve ahşam ta'âmını ekl buyurdu.

¹⁶⁸ nikâhdan önce tezvîc yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Ve Deli Sultân didikleri Baht Giray Kuban tarafında sâkin olup Yedisân Nogay'ını Kalmuğ'a urdurmak üzere Kalmukla yek-dil olup Kırım tarafına hasâret ideceği bilindikde Yenikal'a Muhâfız Vezîr Hüseyin Paşa ser'asker ve Karadeniz ve Tuna Yalılarının sipâh ve yeniçerisi¹⁶⁹ ma'iyetine ta'yîn olundu.

Fitne-i Deli
Sultân ve
Kalmuk

Mezbûr Nogay Yedickioğlu ve Cemboyluk ve Kusayoğlu ve Yedisân nâm dört nev'-i Tatar Yedicki(یدجکی) dahi¹⁷⁰ birkaç kabîle olup ancak Kıtay ve Kıpçak kabîleleri ve Kusayoğlu'ndan Nevruz (نوروز) oğlu kabîlesi Baht Giray'a tâbi' olup mâ'adâsı muhâlefet idicek taraf-ı devletden dahi ser'asker azîm asker ile üzerine geleceğın bilüp Baht Giray dağa firâr ve Kırım'dan mukaddemâ Can Timur'u Kırımlı tard u ib'âd ve bir dahi Kırım'a getürmemeye ahd ü mîsâk ve katline fetvâ virilmekle Can Timur Şabsığ Abazası'na ilticâ itmiş idi. Abaza dahi içlerinden ihrâc ve Nogaylı gelüp Kırım hanına mütâba'at itdikde bi'z-zarûra Baht Giray recâ-yı afva teşebbüs idicek Can Timur'a sâhib çıkmak şartıyla afv olunup gâile mündefi' oldu.

Envâ'-ı Tatar

Bârân-ı
Azîm

Ve bu sene eyyâm-ı sayfında Hisâr'dan (343b) Karadeniz Boğazı'na varınca azîm yağmur ve seyl olup seksener direm dolu yağup bağların ve yalılarının dîvârların ve bostanların mahsûlâtın üç sâ'atda deryâyâ doldurdu.

Sene 1141 Vukû'-ı harîk der-Kuzguncuk ve der-Zal Paşa ve harîk-ı kebîr der-Balat. Ve vukû'-ı zelzele der-safer ve der-rebî'u'l-âhir ve der-receb. Ve âmeden-i Mengli Giray Han be-İstanbul. Ve şehâdet-i Bahti Giray ve Murad Giray birâderân-ı Mengli Giray bâ-gadr-ı Çerâkise der-Kabartay. Ve âmeden-i elçi-i Mîr Eşref be-İstanbul. Ve vefât-ı sadria'zam-ı sâbık Mehmed Paşa der-Cidde ve müftî-i sâbık Mehmed Efendi der-Burusa. Ve tenzîl-i kalyon-ı üç anbârlı be-deryâ. Ve muhâsara kerden-i Abdurrezzâk Erdebil râ ve şikest hurden-i o ez-İsmail Kalenderî. Ve inhizâm-ı Kızılbaş-ı Kazım-ı Silistânî ve katl-i Boğazlıyanlıoğlu Mehmed Paşa. Ve elçi şuden-i Râşid Efendi be-cânib-i Isfehân. Ve men' furuhten ve âverden-i kibâr-ı üserâ-yı Acem be-Âstâne

Zülâfî
Hasan
Efendi

Tersanede inşâ olunan üç anbârlı kalyon selâmetle deryâyâ inzâl olundu. Ve Zülâfî Hasan Efendi İstanbul kadısı olmuş idi. Yem ve yinicek kılet buldu. "Kademi şüm imiş" dinüp bî-vakt azl olundu. Ve Ayastefenoz önünde bir kalyon oturmuş idi.

¹⁶⁹ Yeniçerisi kelimesinden sonra Tuna yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

¹⁷⁰ Dahi kelimesinin altına oğlu yazılmış sonra üzeri çizilmiştir.

Acele kapudan paşa varup boşaldup cerr-i¹⁷¹ eskâl tarîkıyla kalyonu selâmete çıkardı. Ve vakt-i şitâ hülûl itmekle sinîn-i sâbıka misillü vezîr ve pâdişâh helvâ sohbetleri itdiler.

Helvâ
Sohbeti

Acem
Üsârâsına
Yasağ

Ve "ba'de'l-yevm Acem esîrlerinin bulûğu tecâvüz itmişleri Âstâne'de bey' olunmasun ve yedinde esîri olanlar Anadolu'da bey' itsün" deyü fermân olundu.

Kadırlara
Nizâm

Ve kadılar ikişer seneden noxsânda azl olunmaya deyü fermân olundu. Lâkin ne fâide. Kadılardan şikâyeti kadı'askerler ni'met bilüp azl idüp müddet-i mahlûle deyü kadı'asker tarafından zabt olunup kâr itdikleri için kuzât amân bizden şikâyet olunmasun deyü zaleme-i a'yâna müsâ'ade ve herkesi tatyîb kaydıyla kitâbdan mes'ele istihrâcıyla hükm idemeyüp iktizâ-yı vakt ü hâle göre umûr-ı hâriciyye ile hükm idenler mansıbını tamâm zabt ider. Ve illâ icrâ-yı şer'-i mutahharaya sa'y iden iki ayda azl olunmağla medyûn olur oldu. Bu ecilden ya'nî hükûmetde ilm ü ma'rifet işe yaramayup umûr-ı hâriciyye ile iş vücûda geldiğinden cühelâ kazâya dâhil olur oldu. Ve cühelâ ulemâdan ziyâde taşrada geçinmek semtini bileyor. Sızıltısı yok dinüp kadı'askerler ismini okumak bilmeyenlere menâsıbı tevcîh itmekle kadılar esâfil-i nâsdan add olunur oldu. ¹⁷²وكل قاضى جاهل kıyâsını itdiler. Ve şefâ'atla tatyîb-i hâtır için ve etbâ'ını çırâğ itmek için ve bey' [u] şirâ tarîkıyla pâre almak için tevcîh itdiler. Fesâd-ı dîne ve fesâd-ı devlete bâ'isdir dimediler. Ve menâsıb ehline tevcîh olunmak nass-ı kâti'la farzdır dimediler. Ve kazâyı kabûl idenler Allâh'dan hayâ itmediler. Bu takrîb a'yân ve zaleme ve ümenâ ve ummâl fûrce bulup ehl-i şer'a galebe idüp musallat olmağla re'âyâ vü berâyâ berbâd ve memleket-i pâdişâhî harâb u yebâb oldu.

Ahvâl-i
Kuzât

Ve Kırım Hanı Mengli Giray Han Âstâne'ye geldikde vezîr Sadâbâd'da ziyâfet ve gice mum ve kanâdîl ve fişenk şenlikleri olundu. Ve Sadrı'zam İbrahim Paşa ve Kapudan (344a) Mustafa Paşa ve Küçük Osmanzâde Ahmed Paşa ve Sinek Mustafa Paşa ve Deli Hüseyin Paşazâde Mustafa Paşa ve Aydın Muhassılı Abdullah Paşa ve Silâhdâr Mehmed Paşa ve Vezîr Kethudâsı Mehmed Paşa ve vezîrin oğlu Mehmed Paşa ile Tatar han Sadâbâd'dan Alibeyinköyü'ne ve andan kemerlere ve bendlere ahşam oldukda Büyük Dere'ye inüp herkes yalılarına gitti.

Tatar Han
Vezîrine
İki Tuğ
Virildiği

Ve hanın vezîri Ali Ağa'ya iki tuğ ve han kadı'askeri olup Haleb pâyesiyle Kefe kadısı olan Ebussuuud Efendi'ye Edirne pâyesi ihsân olundu.

Han
Kadı'askerine
Edirne Pâyesi
Virildiği

¹⁷¹ +ve

¹⁷² Her kadı cahildir.

Ve her sulhun akabinde tarafeynden büyük elçiler gelüp gitmek kânûn olduğu ecilden ve elçi olan zât âlim ve fâzıl ve kâmil ve reşîd ve hâzır-cevâb ve târîh-şinâs olmak lâzım olduğu için evsâf-ı mezkûre ile muttasifinden Haleb'den ma'zûl Vak'â-nüvîs Râşid Efendi ta'yîn olundu. Gerçi bu vakte gelince bu devletden elçiler erbâb-ı seyfdan ya erbâb-ı kalemden olur iken isti'dâdî sebebine bu def'a ulemâdan oldu. Ve kıyâfeti ziyî-i avâma tebdîl itdirilüp Rumili beylerbeyiliği pâyesi ve hazîne-i hümayûndan üç tuğlu takımı ile altmış kîse harclık virilüp irsâl olundukda Kağıthane'den dolaşup Beşiktaş'dan Üsküdar'a geçer iken pâdişâ[h] Dolmabağçe'den alayını temâşâ buyurdukda elçi paşa zemîn-bûs idüp nâmesini alup Üsküdar'a ubûr eyledi.

Râşid
Efendi'nin
Acem Elçisi
Olduğu

Ve Eşref Şâh'dan dahi Şiraz hanı nâmdâr Muhammed Han elçilik ile Üsküdar'a geldikde Beşiktaş'da Tophâne'ye varınca altı kalyon ve Tophâne'den Kurşunlu Mahzen'e varınca dokuz çekdiri ve Eski Tersane'den İslâmbol'a varınca yedi kalyon virilüp zi'l-hiccenin beşinde elçi iki çekdiri ile Üsküdar'dan binüp geçer iken hirâsına gelen kalyonlar ve çekdirilerden ve Tophâne ve Sarâyburunu'ndan dokuz yüz top atılup gümrüğe yanaşdıkdâ gümrükcü kahve ve şerbetiyle ikrâmdan sonra çavuşbaşı çavuşlarıyla mücevezeleriyle ve sipâh ve silâhdâr ocağı dîvân takımlarıyla gümrükden alup altı sâ'at İstanbul şehrini dolaşdırarak Otakcılar'da bir konağa inzâl eylediler ki geçdiği sokaklarda vâkı' menâzilin kapuları ve sakfları ve pencereleri boyanup dîvârları badanalanmışdı. Bu sebebden bu elçiye "boyacı elçi" deyü İstanbullu nâm virdiler. Ve bu elçinin âdemlerinin kiminin elinde kelenk ve mızrâk ve topuz ve kimi alaca basma anteri ve beyâz destârlarından gayrı Kızılbaş kılığında gûyâ Devlet-i Osmâniyye ile gâlibâne sulh olduk remzini îmâ itdiklerinde gıyâblarında Afgânîler dîn karındaşlarımızdır i'tikadında olanlar mesfûrların harekât ve sekenâtı ve i'tikâdların görüp "bunlar da Kızılbaş imiş" didiler.

İbrahim
Paşa'nın
Elçiye
Ünvânı

Ve harîk-ı kebîr vâkı' olmağla Paşa Kapusu'na elçi gidemeyüp yirmisekiz gün mürûrunu isâbet-i âteşden bakāya kalmış yerlerden götürüldükde Paşa Kapusu'nda hasîr odası envâ'-ı nukûş ile tezyîn olunmuş ve Arz Odası'nın döşemesi incü ve zümrüd ile işlenmiş ve ağır şeritlü sırma saçaklu mak'adlar ve köşede incülü yorgan ve mücevher köşe yasdıkları ve incü kâğıd kîsesi ve yakutlu piştahta-i devât ve paşanın başı ucunda elmaslı siyâh kadife in'âm kîsesi ve pencereler arasında (344b) onyedî Mushaf kîseler yekserlere âvîze olunmuş ve ocak yanına beş piştahta ve ururlarınabilür (اوررلرينه بلور) zarflı sekiz aded çalar sâ'at ve bâlâsına elli cild-i nefis kitâb ve bir musanna' kebîr sâ'at ve bir cânibine üç kebîr âyine ve seksen nefer dîbâ

Harîk-ı
Balat

Afgânî Elçisi
Geldiği ki
Boyacı Elçi
Dinildi

kaftanlu ve mücevher hançerlü ve mücevher kuşaklu ve hoş-edâ güzel refâtârlu iç ağası ve oniki nefer dîbâ kaftanlu gedik ağaları ve mühürdârın belinde elmâs devât ve vezîr kethudâsı ve re'îs efendi ve defterdâr ve çavuşbaşı murassa' kuşaklar ve zî-kıymet yüzükler ile ve sadrîa'zam dahi bî-bedîl yüzükler ve cevâhir kuşak ve elmas hançer ve bıçak takınup incü tesbîhi hançere üzre itmiş ve elmas çep ü râstlu hûrân al çuka samur kürk giymiş. Elçi Arz Odası'na girdikde âhar kapudan iki koltuğunda kallavilü iki üçer tuğlu paşa ile vezîr girüp selâm virdikde çavuşlar bir ağızdan alkış idüp ku'ûd itdiklerinde vüzerâ gelüp dest-bûs idüp kalavîler ile iki tarafa anlar dahi ku'ûd ve kapudan paşanın altına elçi hanı ik'âd itdirüp vezîr kethudâsı ve defterdâr ve re'îs ve çavuşbaşı ve tezkireciler ve mektûbcu erkânı kürkleriyle dîvân durdular. Ve mücevher tabakdan tatlu ve altun ibrîk ve mücevher fincân ve elmaslu zarfdan kahveler içildikde vüzerâ taşra çıkup ve sadrîa'zam elçiyi yanına çağırup nihânî biraz sohbetden sonra mücevher kâse ile şerbet ve buhûr ba'dehu vüzerâ makâmlarına gelüp elçiye kürk ilbâs ve hânesine gider iken altına at çekilüp irsâl olundu. Çünkü bu meymenetsiz elçi geldiği gice Balat hâricinde harîk-ı kebîr zuhûr idüp Balat'ın hâricini tamâ[m] itdikden sonra dâhiline girüp Edirne Kapsu'na varınca ve sâir mahalleri tamâm-ı arsa-i hâliye ve İstanbul'un rub'undan ziyâdesi tarla gibi olmağla elçi Paşa Kapsu'na gelüp gider iken yanmamış yerler için tûl u dırâz tûlen dolaşarak geçürüldü. Çünkü ibtidâ gelişde İbrahim Paşa kapuları ve pencereleri boyadup ünân kasdıyla altı sâ'at İstanbul'u dolaşdurup isâbet-i ayndan İstanbul'un harâb olduğunu mülâhaza itmeyüp ber-vech-i muharrer elmas ve cevâhir misillü gayr-ı mesbûk ifrât-ı ünân ile tantana gösterdi. Yine isâbet-i ayna mübtelâ olacağı sene-i âtiye havâdisinde zikr olunur.

Sene 1142 Reften-i elçi-i Mîr Eşref be-cânib-i Isfehân. Ve harîk şuden-i hâne-i Esadzâde der Karaman ve der-Beyoğlu ve der-hâric-i Galata ve der-Alaca Hammâm ve der-Küçükbâzâr ve der-dâhil-i Bâb-ı Bağçe. Ve âmeden-i ser-i maktû'-ı Çerkes Mehmed Bey ez-Mısır be-İstanbul. Ve zelzele-i şedîde der-İstanbul ve der-İskilib. Ve müşâvere şuden ve karâr dâden-i be-sefer-i Acem umûman der-zi'l-hicce.

Otuz seneden berü şâh-ı Acem olan Şâh Hüseyin Safevî'nin âhir saltanatında Mîr Mahmud Isfehân'ı muhâsara itdikde zikri sebk itdiği üzre Şâh Hüseyin'in evlâdından veliy-yi ahdı Tahmasb firâr itmiş idi. Babası esîr ve devleti muzmahil oldukda ne kâra mübâşeret ideceğini bilmeyerek serseri ve perîşânul-hâtır ve serseri gezer iken Horasan'da (345a) Fetih Ali Han nâm emîr-i Türkmenî'den isti'ânet itdikde

Ali Han gayret idüp kendü aşîretiyle Afşar ve Bayat ve Çemişgezek aşîretlerini Tahmasb i'ânesine ta'yîn ol dahi varup ibtidâ Meşhed şehrine müstevli olan Melik Mahmud Sîstânî'yi muhâsara ve i'dâm ve şehri mezbûru zabt itdikden sonra Afşar Kabîlesi'nden Nadir Ali cümlesinin zekâ vü akl ile erşedi olup Acem hânlarından birine eşik ağası olmuş idi. Ammâ şehzâdenin tahayyürünü görüp şehzâde sebebine rif'at bulacağını iz'ân idüp yanına gelüp i'mâl-i fikr ile mülk-i mevrûsuna vusûlünün tarîk-ı eshelini irâ'e ile teselli ve arz-ı hulûs itdikde şehzâde-i mezbûra alâka idüp kendüye eşik ağası ya'nî kapucular kethudâsı nasb itdi. Ba'dehu tedbîrinde musîb olmağla kendüye müsteşâr idinüp anm telkîniyle Isfehân tahtına câlis olan Eşref Şâh ile üç def'a muhârebe ve her birinde gâlib olup Isfehân'ı Eşref'in yedinden ahz ve şehzâde taht-ı Isfehân'a cülûs itdi. Ve Nadir Ali'yi i'timâd oldu ki ya'nî vezîria'zam itdikde mesfûr kâ'ide-i A'câm üzre ziyâde arz-ı hulûs zımında kendüye Tahmasb Kulu telakkub idüp Isfehân tahtına tâbi' olup ağıyâr yedine giriftâr olmuş büldânı bir bir nez' ider iken şâhlığın takvîtime sebep müstakil ve nâm u şân tahsîline illet-i müste'all mülâhazasıyla der-akab Âl-i Osmân ile musâlaha sadâsıyla Rıza Kulu nâm han Âstâne'ye elçi irsâl itmekle Âstâne'ye geldikde Sadria'zam İbrahim Paşa İran seferini açup, hazîneler telef itdiğine ve Anadolu harâb olduğuna nâdim olup, "ne güne olursa olsun şu delik kapansun. Zevk u huzûrumuza mâni' olmasun" deyü nice bin meşakkat ile İran'dan feth ü zabt olunan yerleri ya'nî Kirmanşâhân ve Hemedan ve Revan ve Tebriz ve Gence ve sâirîni Tahmasb'a virüp heman Tiflis ile Şirvan başka başka Kırım hanı gibi ocaklık olup fakat taklîd-i Âl-i Osmân'dan olmağla kanâ'at ve bu vecihle memâlik-i mezkûreyi elinden çıkarmağa sa'y iderek elçiden temessük alup temessük virdi. Ve "minvâl-i meşrûh üzre şâh kabûl ider ise febihâ ve illâ bi'z-zât pâdişâh sefere gitmeğe muhtâc olur" deyü şâhdan cevâba muntazır oldular.

Nâdir
Ali
İbtidâ

Mülûka ve
Kibâra
İntisâbın
Tarîki

Tahmâsb'ın
İsfehân Tahtına
Cülûsu

Sû-i
Tedbîr-i
İbrahim
Paşa

ÖZGEÇMİŞ

Mustafa Öksüz 1981 yılında İstanbul'da doğdu. İlkokulu, ortaokulu ve liseyi İstanbul'da bitirdi. 2005 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Tarih bölümünden mezun oldu.

E-posta: mustafaoksuz28@gmail.com